د قرآن پلوشې

۳۰جزء

حکمتیار

ÉŠïnS$Ç»¼qS$«¦ $ÉéîÎ

ثو مقدماتي خبرې

د دې کتاب متن ته له ننوتو د مخه ثو خبرو ته د ګرانو لوستونکو پام رااړوم:

- قرآن د الله کتاب دی، د انسانانو د لارښوونې لپاره ئې رالېږلی، واضح او آسان کتاب، د خپل مخاطب د فهم مستوی ته (رانازل) شوی، لومړی حامل ئې هغه پیغمبر دی چې لیك لوست ئې نه وو کړی او په هغه قوم کې مبعوث شوی وو چې په لیك لوست نه پوهېدل، همدا امي قوم په دې قرآن پوه شو، په دې ئې ایمان راوړ، دا ئې ځان ته لارښود کړ، له پلار نیکه نه ورته پاتې دین، مذهب، دود دستور، افکار او اخلاق، فردي او اجتماعي سلوك او هر زوړ رسم او رواج ئې پرېښود، خپل هر څه ئې د قرآن په قالب کې واچول او هر هغه څه ئې لرې وغورځول چې له قرآن نه ئې مخالف موندل. نه یوازې په خپل کور، کلي او ټولنې کې ئې قرآن حاکم کړ بلکې د دې لپاره ئې ملا وتړله چې د قرآن بیرغ له شرق نه تر غرب پورې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې ورپوي. د نړۍ له سترو سترو ځواکونو سره ډغرې ووهي، انسان د انسان له بندګۍ نه وژغوري، غلامان او مظلومان آزاد کړي، د هر مظلوم خوا ته ودرېږي او د هر ظالم مقابله وکړي، د ظلم ټغر ټول او په ټولې نړۍ کې عدالت قائم

کړي. دوی داسې ستر کار ته ملا وتړله چې هیڅا ئې تصور نشو کولی، دا د مهاجرینو یو وړوکی ټولګی وو، له خپل کور کلي نه شړل شوي او د مدینې په څېر د یوه واړه کلي یوې برخې اوسېدونکو ورته پناه ورکړې وه، هیڅا دا ګومان نشو کولی چې دوی به د خپلو ځواکمنو مخالفینو مخې ته تر اوږدې مودې مقاومت وکولی شي، له یوې خوا به د دوی په پرېشانه او دردوونکي حالت د هر چا رحم راتلو او له بلې خوا به ئې د دوی دې خبرو ته حیران حیران کتل چې الله تعالی به دا دین پر ټولو ادیانو غالبوي او چې چا به په ټوکو ټوکو وپوښتل: په روم او فارس هم؟ نو دوی به له ځنډه پرته ځواب ورکړ: هو په الله قسم چې پر روم او فارس هم، ډېرو ته دا د جنون او لیونتوب خبرې او د غمونو په وخت کې غولوونکي رنګین خوبونه معلومېدل، خو الله د دوی دا ټولې خبرې او دا رنګین خوبونه رښتیا کړل، د دې تحریك له شروع نه لا ډېر وخت نه وو تېر شوی او د مخکښانو له ډلې نه ئې لا ډېر ژوندي وو چې نه یوازې د حجاز پراخه ځمکه د دوی په لاس فتح شوه بلکې د روم او فارس د مغرورو واکمنانو مانۍ ئې هم تصرف کړې او په خپلو سترګو ئې د کسرى او قیصر په مانۍو د اسلام بیرغ رپانده ولیدو او الله تعالی دوی ته دا توفیق ورکړ چې له شرق نه تر غرب پورې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د قرآن بیرغ ورپوي. د دوی د دې حیرانوونکیو بریاوو عامل څه وو؟ له دوی سره څه وو چې نورو نه درلودل او د همدې په وجه دوی غالب شوي او مخالفینو ئې ماتې خوړلې؟ د دې پوښتنې لپاره له دې پرته بل ځواب نشو موندلی چې له دوی سره د قرآن په څېر هغه کتاب وو چې نورو نه درلود، همغه عظیم قرآن د دوی د بریا، عزت، سرلوړۍ او پر ټولو دښمنانو د غلبې اصلي او اساسي عامل وو. همدغه قرآن له یوه جاهل او ناپوه قوم نه داسې سرلوړی او فاتح امت جوړ کړ چې د ټولې نړۍ قیادت ئې په لاس کې پرېووت، هم له فکري او اخلاقي لحاظه د خلکو امامت او زعامت وروسپارلی شو او هم په سیاسي او نظامي لحاظ د نړۍ په سترې او پراخې برخې مسلط شول او د مدینې هغه وړوکی کلی د یوه داسې ستر ملك په پلازمینې بدل شو چې له هند نه تر مراکش پورې او له هسپانیا نه تر یمن پورې غځېدلی وو، هومره ستر چې د پرون

ورځې د روم او فارس دوه امپراطورۍ ئې دوه ولایتونه شول. دا همغه قوم وو چې په قرآن له ایمان نه مخکې ئې د بتانو عبادت کاوو، خپلې لونې ئې ژوندۍ ښخولې، په داخلي خونړیو جګړو کې غرق وو، روم او فارس ته ئې جزیې ورکولې، رومیان او فارسیان به د دوی بازارونو ته د غلامانو د اخیستلو لپاره راتلل، د یوه مریې بیه د یوه کس د یوې اونۍ تر خوراکه کمه وه، د ښه او مضبوط غلام بیه تر ډنګر آس نه کمه وه!!

- هر څوك په دې پوهېږي چې له پیغمبر علیه السلام سره نه فوځ وو، نه وسایل، نه مال او دولت، نه قومي او اجتماعي نفوذ، فقط دغه قرآن ورسره وو؟ همغه مبارك خو هم دوست او هم دښمن ته، هم مخالف او هم موافق ته، هم عرب او هم عجم ته، هم امي او هم په لیك لوست پوه ته، هم مشرك او هم اهل کتاب ته، یوازې او یوازې قرآن وړاندې کړی، د ده او د ده د یارانو هم بلنه او دعوت قرآن ته وو، هم ئې د بحث او مناقشې موضوع قرآن وو او هم ئې د قضاوت او حکم مرجع قرآن، همغه مبارك خو خپل یاران د احادیثو له لیکلو نه هم منع کول، نه د دې لپاره چې قرآن له بل څه سره خلط نشي، بلکې د دې لپاره چې له قرآن نه توجه او اهتمام بلې خوا ته وانه وړي، د ده احادیث د ده له رحلت نه نږدې دوه سوه کاله وروسته راغونډ او ولیکل شول. ده سلمان فارسي، صهیب رومي او بلال حبشي ته هم قرآن ورکړی، دوی ته ئې هم نه وو ویلي چې لومړی عربي او صرف او نحو ئې زده کړئ، په ریاضي، فلسفه، منطق او حکمت پوه شئ، بیا راشئ چې قرآن دروښیم. برعکس دوی ته ئې لومړۍ بلنه او لومړی درس قرآن وو.
- صحابه وو په قرآن اکتفاء کوله، همغه ئې په هرڅه کې کافي ګانړو، په همغه پوهېدل، د همغه په هرې وینا ئې ایمان وو او په همغه ئې عمل کاوو، د قرآن حرف حرف به ئې د زړه په غوږونو اورېدو ،او له اورېدو سره سم به ئې سملاسي په همغه د عمل کولو ټینګ هوډ کاوو. کله چې ئې د قرآن دا آیت واورېدو: (هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسولَهُ بِالْهُدَی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیُظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ کلِّه وَ لَوْ کرِهَ الْمُشرِکُونَ*: او الله همغه ذات دی چې خپل پیغمبر ئې له هدایت او حق دین سره لېږلی تر څو ئې پر ټولو

دینونو غالب کړي) نو نه یوازې ئې په دې آیت او د هغه په مدعا ایمان راوړ، په لمونځونو کې به ئې وایو، یوه بل ته به ئې ښودو، په دې به ئې کلك باور کاوو چې الله تعالی به دا دین د ځمکې د سر په ټولو ادیانو غالبوي، بلکې همدغه د دین غالبول به ئې خپله الهي فریضه ګڼله، د دین د غلبې لپاره ئې ملا تړله او د هر هغه ځواك په ضد ئې خپلې تورې له تېکیو راایستلې چې د دین د غلبې په وړاندې خنډ کېدو. کله چې ئې د قرآن دا وینا واورېده:

وَ مَا لَكُمْ لا تُقَتلُونَ فی سبیلِ اللّه وَ الْمُستَضعَفینَ منَ الرّجَال وَ النّساء وَ الْولْدَن الّذینَ یَقُولُونَ رَبّنَا أَخْرِجْنَا منْ هَذه الْقَرْیَة الظالمِ أَهْلُهَا وَ اجْعَل لّنَا من لّدُنك وَلیًّا وَ اجْعَل لّنَا من لّدُنك نَصیراً * النساء: ۷۵

او تاسو ولې د الله په لار کې او د هغو مستضعفو نارینه وو، ښځو او ماشومانو (د ژغورنې) لپاره نه جنګېږئ چې وایي: اې زمونږ ربه! له دې کلي نه چې خاوندان ئې ظالمان دي مونږ وژغوره او له خپلې لوري مونږ ته کوم ولي وټاکه او له خپلې لوري مونږ ته کوم مرستندوی وټاکه.

د دې آیت په اورېدو سره دوی د نړۍ د ټولو مستضعفینو او مظلومانو ژغورنه خپله فریضه وګڼله او د دې فریضې د ادا کولو لپاره ئې ملا وتړله، له روم او فارس سره وجنګېدل او له مدینې نه تر هند او هسپانیا پورې پلي او په اوښانو سپاره ولاړل، لویشت لویشت او تیږه تیږه د دوی په وینو سره شوه، له هغو کسانو نه چې د پیغمبر په لاس او د قرآن په مدرسه کې وروزل شول، ډېر کم ئې له شهادت نه پرته په عادي مرګ مړه شوي او د جنګ له میدان نه بهر ئې خپله روح الله ته تسلیم کړې.

- همغه قرآن زمونږ مخې ته پروت دی، له مؤمنانو سره د الله وعدې همغه دي چې له صحابه وو سره ئې کړې وې، زمونږ دیني مسئولیتونه او وجائب همغه دي چې صحابه وو ته متوجه وو، نه قرآن بدل شوی او نه د الله تعالی وعدې او نه د مؤمنانو فرائض او وجائب. اوس هم هغه کار کېدی شي چې د صحابه وو په لاس ترسره شو، په دې شرط چې مونږ د قرآن په اړه همغه څه وکړو چې صحابه وو کول.

- په پښتو کې د قرآن د ښاپسته او دقیقې ترجمې نشتوالي ځورولم، غوښتل مې د دې تشې ډکولو ته ملا وتړم، خو دا راته ډېر دروند کار معلومېدو، د قرآن ترجمه زیات دقت او زحمت غواړي، لکه څنګه چې له یوې ژبې نه بلې ته د شعر ترجمه د معمولي نثر له ترجمې نه ګران کار دی او زیات اهتمام، دقت او زحمت غواړي، د قرآن د آیتونو ترجمه تر دې هم ډېر ګران کار دی او زیات دقت او زحمت غواړي، په یوازې ترجمې سره که هرڅومره هم دقیقه وي د آیتونو ټول مطلب افاده کول ممکن ندی، مترجم دې ته اړ کېږي چې یوازې په ژباړې اکتفاء ونکړي بلکې خوا ته ئې مزید تشریح او توضیح هم وړاندې کړي.
- کاش په تفسیر د ښه پوه او د پښتو ادب د نامتو لیکوالانو او ادیبانو یوې معتبرې جرګې په ګډه د قرآن د ترجمې دا ستره دنده په غاړه اخیستې وی او پښتنو او پښتو ادب ته ئې دا عظیم خدمت کړی وی. هم پښتو ادب له دې اړخه ډېر فقیر دی او هم پښتانه د ډېر زړه سوي وړ.
- د قرآن په ترجمه کې معمولاً دوه اسلوبه ګورو: تحت اللفظي ترجمه او آزاده ترجمه. د تحت اللفظي ترجمې عیب دا وي چې جملې ئې خوندور او جالب ادبي ترکیب نلري او لوستونکی ښه انتباه تړې نه اخلي، په یوې جملې کې د کلماتو ښه ترکیب او تنظیم ډېر اهمیت لري او په لوستونکي د هغه اغېز ډېر زیات وي، له متشتت او بې نظمه الفاظو نه انسان ستومانه کېږي او اکثراً غلط مفهوم تړې اخلي او احیاناً دا ګومان کوي چې شاید ترجمه شوی متن به هم ترجمې ته ورته خواره واره او نامنظم الفاظ وي، حال دا چې قرآن له ادبي لحاظه او د کلماتو د ډېر دقیق، خوندور، ښاپسته، جالب او مؤثر ترکیب له مخې هومره اوچت او لوړ دی چې هیڅ بلیغ کلام د هغه پښو ته نشي رسېدلی.
- د قرآن د آیتونو په ترجمه کې نه یوازې دا چې د هر لفظ په دقیقه ترجمه کې باید پوره اهتمام وشي بلکې باید د آیت ښاپسته او خوندور ادبي ترکیب هم په پام کې وي او هڅه وشي چې ترجمه د آیت په څېر ښه ادبي ترکیب او خاص وزن او سجع ولري. د قرآن ښه ترجمه هغه ده چې هم د هر لفظ دقیقه ترجمه وړاندې کړي او

هم د آيتونو خوندور او ژور ادبي ترکيب، خوږ غږ، وزن او سجع انتقال کړي.

- ما د ځينو سورتونو په ژباړې کې هڅه کړې چې د آيتونو سجع او وزن هم تر يوه حده انتقال شي او ژباړه مسجع وي، د سورتونو په مقدمه کې مې دې ته اشاره کړې چې د آيتونو فواصل ئې څه وزن لري، امېد دی ګران لوستونکي دې ته متوجه وي چې له وزن نه زمونږ مراد صوتي وزن دی نه صرفي وزن، په صوتي وزن کې عاملون، تعملون، يعملون، فاعلون، تفعلون او يفعلون ټول هموزنه صيغې دي، دا ځکه چې د ټولو په پای کې د (ل و ن) توري راغلي او غږ ئې سره ورته دی، خو د صرفي اوزانو له مخې دا ببلې ببلې صيغې دي.
- د قرآن تحت اللفظي ترجمه د دې لپاره هم صحيح نده چې د پښتو د جملاتو ترکيب له عربي ژبې سره ډېر توپيرونه لري، څو مثالونه ئې دا دي: په پښتو کې صفت له موصوف نه مخکې راځي او په عربي کې وروسته، په پښتو کې مفعول له فعل نه مخکې وي خو په عربي کې وروسته، په عربي کې مضاف مخکې وي او مضاف اليه وروسته، خو په پښتو کې اکثراً مضاف اليه له مضاف نه مخکې راځي، په عربي کې مکان او زمان وروسته ذکر کېږي خو په پشتو کې مخکې راځي، دې ته ورته ډېر نور توپيرونه شته، له عربي نه پښتو ته تحت اللفظي ترجمه نه سم کار دی او نه صحيح او د داسې ترجمې هره جمله به غلطه وي او لوستونکي ته به غلطه انتباه ورکوي.

د مثال په توګه: د (وهو السميع العليم) لاندې ترجمې کېدی شي:

او هغه اورېدونکی او پوه دی

او هغه اورېدونکی پوه دی

او هغه پوه اورېدونکی دی

په دې ترجمو کې دوه لومړۍ ژباړې ناسمې دي، يوازې دريمه ئې صحيح او دقيقه ده.

يا د (انزل الكتاب) لاندې ژباړې:

ده نازل کړ کتاب.

نازل ئې کړ کتاب
دا کتاب ئې نازل کړ

دلته هم لومړی دوه ترجمې ناسمې دي، سمه او دقیقه ترجمه درېیمه ده. دا ځکه چې د (کتاب) او (الکتاب) ترمنځ توپیر باید په ترجمه کې مراعات شي، (کتاب) نکره ده او الکتاب معرفه، د عربي کمال دا دی چې نکرة او معرفة لري، پښتو تري محرومه ده، په پښتو کې به ناچار د معرفه لپاره هغه یا همغه راوړو او د نکره لپاره به یو یا ځانګړی راوړو، دې ته مو هم باید پام وي چې کله مفرد د جنس لپاره راځي او د جمع معنا ورکوي، په هرځای کې له قرائنو نه معلومېږي چې دلته ئې مراد څه دی.

یا د (کتب الله لاغلبن انا و رسلي) لاندې ژباړي:
لیکلي دي الله چې هرومرو به غالب شم زه او زما پیغمبران.
الله لیکلي چې هرومرو به زه او زما پیغمبران غالبېږو.
الله لیکلي چې زه او زما پیغمبران به هرومرو غالبېږو.
الله لیکلي چې هم به زه هرومرو غالبېږم او هم زما پیغمبران.

دلته یوازې په څلورمې ژباړې کې د آیت مطلب سم افاده شوی او د ژباړې ادبي ترکیب سم دی.

یا د (کتاب الله المبین) دغه ترجمې:
کتاب د الله څرګند
څرګند کتاب د الله
د الله څرګند کتاب

یوازې درېیمه ژباړه سمه ده، لومړی دوه ژباړې غلطې دي.

یا د (ضرب الله مثلاً) لاندې ژباړې:
بیان کړ الله مثال
الله مثال بیان کړ
الله یو مثال بیان کړ

که څه هم دلته ښه او دقیقه ترجمه درېیمه ترجمه ده او لومړی دوه ترجمې

ناقصي دي، دا ځکه چې مثال نکره راغلی او معنا ئې یو مثال دی، خو په پښتو کې د مثال بیانولو په ځای متل تېرول رائي او پښتون مخاطب له دې نه ډېر ژر مطلب اخلي، نو د مخکنۍ فقرې ښه ترجمه دا ده: الله یو متل تېر کړ. متل په اصل کې د عربي مثل دی چې (ث) ئې په (ت) بدله شوې.

ما په ترجمې کې د خپل توان تر حده د دې هڅه کړې چې:

- هر لفظ په ډېر غور او دقت ترجمه شي. په ترجمه کې نه یوازې مفرد، تثنیه، جمع، مذکر، مؤنث، ماضي، حال، مستقبل، معرفه، نکره، تأکید او ټول نور اړخونه په دقت سره مراعات شي بلکې له دې هم ډډه وشي چې څه زاید وګڼلی شي او حذف شي او څه مقدر وګڼلی شي او علاوه شي، له هر راز کمولو او زیاتولو نه پرته ټول الفاظ په پوره امانتداري سره ترجمه شي.
- په هرې جملې کې د الفاظو شمېر باید د آیت د الفاظو د شمېر په اندازه وي.
- د امکان په صورت کې د هر لفظ د ژباړې موقعیت هملته وي چې اصلي لفظ ئې د آیت په متن کې لري، تر څو لوستونکی د هر لفظ ترجمه په آسانۍ وموندلی شي. خو دا په هغه صورت کې چې د جملې ادبي ترکیب ته تاوان ونه رسېږي.
- ما غوښتل چې یوازې په ژباړې او خوا ته ئې په مختصرې شرحې بسنه وکړم، خو تفاسیرو ته د رجوع په دوران کې او د دوی ترمنځ زیات اختلاف دې ته اړ کړم چې په مختصرې شرحې اکتفاء ونکړم.
- ما ته تر ټولو ګران کار په پښتو د قرآن ژباړه وه، دا ځکه چې په پښتو کې موجود دوه درې ترجمې یا تحت اللفظي ترجمې دي یا له اردو نه ترجمه شوې، متأسفانه له افغانانو نه کوم داسې عالم چې هم د عربي ژبې په صرف او نحو پوه وي او هم د پښتو ښه لیکوال او د پښتو ژبې په ګرامر پوه، دې کار ته ندی راوړاندې شوی، زمونږ په مدرسو کې پښتو او فارسي لیك لوست نشته، د دیني مدرسو فارغان په پښتو او فارسي سم لیك لوست نشي کولی، موجودې ترجمې داسې دي چې که څوك په عربي نه پوهېږي او یوازې ترجمه لولي او هلته ئې نامرتب او خواره واره الفاظ ترسترګو کېږي او د هر جملې ترکیب ئې د پښتو ژبې له قواعدو سره

متعارض مومي نو د قرآن په هکله عجيب تصور او احساس ورسره راپيدا کېږي.

- د آيتونو د تفسير او شرحې لپاره مې ټولو هغو معتبرو تفاسيرو ته رجوع کړې چې د کتاب په پای کې ذکر شوي. ما د هغو درنو مفسرينو رأيې رااخيستې چې:
- قرآن ئې په قرآن سره تفسير کړی. د هر آيت هغه تفسير ئې وړاندې کړی چې د قرآن له نورو آيتونو سره اړخ لګوي. د هغه څه له ويلو نه ئې ډډه کړې چې په قرآن کې ئې د هغه په هکله صراحتاً يا تلويحاً څه نه دي ليدلي.
- د آيت په ترکيب کې ئې له هر راز لاس وهنې او تغيير نه ډډه کړې وي، نه ئې په قرآن کې کوم حرف او لفظ زائد ګڼلی او له پامه غورځول ئې غوښتي او نه ئې څه مقدر او محذوف شمېرلي او د اضافه کولو وړاندیز ئې کړی. تر کومه ځايه چې ما ته د تحقيق په دوران کې ثابته شوې د هغو کسانو رأيه مې ضعيفه موندلې چې د آيتونو په ترجمه کې په تصرف قائل دي، کله کوم حرف او لفظ زائد ګڼي او له پامه ئې غورځوي او کله کوم لفظ مقدر ګڼي او علاوه کوي ئې.
- حديث ئې په تائيد کې راوړی.
- داسې موثق روايت ئې وړاندې کړی چې د قرآن له کوم آيت سره تعارض نلري.
- د کوم خاص مسلك په نسبت ډوند تعصب نلري او خپلو مخالفينو ته بد رد نه وايي، د خپلې رأيې د هر مخالف په تندي د بدعت، شرك، ارتداد او الحاد ټاپې نه وهي، خپل مخالفين ضاله فرقو ته نه منسوبوي، د استدلال په وخت کې د خپلې رأيې په تائيد کې په ادب سره دلايل وړاندې کوي او د ضعيفې رأيې د ضعف اړخونه په ګوته کوي. ما ته ځای په ځای د هغو کسانو رأيه کمزورې معلومه شوې چې د آيتونو په تفسير کې يوازې د خپل مسلك خيال ساتي او غواړي چې هر آيت د خپل مسلك په ګټه تعبير او تفسير کړي. همدا راز د هغو کسانو رأيه مې ضعيفه موندلې چې د جدل لپاره او د خپل مخالف د پرځولو او پر کولو لپاره ئې تفسير ته ملاتړلی، د نورو د مسلمانولو لپاره نه بلکې د کافر کولو لپاره، هدف ئې دا وي چې له خپل مسلك نه ماسوی ټول نور مسلکونه باطل او غلط ثابت کړي، دوی نورو ته په ښکنځلو او بد رد ويلو سره په حقيقت کې خپل ضعف او ناتواني پټوي، دليل

نلري نو ځکه ښکنځلو ته پناه وړي او غواړي چې ناپوه کسان د ده له مخالف فریق سره یو ځای نشي!! هغه څوك په قرآن له پوهېدو عاجز وي چې ذهن ئې د تعصب په زهرو لړلی وي او د الله کتاب یوازې د مناظرې او جدل لپاره لولي.

- ما نه د هغه مفسر نوم اخیستی چې د ده رأي ته مې ترجیح ورکړې او نه د هغه چا چې رأي مې ضعیف موندلې. د دې لپاره چې هم د کلام له بې ځایه اطالې نه مخنیوی شوی وي او هم د حساسیتونو له پارولو نه. ډېر کسان داسې دي چې د خاص تفسیر او مفسر په نسبت تعصب لري، هره وینا ئې مقدسه ګڼي، د خپل مسلك خلاف هر تفسیر په پټو سترګو ردوي، نه د خپل مسلك مربوط تفسیر ضعف ته پام کوي او نه د بل قوي استدلال ته څه اعتناء، د نومونو یادول د دوی حساسیتونه راپاروي، غوښتل مې دا کسان هم په سړه سینه خبره واوري.
- ځینې کسان داسې دي چې د تفسیر او ترجمې په دوران کې د یوه لفظ ټولې هغه معاني رااخلي چې د لغت په کتابونو کې ئې بیامومي او د مختلفو معانیو له مخې د آیت ګڼ شمېر ترجمې او تفاسیر وړاندې کوي، پرته له دې چې یوې ته په بلې ترجیح ورکړي او دا ووایي چې په دې خاص ځای کې کومه ځانګړې معنی مراد ده!! دوی ګومان کوي چې د یوه کلام کمال په دې کې دی چې ډېرې معاني ولري!! حال دا چې بلیغ کلام هغه دی چې معنا ئې څرګنده وي، مخاطب مشخص، محدد او واضح مفهوم ترې واخلي، دا شك ورته راپیدا نشي چې د کلام د خاوند هدف څه دی، برعکس د ویناوال هدف په صراحت او آسانۍ سره درك کړي. قرآن خو خپل ځان داسې معرفي کوي چې مبین، آسان، له شك نه فارغ او څرګند دی، یوه برخه ئې په بلې سره توضیح شوې، په واضح عربي ژبې کې لېږل شوی، ابهام او اغماض پکې نشته او د هرڅه تفصیلي بیان پکې راغلی.
- اصولاً د هر لفظ دقیقه معنی او مفهوم باید تر ټولو د مخه په هغې جملې کې ولټوو چې دا لفظ پکې راغلی او بیا د همدې جملې نه مخکې او وروسته جملو کې او بیا په ټول مضمون کې. د قرآن د هر لفظ معنی هم باید ترټولو مخکې په هغه آیت کې ولټوو چې دا لفظ پکې راغلی، بیا په مخکنیو او وروستنیو آیتونو کې، بیا په

مربوطه سورې کې او بيا په ټول قرآن کې. اکثراً يو لفظ د ډېرو شيانو لپاره استعمالېږي او ېبلې ېبلې معناوې ترې اخيستل کېږي، خو کله چې د يوې جملې په قالب کې لوېږي، معنی ئې محدد او مشخص شي، له ټولو معانيو نه ئې يوازې يوه معنی مراد وي، دا غلط اسلوب دی چې څوک د آيت په ترجمه او تشريح کې د هر لفظ ګڼ شمېر معاني راواخلي او د آيت لپاره د مختلفو معانيو احتمال ورکړي. هغه کسان چې د يوه آيت ګڼ شمېر معاني نقل کوي هغوی په حقيقت کې د آيت د اصلي مفهوم په بيانولو کې کمزوري او متردد وي او د الفاظو معاني ئې يوازې د لغت په کتابونو کې لټولې وي او د آيت سياق او سباق ته ئې پام نه وي کړی. هر آيت د يوه جامع مضمون يوه برخه وي، د دې مضمون په قالب کې يوازې يوه معنی افاده کوي، له مخکنيو او وروستنيو آيتونو سره په ګډه ئې يو مضمون جوړ کړی وي او يو مشخص او ثابت مطلب افاده کوي، که کله د قرآن د کوم آيت د مفهوم په معلومولو کې له اشکال سره مخامخ شوو نو تر هر څه د مخه بايد په هغه مجموعي مضمون کې د دې په معنی د پوهېدو سعي وکړو چې دا آيت ئې يوه برخه ده، بيا په ټوله مربوطه سورې کې او بيا په ټول قرآن کې، داسې نه چې مجموعي مضمون ته له پام کولو پرته او يوازې د لغت د کتابونو په مرسته د هغه معنی ولټوو او ګڼ شمېر احتمالات وړاندې کړو!! هر څوک چې دا اصل او قاعده له پامه غورځوي هم په خپله د آيت د اصلي مراد په موندلو کې پاتې راځي او هم خپل مخاطب په تردد کې اچوي.

- يو بل مشکل چې د تحقيق په دوران کې هر څوک ورسره مخامخ کېږي د ځينو تفسيرونو هغه آراء او نظريات دي چې نه د قرآن پر آيتونو مستند دي او نه د پيغمبر عليه السلام په صحيح الاسنادو احاديثو، په ډېر معمولي دقت سره به وګورئ چې دا آراء په اصل کې له اسرائيلي روايانو نه پرته بله مرجع او مأخذ نلري، اسرائيلي روايات اکثراً، کيسې او افسانې دي، عوام ډېر ژر د کيسو تر اغېز لاندې راځي، مخصوصاً چې دا ډېرې حيرانوونکې وي او خارق العاده پېښې بيان کړي، دوی هغه تفسير او مفسر خوښوي چې همدا حيرانوونکې او عجيبې کيسې رانقل کړي،

دا کیسې په عوامو کې خورې شوې دي، د دین برخه ئې ګڼې او اوس هرې هغې خبرې ته د شك په سترګه ګورې چې له دغو کیسو سره اړخ نه لګوي، که څه هم د قرآن په صریح آیت او صحیح حدیث مستنده وي، ای کاش دغو درنو مفسرینو دا اشتباه نه وی کړې او د دغو روایاتو له رانقلولو ئې په کلکه ډډه کړې وی.

- یو بل مشکل دا دی چې ځینو مفسرینو د هر آیت لپاره د یوه شأن نزول راوړل ضروري ګڼلی، په دغو شأن نزولونو کې به ډېر ژور او پراخ اختلاف او تعارض وګورئ، د هر مسلك او مذهب پلویان ځان ته ځان ته د شأن نزول سلسله لري، شیعه لږ تر لږه د دریو سوو آیتونو شأن نزول داسې ګڼي چې ګواکې د علي رضي الله عنه په هکله نازل شوي، خو له شیعه وو نه پرته نور بیا دا بې بنسټه ادعا ګڼي او وایي چې په ټول قرآن کې یو داسې آیت نشته چې صراحتاً یا اشارتاً ئې د علي رضي الله عنه په هکله څه ویلي وي او شأن نزول ئې د ده په اړه وي. ځینې شأن نزول د خپل مسلك په ګټه رانقل کوي او ځینې ئې د دې لپاره چې ګومان کوي دا د قرآن په مطلب باندې په ښه پوهېدو کې مرسته کوي، دا خبره تر یوه حده صحیح ده خو په دې هکله دوه خبرې باید په پام کې ولرو:

۱. د هر بلیغ کلام یوه ځانګړتیا دا وي چې اوربدونکی په خپله له کلام او الفاظو او فحوی ئې د هغه په شأن نزول هم پوه شي، په دې هکله کوم ابهام او اغماض ورته پاتې نشي چې دا کلام به په کومو ظروفو او شرایطو کې ویل شوی وي، مقصد به ئې څه وي او د چا په هکله به وي، عظیم الشأن قرآن د الله بلیغ کلام دی اوربدونکي ته د ابهام هیڅ مجال نه پرېږدي، په لږ دقت سره ورته واضح کېږي چې مقصد ئې څه دی او چا ته متوجه دی.

۲. یو عام مخاطب د شأن نزول له اوربدو نه دا انتباه اخلي چې شاید دا مربوط آیت او حکم ئې خاص وي، همغو خاصو خلکو ته متوجه وي او نور تر ې مستثنی وي، بدیهي ده چې داسې انتباه خطرناکې پایلې لري، د قرآن هغه عام او کلي ارشادات چې تر قیامته او د زمانې په هر پراو کې هر مخاطب ته متوجه دي، یوازې د نزول په زمانې پورې محدودوي. د شأن نزول ذکر په هغه ځای کې سم کار دی چې

هم ئې اسناد له هر راز شك او شبهې اوچت وي او هم ئې يادول ضروري وي او د مطلب د ښه توضيح په اړه مرسته وكړي.

يو بل مشكل دا دی چې د آيتونو د تفسير په اړه به هم په تفسيرونو كې د مفسرينو له بېلابېلو او مختلفو آراوو سره مخامخ شئ او هم د يوه آيت په اړه متعددو او متعارضو رواياتو سره، حتی وبه ګورئ چې د يوه آيت په ارتباط يوه كس ته څو بېلابېل آراء منسوب شوي، كه چېرې له داسې اختلاف سره مخامخ شوئ نو پوه شئ چې:

- له پيغمبر عليه السلام نه په دې اړه موثق حديث نشته. كه داسې حديث وی نو هيڅكله به دا مختلف آراء نه وړاندې كېدل.
- كه درنو مفسرينو صحابه وو ته منسوب آراء موثق ګڼلی هيڅكله به ئې بله رايه نه وركوله.
- يوه شخص ته په يوې موضوع كې منسوب دوه متعارض آراء؛ روايت او اعتبار ئې تر سوال لاندې راولي.
- دا اختلاف نه يوازې له مونږ څخه غواړي چې په ټولو آراوو غور وكړو او تر ټولو مضبوطه او مستدله ئې انتخاب كړو، بلكې مونږ ته حق راكوي چې د قرآن د نورو آيتونو په رڼا كې د دغو آيتونو د اصلي معنا په لټه كې شو.
- په داسې مواردو كې به دې ته نه ګورې چې روايت چا ته منسوب شوی، او په دې بنياد به يوه ته په بل ترجيح نه وركوې، دې ته به ګورې چې كوم يو په قوي دلايلو ولاړ دی او له قرآن سره سمون خوري.
- د صحيح حديث او د قرآن ترمنځ هيڅكله تعارض نشي راتلی، هيڅ مسلمان په دې خبرې كې شك نلري، د چا چې پر خدای او پيغمبر ايمان و ي د پيغمبر عليه السلام له هيڅ وينا سره به اختلاف ونكړي، كه څوك له يوه روايت سره اختلاف كوي وجه ئې دا وي چې په ثقه والي ئې باور نه لري، يو حديث د يوه محدث له نظره صحيح وي خو بل ئې ضعيف ګڼي، مګر تاسو نه ګورئ چې د ډېرو څرګندو مسئلو په هكله د محدثينو او فقهاوو تر منځ اختلاف شته، د اختلاف وجه همدا

ده چې يوه ته يو روايت صحيح معلوم شوی او بل ته ضعيف، د پيغمبر عليه السلام نږدې اتلس زره لمونځونه په زرهاوو خلکو په مدينه منوره کې ليدلي، خو سره له دې ګورو چې د رفع اليدين، آمين بالجهر، د بسم الله الرحمن الرحيم قرائت، اقامت ... په هکله اختلاف شته، د پيغمبر عليه السلام په ژوند کې په زرهاوو کسانو د حجاب څرنګوالی په خپلو سترګو ليدلی، خو دا دي ګورئ چې په دې هکله اختلاف شته، د فقهاوو ترمنځ هم او د محدثينو تر منځ هم، دا نن په سعودي کې د البانې او مرحوم ابن باز او د دوی د پلويانو تر منځ اختلاف شته !! که د داسې څرګندو قضاياوو په هکله د اختلاف (حتی ژور اختلاف) شاهد يو، نو د قرآن د آيتونو د تفسير په اړه به اختلاف رأی څومره وي؟ !! په دې هغه څوک ښه پوهږي چې د خاص مسلك او په هغه پورې د مربوط تفسير په اړه تعصب ونلري، او په سړه سينه مختلف تفاسير له نظره تېر کړي، او وګوري چې د يوه آيت په اړه يوه راوي ته متعدد متعارض روايات منسوب شوي !! مونږ چې کله وايو د صحيح حديث او د قرآن ترمنځ هيڅکله تعارض نشي راتلی، معنا ئې دا ده چې کله کوم روايت داسې ومومو چې له قرآن سره تعارض لري بايد ووايو چې دا په هيڅ صورت کې د پيغمبر عليه السلام حديث نشي کېدی . او د دې معنا دا نه ده چې نعوذبالله مونږ په کوم راوي د درواغو ويلو تور لګوو، معنا ئې دا ده چې د مطلب په انتقال کې حتماً چېرته اشتباه شوې، اوږدونکی په مطلب سم نه دی پوه شوی، د الفاظو په انتقال کې تړې اشتباه شوې .... د هر مؤمن او غير متعصب محقق له نظره بايد قرآن د هر څه لپاره، د روايتو په شمول، معيار او ملاك وي، يوازې هغه روايت ومني چې له قرآن سره تعارض ونلري، کوم روايت چې له قرآن سره اړخ نه لګوي بايد په احترام سره ئې يوې خوا ته کښېږدو، نه ئې وليکو او نه استناد پرې وکړو. بايد له دې وېره ولرو چې پيغمبر عليه السلام ته هغه څه منسوب کړو چې هغه نه دي ويلي، د داسې چا ځای د جهنم اور دی . ابوبکر رضي الله عنه له همدې وېرې ونه غوښتل چې له ده نه ليکلي احاديث پاتې شي، له همدې وېرې صحابه وو د احاديثو د ليکلو جرأت نه کاوو، د احاديثو موجود کتابونه نږدې درې نسله

وروسته لیکل شوي او دا هم د یوه ستر مجبوریت په وجه، او په دې خاطر چې په لکونو موضوعي احادیث په خلکو کې خواره شول . کاش داسې څوك راپیدا شي چې د احادیثو او روایاتو په اړه هغه کار وکړي چې عثمان رضي الله عنه د قرآن عظیم الشأن د مخلفو نسخو په اړه وکړل . په دې سره به هم د امت تر منځ د اختلاف یوه لویه وجه له منځه ولاړه شي او هم به ډیل ډیل مذاهب او فرقې متحد شي. دا یوازې مسلمانان نه دي چې د مختلفو روایاتو په وجه په اختلاف اخته شول، تبر امتونه هم د روایاتو په وجه په اختلاف اخته شوي، د هغو روایاتو په وجه دوی د الله تعالی کتاب شا ته غورځولی او په جعلي روایاتو پسې تللي، تاسو که بایبل وګورئ نو ډېر ژر به متوجه شئ چې دا د څو قصو او روایاتو مجموعه ده، له خرافاتو ډکې قصې، داسې قصې چې هیڅ عقلمند انسان ئې نشي منلی، انسان حیران پاتې شي چې مسیحیان څنګه دا د یوه مقدس الهي کتاب په څېر مني، باور وکړئ چې د دې کتاب په سلو کې تر اتیا زیاتې برخې ئې مسخره روایات او بې بنسټه قصې دي، څه چې په دې کتاب کې ډېر لږ تر سترګو کېږي نو هغه د انجیل او د الهي کتاب لارښوونې دي

- هغو درنو شخصیتونو چې احادیث ئې راغونډ کړل، وئې چنل، صحیح، ضعیف او موضوعي ئې سره ډیل کړل، هر یوه له لکونو احادیثو څخه یوازې څو زره غوره او ولیکل، دوی په امت لوی احسان کړی، الله تعالی دې دوی ته ستر اجر او د جنت لوړې درجې ورکړي، خو باید دا ګمان ونکړو چې د پیغمبر علیه السلام ټول احادیث په بشپړه توګه نقل شوي، دا خبره یوازې هغه څوك کولی شي چې له غلو او افراط نه وېره نه لري . د مدیني منورې په لسو کلنو کې پیغمبر علیه السلام څومره د جمعې او اختر لمونځونه کړي، چې په هر یوه کې ئې دوه خطبې ورکړې؟ د څومره جنګونو په اړه ئې خبرې او لارښوونې کړې؟ د څومره مهمو پېښو او مسئلو په اړه ئې وخت په وخت خطبې ورکړې؟ یوازې له دغو خطبو او لارښوونو نه ضخیم ضخیم کتابونه جوړېدی شول، خو په دې خاطر چې پیغمبر علیه السلام په خپل ژوند کې د احادیثو د لیکلو اجازه نه وه ورکړې، نن ئې د

احاديثو په کتابونو کې نشو موندلی. خو د پيغمبر عليه السلام د ټولو خطبو نچوړ او خلاصه زمونږ په واک کې ده، هغه مبارک چې څه ويلي خلاصه ئې دغه قرآن دی، د ده ويناوې د دغه قرآن شرح او تفصيل وو، د دغه قرآن په رڼا کې ډېر په آساني سره قضاوت کولی شو چې پيغمبر عليه السلام به کومه خبره کړې وي او کومه نه!! دې د مخه چې د يو روايت د اسنادو په هکله غور وکړو بايد په دې غور وکړو چې دا روايت له قرآن سره سمون خوري که نه !! په اسنادو به ئې له دې وروسته بحث کوو.

- د جهاد په غږ کې د افغانانو يو نوی نسل راوټوکېدو، هغه چې په خبرې د پوهېدو له ورځې تر ځوانۍ پورې ئې تل د قرآن، جهاد، شهادت او هجرت په څېر شعارونه اورېدلي، په خپلو وينو سره زخميان ئې ليدلي، د مهاجرينو قافلې ئې ترسترګو شوې، په کليو ئې وبرووڼکې بمبارۍ ليدلې، هره ورځ ئې د توپونو او ټانکونو غږونه تر غوږ شوي، په کور کې ئې خپل پلار او مشر ورور، په جومات کې ئې امام او خطيب او په سنګر کې ئې مجاهد ليدلی چې د قرآن آيتونه لولي او نورو ته د صبر او جهاد توصيه کوي، له قرآن سره ئې مينه راپيدا شوې، غواړي په قرآن پوه شي، د دې لپاره نه چې د کوم جومات امامت ترلاسه کړي او دا ئې د امرار معاش وسيله شي، بلکې د دې لپاره چې قرآن ئې لارښود شي، په قرآن د پوهېدو تنده ئې ماته شي، مسلمان دی، له اسلام سره ئې مينه ده، له اسلام نه په کلکه دفاع کوي، د اسلام لپاره هرې قربانۍ ته چمتو دی، په عربي نه پوهېږي، صرفي او نحوي تحقيق ته ضرورت نلري، په ديني مدرسو کې ئې سبق ندی ويلی، زده کړې ئې په مکتب او پوهنځي کې کړې، ساينس، فزيک او کيميا ئې لوستي، خاصه ژبه، خاصه سليقه او ځانګړې پوښتنې لري، د هر آيت مطلب په پښتو کې اورېدل غواړي، دې ته تړی دی چې پوه شي قرآن د هغو شيانو په هکله څه ويلي چې ده د کيميا او فزيک په کتابونو کې لوستي، دا ئې هم په مکتب کې له مخالفينو نه اورېدلي چې د قرآن ډېرې ويناوې له ساينس سره تعارض لري او هم ئې له خطيب او امام نه اورېدلي چې د معاصرو علومو ادعاګانو ته اعتناء مه کوئ، دا د قرآن

خلاف دي، غواړي په وه شي چې د قرآن او ساینس تر منځ تعارض او توپیر شته که نه؟ ده د انسان، حیوان، نبات، ځمکې، آسمان او غرونو د پیدا ېښت په اړه ډېر څه په خپلو درسي کتابونو کې لوستي، غواړي په وه شي چې په دې هکله قرآن څه ویلي؟ کله ئې له کمونیستانو سره مناقشه راشي او کله له غرب پالو لاابالي عناصرو سره، دواړه ئې په ګډه مقابله کوي، دوی دواړه له اخلاقي او فکري لحاظه یوه بل ته ورته دي، د شوروي اتحاد له زوال نه وروسته خو اوس کمونیست دیموکراتان غرب پاله دیموکراتان شوي او له هغوی سره ئې د اسلام په ضد ګډه جبهه جوړه کړې او د غرب پالو تر قومندې لاندې د اسلام په ضد جنګېږي، غربي استعماري ځواکونه د اسلام په ضد په خپل سیاسي او فکري تهاجم کې څومره چې په کمونیستانو او نشنلستانو ترکیز کوي او مفیده وسیله ئې ګڼي له غرب پالو دیموکراتانو نه هومره طمع نلري، د غربي فرهنګ په ډنډ کې لوېدلي لاابالي عناصر نه خاص فکر لري، نه د مسئولیت قبلولو ته غاړه ږدي، نه د کوم هدف لپاره زیار او زحمت ایستلو ته تیار دي، یوازې د اخلاقي فساد په خورولو کې له دوی نه ښه استفاده کولی شي، خو د اسلام په ضد په فکري مبارزه کې باید له هغو نه کار واخلي چې د یوې مفکورې په نسبت د التزام دعوی کوي او په اسلام باندې د اعتراض مواد په واک کې لري. مسلمان ځوانان له دې مبارزې سره مخامخ دي، د مدرسو په کتابونو کې د مخالفینو د اعتراضاتو ځوابونه نشي موندلی، د دغو مبارزو ځوانانو لپاره د قرآن داسې ترجمه او شرحه ضروري وه چې د دوی تنده رفع کړي، که زه په دې موفق شوم چې د دغه ځوان نسل تنده څه نا څه رفع کړم نو دا به پر ما د الله تعالی ډېره لویه پېرزوینه وي.

- هغه مسلمان لیکوال، خطیب، واعظ، داعي او مدرس ډېره لویه اشتباه او جفا کوي چې درسونه، لیکنې، خطبې او موعظې ئې له قرآن نه پرته له بلې چینې نه خړوبېږي او له قرآن نه پرته بل څه ته بلنه ورکوي. اسلامي امت تر هر څه د مخه قرآن ته د راګرځېدو یوه تند او ټپانده خوځښت ته ضرورت لري، راشئ په دې تحریك کې برخه واخلو، په بل څه یوازې هغه وخت مصروف شو چې له قرآن نه فارغ شوي

وو خو که دا ممکن وي، په مدرسه کې باید لومړی او اساسي مضمون قرآن وي او نور ټول ثانوي، ضمني او ممد مضامین، نه دا چې قرآن وروستی مضمون او صرف، نحو، فقه، حدیث، منطق او فلسفه لومړي او اساسي مضامین، داسې نه چې قرآن هم د صرف او نحوې د تمرین لپاره ولوستل شي!! د نشراتو اساسي برخه باید د قرآن په رڼا کې څېړنې او تبصرې وي نه دا چې په یوه ګوښه کې ئې د څو آیتونو تحت اللفظي ترجمه د تبرک لپاره او یا په دې غرض راشي چې وښیي دا نشریه اسلامي ده!! د خطیب او واعظ وینا باید د قصو او ضعیفو روایاتو په ځای، په قرآني آیتونو مستنده وي او خلکو ته د ژوند د ټولو ورځنیو مطرحو قضایاوو په اړه د قرآن په استناد لارښوونې وکړي، دا همغه کار دی چې پیغمبر علیه السلام او د ده صحابه وو رضوان الله علیهم اجمعین کاوو او په همدې کار سره هغوی اسلام د نړۍ ګوټ ګوټ ته ورساوو.

- قرآن له هره پلوه مکمل دی، وینا ئې تر هرې وینا مؤثره، استدلال ئې تر هر استدلال قوي او وعظ ئې تر هر وعظ اغېزناک، څومره چې په قرآن سره کولی شئ خپل مخاطب قانع کړئ په بل څه ئې نشئ قانع کولی.

اللهم ارنا الحق حقاً وارزقنا اتباعه
و ارنا الباطل باطلاً وارزقنا اجتناب

بسم الله الرحمن الرحيم

النبأ

د سورې معرفي:

د دې مبارکې سورې نوم النبأ (هماغه مهم خبر) دی، چې د سورې له دوهم آیت نه اخیستل شوی، ۴۰ آیتونه لري، د سورې له مضامینو، د آیتونو له ترکیب او د بیان له سبك نه په څرګنده معلومېږي چې دا سوره د مکي دور د ابتدائي مرحلې له سورتونو څخه ده، د بحث هغه اساسي او محوري موضوع چې دا سوره ئې په اړه بحث کوي د آخرت اثبات دی.

د دې سورې آیتونه د نورو مکي سورتونو په څېر لنډ لنډ، قاطع او جامع او شعارونو ته ورته دي، چې ډېر ښاېسته او خوندور وزن لري، د آیتونو طول په سر کې ډېر لنډ، بیا ورو ورو زیات شوی او وروستی ئې د لومړیو آیتونو نږدې دري برابره شوی، خو داسې چې دري ېبلې فقرې لري او د هرې یوې اوږدوالی د لومړیو آیتونو په اندازه، له لومړي آیت نه تر پنځم پورې د آیتونو فواصل د یتساءلون، مختلفون او سیعلمون هموزنه صیغې دي او له شپږم آیت نه د سورې تر پایه مهاداً او ازواجاً ته ورته صیغې دي. په دې سورې کې د بحث اصلي او محوري موضوع،

د آخرت مسئله او د هغه اثبات دی، دلته د آخرت ورځې ته یوم الفصل ویل شوي او ښیي چې د آخرت دغه د پرېکړې او بېلتون اړخ په کې څېړل شوی، یعني په دې ورځ د مؤمنانو او کافرانو، د نېکانو او بدکارانو، ترمنځ وروستۍ پرېکړه کېږي، هر یو به خپله مناسبه سزا او جزا ګوري.

که د قرآن په څېړنو او بحثونو کې لږ دقت وکړو نو څو ټکي زمونږ توجه ځان ته جلبوي:

الف: قرآن تر ټولو دقیق او مفصل بحثونه د قیامت، آخرت، بیا ژوندون، حساب و کتاب او د عملونو د اخروي مجازات او مکافات په هکله لري، تر هرې بلې موضوع ئې په دې اړه زیات بحث کړی او د دغې قضیې مختلف اړخونه ئې څېړلي.

ب: د قرآن لومړیو مخاطبینو ته د (آخرت) بحث تر بلې هرې موضوع عجیب، له اعتراضه ډك او د نه منلو وړ برېښېدو، په دې هکله ئې ډېرې زیاتې پوښتنې درلودې او زښت زیات اعتراضات ئې کړي، هغوی په الله باور درلود، د الله طرف ته له بلنې سره ئې زیات حساسیت نه ښودو او هغه ئې د حیرت او تعجب وړ خبره نه ګڼله، په دې هکله د دوی اساسي اشکال یوازې دا وو چې خپل ګڼ شمېر خدایان، دا د دوی د پلار ، نیکه نه پاتې لرغونی میراث پرېږدي او د هغوی په ځای د یوه خدای عبادت وکړي، د پیغمبر علیه السلام په رسالت باندې د اعتراف په اړه ئې هم په دې خاطر جدي ستونزه نه درلوده چې هغه کوم ناپېژانده شخصیت نه وو، د هغه د لوړ شخصیت، عظمت او د ده روښانه سوابق ترې پټ نه وو، ټولو ښه پېژاندو، د هغه په لوړ او امتیازي شخصیت ئې باور درلود، پر ده ئې تر هرچا زیات اعتماد کاوو، دی ئې امین او رښتونی شخصیت ګانو، د ده راتلونکې ته ئې ډېر توقعات درلودل، خو له مرګ نه وروسته بیا ژوندون، آخرت، قیامت، د عملونو اخروي مکافات او مجازات، یوه داسې قضیه وه چې د قریشو مشرکینو په آسانۍ نه منله، کله به ئې په حیرت او تعجب سره او کله د تمسخر او استهزاء په توګه ویل: آیا دا ممکنه ده چې پس له هغه به بیا راژوندي کېږو چې ومرو، هډوکي مو وراسته

شي، ټول وجود مو تجزیه او خاورې شي؟!! که دا خبره رښتیا وي ولې د مخکنیو نسلونو څخه تراوسه هیڅوك بېرته نه دی راژوندی شوی؟!! ولې ترننه د خپلو پلرونو او نیکونو څخه د کوم یوه د بیا راژوندي کېدو شاهد نه شوو؟!

ج: په قرآن کې تر ټولو زیات دلایل په دې اړه ګورو چې خلکو ته آخرت، د الله لوري ته بېرته ګرځېدل، بیا ژوندون، الهي محاسبه، مکافات او مجازات ثابت کړي، داسې دلایل چې ډېر دقیق، مضبوط او ژور دي او د هر شك او شبهې مجال ختموي او هر باضمیره او با انصافه انسان پرې قانع کوي.

د نبأ په مبارکې سورې کې له دغو دلایلو څخه یو ئې له کافي شرحې سره زمونږ مخې ته اېښودل شوی. دا مبارکه سوره په دې آیتونو پیل شوې:

۱- له څه نه یو بل پوښتي.

۲- له آستړې خبرې.

۳- کوم چې دوی په کې په خپله مختلف دي.

د دغو آیتونو له فحوا نه معلومېږي چې دوی تر ټولو زیاتې پوښتنې د دغې ستړې خبرې په اړه درلودې، خو ټولو ګډه او مشترکه رأی نه درلوده او پر یوې خبرې متفق نه وو، هر چا د قیامت او بیا ژوندون په هکله خپل مستقل تشویش او خپله ېېله رأیه لرله، چا قیامت نه مانو، چا بیا ژوندون او چا محاسبه او مکافات او مجازات، قرآن په دې مبارکې سورې کې د دوی هغه ډله مخاطب کړې او پوښتنې ته ئې ځواب وایي چې فصل، محاسبه او مکافات او مجازات نه مني، د دوی لپاره ئې د قیامت ورځ د (یوم الفصل) په نامه نومولې او د اثبات لپاره ئې فرمایلي:

د ځمکې او آسمان هر څه د دې شهادت ورکوي چې هر څه د یوه خاص ضرورت او مصلحت له مخې او د یوه مقصد لپاره پیدا شوي او یوه تشه پرې ډکه شوې او یوه ضرورت ته پرې ځواب ویل شوی، له دې په ډاګه معلومېږي چې هیڅ څه خوښې او بې هدفه نه دی پیدا شوی، د هر څه په پیدا اېښت کې خاصه محاسبه په پام کې نیول شوې، له قیامت او حساب، کتاب نه د انکار معنا خو یوازې دا کېدی شي چې دا عالم له کوم سوچ او دقت نه پرته، خوښې او بې هدفه پیدا شوی،

خو دا بې بنسټه باور له هغه څه سره په کلکه تصادم کوي چې د عالم هرڅه پرې شهادت ورکوي. آیا نه ګورئ چې دا ځمکه مو تاسو ته زانګو ګرځولې، هغه مو داسې پیدا کړې چې تاسو ته ئې په خپلې مهربانې غېږ کې ځای درکړی، ستاسو د پالنې او روزنې او ستاسو د رزق او روزي وسائل درته برابروي، ستاسو له فطري غوښتنو او طبیعي جوړښت سره موافق، ستاسو ټولو اړتیاوو او غوښتنو ته ځواب وایي او د ژوند ټول ضروري سامان درته مهیا کوي.

آیا دې ته نه ګورئ چې دا غرونه مو د ځمکې میخونه ګرځولي، داسې میخونه چې ځمکه له خوځېدو خوندي ساتي، که غرونه نه وی نو ځمکه به مسلسل خوځېده، مونږ به نه د واورو او اوبو زېرمې درلودې، نه نهرونه، چینې او کاږزونه، دا غرونه دي چې په ځمکه د ببلو ببلو موسمونو باعث شوي او د یوې سیمې هوا او موسم ئې له بلې نه بېل کړی، هرې سیمې ته ئې ځانګړې هوا او خاص موسم ورکړی او د خاصو دانو او مېوو د راټوکېدو شرایط ئې پکې برابر کړي.

آیا دې ته پام نه کوئ چې تاسو مو جوړه جوړه، نر، ښځه پیدا کړئ او په دې سره مو ستاسو د نسل دوام تضمین کړ، آیا د شپې او ورځې په تلو راتلو کې مو غور نه دی کړی چې یوه په بلې پسې منظم او په خپل ټاکلي وخت ځي راځي، یوه ئې ستاسو د آرام، استراحت او خوب لپاره لازم او ضروري شرایط برابروي او بله ئې د دانې او مېوې د راټوکېدو او تاسو ته د رزق او روزي د راپیدا کولو باعث او د ښه او بد، او د مفید او مضر د ښه پېژندو وسیله ګرځي، تاسو خوب ته ضرورت لرئ ترڅو په ورځنیو کارونو کې خپل مصرف شوی توان، طاقت مو جبران کړئ، خپل ستومانه او ناآرامه اعصاب مو تسکین کړئ او د راتلونکې ورځې هلو ځلو ته ځان تیار کړئ، دا کار یوازې د خوب له لارې ترسره کېدی شي او تاسو د خوب لپاره تیارې او خاموشۍ ته ضرورت لرئ او دا دی الله تعالی ځمکه او آسمان او زمونږ د شمسي نظام د ببلابېلو اجرامو ترمنځ واټن او د دوی حرکت ئې داسې تنظیم کړې چې کله د ځمکې پر سر شپه وي او کله ورځ، که داسې نه وی او د دوی تر منځ فاصلې او د دوی حرکت له اوسني حالت سره لږ توپیر درلودی نو د ځمکې پر سر به

ژوند ممکن نه وو!

آیا دې ته نه ګورئ چې دا اوه ګونې آسمانونه ئې ستاسو د کور چت ګرځولي، د ځمکې پر سر د شهاب ثاقب د راپرېوتو مخه نیسي، نه پرېږدي چې د لمر مضر وړانګې ځمکې ته راورسي او ستاسو ژوند له سخت ګوابښ سره مخامخ کړي، د ځمکې تودوخه ساتي، وربځې په خپلې غېږ کې خوندي ساتي او د خوړېدو مخه ئې نیسي او د واورې او باران په څېر ئې بېرته په تاسو وروي.

آیا دغه روښانه او تود لمر ته پام نه کوئ، چې آسمان په خپلې غېږ کې نیولی او تاسو ته هم رڼا درکوي او هم تودوخه او په منظمه توګه ستاسو ځمکې ته خپلې وړانګې لېږي، د ځمکې پر سر ژوندون د رڼا او تودوخې مرهون دی، همدا لمر دی چې د بحرونو د اوبو د تبخیر او تصفیې باعث شي، آیا لږ مو دغو وربځو ته توجه نه ده کړې چې څنګه د بحر له سطحې رااوچتې شي، د یوه اسفنج په څېر د اوبو بخارات له ځان سره واخلي، د آسمان په غېږ کې لامبو پیل کړي، په زرهاو میله لرې، د وچو ځمکو او بېدیاوو په لور وخوځېږي، تږو کروندو، بوټو، ونو او حیواناتو ته چې یوه تېز باران ته سترګې په لار دي اوبه رسوي، مړه ځمکه راژوندۍ کړي او له زړه ئې دانه او مېوه راوټوکوي، کلیو او ښارونو ته چې د باران د وربېدو په وجه ئې هوا ناصافه او ګنده شوې او راز راز ناروغۍ پکې خورې شوې، د ژوند او صفایۍ پیغام له ځان سره وړي، مړاوې څېرې روښانه، مأیوس زړونه ډاډمن او وچې ځمکې ښېرازه کوي.

آیا نه ګورئ چې د ځمکې او آسمان هرڅه بامقصده او هدفمند او هر یو ئې د یوه خاص او ځانګړې ضروري کار د ترسره کولو لپاره پیدا شوی، هر یو په دې خور او پراخ عالم کې یوه تشه ډکوي، هر یو ئې په یوه خاص کار لګیا او د یوه ځانګړې هدف د تحقق لپاره په کار مصروف دی، په ټول عالم کې هیڅ خوشی او بې مقصده شی نشو موندلی، ټول ستا په خدمت کې، ټولو یوه بل ته لاس ورکړی چې ستا مرسته وکړي، ستا غوښتنو ته ځواب ووایي او ستا ضرورتونه او اړتیاوې پوره کړي. ما ته ووایه: که له دغو کوم یو ئې خپله دنده ترسره نکړي، له هغه کاره لاس

واخلي چې ورسپارل شوی، طغیان وکړي، بې لارې شي، خپل فطري او طبیعي مسیر بدل کړي، له خپل برید او حد نه تجاوز وکړي، په دې عالم کې به څومره ستره بدنظمي رامنځته شي او څومره سترې سترې ستونزې به راولاړې کړي؟ څومره بده ورځ به پر انسان راولي؟ بې له شکه چې په دې سره به د کائنات نظم متلاشي شي او د ځمکې پر سر د ژوند امکان به له منځه ولاړ شي.

نو ما ته ووایه:

الف: آیا دا سمه ده چې ووایو: د دې خور او پراخ عالم هر څه سم او بامقصده پیدا شوي، خو انسان هسې عبث او بې هدفه پیدا شوی؟!! په آخرت او اخروي محاسبې عدم باور په دې معنا ده چې انسان، دا اشرف المخلوقات، هغه چې د کائنات هر څه د ده لپاره پیدا شوي او د ده په خدمت کې ګمارل شوي، د هیڅ لپاره، خوشی او عبث پیدا شوی!! داسې غلط تصور خو نه د انسان له عقل سره اړخ لګوي، نه ئې واقعیتونه تائیدوي او نه ئې هیڅ با شعوره او باضمیره انسان منلی شي.

ب: که د عالم په چارو، نظم، ترکیب او ترتیب کې یو بسیط او عادي تغییر او د ځمکې او آسمان ترمنځ په دې یووالي او ژور تنسیق کې معمولي تبدیلي او توپیر د ځمکې پر سر د ژوند امکان ختموي او د موجود نظم د متلاشي کېدو باعث ګرځي، نو څنګه ګمان کوئ چې دا علم به تلپاتې وي، قیامت به نه راځي او هیڅ بدلون به پکې نه رامنځته کېږي، د دې سخیف او بې بنسټه باور لپاره څه دلیل لرئ، څه شي په دې هکله ډاډه کړي یئ؟!!

ج: سره له دې چې ګورې له آسمانه په یوه باران سره مړه ځمکه وخوځېږي، د ژوندي موجوداتو زړې په خوځښت راشي، ژوندي شي، وده وکړي، د ځمکې سخت او کلك قشر وسپړي او د شنه او سمسوره بوټې په څېر له ځمکې سر رااوچت کړي، پانې او ګل وکړي او دانه او مېوه راوټوکوي، دا صحنې هره ورځ په خپلو سترګو ګورې، څنګه له مړینې وروسته ژوندون مستحیل ګڼې او انکار ترې کوې؟!!

د: که ته له چا سره احسان وکړې، څو ورځې ئې د یوه ګران مېلمه په څېر له

ځان سره وساتې او د ده لپاره یو مهربان کوربه او مېلمه پال شې، په ډېر تکریم او عزت سره ئې مېلمه پالنه وکړې او په دې موده کې ئې ټولې اړتیاوې پوره او ټول ضروریات ئې ترسره کړې، خو هغه نه یوازې ستا د دې مهربانیو او پېرزوینو پاس ونه ساتي، بلکې له تاسره د دښمنۍ لار ونیسي، ستا احسانونه هېر کړي، څه چې تا ورکړي، ټول ستا په ضد او ستا د رضا او خوښې خلاف وکاروي، ستا له دښمنانو سره لاس یو کړي او ستا له دوستانو سره دښمنۍ ته ملا وتړي، ما ته ووایه چې د دې ناشکره او بې پاسه انسان په هکله به ستا قضاوت څه وي؟ د کومې سزا او بدلې مستحق به ئې ګڼې؟! که هغه ستا قضاوت ته وړاندې کړی شي، آیا د دې وړ به ئې وګڼې چې بیا ئې د مېلمه په څېر ومنې؟! آیا د ده په هکله به ستا قضاوت دا نه وي چې هغه د تکریم او تعظیم وړ نه دی؟! ما ته ووایه: د داسې قضاوت استعداد چا درکړی؟ چا درښودلې چې له داسې کس سره مخکنی سلوک بیا تکرارول مناسب نه دی؟ که ته ځان ته د دې قضاوت او پرېکړې حق ورکوې، آیا هغه ذات چې په تاکې ئې د قضاوت دا ماده اېښې، ته او ستا هغه بې پاسه مېلمه ئې پیدا کړي یئ، د داسې قضاوت حق نه لري؟! او هغه به له خپلو ناشکره بندګانو سره همغه څه نه کوي چې ته او هر انسان ئې له داسې کسانو سره مناسب ګڼئ؟!!

نو (یوم الفصل) به حتماً راځي، ټول خلك به بیا راژوندي کېږي، هر څوك به له خپل خپل قبر نه راپورته کېږي، ډلې ډلې به د الله په لور درومي، الهي محاکمې ته به وړاندې کېږي،د دوی د عملونو په هکله وروستۍ عادلانه پرېکړه به کېږي، ځینې به د کفران او طغیان په وجه په هغه جهنم کې پرېوځي چې د سرکښو او ناشکره انسانانو لپاره مناسب دائمي تمځی دی، نه به په هغه کې د څښلو یو غوړپ اوبه موندی شي او نه یوه لویشت سیوری او نه یوه شېبه له تودوخې آرام، خوراك او څښاك ئې تودې اوبه او نو، د دوی د عملونو او حرام خوراك، څښاك مناسبه سزا، خو ځینې نور به د خپلې تقوا او پاك لمنۍ په سبب د جنت مستحق ګڼل کېږي، دوی د خپل رب د نعمتونو پاس وساتو، له حرام خوراك او څښاك نه ئې ډډه وکړه، له ناولو کړو وړو ئې ځان لرې وساتو، د بل په حق له تېرې نه ئې اجتناب

وکړو، د دوی بدله به جنت وي، د دوی عملونو ته ورته بدله.

i j k

ž . ÇÌÈ bqÿûÎG¢ïn‹ï ïÃ “ ï%SÇÌÈ É‹ïèÿSÎ6Z9$Çã ÇÌÈ bqÿûS ¡ Ff Sã

ÇÎÈ bqÇè‹™ ž . ÇÊÇÍÈ bqÇè‹™

۱- له څه نه یو بل پوښتي. ۲- له هغې سترې خبرې. ۳- کوم چې دوی پکې په خپله مختلف دي. ۴- نه، داسې نه ده، ژر ده چې به پوه شي. ۵- بیا هم داسې نه ده، ژر ده چې به پوه شي.

۳.۱ : څو اساسي مطالب په دې آیتونو کې ځان ښیي:

الف: قریشو د قیامت په اړه ډېرې پوښتنې یو له بله درلودې، له کومې ورځې چې دوی دا خبره واورېده چې پیغمبر علیه السلام دوی په آخرت باندې ایمان ته رابلي او ورته وایي: دا عالم د پای یوه ثابته نېټه لري، قیامت به راځي، د نړۍ دا موجود نظام به متلاشي کېږي، بله دنیا به له بلې ځمکې او آسمان سره راپیدا کېږي، ټول انسانان به بیا راژوندي کېږي، ټول به د الله په لوري درومي او د خپلو عملونو له ثواب او عقاب سره به مخامخ کېږي، قریشو به کله په حیرت او تعجب سره او کله په تمسخر او ملنډو سره له یوه بله پوښتنه کوله: آیا اورېدلي مو دي چې ستاسو دا ملګری څه وایي؟.!! آیا دا خبره د منلو ده چې له مرګه وروسته او پس له هغه چې هډوکي مو وراسته او په خاورو بدل شو، بېرته به راژوندي کېږو؟!! که دا خبره رښتیا وي نو زمونږ له پلرونو او نیکونو څخه خو کوم څوک باید تراوسه

راژوندی شوی وی!!

قرآن د دوی دا پوښتنې داسې بیانوي:

قَالَ مَن يُحيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ * يس : ۷۸

وئې ویل: څوك به دا هډوكي له هغه وروسته راژوندي كوي چې وراسته وي؟

وَقَالُواْ مَا هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلاَّ الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّون * الجاثيه : ۲۴

او وئې ویل: (حقیقت) له دې پرته بل څه نه دی چې یوازې همدا زمونږ دنیوي ژوند دی، مرو او راژوندي كېږو او له زمانې پرته مو بل څه نه وژني، په داسې حال كې چې په دې هكله هیڅ علم نه لري، دوی هسې ګمان كوي.

وَقَالُواْ إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ * الانعام : ۲۹

او وئې ویل: دا نه دی مګر زمونږ دنیوي ژوند او مونږ بیا راژوندي كېدونكي نه یو!!

ب: دوی د قیامت په هكله ثابت او واضح دریځ او رایه نه لري، هر یو ئې د خپل تخمین او ګمان له مخې ښه خبره كوي، په خپلو كې ژور اختلاف لري، ځینې دې قضیې ته له یوه اړخه ګوري او یوه برخه ئې مني او ځینې له بله اړخه ورته ګوري او بله برخه ئې منې، ځینې په بشپړه توګه ترې انكار كوي او ځینې په نسبي توګه.

ج: څوك چې د ژوند د قضایاوو په هكله د ګمان او تخمین له مخې او د خپلې سلیقې او هوا او هوس په حكم قضاوت كوي او خاص او ځانګړې رأیه وړاندې كوي او د خپلو باورونو او انګېرنو لپاره نه عقلي دلایل لري او نه علمي بنسټونه، تل او د هرې قضیې په اړه به دې ته ورته اختلافاتو سره لاس او ګرېوان وي.

د: داسې نه ده چې دوی ګمان كوي، (قیامت) به حتماً راځي، ډېر ژر او هرو مرو به د هغه په حقیقت پوه شي، جهل او ناپوهۍ دوی مخالفت ته هڅولي، تراوسه ئې داسې دلایل نه دي اوربدلي او داسې شواهد ئې نه دي موندلي چې د آخرت په اړه د دوی ظن او ګمان په یقین بدل كړي او د دوی شكوك او شبهات رفع كړي، خو دا دلائل او شواهد به ډېر ژر او حتماً د دوی مخې ته راشي، د دوی كمزوری نظر او

مړوانديز عقل به په دې حقيقت پوه شي چې د قيامت خبره رښتيا ده، خو که د دلايلو او شواهدو له ليدو سره سره ئې ايمان رانه وړ، ډېر ژر به قيامت په خپلو سترګو وګوري او په حقيقت به ئې پوه شي.

۴-۵: په څلورم او پنځم آيت کې که څه هم الفاظ تکرار شوي خو دوه ډېل ډېل مطالب افاده کوي، په لومړي کې دا ويل شوي چې د قيامت په اړه دلايل او شواهد به هرومرو د دوی مخې ته راشي او په حقيقت به پوه شي، په دې مبارکې سورې کې هم او د قرآن په نورو سورتونو کې به هم، کافي او قانع کوونکي دلايل وړاندې شي. او په ورپسې آيت کې په همغو الفاظو سره دې مطلب ته اشاره شوې چې که د دلايلو له مخې د قيامت راتګ ونه منې نو قيامت به په خپله راشي، دوی به ئې په خپلو سترګو وګوري او په حقيقت به ئې پوه شي. له قريشو نه ډېرو هغو کسانو چې مخکې ئې قيامت محال او ناممکن بللو او له هغه ئې په کلکه انکار کاوو، د قرآن د مضبوطو دلايلو په اوريدو سره قانع شول او په آخرت ئې ايمان راووړ، د دوی ايمان د همدې څلورم آيت مصداق وو. دې مطلب ته مو بايد پام وي چې (س) يوازې د نړۍ راتلونکې لپاره نه راځي، بلکې ډېر ځله يوازې د تأ کيد لپاره راځي، متأسفانه ځينو کسانو اوريدلي چې (س) يوازې د نړۍ مستقبل لپاره کارول کېږي، حال دا چې دا خبره په ځينو مواردو کې صحيح ده نه په ټولو کې او دا يوازې د ځينو مفسرينو رأيه ده ، نه د ټولو، دلته هم په څلورم آيت کې د نړۍ راتلونکې لپاره راغلی او په پنځم آيت کې يوازې د تأکيد لپاره، ځکه قيامت نړۍ مستقبل نه دی. مونږ بايد د صرف او نحوې قواعد هم د قرآن له مخې زده کړو، نه دا چې د يوه نحوي عالم ځانګړې رايه خامخا پر قرآن تحميل کړو.

ÇÏÈ %[°rœ ÐB»Yþ z r ÇÐÈ #Š$?# A$7 ÇÏÈ #%»gÏB Ú ÐF $Ê è Ó9&

$Ø$èB ‘$]9$$Zùè _ r ÇÏÈ U7Ï ÐB$$Zùè _ r ÇÏÈ $%7Ï ÐBqR $Zùè _ r

ÇÈ

۲- آیا نه ده ګرځولې مو دا ځمکه یوه زانګو؟ ۷- او دا غرونه، څه میخونه؟ ۸- مګر نه مو کړئ پیدا جوړه جوړه؟ ۹- ستاسو خوب مو کړ لامل د هوسایني؟ ۱۰- او دا شپه مو کړه په څېر د یوه پوښاك؟ ۱۱- او دا ورځ مو کړه مهال د ژوند او ژواك؟

۲ـ لږ دغې ځمکې ته وګوره چې په غېږ کې ئې ژوند کوې او پر اوږو ئې درومې، ستا لپاره یوه زانګو، نه ډېره سخته او کلکه، هومره چې د استفادې وړ نه وي او نه هومره نرمه او پسته چې نه پرې تګ ممکن وي او نه د اوسېدو وړ، نه ډېره توده او نه له اندازې زیاته سړه، ستا له طبیعي جوړښت سره متناسبه، هوا ئې معتدله، ستا د اوسېدو لپاره جوګه، تیاره یوه زانګو، داسې چې که ئې وضعیت لږ تر دې بدل وی، د تودوخې درجه ئې زیاته یا کمه، فشار ئې لږ یا ډېر، د ورښت اندازه ئې زیاته یا کمه او بله هره عادي تبدیلي او تغییر ئې نظم له منځه وړي، ستا ژوند له جدي ګوابنس سره مخامخ کوي او دا زانګو ستا لپاره ګور ګرځوي!!

۷ـ د ځمکې له اوارو نه لږ د لوړو په لور، غرونو ته سترګې واړوه، آیا دې ته دې پام شوی چې دا غرونه ستا د ځمکې میخونه دي او ونډه ئې د ځمکې د زانګو په راټینګولو او تمولو کې هومره ده لکه د کیږدۍ په درولو کې د میږوویو او د یوه صندق په جوړولو کې د میخونو، هو دا د ځمکې میخونه دي، په څو معنا:

الف: داسې مه انګېره چې دا غرونه یوازې د ځمکې پر سر لوړې دي، ګمان مه کوه چې د ځمکې پورتنۍ برخه ګونځې شوې او دا لوړې او ژورې په کې راپیدا شوې، تا ته به غرونه د خاورو او تیږو لوړې غونډۍ برېښي، خو حقیقت داسې نه دی، غرونه د میخونو په څېر د ځمکې په زړه کې ننوتي، لویه برخه ئې د ځمکې په زړه کې او وړه برخه ئې راوتلې او د ځمکې پر سر ده. او آیا پوهېږئ چې دا د قرآن یو

بل ستر علمي اعجاز دی، انسان اوس او په شلمه پېړۍ کې په دې پوه شو چې واقعاً غرونه هسې د ځمکې د سر لوړې نه دي، بلکې د مېخونو په څېر ځې لويه برخه د ځمکې په زړه کې او وړه برخه ئې د ځمکې پر سر ده.

ب: دغو ستړو او درنو غرونو د ځمکې ېېلې ېېلې برخې په خپلو کې سره کلکې ننښلولي، داسې لکه د اوسپنې تختې چې د ولډنګ په ذريعه په خپلو کې سره ونښلي، دا غرونه د ځمکې پر سر هغه درانه پېټي وګڼئ چې نه پرېږدي د ځمکې هغه کلك او ډېرين پوستکی چې تر خاورو څو کيلومتره لاندې دی، د هغه فشار په وجه مات شي چې د ځمکې له زړه نه د خوټېدونکو موادو نه راولاړېږي، په دې ترتيب غرونه د ځمکې د زلزلو مخنيوی کوي، انسان له ډېرو علمي څېړنو نه وروسته نن په دې حقيقت پوه شوی چې د ځمکې تر خاورين قشر لاندې، د کلکې ډبرې پرېږ پوستکی راتاو شوی او د ځمکې په زړه کې د ډېر فشار او تودوخې په وجه هر څه ويلي او د خوټېدو په حالت کې دي، له دې نه چې کوم فشار راپيدا کېږي هغه داسې وګڼئ لکه په سره اور پروت، د خوټېدو په حال کې د بخار د بګ چې له داخله تر سخت فشار لاندې وي، د ځمکې ډېرين پوستکی هم دې ته ورته د ډېر ستر فشار لاندې وي، که دا غرونه او د دوی زيات وزن نه وی نو د دې فشار په وړاندې به ئې د مقاومت تاب نه درلود او دلته هلته به يو په بل پسې ماتېدو او زلزلې به راولاړېدې. دا د قرآن يو بل ستر علمي اعجاز دی چې غرونه ئې د (مېخونو) او (لنګر) په نامه ياد کړي او دا هغه حقيقت دی چې انسان فقط په دې پېړۍ کې وربانديې پوه شو. قرآن دا حقيقت هم بيان کړی چې د غرونو له راپيدا کېدو د مخه ځمکه خوځېده، له پرله پسې زلزلو سره مخامخ وه، الله تعالی غرونه وربانديې راپيدا کړل او دا خوځښت ئې سنبال شو او دا هم د غرونو په ارتباط يو بل ستر علمي حقيقت دی چې انسان اوس وربانديې پوه شوی.

ج: په دې هم پوهېږو چې غرونه د اوبو زېرمې په خپلې سېنې کې ساتي، د واورې ستر ستر ذخاير له فوري ويلي کېدو ساتي، نهرونه، چينې او کاږنونه له همدې غرونو نه رابهېږي، د مختلفو سيمو د هوا او موسم په تغييير او د رنګ رنګ

نباتاتو په زرغونېدو کې د غرونو ونډه ډېره اساسي او ټاکونکې ده، نو غرونه له دې پلوه هم د ځمکې د خېمې لپاره د مېخونو حیثیت لري چې د ژوند د بقا او ژوندیو ته د رزق او روزي په برابرولو کې مؤثره ونډه لري.

۸ـ د اتم آیت په اړه باید څو اساسي ټکیو ته متوجه وو:

الف: انسانان جوړه جوړه، نر، ښځه پیدا شوي، یو د بل مکمل او بشپړ کوونکی، هر یو ئې د بل تر څنګ د ډاډ، اطمئنان، سکون او آرامۍ احساس کوي او یو له بله د بېلوالي په صورت کې د نقص، کموالي او د کوم ضروري او حیاتي شي د ورکولو احساس کوي، د دغو جوړو ترمنځ جاذبه او مینه له همدې احساسه راولاړېږي او همدا جاذبه او مینه د انسان د نسل د بقا لپاره ضروري ده، له دې پرته د انسان د نسل دوام ممکن نه وو.

ب: د قرآن له نظره انسان، حیوان او ټول ژوي او د عالم هر څه جوړه جوړه پیدا شوي، قرآن د طبیعت د ټولو توکو تر منځ (زوجیت) د کمال او دوام باعث ګڼي. دا دقیقه نظریه د هغه بې بنسټه او غلط تصور کاملاً خلاف ده چې د کمونستانو ماتریالستي فلسفه ئې د تکامل د عواملو په اړه وړاندې کوي، هغوی (تضاد) او د متضادو توکو ترمنځ دائمي (نزاع) د تکامل وسیله ګڼي!! دا په داسې حال کې چې ټول عالم د (ازواج) او جوړه جوړه توکو مجموعه ده، د دې خور عالم په هیڅ برخې کې د تضاد او عدم زوجیت بېلګه نشو موندلی، د عالم په هرې برخې کې د دې حقیقت شاهد یو چې تکامل د ازواج او جوړو ترمنځ د ګډ کار او ژور تنسیق نتیجه ده، په حیواناتو او نباتاتو کې په څرګنده ګورو چې یو ئې څه د (ورکولو) لپاره لري او بل ئې د (اخیستلو) لپاره، د یوه ورکول یوه اړتیا وي او د بل اخیستل، همدغه احساس یو بل ته نږدې کړي، یو د بل نقص او اړتیا ته ځواب وایي او ضرورت ئې رفع کړي، همدا د دواړو ترمنځ د راکړې ورکړې رابطه او تنسیق د نوي موجود د پیدا ېښت باعث شي او د دغې (جوړې او زوج) د نسل دوام او بقا میسر او ممکن کړي. د طبیعت په عناصرو کې هم ګورو چې دوه توکي یوازې هغه وخت یو له بل سره ترکیب کېدی شي او نوی او ځوان توکی رامنځته کولی شي چې یو ئې د بل

مکمل وي، یو ئې د ورکړې لپاره کوم اضافي شی ولري او بل ئې د اخیستو لپاره تش ځای، دا دواړه یو بل ته لاس ورکړي، سره یو شي، یو د بل مکمل شي، یو ئې د بل بار په اوږو واخلي او بل ئې د خپلې جوړې تشه ډکه کړي او په همدې سره نوی ترکیب رامنځته کړي، د عالم ټول مرکبات همداسې جوړ شوي، د (تضاد) نظریه، واهي او بې بنسټه ده او په عالم کې د تکامل د عواملو له توجیه نه سخت عاجز او ناتوانه او د هیڅ څه د تکامل د څرنګوالي په اړه صدق نه کوي.

۹ـ تاسو خوب ته ضرورت لرئ، داسې یوه فرصت ته چې په ورځني کار کې خپله مصرف شوې انرژي او قوت جبران کړئ، دمه وکړئ، اعصاب مو لږ آرام وکړي او ستړیا مو رفع شي، الله تعالی تاسو داسې پیدا کړي یئ چې له څه وخت کار نه وروسته خوب دربانديې غلبه وکړي، په خپله راشي، حتی ستا له اجازې او موافقې پرته راشي، لاس، پښې مو دروټړي او له ځان سره مو بیایي، د خوب مهار ئې ستا په واك کې نه دی درکړی، بلکې ستا مهار ئې د هغه لاس ته ورکړی، چې کله ستومانه شې او ستا ستوماني او ضعف هغه ځای ته ورسېږي چې نور نو هیڅ کار نشې کولی، ناڅاپه دې خوب خوا ته راشي، ستا کار دربانديې متوقف کړي، ستا د وجود ببلابېلو برخو ته دا فرصت ورکړي چې خپلې نیمګړتیاوې پوره کړي، خپله ستوماني رفع کړي او د راتلونکي پړاو لپاره کار ته ځان چمتو کړي، ګورې چې (ستا په خوب) کې څومره ستر مصلحت او حکمت پروت دی!! که (خوب) نه وی او یا ئې مهار د انسان په واك کې وی، څومره ستر ستر مصیبتونه به ئې انسان ته راولاړ کړي وو؟!! حریص انسانانو به خپل ټول توان او ځواك په لنډې مودې کې مصرفاوو، خپله روغتیا به ئې په خطر کې اچوله او خپل ژوند به ئې د مرګ له ګوابس سره مخامخ کاوو!!

۱۰ـ تاسو د (خوب) لپاره دوو شیانو ته ضرورت لرئ: تیاره او خاموشي، نه په رڼا کې سم او ژور خوب کولی شئ او نه له شور او ځوګ نه ډك محیط کې، ناڅاپي ګوري چې ستا مرستې ته شپه راشي، خپل تور وزر په هر څه او هر ځای خور کړي، غږونه خاموش شي، هر د غږ خاوند د خوب غېږ ته پناه یوسي او په دې

سره ستا د خوب لپاره مناسب شرایط برابر شي.

۱۱ـ تاسو د خپل ژوند مخکې بیولو او د خپل معاش او رزق، روزي د تأمین لپاره ورځې ته ضرورت لرئ، ترڅو د هغې په رنا کې هر څه وپېژنئ، مفید له مضر نه تفکیك کړئ، دوست له دښمن نه بېل کړئ او په خپل چاپېریال کې د شته توکو د کارولو امکان ترلاسه کړئ. د ځمکې او آسمانونو خالق ځمکه داسې جوړه کړې او د ځمکې او لمر ترمنځ فاصله او د ځمکې حرکت په خپل محور او د لمر په محور ئې داسې تنظیم کړی چې ځمکې پر سره شپه وي او کله ورځ، نه شپه هومره اوږده وي چې ځمکه تر ضرورته زیاته سړه شي او نه ورځ هومره اوږده چې ځمکه تر لازم حده زیاته توده شي، باید یوه په بلې پسې راشي، تر هغه ستا خوا ته پاتې شي چې ضروري وي، ستا اړتیا رفع کړي، خپل کارونه ترسره کړي، ببرته ولاړه شي او خپل ځای بلې ته خالي کړي!! که دا دقیق نظم نه وی، شپه او ورځ تر خپل اوسني وخت لنډه یا اوږده وی، د لمر او ځمکې تر منځ واټن کم یا زیات وی، د ځمکې چورلېدل او خوځېدل تند یا سست وی، نو د ځمکې پر سر به ژوند ممکن نه وو.

`Ï $ZØR&r ÇÎÈ %[$dr %[#ŽÅ $Zè_r ÇÈ #Š#‰© $ÐÕ™ Ò¤%ù $ZØ/r

$ù$ÿØ ÐÒ»Z_r ÇÎÈ $:6Rr ${m ¾ïÎ Ì÷; ÐÏ ÇÍÈ %[$ÐR Ð¤$B ÏÑ°ŽÇè¢ÐÒ

ÇÏÈ

۱۲- او له تاسو بر مو جوړ کړل کلك اوه ګوني. ۱۳- او جوړ کړی مو څراغ دی رون او تود. ۱۴- او اوبه مو کړې راتوی له ننښتېځونکو پرله پسې. ۱۵- چې راوباسو په دې سره څه بوټي څه دانې. ۱۶- او سمسوره ګڼ باغونه.

۱۲ـ د ځمکې پر سر ستاسو دا تمځی داسې دی چې د ځمکې سطح ئې ستاسو

د کور فرش اوه آسمانونه ئې چت، کهکشانونه او ستوري ئې فانوس، لمر ئې څراغ او سپوږمۍ ئې د شپې شمع ده. قرآن دې ته په اشارې سره چې ستاسو له پاسه مو محکم اوه ګوني پیدا کړي، څو اساسي خبرو ته اشاره کوي:

الف: یا خو زمونږ دا ځمکه اوه فضائي مدارونه لري او یا دا ټول عالم د آسمانونو په نامه اوه طبقو احاطه کړې. په قرآن کې کله ګورو چې له ځمکې نه برې فضاء ته آسمان ویل شوي او فرمایي چې باران له آسمانه ورو او معلومه ده چې باران له هغو وربځو راورښوي چې فاصله ئې زمونږ له ځمکې نه تر لسو کیلومترو کمه وي. او کله د ستورو موقعیت ته آسمان ویل شوي او وایي چې په ستورو سره مو د دنیا نږدې آسمان ښاېسته کړی، یعني ټول ستوري تر لومړي آسمان رالاندې دي.

ب: ګورو چې دا اوه ګوني طبقې ډېر مضبوط او دقیق نظام لري، ټول سماوي اجرام ئې په خپلې غېږ کې کلك نیولي، یو له بل سره د دوی له ټکر او تصادم نه مخنیوی کوي، نه پرېږدي چې یو د بل په مدار کې ننوځي، ستر ئې وور جذب کړي، هر یو په منظمه توګه، په خپل خپل مدار کې خوځي، هر یو په خپل خپل ځای کې ساتي، د دغو بې شمېره سماوي اجرامو دا دقیقه ساتنه ښیي چې زمونږ په فضاء کې یو مضبوط، ځواکمن او دقیق نظام حاکم دی.

ج: الله تعالی د ځمکې فضاء داسې جوړه کړې چې له یوې خوا د هغو مضر او تاواني وړانګو او پلوشو مخنیوی وکړي چې له لمر نه د ځمکې په لور رادرومي او له بلې خوا د یوه مضبوط چت په څېر پر ځمکې د شهاب ثاقب له راپرېوتو مانع شي، کوم شهابونه چې د ځمکې په لور راځي له دغې متکاثف او پرېږې فضاء سره له ټکر او تصادم نه وروسته یا ویلي شي او یا ئې مسیر بدل شي او له ځمکې نه ئې مخه بل لوري ته واوړي او د هوا همدا طبقه د ځمکې تودوخه ساتي او په لایتناهي فضا کې ئې د خوربدو مخه نیسي، هغه ستوري چې داسې متکاثفه او پرېږه فضاء نه لري له یوې خوا په پر له پسې توګه شهابي تیږې وربانديې راپرېوځي او له بلې خوا ئې د شپې له پلوه هوا ډېره سړه شي.

۱۳ـ هغه حکیم ذات چې دا کائنات ئې پیدا کړي، لمر ئې داسې ګرځولی او فاصله ئې له ځمکې نه دومره ټاکلې چې زمونږ دوو اړتیاوو ته ځواب وویلی شي: مونږ ته رڼا او تودوخه راکړي، زمونږ دا د ځمکې کور هم تود کړي هم روښانه، لمر ئې (سراج او وهاج) یعني (تود او ځلانده څراغ) ګرځولی، زمونږ دواړو جدي او حیاتي اړتیاوو ته ځواب ویونکی، د لمر د نور او حرارت په مقدار کې ډېر لږ تغییر او د ځمکې او لمر ترمنځ په اوسني واټن کې ډېره لږه تبدیلي او د شپې او ورځې په اوسنۍ اندازې او د ځمکې په خپل محور چورلېدو او د لمر په محور خوځېدو کې ئې معمولي تبدیلي د دې باعث کېږي چې د ځمکې پر سر دا موجود تعادل له منځه ولاړ شي او په هغې کې ژوند ناممکنه شي.

زمونږ ځمکه له لمر نه ۹۳ ملیونه میله فاصله لري، د لمر حجم د ځمکې د حجم ۱۰۹ برابره ده او د لمر د سطحې تودخه د سانتي ګراد په حساب ۱۴ ملیونه درجې ده، سره له هغه اوږده واټنه چې له لمر نه ئې لرو، نشو کولی په عادي سترګو څو ثانیې لمر ته وګورو، د ځمکې په ځینو برخو کې چې د لمر وړانګې پر له پسې پرې لګېږي د حرارت درجه کله کله ۱۴۰درجو ته ورسېږي، که زمونږ ځمکه لږ لمر ته نږدې وی نو تودوخه به ئې هومره وه چې نه به انسان او حیوان پرې ژوند کولی شو او نه به بوټي وربانديې راشنه کېدی شول او که ئې فاصله له لمر نه تر دې زیاته وی نو سختې یخنۍ به د ځمکې پر سر د ژوند مجال له منځه وړې، خو دا فاصله داسې تنظیم شوې چې مونږ د لمر له نور او حرارت نه د ضرورت په اندازه ګټه واخیستی شو.

۱۴ـ په دې مبارک آیت کې، وربځې د معصرات یعني زبښبدونکي په نامه یادې شوې، په دې پوهېږو چې وربځې د اوبو متکاثف او راغونډ شوي بخارات دي، چې د هوا د فشار او تودوخې په تغییر سره د اوبو په څاڅکو واوړي او د باران، واورې او ژلۍ په څېر وربږي، د لمر وړانګې د دې باعث شي چې د سیندونو اوبه تبخیر شي، په وربځو واوړي، بادونه ئې په خپل سر واخلي، لرو لرو سیمو ته ئې انتقال کړي، د غرونو پر جګو څوکو د واورې په څېر او په اوارو او معتدلو برخو د

باران په څېر وورېږي، که دا نظام نه وی نو ځمکه به د ژوند لپاره وړ نه وه، د دې موضوع په اهمیت هلته ښه پوهېدی شو چې څو اساسي ټکيو ته پام وکړو:

لومړی- که د بحرونو اوبه تبخير نشي او د ورېځو په توګه فضاء ته پورته نشي، ځينې برخې ئې په فضاء کې، ځينې ئې په غرونو او سړو سيمو کې د واورو د سترو سترو زېرمو په شکل کې او ځينې ئې د ځمکې لاندې برخې کارېزونو او چينو کې او يوه برخه ئې د ځمکې پر سر د نهرونو په څېر خوندي نشي، ټوله ځمکه به په اوبو کې غرق او ټولې وچې به تر اوبو لاندې شي.

دوهم- د څښاك هيڅ پاکې اوبه به مو نه درلودې، له لنډې مودې وروسته به ټولې اوبه د سيندونو د اوبو په څېر تروې، ناولې او تېزابي کېدې او د څښلو وړ به نه وې.

دريېم- د انسانانو، حيواناتو او نباتاتو لپاره چې هره ورځ څومره اوبه په کار دي، دا لوی مقدار صافې او د استفادې وړ اوبه برابرول له بلې هيڅ لارې او په بلې هيڅ عملیې سره ممکن او مقدور نه ده، د (ثجاج) لفظ چې د پرېمانه او پر له پسې په معنا ده د همدې لپاره په دې مبارك آيت کې راغلی او همدغه حقيقت ته اشاره کوي.

څلورم- محتاجو او اړو سيمو ته د دې مقدار اوبو انتقال هومره پراخو امکاناتو ته ضرورت لري چې د انسان له توانه ډېر ډېر اوچت دی، آيا په دې پوهېږئ چې يوه واړه ښار ته پاکې اوبه رسول، څومره ګران کار دی او څومره مصارف غواړي، د دې پوښتنه له هغو ملکونو وکړئ چې د بحر خوا ته پراته او د ځمکې لاندې اوبه ئې تروې دي او دې ته اړ چې د بحر اوبه تصفيه کړي ترڅو خپلو خلکو ته د څښاك صافې اوبه برابرې کړي.

پنځم- دا ورښت دی چې د ځمکې هوا تصفيه کوي، فضاء له زهرجنو او مضرو ګازونو، مکروبونو او ګندګيو نه تصفيه کوي او استنشاق او تنفس ته ئې تياروي، له ورښت نه پرته له بلې لارې د ځمکې د سر د ټولو حيواناتو او انسانانو د ضرورت وړ دومره زياته صفا هوا برابرول ممکن نه ده، په بلې هيڅ عملیې دا کار نشي

کېدی.

۱۲.۱۵: په دې دواړو آیتونو کې د ورښت هدف ته داسې اشاره شوې: له آسمانه په دې ورېدونکو اوبو سره ستاسو له ځمکې نه بوټي او ونې او دانې او مېوې راباسو، آسمان ستاسو لمر په خپلې غېږ کې نیولی، د ځمکې په لور خپلې وړانګې خوروي اوبه تبخیروي، دا بخارات په وریځو بدل شي، لرو لرو سیمو ته انتقال شي، له بره پر تاسو باران وروي او په همدې باران سره د ځمکې له زړه نه دانه او مېوه راپیدا کوي، آیا دا تاسو ته په ډېر صراحت او وضاحت سره نه وایي چې د ځمکې او آسمان تر منځ دقیق یووالی او تنسیق حاکم دی، دواړه یو بل ته لاس ورکوي او د یوې دقیقې منصوبې او طرحې له مخې په ګډه کار کوي او ستاسو اړتیاوو ته ځواب وایي، بوټي او ونې د ځمکې خټه زېښي، ستاسو د ضرورت وړ توکي جذبوي او له هغه نه داسې ښکلې دانې او مېوې جوړوي چې رنګ ئې ښایسته، خوند ئې لذیذ، بوی ئې ښکلی، شکل ئې جذاب او هضم ئې آسانه او همدا ستا غذا! دا بهیر مونږ ته ښیي چې د ځمکې او آسمان د چارو تدبیر له یوې مرجع ترسره کېږي او له دې بهیر نه ثابتېږي چې څه په آسمان کې ترسره کېږي او څه پر ځمکه واقع کېږي، دا ټول د یوې دقیقې او منظمې منصوبې له مخې ترسره کېږي، دلته هر حرکت هدفمندانه دی، دلته هرڅه سم پیدا شوي او په سم لور خوځي، نه څه خوشې او عبث پیدا شوی او نه په خپل سر او بې مقصده لګیا دی.

%[#qìd bqêÙù íq÷Á9$ † Îã‡ÿZãPqíf ÇÈ $Ï») ‹B b%. ê¤Á ÿ¤¤Pqíf bÎ

$7#Ž ÖMR%3ù ã¤$7q¤¤$ÏNŽÉ¤r ÇÈ $Ï°qÛ ÖMR%3ù ã¤Jµ 9$ÏMs ÏÈèr ÇÏÈ

ÇÈ

۱۷- بې شکه چې د پرېکړې ورځ ټاکلې یوه نېټه ده. ۱۸- هغه ورځ، چې پو به

شي شپېلۍ کې، نو راځئ به ډلې ډلې. ۱۹- او آسمان به پرانستی شي، نو شي به دړې دړې. ۲۰- او روان به کړی شي غرونه، نو شي به سرابونه.

۱۷ـ نو په دې حقیقت کې شك مه کوه چې (یوم الفصل)، ستاسو د ښو او بدو په هکله د قضاوت ورځ، د صالح او طالح تر منځ د تفکیك او توپیر ورځ به راځي، میقات ئې ثابت دی او نېټه ئې نه بدلېدونکې، حتماً او په ټاکلې وخت به راځي، ټول کائنات د دې خبرې په حقانیت شهادت ورکوي، د عالم په طول او سور کې هرې خوا ته موجود دقیق نظم او هدفمندي د دې ورځې د حتمي راتلو تقاضا کوي.

مګر نه ګورئ چې الله تعالی مړه ځمکه په یوه باران سره راژوندۍ کړي، همداسې به تا هم د ګور له خاورو نه ژوندی راباسي، آیا هغه ذات چې انسان ئې په لومړي سر کې هم له خاورو راپیدا کړ او بیا ئې د ده نطفه هم تل له خاورو جوړه کړه، په دې قادر نه ګڼې چې بیا به ئې له خاورو راپیدا کړي؟! آیا هغه ذات چې انسان ئې د یوې دقیقې منصوبې له مخې، جوړه جوړه پیدا کړ ترڅو د نسل بقا ئې تضمین کړي، له دې عاجز ګڼې چې بیا دې راژوندی کړي؟!!

په آخرت نه ایمان په دې معنا ده چې دا خور وور او ستر عالم نه د کوم څرګند او واضح هدف لپاره پیدا شوی او نه روښانه او واضحه پایله لري، خوشې او د هیڅ لپاره پیدا شوی، نه ئې د پیدا ېښت لپاره کومه دقیقه منصوبه وه او نه کوم هدف او مقصد په پام کې!! دا غلط تصور او خطا انګېرنه داسې ده چې د عالم هیڅ څه ئې نه تائیدوي، د عالم له هر څه نه د یوه عقلمند او باشعوره انسان له انتباه سره تصادم کوي، مګر تاسو ونه لیدل چې قرآن په دغې مبارکې سورې کې د ځمکې او آسمان څومره شیان زمونږ مخې ته کېښودل او د هر یوه د پیدا ېښت مقصد او هدف او د دوی ترمنځ ژور یووالی او تنسیق ئې مونږ ته بیان کړ؟! آیا د انسان عقل دا منلی شي چې د عالم هر څه دې هدفمند وګوري خو خپل پیدا ېښت دې عبث او خوشې وګڼي؟! داسې چې ښه او بد ئې برابر او هر کار ئې عادي او طبیعي وګڼلی شي، که آسمان، ځمکه، لمر، وربڅې، بادونه، باران، دانه، نبات او ونه د خپل فطرت د

تقاضا او غوښتنو خلاف کوم کار وکړي او د خپلو دندو په ترسره کولو کې پاتې راشي، کوم خطرناك حالت به رامنځته شي؟ څنګه ومنو چې انسان په دې عالم کې یوه استثنا ده، کولی شي د خپل فطرت خلاف عمل وکړي او له هغه مسیر نه یوې خوا بلې خوا ته منحرف شي پرته له دې چې د خپلې غلطۍ له بدو پایلو سره مخامخ شي؟!!

۱۸ـ په هغه ورځ به په شپېلۍ کې له پو کېدو سره سم، ټول له قبرونو نه راپورته کېږئ او فوځ فوځ به د الله حضور ته وړاندې کېږئ. په شپېلۍ کې پو کېدل داسې وګڼئ لکه په یوې سترې نظامي اډې کې چې د ترم له غږ سره سم، ټول فوځیان له کاغوشونو او خېمو نه راوځي او په منډه منډه د تعلیم میدان ته ځان رسوي او یا ئې داسې وګڼئ لکه چې په آسمان کې د تالندې غږ اورو، له غږ سره سم خپلې سیمې ته د وربځو راتګ ګورو، د باران ورېدل پیل شي، له دې باران سره متصل د ځمکې تر قشر لاندې د نباتاتو زړې وخوځېږي، وده وکړي او سر له ځمکې راوباسي، تاسو به هم د قیامت په ورځ په شپېلۍ کې د پو کېدو سره سم راژوندي کېږئ، له خپلو قبرونو نه به راپورته کېږئ او د خپل رب په لور به ډلې ډلې درومئ. دا ډلې ډلې به د خلکو د باورونو او عملونو له مخې جوړې شوې وي، هره ډله به له خپل خپل لارښود او مشر سره یوځای محشر ته ځي او د الله په وړاندې به ودرېږي.

۱۹ـ ۲۰ : دا مضبوط او محکم آسمان چې نن ستاسو د ډاډمن کور لپاره د یوه محفوظ چت حیثیت لري، د قیامت په ورځ به چاودونه پکې راپیدا شي، سوری سوری به شي، په هرې ګوښې کې به ئې پرانستې دروازې جوړې شي، د یوې داسې زړې خونې پرېوتې او سوري شوې چت ته به ورته شي چې د خونې منځ ته د هیڅ شي د راپرېوتو او توئېدو مخنیوی نشي کولی.

که څه هم ځینې محترم مفسرین په آسمان کې دا د دراوزو پرانیسته د قیامت د دوهمې مرحلې پېښه ګڼي، خو وروستی آیت په ډېر صراحت سره دا بنیي چې دا د قیامت د لومړۍ مرحلې یوه پېښه ده، دا ځکه چې د انسانانو بعثت او بیا ژوندون په هغې مرحلې کې ترسره کېږي چې لومړۍ مرحله تېره شوې، مخکنی نظام له منځه

تللی او نوې ځمکه او نوی آسمان پیدا شوی وي، هغه وخت به ځمکه د یوه خور او اوار میدان په څېر وي، نه به لوړې ژورې وي او نه به ټې په آسمان کې چاودونه، په ۱۹او ۲۰ آیت کې چې کومو پېښو ته اشاره شوې، د غرونو خوځېدل او د آسمان چاودېدل په لومړۍ مرحلې کې او د انسانانو د بیا پیدا ېښت نه مخکې رامنځته کېږي، انسان د قیامت په دوهمې مرحلې کې راژوندی کېږي، خو دا مجدد بعثت په دې دلیل تر دغو دوو پېښو وروسته ذکر شوی چې د دې سورې د بحث اصلي موضوع همدا ده او مطلب په دې شکل بیان شوی: د وروستۍ پرېکړې ورځ به رائي، په شپېلۍ کې په یوه پو کېدو سره به تاسو ټول له خپلو قبرونو راپورته کېږئ او ډلې ډلې به د الله حضور ته درومئ، دا سفر به هغه وخت پیل شي چې آسمان درې وړې شي، غرونه له خپل خپل ځایه وخوځېږي او سراب ترشا پرېږدي، دغه دنګ دنګ غرونه چې نن ستاسو د ځمکې مېخونه دي، داسې به ټوټه ټوټه او ذره ذره شي لکه دوړه په شګلن میدان کې، لکه پاشل شوې وړې او لکه سراب چې لرې اوبه برېښي خو چې خوا ته ټې ورشي هیڅ نه وي، هغه ځمکه چې دا ستر ستر غرونه پرې پراته وو، په داسې اوار میدان به بدله شي چې سرابونه به پکې ترسترګو کېږي.

ÇÈÌÈ $Ï$) ôn& $kŽÏi ûüÏÎ»ŒÇÈÌÈ $Ï$«B ûüÉÖ=Ï ÇÈÌÈ #Š$ ¹ ÓÉÑR%. OYg_ Þ Ï

$%$ùÍ Ê!“_ ÇÍÌÈ $Ï]$¡¡ î r $ÏŠÏq ŠvÎ ÇÍÌÈ $Ï#ŽŸ Ÿ‰r #ŠŸ $kŽÏi bqèräƒ Šv

ÇÈÌÈ $Ï#¤Ï $ZÏ»ƒ$«Î {qÞ¤.r ÇÈÌÈ $Ï$¡Ïm bqã_ëÏ Ÿ‰{qÞ$Ÿ2 ÑÅÎ ÇÈÌÈ

ÇÌÈ $Ï# ‹ ã ŠvÎ ÑÄ‰ƒÏR¯`=ù{qèräù ÇÈÌÈ $ÏŸG Å2 ÞYÞÁ ôn& ä«ó_ « ¯@är

---

۲۱- بې شکه چې دوزخ دی کمین ځی. ۲۲- سرکښانو ته تمځی. ۲۳- په هغه

کې درنګ کوونکي اوږدې اوږدې پېړۍ. ۲۴- نه به په کې وڅکي څه سوړوالی، نه څه څښاك. ۲۵- مګر ګرمي او تودې اوبه او نو. ۲۶- برابره وړ سزا. ۲۷- دوی وو چې ئې هیله نه کوله د حساب. ۲۸- اودروغ به ئې ګڼلو آیتونه زمونږ په دروغو. ۲۹- او هر څه مو ګڼلي په لیکلو. ۳۰- نو وڅکئ چې درزیات به نکړو مګر بل عذاب.

۲۱ـ ۳۰: جهنم هغه کمینځی دی چې ځانګړتیاوې ئې دا دي:

الف: یاغیان او باغیان، د خپل طغیان له پاڅلو بې خبره سرکښان، په ټوله بې باکۍ سره د هغه په لور درومي، نه پوهېږي چې څو ګامه مخکې دوزخ ورته کمین کې او د دوی لپاره منتظر.

ب: د سرکښانو لپاره وړ او مناسب ځای.

ج: دا د څو ورځو لنډمهاله تمځی نه دی، په پېړیو پېړیو به هلته پاتې وي، دا اوږده موده د هغه وخت په اندازه ده چې که دوی ته په دنیا کې مهلت ورکړی شوی وی نو له خپلې سرکښۍ به ئې لاس نه وو اخیستی، دوی مصمم وو تل او تر هغه چې کولی شي بغاوت او سرکښي وکړي، نو ځکه به اوس د تل لپاره دلته پراته وي.

د: هغه چې په دنیا کې ئې د الله تعالی د بې شمېره نعمتونو په وړاندې ناشکري وکړه، د پاك او حلال رزق په ځای ئې ناپاك او حرام رزق غوره کړ، د دې په ځای چې د نعمتونو وفرت او د دوی سوکالي په دوی کې د شکر او امتنان احساس راولاړ کړي، برعکس په دوی کې ئې د بغاوت او طغیان شوق راولاړ کړ، همدا نعمتونه ئې د ظلم، کبر، لوبي او بغاوت په لار کې وکارول، نو خود به نن، چې د عادلانه پرېکړې ورځ ده، د دوی تمځی دائمي دوزخ وي، له دې نعمتونو نه محروم، نه به یوه شېبه د دوزخ له سرو لمبو نه کوم سوړ ځای ته د تلو موقع ورکول کېږي او نه به له جوشو اوبو او د خپلو زخمونو له نو نه پرته بل خوراك او څښاك ترلاسه کړی شي، همدا د دوی د کړو وړو مناسبه سزا، حسابي او دقیقه، نه کمه او نه زیاته.

۲۸ـ۲۷ : د دوزخ د مستحقینو دوه عمده خصوصیات وو:

الف: نه یوازې دا چې په الهي محاسبې او د عملونو په مکافات او مجازات ئې باور نه وو، بلکې دا عدم باور ئې له دې راولاړ شوی وو چې الهي محاسبې ته ئې کومه طمع نه درلوده، عملونه ئې دومره قبیح او شنیع وو چې هیڅ عادلانه محاسبې ته ئې طمع نشوی کولی، هغه څوك به څنګه د یوې عادلانه محاکمې نتایجو ته څه طمع ولري چې په جرم او جنایت کې ترستوني غرق وي، د دوی عملونه داسې وو چې له دوی نه ئې د الهي عادلانه محاکمې نېکو نتایجو ته امید درلودو امکان سلب کړی وو.

ب: دوی الهي آیتونه تکذیب کړل، عمداً او په داسې حال کې چې حقیقت ئې ورته ښه څرګند شوی وو، داسې نه وو چې نه پرې پوهېدل او عقل ئې نه ورسېدو او له درك نه ئې عاجز وو، قصداً ئې ترې انکار وکړ، دا ځکه چې له الهي محاسبې نه ئې څه طمع نه وه، دغې ناامېدۍ دوی د قیامت تکذیب او د محاسبې انکار ته هڅول.

حسیب خدای، د دوی د عملونو دقیقه احصائیه اخیستې او د دوی د عملونو په کتاب او دوسیې کې ئې لیکلي، د دوی پاڅله به د دغې دقیقې احصائې له مخې ټاکل کېږي.

۳۰. دا له آخرت او الهي محاسبې ناامېده کسان باید نن الهي عذاب وڅکي او د عذاب له مزید زیاتېدو پرته بل څه ته سترګې په لار نه وي.

$Ù(ur ÇÌÈ $Ï#•øi =ëã#q.r ÇÌÈ $ÞZêãr ,ñ‡‰n ÇÌÈ #-$ÿB ûüÉF3ü ÞÎ

ã$Üã 7Îç `Ï ß¡"_ ÇÌÈ $Ï°¤Ì ŸÞr #qÞè $kŽÏi bqãJó„ ÞÞv ÇÍÈ $Ï$dŠ

ÇÌÈ $Ï$ ¡ Ïm

۳۱- بې شکه متقیانو ته ښه ځای دی د بریا. **۳۲-** باغونه او انګور. **۳۳-** او همزولې پېغلې حورې. **۳۴-** او جامونه ډک تر ژۍ. **۳۵-** نه به هلته بېهوده خبرې اوري نه درواغ. **۳۶-** بدله ده ستا د رب ، پېرزوینه په حساب.

۳۲.۳۱ : (متقیان) به د سترې بریا شاهد وي، دا نېټه د متقیانو د بریا نېټه ده او دا مکان؛ وروستي بري ته د دوی د رسېدو مکان دی، دوی ځان وساتو، خپل نفس او هوا او هوس ئې مهار کړ، د نفس او هوس له بندګۍ، د شیطان له متابعت، د بل په حق له تېري او حرام ته له لاس اوړدولو ئې (ځان ساتنه) وکړه، نو خود به نن هغه ځای ته درومي چې ورسره ښایي او د الهي عدالت له مخې ئې مستحق دي، هغه جنت ته به درومي چې مشخصات ئې دا دي:

الف: د ډول ډول مېوو باغونه، د انګورو له تاکونو او څښلو سره.

ب: ځوانې، همزولې او ځوانۍ ته نوې رسېدلې جوړې.

ج: تر ژۍ ډک جامونه.

د: نه به هلته بېهوده خبرې اوري او نه درواغ.

دا ټول ستا د رب پېرزوینه او عطا ده، خو حسابي او د متقیانو له کړو وړو سره وړ او متناسب. دوی په حلال رزق اکتفا وکړه او له حرام نه ئې ځان وساتو، نو ځکه نن د غوره رزق او رنګ رنګ مېوو مستحق ګڼل شوي، دوی له حرام څښاك نه ډډه وکړه، نن به ئې بدله دا وي چې د جنت په شرابو تر ژۍ ډک جامونه ئې مخې ته ایښودل کېږي، دوی په خپلو جنسي روابطو کې له طبیعي او جائز حد نه تېری ونه کړ او خپله لمن ئې په ګناهونو او ناروا جنسي تعلقاتو ونه لړله، خپل مهار ئې له لاسه ورنکړ او شیطان او خپل هوس ته ئې ونه سپارو، نه ئې د شیطان په تحریك او نه ئې د خپل هوس په غوښتنه پردي انسان ته خپله هغه غېږ پرانیسته چې په اصل کې د ده د جوړې حق وو، نو ځکه به ئې نن ځوانې او همزولې جوړې په برخه وي.

دلته (فیها) یا جنت ته راجع ده او مراد ئې دا چې په جنت کې به نه بېهوده خبرې اوري او نه درواغ او یا (کأساً دهاقاً) ته او مطلب ئې دا چې دا به د دنیا د

شرابو په څښر نه وي چې انسان بې خوده کړي، عبث او بېهوده خبرو او دروغو ته ئې اړ کړي، د ناآرامو اعصابو لپاره کاذب او دروغجن تسکين، په هر محفل کې چې څښل شوي يوه له بله له بېهوده وينا او دروغو نه پرته بل څه نه دي اوربدلي.

دا متقيان به په داسې جنت کې اوسېږي چې هلته به ئې نه کله بېهوده خبره ترغوږ کېږي او نه به ئې کوم دروغجن د درواغو ويلو په حالت کې ترسترګو کېږي، دا ځکه چې دوی په دنيا کې له عبث مشغولتيا او بېهوده خبرو او کارونو نه ځان ساتلی وو، نه ئې په خپله دروغ ويل او نه ئې له دروغجنو سره ناسته پاسته او ملګرتيا وه، له دوی نه ئې کرکه وه او خپلې اړيکې ئې ورسره شلولې وې، نو خود به د داسې مقام او مکان مستحق شمېرل کېږي چې له دروغو، دروغجنو او له عبث او بېهوده ويناوو فارغ وي او همدا ستا د رب له لوري د دوی بدله ده، هم د عطا او پېرزويني په څېر او هم حسابي.

ÇÌÈ IÜÅ qZB bqÎ# Ç»qS$$Jå</ $Br ÇJ Ò[$r ÑºQ»J¡ 9$É§

ß»qS$$ bË& ôB vÎ šc qÃ=3Gƒ v $ÿ ¹ è3Í=J r 9$qàƒ Pƒ

ÇÌÈ 7«B ¾Î 4‹Î ‹ƒB$ä$© `Jù ', t$Bq« 7 ÇÌÈ $I#q ¹ A$%r

3$Aqàƒr ¤‰ƒ MB£% $B JZƒ Qƒ $Ì% $I# ‹ ã »RÖ‹ R& $RÎ

ÇÍÈ $Pê MZä ÓÍFø»ƒ

۳۷- رب د آسمانونو او د ځمکې او په دوی کې د هر څه، همغه رحمن ذات چې نه شي توانېدی د ده (له وېرې) په وينا. ۳۸- هغه ورځ چې جبرئيل او فرشتې به وي ولاړې ټول په ليکه، تکلم به نشي کړلی مګر هغه چې رخصت

ورکړي رحمن رب او کوي سمه وينا. ۳۹- دا رښتونې ورځ ده، نو څوك چې غواړي، غوره دې کړي لاره د ورتګ، په لوري د خپل رب. ۴۰- بې شکه چې انذار مو کړئ له يوه نږدې عذابه، له هغسې يوې ورځې چې هر کس به د خپل لاس لېږلي ګوري او وايي به کافر: اى کاش که زه وى خاورې!

۳۸.۳۷: ستا رب، د آسمانونو او ځمکې او د هر هغه څه رب دى چې په دې دواړو کې دي، د ده عظمت او هيبت هومره دى چې هيڅوك ئې په وړاندې د څه ويلو لپاره خوله نشي پرانيستى، مګر دا چې دى ورته اجازه ورکړي او دا په داسې حال کې چې دى بې انتها مهربانه دى، په دې ورځ به جبرئيل، د ا د ټولو ملائکو سرور او سالار او ټولې فرشتې صف ترلې ولاړې وي، د دوى له منځه به هم هيڅوك د څه ويلو جرأت نشي کولى، مګر دا چې اولاً له الله تعالى نه اجازه ترلاسه کړي او ثانياً سمه او د صواب وينا کوي، هلته به نه د ناصوابه او ناسمې خبرې کولو مجال وي، نه د بې ځايه سپارښتنې او نه د نامناسب شفاعت.

۳۹: دا ورځ، له دغو ځانګړتياوو سره حق ده، حتماً به تحقق مومي، نو د چا چې خوښه وي، د خپل رب لورې ته د ورګرځېدو سمه لار دې غوره کړي، هغه لار چې د الله خوا ته د غوره او ښايسته مقام په لاسته راوړو منتهي کېږي.

۴۰.تاسو الهي عذاب لرې ګڼئ، حال دا چې ډېر نږدې دى، له دې نږدې عذابه خبردارى درکوو، دا د هغې ورځې عذاب دى چې هرڅوك به خپلې لاس ته راوړنې ګوري او کافر به وايي: کاش خاورې وى، کاش ښېرته نه وى راژوندى شوى او داسې ورځ مې په خپلو سترګو نه وى ليدلې!! دا به همغه کس وي چې ګمان ئې کاوو له مرګه وروسته او پس له هغه چې خاورې شو، هيڅکله به بيا راژوندي نشو، دغې غلطې انګېرنې او ناسم تصور له داسې پايلې سره مخامخ کړ چې اوس د دې تمنا کوي چې کاش خاورې وى او ښېرته نه وى راژوندى شوى.

النازعات

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم (النازعات) دی، چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۴۶ آیتونه لري، له مکي سورتونو څخه ده، د سورې له متنه په ډا ګه معلومېږي چې دا سوره د مکي دور په هغه پړاو کې نازله شوې چې پیغمبر علیه السلام، په ډېره نرمه لهجه قریش دې ته راوبلل چې له الله تعالی نه ووېرېږي، له ګنده کارونو او له حرامو نه ډډه وکړي، له شرک نه لاس واخلي، خو د قریشو فراعنه وو نه یوازې د ده دعوت ونه مانو بلکې خپل زور او ځواک ئې راغونډ او د مقابلې لپاره ئې ملاوتړله، ترڅو پر مکې او د مکې پر خلکو باندې خپله سلطه او واکمني ټینګه وساتي او پرې نږدي چې له دوی پرته د بل چا واکمني ته غاړه کېږدي، په دې مبارکې سورې کې د فرعون قصه او د موسی علیه السلام په خلاف د لښکرو راغونډولو نندارہ ئې د همدې مطلب لپاره راغلې.

د سورې آیتونه لنډ لنډ، وزن ئې سره ورته او ډېر خوندور، آیتونه ئې ورو ورو اوږده شوي، د پای د آیتونو اوږدوالی ئې د لومړیو آیتونو نږدې درې برابره شوی، له لومړي آیت نه تر پنځم پورې د آیتونو فواصل د غرقاً، نشطاً، سبحاً، سبقاً او امراً هموزنه صیغې دي، له شپږمه تر څوارلسمه پورې راجفة او رادفة ته ورته هموزنه صیغې دي، له پنځلسم نه تر شپږویشتم پورې او له څلور ډېرشمه تر یو

څلوېښتم پورې موسی او طوی ته ورته هموزنه صیغې، او نور ئې بناها او سواها ته ورته صیغې دي، یوازې د درې دېرشم آیت وزن داسې دی چې د مخکنیو او وروستنیو اوزانو لپاره یو خوندور توقف دی(متاعا لکم و لانعامکم).

د دې سورې د بحث اصلي موضوع هم د آخرت او بیا ژوندون اثبات او د دې لپاره قوي او مضبوط دلائل وړاندې کول دي. دا دلایل په درېو برخو کې تنظیم شوي:

الف: د پیدا ېښت او خلقت هغه طبیعي مظاهر چې هره شېبه ئې په خپلو سترګو ګورو، هره شېبه له مړې خاورې د یوه ژوندي موجود د پیدا کېدو شاهد یو، تل مو هغه وېرځې ترسترګو کېږي چې له ځمکې او سیندونو نه راپورته شي، یوې او بلې خوا ته وخوځېږي، بارانونه تړې راوورېږي، مړه ځمکه په خوځېدو راشي، د ژوند زړې د مړو خاورو په تل کې حرکت وکړي، وده وکړي او سمسوره بوټي راوټوکوي، مګر دا مظاهر کافي نه دي چې د بیا ژوندون په اړه شك ونکړئ او په دې باور ولرئ چې تاسو به هم دې ته ورته بیا راژوندي کېږئ؟!

ب: تاریخي حوادث او پېښې ښیي چې دلته له هر چا سره محاسبه کېږي او پر عملونو مکافات او مجازات مرتب کېږي، آیا د موسی علیه السلام له عبرتونو ډکه قصه درته کافي نه ده، نه ګورئ چې هغه یو تنکی زلمی دی، تېښتې ته اړ شوی، فراري، وېرې اخیستی، د فرعون تر تعقیب لاندې، د اعدام پرېکړه ئې صادره شوې، کلونه کلونه ئې په شپنې کې تېر کړي، له ۸ - ۱۰ کلونو وروسته خپل هېواد ته راستنېږي، د لارې په نیمایي کې، په یوې تنګې او کرښچنې درې کې په پیغمبرۍ مبعوث کېږي او د فرعون مقابلې ته لېږل کېږي، له غلامۍ نه د بني اسرائیلو د ژغورنې لپاره، د ضعف او ناتوانۍ احساس کوي، دا دروند مأموریت تر خپل وس اوچت ګڼي، د هېواد شرایط او د ولس وضع د ځان او د دې کار ترسره کېدو لپاره چمتو نه ګڼي او وایي: له یوې خوا د دښمن له لوري په قتل متهم یم او له بلې خوا زما مخاطبین بنې اسرائیل به دا ګمان وکړي چې زه مشرۍ ته د رسېدو تلوسه لرم او دا شوق له هغه وخته زما په زړه کې راولاړ شوی چې زه د فرعون په

کور کې وم او د هغه د کورنۍ غړی ګڼل کېدم، داسې یو شخصیت له دغو ځانګړتیاوو سره د هغه چا مقابلې ته درومي چې خلکو ته وایي: زه ستاسو اعلی او ترټولو اوچت رب یم، باید ټول یوازې زما اطاعت وکړي، ټول به ده ته سرټیټوي، د ده ستاینه او لمانځنه به کوي، پر خپلې واکمنۍ مغرور او پر خپلو لښکرو دوکه شوی، راشئ وګورئ چې د دې دواړو طرفونو ترمنځ د تصادم نتیجه څه وه؟! تاریخ مونږ ته څه وایي؟ یو ډېر ځواکمن او په خپل قدرت مغرور خو د باطل مدافع، بل ئې ډېر ضعیف او ناتوانه، خو د حق حامي، یو ئې ظالم او مستبد او د ظلم او استبداد حامي او بل ئې کمزورى خو د مظلوم او بې وزلو مدافع، مګر نه ګورئ چې دا مغرور ظالم مؤاخذه شو، د عذاب متروکه ئې پر سر راپرېوته، له خپلو لښکرو سره یو ځای غرق شو، مګر ومو نه لېدل چې مظلوم او بې وزلی وژغورل شو او د ظالم د شتمنیو او خزانو وارث شو!! که په دنیا کې د مکافات او مجازات سلسله او د عملونو د بدلې سنت نه وی نو باید ځواکمن او زورور به تل پر اوضاع مسلط او د هر څه واکمن پاتې کېدل او هیڅکله به ئې د ظلم په وجه د اقتدار کرسۍ نه ړنګېده او تخت او تاج به ئې نه نسکورېدو او کمزورى به د تل لپاره بې وسه، ناتوانه او تر محکومیت او اسارت لاندې پاتې کېدو او هیڅکله به ئې د ځواکمن ظالم په مقابلې کې بریا نه په برخه کېده او د هغه د تخت او تاج او شتمنیو وراثت به ئې نه ترلاسه کاوو.

ج: آیا هغه ذات چې دا دومره ستر، خور او پراخ آسمان ئې پیدا کړی، مضبوط ئې ساتي، دقیق نظم ئې ورکړی، شپه او ورځ راولي، ځمکه ئې له دغو ځانګړتیاوو سره پیدا کړې اوبه ئې ترې راایستلې، ونې او بوټي راشنه کوي، غرونه ئې د ځمکې لپاره لنګر ګرځولي، په همدغو غرونو کې ستاسو او ستاسو د څارویو د ژوند ضروري توکي راپیدا کوي، آیا هغه ذات چې دا ټول کارونه د ده په اراده ترسره کېږي، له دې عاجز ګڼئ چې تاسو بیا راژوندي کړي؟! ووایئ: د دې ستر او بې انتها عالم خلقت ګران کار دی که ستاسو بیا پیدا ېښت؟!

له دغو قوي دلایلو وروسته فرمایي چې د قیامت لویه پېښه به حتماً راځي،

په هغه ورځ به انسان ته هم خپل ټول کړه وړه ور په یاد شي او هم به په دې پوه شي چې د قیامت دا ورځ هومره هم لرې نه وه چې ده په دنیا کې انګېرله. په دې ورځ به ځینې جحیم ته درومي او ځینې جنت ته.

i j k

ÇÌÈ $[s ð™ ÏM» sÎ»¡ 9$r ÇÌÈ $ÜâS ÏM»ÜË»Z9$r ÇÌÈ $]öî ÏM»ãÌ»Y9$r

ÇÎÈ #›Ø& ÏN°•Î‰Ã¢$ ÇÍÈ $ZÐ™ ÏM»)Î»¡ 9$s

۱- قسم دی په ډوب شوو راوتونکو. ۲- قسم په خوشې شوو خوځېدونکو. ۳- قسم دی په لامبو لامبو وهونکو. ۴- بیا قسم دی په عجیبه مخکې تلو مخکې کېدونکو. ۵- بیا په هغه د ستر کار تدبیروونکو.

۱-۵: په دې آیتونو کې په پنځو شیانو لوړه شوې، په ډوب شوو راشکېدونکو، په خوشې شوو خوځېدونکو، په لامبو لامبو وهونکو، په عجیبه مخکې تلو مخکې کېدونکو او د یوه ستر کار په تدبیرونکو.

د دغو قسمونو ځواب او هغه مدعا چې په دې قسمونو سره ئې ثابتول غواړي، په ۱۳ او ۱۴ آیت کې داسې راغلی:

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ *

نو دا به له یوې تندې چېغې پرته بل څه نه وي!

فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ *

ناڅاپه به بیا دوی وي په همغه خور میدان کې.

د دغو قسمونو او له ځواب سره ئې د تړاو په اړه لاندې مطالبو ته توجه ولرئ:

o (النازعات) د نازعة جمع ده چې که ریشه ئې (نزع) ونیسو نو معنا ئې

ایستونکی ده او که (نزوع) ئې ریشه وګڼو نو معنا ئې وتونکی کېږي. دلته ئې دوهمه معنا اخیستل په دې خاطر غوره ده چې په دې سره دا قسم له نورو سره ورته کېږي.

o د بیان له وضعې نه معلومېږي چې دلته د یوه خاص شي په مختلفو حالتونو لوړه شوې، د (فاء) په توري سره د ټولو آیتونو ربط او په پای کې دا خبره چې (ټول یو کار ترسره کوي) همدا مطلب افاده کوي. یعني دا شی لومړئ (نازع)، بیا (ناشط) وروسته (سابح) او (سابق) او په پای کې (د یوه ستر کار، نه مختلفو کارونو، ترسره کوونکی) شي. (فالمدبرات امرا) همدا مطلب په ګوته کوي.

o په دې قسمونو کې ذکر شوي شیان باید د قرآن هر مخاطب ته د فهم او درک وړ وي او د لمر، سپوږمۍ، آسمان، شپه او ورځ او دې ته ورته نورو هغو شیانو په څېر وي چې د قرآن په نورو آیتونو کې وربانديې لوړه شوې او قرآن د خپلې ادعا د اثبات لپاره د شاهد په حیث وړاندې کړي.

o باید هر مخاطب په دې قانع کړی شي چې له مرګ نه وروسته ژوندون حق دی.

o دا باید داسې شی وي چې له اوبو نه د یوه غریق د راوتو په څېر راوځي. (النّزِعَتِ غَرْقاً) همدا مطلب افاده کوي.

o باید په لومړي سر کې د یوه راوتونکي غریق په څېر وي، بیا په نشاط سره پورته تلونکی، بیا د لامبو وهونکي په څېر خوځېدونکی، بیا له یوه بل نه مخکې کېدونکی او په پای کې د یوه ستر کار ترسره کوونکی.

o که قرآن ته رجوع وکړو او وګورو چې آیا قرآن په دغو صفاتو کوم څه معرفي کړي که نه، نو ګڼ شمېر آیتونه به مخې ته راشي چې په هغوی کې وربځي په همدې صفاتو یادې شوې. په کار خو دا ده چې خپله د قرآن تفسیر کافي وګڼو او له دې نه ډډه وکړو چې د خپلې خوښې او رأیې مطابق ئې تفسیر کړو.

o همداراز که خپلې شا او خوا ته پام وکړو او وګورو چې آیا زمونږ ماحول کې داسې څه شته چې دغه صفات ولري او هرڅوک ئې په همدې صفاتو وپېژني؟ نو وربځي په نظر راځي چې له اوبو نه د بخاراتو په څېر راووځي، آسمان ته پورته

شي، له يوې سيمې بلې ته وخوځېږي، سرعت ئې زيات شي، يو له بله سبقت کوي، په پای کې باران ووروي او په دې سره په طبيعت کې ترټولو د ستر کار، د مړې ځمکې د راژوندۍ کېدو، باعث شي. او قرآن په مکرره توګه او په ګڼ شمېر آيتونو کې په باران سره د مړې ځمکې او د نباتاتو په راژوندي کېدو استناد کوي او فرمايي چې تاسو به هم د قيامت په ورځ همداسې بيا راژوندي کېږئ.

o دا رأيه ضعيفه او کمزورې ده چې څوك له دې نه د فرشتو ټبل ټبل اصناف مراد کړي، په څو دلايلو:

۱. د داسې تعبير لپاره کوم قرآني دليل نشي په ګوته کېدی، د قرآن په هيڅ آيت کې فرشتې په دغو صفاتو نه دي يادې شوې.

۲. دا تعبير د قسمونو په اړه د قرآن له عمومي قاعدې سره اړخ نه لګوي، نور قسمونه په ځرګندو شيانو شوي.

۳. په فرشتو باندې استناد سره به هغه څوك څنګه قانع کړی شو چې نه بياژوندون مني او نه فرشتې؟!

o د نازعات د سورې قسمونه او د ښته ورته قسمونه په دې خاطر په ملائکو نشو حمل کولی چې په عربي کې په (الف) او (تاء) سره يا حقيقي مؤنث جمع کېږي او يا د غيرذوی‌العقول صفت، قرآن په دې صراحت کوي چې ملائکې مؤنث ندي او د جمع لپاره ئې په قرآن کې اکثراً د جمع مذکر صيغه کارول شوې، لکه په دې آيت کې:

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ* الزمر: ۷۳

په دې آيت کې د ملائکو لپاره د حافات په ځای د حافين صيغه راغلې چې د جمع مذکر صيغه ده.

د دغو قسمونو په هکله د مفسرينو ترمنځ ډېر اختلافات شته، ځينې ئې هغه فرشتې ګڼي چې د ارواح د نزع او قبضولو دنده ئې په غاړه ده، د کافر روح په سختۍ راباسي او د مؤمن سوکه او په آسانۍ سره، بيا په آسمان کې د لامبو وهونکو په څېر دروميې، يوه له بلې نه د مخکې کېدو هڅه کوي او د چارو د تدبير دنده ورپه غاړه شوې. ځينې نور دا د انسان نفس او روح ګڼي چې د کافرانو په

سختۍ وئي او د مؤمنانو په ملايمت او نرمۍ. ځينې نور ئې ستوري ګڼي او وايي چې ستوري په سختۍ طلوع او په آسانۍ غروب کوي. متعدد نور نظريات هم شته. خو په ډېر لږ دقت سره معلومېږي چې نه خو د دې اطلاق په ملائکو صحيح ده او نه په روح او نه هم په ستورو، هغه مخاطب چې له بعثت او له مرګ نه بعد ژوندون نه منکر وي هغه په فرشتو او روح باندې په استناد سره نشي قانع کېدی، ځکه هغه نه ملائکې مني او نه په روح باور لري، قرآن به څنګه په هغه څه استناد کوي چې د ده مخاطب ئې اصلاً نه مني؟! او څنګه به له دې لارې په هغې خبرې د ده د قانع کولو هڅه کوي چې منل ئې ورته ګران برېښي؟! همدا راز په دې قسمونو کې ذکر شوي صفات په ستورو نشي تطبيقېدی، د ستورو طلوع او غروب يو شان وي، له يوه بل نه سبقت نه کوي، هغوي ته (مدبرات امور) هم نشو ويلی او په دوي باندې د استشهاد له لارې بياژوندون نشي ثابتيدی او دا چې د دغوکمزورو او ضعيفو توجيهاتو لپاره په ټول قرآن کې هيڅ دليل نشو ښودلی.

دا خبره هم د يادولو ده چې ځينو درنو مفسرينو د دې قسمونو ځواب محذوف ګڼلی چې دا رأيه په دوه دليله کمزورې او ضعيفه ده:

۱- دا تحليل د قرآن له ډېر اوچت بلاغت سره اړخ نه لګوي، دا سمه نده چې څوک لوړه وکړي خو ورپسې ونه وايي چې د قسم موخه ئې څه وه او په کوم مطلب باندې د تأکيد لپاره ئې لوړه کړې!! آيا دا سمه ده چې ووايو: والله، بالله، بيا ساکت پاتې شو، هيڅ ونه وايو او زمونږ قسمونه هيڅ ځواب ونلري؟!

۲- د همدې سورې ۱۳ او ۱۴آيتونه په ډېر صراحت سره ښيي چې د پورتنيو قسمونو ځواب په کې پروت دی.

د دې قسمونو ځواب دا دي:

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ * فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ *

نو دا به له يوې تندې چېغې پرته بل څه نه وي. ناڅاپه به بيا دوی وي په همغه خور ميدان کې.

يعني پورتني قسمونه دا خبره ثابتوي چې له مرګه وروسته ژوندون نه يوازې

مستحیل ندی بلکې فقط په یوې تندې چېغې سره به تاسو ټول له قبرونو نه راپورته شئ او په ستر آوار ډاګ کې به د حسیب خدای په وړاندې ودرېږئ. که قرآن ته رجوع وکړو نو په متعددو آیتونو کې به وګورو چې د بیاژوندون د اثبات لپاره په وربځو، باران او د بوټو په بیا راژوندي کېدو استناد شوی، پکار ده چې د نومورو قسمونو تفسیر د دغو آیتونو په رڼا کې ولټوو. دې لطیف ټکي ته مو هم باید پام وي چې اکثراً بارانونه د تالندې له تندې چېغې نه وروسته پیل کېږي!! او قرآن وایي چې د قیامت په ورځ به ستاسو بیاژوندي کېدل یوازې په یوې تندې چېغې سره ترسره شي. لدغو ټولو دلایلو نه په ډېر صراحت سره معلومېږي چې له النازعات، الناشطات، السابحات، السابقات او المدبرات نه یوازې وربځې مراد دي نه بل څه. څوک چې په بیا ژوندي کېدو باور نلري او هغه مستحیل ګڼي!! مګر هره ورځ د مړو د بیاراژوندي کېدو صحنې نه ګوري؟ آیا په یوه باران سره د ځمکې ژوندي کېدل ئې نه قانع کوي؟ مګر نه ګورئ چې ناڅاپي په آسمان کې د تالندې غږ اوچت شي، ورپسې له وربځو نه د باران وربدل پیل شي او په دې باران سره د ځمکې په زړه کې د ژوندو توکو زړې وخوځېږي، وده وکړي او د ځمکې له سخت قشر نه سر رااوچت کړي!! د قیامت په ورځ به هم ټول په یوې چېغې سره له قبرونو نه رااوچت شي او هر کس به د خپل رب په لوري روان شي.

باید وګورو چې آیا د النازعات د قسمونو په هکله د پیغمبر علیه السلام کوم حدیث شته؟ آیا له صحابه وو نه واحد او موثق روایت لرو؟ که داسې حدیث او روایت نه وي آیا مسلمانان د دې حق لري چې د قرآن د نورو آیتونو په رڼا کې په دې هکله کومه رایه ورکړي؟ په دې هکله لاندې عرایض لرو:

د دې آیتونو په هکله عبدالله ابن عباس رضي الله عنه ته دوه رایې منسوب شوې:

۱- هغه ملائکې چې روح قبضوي. په دې رایه کې ابن مسعود، سعید بن جبیر، مجاهد او ګڼ شمېر نور ورسره ملګري دي. په دې کې النازعات د ایستونکو په معنا راغلی.

۲- او په خپله روح، چې په دې کې هم مجاهد ورسره موافق دی. په دې کې النازعات د وتونکو په معنا نیول شوی.

قتاده او حسن النازعات او الناشطات ستوري او عطاء او عکرمة ئې لیندې ګڼي او عطاء ته په منسوب شوې بلې رایې کې د الله تعالی د لارې د مجاهدینو آسونه او په بلې کې کشتۍ ګڼل شوي. علي رضي الله عنه ته منسوب رایه کې هغه ملائکې ګڼل شوې چې پیغمبرانو علیهم السلام ته د وحي په راوړلو کې له شیطانانو نه سبقت کوي.

قال ابن مسعود وابن عباس ومسروق وسعيد بن جبير وأبو صالح وأبو الضحى والسدي "والنازعات غرقا" الملائكة يعنون حين تنزع أرواح بني آدم فمنهم من تأخذ روحه بعسر فتغرق في نزعها ومنهم من تأخذ روحه بسهولة وكأنما حلته من نشاط وهو قوله "والناشطات نشطا" قاله ابن عباس وعن ابن عباس "والنازعات" هي أنفس الكفار تنزع ثم تنشط ثم تغرق في النار. رواه ابن أبي حاتم وقال مجاهد "والنازعات غرقا" الموت وقال الحسن وقتادة "والنازعات غرقا والناشطات نشطا" هي النجوم وقال عطاء بن أبي رباح في قوله تعالى والنازعات والناشطات هي القسي في القتال. وقال عطاء هي الخيل في سبيل الله. قتادة والحسن: هي النجوم تسبح في أفلاكها, وكذا الشمس والقمر; قال الله تعالى: "كل في فلك يسبحون". عطاء: هي السفن تسبح في الماء. ابن عباس: السابحات أرواح المؤمنين تسبح شوقا إلى لقاء الله ورحمته حين تخرج. قال علي رضي الله عنه: هي الملائكة تسبق الشياطين بالوحي إلى الأنبياء عليهم السلام.

له دغو ښلابلو آراوو څخه څو خبرې معلومېږي:

- له پیغمبر علیه السلام نه په دې اړه موثق حدیث نشته. که داسې حدیث وی نو هیڅکله به دا مختلف آراء نه وړاندې کېدل.
- که درنو مفسرینو د علي رضي الله عنه او عبد الله بن عباس رضي الله عنه په څېر صحابه وو ته منسوب آراء موثق ګڼلی هیڅکله به ئې بله رایه نه ورکوله.

- يوه شخص ته په يوې موضوع کې منسوب دوه متعارض آراء روايت تر سوال لاندې راولي.
- دا اختلاف نه يوازې له مونږ څخه غواړي چې په ټولو آراوو غور وکړو او تر ټولو مضبوطه او مستدله ئې انتخاب کړو، بلکې مونږ ته حق راکوي چې د قرآن د نورو آيتونو په رڼا کې د دغو آيتونو د اصلي معنا په لټه کې شو.

د دې لپاره چې د قسمونو په اړه مطلب ښه روښانه او د هر راز شك او شبهې مجال ختم شي دا غوره ګڼو په قرآن کې د قسمونو موضوع لږ په تفصيل سره وڅېړو

قسم په قرآن کې:

د ځينو مهمو مسايلو د اثبات لپاره په قرآن کې دا اسلوب غوره شوی چې په داسې څرګندو او واضح شيانو استناد او استشهاد وشي چې مخاطب ئې د يوه حقيقت په حيث مني او دا حقيقت د قرآن همدا مدعا ثابتوي، خو دا استشهاد د لوړې او قسم په څېر او صيغه شوی، په دغو مواردو کې اکثراً په هغو شيانو لوړه شوې چې کاملاً محسوس، مشهود او څرګند دي او هر ليدونکي ته د فهم او درك وړ، او دا طبيعي او ضروري خبره ده چې د يوه داسې مهم او تر مناقشې لاندې مطلب د اثبات لپاره چې قرآن ئې ثابتول غواړي او د قرآن مخاطب د هغه په منلو کې ټکنی وي، تردید لري، مجرده ادعا نه مني او دلائلو ته منتظر وي، بايد په داسې دلائلو استشهاد وشي چې د نزاع او اختلاف وړ نه وي او مخاطب ته کاملاً واضح او قابل درك وي. د اختلافي او قابل نقاش ادعا د ثبوت لپاره په يوه غيرملموس او غير قابل فهم شي باندې استشهاد نشي کېدی. تاسو د قرآن د تلاوت په جريان کې حتماً دا مشاهده کوئ چې د طبيعت په ډېرو بارزو او څرګندو شيانو لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ستوري، ځمکه، فجر، شفق، شپه، ورځ او دې ته ورته شيانو لوړه شوې او بيا د قسمونو په پای کې او اکثراً له هغوی سره متصل يوه ستره او ډېره مهمه ادعا عنوان شوې او په حقانيت ئې تأکيد شوی او همدغه قسمونه ئې د شاهد او دليل په حيث وړاندې شوي. په ډېر لږ غور او دقت سره په

دې مطلب پوهېدی شو چې د قسمونو او د هغوی د ځواب ترمنځ ژور او دقیق ارتباط شته، داسې چې واقعاً مقسم به شیان د قسم د ځواب او له قسم نه وروسته د راتلونکې ادعا په حقانیت شهادت ورکوي. همدغه ژور ارتباط ته په پام سره مفسرین په دې عقیده دي چې د قرآن قسمونه د استشهاد لپاره دي نه د دغو شیانو په عظمت د اعتراف لپاره. خو د قرآن په څو محدودو آیتونو کې داسې قسمونه هم ګورو چې مقسم به ئې له دقت او غور نه وروسته او له قرائنو نه معلومولی شو، دلته داسې صیغې راغلې چې په ډېرو شیانو ئې اطلاق کېدی شي، په دغو ډېرو شیانو کې اصلي او مقصودي شی موندل د پوره دقت غوښتنه کوي، په سطحي نظر د هغه موندل ګران وي، دلته ده چې د مفسرینو ترمنځ شدید اختلاف راولاړېږي. د ځینو دغو قسمونو په اړه خو په تفاسیرو کې په لسهاوو آراء ګورو، د مثال په توګه د فجر د سورې په دریېم آیت کې په (الشفع والوتر: جفت او طاق) لوړه شوې چې تر ۳۲ نه زیات تفسیرونه ئې شوي، خو دې ته مو باید پام وي چې په دې ټولو تفسیرونو او تعبیرونو کې یوازې یو ئې صحیح کېدی شي او بس، هماغه صحیح دی چې د آیت اصلي او دقیق مراد په ګوته کړي.

که په قرآن کې له داسې مواردو سره مخامخ کېږو چې د (مقسم به) لپاره استعمال شوې صیغه په ډېرو شیانو تطبیقېدی شي لکه (النازعات)، (الناشطات)، (السابحات)، (المرسلات)، (الناشرات)، (الفارقات) او دې ته ورته، نو په هغه صورت کې باید څو اساسي او مهمې خبرې په پام کې ولرو:

تر ټولو د مخه باید د دغو الفاظو اصلي معنا او تفسیر په قرآن کې ولټوو.

دا شیان باید د قسمونو په اړه د قرآن د عام اسلوب په رڼا کې تفسیر کړو، لکه څنګه چې په اکثرو مواردو کې (مقسم به) څرګند او واضح شیان او د قرآن هرمخاطب ته قابل فهم دي، په دغو محدودو مواردو کې هم باید داسې شیان مراد وي چې څرګند، قابل فهم او قابل درك وي. نه به هغه له سترګو پټ او غیبي شیان ګڼو او نه داسې شیان چې د قرآن هر مخاطب ئې نه مني. د طارق په مبارکې سورې کې د دغسې مواردو په اړه مونږ ته ډېره غوره لارښوونه شوې، هلته په (الطارق: د

شپې لخوا څرګندېدونکي او ور ټکونکي) باندې لوړه شوې، د (الطارق) اطلاق په ډېرو شیانو کېدی شي، خو قرآن په دې پسې متصل فرمایي: آیا پوهېږې چې (الطارق) څه دی، (الطارق) ځلانده ستوری (النجم الثاقب) دی. که قرآن په خپله دا الطارق نه وی معرفي کړی نو معلومه نده چې د دې په تفسیر کې به هم د مفسرینو ترمنځ څومره ژور اختلافات راولاړ شوی وو. په کار ده چې ټول دې ته ورته موارد د دغې لارښوونې مطابق تفسیر شي.

قسمونه باید له قسم نه وروسته ادعا ثابته او د قرآن هر مخاطب قانع کړی شي، هر هغه تفسیر چې د قسم او ځواب ترمنځ ئې دا تړاو او رابطه په ګوته نکړی شي، هغه ضعیف تفسیر او کمزورې توجیه وګڼئ.

د قرآن د الفاظو په ترجمه کې مخصوصاً هلته چې یو لفظ ډېرې معاني ولري او د ټولو له منځ نه د یوې غوره کول غور او دقت وغواړي باید څو ټکي مراعات کړو:

لومړی باید د هغو الفاظو په رڼا کې ئې مناسبه معنا غوره کړو چې تر ټې مخکې او وروسته راغلي او له هغوی سره ئې یو ځای خاص کلام جوړ کړی. د همدې خاص کلام مجموعي مطلب د هر لفظ معنا په خپله واضح کوي، که تاسو د یوه چا د وینا په اکثرو برخو پوه شئ نو د همدې په رڼا کې د ده د وینا په هغو برخو او هغو الفاظو هم پوهېدی شئ چې له دې نه مخکې ئې په معنا نه پوهېدئ. له یوه کلام نه روغه او سالمه انتباه د مبهمو الفاظو معنا واضح او مشخص کوي. بیا باید له دې نه مخکې او وروسته آیتونو ته رجوع وکړو او د هغوی په رڼا کې ئې معنا معلومه کړو. که ونتوانېدو چې په مربوطه آیت او له هغه نه وروسته او مخکې آیتونو کې د هغه معنا پیدا کړو نو باید په ټول قرآن کې ئې لټه وکړو، قرآن ته په مراجعې سره به حتماً د هغه شرح او تفسیر بیامومو، ځکه د قرآن آیتونه یو بل تشریح کوي، مجمل آیتونه ئې په مفصلو کې تفسیر او توضیح شوي، یو مطلب په یوه ځای کې په خاصو الفاظو په مجمل ډول ذکر شوی خو په بل ځای کې همدا مطلب په نورو الفاظو سره په مشرح او مفصل ډول راغلی، قرآن د الله کتاب دی،

مکمل او له هر نقص او عیبه منزه، هرڅه ئې واضح او مبین، قرآن له دې عیبه منزه دی چې په هغه کې دې داسې څه ویل شوي وي چې هرمخاطب ته ئې غامض وي او په خپله ئې وروسته یا مخکې د هغه وضاحت نه وي کړی. خو که احیاناً په ټول قرآن کې د هغه د شرحې په موندلو بریالي نشوو نو دا باید خپل عیب او نقص وګڼو او په دې باور وو چې مونږ په خپله کافي او لازم غور او دقت ندی کړی او په دې وجه په قرآن کې د هغه د شرحې او تفصیل په موندلو نه یو بریالي شوي که نه نو په قرآن کې حتماً د دې وضاحت شوی. بیا باید د پیغمبر علیه السلام په احادیثو کې د هغه په مطلب د پوهېدو لټه وکړو، حدیث د قرآن شرح او تفسیر دی. لدې نه وروسته به دا ګورو چې آیا صحابه وو او د دوی دور ته نږدې مفسرینو په دې هکله څه ویلي که نه، د دوی په روایاتو او آراوو کې داسې رأیه شته چې له ثقه راویانو روایت شوې وي او په قرآن او حدیث مبتني وي؟

انسان چې کله د خپل مخاطب حالت داسې وګوري چې د ده د خبرې په منلو کې متردد دی، نو د هغه د تشویش رفع کولو او په خپلې خبرې د متقاعد کولو لپار ه په داسې څه قسم او لوړه کوي چې مخاطب وربانديې باور وکړي او دا یقین ئې راشي چې اوس نو دی حتماًرښتیا وایي. د الله په نامه د لوړې او قسم معنا دا ده چې مونږ الله په خپلو خبرو شاهد نیسو او په دې سره مقابل لوري ته ډاډ ورکوو چې رښتیا وایو. په قرآن کې هم د هغو مهمو مطالبو او سترو سترو خبرو د اثبات لپاره چې د قرآن مخاطب ئې له قوي دلائلو نه پرته نه مني، له دغه اسلوب نه کار اخیستل شوی. مونږ په داسې څه لوړه کوو چې مخاطب مو باور وکړي چې د دې (مقسم به) د عظمت په خاطر حتماً رښتیا وایو. خو په قرآن کې قسم د استشهاد لپاره راځي، د (مقسم به) په عظمت د اعتراف لپاره نه بلکې د خپلې ادعا د اثبات لپاره د شاهد او ګواه په حیث وړاندې کېږي. عادتاً باید د یوه مطلب د اثبات او د مخاطب د اقناع لپاره په داسې څه استشهاد وشي چې د مخاطب له نظره کاملاً مسلم او منل شوی حقیقت وي او هغه ئې د واضح او څرګند دلیل په حیث ومني او په هغه کې هیڅ شك او تردید ونلري، هیڅوك په یوه نامسلم او نامنل شوي دلیل د یوې متنازع

فيها ادعا د اثبات هڅه نه کوي او طبعاً چې داسې هڅه نامعقوله او بې فايدې ده.

د قرآن د قسمونو په تفسير کې د مفسرينو ترمنځ د رأيې شديد اختلاف ګورو، حتى د صحابه وو او د دوى دور ته د نږدې مفسرينو ترمنځ، په احاديثو کې په دې اړه هيڅ روايت نه لرو، د قرآن د تفسير په هکله د احاديثو په کتابونو کې ډېر محدود روايات لرو، په صحيح ترمذي کې تر نورو کتابونو نه دا راز احاديث زيات نقل شوي خو د هغوى شمېر هم دومره دى لکه د قرآن د هرې سورې په اړه يوازې يو حديث، د مفسرينو ترمنځ له دې اختلاف نه هم معلومېږي چې په دې هکله ثقه روايات محدود دي، ځکه چې د ثقه رواياتو په شته والي کې دوى اختلاف نشو کولى. نو دې حقايقو ته په پام سره په کار ده چې مونږ د درنو مفسرينو له آراوو نه د هغه چا رأيه غوره کړو چې په قرآن مستنده وي او د خپلې شرحې د اثبات لپاره ئې د قرآن په آيتونو استناد کړى وي.

ÇÏÈ îÿÅ#r 7ÍBøf Ò qæè ÇÐÈ þùŠ#Ø$$gã7Ì? ÇÏÈ þÿÅ#Ø$Ø# ã ð Pøf

$Zä #Œä& ÇÏÈ ó•ï$tø$'Î brßrßöJ9 $Rä& bqëuà f ÇÏÈ þèÏ»z $dã Áû

ø‰ïn°r ø•ô– ‘ï $ÿ@ù ÇÏÈ øŽÅ%{ îš. #Œ Î 7ï {që% ÇÏÈ ø-jïº $V»àä

ÇÍÈ ó•ïï$¡¡ 9$Ì Nè #Œîù ÇÏÈ

۲- هغه ورځ چې ولړزېږي لړزېدونکي. ۷- بيا ورپسې راشي همغه پسې راتلونکي. ۸- پدې ورځ به ځينې زړونه مرتعش وي ربړېدونکي. ۹- سترګې د دوى خړې ويرېدونکي. ۱۰- وايي: آيا مونږ يو مخکنې حالت ته بيا ورګرځوونکي! ۱۱- که هر څو وو وراسته شوي څو هډوکي! ۱۲- وايي: دا خو به نو خود وي تاواني بيا ګرځېدنه! ۱۳- نو دا به په يقين سره، يوازې وي

يوه چيغه. ۱۴- ناڅاپه به بيا دوی وي په همغه خور ميدان کې.

۷.۲ : دا مبارك آيتونه د قيامت د ابتدائي پړاو ځينو پېښو ته اشاره کوي او وايي: هغه ورځ به يوه لړزېدونکې ولړزېږي، په پرله پسې لړزېدو سره او ځينې زړونه به وېرې اخيستي وي او له وېرې به پرېږي، که څه هم په آيت کې دا نه ده ښودل شوې چې څه به لړزېږي، خو د آيت له فحوا نه هم او له دې نه هم چې ځينې زړونه په پرېږي، معلومېږي چې دا لړزېدونکې ځمکه ده چې پر له پسې خوځېدل به ئې په انسانانو کې سخته وېره راولاړوي.

۸- ۱۲: ځينې زړونه به په سختې وېرې کې وي او له وېرې به پرېږي، سترګې ئې خړې او د وېرې او هيبت ننبې ئې په ځېرو کې ځرګندې، دا وېرې اخيستي زړونه او سترګې به د هغه چا وي چې نن قيامت نه مني او له بيا ژوندون نه انکار کوي او وايي: آيا دا ممکنه ده چې کله ومرو او اوږده موده تر خاورو لاندې تېره کړو، هډوکي مو وراسته او هر څه مو په خاورو بدل شي، بېرته به راژوندي کېږو، له مرګه مخکې خپل لومړي حالت او شکل ته به راګرځو؟ او په ډېر تمسخر او استهزاء سره به ئې ويل: داسې بيا راګرځېدنه خو به خامخا زمونږ لپاره ډېره زيانمنه وي، ځکه هيڅ تياری ورته نه لرو او هيڅ څه مو نه دي ورته زېرمه کړي، مونږ داسې راګرځېدنه مضر او بې ګټې ګڼو، نه ئې منو او باور پرې نه کوو.

۱۳.۱۴: په دغو آيتونو کې چې د مخکنيو قسمونو ځواب دی، د بيا ژوندون منکرينو ته ويل شوي: تاسو چې بيا ژوندون محال ګڼئ او هغه زيانمن شمېرئ او ګمان کوئ چې تر خاورو لاندې د اوږدې مودې له تېرولو وروسته بېرته راژوندي کېدل مقدور او ممکن نه دی، په دې پوه شئ چې له قبرونو نه ستاسو راپاڅونه به يوازې په يوه ټکان او خوځښت سره ترسره شي، همدا يوه جټکه به د دې باعث شي چې بيا راژوندي شئ، له قبرونو نه راپاڅئ، وخوځېږئ او په يوه پراخ ميدان کې د الله مخې ته ودرېږئ، داسې لکه نن چې په آسمان کې د يوې تالندې په غږ سره، په ځمکې کې د ژوندون کاروان په حرکت راشي، باران (دا د ژوند اصلي لامل) له

همدې غږ سره متصل ورېدل پیل کړي او د دغه حرکت باعث شي، د بوټو او دانو زړې راټوکېدو ته وهڅوي او مړه ځمکه په ښېرازه، سمسوره او ښاېسته بوټو وپوښي.

ÇïÈ “ qê Ä ‰)qèšš#qèÍ ¼qš“ q1Š$R ê› qã ƒ ƒ¼m 7 9?& Ød

ÇïÈ 41“? b& #<Ì 7 ©@d Ø à ù ÇïÈ ÁöÛ ¼qRÎ bqãáï 4<Ì é÷ dèè$

ÁÂ ãr > ¤ 3ù ÇïÈ 3‘ žèèèèpƒ Ÿ $q1‘‘ù ÇïÈ Á´ ÷ Fù 7 Îf 4<Ì 7 ƒ¼el&r

ÇïÍÈ 4?ãr $ãã š èè& A$)ù ÇïÈ 3‘ Š$Yù ž³ sù ÇïÈ Áëé„ •/š& ãê ÇïÈ

ÇïÈ é´ ø ` Jÿ žèè9 7ÿŒ ’Îb ÇïÈ #<rVè í•Å Ÿ $A¼3R ª ! $ç‹ { 'ù

۱۵- آیا، د موسی د قصې حال دررسېدلی؟ ۱۶- کله چې ورغږ کړ د ده رب، په سپېځلي آ کېږي وېږي دري کې: ۱۷- د فرعون په لوري لاړ شه چې ده کړې سرکښي ده. ۱۸- ورته ووایه چې دې ته دې خوا کېږي چې ته پاك شې؟ ۱۹- او هدایت دې کړم په لوري د خپل رب، چې بیا به نو وېرېږي. ۲۰- نو ئې وښودله ده ته هغه لویه ستره نښه. ۲۱- خو تکذیب او سرکښي ئې کړله خپله. ۲۲- بیا ئې شا کړه هاند کوونکی. ۲۳- بیا ئې غونډ کړل، نو ئې غږ کړ: ۲۴- نو ئې وویل: زه ستاسو اعلی رب یم! ۲۵- نو الله دی په وروستي ډومبي عذاب باندې اخته کړ. ۲۶- بې شکه دې کې پند دی هغه چا ته چې وېرېږي.

۲۰-۲۶: په دې مبارکو آیتونو کې د راغلې قصې په اړه څو اساسي ټکیو ته توجه ولرئ:

الف: تر دې قصې مخکې او وروسته آیتونو کې، د بیا ژوندون په هکله بحث شوی، د آیتونو ترمنځ تړاو دا غوښتنه کوي چې دا قصه به خامخا له همدې موضوع سره تړاو لري او باید د مخکنیو او وروستیو آیتونو په څېر په دې کې هم د قیامت د اثبات دلایل وړاندې شوي وي، د هر بلیغ کلام تقاضاء همدا ده. د قرآن اسلوب دا دی چې د خپلې مدعا د اثبات لپاره تل د عقلي دلایلو ترڅنګ او په څرګندو طبیعي شیانو له استشهاد نه وروسته، تاریخي پېښې د مخاطب مخې ته ږدي.

ب: دا قصه د موسی علیه السلام له بعثته پیل او د هغه شدید او عبرتناك عذاب په یادولو پای ته رسي چې فرعون پرې اخته شو. په دې قصې کې د موسی علیه السلام وضعیت داسې انځور شوی: موسی علیه السلام په یوې مقدسې او سپېڅلې تنګې او کږلېچنې درې کې روان دی، د خپل رب له لوري یو غږ اوري، وظیفه ورکوي چې د فرعون مقابلې ته لاړ شه، یوازې دی، نه د سفر کوم کاروان ورسره او نه د سنګر څه ملګري، په مبارزې مأمور شوی، دا ئې خپله غوښتنه او تلوسه نه ده، یو الهي مأموریت دی، یوې الهي ندا او غږ هڅولی، د پاکې او پاك لمنې طرف ته بلنه ورکوي، لارښود او مرشد دی، الله او له هغه نه وېرې ته خلك رابلي او د خپل رسالت او دعوت د حقانیت لپاره څرګندې نښې ورسره دي، خو فرعون چې سرکښ او باغي دی، تکذیب ته ملا تړي، دی دروغجن ګڼي او خبرې ئې دروغ، عصیان کوي، له حق نه مخ اړوي، د حق د مقابلې لپاره خپل ټول زور او ځواك کاروي، خپل پلویان او لښکرې د مقابلې لپاره راغونډوي او ادعا کوي چې د خلکو (اعلی رب) دی، باید یوازې د ده اطاعت وشي او ستاینه او لمانځنه!! په دې قصه کې د دغو دواړو خواوو تر منځ دا مبارزه د هغه لوري په ماتې او نابودۍ منتج کېږي چې مغرور، عاصي، طاغي، د لښکرو خاوند او مطلق العنان او مستبد واکمن دی، په ستر او شدید عذاب اخته شوی، هم د هغو لپاره عبرتناك چې د ده د اقتدار په وخت کې ژوندي وو او دا صحنه ئې په خپلو سترګو لیدلې او هم د هغو لپاره چې له ده نه وروسته راغلي او د ده له بد عاقبت او پاېلې خبر شوي. دا تاریخي قصه ښیي چې زمونږ په دې نړۍ کې د ظالمانو د مؤاخذې او محاکمې

سنت حاکم دی، له هغوی سره محاسبه کېږي او خپله سزا ګوري، دا دنیا بې خاونده ملك نه دی، ځان ته خاوند او مالك لري، له هر چا سره محاسبه کوي، عملونو ته بدله ورکوي، د مکافات او مجازات پرېکړه کوي، د قیامت د منکرینو تصور او انګېرنه بې بنسټه او کاواکه ده او له هغې انتباه سره تصادم کوي چې هر عاقل انسان ئې له تاریخي پېښو څخه اخلي.

ج: د فرعون دا ادعا چې وایي: (زه مو اعلی رب یم)، دقت او څېړنه غواړي، باید وګورو چې د ده د خبرې معنا څه ده؟ په دې سره ئې خلکو ته څه ویلي، مقصد ئې څه دی او له خلکو نه څه غواړي؟!! آیا خلکو دی د اوچت او لوړ معبود په حیث منلی؟ آیا دا ممکن ده چې څوك دې د ځان په څېر یو انسان خپل معبود وګڼي او د ده په ستاینې او لمانځنې کې هغه ځای ته ورسېږي چې له هغه نه ځان ته تر ټولو لوړ او ستر معبود جوړ کړي؟!! ممکنه نه ده چې له دې خبرې به د فرعون مقصد دا وو چې ځمکه او آسمان ما پیدا کړي او زه هماغه خدای یم چې له آسمانه ځمکې ته راکوز شوی، حتماً به ئې مقصد له دې پرته بل څه وو او حتماً به دا هغه څه وو چې هر فرعون ئې وایي او هغه څه چې د هر فوعون بندګان، ملګري او هغه ته تسلیم شوي ئې مني. هغه ویناوې چې فرعون کړې او د قرآن له نظره هغه د الوهیت او ربوبیت له ادعا سره مترادف دي او قرآن هغه د فرعون له ویناوو رانقل کړې، هغه دا دي: زه د مصر او د مصر د خلکو او شتمنیو ټولواك یم، نهرونه او ځمکې ئې زما دي، هغه کار چې ما ئې د کولو اجازه نه وي ورکړې، ناجائز او د مؤاخذې وړ دی، قانون همغه دی چې زه ئې قانون ګڼم او لارښودنه همغه چې زه ورته لارښودنه وایم، نه به بله مرجع د قوانینو وروستۍ مرجع ګڼئ او نه بل څوك خپل لارښود، د دې ملك مطلق العنان واکمن زه یم، دلته به له ما پرته د بل چا اطاعت نه کېږي. هر څوك چې دا خبرې وکړي، هغه فرعون دی او ځان ئې د خلکو اعلی رب ګڼلی او هر څوك چې کوم واکمن په دې معنا خپل واکمن ومني، هغه د فرعون بنده دی او هغه ئې خپل اعلی رب منلی، که څه هم نه د ده فرعون په خپله خوله ووایي چې زه اعلی رب یم او نه دی ووایي چې دا مې اعلی رب دی. له دې معلومېږي چې ډېر چارواکي

فراعنه دي او ډېرو خلکو دا فراعنه خپل معبودان ګرځولي!!!

د: په ۲۵ آیت کې د فرعون پاپله الهي مؤاخذه او نکال الآخرة و الاولی، ښودل شوې، چې په دې اړه د درنو مفسرینو ترمنځ څو رایې مومو:

۱ـ الله تعالی د آخرت او دنیا په عذاب اخته کړ، له اولی نه د دنیا عذاب او له اخری نه د آخرت عذاب اخلي او د دې اعتراض په ځواب کې چې ولې د آخرت عذاب د دنیا له عذابه مخکې ذکر شوی، وایي دا په دې خاطر چې د آیتونو فواصل او قافیه سره ورته شي.

۲ـ الله تعالی هغه داسې مؤاخذه کړ چې د وروستنیو او مخکنیو لپاره د عبرت سبب شو.

۳ـ الله تعالی داسې مؤاخذه کړ چې هم ئې د خپلو مخکنیو ګناهونو سزا وګوري او هم د وروستنیو، هم د هغه طغیان سزا ورکړی شي چې د موسی علیه السلام له بعثت نه مخکې ئې کړی او هم د هغه مخالفت او بغاوت چې د ده له بعثته وروسته ئې کړی.

په دغو تعبیرونو کې لومړی تعبیر په څو دلایلو کمزوری او ضعیف دی: لومړی دا چې فرعون لا تراوسه د خپل طغیان او بغاوت اخروي عذاب نه دی څکلی. دوهم دا چې که له نکال الآخره څخه مراد اخروي عذاب وی نو حتماً له نکال الاولی نه وروسته راتلو، نه له هغه نه مخکې او درېیم دا چې نکال هغه عذاب ته ویل کېږي چې نورو ته د پند او عبرت باعث شي او هغوی له ګناهونو راوګرځوي، د نکال لغوي معنا ته په پام سره باید دا دواړه دنیوي عذاب او عقوبت وي نه اخروي. د مزمل په سوره کې هم دنیوي عذابونه د انکال په صیغه او اخروي عذاب د جحیم په نامه یاد شوی: (ان لدینا انکالاً وجحیماً)، له دې نه هم معلومېږي چې له نکال نه دنیوي عذاب مراد دی.

Ç¤È $g1§¡ù $g3ð™ ìù‘ Ç¤È $g8Y/ â¤K¡¡ 9$Ï& $)ùz ‰©& L£R&ä

ÇÌÈ $g8mŠ 7ï℃Œ ‰è/ Ú öŒ¶$r ÇÌÈ $g9tèÏ l•ž&r $g=ø · Üô&r

öÆ©$¥GB ÇÌÈ $g9™ö¡ A$7ø¤r ÇÌÈ $g8ãöBr $dä$B $k‡B l•ž&

ÇÌÈ öÆÜ»è¶¢r

۲۷- تاسو به وئ ګران په پیدا ښت کې که آسمان چې جوړ ئې کړ؟ ۲۸- لوړتیا ئې کړه ورلوړه او ښه ئې برابر کړ. ۲۹- او شپه ئې کړه ورپټه او راوې ایسته غرمه ئې. ۳۰- او له دې نه وروسته ځمکه ئې خوره کړه. ۳۱- راوې ایستې اوبه ئې او واښه ئې. ۳۲- او ځای په ځای ئې ودرول دا غرونه. ۳۳- متاع ستاسو لپاره او ستاسو د څارویو.

۲۷- په تفسیرونو کې د دې مبارك آیت دوه د پام وړ تعبیرونه مومو:

الف: تاسو مضبوط پیدا شوي یئ که دا آسمان چې ښه ئې لوړ جوړ کړی او هر څه په کې منظم او په پوره دقت سره؟!! دا ولې لویي کوئ، مغرور یئ او په ځان غره شوي یئ؟!!

ب: آیا ستاسو بیا پیدا ښت به ګران کار وي که د دې آسمانونو چې له دې لوړوالي او دقیق نظم سره ئې پیدا کړي؟!! آیا هغه ذات چې دا آسمان ئې له دې عظمت، وسعت، سترواليي او لوړوالي سره پیدا کړی، هر څه ئې په کې ښه او دقیقاً تنظیم کړي، شپه او ورځ ئې په کې پیدا کړي، ځمکه ئې خورولې اوبه او واښه ئې په کې راپیدا کړي، غرونه ئې په کې ودرولي او هغه ئې له یوې خوا د ځمکې لپاره لنګرونه ګرځولي او له بلې خوا ئې په هغوی کې ستاسو او ستاسو د څارویو لپاره د رزق او روزي اسباب برابر کړي، آیا دا ذات په دې قادر نه ګڼئ چې تاسو بیا راژوندي کړي؟!! مګر خپل بیا پیدا ښت د آسمانونو او ځمکې تر پیدا ښت ګران او ناشونی کار ګڼئ؟!!

لومړی رأیه په دوه دلیله ضعیفه او کمزورې ده:

- دا توجیه نه د دې برخې له آیتونو سره اړخ لګوي، نه ئې له سیاق و سباق سره او نه له ټولې سورې سره.
- په مخکنیو او وروستیو آیتونو کې هغه مطلب نه مومو چې دا تعبیر ورته ګوته نیسي، د سورې د بحث اصلي موضوع د قیامت او بیا ژوندون اثبات دی، نه د انسان غرور، تکبر، لویي غوښتنه او ځان ترنورو لوړ او ستر ګڼل، په مخکنیو او وروستنیو آیتونو کې هیڅ داسې څه نه ګورو چې دا تعبیر تائید کړي، دا توجیه خو له دې مبارك آیت نه هغه معترضه جمله جوړوي چې له مخکې او وروسته سره ئې هیڅ ربط نه وي، خو دوهم تعبیر نه یوازې له ټولو آیتونو سره د دې آیت دقیق تړاو او ارتباط په ګوته کوي بلکې هغه د دې سورې د اصلي مدعا د اثبات لپاره د یوه قانع کوونکي، مضبوط او پیاوړي دلیل په توګه وړاندې کوي.

۲۸-۲۹: دا مبارك آیتونه د آسمان څلورو ځانګړتیاوو ته اشاره کوي:

الف: پیداکوونکي او پالونکي ئې د هغه لوړوالی ورلوړ کړ، دا د آسمان د لوړوالي د بیانولو لپاره ډېر دقیق او موزون تعبیر دی، د آسمان د لوړوالي د عظمت بیانولو لپاره تر دې موزون تعبیر نشو موندلی. د آسمان لوړوالی هومره دی چې زمونږ د شمسي نظام د اړوند کهکشان او ستور لیکو د ځینو ستورو نور له ملیونونو نوري کلونو نه وروسته زمونږ ځمکې ته رارسي او ځینې ئې په داسې سرعت سره له مونږ نه لرې کېږي چې نور ئې اصلاً ځمکې ته هیڅکله نه رارسي، زمونږ د اړوند ستور لیکي ترځنګ په ملیونونو نور ستورلیکي شته چې د هر یوه قطر او سور په ملیونونو نوري کاله دی او زمونږ د کهکشان له آخري مدار نه ئې واټن په ملیونونو نوري کاله دی. مونږ د آسمان د لوړ والي د تعیین لپاره نه کوم د اندازې واحد په واك کې لرو او نه کوم رقم او شمېر، دا لوړوالی یوازې د دغه مبارك آیت دقیق ترکیب بیانولی شي.

ب: له ټول لوړوالي او سترواليسره سره ئې هغه مضبوط او منظم جوړ کړی او د هغه په پراخې سترې غېږ کې ئې دا بې شمېره ستوري هر یو په خپل خپل ښایسته

او مناسب ځای کې اینبی.

ج: آسمان ئې داسې ګرځولی چې له هر څو ساعتونو وروسته زمونږ د ځمکې فضاء تیاره شي او شپه راشي، سره له دې چې د آسمان په غبرې کې داسې ستوري شته چې نور او حرارت ئې په زرهاوو ځله تر لمر زیات دی، خو دا روښانه او تاوده ستوري ئې زمونږ له ځمکې نه په داسې واټن کې اینبي چې د شپې له خوا او کله چې لمر پرېوځي زمونږ مزاحم نشي او زمونږ د شپو تیاره او سکون له منځه یونسي.

د: زمونږ د ځمکې په آسمان کې ئې داسې لمر پیدا کړی چې مونږ ته رڼا او تودوخه راکوي، که دا لمر نه وی نو زمونږ ځمکه به د ډېرو نورو ستورو په څېر تل سړه او تیاره او د ژوند لپاره نامساعده وه.

۳۰-۳۱: دا آیتونه د ځمکې دریځانګړتیاوې په ګوته کوي:

الف: ځمکه ئې د آسمان له تسویې او برابرولو وروسته اواره کړه، ځینو مفسرینو دا ګمان کړی چې د (بعد ذلك) نه ښایي مراد دا وي چې ځمکه او آسمان یو له بل نه وروسته په یوه زماني تفاوت سره پیدا شوي، لومړی یو او ورپسې بل، ځینو دا مخکې ګڼلی او ځینو بل، دا په داسې حال کې چې قرآن په ډېر صراحت سره فرمایي چې ځمکه او آسمان سره جوخت او یوه کتله وه او د یوې سترې چاودنې په ترڅ کې سره بېل شوي او په یوه وخت کې راپیدا شوي، داسې نه ده چې لومړی یو او بیا بل پیدا شوی وي، کوم آیتونه چې تأخیر او تقدم افاده کوي هغه د ځمکې او آسمان د تسویې د څرنګوالي بېلو بېلو پړاونو ته اشاره کوي، نه د دوی د پیدا ښت نښې ته، یعني تسویه او برابرول ئې یو په بل پسې ترسره شوی، لکه چې دلته په ۳۰ آیت کې ویل شوي چې د ځمکې اوارول د آسمان له برابرولو وروسته ترسره شوي.

ب: په ځمکه کې ئې اوبه خلق کړې او هغه ئې د ځمکې له زړه راوایستې، د دې معنا دا ده چې اوبه له بل ځای او له کومې بلې سیارې ځمکې ته نه دي راانتقال شوې، بلکې په خپله په ځمکه کې راپیدا شوې او له ځمکې راخوټېدلې.

ج: په ځمکه کې ئې د نباتاتو د راټوکولو استعداد اینبی، د اوبو له پیدا ښت

نه وروسته ئې د هغې نباتات راشنه کړل، نو دا نباتات هم له بله ځایه ځمکې ته نه دي راوړل شوي، بلکې د ځمکې له زړه راټوکېدلي.

دې ته مو باید پام وي چې دا دوه مسئلې (د ځمکې پر سر اوبه څنګه راپیدا شوې او نباتات څنګه راشنه شوي) له هغو مسایلو څخه دي چې له اوږدې مودې راایسي تحقیقات وربانډې روان دي او ساینس نن هغې نتیجې ته رسېدلی چې قرآن څوارلس سوه کاله د مخه بیان کړې، ساینس نن همغه خبره کوي او وایي چې اوبه او نبات په خپله په ځمکه کې راپیدا شوي او له بلې سیارې ځمکې ته نه دي راانتقال شوي.

۳۲- ۳۳: په دې مبارکو آیتونو کې د غرونو په اړه څو مطالب ویل شوي:

الف: غرونه د اوبو او نباتاتو له پیدا کېدو وروسته پر ځمکه راپیدا شوي.

ب: ځمکه د غرونو له پیدایښته مخکې لړزېدله، داسې لنګرونو ته ئې ضرورت وو چې لړزه ئې مهار کړي، الله تعالی غرونه پرې راپیدا کړل او په دې سره ئې د هغې نامنظم خوځښت ختم کړ.

ج: غرونه داسې پیدا شوي چې انسانان او حیوانات ئې له بې شمېره برکاتو نه ګټه واخلي، نهرونه، چینې او کاریزونه ئې له غرونو سرچینه اخلي، دا غرونه دي چې د ځمکې پر سر د ببل ببل موسم او هوا لامل دي او په همدې سره د ځمکې ببلو ببلو سیمو کې د مختلفو دانو او مېوو د راټوکېدو شرایط برابر شوي، که غرونه نه وی نو د ټولې ځمکې هوا به تر ډېره حده یو شان وه او له رنګ رنګ مېوو او دانو به محروم وو.

ÇÌÍÈ Ó¢ë™ $B ß» ¡ RMY$ ãC× Gƒ Pœƒ ÇÌÍÈ 3ª ŽŒB¢$ æB$Ö9$ ÏNä‼` #Œîù

$‹R‰9$oœ¶ste¢$•0#är ÇÌÈ Ó¢öÛ `B $B'ù ÇÌÍÈ 3ª •ƒ `JÏ ÐŠÅgœ¢$N–ÌhŸr

‘gRr ¾ïîf P$)B $%{ ôB $B&r ÇÌÈ 3ª rÙJ¢$ ‘Ïd LìÅgœ¢$bîù ÇÌÈ

Çã 7Rqèó„ ÇÍÈ 3‹rÙ]Ø$ ‘Ïd pYgœ$ÎbÎù ÇÍÈ 3‹qIj$ Çã §ÿZ9$
ÇÍÈ $g9kJYß 7Îf 4<Î ÇÎÌÈ $g1•œÏ `B MR& LìÌi ÇÍÈ $g9™ëß b$f& Ïã$¡ 9$
f& βëÏ±ã ŏ√Î {ßÞ7ùi Ó9 $kXf•ƒ Pöƒ ÍÞß(. ÇÍÈ $g9±ø‹ `B âÉZß MR& $JR Î
ÇÎÌÈ $g9tÊÏ

۳۴- نو چې راشي هغه ستره هنګامه. ۳۵- هغه ورځ چې انسان یاد کړي خپلې کړنې. ۳۶- او څرګند کړی شي دوزخ وهغه چا ته چې څه ویني. ۳۷- نو هغه چې ئې وکړه سرکښي. ۳۸- او د دنیا ژوندون ئی خوښ کړ. ۳۹- نو بې شکه چې جحیم به وي تمځی. ۴۰- او اما هغه چې په وړاندې د خپل رب له ودرېدو ووېرېدو او منع ئې کړ نفس، هوی هوس نه. ۴۱- نو بې شکه چې جنت به وي تمځی. ۴۲- تا پوښتي له ساعت نه چې دا کله به وي وخت د ودرېدو ئې؟ ۴۳- دا ته په څه (مقام) کې یې د دې د یادولو. ۴۴- پای خو ئې دی ستا د رب په لوري. ۴۵- ته خو یو منذر یې هغه چا ته چې لدې څخه وېرېږي. ۴۶- داسې به وي دوی په هغه ورځ چې وئې ګوري: چې ندي پاتې شوي مګر یوازې یو ماښام او یا غرمه ئې.

۳۴۔۳۶: د بیاژوندون او آخرت د اثبات لپاره هم د کائنات په غبرګ کې مشهود او هرې خواته ترسترګو کېدونکي دلایل وړاندې شول، هم په تاریخي دلایلو استشهاد وشو او هم پر عقلي دلایلو استناد، د دغو ګڼ شمېر دلایلو له وړاندې کولو وروسته اوس د قیامت څو هیبتناکې صحنې انځوروي او زمونږ مخې ته ئې ږدي او فرمایي:

کله چې هغه ستره پېښه راشي، انسان به خپل ټول کړه وړه، ټول هغه څه را په یاد کړي چې په آخرت له نه باوره خړوبه کېدل، آخواته به دوزخ څرګند وګوري، هغه ځای چې دا باورونه او کړنې پرې منتج کېږي، همغه چې په دنیا کې ئې ترې انکار کاوو.

۳۷- ۳۹: د چا چې دا دوه خصلتونه وو ، هستوګنځی به ئې جحیم وي:

الف: طغیان او سرکښي

ب: دنیا غوره کول او وروستی هدف ئې ګڼل.

۴۰۔ ۴۱: او چا چې دوه نور صفات درلودل هستوګنځی به ئې جنت وي:

الف: له الله سره له مخامخ کېدو، د هغه په وړاندې له ودرېدو او له الهي محاسبې نه په وېره کې وو.

ب: خپل نفس ئې مهار کړی وو او د هوی او هوس له بندګۍ نه ئې ځان ساتو.

په آخرت باور او ایمان په دې منتج کېږي چې انسان محتاط وي، هر ګام په احتیاط سره پورته کړي او د هوی او هوس له بندګۍ نه ځان وساتي او په آخرت عدم باور له ده نه لاابالي او بې باکه انسان او د هوس بنده جوړوي، پر آخرت د ایمان نښه تقوی او ځان ساتنه ده او په آخرت د عدم باور نښه د نفس بندګي ده. انسان له دغو دوو لارو نه یوه غوره کولی شي: یا به ئې اعتقاد او باور دا وي چې قیامت راتلونکی دی، د الله په لور به درومي او د خپلو کړو وړو به حساب ورکوي، دا اعتقاد به ئې دې ته اړباسي چې محتاط وي، خپلو ناروا نفسي غوښتنو ته تسلیم نشي، د خپل نفس د ارضاء لپاره د نورو په حق تېری ونکړي او له حرامو او ناروا لارو خپلې نفسي غوښتنې پوره نکړي او یا دا چې په آخرت به ئې باور نه وي، د خپل نفس بنده شي، هر هغه څه ترسره کړي چې د ده هوس ئې ترې غواړي، د حلال او حرام پروا ونلري، نه د نورو حق ورته معنا لري او نه ئې مراعات او په پام کې ساتل، له دغو دوو لارو څخه یوه جنت ته درومي او بله ئې دوزخ ته.

۴۲: اوس چې د آخرت منکرینو ته هیڅ بهانه نه ده پاتې، ټولې پوښتنې ئې ځواب شوې، د اندېښنو د ختمولو لپاره ئې کافي دلائل ترلاسه کړي، نو پوښتنه

کوي: د قیامت د راتلو نېټه به کله وي؟!! ولې تراوسه نه دی راغلی؟ ولې ځنډ پدلی؟ له دې پوښتنې نه د دوی موخه دا نه ده چې د قیامت د راتلو دقیقه نېټه معلومه کړي، بلکې په دې سره غواړي بیا هم د انکار لپاره یو بل دلیل وړاندې کړي، مقصد ئې دا دی چې: ډېر پیغمبران او دعوتګران راغلي او هریوه د قیامت د راتلو خبره کړې، خو تراوسه د هیڅ یوه وړاندوینه سمه ونخته او قیامت رانغی، نو ته مونږ ته دقیقاً ووایه چې: د قیامت د راتلو ثابته نېټه کومه ده او کله به واقع کېږي؟

ګورئ چې په دې مبارك آیت کې د (الساعة) لفظ راغلی، خو نه دی مشخص شوی، د (الساعة) د لفظ اطلاق په هر ساعت کېدی شي، خو د دې لپاره چې هغه په ځانګړي مضمون کې راغلی، معنا به ئې د همدې مضمون په ترڅ کې لټوو، دلته په مضمون کې له الطامة الکبری (لویه هنګامه) نه بحث روان دی او دا لفظ د همدې بحث په ترڅ کې کارول شوی او ځانګړې معنا افاده کوي، مراد ئې د (الطامة الکبری) د وقوع نېټه ده. همداسې باید په نورو مواردو کې هم د الفاظو دقیقه معنا د کلام په متن کې ولټوو نه د لغت په کتابونو کې او د لغت له کتابونو نه یوازې هغه معنا ورته غوره کړو چې د آیت ټول متن او د کلام اړونده برخه ئې تائیدوي.

۴۳- ستا ئې له دې سره څه؟ ستا دنده دا نه ده چې د قیامت د راتلو دقیقه نېټه وښیې او په دې هکله وړاندوینه وکړې، ته په هغه موقعیت کې نه یې چې دا وړاندوینه وکړې او دقیقه نېټه ئې په ګوته کړې. له الله پرته هیڅوك په دې نه دی خبر. د اعراف د سورې په ۱۸۷ آیت کې دا مطلب مزید توضیح شوی:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لاَ يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَآ إِلاَّ هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لاَ تَأْتِيكُمْ إِلاَّ بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللّهِ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ* الاعراف: ۱۸۷

د دې نېټې په اړه له تا پوښتي چې د وقوع وخت ئې کله دی؟ ووایه: علم ئې فقط زما له رب سره دی، له ده پرته ئې بل څوك په خپل وخت کې نه راڅرګندوي، په آسمانونو او ځمکې کې درنه شوې، درته نه راځي مګر ناڅاپي، تا داسې پوښتي چې ګواکې ترې خبر یې، ووایه: علم ئې یوازې له

الله سره دی،: خو اکثر خلك نه پوهېږي.

دا آیت په مکرره توګه د قیامت علم الله تعالی ته مختص کوي او پر دې تأکید کوي چې فقط الله به ئې په خپلې ټاکلې نېټې کې رابرسېره کوي او له دې پټ رازه به پرده اوچتوي، ناڅاپي او له مخکنۍ اطلاع نه پرته به تاسو نیسي، د دې لپاره چې د قیامت حادثه هومره ستره ده چې ټول آسمانونه او ځمکه به احتوا کوي، نو ځکه ئې په ټاکلې نېټې پوهېدل انسان ته ګران شوی. له پیغمبر علیه السلام نه ستاسو پوښتنې داسې دي لکه چې هغه ترې خبر وي، په داسې حال کې چې له الله پرته هیڅوك پرې نه پوهېږي.

۴۴.د دې آیت تحت اللفظی ترجمه دا ده: پای ئې ستا د رب په لوري دی. دا آیت یوازې او له مخکنې سره له تړاو نه پرته کېدی شي ډېرې معاني ولري، خو مونږ مکلف یو یوازې هغه معنا ئې راواخلو چې د ټول کلام په ترڅ کې او له مخکنې او ورستنې آیت سره یو ځای ئې افاده کوي، مخکنی آیت په دې تأکید لري چې ته اې پیغمبره په داسې موقعیت کې نه یې چې د قیامت د ټاکلې نېټې په هکله څه ووایې، نو د ورپسې آیت چې وایي: پای او منتها ئې الله لره ده، دا مطلب افاده کوي چې په دې هکله څه ویل د الله کار دی، لومړۍ او وروستۍ خبره به هغه کوي، له الله پرته هیڅوك پرې نه پوهېږي، د قیامت پېښه کومه وړه پېښه نه ده چې انسان وکولی شي په دې پورې مربوط پوهه او علم باندې احتوا وکړي او په درك کولو ئې قادر شي، بلکې دا یوه داسې ستره پېښه ده چې په ټول کائنات، ځمکې او آسمانونو به احتوا کوي، د داسې یوې سترې پېښې چې لمن به ئې هومره خوره وي او دومره بې شمېره شیان به په خپلې غېږ کې نیسي، د دې پېښې په ټولو ابعادو پوهېدل، انسان ته له دې محدود عقل او کمزورو حواسو سره ممکن نه ده، دا علم یوازې له الله سره ښایي.

۴۵: دا مبارك آیت د قیامت په اړه د پیغمبرعلیه السلام وظیفه په دې کې راخلاصه کوي چې خلکو ته منذر او خبرداری ورکوونکی وي، باید خلك د دې ورځې له ناڅاپي راتلو نه ووېروي، که څه هم د پیغمبرعلیه السلام انذار او

خبرداری د ټولو لپاره دی، خو د دې لپاره چې سرکښ او بې باکه انسانان چې د هوی او هوس بندګان او د خپلو کړو وړو د پاښلو په اړه بې پروا دي او هیڅ انذار او خبرداري ته اعتناء نه کوي، دوی ته د پیغمبرعلیه السلام انذار ګټه نه رسوي، نو ځکه دلته ویل شوي چې ته د هغو کسانو لپاره انذار او خبرداری ورکوونکی یې چې د قیامت له راتلو وېرېږي، ستا انذار یوازې دغو ته ګټه رسوي، نو په حقیقت کې ته یوازې د دوی لپاره منذر یې.

۴۶: د قیامت د منکرینو یو اعتراض، د (وخت او زمان) په اړه د دوی له غلط او خاطئ تصور او انګېرنې نه راولاړېږي، دوی وایي: پس له هغه چې ومرو او ډېره موده تر ځمکې لاندې تېره کړو، څنګه به بیاراژوندي کېږو او خپل لومړني حالت ته به ورګرځو؟ ولې تراوسه چې د انسانانو په لومړنیو نسلونو اوږده موده تېره شوې هیڅوک بېرته راژوندی نشو؟ که بیاژوندون رښتونی وی باید تراوسه حتماً ترسره او آثار ئې رابرسېره شوي وی!!

قرآن د دوی په ځواب کې فرمایي: کله چې هغه ورځ راشي او د آخرت نه منونکي له قبرونو نه راپاڅي او هغه ستره هنګامه په خپلو سترګو وګوري، نو د (زمان) په اړه به خپلې انګېرنې او معیارونه غلط ومومي، ټوله هغه اوږده موده چې دوی ترخاورو لاندې تېره کړې، دا به یوازې د یوې ورځې نیمایي ګڼي، یوه غرمه یا مازدیګری ئې!! اوس خو د (وخت) په اړه د دوی تنګ او محدود احساس، د دوی کمزوري حواس په خپلې لومې کې ټرلي او د مجدد بعثت له منلو ئې عاجزه کړي، هغه موده چې په سترو سترو مقیاسونو کې له هیڅ سره برابره ده، ډېره اوږده او حتی بې انتهاء ګڼي او د بیاژوندون په وړاندې ئې ستره مانع بولي، دوی همدلته، د وخت د زندان په حصار کې په داسې حال کې پرېږده چې پر سترګو ئې د دغه قید پرده پرته ده او د عقل وزرونه ئې په دې زنځیر ټرل شوي، د هغې ورځې په رارسېدو او د دغو پردو په راکوزېدو او د دغو زنځیرونو په شلېدو سره به په دې پوه شي چې د ځمکې ترلاندې د دوی پاتې کېدل هومره هم اوږد او طولاني نه وو چې دوی ګمان کاوو او هغه ئې له قیامت نه د انکار دلیل ګانو.

عبس

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم (عبس) دی، چې دا د سورې د مضامینو لپاره عنوان نه بلکې یوازې نوم دی چې له نورو نه پرې پېژندل کېږي او له لومړي آیته اخیستل شوی. ۴۲ آیتونه لري، له مکي سورتونو څخه ده، له مضامینو ئې معلومېږي چې د دعوت په لومړیو کې هغه وخت نازله شوې چې د قریشو مشرانو لا تردې وخته له پیغمبر علیه السلام سره خپلې خبرې آترې، ناسته پاسته او راکړه ورکړه نه وه قطع کړې او خپله دښمني ئې لا نه وه پیل کړې.

د دې سورې د شأن نزول په اړه ټول مفسرین متفق دي او وایي: یوه ورځ پیغمبر علیه السلام د ابوجهل، عتبه، اُبی ابن خلف، امیه بن خلف او شیبه په څېر د قریشو له سردارانو سره غونډه درلوده او هغوی ئې اسلام ته رابلل، ناڅاپه عبدالله بن ام مکتوم، د خدیجې رضي الله عنها تروزی، د غونډې ځای ته راغی او وئې ویل: یا رسول الله! ارشدنی (اې د الله رسوله ما ته لارښودنه وکړه)، د ده ناڅاپي راتګ او د مجلس اخلال، پیغمبر علیه السلام ته نامناسب وبرېښېدو او پرې ناراضه شو، غوښتل ئې په دې حساس وخت کې ئې څوك مزاحم نشي، انتظار ئې دا وو چې که د قریشو له دغو مشرانو څخه هر څوك ئې ایمان راوړي نو د قریشو ډېر

کسان به له مخالفته لاس واخلي، له مسلمانانو سره به يو ځای شي، د ده دعوت به ومني او لږ ترلږه مخالفت به ئې راکم شي، دغه احساس د دې باعث شو چې پيغمبر عليه السلام د قريشو سردارانو او صنديدو ته اعتناء ولري او د عبدالله بن ام مکتوم رضي الله عنه په اړه بې اعتنائي وکړي. الله جل شأنه چې د ټولو رب دی او د هغه سبحانه و تعالی په نزد کې د چا اجتماعي حيثيت اهميت نلري، د پيغمبر عليه السلام په دې حرکت ناراضه او يوه مکمله سوره ئې په همدې اړوند نازله کړه. پيغمبر عليه السلام د دغې سورې له نزوله وروسته وفرمايل: زه خپل رب د عبدالله بن ام مکتوم په وجه عتاب کړم، له دغې ورځې وروسته چې کله به هم عبدالله بن ام مکتوم د ده خواته راتلو نو خپل ځادر به ئې ورته وغوړاوو او ډېر احترام او عزت به ئې کاوو، دوه ځله ئې په خپل غياب او د جنګ جبهو ته د تلو په وخت کې ئې هغه د مدينې منورې د چارو مسئول او خپل ځای ناستی ټاکلی. ښايي ډېرو لوستونکو ته به دا خبره عجيبه معلومه شي چې ولې يو بسيط او عادي حرکت دومره جدي نيول شوی او په اړه ئې يوه مکمله سوره، له عتابه ډکې لهجې سره نازل شوې؟!! خو که د دوست او دښمن او د دعوت د معاند او موئيد په اړه او د ټولنې د مختلفو ډلو د معرفي په ارتباط د قرآن لارښودنو ته لږ ځير شو، د دې پوښتنې ځواب په آسانۍ موندلی شو. قرآن په دې ارتباط خلك په دوو ډلو وېشي:

الف: مستکبرين:

هغه چې لويي غوښتونکي دي، ترنورو ځان لوړ ګڼي، پر ټولنې حاکم او مسلط دي او پر ټولنې حاکم اقتصادي او اجتماعي نظام بې شمېره امتيازات دوی ته ورکړي، د دوی رفاه، سوکالي او پرنورو برلاسي ئې تضمين کړي، د خلکو قيادت او زعامت ئې د دوی په واك کې ورکړی او د ټولنې شتمنۍ ئې د دوی په لمن کې اچولې دي، دا ډله چې کله ئې قرآن د ملأ (درباريان او سردارن) په نامه يادوي او کله ئې د مترفين (شتمن او سوکاله) په نامه، دوی تل او د هر پيغمبر د دعوت او بلنې او د هر مصلح د قيام په خلاف ودرېدلي، مستکبرين تل د حاکم نظام جدي حاميان او مدافعان وي، تل له باطل زاړه مذهب او د ولس له غلطو زړو

باورونو او معتقداتو او پر ټولنې د حاکم سیاسي، اجتماعي او اقتصادي اړیکو او مناسباتو نه په کلکه دفاع کوي او هر بدلون خپلو ګټو ته جدي ګواښ ګڼي، د همدې لپاره د هر تحول او انقلاب په ضد مخالفت ته ملا ټړي، قرآن په دې اړه فرمايي:

وَمَآ أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوهَآ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ*

سبا: ۳۴

او هیڅ کلي ته مو کوم خبرداری ورکوونکی پیغمبر نه دی لېږلی مګر دا چې مترفینو ئې وویل: مونږ په قطعي توګه ستاسو له رسالته منکر یو.

شعیب علیه السلام ته د ده د قوم د ملأ او مترفینو ځواب دا وو:

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يشُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ* الاعراف: ۸۸

د ده د قوم لویي غوښتونکو سردارانو وویل: اې شعیبه! یا به تا او هغه مؤمنان چې درسره دي حتماً له خپل کلي باسو او یا به هرمرو زمونږ مذهب ته بېرته راګرځئ، وئې ویل: که څه هم (ترې) کرکه ولرو؟!

د قرآن ټولن پوهنه او د اسلامي دعوت په وړاندې د جامعې د ببلابېلو پرګنو د عکس العمل په اړه د قرآن تحلیل دا حکم کوي چې مؤمن او انقلابي دعوتګران باید هیڅکله د ټولنې له دې ډلې نه د حمایت او تائید انتظار ونلري او د هغو مخاطبینو په ضمن کې ئې ونه نیسي چې د موافقې او له صف سره د یو ځای کېدو طمع ترې کېږي.

ب- مستضعفین:

هغه چې په ټولنې حاکم نظام او واکمنان ئې دوی په ضعف او بې وزلۍ کې ساتي، محروم او محکوم دي، بې وسه، ناداره او ناتوانه دي، د قرآن له نظره د پیغمبرانو د دعوت اصلي مخاطبین همدا مستضعفین دي، پیغمبران د دوی د ژغورنې لپاره لېږل شوي، همدا دوی دي چې تل د پیغمبرانو په څنګ کې ودرېدلي او د دوی د دعوت د بریا لپاره ئې قربانۍ ورکړې.

موفق دعوتګر باید خپل مخاطبین د خپلې عقیدې په رڼا کې درجه بندي کړي، دوست له دښمنه تفکیک کړي، اصلي اعتناء او التفات ئې هغه مخاطب ته وي چې مخکې یا وروسته به له صف سره یوځای کېږي او د هغه چا په اقناع باندې خپل وخت ضایع نکړي چې لجوج او نه قانع کېدونکی مخاطب دی او په وروستي تحلیل کې د دښمنانو له ډلې دی او هیڅکله د دوستانو په زمره کې نه راځي، باید دې ته متوجه وئ چې مستکبرین او لویي غوښتونکي هیڅکله دا نه مني چې په ټولنې کې عدالت او برابري وي، دوی تل د ملګرتیا په مقابل کې امتیاز غواړي، شرایط وړاندې کوي، په دې اصرار کوي چې له نظام سره مخالفت ونشي او په وضعیت کې د بدلون هڅه ونشي، داسې نظام غواړي چې په هغه کې د خلکو ترمنځ تفاوت او نابرابري د یوه اصل په حیث منل شوی وي، د دوی برلاسي او لوړوالی تضمین کړي او دا هغه څه دي چې هیڅ الهي دین ئې نه مني. دغې طبقې ته اهمیت ورکول په دې منتج کېږي چې دعوتګران له خپلو فکري او اعتقادي مبادیو او اصولو تنازل وکړي، د لویي غوښتونکو شرایط ومني او په دې سره له اصلي مسیره منحرف شي او د خپل دعوت اساسي اصول او موازین مخدوش کړي. دغو اساسي ټکیو ته په پام سره د هغې غونډې بهیر جدي نیول شوی او یوه مکمله سوره له عتابي لهجې سره نازل شوې.

د دې موضوع اهمیت هلته لازیات راڅرګندېږي چې د عبدالله بن ام مکتوم خپلوي له پیغمبر علیه السلام سره هم په پام کې ولرو، عادتاً له اقاربو سره په چلند کې د پردیو په پرتله له ډېر تکلف نه کار نه اخیستل کېږي، مخصوصاً له پردیو مېلمنو نه د استقبال په وخت کې، که په داسې یوه محفل کې د پیغمبر علیه السلام هغه عدم التفات دومره جدي نیول کېږي، نو له دې نه دا معلومولی شئ چې دا قضیه د اسلام له نظره څومره اهمیت لري. دا جریان مونږ ته ښیي چې د اسلام په اند د یوه داعي چلند باید له دوست او دښمن او له هدایت طلب مخاطب او امتیاز طلب خصم سره څنګه وي، په دې کې هره اشتباه د مؤاخذې وړ اشتباه ګڼل کېږي، مؤمن دعوتګران باید متوجه وي چې په ایماني معیارونو کې یو عادي حقپال او

حقیقت لټوونکی، که څه هم په سترګو ړوند وي، تر سلو هغو لوبي غوښتونکو غوره دی چې د حق او حقیقت په ځای د امتیازاتو په لټه کې وي، که څه هم قیصر، پاچا او وزیر وي، باید هغو کاذب او دروغجنو اعتباراتو او د ټولنې د سردارانو او سالارانو هغه جاه او جلال ته چې حاکم استبدادي نظام دوی ته ورکړی، ارزښت او اهمیت ورنه کړو، که ته په رښتیا یو مؤمن داعي یې نو ستا اصلي دنده دا ده چې همدغه نظام او د هغه کاذب ارزښتونه رانسکور کړې، ستا د ایمان او عقیدې غوښتنه همدا ده.

د دې مبارکې سورې د بحث اصلي موضوع همدا ده او ټول آیتونه ئې په همدې محور راڅرخي.

بسم الله الرحمن الرحيم

#¼ ÇÌÈ #1"ƒ ½Œ9 7 ƒÍ©ã$Br ÇÌÈ 4 JãÆ$¤ä! ` b¼ ÇÌÈ #¯q?r § 6ã

ÇÍÈ # •œ!$¤è¥Gù ã©#ƒ

۱- تریو ئې کړ تندی او مخ ئې واړولو. ۲- چې کله ورته راغی هغه ړوند. ۳- څه شي ته خبرکړې، ښایی (ده غوښتل چې) ځان تزکیه کړي. ۴- یا پند واخلي او پند ئې ګټور کړي.

۱ـ چا تندی تریو کړ او مخ ئې واړاوو؟ څوك د یوه ړانده په راتلو ناراضه شو او هغه ته ئې شا کړه؟ ولې خطاب مخامخ پیغمبر علیه السلام ته متوجه نه دی او داسې نه دي ویل شوي چې تا تندی تریو کړ او له هغه ړانده دې مخ واړاوو؟ ولې په سر کې له هغه چلنده د غایب په صیغه یادونه کوي او بیا لهجه بدلېږي او د وینا مخ پیغمبر علیه السلام ته اوړي؟

مفسرین په دې اړه ډېل ډېل تعبیرونه لري چې تر ټولو غوره او دقیق ئې دا دی: کله

چې د خپل يوه دوست کوم کار خوښ نکړو او د ده له شأن نه ئې لرې وګڼو او ده ته دا ويل وغواړو چې له تا نه مو دا انتظار نه وو او ورته ووايو چې ښايي د هغه کار د کولو په وخت کې به دا ته، له هغه اوچت شأن او له داسې کار نه ډېر لوړ شخصيت، په خپله نه وې!! معمولاً په دغسې يوې صيغې سره هغه ته خطاب کوو او خپله ناخوښې څرګندوو. پيغمبر عليه السلام له دغو آيتونو نه همدا انتباه اخيستې او فرمايي: عتبني ربي: رب مې عتاب کړم. د عبس (تندي ئې تريو کړ) او تولى (مخ ئې واړاوو) په الفاظو کې د عتاب او نارضايتي نښې له ورايه څرګندې دي.

په ځينو نورو آيتونو کې هم دې ته ورته څرګندونې ګورو: د انعام د سورې په ۵۲ آيت کې لولو:

وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ* الأنعام: ۵۲

او هغه کسان (له ځانه) مه شړه چې خپل رب ته سبا او مابنام دعا کوي، په داسې حال کې چې رضاء ئې لټوي، نه د دوی له حسابه څه پرتا دي او نه ستا له حسابه څه پر دوی، نو که وئې شړې له ظالمانو څخه به شې.

همدا راز د کهف د سورې په ۲۸ آيت کې راغلي:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلاَ تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلاَ تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا * الكهف: ۲۸

د هغو خلکو په څنګ کې صبر وکړه چې خپل رب ته سبا او مابنام دعا کوي، په داسې حال کې چې رضاء ئې لټوي او له دوی دې ستا سترګې بل پلو وانه وړي، د دنيوي ژوند د زينتونو په لټه کې او د هغه چا متابعت مه کوه چې د ده زړه مو له خپل ذکر نه غافل کړی او د خپل نفس او هوس متابعت کوي او کار ئې زياتی او افراط دی.

عجيبه ده چې ځينو په خپلو تعبيرونو کې نه هغه حديث ته پام کړی او نه دغو

آيتونو ته او د دې هڅه ئې کړې چې نه دا کار يوه اشتباه وګڼلی شي او نه دا الفاظ د عتاب الفاظ!! دا ځکه چې دوی ګمان کوي په بل صورت کې د پيغمبر عليه السلام عصمت تر سوال لاندې راځي، حال دا چې د عصمت حقيقت او څرنګوالی په دغو آيتونو کې ډېر ښه څرګند شوی او دا آيتونه مونږ ته ښيي چې پيغمبر عليه السلام د الهي مراقبت او عصمت په غېږ کې داسې ساتل شوی وو چې په هر ګام او هر حرکت کې ئې لارښوونه او مراقبت کېدو، که احياناً داسې کوم کار ترې کېدو چې د ده له شأن او رسالت سره مناسب نه وو، که څه هم عادي او بسيط کار به وو او د انساني طبيعت په حکم، سملاسي به الهي لارښوونې په پرېکنده او صريحو الفاظو سره د ده مخې ته ايښودل کېدې، د دې کار په اړه به ئې قضاوت کېدو، سمه لار او د ده اصلي دنده به ئې ورښوده. او د قرآن په اند عصمت همدا دی نه بل څه.

۲ـ پيغمبران عليهم السلام دوه اساسي ماموريتونه لري:

الف ـ (تزکيه)، د فرد او ټولنې پاکول له ټولو ناپاکيو څخه، د انسان له زړه او دماغه د خرافاتو او اوهامو پليدي پاکول، د ضمير له صفحې ئې د ګناهونو زنګ صافول او وجدان ئې له هر هغه څه نه پاکول چې د ده د فطرت روغوالی ئې له منځه وړی، د ضمير رونې صفحه ئې ورککړه کړې، هغه ئې د ګناه په ناولي ډنډ کې غورځولی او د فطرت نور او رڼا ئې ورتته کړې او بيا ئې روزنه، تربيه او معنوي ارتقاء او هغه ځای ته رسول چې له عملي او اخلاقي پلوه د ده سالم او روغ فطرت ئې غوښتنه کوي. د تزکيې په لفظ کې هم د پاکولو او صافولو معنا مضمر ده او هم د ودې، رشد او ارتقاء معنا.

ب ـ (تذکر)، وريادول او پند ورکول، تذکر هم ورپه يادول افاده کوي او هم پند ورکول، يعني پيغمبران عليهم السلام د دې لپاره رالېږل شوي چې خلکو ته هغه حقايق ورپه ياد کړي چې دوی هېر کړي، د انسان په ضمير، زړه او دماغ کې داسې استعدادونه او لارښوونې ايښودل شوې چې د رونې څراغ په څېر انسان ته لار ښودلی او تيارې ورته روښانه کولی شي، که دا استعدادونه فعال کړی شي او انسان ئې وکارولی شي، د حقيقت په پېژندو کې به له هيڅ ستونزې سره مخامخ

نشي، پيغمبران عليهم السلام راځي او د انسان دغه استعدادونه هڅوي، له غفلته ئې راوښوي او د ده په زړه او ضمير کې دا پراته فطري لارښوونې فعالوي.

د الله لوري ته هر بلونکی او دعوتګر بايد د دعوت په دوران کې دې ټکي ته تل او دقيقاً ملتفت وي چې څوك تزکيه کېدو ته چمتو والی لري، څوك د ګناهونو له ناولي ډنډ نه د وتلو هڅه کوي، په چا کې د معنوي او اخلاقي ارتقاء تنده او تلوسه شته؟ د دعوتګر ورکه متاع همدا ده او اصلي مخاطب ئې همدغه، په چا کې چې د غفلت له خوبه د راويښېدو هڅه ګوري، څوك چې غواړي د خپل ضمير له صفحې نه د ګناهونو زنګ، غبار او ګردونه ورپژوي، غواړي خپل اصل او سالم انساني فطرت ته بېرته راوګرځي، بايد دغو ته اعتنا وشي. دا آيتونه پيغمبر عليه السلام ته وايي: د عبدالله بن ام مکتوم له ظاهره داسې بربښي چې هغه د (تزکيې) او (تذکر) په لټه کې دی، هغه راغلی چې (پاك) شي او (پند) واخلي، په ده کې دا استعداد شته چې ستا له پنده اغېزمن شي، ګټه ترې واخلي، ستا پيغمبرانه مأموريت دا ايجابوي چې د ده دغو دواړو ځانګړتياوو ته په پام سره دې ده ته ترجيح ورکړې وی او تر نورو دې ده ته زياته اعتناء او توجه وی، تر هغو نورو دی د زياتې اعتناء او پاملرنې وړ او مستحق وو. وروستي آيتونه په ډېر صراحت او وضاحت سره وايي چې د عتاب اصلي وجه همدا وه.

$B&r ÇÞÈ 41"ƒ ¥v& 7 øã $Br ÇÏÈ 3* £‰ Á ? ¼ø9 MR'ù ÇÎÈ 4_øFÖ$ÇB $B&

ÇÏÈ 48=? ø¾ã MR'ù ÇÌÈ 4´ øt qèr ÇÍÈ 4ëó„ 8ä! ` `B

۵- خو چا چې استغناء به ئې کوله. ۶- نو ستا وه ورته خاصه پاملرنه. ۷- او څه پرې ئې پر تا نشته، که ځان نکړي تزکيه. ۸- خو څوك چې په تلوار راغی ستا خوا ته. ۹- او وېرې وو اخيستی. ۱۰- نو تا کړه له هغه بې پروائي.

۵-۱۰: په دې آیتونو کې د هغو دوو ډلو څېړې انځور شوې چې د دعوت په وړاندې بېل بېل دریځونه لري او د دوی په اړه د دعوتګرانو ضروري چلند توضیح شوی:

الف ـ یوه ډله له هغو وګړو جوړه شوې چې د استغنا او بې نیازۍ احساس کوي، ځان پوره ګڼي، دا د استغنا احساس یا مال، ثروت او شتمنۍ په دوی کې راپیدا کړی یا جاه او جلال او اجتماعي حیثیت او اعتبار او یا د حقپالنې د تلوسې او د لارموندنې د تندې نشتوالي. دا ځکه چې نه د شتمنیو خاوندان د ټولنې په جوړښت او په ظالمانه او د عدالت خلاف مناسباتو او روابطو کې د بدلون ضرورت احساسوي او نه پر ټولنې مسلط واکمنان د مظلومانو او بې وزلو دردونه او کړاوونه درک کولی شي، طبیعي ده چې داسې خلك نه په ټولنې کې له بدلون سره توافق کوي او نه له هغو مبارزینو او انقلابیونو سره ملګرتیا کوي چې بدلون غواړي، د عدالت او برابرۍ مدافعان دي او د ظلم او بې عدالتۍ ټغر ټولول ضروري ګڼي. حساس او هوښیار دعوتګران باید له دغو نه د ملګرتیا انتظار ونلري، همداراز هغه چې دې ته اهمیت نه ورکوي چې حق او باطل وپېژني، له ګنده افکارو او اخلاقو نه ځان تزکیه کولو ته پام او اعتناء نلري، په خپل پرېوتي فکري او اخلاقي حالت راضي دی، په خپل ګنده محیط کې عادت شوی او بد بوی ئې نشي حس کولی، د خپل منفور شخصیت د کرکجنو برخو له پېژندو عاجز دی، نه په خپل حالت اعتراض مني او نه د ټولنې له بد حالت نه شکایت لري، مغرور دی، خپل هر څه سم ګڼي، د خپل حالت په اړه کلك تعصب لري، د خپلې وضعې د اصلاح ضرورت نه احساسوي، دعوتګرانو ته نه ښایي چې خپل ګران او قیمتي وخت د هغو خلکو د اقناع په کار کې ضایع نکړي چې د هدایت او لارموندنې استعداد په کې ځپل شوی، نه دا د دوی دنده ده او نه به له دې پوښتل کېږي چې دا مغرور لارورکي ئې ولې په سمه لار برابر نه کړل.

ب ـ دوهمه ډله هغه خلك دي چې د حقیقت په لټه کې دي، د حق پېژندو تنده او تلوسه لري، له وضعې سترې او ستومانه دي، د خپل ځان او د ټولنې په وضعیت

کې د بدلون ضرورت په شدت سره احساسوي، د ټولنې په ګنده او متعفنې فضا کې ئې نفس تنګ شوی، له فساد او ګناه نه کرکه لري، د محرومانو او مظلومانو دردونه او کړاوونه درک کوي، د علاج په لټه کې دي، له دې ناولي او ګنده محیط نه د نجات لپاره لاره او لارښود لټوي، د ټولنې د روانې وضعې له خطرناکو پاېلو او عواقبو نه وېره لري، هم په خپلې فکري او اخلاقي وضعې راضي نه دي او هم د ټولنې د نورو خلکو له حالت نه پرېشانه او اندېښمن دي، داسې ځلك له خپلو دغو مواصفاتو سره د اسلامي دعوت اصلي مخاطبین دي، دوی ته د مسلمانو دعوتګرانو پیغام د فهم وړ دی او په مبارزه کې ئې ملګري، دغو ته باید توجه وشي. قرآن دا د هدایت ځلانده مشعل، د زړه سواندو دعوتګرانو لارښود، دغې ډلې ته بې اعتنائي او هغې بلې ته اعتناء او پاملرنه جدي او د عتاب وړ اشتباه ګڼي. نه ښایي چې په یوې جهل ځپلې ټولنې کې د وګړو اجتماعي موقعیت ته په پام سره له دوی سره چلند وشي، چا ته چې دې فاسد او غیرعادلانه نظام ښه موقعیت او امتیازي حیثیت او اعتبار ورکړی، نفوذ، رسوخ او وجاهت ئې ورپه برخه کړی، هغه ئې واکمن او ځواکمن ګرځولی، د مال او ثروت خاوند، داسې نه چې د دغې ټولنې د معیارونو تر اغېز لاندې راشو او دغو خلکو ته توجه او اعتنا وکړو او اهمیت ورکړو او په مقابل کې ئې هغه څوك بې اهمیته وګڼو او اعتنا او التفات ورته ونکړو چې له خاص اجتماعي حیثیت نه برخمن نه دی، له نظرونو لوېدلی، حاکم نظام د ده د ذلت او سپکاوي عوامل برابر کړي، بې وزله او ناتوانه دی، یو مؤمن دعوتګر باید داسې نه وي او هیڅکله دا غلطي ونکړي، که نه نو ستره او نه جبرانېدونکې اشتباه به ئې کړې وي، ځان او دعوت ته به ئې تاوان رسولی وي، باید دا عمل یو عادي او ساده حرکت ونه ګڼو، مګر نه ګورو چې په دې اړه یوه مکمله او له عتابه ډکه سوره نازل شوې؟!

قرآن د پیغمبرانو د الهي نهضتونو د څېړلو په بهیر کې په دې ټکي ډېر ترکیز کوي چې د تاریخ په اوږدو او د زمانې په هر پړاو کې تل د ټولنې مستضعفینو او محرومانو د پیغمبرانو ملګرتیا کړې، د ولس بې وزلي د دوی په خوا کې ودرېدلي

او ځوانانو پرې ایمان راوړی، خو مستکبرینو، مترفینو، ملاء، اشراف، صنادید او د قوم مشرانو د دوی مخالفت ته ملا تړلې، په دې ټکي جدي ترکیز ښیي چې دا د پیغمبرانو علیهم السلام او د دوی د تګلارې، کړنلارې او دعوت یوه مهمه ځانګړتیا او خصوصیت دی، د دوی پر خط تلونکي مؤمن مبارزین او دعوتګران باید د دغو لارښوونو مطابق، د دوست او دښمن په تفکیک او د آشنا او پردي په ښلولو کې په پوره بصیرت او زیرکتیا عمل وکړي، په دې ارتباط ناسم چلند او له تمییزه پرته له هر چا د ملګرتیا طمع درلودل، د دې باعث شي چې دعوتګر د دوست او دښمن په پېژندو کې اشتباه وکړي، د غلط او بې ځایه انتظار په وجه له یأس او ناامېدۍ سره مخامخ شي، هغه چا ته چې په اصل کې (دښمن) دی پر هغه چا ترجیح ورکړي چې وروسته یا مخکې به د ده د دوستانو او ملګرو په ډلې کې ودرېږي.

Ïãqèœ ÇÎÈ ÏBS3B 7# tœ¼ 'Î ÇÎÈ ¼Ï.Œ ä$© `Jù ÇÎÈ Ï•Ïõ? $ŒÎ Ï.

ÇÎÈ ï•'/ Q#•Ï ÇÎÈ ï•ÿ™ " ‰Ï Ç ÈÏ ÏBÜB

۱۱- نه، داسې نده، دا یوه یادونه ده. ۱۲- نو پند دې ترې نه واخلي څوک چې غواړي. ۱۳- په غوره غوره پاڼو کې. ۱۴- لوړې، پاکیزه، ۱۵- په لاس د سفراوو، ۱۶- مخور او نېک خصلته.

۱۱-۱۲: په دې مبارکو آیتونو کې د پیغمبرانو د رسالت او د دې رسالت د حاملانو ځانګړتیاوې بیان شوې او دا مطلب توضیح کوي چې دا دعوت هغه مخاطبان منلی شي چې خاص مواصفات ولري، په چا کې چې دغه ځانګړتیاوې ونه موندلی شي، نه د دې رسالت د حمل وړتیا لري او نه ئې د منلو، په دې شرح:

۱. دا دعوت په اصل کې یوه تذکره یعني یوه یادونه ده، خو د څه یادونه؟ خپل مخاطب ته څه ورپه یادوي؟ آیا انسان ته کومه داسې خبره شوې چې اوس ئې هېره

کړې او پیغمبر علیه السلام راغلی ترڅو دغه هېره شوې خبره ورپه یاد کړي؟! د قرآن ځواب دا دی چې هو؛ انسان ته ډېر څه په هغه وخت کې ورښودل شوي چې دی ئې جوړاوو، دی ئې له ډېرو استعدادونو سره پیدا کړی، په ده کې ئې داسې لارښوونې، مَلَکې او استعدادونه اینبي چې د ده د لارښوونې لپاره ضروري وو، د پیدا ښښت په همغه سر کې ئې ده ته د ډېرو نورو خبرو ترڅنګ دا هم ښودلي چې رب ئې څوك دی، ضمیر او فطرت ئې په دې شهادت ورکړی چې پیدا کوونکی ئې الله دی، د همدغې فطري لارښوونې په سبب ده چې هر انسان خدای مني، د انسانانو له پیدا ښښته تر نن پورې ډېر لږ کسان داسې لیدل شوي چې خدای نه مني، دا نه مننه ئې هم د انکار په توګه وي نه دا چې له زړه نه پرې قانع وي او د خپل انکار لپاره دلیل ولري، قرآن په دې خبرې سره چې دا یوه تذکره او یادونه ده، دې ته اشاره کړې چې قرآن انسان ته هغه حقایق ورپه یادوي چې ده هېر کړي، دا هغو کسانو ته یوه یادونه ده چې خپل (فطرت) ئې لړلی، د (ضمیر په صفحې) ئې زنګ لګېدلی، د همدې لپاره ئې خپل هغه خدای هېر کړی چې د ده فطرت پرې باور لري، د همدې لپاره حقایق په خپله ښه نشي لیدی، د سالم انساني فطرت غوښتنې ئې هېرې کړې، له خپل طبیعي او فطري مسیر نه بې لارې شوي، په دې یادونې سره غواړي هغه خپل اصل ته راوګرځي. د انسان په خټه کې اینښودل شوي استعدادونه د انسان د لارښودنې لپاره کافي دي، په دې شرط چې انسان ئې وکاروي، له راکد پاتې کېدو او ځپلو ئې ځان وساتي او پرې نږدي چې خارجي عوامل ئې تر خپل اغېز لاندې ونیسي، خو انسان د خارجي عواملو تر اغېز لاندې راشي، خپل اصل هېر کړي، له الهي لارښودنو نه ډکه حافظه او په لارښودونکو استعداونو ځلانده ضمیر راکد پرېږدي، له کارولو ئې غافل شي، د ده د راوینښولو لپاره پیغمبران علیهم السلام راشي، تر څو هېر شوي ورپه یاد کړي. دا فطري لارښوونې د انسان په شمول ټولو ژوو ته شوې، کېدی شي لاندې مثال دا موضوع تاسو ته ښه روښانه کړي: بحري کشپ له اوبو راووځي، د بحر په ژی کې یو مناسب ځای غوره کړي، شګمنه ځمکه وکنې، هګۍ په کې واچوي، تر شګو ئې لاندې کړي، ښه ئې پټې کړي او ببرته د

بحر په لور لاړه شي. له څه مودې وروسته، په هګو کې ئې بچي راپیدا شي، هغه ماتې کړي او تړې راووځي، شګې یوې خوا بلې خوا ته وشیندي او په ډېر سرعت او منډه د بحر په لوري په همغه لار وخوځېږي چې د دوی له پیدا ېښت نه مخکې د دوی مور پرې تللې وه!! غواړي له هیڅ ځنډه پرته ځان بحر ته ورسوي، په دې پوهېږي چې که بحر ته ځان ونه رسوي نو مرغان ئې خوري. ما ته ووایئ: چا د کشپ دغو بچیانو ته چې له هګیو د راوتو په وخت کې ئې خپله مور هم نه ده لېدلې او داسې څوك ئې هم نه دی موندلی چې دوی ته ووایي: ستاسو د اوسېدو ځای بحر دی او بحر ته د رسېدو لار دغه، ژر کوئ خپلې مور ته ځان ورسوئ که نه نو بحري مرغان مو خوري!! چا دغه لارښوونې د دوی په زړه او دماغ کې اینبې دي؟ د انسان په ذات او خټه کې چې کوم استعدادونه اینبودل شوي، دې ته ورته دي، فرق په دې کې دی چې د حیوان تل فعال وي او نه ئې هېروي خو انسان ئې کله په خپل لاس غیرفعال کړي او کله هم هېر، دا ځکه چې د انسان ظرفیتونه او استعدادونه تر حیواناتو زیات او پېچلي دي، د دغو حساسو، پراخو او پېچلو استعدادونو ترمنځ یووالی او تنسیق په ډېر لږ بې احتیاطي سره له منځه ځي، د یوه د انحراف او له بهرني محیط نه د اغېزمن کېدو په صورت کې یا د ټولو نظم ګډوډ شي او یا ځینې راکد او غیر فعاله، دا داسې وګڼئ لکه یو ستر او حساس کمپیوتر چې د ډېرو دقیقو محاسبو او ګڼ شمېر کارونو ترسره کولو وړتیا لري، که د دې حساس کمپیوتر یوه برخه په ویروس ککړه شي، ټولې برخې ئې اغېزمنې شي، محاسبې ئې غلطې او کارونه ئې نیمګړي، لکه چې دا حساس کمپیوتر تر یوه ساده کمپیوتر چې یوازې څو محدود کارونه کولی شي، بیا بیا څارنې ته ضرورت لري، انسان هم دې ته ورته دی، دې ته ضرورت لري چې څارنه ئې وشي، هېر شوي ورپه یاد شي، راکد شوي استعداونه ئې فعال شي، ویده حافظه ئې راویښه کړی شي او د ضمیر له صفحې ئې ګردونه پاك کړی شي.

۲ـ خو دا تذکر او یادونه یوازې هغه چا ته ګټه رسولی او له خوبه ئې راویښولی شي چې په خپله د ویښېدو اراده او تلوسه لري، دا ځکه چې انسان آزاد

او د ارادې خاوند پیدا شوی، له دوو بدیلونو څخه د یوه د انتخاب آزادي لري، کله چې د دوو لارو په سر ودربږي کولی شي یوه ئې غوره کړي، دا په ده پورې مربوطه ده چې د دې تذکر په وړاندې څه عکس العمل ښیي، خوځښې، ویښښې، هېر رایادوي او پند اخلي که بې اعتنائي کوي، په خپلې وضعې راضي پاتې کښې او خپل اصل ته له راګرځېدو ډډه کوي!!

۳ـ دلته د دې تذکر د اړوند صحیفو او د حاملانو ئې څو ځانګړتیاوې بیان شوې: دا صحیفې مکرمې دي، لوړې او پاکیزه دي. او د داسې سفیرانو په لاس کې چې عزتمن او نېکوکار دي. سفرة د سافر جمع ده چې ځینو د لیکونکي او ځینو د سفیر (استاځی او مصلح) په معنا اخیستې، د سفیر معنا ئې دقیقه برېښي او په دې سره دغه مطلب ته اشاره شوې چې د دې صیحفو حامل فرشتې او یا د پیغمبر علیه السلام هغه صحابه چې د دې قرآن حاملان وو، عزتمن او نېک دي. په یوه روایت کې په دې هکله داسې راغلي:

عن عائشة رضي الله عنها: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: مثل الذي يقرأ القرآن وهو حافظ له, مع السفرة الكرام البررة; ومثل الذي يقرؤ القرآن وهو يتعاهده, وهو عليه شديد, فله أجران متفق عليه, واللفظ للبخاري.

له عائشې رضي الله عنهاروایت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: د هغه مثال چې قرآن لولي او په داسې حال کې چې حافظ ئې وي، دی به له السفرة الكرام البررة سره وي او د هغه چا مثال چې لولي ئې او ساتنه ئې کوي، خو پرې ګران تمامېږي، ده لره به دوه اجرونه وي.

دلته د دې یادونې اړوند صحیفو ځانګړتیاوې او د دې تذکر د رسوونکو سفراوو مواصفات د دې لپاره راغلي چې خصوصیات ئې ښه څرګند شي او مونږ ته وښیي چې څوك او له کومو ځانګړتیاوو سره دا تذکر منلی شي او له چا نه باید د دې کتاب د منلو انتظار ولرو، د موافقې او ملګرتیا طمع مو باید له هغو وي چې پورتنۍ ځانګړتیاوې په کې مومو، د قریشو هغه مشران چې نومورې غونډې کې اهمیت ورکړی شو د دې وړ نه وو چې پیغمبر علیه السلام ورته اعتناء کړې وی، په

دوی کې پورتنۍ مواصفات نه وو، دوی په الهي معیارونو کې د عزت خاوندان نه بلکې ذلیل دي، پاك نه ناولي دي، مخور نه سپك دي، بد قوله او بد فعله دي، نه نېك، وفادار او په خپلو ژمنو ولاړ، له دوی نه د ملګرتیا، د دعوت قبلولو او له صف سره د یوځای کېدو انتظار بې ځایه وو، باید د دوی په ځای د داسې چا په لټه کې وو چې پورتنۍ وړتیاوې په کې احساس کړو.

¼µ):z þÿÖÐbè`Ä ÇïÈ ¼µ):z ãÓ« ëÆ& ÔÄ ÇïÈ ¼µ>ÿœ& $B ß» ¡ RÏÝ¥$Ø@ßè

ä$© #Œî ¥ê ÇïÈ ¼µž9Øù ¼µ?$B& ¥ê ÇïÈ ¼µžêë Ø‹îï 9$¥ê ÇïÈ ¼µ‘Ł)ù

ÇïÈ ¼µ>D& $B ÇÙ þƒ $Ð9 žx . ÇïÈ ¼µž ³ S&

۱۷- مرګ پدې انسان، دا څه شي دی کافر کړ؟ ۱۸- له څه ئې راپیدا کړ؟ ۱۹- له یوې وړې نطفې نه، پیدا ئې کړ او جوړ ئې کړلو سم په اندازه. ۲۰- بیا ئې ورته لار کړله آسانه. ۲۱- بیا ئې مړ کړ، نو ئې ښخ کړلو په ګور کې. ۲۲- بیا چې کله وغواړي هغه به منتشر کړي. ۲۳- نه، داسې نده، نه ئې کړو ترسره هغه څه چې دی الله وو پرې ګمارلی.

۱۷-۲۳: باید وګورو چې په دې مبارکو آیتونو کې دا عتاب او ګوابښ کوم انسان ته متوجه دی او څوك د الهي نعمتونو په اړه کافر او ناسپاسه ګڼل شوی؟ په لږ دقت او د آیتونو سَیاق و سَباق ته په پام سره کولی شو په دې پوه شو چې دا همغه انسان دی چې په مخکنیو آیتونو کې پرې بحث شوی، هماغه چې پیغمبر علیه السلام ورته اعتناء کړې وه، په دې طمع چې دا التفات به باعث شي چې هغه د دې کریمانه چلند درناوی وکړي، پاس ئې ولري، خپل دریځ بدل کړي، له مخالفته لاس واخلي او د پیغمبر علیه السلام دعوت ته متمایل شي. خو د الهي نعمتونو په

اړه د ده کفران او ناسپاسي ته په پام سره پیغمبر علیه السلام او د ده د دعوت وارثانو ته ویل شوي چې له هغه انسانه دا طمع مه کوئ چې د خپل منعم رب د ټولو سترو سترو نعمتونو قدر نه کوي، ګمان مه کوئ چې ستاسو کریمانه استقبال او احترام به دوی له خپله مخالفته واړوي او ستاسو بلنې ته به مثبت ځواب ووایي.

مګر نه ګورئ چې دی د خپل هغه پالونکي رب په وړاندې ناشکري کوي چې دی ئې له یوې وړې نطفې راپیدا کړ، روغ، رمټ، نه یوازې دا چې پیدا ئې کړ، بلکې د ژوند طریقه ئې وروښوده، په ځمکې کې ئې د ژوند ټول ضروري شرایط ورته برابر کړل، د رزق او روزي بندوبست ئې ورته وکړ، که څوک له دغو ټولو نعمتونو سترګې پټوي، ناشکري ئې کوي، نه خپل رب مني، نه ئې حکم ته غاړه ږدي او نه ئې د نعمتونو قدر کوي، څنګه ممکن ده چې دا ناسپاسه انسان به ستا د یوې پاملرنې، اعتناء او درناوي قدر وکړي، ستا دعوت به ومني او ستا ملګرتیا ته به تیار شي؟!! په دې آیتونو کې لاندې نعمتونه د دوی مخې ته اینبودل شوي:

۱ـ د ده پیدا ښت له یوې نطفې.

۲ـ دی ئې متوازن او متعادل پیدا کړ، ټول ضروري استعدادونه ئې ورکړل، عمر، صورت او څېره ئې، جسمي ځواك او عقلي او فکري توان ئې، رزق او روزي ئې، دا ټول د ده پالونکي رب ورته ټاکلي.

۳- دنیا ته د راتلو لار ئې ورته آسانه کړه، د ښایسته او سوکاله ژوندلارې ئې وروښودې او په ځمکې کې ئې د ده د ژوند ټول ضروري اسباب برابر کړل، ځمکه او د هغې وضعیت ئې داسې جوړ کړ چې د انسان له فطري اړتیاوو او غوښتنو سره متناسب وي او دی ئې داسې جوړ کړ چې د ځمکې پر سر خپل دې کور کې ژوند ورته ممکن وي.

۴ـ د مرګ سنت الله جل شأنه وضع کړ او په ګور کې ښخولو طریقه ده وروښوده، هم مرګ یو نعمت دی او هم په انسان کې دا احساس چې خپل مړي ښخوي، که مرګ نه وی له یوې خوا به نړۍ لادمخه ډکه شوې وه، زما او ستا د راتلو لپاره به ځای نه وو او وار به نه رارسېدو، له بلې خوا به انسان د زړښت داسې بد

پراو ته رسېدو چې تر ژوندە به ئې مرګ په سلهاوو ځله غوره وو ، په زړښت کې به د غوښې یوه بوی ناکه بوټی ترې جوړېده. همداراز دا ستا مرګ دا حقیقت درته په ګوته کوي چې دلته کوم ذات شته چې د مرګ پربکړه د هغه له لوري صادرېږي!! ما ته ووایه: دا څوك دی چې ته ئې پیدا کړی یې او تا وژني؟!! انسان نه غواړي چې ناروغ او کمزوری شي، زوړ شي او ومري، د ځوانۍ د وخت ټول توان ، ځواك، استعدادونه، شور او شوق له لاسه ورکړي، دا ولې هغه مجبور دی چې ومري، ولې له مرګه چاره نلري او خامخا د مرګ داعي ته لبیك وایي؟ ولې د مرګ چاره نشي کولی؟ نه ترې تښتېدی شي او نه ئې له منګولو ځان ژغورلی شي؟!! آیا د ده مرګ د دې لپاره څرګند دلیل نه دی چې دلته کوم داسې ځواکمن او واکمن ذات شته چې دی ئې ارادې ته مقهور او محکوم دی او همغه د ده د مرګ پربکړه صادروي؟!!

د مرګ قضیه له څو اړخونو د توجه وړ ده:

الف: کله چې انسان زوړ شي، خپل ځواکونه له لاسه ورکړي، ضعیف او ناتوانه شي، له پښو ولوېږي، د نورو د اوږو پېټی شي، مرګ ئې خوا ته راشي، دا وخت د ده په مرګ کې هم د ده خیر او مصلحت پروت وي او هم د نورو، پالونکي رب، په عالم کې، د ټولو ژوو لپاره د مرګ سنت ایښی، ترڅو زاړه، کمزوري، ناتوانه، عمرخوړلي، ضعیف، بیماره او د نورو د اوږو پېټي توکي خپل ځای ځوانو، ځواکمنو، سمسورو، شېرازو، نشیط او خوځنده توکو ته پرېږدي، که دا حکیمانه الهي سنت نه وی، انسان او ټولنه به ئې له څومره بد برخلیك سره مخامخ کېدو او څومره ستونزې او کړاوونه به ئې ورته راولاړ کړي وو؟!!

ب ـ د انسان مرګ ښیي چې هغه د یوه داسې ذات د قاهره او ځواکمنې ارادې په وړاندې مقهور او محکوم دی چې د عالم تغییر نه منونکي سنن ئې وضع کړي او پر ټولې هستي حکومت کوي. انسان نه غواړي بیمار، ضعیف او ناتوانه شي، ځواکونه او استعدادونه ئې ویلي شي او په پای کې په مرګ محکوم شي، ټول هغه وسایل او امکانات چې په واك کې ئې دي او ټول هغه تدابیر چې ورته مقدور دي او هر هغه څه چې کولی ئې شي، په دې ټولو هڅه کوي چې خپل مرګ وځنډوي او

خپل عمر اوږد کړي، خو نشي کولی خپل اجل بدل کړي او څو شېبې نور په دنيا کې د پاتې کېدو موقع ترلاسه کړي، ناچار به مرګ ته تسليمېږي، سلاطين، شتمن او بډايان او هغه چې پراخ امکانات او ډېر ډېر وسايل او تسهيلات ئې په واک کې دي، په قصرونو، دنګو دنګو، کلکو، خوندي او مصئونو مانيو کې اوسېږي، حاذق حکيمان او طبيبان ئې په خدمت کې، مجهز روغتونونه، له مخکې تللو تجهيزاتو سره، ګراني او آزمويل شوې دوا ورته ميسر، خو سره له دې ټولو د مرګ په وړاندې بې چاره!! ولې له مرګه د تېښتې چاره نه مومي؟ څه او د چا اراده ئې له مرګه تېښتې ته نه پرېږدي؟ د مرګ دا پياوړی، مضبوط او نه بدلېدونکی سنت چا وضع کړی او د مرګ پرېکړه څوک صادروي؟ قرآن وايي:

فَلَوْلاَ إِذَا بَلَغَت الْحُلْقُومَ * وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ * وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْه منكُمْ وَلَكِن لاَّ تُبْصِرُونَ * فَلَوْلاَ إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ * تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ *

الَمجادلة: ۸۳-۸۷

کله چې ستاسو روح ستوني ته راورسېږي او تاسو دغه وخت (خپل مرګ يا د نورو مرګ) ګورئ او مونږ (الله تعالی) تر تاسو ورته نږدې، (له تاسو ټولو ئې طمع شلېدلې او هيلې ئې يوازې الله ته) خو تاسو (ما) نه وينئ، نو که تاسو (د الله د ارادې په وړاندې) مقهور او محکوم نه يئ، نو (دا روح) بېرته وګرځوئ، که رښتوني يئ!!

که ستا ادعا دا ده چې خدای نشته او دا عالم کوم قهار او جبار ټولواک نلري او ته ئې د قاهره سننو په وړاندې محکوم نه يې، که په خپلې دغې ادعا کې رښتونی يې، د خپل مرګ مخه ونيسه!!

ما ته ووايه: چا پيدا کړی يې، ستا په پيدا ېښت، ستا د برخليک په ټاکلو او د هغو استعدادونو په تعيين کې چې په تا کې ايښودل شوي، له الله پرته د چا اراده دخيل ګوري؟!! نه تا په خپله پر هغه څه اغېز درلود او نه ستا مور او پلار، په خپل شکل، صورت، ځواکونو، استعدادونو، عمر، رزق او روزي کې له الله پرته څوک داسې مومې چې وندې او اغېز په کې ولري؟! دانه او مېوه څوک راشنه کوي؟ ستا له

پیدا ښښت نه مخکې، تا ته د مور په تي کې شیدې څوک راپیدا کوي؟ د چا په اراده دنیا ته راځي، ورو ورو وده کوي، کمال ته رسي، زوال دې پیل شي، زړښت ته ورسېږي او په مرګ محکوم شي؟

ج ـ دا مَلَکه او شعور هم الله تعالی په تا کې ایښی چې نه غواړي د خپل مړي ورور جثه پر ځمکه پرته، متعفن او بوی ناکه او د څیرونکو حیواناتو په منګولو کې وګوري!! دا ولې انسان غواړي د خپل ورور جنازه دفن کړي، دا احساس چا په کې ایښی؟ کله چې د آدم علیه السلام د دوو زامنو تر منځ نښته وشوه او یو ئې ووژلی شو، قاتل چا او څنګه دې ته متوجه کړی شو چې باید د خپل مقتول ورور جسد دفن کړي؟ قرآن وایي: یو کارغه ئې ولید چې ځمکه په خپلې منښوکې سپړي، تر څو څه تر خاورو لاندې کړي، دا صحنه هغه ته ښیي چې څنګه د خپل مړي ورور په ښخولو سره د ده په نسبت خپله عاطفه اشباع کړي، ګورئ چې یو تذکر او یادونه، د یوه مرغه په واسطه، دا د ده اړتیا وه، په همدې سره ئې لارښودنه وشوه.

۵. د انسان مرګ د ده د ژوندون پای نه بلکې له یوې مرحلې بلې ته انتقال دی، هغه خدای چې انسان ئې پیدا کړی او د ده د مرګ پرېکړه کوي، هغه به ئې بیا راژوندی کوي، دا د الهي نعمتونو یوه بله بېلګه ده، چې د ده مرګ ئې تل پاتې مرګ نه دی ګرځولی، بلکې بیا ئې راژوندی کوي، که انسان بیا نه راژوندی کېدی او دې ژوندون ته ئې څه طمع او هیله نه وی، نه یوازې دا چې ده او د ده خپلوانو او مینه والو ته به د دې حالت ځغمل ګران وو او دا عالم به ورته خوشې، بې هدفه او بېهوده برېښېدو، بلکې له عدالت او انصاف نه لرې هم، په خپل ژوند کې ګوري چې ځینې ظلم کوي، د نورو په حقوقو تېری کوي، په ځمکه کې فساد خوروي، د بې وزلو او بې ګناه خلکو وینې تویوي، خو له دنیا داسې درومو چې نه ورسره حساب کتاب شوی او نه ئې د خپلو جنایتونو سزا لیدلې، نور ګوري چې ظلم پرې کېږي، مسلم انساني حقوق ئې ترپښو لاندې کېږي، خو په داسې حال کې مري چې چا ئې چیغې وانه ورېدې او خپل حق ئې ترلاسه نه کړی شو. د عدالت تقاضاء خو دا ده چې هم هغه ظالم خپله سزا وګوري او هم دا مظلوم خپل حق ترلاسه کړي، د

همدې لپاره الله تعالى د قيامت ورځ ټاكلې، په دې عالم كې دا دقيق نظم، تعادل او توازن، د هرڅه هدفمندي او د ټولو مخلوقاتو تر منځ يووالى او ژور تنسيق ښيي چې دا كائنات يو عادل او حكيم رب او پالونكى لري، د ده عدالت دا حكم كوي چې قيامت راولي او له خپلو بندګانو سره محاسبه وكړي، ظالم مجازات كړي او مظلوم ته خپل حق وركړي، يقيناً چې په دې سره الله تعالى د انسان په نسبت يوه ستره پېرزوينه او لورښنه كړې.

و- خو وګورئ چې دا ناسپاسه او ناشكره انسان د خپل رب د د غو ټولو نعمتونو او پېرزوينو سره سره څه كوي، څومره بې شمېره پېرزوينې ئې پرې كړې، هم د ده په خپل ذات، جوړښت او پيداښت كې او هم د ده په غوره برخه ليك، تقدير، استعدادونو او ځواكونو كې، هم د ځمكې پر سر ده ته د سوكاله ژوند د ټولو ضروري شرايطو په برابرولو كې او هم ئې په مرګ او بيا ژوندون كې!! د دغو سترو سترو نعمتونو په وړاندې هغه څومره بې پاسه دى، خپل منعم رب هېروي، له هغه نه بغاوت او عصيان كوي، له هغه چا چې د خپل رب په وړاندې داسې دى، څنګه له هغه نه دا طمع لرئ چې ستاسو د ورين تندي استقبال به ئې دې ته تيار كړي چې له مخالفته لاس واخلي او ستا دعوت ومني؟!!

$Zø)© ßêÇíÎÈ $[¹ ä$J¥ß$Zð ¹ $R& ÇíÎÈ ÿïB$èÛ 4ì ß» ¡ RMß¥ÝZ‹ù

Wµur $Z¦ç¢-r ÇÏÈ $7Ò%r $ØZär ÇÐÈ $[m $kŽu $Z¥7'ù ÇÏÈ $y© Ú ðF$

ÇÌÈ ðBÜ»è¥[r ðBß¥ÝGB ÇÌÈ $/&r ægÅ»ùr ÇÌÈ $Mñ ,í‰nr ÇÐÈ

۲۴- نو انسان دې خپل طعام ته نظر وكړي. ۲۵- چې په څنګه تويولو مو راتوې كړلې اوبه؟ ۲۶- بيا په څنګه شق كولو سره شق مو كړه دا ځمكه؟ ۲۷-

نو راشنه مو کړه په دې کې څه دانه. ۲۸- او انګور او ساګ سابه. ۲۹- او ونې د زیتون او د کجورو. ۳۰- او ګڼ سمسور باغونه. ۳۱- هم مېوه او هم وابنه. ۳۲- یوه متاع ستاسو لپاره او ستاسو د څارویو.

۲۴-۳۲: په دې مبارکو آیتونو کې دغه ناسپاسه انسان د خپل رزق او روزي په اړه غور او فکر ته رابلل شوی او په دې هکله څو اساسي خبرو ته اشاره شوې:

الف ـ دا انسان دې وګوري چې رب ئې څنګه له آسمانه اوبه راوروي، په دې سره مړه ځمکه په خوځښت راولي، د هغې دننه د بوټو زړي خوځوي، وده ورکوي، د ځمکې سخت قشر چوي، تنکي بوټي له خاورو سر رااوچتوي، شنه او سمسوره شي، بهر رااووځي، په خپل ساق ودرېږي، پانې او ګل وکړي، دانه او مېوه وکړي، ووایئ: د آسمان او ځمکې، دا د انسان د کور فرش او چت ترمنځ، دا یووالی او ګډ کار چا رامنځته کړی؟ چا آسمان ته ویلي چې اوبه ووروه او ځمکې ته ئې ویلي چې په دې اوبو سره د انسان لپاره دانه او مېوه راوټوکوه؟ ښه پوهېږي چې په دې کار کې له الله پرته هیڅوک څه ونډه نه لري او هیڅوک له هغه سره په دې کار کې شریک نه دی.

ب ـ ته او ستا په خدمت کې څاروي د خپل ژوند لپاره خوراک ته ضرورت لرئ، د انسان او حیوان په جوړښت کې د همدې خاورې توکي کارول شوي، د بقا لپاره همدغو توکو ته بیا بیا اړتیا احساسوي، خو دا نشي کولی چې له دغو توکو نه مخامخ او په هغوی کې له ژورو تغییراتو پرته استفاده وکړي، ستا پالونکي رب دا ترتیب نیولی چې د خاورو دغه ضروري مواد د ونو او بوټو په ذریعه ستا خوراک او هضم ته برابر کړی شي، دا کار د ځمکې او آسمان ترمنځ د دغه ګډ کار په نتیجه کې ترسره شي، له بره باران وورېږي او د ځمکې زړه کې د ونو او بوټو ریښې د اوبو په مرسته دا توکي جذب کړي او ستا لپاره ئې په داسې خوندوري مېوې او دانې بدله کړي چې نه یوازې د هضم وړ وي بلکې ښایسته، جالب، لذیذ، پاک، نظیف، چې مینه دې پرې راځي، چې زړه دې تخنوي، له بوی او له رنګه ئې خوند اخلې، ... په

دغو دانو او مېوو کې اوسپنه، کاربن، کلسیم، مس او ګڼ شمېر منرالونه، ویتامینونه او د ژوند لپاره ضروري توکي تعبیه شوي، خو په یوه داسې تناسب سره چې ستا وجود ورته ضرورت لري او په داسې بڼه کې چې ته ئې هضمولی او جذبولی شې، هره دانه او مېوه ئې په ګڼ شمېر پوستکو پوښلې، تر څو پاکه او ستره وي او د مکروبونو او ستا ژوند ته له مضرو عواملو خوندي وي، چې کله د مېوه لرونکو ونو خوا ته تېرېږې، د پانو او ګلانو له ښکلا ئې خوند اخلې، ښایسته بوی ئې ستا دماغ تازه کړي، رنګ، بوی ، شکل او جوړښت ئې تا ځان ته راکشوي، طعم ئې خوندور او هضم ئې آسانه!! ما ته ووایه: څوك دا ونې او بوټي، په دې ګماري چې د ځمکې په زړه کې سخت او کلك توکي، د خپلو نازکو ریښو له لارې جذب کړي او د ښایسته، ښکلې، خوندورې او د هضم وړ مېوې او دانې په بڼه کې ئې تا ته وړاندې کړي؟!! څومره ظالم او بې پاسه دی هغه انسان چې له دغو ټولو نعمتونو نه ګټه اخلي، پرته له دې چې د خپل رب د نعمتونو او احساناتو قدر وکړي او د هغه د پېرزوینو مرهون وي!!! آیا له داسې کافر او ناسپاسه انسانه دا انتظار سم او په ځای انتظار دی چې معمولي اعتناء او التفات به ئې هومره اغېزمن کړي چې دا یو احسان وګڼي، ستا دعوت ومني او د الله په لوري په دې سفر کې ستا ملګرتیا وکړي؟!!

ÇÌÎÈ Ïн‹Îı&r ¾ÏÏBéг ÇÌÍÈ Ïн‹Å& ôB âœ©Ÿ¾ÿƒ Pœƒ ÇÌÌÈ þ¨z$ÁŸ$ÏNäŸ` #ŒÎù

¤q㠃 ÇÌÈ ÏнŠŁœÃ¤ÌŠ© 7ÍBœƒ ŠœÃB < ÍÐ$ÈãÏ ÇÌÌÈ ÏнŠÏ/r ¾ÏÏ7Å» ¹ r

œŽ9î $kÖæ ≻ÍBœƒ ¤q㠃r ÇÌÌÈ œŽÅ©óB þ3Ïm$Ê ÇÌÌÈ ¤•ÿóB 7ÍBœƒ

ÇÍÈ ë• f ÿ¸Ïë•ÿ3¸Ïëæ 7 Í»9rÉÇÍÈ ôŽI% $gàdö? ÇÍÈ

۳۳- نو کله چې راورسي هماغه تنده چیغه. ۳۴- هغه ورځ چې هرڅوک تښتي له خپل وروره، ۳۵- او له موره او خپل پلاره، ۳۶- او له خپلې ښځې، خپل اولاده، ۳۷- په دې ورځې به هر یوه د دوی ته داسې مشغولتیا وي چې په خپله به ئې بس وي. ۳۸- په دې ورځې به ځینې ځېرې سپینې او رڼې وي. ۳۹- مُسکېدونکې، ښاد، خوشحاله. ۴۰- او ځینې ځېرې داسې چې دې ورځ کې به پراته وې پرې ګردونه. ۴۱- توروالي او تیارو به وي پوښلي. ۴۲- همدا دي آبدکاره کافران.

۳۳-۴۲: په ځغلنده نظر سره، د دې آیتونو څو ظریف ټکي زمونږ پام ځانته جلبوي:

الف: ولې دلته د قیامت ورځ د صاخة (تنده او تېزه چیغه) په نامه یاده شوې، د دې نومولو او د سورې د اساسي مضامینو ترمنځ څه تړاو شته؟ دا تړاو موندل لږ غور غواړي او هغه داسې:

د سورې په سر کې د قریشو له سردارانو سره د پیغمبر علیه السلام هغې غونډې ته د عبدالله بن ام مکتوم د ناڅاپي ننوتو، د خبرو په منځ کې د ده مداخله او هغه غږ په ګوته شوی چې د پیغمبر علیه السلام د ناخوښۍ او خفګان باعث شو، د سورې په پای کې د مخاطب پام د قیامت د ورځې هغه حالت ته راګرځول شوی چې په صور کې له پو کېدو او له تندې او هیبتناکې چیغې سره به پیل شي، د دې ورځې له هیبته او د دغې چیغې له وېرې به هر څوک داسې وېرې اخیستی وي چې له ځانه پرته به ئې هیڅا ته پام نه وي، خپل نږدې دوستان به ئې هم هېر وي، ټولې مخکنۍ اړیکې به شلېدلې وي، له دې هیبتناکې صحنې به د تېښتې او پناه ځای لټوي، په لږ دقت سره راته جوتېږي چې د هغې مقدمې او دغې تتمې ترمنځ ژور ارتباط شته او مخاطب ته دا مطلب څرګندوي چې په هغې غونډې کې د عبدالله بن ام مکتوم هغه ناڅاپي غږ نه بلکې د قیامت د ورځې دا هیبتناک غږ باید جدي وګڼلی شي، په هغه مجلس کې د قریشو د دغو مغرورو سردارانو د خفګان او

نارضايي په ځای باید د الله تعالی له محاسبې او له هغې ورځې اند ښښنه ولرو چې په تندې چیغې سره به پیل کېږي، د دغو سردارانو کاذب جاه او جلال، غولوونکی ظاهر او په ټولنې کې د دوی وجاهت او نفوذ به هغه ورځ هیڅ ارزښت نه لري، د دوی د نفوذ او رسوخ ټغر به ټول شوی وي، ټولې مخکنۍ اجتماعي اړیکې به شلېدلې وي، دوست له دوسته، مطیع له مطاع نه، واکمنان له خپلو کمزورو پلویانو نه به تښتي، د ځېرو واقعي ماهیت به راڅرګند شي، هغه ځېرې چې نن ئې خړې، په ګردونو پټې او ستومانه ګوري، څوك ورته اعتناء نه کوي او په ټولنې د حاکم معیارونو له مخې ذلیل، بې عزته او بې قدره ګڼل کېږي، خو د الهي معیارونو له مخې ښاېسته مقام او منزلت لري، معزز او مکرم دي، په هغه ورځ به ئې ځېرې روښانه، پر شونډو مسکا، ښاد او خوشحاله وي، خو هغه چې د کفر، ظلم، فساد او بدکارۍ په وجه په الهي معیارونو کې ذلیل او سپك وو، خو د جهل ځپلې ټولنې غلطو معیارونو وجاهت او اعتبار ورکړی وو، په دې ورځ به ئې مخټورن، ټیټ سرې، شرمنده او ذلیل وګورې، د دوی اصلي ماهیت او د زړونو تورواڼی او ناپاکي به راڅرګنده شي او د دوی دا په ظاهر کې سپین مخ به تور کړي.

ب ـ په دې ورځ به یو له بله یا د دې لپاره تښتي او د دوستۍ اړیکې به ئې شلېدلې وي چې مشر وو، نورو د ده اطاعت کاوو، دوی ئې غولولي او بې لارې کړي وو، نن به له دې وېرې تښتي چې پلویان ئې تر ګرېوانه ونه نیسي او ونه وایي چې تا مونږ بې لارې کړو او له دې بد عاقبت سره دې مخامخ کړو، تا په ګناه، کفر او عصیان کې پرېوتو ته اړ کړو او زمونږ سزا باید تا ته درکړی شي. او یا د دې لپاره چې په دنیا کې به ځینو له ده نه د شفاعت طمع درلوده او ګمان به ئې کاوو چې د ده لمن مو نیولې، دی به مو د الله له عذابه ژغوري، نن به وېرېږي چې داسې نه هغه غولېدلي پلویان ئې راشي، دی تر غاړې یا لمنې ونیسي، یا د شفاعت او سپارښتنې غوښتنه تري وکړي او یا ئې الله ته د اصلي مجرم په حیث وړاندې کړي، نو ځکه به له هرچا تښتي. د دې ورځې هیبت به هومره وي چې هیڅوك به بل ته د اعتنا او التفات مجال نه لري، هر څوك به په خپل ځان مصروف وي او د نجات د

لارې په لټه کې. اجتماعي اړیکې او هغه روابط چې نن ئې یو له بل سره نږدې کړی، ځینو ته ئې وجاهت ورکړی، د نفوذ او اعتبار خاوند ئې ترې جوړ کړی او دوی ته ئې قدر او اعتبار ورکړی، دا خو پربږده په هغه ورځ به ډېرې مضبوطې او نږدې اړیکې هم شلېدلې وي، د ورور او ورور ترمنځ، د ښځې او مېړه ترمنځ، د پلار او زوی ترمنځ، دا ټولې اړیکې به شلېدلې وي.

ج ـ تاسو نن په خپلې ټولنې کې ځینې خلك په داسې حالت کې ګورئ چې پر مخونو ئې د فقر، لوږې او بې وزلۍ ګردونه پراته دي، په ځېرو او جامو کې به ئې د محرومیت او محکومیت نښې له ورایه ترسترګو کېږي، ژړا او ګونځې ګونځې مخ، شلېدلې شلېدلې جامې، په ګردونو پټ وښتان، سترې او ستومانه، داسې نه چې د دوی دا د ترحم وړ حالت ستا د بې اعتنائي موجب شي، بې اهمیته او بې قدره ئې وګڼې، ښایي د دغو خړو ځېرو، وښتانو او جامو خاوندان په الهي معیارونو کې ستر، مخور او ارزښناك شخصیتونه وي، ښایي په دغو خړو جامو کې بیدار ضمیر، حساس وجدان، پاك زړه، قوي ایمان او مضبوط شخصیت پټ وي، حقیقت به ئې د قیامت په ورځ د ده په ځلانده او روښانه ځېرې کې راڅرګند شي، داسې نه چې د چا ظاهري وضع معیار وګرځوې او د دغو بې وزلو په ځای هغه چا ته اهمیت ورکړې چې ظاهر ئې ښاپسته او جالب، جامې ئې ښکلې او ګران بیه او په ځېرو کې ئې د سوکالي او تنعم آثار څرګند، پام چې ظواهر ملاك او معیار ونه ګرځوې او د دې له مخې له خلکو سره چلند ونه کړې!! د چا ظاهري بڼه دې ونه غولوي، د چا اجتماعي موقعیت ته په پام سره د هغه قدر، منزلت او مقام مه ټاکه او د دې له مخې ورسره معامله مه کوه، هغه چې کافر شوی او د الهي نعمتونو په وړاندې کفران کوي، که څه هم ظاهر ئې جالب او جذاب وي، په الهي معیارونو کې ذلیل او سپك ګڼل کېږي، د قیامت په ورځ به د الله په وړاندې تورمخي، شرمنده او سرکوزي ودرېږي، پام کوه چې د پیغمبرانو په مکتب او مسلك کې ایمان او کفر ، صالح او بد عمل معیار دی نه د چا اجتماعي حیثیت او اعتبار او په ټولنې کې د هغه وزن او قدر.

که غواړي د پيغمبرانو عليهم السلام په کړنه لاړ شې او موفق او بريالی دعوتګر وې نو د خپل مخاطب اجتماعي حيثيت او نفوذ ته په پام سره هغه ته اعتنا او اهتمام مه کوه او هغه څوك بې اهميته مه ګڼه چې پر ټولنې حاکم سياسي، اجتماعي او اقتصادي نظام په سپکه سترګه ورته کتلي، له نظرونو ئې اچولی، له فقر او لوړې سره ئې مخامخ کړی، د هغه د ذلت، سپکاوي او بې وزلۍ عوامل ئې برابر کړي، خو د حقيقت په لټه کې دی او د ارشاد او هدايت تړی، بايد کفر او ايمان، فجور او تقوی درته معيار او ملاك وي، بايد هغه چا ته اعتنا ولړې چې د کفر او فجور له بدو پاېلو وېرېږي، دغه احساس هغه دې ته هڅولی چې د حقيقت په لټه کې شي او له دې حالته د وتلو لار پيدا کړي، هغه چې (کافر) او(فاجر) دي او له (حق او حقيقت نه) بې نيازه او ستا له بلنې او دعوت نه بې نيازي او استغنا کوي، که هر څومره مخور وي او د لوړ اجتماعي حيثيت خاوند ، هيڅ اهميت او ارزښت نه لري، هغوی په الهي معيارونو کې ذليل او حقير دي، د دوی سپك مقام به د قيامت په ورځ ښه څرګند شي.

ګورئ چې دا مبارکه سوره له سره تر پايه، ټول په هماغه ځانګړې قضيې، چې په دعوت کې ډېر اهميت لري، بحث کړی او د دعوت په کار کې د باايمانه دعوتګرانو او د پيغمبرانو عليهم السلام د وارثانو اسلوب ئې په ټولنې کې د ببلابېلو مخاطبينو په اړه توضيح کړی او د هر چا په ارتباط ئې د دوی کړنلاره او دريځ ښودلی.

التکویر

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم التکویر (راتاوول) دی چې د همدې سورې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۲۹ آیتونه لري، په مکه مکرمه کې نازل شوې، آیتونه ئې لنډ، وزن ئې ډېر جالب او خوندور، شعارونو ته ورته، په سر کې لنډ لنډ، چې ورو ورو اوږده شوي او د پای آیتونه د لومړنیو نږدې درې برابره شوي، له لومړي آیته تر څوارلسم پورې د آیتونو فواصل کورت ته ورته همموزنه صیغې دي، له پنځلسمه تر اتلسم پورې خنس ته ورته، بیا د سورې تر پایه کریم، مکین او مجنون ته ورته همموزنه صیغې راغلې، خطاب ئې پربکنده او قاطع، د سورې له مضامینو سره ورته، لومړی د قیامت ابتدایي حالت، د لمر تورېدل، د ټولو ستورو تیاره کېدل، د غرونو خوځېدا او د عالم د اوسني نظام متلاشي کېدل انځوروي، بیا له قبرونو نه د راپاڅېدو صحنه او د الله لوري ته د تلو او الهي محاسبه او په دې کې د جاهلیت د دور تر ټولو ستره او شنیع ګناه، د نجونو ژوندۍ ښخول او ورپسې جنت او دوزخ تمثیلوي، چې په لیدو سره به ئې انسان دا درك کړي چې څه ئې دې ورځې ته راغونډ کړي وو او اوس به ئې ځای کوم وي، بیا په عالم کې د خورو ننبو په استناد دا ادعا ثابتوي چې د قیامت په اړه د پیغمبر علیه السلام وینا رښتونې ده او په پای کې مخاطبینو ته ویل شوي چې که د پیغمبر علیه السلام وینا له نورو سره

مقايسه کړئ او قضاوت وکړئ، حتماً به ئې په حقانيت پوه شئ.

بسم الله الرحمن الرحيم

ÇÌÈ ðlŽÉ¶ Â$7å¢$#Œ]r ÇÌÈ ðl '‰3R¶$¶qà ¥9$#Œ]r ÇÌÈ ðl 'ÈpÄ§ K«±9$#Œ]

ðl•É¶ Â$sÎ¢$#Œ]r ÇÎÈ ðlŽÅãn Þ qãnâ¢$#Œ]r ÇÍÈ ðM=Ïã Â$±ï¢$#Œ]r

ÇÏÈ

۱- کله چې راتاو کړی شي دا لمر. ۲- او کله چې تياره شي دغه ستوري. ۳- او کله چې روان کړی شي دا غرونه. ۴- او چې کله پرېښودی شي بلاربې اوښې. ۵- او چې کله تَرېدونکي را غونډ کړی شي. ۶- او کله چې سيندونه تر ژی ډك شي.

۱-۶: په دې آيتونو کې د قيامت د لومړۍ مرحلې څو سترې سترې هيبتناکې صحنې انځور شوې:

۱- هغه وخت چې لمر به په خپل ځان راتاو کړی شي، داسې لکه څوك چې خپله پګړۍ پر سر راتاو کړي. د لمر دا وړانګې چې نن د شمسي نظام هرې خوا ته تر لرو لرو خورېږي، د قيامت په ورځ به ئې خورېدل بند شي او لمر به له سترګو پټ شي، د بيان دا انداز لږ عجيب غوندې برېښي، مفسرينو ئې ېېل ېېل تعبيرونه کړي، تر ټولو غوره تعبير هغه دی چې وايي د لمر رڼا به پرې راتاو شي، نور به ئې رڼا نه خورېږي، د دې تعبير په اهميت هلته ښه پوهېدی شو چې د لمر او نورو ځلانده سترو سترو ستورو په هکله د کائنات څېړونکو هغه تحقيقي نظريه واورو چې د شلمې پېړۍ په پای کې او له ډېرو تحقيقاتو وروسته وړاندې شوه. له دې آيت

نه دوه تعبیره درلودی شو:

الف - زمونږ لمر چې نن، ځلانده، رونې او تود دی، ورو ورو به سوړ شي، ځلا او رڼا به ئې کمه شي، په پای کې به په سوړ او تیاره ستوري بدل شي، داسې لکه ډېر نور ستوري چې په سر کې ځلانده ول خو ورو ورو تیاره شوي، لکه زمونږ ځمکه چې له لمر او نورو ستورو نه د راجلا کېدو په وخت کې توده، ځلانده او روښانه وه، ورو ورو سړه شوه، چې نن خپله رڼا او تودوخه له لمره اخلي، یوازې په زړه او تل کې ئې خپل مخکنی حرارت ساتلی او هر څه په کې ویلې دي، خو بهرنۍ برخه ئې سړه او تیاره ده، لمر به هم په همدې برخلیك اخته شي، رڼا او تودوخه به ئې ختمه شي.

ب - کائنات څېړونکو د هغو تحقیقاتو په لړ کې چې د شلمې پېړۍ په وروستیو لسیزو کې ترسره شول، داسې ستر ستر ستوري وموندل چې د جاذبې قوه ئې دومره زیاته او ځواکمنه ده چې خپل نور ئې هم نشي ترې وتلی، د نور وړانګې ئې بهر نشي خورېدی او د قوي جاذبې له منګولو ئې بهر نشي وتلی، مونږ دا ستوري په عادي سترګو نشو لیدلی، دغو ستورو ته ئې د بلیك هول (توره کنده) نوم ورکړی، دا توري کندې په حقیقت کې تش او تور ځایونه نه دي بلکې ستوري دي چې جرم ئې ډېر ستر او کتله ئې ډېره متکاثفه او درنه، د جاذبې قوه ئې دومره قوي چې نور ترې تښتېدی نشي، د نور هره وړانګه چې ترې وتل وغواړي د همدې جاذبې په وسیله بېرته جذب کېږي. تحقیقات وایي چې ستر ستر ستوري په خاص حالت کې په دې برخلیك اخته کېږي. د قرآن له دغو الفاظو نه معلومېږي چې لمر به هم یو وخت له داسې حالت سره مخامخ شي چې رڼا به ئې په خپل ځان راتاوېږي او د خورېدو مخه به ئې نیول کېږي!! که لږ دقت وکړو نو ګورو چې په دې مبارکو آیتونو کې لومړی د لمر او بیا د ستورو تیاره کېدو ته اشاره شوې، خو د لمر لپاره د تکویر (راتاوول) لفظ کارول شوی او د ستورو لپاره د انکدار (تیاره کېدل) لفظ، له دې نه په واضح توګه معلومېږي چې لومړی به په لمر کې داسې بدلون راشي چې پلوشې به ئې له خپلې جاذبې نه بهر نشي وتلی او د وړانګو خورېدل به ئې متوقف شي، خو

داسې چې په خپله به د لمر په سر راتاو شي او بيا به ستوري د دې لپاره تياره شي چې د لمر وړانګې به ورته نه رارسي.

دا مبارک آيتونه د قرآن يو بل ستر علمي اعجاز زمونږ مخې ته ږدي او له يوه داسې ژور او ستر علمي حقيقت نه پرده اوچتوي چې کائنات پوهان، له پېړيو پېړو تحقيق نه وروسته اوس او د شلمې پېړۍ په دغو وروستيو لسيزو کې پرې پوه شول او دا ئې د راتلونکو نورو تحقيقاتو لپاره د يوې دقيقې علمي نظريې په حيث ومنله. که دغو آيتونو ته په سطحي نظر وګورو او د لمر او ستورو تياره کېدل د قيامت نښه وګڼو، خو د مطلب ټولو ابعادو او د آيتونو ټولو الفاظو ته عميقاً توجه ونکړو او مخصوصاً د يوه کائنات څېړونکي په سترګه ورته ونه ګورو، د دې وړاند وينې په اهميت نشو پوهېدی، خو که يوه محقق، حساس او زيرک څېړونکي ته ووايو چې زمونږ قرآن څوارلس پېړۍ د مخه ويلي چې يو وخت به د لمر پلوشې په خپله د لمر په سر راتاو شي او خوړېدل به ئې ودرېږي، هغه ته د قرآن د دغو آيتونو هر لفظ دقيقاً ورته ترجمه او توضيح کړو او ورته ووايو چې قرآن د لمر د تياره کېدو لپاره د تکوير لفظ کارولی او د ستورو د تياره کېدو لپاره ئې د انکدار لفظ کارولی، د دې الفاظو معنا ورته بيان کړو، هرومرو به حيران شي او په ډېر دقت سره به ستا خبرو ته ځير شي او حتماً به اعتراف وکړي چې په دې کې خامخا کوم ژور راز او سر پروت دی، دا هغه حقيقت دی چې ساينس پوهان له ژورو تحقيقاتو او له پېړيو پېړنو څېړنو نه وروسته پرې پوه شوي او لا د څېړنو په مقدمه کې دي او د قضيې په نورو اړخونو د پوهېدو لپاره په شدت سره مصروف دي، دا څنګه يوه انسان په څوارلسو پېړيو مخکې شرايطو کې داسې خبره کړې، څنګه په دې حقيقت پوه شوی، څنګه ئې دا ادعا کړې چې يو وخت به د لمر هغه ځلانده وړانګې چې هرې خوا ته خوړېږي، په خپله د لمر په سر راتاو او لمر به تياره شي، هغه څنګه پوه شو، چا پوه کړ، له کومې مرجع ئې دا پوهه ترلاسه کړه چې دا لمر به يو وخت زمونږ ځمکې ته نه رڼا ورکولی شي او نه تودوخه؟!!

۲- د قيامت په رارسېدو او د لمر د ځلا له بندېدو سره سم به ستوري تياره

شي، دا ګڼ شمېر ستوري چې نن ئې تاسو په آسمان کې ځلانده او روښانه ګورئ، ډېر ئې په اصل کې تیاره دي، خپله رڼا له نورو منابعو اخلي، نور ځلانده شمسي منظومې رڼا ورکوي او د دوی د ځلانده او رونړ معلومېدو باعث کېږي، د ستورو په یوې کړۍ کې یو ستر او ډېر ځلانده ئې په خپلې شا و خوا کې نورو تیارو ستورو ته رڼا ورکوي، لکه چې سپوږمۍ په اصل کې بې نوره ستوری دی، د لمر وړانګې ئې روښانه کوي، کله چې د نور او رڼا دا ځلانده سرچینې له ځلا ولوېږي، ستوري به ئې له سترګو پټ شي. قرآن د دې مطلب په ویلو سره چې لومړی به لمر له سترګو پټ او وړانګې به ئې پر ده راتاو شي او ورپسې به ستوري تیاره شي، یوه ستر علمي حقیقت ته اشاره کړې، داسې یو حقیقت چې انسان ډېر وروسته او په شلمې پېړۍ کې ورباندې پوه شو. څوارلس سوه کاله مخکې څوك په دې پوهېدی شو چې د سپوږمۍ او ډېرو نورو رونړو ستورو نور او رڼا خپله نه ده، بلکې له نورو سرچینو ئې اخلي؟ د دې وړاند ویني، د بیان اسلوب او د هغو الفاظو چې د دې مطلب د بیان لپاره کارول شوي، په اهمیت یوازې حساس او منصف محققین او پوهان پوهېدی شي.

۳- قرآن وایي: دا دنګ دنګ او درانه غرونه چې لویه برخه ئې د ځمکې زړه کې او کمه ئې د ځمکې پر سر او لوړوالي او سټروالي ته ئې په پام سره څوك ګمان نه کوي چې دا به کله هم له خپله ځایه وخوځېږي، داسې ورځ به راشي چې دا به نه یوازې وخوځېږي، بلکې له خپل خپل ځایه به رابېل او روان به شي. دلته هم د قرآن یو بل علمي اعجاز ترسترګو کېږي، د غرونو ښوېدل هم یوه نوې پېښه ده، چې وجه ئې د ځمکې د هغه قشر او پوستکي زړښت دی چې د ډېرې په څېر کلك دی خو ورو ورو او د هغو پر له پسې چاودنو په سبب سست شوی چې د ځمکې له زړه او له خوټېدونکې برخې ئې راولاړېدونکي فشار، برنې فشار او نورو عواملو په وجه رامنځته کېږي او د زلزلو او د غرونو د ښوېدو باعث کېږي. دا بهیر او له هغه راولاړېدونکې پېښې به سوکه سوکه او د ځمکې له مزید زړښت سره متناسب زیاتېږي، نن مونږ په دې پوهېږو چې د ځمکې تر برنې خاورین قشر څو کیلو متره

لاندې، یوه کلك ډېرین قشر د ځمکې زړه او منځنۍ برخه احاطه کړې، د ځمکې په زړه کې د حرارت درجه ډېره اوچته او هر څه په کې ویلي دي، د دوی له خوټېدو نه ستر فشار راولاړېږي، غواړي دا کلك قشر مات کړي او بهر راووځي، د پوستکي ضعیفې برخې مقاومت ونکړی شي، وچوي او دا ویلي مواد په ډېر شدت سره د ځمکې سر ته راووځي او مونږ ئې د اور شیندونکو په څېر ګورو، ډېر غرونه د همدغو چاودنو په وجه راپیدا شوي، انسان اوس په دې پوه شوی چې غرونه او د ځمکې دا برنۍ برخه او په هغه کې ټول جامد توکي په اصل کې د ځمکې د زړه په ویلي او خوځېدونکو موادو پراته دي، داسې لکه د اوبو پر سر د لرګي یوه تخته. د خاصو عواملو په وجه ئې د ثبات او استقرار بڼه غوره کړې، د استقرار او ثبات اوسنی حالت به د قیامت په ورځ له منځه ولاړ شي او غرونه به له خپله ځایه وښوېږي. د قرآن د دې څرګندونې په اهمیت هم هغه علما او محققین پوهېږي چې له ډېرو څېړنو وروسته په دې حقیقت پوه شوي.

۴ - د صحرایي او کوچي عرب تر ټولو غوره شتمنۍ د ده اوښ وو، په ځانګړې توګه نه میاشتنۍ بلاربه اوښه، چې بچي او شېدو ته به ئې سترګې په لاره وو، که وغواړې د اوسني انسان تر ټولو غوره شتمنۍ له هغې زمانې سره مقایسه کړې نو وایې به: د هغه وخت صحرایي عرب ته خپله اوښه داسې وه لکه د یوویشتمې پېړۍ انسان ته آخري ماډل موټر او تر دې هم زیات غوره او بااهمیته، د قیامت د ورځې د هیبتناکه صحنو له وېرې به انسان دې ته ورته خپل ټول غوره شیان هېر کړي، هیڅ څه ته به اعتناء نه لري، هر څه به پرېږدي او له هر چا به تښتي.

۵. هغه ورځ به تربدونکي یو د بل خوا ته پناه وړي، هغه وحشي حیوانات چې یو له بله او له انسانه وېرېږي، د قیامت د ورځې وېره به دا یو له بله وېرېدل پرې هېر کړي، د دې ورځې له هیبته به یو د بل غېږې ته پناه وړي، دا ځکه چې د ځمکې ډېر هیبتناك او ځیرونکي حیوانات به هم د قیامت د ورځې له هیبته داسې ذلیل شوي وي چې په خپله به پناه ځی لټوي، بل به څنګه تري وېره کوي، د دې ورځې هیبت به هومره وي چې په هر چا به ئې سیوری خور وي، د هر چا او هرڅه هیبت به ئې ختم

کړی وي، هیڅ ترېدونکی به له هیڅ څیرونکي نه وېرېږي.

ښایي کله به مو وړې مرغۍ لیدلې وي چې د شاهین او بانبې د حملې په وخت کې هر هغه څه ته پناه وړي چې په خپلې خوا کې ئې مومي، که انسان وي او که حیوان، همداسې به د قیامت په ورځ ترېدونکي سره راغونډ شي.

۲ - ځینو ژباړونکو تسجیر دسوزېدو او لمبه کېدو په معنا ترجمه کړی او له آیت نه ئې دا مطلب اخیستی: د قیامت په ورځ به په بحرونو اور ګډ شي او اوبه به ئې اور واخلي. د دې ډلې وروستنیو محققینو ویلي چې په اوبو کې دوه عنصره شته، هایدروجن او آکسیجن، چې یو ئې په خپله سوزي او بل ئې د سوزېدو په عملیه کې مرسته کوي، هایدروجن سوزېدونکی عنصر دی او آکسیجن د نورو توکیو په سوزېدو کې مرسته کوي، که آکسیجن نه وي نو د سوزېدو عملیه نشي ترسره کېدی، د حرارت په لوړو درجو کې همدا اوبه چې په عادي حالت کې ئې مونږ د اور د وژلو لپاره کاروو، په خپله به سوزېدونکې ماده شي. د دغو محققینو په اند دا آیت د قرآن یو بل علمي اعجاز ګڼل کېږي، انسان په شلمې پېړۍ کې په دې پوه شو چې دا د اور د وژلو وسیله په خپله د سوزېدو ماده ده. خو د تسجیر اصلي معنا ډکېدل دي او د دغې معنا له مخې د آیت مطلب دا دی: د قیامت په ورځ به بحرونه تر ژیړ ډك شي اوبه به ئې وچې ته راوبهېږي او ټوله ځمکه به تراوبو لاندې شي. مونږ نن په دې پوه شوي یو چې الله تعالی د ځمکې د اوبو نظام داسې برابر کړی چې یوه برخه ئې په بحرونو کې وي، بله ئې د پرېږو وربځو په بڼه کې د ځمکې او آسمان تر منځ ګرځي، بله ئې د واورو په شکل کې په لوړو لوړو غرونو، یخو سیمو او د شمال او جنوب قطبونو کې ذخیره وي او یوه برخه ئې تر ځمکې لاندې بهېږي، که دا دقیق نظام متلاشي شي، وربځې خپلې ټولې اوبه پر ځمکه ووروي، د غرونو واورې او د سړو سیمو یخونه ویلي شي او اوبه ئې د بحرونو لوري ته وبهېږي، ټوله ځمکه به تراوبو لاندې شي، ځمکه په یوازې سر د دومره اوبو ظرفیت نه لري. قرآن دا حقیقت د نوح علیه السلام د طوفان په ترڅ کې هم بیانوي، چې ټوله ځمکه په کې غرق شوه او مونږ نن د هغه ستر طوفان نښې او آثار

د جګو جګو غرونو په څوکو کې هم ګورو. دا دوهم تفسير هم دقيق دی او هم د قرآن د علمي اعجاز يوه بله بېلګه، دا ځکه چې د تسجير اصلي معنا ډکېدل دي، نه سوزېدل او د سوزېدو معنا د تسعير صيغه افاده کوي نه د تسجير، تاسو به د انفطار په سوره کې هم وګورئ چې د بحرونو ډکېدو ته داسې اشاره شوې:

وَإِذَا الْبِحَارُ فجِّرَت

او کله چې روان کړی شي سيندونه.

دا دواړه آيتونه د بحرونو تر ژېر ډکېدل او د وچې په لور بهېدل افاده کوي او دا هغه مطلب دی چې ۱۴ پېړۍ مخکې هيڅوک پرې نه پوهېدو، معلومه نه ده هغه وخت به څومره کسانو د پيغمبر عليه السلام په دې وينا استهزا کړې وي او په ملنډو ملنډو به ئې يوه بل ته ويلي وي: مونږ خو تل اوبه په داسې حال کې ګورو چې له وچې نه د بحر په لوري خوځي، خو محمد (عليه السلام) وايي چې يو وخت به دا اوبه له بحرونو نه د وچې په لوري وخوځېږي!! خو دا حقايق نن انسان ته څرګند شوي، آيا دا يوه عاقل او باانصافه محقق ته کافي نه ده چې ووايي: دومره ژور علمي حقايق بيانول، د داسې يوه انسان له وسه ډېر ډېر اوچت کار دی چې له اوسنۍ پېړۍ مخکې تېر شوی، که څه هم نابغه وي، له يوه پيغمبر نه پرته بل چا ته داسې خبره کول ممکنه نه ده.

ÐM=Ïê 5=ÍŒ æ 'Î ÇÌÈ ÐM=ÍÍ5 æš½âqJ##Œ]r ÇÌÈ ÐM_Íã â¨ qžZ9$#Œ]r

ãÅgœ$#Œ]r ÇÌÈ ÐMÜÏ-ä â¾K¡¡ 9$#Œ]r ÇÌÈ ÐlŽÅê##ß•Á9$#Œ]r ÇÌÈ

ÇÍÈ ÐlŽØôn«$B Ó§ ÿ¼R ÐMÍã ÇÌÈ ÐMÿÏæéêZgœ$#Œ]r ÇÌÈ Ðl•ÉÍ5

۷- او چې کله سره جوخت کړی شي نفسونه. ۸- او چې کله ښخه شوې وپوښتی شي. ۹- په کومې يوې ګناه ده وژل شوې؟ ۱۰- او چې کله صحيفې

خورې وړې شي. ۱۱- او کله چې له پوسته دا آسمان شي. ۱۲- او کله چې دوزخ (بل) په لمبو شي. ۱۳- او جنت چې کله راوستی نږدې شي. ۱۴- په خپلو حاضرکړو باندې پوه به هر یو نفس شي.

په دې مبارکو آیتونو کې د قیامت د دوهمې مرحلې پېښې په اختصار سره داسې توضیح شوې:

۷ - نفسونه به سره جوخت شي، په دې هکله دوه د پام وړ تفسیرونه شوي:

الف: روحونه به له بدنونو سره یو ځای شي او مړي به راژوندي شي.

ب: ټول انسانان به په ببلابېلو ډلو کې سره یو ځای کړی شي او د محاسبې لپاره به د الله په لور بوتلی شي. هغه نفسونه چې په خپلو کې سره ورته دي او شبیه مواصفات لري، دوی به سره جوخت او نږدې کړی شي، ببله ببله ډله به ترې جوړه شي، کافران له کافرانو سره، منافقان له منافقانو سره، مؤمنان له مؤمنانو سره، هر پیغمبر له خپل امت سره او هر مشر له خپلو پلویانو سره.

په څو دلایلو دوهمه توجیه دقیقه ده:

الف: په آیت کې دا نه دي ویل شوي چې روحونه به له کالبوتونو سره یو ځای شي، بلکې ویل شوي چې نفسونه به سره جوخت او جوړه کړی شي، له دې الفاظو کالبوت ته د روح راګرځېدل او اعاده نشو اخیستی، بلکې د ورته او شبیه نفسونو یو ځای کېدل او په ډلو ډلو کې راغونډېدل افاده کوي، په قرآن کې د ازواج لفظ په دغه معنا بل ځای هم راغلی:

احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ * الصافات: ۲۲

لاَ تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ * الحجر:۸۸

ټولو درنو مفسرینو دلته ازواج په امثال، اشباه او اصناف ترجمه کړی.

ب: وروستی آیت په ډاګه ښیي چې دلته له محاسبې نه مخکې حالت انځور شوی، هغه حالت چې ټول خلك به په ډلو ډلو کې راغونډ او د محاسبې لپاره به د

الله په لوري خوځول کېږي

۸-۹: له ژوندۍ ښخې شوې نجلۍ نه به پوښتنې شي چې دا په کوم جرم وژل شوې وه؟ پوښتنه به له دې وي خو په داسې صيغې چې مطلب به ئې دا وي: دا ستا په څېر مظلومې نجونې په کوم جرم او ګناه او په دومره بې رحمۍ او قساوت ژوندۍ ترخاورو لاندې کړې شوې وې؟!!

قرآن دلته د قيامت د ورځې د هيبتناکو او وېرونکو صحنو له انځورولو، د ټولو خلکو له راژوندي کېدو او په ډلو ډلو کې له راغونډېدو وروسته، تر ټولو د مظلوم انسان، د هغې نجلۍ د محاکمې جريان انځوروي چې له کومې ګناه او جرمه پرته، په ډېره بې رحمۍ او قساوت ژوندۍ ترخاورو لاندې کړې شوې، وايي: الهي محاسبه به لومړی او په سر کې په دې پيل شي چې د مظلومانو پوښتنه به کېږي، خو په دغو مظلومانو کې به تر هر چا د مخه (ژوندۍ ښخه شوې) راوړاندې کړې شي، د قيامت د ورځې محاسبه به له دې ځايه پيل شي، د دې صحنې د تمثيل الفاظ او د بيان څرنګوالی داسې دی چې د صحنې هيبت او رعب او د هغې ورځې د عادل قاضي قهر او غضب څرګندوي. د دې صحنې د هيبت سترواليٰ هغه وخت لازياتېږي او په ليدونکي باندې لازيات رعب او وېره مسلط کوي چې دا صحنه د لمر او ستورو د تياره کېدو، د غرونو د خوځېدو او ... او نورو سترو سترو حوادثو په ضمن کې ګوري.

د جاهلي نظام په ماهيت باندې د ښه پوهېدو لپاره د دغې يوې بېلګې وړاندې کول کافي دي، بې ګناه او معصومې نجونې به ئې فقط د دې لپاره ژوندۍ په خاورو کې ښخې کړې چې ولې نجلۍ پيدا شوې، چې سبا به د بل ښځه وي او دا ئې د پلار لپاره يو پېغور، چې په جګړو کې به په اسارت نيول کېږي او د کورنۍ سر به پرې ټيټ وي، چې په جګړو کې ئې ساتنه او حفاظت د کورنۍ د غاړې پېښې، ولې هغه يو هلك نه دی پيدا شوی چې مضبوطې متې ئې وی، جنګيالی او توريالی، چې هم له خپله ځانه، هم له کورنۍ او هم له قومه دفاع کولی شي!! د دې پيدا ښت به ئې ځان ته عار او ننګ ګانو، چې کله به په کورنۍ کې د لور د زېږېدو خبر ورکړی

شو نو تندی به ئې ګونځې ګونځې شو، غم او غصه به ئې په څېرې کې راڅرګنده شوه، د شرمندګۍ احساس به ئې کاوو، چا ته به ئې په جګو سترګو نشو کتلی!! قرآن د دوی دا حالت څومره ښکلی او دقیق انځور کړی، هلته چې فرمایي:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ * يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ *

النحل: ۵۸-۵۹

او چې کله به ئې کوم یوه ته د نجلۍ (د زېږېدو) زیری ورکړی شو نو مخ به ئې تك تور شو او غمونه به ئې زغمل، د دې بد زېرې په وجه به له قوم نه پټېدو، (او له ځان سره به ئې ویل) آیا په سپکاوي کې ئې وساتي او که ئې تر خاورو لاندې کړي!! څومره بده ده د دوی دا پرېکړه!!

د لور زېږېدا د پېغور خبره ګنل کېده، د کورنۍ مشر به په دې خبرې د خجالت او شرم احساس کاوو چې په کور کې ئې لور زېږېدلې ده، له سیالانو سره به په لوړ سر نشو مخامخ کېدی او په جګو سترګو به ئې هغوی ته نشو کتلی، د مظلومې نجلۍ برخلیك به یا په ذلت او سپکاوي کې ژوند وو او یا ژوندۍ تر خاورو لاندې کېدا، دواړه ئې مرګ، یو ئې تدریجي مرګ او بل ئې فوري او ناڅاپي، احتمالاً چې قرآن په دې آیت (باي ذنب قتلت: په کومې ګناه وژل شوې) سره دغو دواړوو مرګونو ته ګوته نیولې.

په ډېرو روایاتو کې د جاهلیت د دور دغې مشخصې او د مشرکانو د قساوت او بې رحمۍ دغې بېلګې ته اشاره شوې:

یو ځلې د پیغمبر علیه السلام د یارانو له ډلې یو صحابي ورته راغی او ورته وئې ویل: یا رسول الله! ما له ایمانه مخکې ۳۶۰ نجونې له ژوندۍ ښخېدو ژغورلې او د هرې یوې په بدل کې مې دوه اوښان فدیه ورکړي، آیا (دکفر په حالت کې) د دې نېك عمل څه اجر او ثواب به راته راکړی شي؟! پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل: هو! ستا اجر دا وو چې الله تعالی د ایمان راوړو توفیق درکړ. ګورئ چې په هغې جاهلي ټولنې کې دا ظلم هومره خور او عام وو چې یوه صالح انسان ۳۶۰ نجونې له ژوندۍ

ښخېدو ژغورلې، خو د هرې یوې په عوض کې ئې دوه اوښان فدیه ورکړي!!

یو کس پیغمبر علیه السلام ته په داسې حال کې راغی چې ډېر کسان ئې خوا ته ناست وو، وئې ویل: یارسول الله، له ایمان راوړو مخکې مې په کور کې لور وزېږېده، مور ئې دا خبره له ما پټه وساتله، هغه ئې په بل کور کې ستره کړه، یوه ورځ ناڅاپي کور ته ننوتم، په یوې وړې او ښاېسته نجلۍ مې سترګې ولګېدې، پوښتنه مې وکړه چې دا ښاېسته نجلۍ د چا لور ده؟ مېرمنې مې وویل: زمونږ د ګاونډي لور ده، خو چې له نجلۍ سره ئې زما مینه او محبت ولید، وئې ویل: که رښتیا درته ووایم نو دا ستا خپله لور ده، چې ما له دې وېرې چې ونه وژل شي، له تا نه پټه ستره کړه!! د دې خبرې په اورېدو سره مې حالت بدل شو، جاهلانه حمیت او غیرت مې راوپارېدو، دا مې د ځان لپاره د عار او پېغور خبره وګڼله چې سبا مې سیالان ووایي زما په کور کې لور زېږېدلې، له ځان سره مې وپټېله چې همدا نن شپه او د خلکو له خبرېدو د مخه ئې چېرې ترخاورو لاندې کوم، د شپې مې ترلاسه ونیوله او له ځان سره مې صحرا ته بوتله، په یوې ګوښې کې مې یو کوهی ومونده، هغه مې په کې واچوله، کله چې مې هغه کوهي ته اچوله، هغې په دردناك او له مینې ډك غږ راته ویل: پلار جانه!! پلار جانه!! پیغمبر علیه السلام د دې دردوونکې قصې په اورېدو سره ډېر وژړل، له صحابه وو نه چا هغه سړی ملامت کړ چې ولې دې په دې قصې سره پیغمبر علیه السلام هومره وځوراوو چې اوښکې ئې توی شي، پیغمبر علیه السلام وفرمایل: دی پرېږدئ چې دا قصه بیا تکرار کړي، د قصې په بیا اورېدو سره پیغمبر علیه السلام دومره وژړل چې مخ او ګرېوان ئې په او ښکو لوند شو.

د یوه بل صحابي رضي الله عنه په هکله روایت شوی چې ویلي ئې دي: د جاهلیت له زمانې دوه خاطري لرم، د یوې په رایادولو سره مې له سترګو اوښکې وبهېږي او د بلې په یادولو سره بې اختیاره خندا راشي، یوه ئې زما د یوې لور په اړه ده، مور ئې د دې له زېږېدو خبر نه کړم، پټه ئې ستره کړه، یوه ورځ مې هغه په خپل کور کې ولیده، مینه مې پرې راغله، په سر مې لاس راکښ کړ، له خپلې

مېرمنې مې پوښتنه وکړه چې دا څوک ده؟ هغې لومړی راته وویل چې د یوه دوست لور، له څه ځنډه وروسته ئې راته وویل: ستا خپله لور، چې پوه شوم دا په رښتیا زما خپله لور ده او مور ئې په پټه ستره کړې، ځمکه راباندې تنګه شوه، له دې وېرې چې سیالان مې پرې خبر نشي پرېکړه مې وکړه چې ژر ئې تر خاورو لاندې کړم، همغه شپه مې له ځان سره روانه کړه، یو څراغ او کلنګ مې راسره واخیست، د صحرا په لوري وخوځېدو، په یوې ګوښې کې د قبر په کندلو بوخت شوم، د کندلو په وخت کې مې په ږیره ګردونه کښینستل، لور مې رامنډې کړې او وئې ویل: پلار جانه پرېږده چې ستا د ږیرې دا ګردونه درپاک کړم، ګردونه ئې پاک کړل او بېرته په خپل ځای کښیناسته، نه پوهېده چې دا قبر د څه لپاره کندل کېږي او څو شېبې وروسته به دا په کې ترخاورو لاندې کېږي، ما قبر وکندو، دا مې په کې واچوله او ډېرې خاورې او تیږې مې پرې واچولې، ... ګورئ! مونږ څومره بې رحمه او سخت زړې وو، لور مې زما په ږیرې ګردونه نشو زغملی خو ما هغه تر خاورو او تیږو لاندې ښخه کړه!!!

د خندا خاطره مې دا ده چې د جاهلیت په زمانې کې به چې کله په سفر تلو نو معمولاً به مو د کاروان د سر په اوښ باندې یو بت نصب کړ، تر څو د هغه د حمایې او ساتنې په طفیل مو دا سفر په خیر وي او له کوم ضرر او کړاو پرته خپل مقصد ته ورسېږو، په یوه سفر کې په دې ونتوانېدو چې د لرګي یا ډبرې کوم بت جوړ کړو، مجبور شوو له کجورو ئې جوړ او د لومړي اوښ په شا ئې نصب او د هغه د حمایې تر سیوري لاندې خپل سفر پیل کړو، سفر راباندې اوږد شو، په صحرا کې مو لاره ورکه کړه، څه چې مو د خوراک او څښاک لپاره درلودل ټول ختم شول او کار مو هغه ځای ته ورسېدو چې ناچار دا د کجورو بت راکوز کړو او په خپلو کې ئې ووېشو، خپل خدای مو وخوړ، هغه چې د ده د مرستې او حمایې په امېد مو دا سفر پیل کړی وو، د لارې په اوږدو کې، په هر تمځای کې به د هغه شا وخوا ته راغونډ شوو، د هغه لمانځنه به مو کوله او پښو ته به ئې په سجده پرېوتو، خو چې وږې شو نو نه یوازې هغه زمونږ مرسته ونکړی شوه بلکې دی مو وخوړ!!

د لوبو ژوندۍ ښخول، د جاهلي ټولنې دا تر ټولو کرکجنه څنډه خاص لاملونه درلودل چې ځینې ئې دا دي:

الف : له دې وړېدل چې سیمه ئې د دښمن تر برید لاندې راشي او لونې ئې د دښمن په لاس کې پرېوځي او لوی دائمي پېغور ورته پرېږدي.

ب: دا ورته د عار او پېغور خبره برېښېده چې لور ئې د بل په نکاح کې راشي.

ج: د لور زېږېدا ئې د خپلې مېړانې د ضعف او کمزورۍ نښه ګڼله او په دې سره به ئې د سیالانو په قطار کې د شرمندګۍ احساس کاوو.

ځینې مفسرین په دې نظر دي چې له ښځو سره ظالمانه او له تبعیض او سپکاوي ډک چلند، د دوی انساني حقوق تر پښو لاندې کول او هغه له دې محرومول چې په ټولنې کې خپل انساني مقام ولري، خپل حیثیت ترلاسه او خپله دنده ترسره کړي، دا د ښځې له ژوندۍ ښخولو سره مترادف وه، دا ځکه چې له هغې سره د یوه ژوندي او شریف انسان په څېر معامله نه کېده، استعدادونه ئې ځپل کېدل، د خپلو وړتیاوو د تجلي مجال ئې نشو ترلاسه کولی او د یوه مړي او د نورو د غاړې د پېټي په څېر ګڼل کېده.

۱۰- له هر چا سره به محاسبه کېږي، هر چا ته به خپله عمل پاڼه په لاس کې ورکول کېږي، د محشر میدان به په هغو خورو ورو پاڼو ډک وي چې هر څوک به ئې په لاس کې لري.

۱۱- د آسمان دا شنه پرده به لرې کړی شي، څه چې نن دغې پردې زمونږ له سترګو پټ کړي، ټول به راڅرګند شي. دلته باید لږ توقف وکړو، الفاظ عجیب برېښي، آسمان به له پوسته شي!! یعني څه؟! آیا آسمان پوستکی لري؟ آیا زمونږ او آسمان تر منځ داسې کومه پرده شته چې د آخوا شیانو لېدا ئې راته ګرانه کړي؟!! راشئ دا پوښتنه هم له هغو محققینو وکړو چې په دې اړه څېړنې کوي، هغوی ته به ووایو چې زمونږ په قرآن کې د آسمان په هکله داسې ویل شوي، چې د آسمان دا تر سترګو کېدونکې فضا یوه پرده ده چې ډېر څه ئې زمونږ له سترګو پټ کړي؟!! دا محققین مونږ ته یو ځواب لري او هغه دا: هغه څه چې مونږ او تاسو ئې د یوې

پېروزه ئې پردې په څېر ګورو، دا د ځمکې چاپېر فضاء ده، د یوې پردې په څېر ده، دا پرده د دې باعث شوې چې مونږ د آسمان ډېر څه ونه ګورو، د نور ډېرې پلوشې داسې دي چې له دغې پردې نشي تېرېدای، هغه ستوري چې دا وړانګې خپروي د دغې پردې په وجه ئې نن نشو لېدی، که دا پرده نه وای نو مونږ به نن دا ټول ستوري هم په څرګنده لیدل. د قرآن دې آیت یو بل ستر علمي اعجاز زمونږ مخې ته اینبی او هغه حقیقت ئې بیان کړی چې انسان دا دی اوس او په شلمې پېړۍ کې پرې پوه شو. د قیامت په ورځ به دا پرده څیرې شي، دا خټه به لرې شي، د آسمان دا پوستکی به وشکولی شي او هر هغه څه به راڅرګند شي چې دغه پرده او پوستکی ئې د لیدو مانع ګرځي.

۱۲- هغه دوزخ چې نن ستا له سترګو پټ دی، په هغه ورځ به ئې څرګند وګورې.

۱۳ - کوم جنت چې لرې او محال ئې ګڼې هغه به رانږدې کړی شي، جنتیان به ئې په خپلې خوا کې وومومي.

۱۴- هر انسان به هم د خپلې عمل پاڼې په لوستو او لیدو سره په دې پوه شي چې څه ئې د دې ورځې لپاره له ځان سره راوړي او هم به په جنت یا دوزخ کې د خپل موقعیت له مخې پوه شي چې څه ئې کړي؟! ده په جنت یا دوزخ کې خپل ځای په خپل لاس جوړ کړی، دا د ده د کړو وړو محصول دی، د خپلو کړو وړو پاڅله به په خپلو سترګو په جنت او دوزخ کې وګوري.

ÇïÈ §èóã #Œ] è@ÈÈr ÇïÈ Æ§ Y3Æ§í#qgÈÆ§ÇîÈ Æ§ Zèó#] ÈLÅ¼éÞxù

“ËÉ‰ZÈã ÞÈ§È “ËÉ ÇïÈ Ðƒì. ÆqÏ‘ ãöÞ)9 ¼çR] ÇïÈ §ÿZ? #Œ] ËÞ6Á9Ê

ÇïÈ ÊüÄ& §0 È$ÜB ÇïÈ ÊüÅB Ä ÖÈÆ§

۱۵- نو داسې نده، لوړه کړم پدغه بيا راتلونکو. ۱۶- په دا تلونکو پټېدونکو. ۱۷- او په شپې چې شي په تلو. ۱۸- او قسم د سباوون په سا ايستو. ۱۹- بې شکه دا وينا ده د استائي عزتمن. ۲۰- مخور د عرش خاوند ته او ځواکمن. ۲۱- هلته منل شوی او امين.

۱۵-۱۸: په دې آيتونو کې په څو شيانو لوړه شوې:

- په (خنس) د خناس جمع چې معنا ئې بيا بيا راتلونکی ده، شيطان ته پدې خاطر (خناس) ويل شوي چې هغه هم مکرر راځي، وسوسه کوي، بېرته درومي، له بلې ګوښې راوړاندې کېږي او بله وسوسه القاء کوي.
- د دې خناس لپاره دوه نور صفتونه هم ښودل شوي: الجوار: تلونکي او الكنس: پټېدونکي
- په شپه چې کله په تلو شي.
- او په سباوون چې په سا ايستو شي.

د قسمونو ځواب دا دي:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسولٍ كَرِيمٍ * ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ * مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ * وَ مَا صَاحِبُكم بِمَجْنُونٍ *

بې شکه چې دا د عزتمن استائي وينا ده. د عرش خاوند ته مخور او ځواکمن . هلته منل شوی او امين. او ستاسو دا ملګری مجنون نه دی.

د دغو قسمونو په معنا او د قسمونو له ځواب سره ئې د تړاو په څرنګوالي هلته ښه پوهېدی شو چې لاندې خبرې په پام کې ولرو:

له دغو دوو آيتونو نه (والليل اذا عسعس) او (والصبح اذا تنفس)، په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې (الخنس، الجوار، الكنس) به هم خامخا داسې شيان وي چې له شپې سره تړاو لري او په شپې کې راتلونکي، خوځېدونکي او پټېدونکي، له ستورو پرته بل څه نشي کېدی، ځکه دا ستوري دي چې هره شپه بيا بيا راڅرګندېږي، په شپه کې ئې د آسمان په غېږ کې خوځېدل راڅرګند شي، له

شرق نه طلوع کوي او په غرب کې پریوځي، د ورځې په رارسېدو سره ترشا شي او له سترګو پټ. که د (الخنس، الجوار او الکنس) الفاظ له دغو آیتونو نه بهر د لغت په کوم کتاب کې او په بل کلام کې وڅېړو نو بې شمېره مصداقونه ئې کېدی شي، خو که په دې خاص ځای او له دې نه مخکې او وروسته آیتونو په غېږ کې ئې معنا ولټوو نو له ستورو نه پرته بله معنا ترې نشو اخیستی، ټول مفسرین پدې خبرې متفق دي چې پدې الفاظو سره ستورو ته اشاره شوې.

د قیامت منکرین داسې ګمان کوي چې دا نړۍ نه بدلېدونکې، ثابته او ابدي نړۍ ده، په تحول او بدلون باور نه لري او دا خبره نه مني چې یوه ورځ به دا هرڅه له منځه ولاړ شي. دوی ته د پیغمبرانو علیهم السلام یوه اساسي خبره تل دا وه چې قیامت به راځي، دا ځمکه آسمان او د اوسنۍ دنیا اوسنی حالت به ختمېږي، نوې دنیا او نوې ځمکه او آسمان به پیدا کېږي، له انسان سره به د ده د ټولو کړو وړو محاسبه کېږي، سزا او جزا به ګوري. د دغې اساسي ادعا د اثبات لپاره دلته ویل شوي: شپه ورځ، د ستورو تګ راتګ، طلوع او غروب ئې دا حقیقت په ګوته کوي چې دلته د ثبات او د یوه حالت د دوام په ځای د بدلون او تحول شاهد یو، هره شېبه حالت بدلېږي رابدلېږي، تاسو څنګه دا د بدلېدو رابدلېدو په حالت کې نړۍ ثابته او تغییر نه منونکې ګڼئ؟!! په داسې حال کې چې تحول او بدلون د همدې دنیا یو عام او څرګند اصل دی، د دنیا هر څه هره شېبه بدلېږي، دا په آسمان کې خواره واره او څرګند بدونکي پټېدونکي ستوري او دا د شپې او ورځې تګ راتګ، د دې دائمي او مسلسل تحول او بدلون څرګندې بېلګې ستاسو مخې ته، لدې سره سره څنګه د عزتمن پیغمبر هغه خبره نه منئ چې وایي: یوه ورځ به دا لمر خپله رڼا له لاسه ورکړي، ستوري به تیاره شي، غرونه به له خپله ځایه وخوځي او هرڅه به بدل شي؟ د ده پدې خبرې خو دا ده د هرې شپې ورځې دا تحولات شهادت ورکوي. د (ثبات) او (دوام) عقیده بې بنسټه عقیده ده چې د دنیا مسلسل بدلون ئې ردوي. دا ولې تاسو دغه خپل ملګري پیغمبر ته پدې خاطر مجنون وایئ چې د قیامت د راتلو خبره کوي؟!! ده خو د دې خبرې حقیقت په څرګند افق کې لیدلی، دغه افق ته د نظر

کولو لپاره تاسو ته هم بلنه درکوي، د شپې ورځې تلو راتلو ته وګورئ، د ستورو طلوع او غروب ته وګورئ، دا څه پیغام له ځان سره لري، د ثبات او دوام پیغام که د تحول او بدلون پیغام، د ده خبره تائیدوي که ستاسو؟!! دی خو نه د کاهنانو په څېر دی چې د (غیب) دروغجنې خبرې خرڅوي او په څرګندولو کې ئې سخت بخیل وي او هیڅا ته ئې ورپرې نه وایي، شکرانې او نذرانې وربانديې اخلي!! د ده وینا د شیطان د ملګرو له وینا سره مقایسه کړئ، دی څه وایي او هغوی له شیطان نه په الهام اخیستو سره څه وایي؟! سره له دې څنګه د ده دا وینا نه منئ، په داسې حال کې چې دا د ده خپله وینا نه بلکې د رب العالمین له لورې د یوې عزتمنې، ځواکمنې او د نورو مطاع فرښتې په لاس ده ته لېږل شوې وینا ده او هر هغه چا ته لاربښوونه کوي چې په سمې او مستقیمې لارې د تلو تکل کوي.

د پورتنیو قسمونو ځواب دا دی: انه لقول رسول کریم (بې شکه دا د عزتمن استائي وینا ده) باید وګورو چې دا قسمونه څنګه په دې خبرې شهادت ورکوي او دغه دعوا ثابتولی شي چې دا د سورې په سر کې ویل شوې خبرې، د یوه عزتمن استائي وینا ده؟! په دې هکله ډېر توجیهات شوي خو تر ټولو دقیق تفسیر ئې همغه دی چې مخکې بیان شو.

دغه مسلسل او پرله پسې تحولات او بدلونونه چې تل او هره شپه او ورځ ئې ګورو، همدا د پیغمبر علیه السلام د ادعا د اثبات لپاره ستر دلیل دی.

’?ã qèl $Br ÇïÌÈ ÈüîÎ¢ÇÈ¢ÈÈ(Ëí qä‘ ¢ê)9r ÇïÈ 5qãõ JÎ /ãQïm$ ¹ $Br ÇïÌÈ bqÇdõ? ûÜù ÇïÌÈ 6ŠÅ§9»Üø© Éq)Î qèl $Br ÇïÍÈ ÊüÏÖÎ É ø¤ê$ brâ±¢ $Br ÇïÌÈ LìÉGó„ b& ÍãZÄ ä$© `Jï ÇÐÈ ûüï»èïj ÖÉ ¥vÎ qèl ÞÎ ÇïÈ šú üÜ=»è¤ê> ‘ ª! $ä$±„ b& ¥Î

۲۲- او ستاسو دا ملګرى مجنون نه دى. ۲۳- او بې شکه چې افق کې ئى لیدلى دى څرګنده. ۲۴- او ندى دى په غیب باندې بخیل. ۲۵- او نده دا وینا د رټل شوي کوم شیطان. ۲۶- نو چېرته درومئ تاسو؟ ۲۷- دا نده مګر ذکر ټول عالم ته. ۲۸- ستاسو هغه چا ته چې ئې غوښتي؛ مستقیم شي. ۲۹- تاسو غوښتى نشئ تر څو نه وي غوښتي خداى، رب د عالمونو.

---

۲۲ - هغه خبرې چې ستاسو ملګرى پیغمبر علیه السلام ئې د قیامت په اړه کوي، پام چې دا د هغه چا د خبرو په څېر ونه ګڼئ چې پېریانو نیولى او هغوى د ده په ژبه د غیب په هکله خبرې کوي، دا د غیب خبرې نه دي، پیغمبر د خپلې دې وینا مصداق او نښې په افق کې څرګندې لیدلې، د ده وینا د کائنات په هکله له دقیق علم او پوهې سرچینه اخلي، که د ده په وینا کې لږ غور وکړئ او د ده دلایل واورئ نو په حقیقت به ئې پوه شئ، دا د پیغمبر علیه السلام خپله وینا نه ده، له ځانه ئې نه ده کړې، دوه بنسټونه ورته لرې:

۱ - نښې او آثار ئې د آسمان په غېږ کې څرګندې لیدلې دي.

۲ - د هغه الله له لورې یوې فرشتې دا اطلاع ورکړې چې د عرش پالونکى او واکمن دى.

۲۳ - دلته دا نه دي ویل شوي چې پیغمبر علیه السلام څه د آسمان په کنارو کې څرګند لیدلي، په دې اړه درې توجیهات زمونږ مخې ته راځي:

الف: خداى ئې څرګند لیدلى!! دا توجیه نه د آیت له سیاق و سباق سره اړخ لګوي او نه د قرآن له نورو څرګندونو سره تطابق لري، برعکس دا د قرآن له مبادیو او اساساتو سره شدید تعارض لري، قرآن په ډېر صراحت سره وایي چې هیڅوك خداى نشي لیدى، د موسى علیه السلام په څېر یوه اولواالعزمه پیغمبر تمنا وکړه چې الله په خپلو سترګو وګوري، خو دا تمنا ئې په دې خاطر ترسره نه شوه چې په دنیا کې هیڅ انسان د الله د لیدو توان او استعداد نلري.

ب: په افق کې ئې داسې نښې او آثار تر سترګو شوي چې د قیامت په حتمي

راتلو دلالت کوي.

ج: د وحي حامل فرشته ئې د آسمان په غېږ کې په ځرګنده لیدلې.

د دې آیت له فحوا او د مخکنیو آیتونو په رڼا کې معلومېږي چې دلته دغه دواړه مطالب افاده شوي. دا خبره ئې له هغې فرشتې اوږدلې چې د وحي حامل وه او ده په افق کې ځرګنده ولیده او دا هغه خبره ده چې ده ئې نښې په افق کې په واضح توګه لیدلې دي، دا د شپې ورځې پر له پسې بدلونونه، د ستورو تګ راتګ، راختل او پرېوتل، سقوط او هبوط، نښیي چې کائنات یوه ثابته او تغییر نه منونکې هستي نه ده چې له منځه تګ او متلاشي کېدل ئې محال وګڼو، هره شېبه د دې احتمال شته چې یو آني او ناڅاپي تصادم هر څه ګډ وډ کړي.

۲۴ - دا آیت دوه مطلبه افاده کوي:

الف: څه چې پیغمبر علیه السلام د غیبي امورو او هغه څه په هکله وایي چې نه ئې انسان لیدی شي او نه درک کولی، دا د وحي له لارې ده ته ویل شوي او دی ئې په پوره احتیاط او امانتداری سره خلکو ته رسوي، نه څه سپماوی کوي او نه بخل، نه د کوم بخیل عالم په څېر دی چې نه غواړي نور خلك په هغه څه وړپا او ده ته له بدلې ورکولو پرته پوه شي چې دی پرې پوه شوی او نه د کوم کاهن او منجم په څېر چې د غیب خبرې خرڅوي او شکرانې پرې اخلي.

ب: د غیب په اړه د ده وینا د خپلو هغو کاهنانو، منجمینو او فال نیوونکو سره مقایسه کړئ چې د خلکو د غولولو لپاره د غیبي امورو په هکله یو څه بل څه وایي خو نه د صداقت او اخلاص له مخې، نه خلکو ته د کومې ګټې رسولو لپاره او د دوی د لارښوونې او هدایت په غرض او نه مفت او وړپا، بلکې د (شکرانو) په بدل کې، اجوره پرې اخلي، له دې لارې خپله خښته او جیب ډکوي، جاهل او ناپوه خلك غولوي، د غولېدلو خلکو جیب ته ئې سترګې وي.

خو تاسو ګورئ چې پیغمبر علیه السلام د قیامت، حساب و کتاب، جنت او دوزخ په څېر د غیبي امورو په هکله په خپل بحث سره نه یوازې له چا څه بدله نه غواړي بلکې په پوره سخاوت او پرته له کومې طمعې ئې خلکو ته رسوي او په دې

لار کې کړاوونه ګالي.

که قرآن ته لږ ځیر شو نو ګورو چې دښمنانو کله پیغمبران علیهم السلام په سحر او جادو متهم کړي او د هر یوه په هکله ئې ویلي چې دا ساحر او جادوګر دی او کله ئې کاهنان ګڼلي! دا ولې؟ دا ځکه چې دوی په خلکو باندې د پیغمبرانو علیهم السلام د دعوت د ژور اغېز لپاره بله توجیه نشوی وړاندې کولی، دوی به خپلو پلویانو ته په دې هکله څه ویل چې دا ولې په دغو خلکو کې چې د پیغمبرانو علیهم السلام دعوت ئې منلی دومره ژوره تبدیلي راغلې، هر څه ئې بدل شوي، افکار ئې، عمل ئې، اخلاق ئې، وینا ئې، کړه وړه او سلوك ئې، هر څه ئې له بنسټه بدل شوي، په ژوند او شخصیت کې ئې ژور انقلاب راغلی، دا پیغمبر حتماً ساحر او جادوګر دی چې په خپلو څو خبر سره ئې په خپلو مخاطبینو کې، داسې ژر او دومره ژور تغییرات راوستي، د پرون ورځې له بې وزلو، غلامانو، ذلیل او بې زړه خلکو ئې داسې ستر ستر، انقلابي، مجاهد، زړه ور او مقاوم شخصیتونه جوړ کړل، هغه چې تر پرونه د خپلو بادارانو په وړاندې سخت مطیع، ذلیل او هر امر ته ئې تسلیم ول، دا دی اوس ئې بغاوت ته ملا تړلې، د نظام په وړاندې ودرېدلي، له مرګه نه وېرېږي، هر خطر په ورین تندي قبلوي!! آیا له یوه جادوګره پرته بل څوك دا کار کولی شي؟!!

او د دې لپاره به ئې هغوی ته کاهن ویل چې خلکو ته ووایي: دا د پیغمبرۍ مدعي چې وایي د الله له لوري ورته وحي شوې، په حقیقت کې زمونږ د دغو کاهنانو په څېر دی چې د بازار په هرې کوڅې کې ئې دوکان پرانیستی، فالونه اچوي، تعویذونه ورکوي، کوډې کوي، د غیب په اړه خبرې کوي او په دې سره له بې وزلو غولېدلو خلکو شکرانې اخلي، د څو پیسو لپاره دا کارونه کوي، کسب ئې غیب ویل او له خلکو پیسې شکول دی، که پیغمبران د غیب په هکله څه وایي، د جنت او دوزخ، بیا ژوندون، د خدای، فرشتو، روح او پېریانو په اړه خبره کوي،... د دوی دا ټولې خبرې زمونږ د کاهنانو په څېر دي، زیات اهمیت مه ورکوئ، نوې خبرې ئې مه ګڼئ او تر اغېز لاندې ئې مه راځئ.

د دغو خبرو په ځواب کې ویل شوي: نه ګورئ چې پیغمبر د کاهنانو په څېر نه دی، پر غیب بخیل او ممسك نه دی، له چا نه د بدلې او اجورې طمع نه لري، نه ئې له دین نه دوکان جوړ کړی، نه له غیب ویلو ځان ته حرفه او پېشه!! قرآن دا د پیغمبرانو او رښتونو دعوتګرانو یوه ستره ځانګړتیا ګڼي چې د خپل دعوت او مبارزې په مقابل کې له خلکو د بدلې طمع نه لري، خپل اجر له الله پرته له هیچا نه غواړي، قرآن دا یو دقیق معیار او ملاك ګڼي چې په هغه سره یو رښتونی او صادق دعوتګر له یوه حرفوي دعوتګر او دین خرڅوونکي دکاندار نه ښه پېژندی شو، وګورئ چې هغه د اجر په لټه کې دی که د اجورې په لټه کې، خپل اجر له الله غواړي که له خلکو؟ دی د خلکو لپاره قرباني ورکوي او که له خلکو غواړي چې د ده لپاره قرباني ورکړي؟!! آیا دی د خلکو د سوکالۍ او هوساینې لپاره خپله آرامتیا او هوساینه د دوی په پښو کې قرباني کوي او که له خلکو دا طمع لري چې د ده د هوسا او آرامه ژوند لپاره کړاوونه وګالي او خپله هوساینه د ده په پښو کې ذبح کړي؟!! که له خلکو ئې بدله غوښته، یو حرفوي دعوتګر دی، خو که د اجر طمع ئې یوازې له الله وه، د پیغمبرانو وارث دعوتګر دی، دا باید تل د یوه معیار او ملاك په حیث او د صادق او کاذب دعوتګر تر منځ د توپیر او تفکیك وسیله وګڼئ، د هغه چا متابعت او ملګرتیا وکړئ چې له ماسوی الله نه د اجر او اجورې طمع نه لري، په دې اړه د قرآن لارښودنه دا ده:

اتبعوا من لایسئلکم اجرا و هم مهتدون.

د هغه چا متابعت وکړئ چې له تاسو هیڅ بدله نه غواړي او هدایت شوي.

۲۵- راشئ د پیغمبر علیه السلام پیغام او وینا د هغه چا له وینا سره مقایسه کړئ چې د رټل شوي شیطان مطیع او د شیطان د وسوسو تر اغېز لاندې دی، وګورئ چې دا داعي څه وایي؟ له تاسو څه غواړي؟ خبرې ئې الهي رنګ لري که شیطاني؟ د یوه صادق داعي او ټګمار دعوتګر تر منځ د تفکیك او توپیر لپاره باید د دوی پیغام او د دعوت محتوا ته وګورو او دې ته پام وکړو چې هغوی خلکو ته د ویلو لپاره څه لري؟! چا چې په دوی ایمان راوړی او د دوی په لار تللي، په

شخصيت کې ئې څه تبديلي راغلې، د دې دعوت اغېز د دوی په کړو وړو څنګه دی؟ صادق دعوتګر، د پېغمبرانو وارثان او د الله لوري ته بلونکي هغه دي چې حق، عدالت، صداقت، امانتداري، په خپلو ژمنو وفا، سخاوت، مروت، صبر، قناعت، تقوا او پاك لمنۍ ته بلنه ورکوي، د ربښتوني دعوتګر د دعوت له محتوا په څرګنده معلومېږي چې له الهي مرجع ئې الهام اخيستی او په مقابل کې ئې هغه دعوتګران چې د شيطان په لار درومي او له شيطاني وسوسو الهام اخلي، هغوی به وګورئ چې د فساد، ګناه، ظلم، خيانت، د نورو پر حق تجاوز او تېرۍ، دروغ، خدعه، کرکه، نفرت، حرص، بخل، خپلې ژمنې تر پښو لاندې کول، د ناروا موخو لپاره حرامې لارې غوره کول، دا هغه څه وي چې دوی بلنه ورکوي او د دوی د پلويانو په شخصيت کې به دا ټول په څرګنده وګورئ.

۲۶ - له دې ټولو سره سره څنګه د حق او باطل په تفکيك کې اشتباه کوئ، څنګه په دې نه پوهېږئ چې ستاسو دا ملګری پېغمبر دی، پېغام او دعوت ئې الهي، څنګه خدای او پېغمبر ئې پرېږدئ او د شيطان په لار درومئ؟!

فاين تذهبون؟ چېرې درومئ؟!

۲۷ - ګورئ چې د دې پېغمبر په الهي پېغام کې د عالمیانو لپاره پند او يادونه ده، له يوې خوا هغوی ته نصيحت کوي، خبرداری ورکوي او له ګناه او تېرې ئې منع کوي، له بلې خوا هغه هېر شوي حقايق ورپه يادوي چې ريښه ئې د دوی په فطرت کې ده، ويده وجدان ئې راويښوي، هغه راکده حافظه ئې خوځوي او فعالوي چې د حقايقو د پېژندو زېرمه ده.

۲۸ - خو دا د هغه چا لپاره ذکر او پند دی چې په هغه کې تلوسه وي، د حق پېژندو تکل، د حقيقت موندو تنده او په حقايقو د پوهېدا تمنا، لکه څنګه چې ړوند له نور او رېړا ګټه نشي اخيستی، همداراز په چا کې چې حقيقت ته د رسېدو تلوسه نه وي هغه د پېغمبر له ذکر او يادونې ګټه نشي اخيستی، د ده ويده وجدان نشي راويښولی، څوك چې د مستقيمې لارې د پېژندو هڅه کوي، غواړي سمه لار له ناسمې تفکيك کړي، د هغه لپاره دا پېغام ذکر او پند دی، په دې سره به ئې په

سمه لار د تلو توفیق په برخه شي.

۲۹ - دلته یوې ډېرې مهمې اعتقادي موضوع ته اشاره شوې، داسې موضوع چې د مفسرینو ترمنځ د ډېر ژورو او پراخو بحثونو باعث شوې او هغو خلکو ته ئې ډېرې ډېرې پوښتنې راولاړې کړې چې له قرآني مفاهیمو سره آشنا نه دي، دوی وایي: که زمونږ مشیت د الله د مشیت تابع وي او تر څو د عالمونو رب نه وي غوښتي زمونږ اراده او غوښتنه بې تأثیره ده! تر څو الله نه وي غوښتي زمونږ په زړه کې نه کومه تلوسه او تمنا راولاړېږي او نه د کوم کار د کولو عزم او اراده، که خبره داسې وي چې مونږ څه غواړو او د کولو اراده او عزم ئې کوو، الله ئې زمونږ په زړه کې راولاړوي او مونږ د هغه کار کولو ته هڅوي، نو مونږ ولې باید د داسې کار په اړه وپوښتی شو او د مکافات او مجازات مستحق وګڼلی شو؟! تر څو ئې الله ونه غواړي مونږ ئې نه شو غوښتی، تر څو الله د کوم کار د کېدو اراده نه وي کړې مونږ ئې نشو ترسره کولی، د هر څه غوښتنه او د هر کار د کولو اراده الله تعالی زمونږ په زړه کې اچوي، نو مونږ به ولې او په کوم دلیل په کومې ګناه نیول کېږو؟!! دا موضوع د (قضا او قدر) په بحث پورې تړلې یوه اعتقادي موضوع ده او دې پوښتنې ته ځواب وایي چې آیا انسان (آزاد) او (مختار) پیدا شوی که (مجبور) او (محکوم)؟ آیا په خپلو کړو وړو کې له استقلال او خپلواکۍ برخمن دی که د هغو مقدراتو په وړاندې محکوم دی چې دی ئې په خپلو منګولو کې نیولی او د هر راز مخالفت او سرغړاوي امکان ئې تري سلب کړی؟! او که د دې دواړو ترمنځ درېیمګړی حالت، نسبي آزادي او اختیار او نسبي محکومیت او مجبوریت؟ په دې مطلب د ښه پوهېدو لپاره په کار ده چې لومړی په دې موضوع پورې د تړلو مفاهیمو په معنا ځان پوه کړو او بیا د دوی ترمنځ ارتباط او تړاو درک کړو او په پای کې د موضوع په حقیقت پوه شو. په موضوع پورې تړلې مفاهیم دغه دي:

قضاء: له قضا نه هغه سنن او ضوابط مراد دي چې په ټول عالم او د کائنات په هرې برخې حکومت کوي، همغه چې مونږ ئې مظاهر په خپلو سترګو ګورو، ګورو چې هر څه د دغو سننو او ضوابطو په وړاندې محکوم او مقهور دي، هیڅ څه او هیڅوک له

دې ضوابطو نه د سرغړاوي مجال نشي ترلاسه کولی، په دې عالم کې هرکار د دغو سننو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، نه کوم ستر کار او نه کوم وړ کار، نه کوم عادي خوځښت او نه پراخ او ستر حرکت، هیڅ څه دغو ضوابطو ته له کامل انقیاد نه پرته نشي ترسره کېدی، د عالم د هر ستر او وړ توکي پیدا ښت، ارتقا، د کمال اوج ته رسېدا، له هغه ځایه ئې د ضعف او ناتوانۍ په لوري د خوځښت پیل، په مرګ محکومېدا او خپل ځای بل ته پرېښودل، دا ټول د هغو سننو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي چې دا عالم ئې په خپلو منګولو کې نیولی، د قرآن په قاموس کې دغه سنن او ضوابط د (قضا) په نامه یادېږي چې دوه برخې لري:

الف: تکویني قضا، دا پر طبیعت حاکم سنن او ضوابط.

ب: تشریعي قضا، هغه قوانین او مقررات چې الله تعالی د انسان د فردي او اجتماعي ژوند د تنظیم لپاره ټاکلي.

انسان نن په دې حقیقت پوه شوی چې د دې پراخ او ستر عالم هر څه د خاصو قوانینو او ضوابطو په وړاندې منقاد دي او هر څه د دغو قوانینو مطابق ترسره کېږي، که دا د توکو پیدا ښت دی، په خپلو کې د عناصرو ترکیب دی، د ژوو زېږېدا، وده، زړښت، مرګ او تجزیه کېدل دي، د شیانو حرکت، سرعت، راپرېوتا او ویښتل دي او که هر بل کار او هر حرکت، دا ټول د هغو ضوابطو مطابق ترسره کېږي چې ساینس ئې د (فارمول) په نامه یادوي، قرآن ئې د قضا په نامه.

قدر: د قدر لغوي معنا اندازه، حد او توان دی او د قضا او قدر په مبحث کې په دې معنا راغلی چې الله تعالی هر څه په خاصه او معینه اندازه پیدا کړي، د مقدار لپاره ئې یو حد ورته ټاکلی، د ټولو شیانو د مقادیرو تر منځ ئې دقیق تناسب او تعادل رامنځ ته کړی، نه پرېږدي دا تعادل او توازن له منځه ولاړ شي، د توکیو ضروري مقدار کم یا زیات شي، د هر څه د پیدا ښت، دوام او فنا لپاره ئې خاص اجل او نېټه ټاکلې، د هر څه د حرکت لپاره ئې د پیل او پای مسیر ټاکلی او هره پېښه په خپل ثابت وخت کې رامنځ ته کېږي.

نن ساینس همدغه خبره کوي چې د دې عالم د هر څه مقدار او اندازه ثابته او

معینه ده، له ټولو هغو پرله پسې او مسلسل تحولاتو سره سره چې هره شېبه ئې هرې خوا ته ګورو، یو د تجزیې په حالت کې، بل د راټوکېدو په حالت کې، د یوه موجود شکل بدل شي او بل څه ترې جوړ شي، جامد په مایع او مایع په ګاز بدل شي، خو له دې ټولو سره سره نه دا ثابت مقادیر بدلېږي او نه ئې ترمنځ تعادل او توازن، په عالم کې شته (تقدیر) نه بدلېدونکی دی او په عالم کې ترسترګو کېدونکي تغییرات ئې نشي بدلولی. که په دې (تقدیر) کې ډېر لږ بدلون او تغییر راشي او دا شته توازن او تعادل له منځه ولاړ شي، نه به د ځمکې پر سر ژوند ممکن وي او نه به د دې عالم دوام، هر څه به متلاشي کېږي او دا ټول کائنات به له منځه ځي!! ساینس نن په جګ غږ اعتراف کوي چې د عالم هر توکی له پیدا ېښت نه تر زړېښت او مرګ پورې ثابت او معین مسیر پلی کوي..

اراده: د هوډ، عزم او قصد په معنا ده او په دې مبحث کې دا مفهوم افاده کوي چې د دې عالم هر څه د (قضا او قدر) مطابق او د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خبره یوازې دا نه ده چې د کائنات له پیدا ېښته وروسته او په هغه کې د سننو او مقدراتو له وضع کولو وروسته، د دې عالم هر کار په خپله او له دغو سننو سره سم، د الله له تصرف او پرېکړې پرته سر ته رسي، داسې نه ده چې دا عالم خپلې مخې ته پرېښودل شوی وي او پېښې په خپل سر او د دغو ضوابطو او فورمولونو مطابق او د طبیعي بهیر په څېر رامنځ ته کېږي، برعکس خبره داسې ده چې که څه هم هر کار، هر خوځښت او هر بدلون او تحول د خاصو سننو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي خو پیل او پای ئې د الله په اراده او إذن وي، دا الله دی چې لحظه په لحظه او هره شېبه ئې اداره کوي، جهت او مسیر ورته ټاکي او خاص نتایج پرې مرتب کوي. خو بایددې پوښتنې ته ځواب پیدا کړو چې په داسې حالت کې د انسان د نسبي استقلال او آزادۍ او له دوو لارو او دوو بدیلونو څخه د یوه په انتخاب کې د ده د اختیار معنا څه کېدی شي چې دلته د هر څه او هر کار لپاره له مخکې مقادیر او مقدرات ټاکل شوي، ثابت او تغییر نه منونکي سنن او ضوابط په ټول عالم حکومت کوي او هر کار د الله په اراده ترسره کېږي، دا باور خو د هر ډول خپلواکۍ

او استقلال مجال ختموي او له انسان او د عالم له هر څه نه مجبور او مقهور مخلوق جوړوي!!

تر ټولو د مخه په کار ده چې د قرآن ځینې هغه آیتونه له نظره تېر کړو چې وایي: انسان ته په یوې معینې دائرې کې دا اختیار ورکړی شوی چې یوه له دوو لارو او له ښه او بد څخه یو ئې انتخاب کړي، د ده دغه اختیار او استقلال ته په پام سره هغه د خپلو عملونو مسئولیت په غاړه لري او سزا به ئې ګوري: دا مطلب په ګڼ شمېر آیتونو کې راغلی چې مونږ دلته په دوو ببلګو اکتفا کوو. د کهف په مبارکې سورې کې راغلي:

وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَاراً أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقاً إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً * الكهف: ۲۹ ـ ۳۰

او ووایه: دا ستاسو د رب له لوري یو حقیقت دی، نو څوک چې غواړي ایمان دې راوړي او د چا چې خوښه وي کافر دې شي، بې شکه چې مونږ د ظالمانو لپاره داسې اور تیار کړی چې دیوالونه به ئې پرې راتاو وي او چې کله د مرستې لپاره غږ کړي نو په داسې اوبو به ئې غږ ته ځواب ویلی شي چې خوټبدونکې، تورې او بویناکې دي او مخونه وریتوي، څومره بد څښاك او څومره بد ټاټوبی او بې شکه هغو چې ایمان ئې راوړی او صالح عملونه ئې کړي، مونږ د هغه چا اجر نه ضایع کوو چې د عمل له مخې ښه وي.

له دې مبارکو آیتونو په ډېر صراحت او وضاحت سره معلومېږي چې انسان ته دا اختیار او واك ورکړ شوی چې په خپله خوښه یا د ایمان او صالح عمل لار غوره کړي او یا د کفر او ظلم لار، د همدغه واك او اختیار په وجه او د خپل انتخاب د څرنګوالي له مخې به سزا ګوري، همداراز د النبأ په سوره کې لولو.

ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَن شَآءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبا النباء: ۳۹

دا رښتونې ورځ ده، نو څوك چې غواړي، د خپل رب په لوري دې د ورتګ لار

غوره کړي.

يعني دا هم د انسان په انتخاب پورې اړه لري چې د خپل رب لورې ته د ورتلو لار اختيار کړي او د صالح عمل په نتيجه کې د الله خوا ته غوره مقام ترلاسه کړي.

خو دا چې د دې آيتونو تر څنګ قرآن دا هم ويلي چې: و ماتشاءون الا ان يشاء الله: تاسو غوښتی نشئ تر څو د عالمونو رب الله نه وي غوښتي. دا مطلب به څنګه د انسان له نسبي آزادۍ او اختيار سره متصادم نه ګڼو او څنګه به دا آيتونه سره همغږي ثابتوو، ځواب ئې دا دی:

که دا آيت او دې ته ورته، مستقل او له نورو بېل نه بلکې د ټولو هغو آيتونو ترڅنګ وڅېړو او ټول هغه آيتونه په پام کې ولرو چې د قضا، قدر، اراده، مشيت او اختيار مفاهيم په کې راغلي، نو په مطلب ئې پوهېدل آسانه او له خبط او خطا نه خوندي پاتې کېدی شو، متأسفانه بادي الرأی کسان او د لنډ نظر خاوندان دا آيت يوازې او نورو ته له پامه پرته څېړي، په همدې وجه په مطلب پوهېدل ورته ګران شي او ګمان کوي چې دا آيت د انسان په بې وسۍ، مجبوريت او عدم اختيار دلالت کوي، دوی دې ته نه دي متوجه چې په دې آيتونو کې د دې موضوع يوه څنډه څېړل شوې او نورې برخې ئې په نورو آيتونو کې، په کار ده په موضوع د ښه پوهېدو لپاره ټول اړوند آيتونه په پام کې ونيسو، د دغې غلطۍ په وجه ځينو کسانو د قضا او قدر په اړه داسې څه ويلي چې په موضوع د پوهېدو په ځای ئې هغه مزيد ګرانه کړې، خلکو ته ئې شکوک او شبهات راپيدا کړي او دښمنانو ته ئې د دې خبرې کولو موقع ورکړې چې ووايي: قرآن هم انسان بې اختياره او مجبور مخلوق ګڼي او هم ئې کړه وړه د محاسبې وړ، په داسې حال کې چې مجبور مخلوق د خپلو کړو وړو په اړه هيڅ مسئوليت نه لري، د مجبور مخلوق د ټولو کړنو مسئوليت د هغه چا په غاړه وي چې دی ئې ورته مجبور کړی!! ځينې نور بيا په دې هکله له څه ويلو ممانعت کوي او په دې ئې تېنګار وي چې د قضا او قدر موضوع بايد مجمل ومنو او تفصيل ته ئې له ننوتو ډډه وکړو!! په داسې حال کې چې دا يوه مهمه اعتقادي موضوع ده او ايمان پرې ضروري، ايمان له علم او پوهې پرته نشي کېدی، ايمان په

حقیقت کې د پوهې انتهاء او پاپله ده، قرآن د ګڼ شمېر آیتونو په ترڅ کې او په ډېر تفصیل سره دا موضوع څېړلې. که په قضا او قدر پورې مربوط ټول آیتونه د یوه بل څنګ ته کېږدو، د یوه لپاره بل له پامه ونه غورځوو او د ټولو په رڼا کې نتیجه راوباسو، نو نه به په اصل مطلب پوهېدل راته ګران وي او نه به له کوم مشکل سره مخامخ کېږو.

د دغې موضوع په ارتباط مو هم باید دې ته پام وي چې قرآن که له یوې خوا دا ویلي چې دلته تغییر نه منونکي قضاء او قدر شته، هر کار د قضا او قدر مطابق او د هغو سننو او ضوابطو په مراعات سره چې الله تعالی د دې عالم لپاره وضع کړي، د الهي مقدراتو په محدوده کې او د الله تعالی په اراده او إذن ترسره کېږي، له بلې خوا ئې دا هم ویلي چې انسان ته نسبي واك او اختیار ورکړی شوی، هغه کولی شي له دوو لارو یوه غوره کړي، کولی شي له دوو کارونو نه د یوه د کولو اراده وکړي، پر قرآن د ایمان غوښتنه دا ده چې مونږ به په دواړو خبرو ایمان لرو، نه دا چې یوه ئې ومنو او پر هغې ټینګار وکړو او له بلې سترګې پټې کړو او له پامه ئې وغورځوو. هغه چا ته چې په قرآن کې لږ غور وکړي، د دې دواړو خبرو تلفیق ګران کار نه دی او په ډېره آسانۍ سره دې نتیجې ته رسېږي چې انسان ته د نسبي اختیار او واك ورکول او له دوو بدیلونو څخه د یوه د انتخاب قدرت او صلاحیت ورکول، د همدې الهي (قضا) او (قدر) یوه برخه ده، الله تعالی دا سنت وضع کړی چې انسان کولی شي په ځینو مواردو کې او د یوې خاصې محدودې په انګړ کې د خپل مشیت او غوښتنې مطابق اقدام وکړي، که دا الهي سنت نه وی او د ده دا اختیار د قضا او قدر جزء نه وی نو انسان به د جماداتو په څېر په کامله توګه محکوم او بې اختیاره وو، هیڅ څه به ئې په خپله خوښه نشو ترسره کولی!! خو د الله تعالی مشیت داسې تللی، الله تعالی داسې اراده کړې، الله تعالی داسې غوښتي چې انسان دې نسبي واك او اختیار ولري، د همدې لپاره وایو چې انسان هر څه کوي د الله په اراده، إذن او اجازه ئې کوي، الله تعالی ورته د یوې پرېکړې عزم او د یوه کار د کولو توفیق ورکوي. د (قضاء) او (قدر) معنا دا نده چې انسان بې اختیاره

او بې ارادې مخلوق دی، چې نه د انتخاب اختیار لري او نه په خپل تقدیر او برخلیك کې د ده اراده او عزم څه اغیز لري. دا د قضاء او قدر ډېر غلط او ناسم تعبیر دی، (قدر) یعني دا چې دلته د هر څه لپاره خاصه او تغییر نه منونکې اندازه ټاکل شوې او (قضاء) یعني دا چې دلته هرڅه د ثابتو سننو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، انسان ته د همدغو سننو او مقدراتو په محدودې کې د انتخاب واك او اختیار ورکړی شوی، په سم انتخاب ئې سم نتائج مرتب کېږي او خراب انتخاب ئې خراب نتائج ورکوي.

د قضاء او قدر په اړه چې کوم آیتونه او روایات راغلي، په تعبیر کې ئې مسلمانان په درېو ډلو وېشل شوي:

۱. هغه چې انسان د مقدراتو په وړاندې داسې بې واکه، مجبور او محکوم مخلوق ګڼي چې برخلیك ئې له مخکې ټاکل شوی، دی ئې د بدلولو توان نه لري، د ده افعال او کړه وړه نه د ده د خپلې ارادې زېږنده دي او نه ئې د خپل ذاتي توان او ځواك محصول، اراده ئې د الله تعالی د ارادې تابع او ځواك ئې الهي توفیق دی، دا ډله د جبریه په نامه نومول شوې. د دوی د عقیدې او باور خلاصه دا ده:

- انسان په خپلو افعالو کې خپلواك نه دی.
- ځینې انسانان سعید او بختور او ځینې شقي او بد بخت پیدا شوي.
- ځینې انسانان د جنت لپاره پیدا شوي او ځینې د دوزخ لپاره،
- جنتي به خامخا د جنت کارونه کوي او دوزخي د دوزخ، نه دا خپل برخلیك بدلوی شي او نه هغه!
- که الله تعالی څوك جنت یا دوزخ ته لېږي دا پوښتنه نشي ترې کېدی چې ولې؟ که ټول انسانان دوزخ ته ولېږي، ظلم ئې نه دی کړی او که ټول جنت ته ولېږي بې عدالتي ئې نه ده کړې. دا ځکه چې ظلم هغه څه ته وایي چې څوك د بل په مال او حق تېری وکړي، انسانان ټول د ده مخلوق او دی ئې ټولواك دی، د دوی په اړه هره پرېکړه د ده حق دی.

۲- هغه چې د پورتنۍ ډلې په مقابل کې ده، انسان په خپلو افعالو کې مستقل

او خپلواك ګڼي، د ده ټول افعال د ده د خپلې ارادې زېږنده بولي، د دوی له نظره جنت د مؤمن حق دی چې خامخا ئې باید ترلاسه کړي، او دوزخ د کافر د بدو عملونو سزا ده چې باید ورسره مخامخ شي، دوی د مخکنۍ ډلې عقیده او مجبورونکی تقدیر او برخلیك د الهي عدل خلاف ګڼي، دوی د قدریه په نامه یاد شوي، چې د باور خلاصه ئې دا ده:

- د انسان هر عمل په خپله د ده له لوري دی، هم بد عمل په خپله خوښه کوي او هم نېك عمل، مخکنۍ ډله د انسان ټول افعال الله تعالی ته منسوبوي او دوی ټول انسان ته منسوبوي.
- جنت ته به هغه څوك درومي چې د جنتیانو عمل ئې کړی وي، او دوزخ به د هغه چا ځای وي چې د دوزخیانو عملونه ئې کړي.

دا دواړه ډلې د خپلې عقیدې په ملاتړ کې په خاصو او ځانګړو نصوصو استناد کوي او د مقابل طرف د استناد ورآیات تأویلوي او روایات ئې یا نه مني او یا ئې د آیتونو په څېر تأویلوي.

۳- د دغو دواړو ډلو په مقابل کې درېیمې ډلې منځنۍ لار غوره کړې، د انسان په نسبي اختیار او نسبي محکومیت باور لري. دوی د اهل سنت و جماعت په نامه یادېږي او د امت اکثریت جوړوي.

اهل سنت و جماعت په دې عقیده دي چې انسان نه مجبور مطلق دی او نه مختار مطلق، بلکې په یوې محدودې کې د اختیار خاوند دی، د دوی له نظره د انسان په اړه دا عقیده درلودل چې هغه په مطلقه توګه محکوم او مجبور دی هم د واقع خلاف خبره ده، هم له څرګندو نصوصو سره متصادم، او هم د الهي عدالت خلاف، عملاً ګورو چې انسان نه د جماداتو په څېر بې واکه او محکوم دی، او نه داسې فعال مایشاء چې هر څه ئې زړه وغواړي وئې کړی شي، خبره داسې نه ده بلکې د ځینو کارونو د کولو واك او اختیار لري، او د ځینو له کولو عاجز او ناتوانه، د همدغه واك او اختیار په وجه له هغه سره محاسبه کېږي، ده ته چې د کومو کارونو کول ممکن دي د هغوی له منځه د یوه انتخاب کولی شي، خو د ده په

دې انتخاب چې کوم نتایج مرتب کېږي، دی ئې په خپله نه بلکې الله تعالی ئې پرې مرتب کوي، په دې لار کې چې دی له کومو لوړو ژورو سره مخامخ کېږي دا ټول د ده له واکه بهر شیان دي، که هغه مجبور او بې اختیاره وی نو نه محاسبه ورسره صحیح وه او نه ئې مجازات، دا ځکه چې د هغه چا مجازات او تعذیبول د عدالت خلاف کار دی چې د اختیار او واك خاوند نه وي او د هر کار په کولو اړ شوی وي، الله تعالی په خپلو بندګانو ظلم نه کوي، څنګه به هغه څوك تعذیبوي چې بل ګناه ته اړ کړی وي، الله تعالی خو د مجبوریت او اضطرار په وخت کې حرام کار هم انسان ته روا کړي.

جبریه د خپلې عقیدې د اثبات لپاره په دې آیت تر هر څه زیات استناد کوي:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ * الصافات:۹۶

چې ترجمه ئې داسې کوي:

او الله هم تاسو پیدا کړي یئ او هم ستاسو عملونه!

یعني دا تاسو نه یئ چې خپل عملونه ترسره کوئ بلکې ستاسو عملونه هم د الله تعالی له لوري پیدا کېږي!! د خپلو عملونو پرېکړه تاسو نه کوئ الله تعالی ئې کوي!!

د دغې ژباړې او استدلال په هکله باید ووایو:

- دا ژباړه ناسمه او د آیت د مراد او مقصد خلاف ده. راشئ د دې آیت الفاظو ته لږ ځیر شو او وګورو چې د آیت دقیقه او سمه ترجمه کومه ده؟ دا په اصل کې د ابراهیم علیه السلام د هغې جامع وینا یوه برخه ده چې خپل مشرك قوم ته ئې کړې، په صحیح ترجمې او معنا ئې په هغه صورت کې سم پوهېدی شو چې دا آیت او تړې مخکنی یو ځای په پام کې ونیسو، د دواړو آیتونو ترتیب داسې دی:

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ * وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ * الصافات: ۹۵-۹۶

وئې ویل: آیا د هغه څه عبادت کوئ چې تاسو ئې (په خپله) تراشئ؟ حال دا چې الله تعالی هم تاسو پیدا کړي یئ او هم هغه څه چې تاسو ئې جوړوي.

په مخکنې آیت کې د دوی بتان د ماتنحتون په نامه یاد شوي، او په وروستني

آيت کې همدا (ماتنحتون) د (ماتعملون) په صيغه راغلي، يعني الله تعالى هم تاسو پيدا کړي يئ او هم هغه بتان چې تاسو په خپل لاس جوړ کړي.

دلته (ما تعملون) داسې دی لکه په لاندې آيتونو کې چې راغلي:

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ* يس: ٧١

آيا دې ته ئې پام نه دی کړی چې مونږ هغه څاروي ورته پيدا کړل چې زمونږ لاسونو جوړ کړي، او اوس ئې دوی خاوندان دي.

او يا دا آيت

لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلاَ يَشْكُرُونَ يس: ٣٥

ترڅو ئې مېوه او هغه څه وخوري چې دوی په خپلو لاسونو جوړ کړي، نو آيا شکر نه کوي؟!

د دې آيت (وَاللّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ) دا الفاظ (وَمَا تَعْمَلُونَ) داسې تعبيرول چې الله تعالى د انسان عملونه پيدا کوي، غلط تعبير دی، صحيح تعبير ئې هماغه مخکنی تعبير دی چې په يوه حديث کې هم داسې اشاره ورته شوې: الله تعالى صانع او مصنوع دواړه پيدا کړي، يعني هم ئې انسان پيدا کړی او هم هغه څه چې انسان ئې جوړوي، له دې آيت نه دا انتباه اخيستل چې انسان په خپل عمل کې هيڅ راز استقلال نه لري ډېره بې بنسټه انتباه ده.

همدا راز دا ډله په دې روايت ډېر استناد کوي:

عن عبد اللّه قال: «حدثنا رسولُ اللّه صلى الله عليه وسلم قال: إن أحدكم يُجمَعُ في بطنِ أمّهَ أربعينَ يوماً، ثم عَلَقةً مثلَ ذلك، ثم يكون مُضغةً مثلَ ذلك، ثمّ يَبعثُ اللّهُ مَلَكاً فيُؤْمرُ بأربع: برزقه وأَجَله، وشقيٌ أو سعيد. ثم ينفخ فيه الرُّوح. فوَاللّه إنّ أحدكم ليَعملُ بعملِ أهلِ النار، حتى ما يكونُ بينه وبينَها غيرُ باع أو ذراع، فيَسبقُ عليه الكتابُ، فيعمَلُ بعمل أهل الجنّة فيدخُلها. وإن الرجل لَيعملُ بعملِ أهلِ الجنّة حتى ما يكونُ بينَه وبينها غيرُ ذراعٍ أو ذراعين، فيَسبق عليه الكتاب، فيعمل بعملِ أهلِ النار فيدخلها». رواه البخاري

له عبد الله رضي الله عنه روايت دی چې رسولُ اللّه صلى الله عليه وسلم مونږ

ته دا خبره وکړه: یقیناً چې ستاسو هر یو د مور په رحم کې څلوېښت ورځې رایوځای کېږي، بیا همدومره موده ځوړند توکی وي، بیا همدومره موده ژوول شوې غوښې ته ورته وي، بیا الله تعالی یوه فرشته راولېږي او د څلورو شیانو (د لیکلو) امر ورته وشي: د ده رزق، اجل، او دا چې شقي (بد بخت) به وي که سعید (بختور)، بیا روح په کې پو شي، نو په الله قسم چې ستاسو یو کس به د دوزخیانو عملونه کوي، تر هغه چې د ده او دوزخ تر منځ به یوازې یو لاس (نیم ګز) واټن پاتې وي، خو (د مقدراتو) لیك پانې به ئې پرې وړاندې شي، نو د جنتیانو عمل به وکړي نو ورداخل به شي، او یقیناً چې یو کس به د جنتیانو عمل کوي، تر هغه چې د ده او جنت تر منځ به یوازې یو لاس (نیم ګز) واټن پاتې وي، خو (د مقدراتو) لیك پانې به ئې پرې وړاندې شي، نو د دوزخیانو عمل به وکړي نو ورداخل به شي.

د دې روایت په اړه لاندې ټکي د پام وړ دي:

- قدریه دا او دې ته ورته روایات د حدیث په توګه نه مني، نه ئې متن مني او نه ئې اسناد.
- دا د جبریه وو لپاره نه یوازې مستمسك نشي کېدی بلکې د دوی د عقیدې په بطلان دلالت کوي، دا ځکه چې دلته جنت او دوزخ ته تګ د انسان په عمل پورې تړل شوي، او په کې ویل شوي: فیعمَلُ بعمل أهل الجنّة فیدخُلها: نو د جنتیانو عمل به وکړي او د همدې عمل په وجه به جنت ته داخل شي، فیعمل بعملِ أهلِ النار فیدخلها: نو د دوزخیانو عمل به وکړي او د همدې په سبب به دوزخ ته داخل شي.
- د فرشتو دا کتابت، کتابت بالحکم نه ده کتابت بالوصف دی، لیکنه ئې داسې نه ده چې دا دې سعید یا شقي وي، بلکې داسې ده چې دا به سعید یا شقي وي، دا ځکه چې کتابت ئې له خلقته مخکې نه بلکې له خلقت او په ده کې د روح له پو کېدو وروسته شوی او دا داسې ده لکه په یوې فابرېکې کې چې کومه دوا یا خوراکي توکی تولید شي او د فابرېکې مربوط هیئت د هغه له پاسه د دې خبرو د لیکلو هدایت ورکړي چې: د دې خصوصیات، ګټه او تاوان به څه وي، عمر ئې

څومره او ترکومې نېټې وروسته خپل اصالت او خصوصیات له لاسه ورکوي او د استفادې وړ نه پاتې کېږي.

- له دې روایته یوازې دا خبره ثابتېږي چې د هر انسان په هکله به د فرشتو لیکنه رښتیا وخېژي او لکه چې دوی لیکلي همداسې به یا د خپل عمل په وجه دوزخ ته ځي یا جنت ته. د دې روایت له هیڅ لفظ نه دا نه معلومېږي چې انسان بې اختیاره او مجبور پیدا شوی.

جبریه په دې روایت هم ډېر استناد کوي:

عن أبي هريرة أن النبي صلى الله عليه وسلم قال احتج آدم وموسى فقال موسى أنت آدم الذي أخرجت ذريتك من الجنة قال آدم أنت موسى الذي اصطفاك الله برسالاته وكلامه ثم تلومني على أمر قد قدر علي قبل أن أخلق فحج آدم موسى.
رواه البخاري

له ابوهریره رضي الله عنه روایت شوی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل: آدم او موسی علیهما السلام په خپلو کې مناظره وکړه، نو موسی علیه السلام وویل: ته خو هغه آدم یې چې خپل اولاد دې له جنته وایستل، او آدم علیه السلام ورته وویل: ته هغه موسی یې چې الله تعالی په خپل رسالت او کلام سره تا ته غوره والی درکړ، خو بیا ما په هغه کار ملامتوې چې زما له پیدا ېښته مخکې زما لپاره مقدر شوی وو! نو رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمایل چې آدم علیه السلام؛ موسی علیه السلام پرکړ.

د دې روایت په اړه لاندې خبرې په پام کې ولرئ:

- دا روایت له بخاري نه علاوه د حدیث په نورو کتابونو کې هم راغلی، خو په الفاظو او راویانو کې له څه توپیر سره.
- جبریه وایي چې آدم علیه السلام د هغې مېوې په خوړلو اړ شوی، له مخکې د ده په تقدیر او برخلیك کې لیکل شوي وو چې دی دې حتماً دا مېوه وخوري، نو ځکه دی ملامت نه وو او موسی علیه السلام د اعتراض حق نه درلود.
- قدریه نه دا روایت مني او نه ئې اسناد صحیح ګڼي. وایي: آدم او موسی

علیهما السلام چېرې له یوه بل سره لیدلې او دا مناظره کله او چېرته واقع شوې؟ د دې ذکر نه په قرآن کې راغلی او نه په تورات کې.

- اهل سنت و جماعت د دې روایت په اړه د جبریه له تعبیر سره موافق نه دي او په دې تعبیر دا اعتراضات لري:

۱- په قرآن کې په ډېرو صریح الفاظو او په مکرره توګه آدم علیه السلام په دې کار ملامت کړی شوی، په خپله آدم علیه السلام او بي بي ئې هم دا کار ګناه ګڼي او له الله تعالی نه د معافي او مغفرت غوښتنه کوي.

۲- څنګه به الله تعالی له یوې خوا آدم علیه السلام ته د هغې مېوې د نه خوړلو امر کوي او له بلې خوا به ئې د همدې مېوې خوړلو ته اړ کوي؟ له داسې کاره خو یو شریف انسان هم ډډه کوي، څنګه الله تعالی ته د دې نسبت کوئ؟!!

۳- د آدم علیه السلام له ځوابه دا معنا نشو اخیستی چې هغه خپل ځان له ملامتیا برئ ګڼلی، دا ځکه چې په قرآن کې د ده اعتراف زمونږ مخې ته پروت دی، معنا ئې له دې پرته بل څه نشي کېدی چې له جنته ستاسو ایستل خو زما کار نه وو، دا پرېکړه خو الله تعالی کړې، الله تعالی به ولې زما د غلطۍ سزا تاسو ته درکوي؟.! او د هغه چا له شأنه خو داسې اعتراض کول ډېر لرې دی چې الله تعالی ورته د رسالت مقام او د کلام افتخار ورکړی وي!!

ښایي لاندې مثال له هغه چا سره مرسته وکړی شي چې د انسان نسبي اختیار، او له مخکې ټاکل شوي مقدرات؛ یو د بل منافي ګڼي او دا ورته ګرانه برېښي چې څنګه په لوح محفوظ کې لیکل شوي، تغییر نه منونکي مقدرات له انسانه اختیار او واک نه سلبوي؟:

تاسو د یوه داسې باغ خاوند یئ چې جګ جګ دیوالونه او دنګه مضبوطه دروازه لري، ښه ساتنه او حفاظت ئې کېږي، هیڅوک نشي کولی ستاسو له اجازې پرته دې باغ ته ننوځي، خپل یوه دوست ته اجازه ورکوئ چې باغ ته ننوځي او مېوه ئې وخوري، د دروازې کلي ورکوئ او ورته وایئ: دې باغ ته له دې کلي نه په استفادې سره ننوتی او هره مېوه ئې خوړلی شې، له دې وروسته د دې باغ اختیار

ستا په لاس کې دی، خو دې ته دې پام وي چې د باغ کښې لوري ته داسې ونې ولاړې دي چې د مېوو رنګ ئې ښایسته او جالب، خوند ئې ښه، خو خوړل ئې د ګټې په ځای تاوان درته لري، ستا صحت او سلامتیا ته تاوان رسوي، که دغو ونو ته ورنږدې نشې او مېوه ئې ونه خوړې نو دا به ستا په ګټه او زما د رضایت باعث شي، زما خوښه دا ده او دا مې پرتا پېرزو کېږي چې دا نورې هغه مېوې وخورې چې هم تا ته ګټورې دي او هم ئې زه درته خوشوم او پرې راضي کېږم او پدې سره به روغ رمټ له باغه ووځې. ستا دا دوست ستا په اجازه باغ ته ننوځي، هر څه چې په دې باغ کې کوي او هره مېوه چې خوري نو ستا په اجازه او له هغه اختیاره په استفادې سره ئې خوري، چې تا ورکړی، په حقیقت کې هغه ستا په اراده، إذن او اجازه او له هغه اختیار او صلاحیت نه په استفادې سره عمل کوي چې تا ورکړی، که مضر او د ده روغتیا او سلامتیا ته تاواني او ستا د خوښې خلاف مېوه خوري او ستا د رضایت خلاف کار کوي او یا ګټوره مېوه خوري او هغه څه کوي چې ستا د رضایت باعث کېږي، دواړه کاره ئې ستا په إذن، اجازه، اراده او توفیق کړي، تا دا موقع، توان، توفیق او اجازه ورکړه چې باغ ته ننوځي او د خپلې خوښې مېوه وخوري، که تا دا اجازه نه وی ورکړې نه باغ ته ننوتی شو، نه ئې سم او بد کار کولی شو او نه ئې تاواني او ګټوره مېوه خوړلی شوه، غلطي ئې ستا په اجازه کړې خو مسئولیت ئې پر خپله غاړه دی، د دې لپاره چې په خپل انتخاب کې ئې اشتباه کړې، له اختیار او صلاحیته ئې غلطه استفاده کړې، هغو ونو ته نږدې شوی او مېوه ئې خوړلې چې د ده لپاره تاواني او د باغ د خاوند د خفګان باعث. باغ ته له ننوتو وروسته چې نوموړی کس هرڅه کوي مسئولیت ئې د ده په خپله غاړه دی، هم مفیده مېوه خوړی شي او هم مضره، دا ځکه چې د انتخاب واك ورکړی شوی، د خپل انتخاب نتائج به ګالي، ښه انتخاب ئې ښه نتائج لری او بد انتخاب ئې بد. د ځمکې په سر د انسان خلافت او د قضاء او قدر په وړاندې د هغه محکومیت او ده ته د (اختیار) او (انتخاب) صلاحیت او واك ورکولو معنا همداسې ده.

په دې مثال کې د باغ دېوالونه، دروازه او کلي ئې، د خاوند اجازه، خپل

دوست ته د انتخاب اختیار ورکول، د ممنوعه ونې د مېوې تاوان، د باغ د خاوند خوښي او ناخوښي له مفید او مضر مېوو نه د استفادې په صورت کې، هم (قضا)، (قدر)، (د الله اراده)، له خپل بنده نه د الله تعالی رضایت او عدم رضایت، ښه توضیح کوي او هم (د قضا او قدر په محدوده کې د انسان اختیار او واك) ښه انځوروي، خو د دې قضیې د یوې خاصې څنډې له بیانولو عاجز دی او هغه دا چې: کله ستا دوست د باغ د دروازې کلي ترلاسه کړي او باغ ته ننوځي، نو ستا له واك او اداري ووځي، له دې وروسته ته وربانديې هیڅ ډول سلطه او واك نه لري، په داسې حال کې چې له بنده سره د الله تعالی معامله داسې نه ده، هیڅ شبهه د هغه له ساتنې، څارنې او اداري نشي وتی، هر ګام چې مخکې ږدي د الله په توفیق او مرسته ئې ږدي، د ښه او بد کار توان هم هغه ورکوي.

دې ته مو هم باید پام وي چې که انسان له داسې څه سره مخامخ کېږي چې د ده له اختیار او واکه بهر دي، د ده عمر، د پیدا ښت او مرګ نېټه ئې، پېښې او حوادث او که داسې څه چې په خپل انتخاب او اراده ئې کوي، دا ټول له مخکې په لوح محفوظ کې لیکل شوي، ځینې کسان په لوح محفوظ کې دا لیکنه د انسان د نسبي واك او اختیار منافي ګڼي، چې دا یوه مغالطه ده، وجه ئې یا ناپوهي ده او یا له اسلام سره دښمني!! دوی دې ته نه ګوري چې په لوح محفوظ کې دا هم لیکل شوي چې انسان نسبي واك او اختیار لري، کولی شي له دوو لارو یوه د تلو لپاره غوره کړي او دا داسې ده لکه په پورتني مثال کې چې ته د هغه دوست وضعیت ته په پام سره ده ته د کیلي ورکولو په وخت کې له خان سره ولیکې: دی به په دې باغ کې څه څه وکړي او کومې کومې مېوې به وخوري، ستا دا لیکنه ستا د پوهې او علم څرګندونه کوي، هر څومره چې ستا علم او پوهه دقیق وي همدومره به د ده کړه وړه ستا د لیکنې موافق خېژي، ستا لیکنه نه د ده خپلواکي سلبوي او نه ئې په کوم کار اړ کوي، دا ځکه چې تا په خپله د باغ کیلي ورکړې او د هرې مېوې خو ړلو اختیار دې ورکړی، په لوح محفوظ کې لیکنه دې ته ورته ده، دا لیکنه د انسان د هغو عملونو په اړه چې په خپل اختیار او خپلې خوښې ئې ترسره کوي، تقدیر

بالوصف دی، نه تقدیر بالحکم، دی پرې اړ شوی نه دی بلکې د ده حالت په کې بیان شوی، دا د الله تعالی د بشپړ علم غیب ښودنه کوي، نه د هغه څه چې د انسان اختیار ترې سلب کړي او یو محکوم او مجبور مخلوق ترې جوړ کړي.

الانفطار

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم الانفطار: چاودېدل دی، چې د سورې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۱۹ آیتونه لري، په مکي دور کې نازله شوې، د تکویر د سورې په څېر ئې آیتونه لنډ لنډ، وزن ئې ډېر ښاېسته او خوندور، شعارونو ته ورته، له آخري آیته پرته د ټولو طول او اوږدوالی یو شان دی، د درېو کلمو په اندازه، آخري آیت له دوو فقرو جوړ شوی چې د نورو آیتونو نږدې دوه برابره کېږي، خطاب ئې پرېکنده او قاطع او د سورې له مضامینو سره ډېر متناسب، له لومړي آیت نه تر پنځم پورې فواصل د انفطرت ته ورته وزن لري، خو په دې پنځو آیتونو کې د دې وزن الفاظ اوه ځله راغلي: انفطرت، انتثرت، فجرت، بعثرت، علمت، قدمت او اخرت دي، په شپږم، اوم او اتم آیت کې د غرّك، خلقك، عدلك او ركبك، وزن غالب دی او په ټولو الفاظو ئې سیوری غوړولی، له دولسم او نولسم آیته پرته د نورو آیتونو د پای صیغې دین او نعیم ته ورته وزن لري، دولسم آیت په تفعلون پای ته رسېدلی او د آخري آیت دواړه فقري د شیئا او لله په هموزنو الفاظو ختمې شوې.

په لومړیو درېو آیتونو کې د قیامت د لومړۍ مرحلې درېو سترو سترو پېښو، د آسمان چاودېدو، د ستورو تیت پرك کېدو او د بحرونو روانېدو ته اشاره شوې،

په څلورم او پنځم آیت کې د قیامت د دوهمې مرحلې، دوه برخې د مړو په راژوندي کېدو سره د قبرونو سپړېدل او د هر چا سترګو ته د ده عملونه ودرېدل انځور شوي، ورپسې هغه غولېدلی انسان مخاطب شوی چې خپل پالونکی رب ئې هېر کړی او له الله سره د مخامخېدو له حقیقته انکار کوي، له حیرانتیا نه په ډکې لهجې ترې پوښتنه کېږي چې: کوم څه د خپل هغه مهربان رب په اړه غولولی یې چې ته ئې پیدا کړې، متعادل او متوازن او په ښایسته صورت او غوره جوړښت کې، ولې د حساب و کتاب له ورځې انکار کوې؟! دا ورځ به خامخا راځي، ستاسو هر یو به خپله سزا ګوري، ځینې به جنت ته درومي او ځینې دوزخ ته.

بسم الله الرحمن الرحيم

ðl•Ëè âs Îß$#Œ)r ÇÈ ðlŽYGR$Ü Ï#q3ß$#Œ)r ÇÈ ðl•Üy¨R$âJ¡ 9$#Œ)

ÇÎÈ ðl•¨z&r MBŁ‰ $B Ó¨ ¨R MJÎã ÇÍÈ ðlŽÏèÇâq¢Á9$#Œ)r ÇÌÈ

۱- هغه وخت، چې دا آسمان چاود چاود شي. ۲- او کله چې، دا ستوري ټول تیت تیت شي. ۳- او کله چې سیندونه روان کړی شي. ۴- او کله چې قبرونه وسپړی شي. ۵- هر څوك به په کوم څه چې مخکې کړي، وروسته کړي ئې وو په وه شي.

۱-۲: قرآن د دې مطلب په بیانولو سره چې یو وخت به په آسمان کې چاودونه راپیدا شي او ورپسې به ستوري خواره واره شي، یوه داسې ژور علمي حقیقت ته اشاره کړې چې تر دې پېړۍ د مخه انسان ته نه وو معلوم او ډېره لنډه موده کېږي چې کائنات څېړونکي پرې پوه شوي. لکه څنګه چې قرآن د عالم د پرله پسې او مسلسل پراخېدو خبره کوي، کائنات څېړونکي هم دې نتیجې ته رسېدلي چې دا کائنات ورځ په ورځ د پراخېدو په حالت کې دی، په هر ستور لیکي (کهکشان) کې

ستوري يو له بله او په خپله ستور ليکي يو له بله لرې کېږي، دا مسلسل پراخېدا به د دې باعث شي چې د ستورو او ستور ليکو ترمنځ دا د جذب او فرار اوسنی تعادل او توازن له منځه ولاړ شي او د دوی تر منځ اړيکې يا په دې دليل سستې شي او وشلېږي، چې د مرکز او لويو ستورو د جاذبې قوه کمزورې شي او يا د دې لپاره چې د دوی تر منځ واټن زيات شي او مرکز ئې نشي کولی په خپل ماحول کې ستوري په خپل خپل مدار کې ټينګ وساتي او همدا به د ټولو ستورو د خورېدو باعث شي.

نو ګمان مه کوئ چې د عالم دا موجود نظم تلپاتې او دائمي دی او هيڅ بدلون به په کې نه راځي، مګر نه ګورئ چې کله دلته يو ستوری راپرېوځي او کله هلته بل له خپله مداره ووځي او د پراخې فضا په غېږ کې د نامعلوم مسير په لوري وخوځېږي، د سماوي اجرامو دا هبوط او سقوط په ډاګه د داسې ورځې د راتلو خبر راکوي چې د ټولو ستورو ترمنځ به پيوندونه وشلېږي او په فضا کې به خواره واره شي. د قرآن د دې وړاندوينې په اهميت هغه څوک پوهېدی شي چې کلونه کلونه ئې په هغو رصدتونونو کې تېر کړي وي چې ستر ستر او په لويو لويو عدسيو مجهز تلسکوپونه لري او د دغو تلسکوپونو په مرسته توانيدلي چې د دې پراخ عالم په ځينو اسرارو پوه شي، هغه چې د نومیالیو کائنات څېړونکو نظريات ئې لوستي او له کلونو کلونو تحقيق نه وروسته دې نتيجې ته رسېدلي چې د عالم مسلسل او سريع پراخېدا به د دې باعث شي چې د ستورو ترمنځ اړيکې کمزورې شي، له خپل خپل مداره ووځي، يو له بل سره تصادم وکړي او همغه حالت راشي چې قرآن ئې وړاندوينه کړې.

۳ - کله چې د دې عالم په فضا کې موجود نظم مختل شي، د ځمکې په نظم کې به هم اختلال راپيدا شي، د دې اختلال يوه نښه به دا وي چې د اوبو رسولو دا اوسنی نظم چې د انسانانو او ټولو نورو ژوو ژوند ورپورې تړلی دی، دا به مختل شي اوسنی نظام د دې باعث ده چې د ځمکې د اوبو يوه برخه په بحرونو کې، بله د واورو په بڼه کې په غرونو او د شمال او جنوب قطبونو کې، يوه لويه برخه ئې د

وربځو په شکل کې د آسمان او ځمکې ترمنځ وي، بله ئې تر ځمکې لاندې او یوه برخه ئې د خلکو د استفادې لپاره په نهرونو، چینو او کاریزونو کې بهېږي، په دې دقیق نظام کې اختلال به د دې سبب شي چې ټولې اوبه بحرونو ته راکوزې شي، د بحرونو کاسې تر ژې ډکې او د وچې په لوري ئې د اوبو رابهېدل پیل شي او ټوله ځمکه تر اوبو لاندې شي. دا هم د قرآن یو بل ستر علمي اعجاز دی، د دې په اهمیت هم یوازې حساس ساینس پوهان نښه پوهېږي، هغه چې د یوویشتمې پېړۍ تر ټولو لویه مسئله دا ګڼي چې د ځمکې تودوخه په دې خاطر ورځ په ورځ زیاتېږي چې د ازون هغه پرده ځای ځای پرې شوې چې د ځمکې د هوا په متوازن ساتلو کې هم لویه ونډه لري او ځمکې ته د خطرناکو او تاوانې وړانګو د راتلو په مخنیوي کې هم او دا د هغو ګازونو په وجه ده چې له ځینو فابریکو نه آسمان ته پورته کېږي. دوی وایي چې په تېرو سلو کلونو کې د ځمکې حرارت څو درجې زیات شوی او که عاجل ګامونه وانه خیستلی شي نو څو لسیزې وروسته به د ځمکې پر سر ژوند ممکن نه وي، دوی د وروستیو کلونو شدید بارانونه، سېلابونه، طوفانونه او د بحرونو د اوبو د سطحې لوړېدل هم د دغه اختلال پایلې ګڼي!!

۴ - دلته د قیامت د دوهمې مرحلې هغه صحنه زمونږ مخې ته اینبودل شوې چې ټول قبرونه به وسپړل شي او مړي به له قبرونو رااوچت شي، هر څوک چې چېرې دفن شوی له همغه ځایه به راپورته شي او د محشر په لوري به وخوځېږي، له یوه سایق او بوونکي سره چې دی مخ پرورځاندې بیایي او له یوه شاهد سره چې د ده پر ټولو کړو به شهادت ورکوي. او دا به وروسته له هغه وي چې د مخکښې متلاشي شوي نظام په ځای به نوی نظام، له نویو سننو او ضوابطو سره او له نوې ځمکې او آسمان سره راپیدا شي، بیا به ټول مړه انسانان بېرته راژوندي کېږي، خپل قبرونه به سپړي او بهر به راوځي، داسې لکه په هر پسرلي کې د بوټو هغه مړه زړې چې ترخاورو لاندې دي، په یوه باران سره وخوځېږي، وده وکړي، د ځمکې زړه وچوي او د نباښسته بوټي په ښه کې بهر راووځي.

۵ - په دې ورځ به انسان ته د ده ټول عملونه، له څرنګوالي، ځای او نېټې سره

ئې، له څه کم زیاته پرته، په دقیقه توګه، د ده په وړاندې کښنودی شي او دی به د خپلو عملونو په فهرست کې ټول خپل (ما قدمت و اخرت)وګوري او د دې معنا ده چې:

الف: کوم کوم کار ئې څه وخت ، څه وخت کړی، کوم مخکې او کوم وروسته.

ب: ترسره شوي عملونه ئې کوم دي او هغه ئې کوم چې د کولو اراده ئې درلوده خو د مرګ او نورو عواملو په وجه پرې موفق نه شو، ترې پاتې شول او د کولو فرصت او توان ئې ترلاسه نه کړ.

ج: نه یوازې هغه کارونه به وګوري چې په خپل ژوند کې ئې ترسره کړي بلکې هغه څه به هم وګوري چې د ده له مرګه وروسته د ده په کړو وړو مرتب شوي، کوم مسجد، روغتون، پل او سرك ئې جوړ کړی وو، د خلکو د لارښوونې او هدایت او د ښېګړو لوري ته د دوی د بلنې لپاره ئې کوم کتاب لیکلی وو، داسې څه ئې په میراث پرېښي چې راتلونکي نسلونو ترې ګټه اوچته کړي او دی ئې په ثواب کې ورسره شریك شوی او یا داسې څه ترې پاتې شوي چې نور خلك پرې بې لارې شوي او دی ئې په ګناه کې ورسره شریك شوی، دا ټول به ئې په وړاندې مجسم شي.

(ما قدمت و اخرت) دا ټول مطالب افاده کوي.

---

7 1§¡ ù 7)=z " ¼Œ$ ÇÌÈ Éƒì 6 ¾$ 7 Îì 8 Þ î $B ß» ¡ RÌ¼$ $Œ$»ƒ

ÇÌÈ š• 7© ä$© $B ç‘qß ä& Þî ÇÐÈ 7 9‰èù

۶- آی! اې انسانه! د خپل رب په اړه څه ئې غولولی؟ ۷- هغه چې پیدا ئې کړې او ښه ئې برابر کړې. ۸- په هرې بڼې چې غوښتل، ترکیب ئې کړې.

---

۶ - له دې مبارك آیته دوه انتباه او تعبیر درلودی شو:

الف: خدای هېرونه یو فریب او غولونه ده، خاص عوامل د دې باعث شي چې

انسان وغولوي، بې عقله ئې کړي او الله وربانديې هېر کړي. که انسان د دې غولونې او فريب تر اغېز لاندې رانشي، الله به په خپلو ټولو مشاعرو سره درک کړي. د ده خپل وجود او هغه تعادل او توازن چې د ده په جوړښت کې مراعات شوی، هغه ښايست او ښکلا چې ده ته ورکړی شوې، هغه بې شمېره پېرزوينې چې د ده مهربان او کريم رب پرې کړې، دا ټول به د ده زړه او دماغ، عقل او شعور د الله په شته والي متقاعد کړي.

ب: له قيامته انکار او هغه دروغ ګڼل او دا باور چې د انسان پيداکوونکی رب به قيامت نه راولي، له خپلو بندګانو سره به محاسبه نه کوي، مکافات او مجازات به نه وي، انسان ته به د خپلو کړو وړو سزا نه ورکوي، دا داسې انګېرنه ده چې د الله په اړه له يوه فريب او اشتباه نه راولاړه شوې، له يوې داسې دوکې چې د انسان عقل تر خپل اغېز لاندې نيسي او د قيامت انکار او تکذيب ته ئې اړ کوي. که نه نو هغه دقيق تعادل او توازن او د ښايست، ښکلا او کمال هغه مظاهر چې د انسان په ښکلي او متوازن جوړښت کې ترسترګو کېږي، هغه کريمانه او له پېرزوينو ډکه پالنه چې د ده د پيدابښت له لومړۍ نېټې نه د ژوند ترپايه د ده په برخه ده او هغه مهربان نامرئي لاسونه چې تل د ده پالنه کوي، وده ورکوي، کمال ته ئې رسوي، ډېر ظريف او حساس استعدادونه، وړتياوې او ځانګړتياوې ئې په برخه کوي، دا ټول په خپله ثابتوي چې الله تعالى به حتماً انسان له خپلو کړو وړو پوښتي، د انحرافاتو، له حد او خط نه د عدول، د نورو په حق د تېري او تجاوز سزا به ورکوي. د انسان عقل څنګه کولی شي دا خبره ومني چې الله به له انسان سره محاسبه نه کوي، په داسې حال کې چې د حکيم او کريم خدای د دقيق او حکيمانه تصرف نښې په خپلو سترګو ګوري، په ټول عالم کې دا دقيق تعادل او توازن، هغه تعادل او توازن چې انسان ئې مظاهر، نښې او بېلګې په خپل جوړښت کې ګوري، سره له دې چې ګوري هر څه سم پيدا شوي، د الله په مخلوقاتو کې خلأ، نقص او عدم توازن نشي موندلی، دا الله به څنګه په دې راضي شي چې د ده په بندګانو دې ظلم او تېری وشي او دی ئې پوښتنه ونه کړي، د ده بنده دې د جفا او ظلم مرتکب

شي او دی دې ورسره محاسبه ونه کړي؟!! دا خاطیء انګېرنه له هغه تعادل او توازن سره اړخ نه لګوي چې د دې پراخ عالم په هرې برخې کې ئې ګورو.

له دغو دواړو تعبیرونو نه دوهم ئې په دې دلیل دقیق او سم دی چې د آیت سیاق او سباق په همدې دلالت کوي او په دې سره دا آیت له مخکنیو او وروستنیو سره ورته کېږي، له دې آیته مخکې او وروسته آیتونه د قیامت په اړه بحث کوي، هولناکې صحنې ئې انځوروي، د یوم الدین د مکافات او مجازات خبره کوي او وایي چې هر څوك به خپل عملونه ګوري، طبیعي ده چې د دې آیت د بحث موضوع به هم نوروته ورته او د قیامت په اړه وي، د آیتونو تر منځ د تنسیق او یووالي تقاضا دا ده چې دلته به هم د قیامت د اثبات دلایل وړاندې شوي وي نه د الله د شتون د اثبات دلایل.

۷ - په دې مبارك آیت کې د انسان د پیدایښت په اړه درېو مسئلو ته اشاره شوې:

الف: د انسان خلقت او پیدایښت.

ب: سم او برابر جوړښت ئې.

ج: هغه تعادل او توازن چې د ده په جوړښت کې مراعات شوی.

دا انسان څنګه د خپل هغه رب په اړه اشتباه کوي چې دی ئې پیدا کړی، وده ورکوي، کمال ته ئې رسوي، دا ټول استعدادونه ئې ده ته ورکړي، د دغو استعدادونو د ودې او ځلا لپاره لازم شرایط ورته برابروي، د ده رزق او روزي او د ده د بقاء او دوام وسائل او ضروریات تأمینوي؟! مګر د ده خلقت او پیدایښت په دې شهادت نه ورکوي چې هرمرو یو پیداکوونکی لري؟!! مګر هغه صفات، وړتیاوې او غوره استعدادونه چې ده ته ورکړی شوي په دې دلالت نه کوي چې رب او پالونکی ئې له داسې ذاته پرته بل څوك نشي کېدی چې په همدغه غوره صفاتو په اتمه او اکمله توګه متصف دی؟! دا په هیڅصورت کې ممکن نه ده چې په مخلوق کې داسې کوم غوره صفت وي چې د ده په پیدا کوونکي کې دې هغه په اتم او اکمله توګه نه وي، کوم عقل دا خبره منلی شي چې دا انسان دې په خپله، له کوم خالقه پرته او یا د ړوند، کوڼ او بې عقله طبیعت په لاس پیدا شوی وي؟!!

نه یوازې دا چې انسان ئې پیدا کړ، بلکې هغه ئې سم او سالم، روغ او رمټ پیدا کړ، ټول هغه ضروري استعدادونه ئې ورکړل چې ورته اړ وو، د ده سلامتیا او بقا ئې غوښتنه کوله او د ځمکې پر سر د ژوند لپاره ئې ورته ضرورت درلود، نه ئې په جوړښت کې عیب او نقص موندی شو او نه کوم څه اضافي او غیرضروري.

په دې سربېره ئې هغه متوازن او متعادل جوړ کړ، دا تعادل هم د ده په جوړښت کې ګورو او هم د ده په شکل او صورت او څېرې کې او هم ئې د ده په انساني خصلتونو او استعدادونو کې. دا دقیق تعادل او توازن هغه وخت ښه احساسولی شو چې د انسان د وجود په کومې برخې کې مختل شي، مثلاً د باړوګانو څو تارونه ئې وسوزي، فقط څو نازك وېښتان، ګورې چې په دې سره نه یوازې د ده ښایست ته سخته صدمه ورسېږي بلکې د ده حساسې او نازکې سترګې له داسې ساتونکو بې برخې شي چې تل ویښ ولاړ وي او له تاوانې شیانو ئې ساتي، که ئې غوږ پرې شي، نه یوازې د ده ښکلا او ښایست ته تاوان رسي بلکې د ښه او بد، مفید او مضر غږ سمت او استقامت دقیقاً نشې تشخیصولی، که ئې لاس قطع شي، تعادل او توازن ئې له منځه ځي او د ډېرو کارونو په کولو کې له ستونزو سره مخامخ کېږي، که ئې غصه پر زړه سوي او مهربانۍ غلبه وکړي، که ئې کرکه او کینه پر مینې او محبت درنه شي، که ئې وېره پر جرأت او زړه ورتیا غالبه شي، که ئې د دغو او ګڼ شمېر نورو خصلتونو او خصوصیتونو ترمنځ تعادل او توازن له منځه ولاړ شي، یو پر بل غلبه وکړي، یو د بل د ځپلو باعث شي، معلومه نه ده چې انسان به له کومو کومو خطرناکو پاېلو سره مخامخ کړي!! او څه به تري جوړ کړي؟!! انسان خو پرېږدئ دا ضروري تعادل او توازن د دې پراخ عالم په هرې برخې او ټولو ژوو کې ګورو، مګر دغو ونو ته مو پام نه دی کړی چې که ئې یو ښاخ ښې اړخ ته راوټوکېږي بل ئې څو سانتي متره بر کښې اړخ ته راوټوکېږي او په دې سره ئې تعادل تأمین شي، لوړه شي او یوې خوا ته له کېږدو خوندي پاتې شي، که ئې له یوه اړخه کوم ښاخ پرې کړې نه یوازې خپل پرهار په داسې موادو وپوښي چې له مکروبونو او تاوانې حشرو ئې ساتي او هغه مومیایي کوي بلکې ډېر ژر په همغه اړخ کې نوی ښاخ راوټوکوي تر

څو هغه تعادل چې د يوه ښاخ د پرې کېدو په وجه له منځه تللی ښېرته جبران شي او بل لوري ته د کږېدو منخيوي وکړي.

الله تعالی دا ځمکه داسې جوړه کړې چې د انسان د ژوند لپاره مناسب ځای وي او انسان ئې داسې جوړ کړی چې د ځمکې په دې کور کې چې آسمان ئې چت او ځمکه ئې فرش ده، سوکاله او آرامه ژوند وکولی شي، د ده جوړښت، فطرت او طبيعت ئې داسې ګرځولی چې په دې تمځي کې ژوند کول ورته مقدور او ممکن وي، که د ده جوړښت بدل کړی شي، يا د ده د دې تمځي او محيط په شرائطو کې تبديلي راشي او د دې دوارو ترمنځ دا شته تعادل او توازن له منځه ولاړ شي، د انسان ژوند له جدي ګوابښ سره مخامخ کېږي. دا ولې انسان نشې کولی په بل هغه ستوري کې ژوند وکړي چې هلته شرايط د ځمکې په څېر نه دي؟! دا ځکه چې په هغه محيط کې د ژوند کولو ضروري او لازمي استعدادونه نه لري، د دې خبرې معنا دا ده چې انسان ئې داسې جوړ کړی چې د ده په ختې او فطرت کې ئې د ځمکې پر سر د ژوند کولو ټول ضروري استعدادونه ايښي او هر هغه څه ئې ده ته ورکړي چې په دې تمځي که ئې ورته ضرورت درلود.

۸ – څنګه چې الله تعالی په خپله غوښتل، انسان ئې په همغه شکل او صورت کې جوړ کړ، د انسان د ښاېسته او ښکلي صورت ترکيب او د جذابې او جالبې څېرې د ظريفو خطوطو ترسيم، د رنګوني هغه ژور او لطيف هنر چې د ده د څېرې د ښلابښلو برخو په رنګونه کې کارول شوی او له ده ئې تر ټولو ښاېسته او کامل مخلوق جوړ کړی، دا ټول د الله تعالی پېرزويني دي، دا ښکلې، موزونه او ښاېسته څېره الله تعالی ورکړې، هغه اشرف المخلوقات پيدا کړ، نه ئې د پلار او مور اراده په دې کې څه اغېز درلود او نه په ټول عالم کې له الله تعالی پرته بل چا، نو اې غولېدلې انسانه!! ولې دې خپل رب هېر کړی؟! ولې دا اشتباه در ته پيدا شوې چې هغه به دې بيا نه راژوندی کوي او له تا سره به محاسبه نه کوي؟

ÇÈ ûüÎ». $B#•Ï ÇÈ ûüÏ&Ÿ»t: ÙÞøæ bÎr ÇÈ ÈÏè!$Ï bqÇÉ3êÐ/ ž .

ÇÈ bqèÏÿ? $B bqÇêÍ

۹- نه، داسې نده، بلکې تاسو دغه دین تکذیبوئ. ۱۰- حال دا چې ګمارل شوي دي پر تاسو حافظان. ۱۱- عزتمنده لیکوالان. ۱۲- په هغه څه پوهېږي چې کوئ ئې.

---

۹ – په حقیقت کې خبره داسې نه ده چې انسان ته د خپل رب پېژندل ګران دي او یا د عملونو په مکافات او مجازات باندې باور کول ورته محال او ناممکن او د ده د عقل خلاف خبره، داسې نه ده چې په دې هکله څه جدي ستونزه لري، له اشتباه او مغالطې سره مخامخ کېږي، برعکس د ده عقل نه بلکې د ده هوی او هوس دی دې ته اړ کړي چې حقیقت (تکذیب) کړي او عمداً دروغ ووایي او له هغه حقیقته انکار وکړي چې د ده زړه او دماغ پرې قانع دی، د ده بده او له ګناهونو ډکه سابقه او په راتلونکي کې د فسق او فجور د ارتکاب عزم او قصد ئې دې ته اړ کوي چې د مکافات او مجازات اصل تردید او (تکذیب) کړي او د دې لپاره جعلي او دروغجن دلایل جوړ کړي.

۱۰ - خو باید په دې پوه شې چې ستا تردید او تکذیب هیڅ ګټه نشي دررسولی، نه د قیامت راتګ ځنډولی شي او نه ستا د حتمي او قطعي محاکمې مخنیوی کولی شي، پر تا داسې ساتونکي او څارونکي ګمارل شوي چې تل او په هر ځای کې درسره دي، ستا ټول کړه وړه په دقت څاري او ستا د ښو او بدو مراقب دي.

۱۱- دا څارونکي نه یوازې ستا څارنه کوي او ستا د ټولو عملونو مراقب دي، بلکې ستا هر کار دقیقاً او له ټولو کوایفو سره ئې لیکي، دوی داسې مخور لیکوالان دي چې په خپلو لیکنو کې نه څه زیاتی کوي او نه کمی، هر څه په ډېر

دقت سره لیکي، ستاسو هر لوی او ووړ عمل او ستاسو د زړه هر حرکت لیکي.

۱۲- پر دې ټولو سربېره دوی ستاسو د عملونو او کړو وړو له ټولو کوایفو خبر دي، محرکات ئې ورته معلوم، په هدف او مقصد ئې پوهېږي، نه ئې ماهیت تري پټ دی او نه ارزښت، داسې نه دي چې ستاسو د عملونو غولوونکې ظاهري بڼې ته په پام سره خپل راپور جوړوي، ښایي عام وګړي ستا هغو عملونو ته ښه ووایي چې په ظاهر کې ښه ښکاري او د عمل ظاهري بڼې ته په پام سره ګمان کوي چې ته ښه انسان یئ او عمل دې ښه او صالح، خو ښایي د دې غولونکي ظواهرو ترشا ناولې موخې او بد اغراض مضمر وي، چې د لنډنظره خلکو له سترګو پټ دي، خو د دغو پوه څارونکو له نظره پټ نشي پاتې کېدی.

که د اوسنۍ پېړۍ هغه څېړنې او نتایج ئې په پام کې ونیسو چې د فضا په څپو او امواجو کې د غږ، حرکت او مناظرو د ثبت په اړه شوې او وایي چې د انسان هر غږ او حرکت د فضا په څپو کې دقیقاً ثبت کېږي او د تل لپاره په فضا کې پاتې کېږي، که د ساینس دا کشف د قرآن له دغې وینا سره څنګ په څنګ کېږدواو قضاوت وکړو، زمونږ او د هر با انصافه انسان قضاوت به څه وي؟ دا څنګه نن علم همغه خبره کوي چې قرآن څوارلس پېړۍ مخکې او په داسې شرایطو کې کړې چې انسان ته په داسې حقایقو پوهېدل ممکن نه وو، کله چې د ساینس دا کشف د قرآن د هغې وینا سره ورته مومو چې د انسان ټول کړه وړه د (پوه څاروونکو او لیکوالانو) په واسطه ضبط او ثبت کېږي، آیا له دې پرته بل څه ویلی شو چې : دا قرآن حتماً له داسې مرجع راغلی چې د عالم له ټولو اسرارو خبر دی؟!!

ëïÜ9$Pøƒ $kXöÖÁƒ ÇÍÈ ÐŠïb ’Å ‘$ÉÐ$ÐSÎr ÇÍÈ ÐŠëR ’Å ‘#•ÐÎ$ÐÎ

$B ßê ÇÍÈ ëïÜ9$ëøƒ $B 71‘Š& $Br ÇÍÈ ûüÎí$óÎ $kƒã ïÐd $Br ÇÍÈ

æÐÎ$ $k©<ß ÿŽÏ Ó ÿR ä7îð? Ÿv Pøƒ ÇÍÈ Éú ïÐ!$ëøƒ $B 71‘Š&

ÇÈ 9 7ÍBöf

۱۳- بې شکه چې نېکان به وي نعيم کې. ۱۴- او بې شکه بد کاران به وي جحيم کې. ۱۵- د سزا په ورځ به ننوځي هغه کې. ۱۶- او، غائبېدونکي به تر ې نه وي. ۱۷- او څه شي ته خبر کړې چې دا ورځ د سزا څه ده. ۱۸- بيا څه شي ته خبر کړې چې دا ورځ د سزا څه ده. ۱۹- آ ورځ چې څوك به نه لري بل چا ته څه په واك کې او (واك به د هر) کار وي په دې ورځ مختص الله ته.

۱۳ - ۱۴ دلته په ډېر تأکيد سره ويل شوي چې نېکان به خامخا په هغه جنت کې وي چې له نعمتونو ډك دی او بدکاران به حتماً په هغې کندې کې وي چې له اوره ډك دی، يعني محاسبه به هرمرو ترسره کېږي، هر څوك به خامخا د خپلو عملونو سزا ګوري او خپل مناسب ځای ته به درومي. آيا دا ادعا چې په دومره تأکيد او قاطعيت سره شوې، يوازې يوه ادعا ده او که د اثبات لپاره ئې دلايل هم وړاندې شوي؟! د دې مدعا د اثبات لپاره څه دليل لرو؟ څنګه کولی شو ثابته کړو چې نېکان به خامخا جنت ته درومي او بدکاران هرومرو دوزخ ته؟

مونږ په هر انسان کې د (قضاوت) خصلت ګورو، چې د نورو د ښه او بد عمل په هکله قضاوت کوي، که دوه نفره د ننبتې او جګړې په حال کې وګوري، چې يو ئې ظالم او بل ئې مظلوم وي، فوراً د ظالم په نسبت په خپل زړه کې کرکه او نفرت احساسوي او د مظلوم په هکله عاطفه او زړه سوی، که د مداخلې توان او فرصت ولري حتماً له مظلومه د دفاع لپاره وروړاندې کېږي او مرسته ئې کوي او ظالم له لاسه نيسي، ملامتوي ئې او له ظلمه ئې راګرځوي، دا د (قضاوت) خصلت، له ظالمه کرکه، له مظلوم سره خواخوږي، د ظالم ملامتول او له مظلومه دفاع، د انسان دغه خصلت مونږ ته دا حقيقت په ګوته کوي چې حتماً به هغه ذات هم په دې صفت متصف وي چې انسان ئې پيدا کړی او دا خصلت ئې په ده کې اينبی، که

مونږ د نورو د کړو وړو په اړه قضاوت کوو، نېکان ستایو، د دوی قدر کوو، غواړو وئې نازوو، انعام ورکړو او بدکاران ملامتوو، غواړو وئې رټو او سزا ورکړو، ځینو ته (ابرار) او ځینو ته (فجار) وایو، زمونږ دا خصلت او صفت د هغه ذات د صفاتو مظهر او بېلګه ده چې مونږ ئې پیدا کړي یو او دا خصلت ئې مونږ ته راکړی، څنګه ومنم چې ته قضاوت کوې او ستا رب به قضاوت نه کوي؟!! زه خو هره شېبه او په هر مصنوع او مخلوق کې دا ګورم چې د هر (جوړ شوي شي) خصلتونه د (جوړوونکي) د صفاتو مظهر او هېنداره وي، مونږ د مصنوع او مخلوق په څېره کې د صانع او خالق د صفاتو ننبې ګورو، هغه خدای چې انسان ئې پیدا کړی او د (قضاوت کولو) صفت او خصلت ئې ورکړی، هغه به هرومرو د انسان د کړو وړو په هکله قضاوت کوي، نېکان به جنت ته او بدان به دوزخ ته بیایي.

۱۵ - الله تعالی په دنیا کې هم انسان ته د خپلو عملونو سزا ورکوي، دلته هم نسبي مکافات او مجازات ترسره کېږي، خو د کامل او بشپړ مکافات او مجازات لپاره ئې داسې نېټه ټاکلې چې د (یوم الدین) په نامه ئې نومولې، فجار او بدکاران به په دې ورځ او له الهي محاسبې وروسته په جهنم کې لوېږي..

۱۶ - جهنم او لمبې به ئې داسې پرې راتاو شي چې نه به یوه شېبه ترې غایبېدی شي، نه به په کې مري چې له عذابه ئې خلاص شي او نه به داسې سوزي چې نور نو د سوزېدو درد احساس نه کړي.

۱۷ – پوهېږې چې دا (یوم الدین) څه دی؟ دا د الله له لوري د حساب و کتاب او الهي محاسبې لپاره ټاکل شوې نېټه ده چې دوه عمده خصوصیتونه لري:

الف: هر څوك به په خپل ځان مصروف وي، د خپل ځان د ژغورنې هڅې به داسې مصروف کړی وي چې نه به بل ته د پام او اعتنا کولو مجال لري او نه د بل د ژغورنې او مرستې توان، نه به چا ته ګټه رسولی شي او نه به کوم عذاب ترې دفع کولی شي، د بل په ګټه د هیڅ کار د کولو اختیار او توان به نه لري.

ب: واکمني او اختیار به مختص الله لره وي، هغه به یواځنی ټولواك وي، د ټولو کارونو اختیار به له ده سره وي، له ده پرته به هیڅوك نه په واکمنۍ کې څه

ونړه لري او نه د کارونو په ترسره کولو کې، که نن او په دنیا کې دا حالت ستاسو تر سترګو کېږي چې د عالم په یوې برخې کې هغه څه ګورئ چې کاملاً مقهور او محکوم دي، په خپل خپل کار بوخت او په خپله خپله فطري لار درومي، که خپل کار پرېږدي او له خپلې لارې منحرف شي له تباهۍ سره مخامخ کېږي، خو بلې خوا ته انسان ګورئ چې (واك) او (اختیار) ورکړی شوی او هغه له دغه واك او اختیاره په استفادې سره ظلم کوي، فساد خوروي، د ګناه او عصیان مرتکب کېږي، خو د هغو نورو په څېر فوراً او په بشپړه توګه خپله سزا نه ګوري، د دې وجه دا ده چې الله تعالی نه غواړي د انسان هغه نسبي واك او اختیار تر سلب کړي، فوري سزا د هغه نسبي واك او اختیار منافي کار ده چې انسان ته ورکړی شوی، د الله تعالی دغه پرېکړه چې انسان کولی شي په خپله خوښه خپله لار غوره کړي، په دنیا کې د فوري او بشپړ مکافات او مجازات مانع ده، خو د قیامت په ورځ به دا لړۍ پای ته ورسېږي، د انسان د هغه مخکنې واك او اختیار موده به پوره شي، هغه ورځ به ټول واك او اختیار د الله په لاس کې وي، هغه ورځ به له الله پرته نه بل واکمن وي او نه د اختیار خاوند چې د مکافات او مجازات مانع شي او د عدالت د پلې کېدو خنډ.

المطففين

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم المطففين (کموونکي) دی، چې له لومړي آیته اخیستل شوی، مکي سوره ده، آیتونه ئې تر دوو مخکنیو سورتونو لږ اوږده خو د سورې له اوږدوالي سره متناسب دي او اکثراً له درېو کلمو او څلورو غږونو جوړ شوي، لومړي دوه آیتونه په مطففین او یستوفون ختم شوي، پاتې ټول آیتونه هم د دغو دواړو د وروستۍ کلمې په وزن سره پای ته رسېدلي، کله د مطففین په وزن او کله د یستوفون په وزن، خو کله د (ن) په ځای (م) راغلی، لکه عظیم او مرقوم، چې دا دواړه هم د غږ له پلوه مطففین او یستوفون ته ورته دي، د غږ او اوزانو مد او جذر ئې ډېر ښایسته او خوندور دی، د سورې له مضامینو په ډاګه معلومېږي چې د مکي دور په لومړیو کې نازله شوې، هغه وخت چې د مسلمانانو شمېر ډېر کم وو، قریشو به پرې ملنډې وهلې، بې لارې، باغي او د خپل پلار نیکه له دینه اوښتي به ئې ګڼل او په سپکه سترګه به ئې ورته کتل. ځینې محترم مفسرین ګمان کوي چې دا سوره باید په مدینه منوره کې نازله شوې وي، دا ځکه چې د پلورلو او پېرودلو په څېر د اجتماعي امورو په هکله احکام او لارښوونې یوازې په مدني سورتونو کې موندلی شو، دوی په دې عقیده دي چې له تطفیف نه مراد په تللو او پیمانه

کولو کې کمی مراد ده، خو دا رایه په څو دلیله کمزورې ده:

الف: اکثر روایات په دې تأکید کوي چې دا سوره په مکه کې نازله شوې. جمهور علماء ئې مکي ګڼي او هغه روایات نه منې چې دا سوره مدني شمېري.

ب: تطفیف یوازې د جنس په تللو او پیمانه کولو کې کمي او د پلورونکي او پېرودونکي په حق کې تېري ته نه وایي بلکې په نورو مواردو کې د کمښت او نقصان لپاره هم استعمالېږي، لکه چې په یوه روایت کې د هغه چا لپاره دا لفظ کارول شوی چې په لمانځه کې اهمال کوي، یا ئې حرکاتو او الفاظو ته پوره اهتمام نه کوي او یا ئې له خشوع، خضوع او د زړه په حضور سره نه ادا کوي، قرطبي لیکي:

روی عن سالم ابن أبي الجعد قال: الصلاة مکیال فمن وَفّی وُفّي له، ومن طَفّفَ فقد علمتم ما قال الله في المُطَفّفین؛ الزهد لابن مبارك و المحلی

له سالم بن ابي جعد نه روایت شوی چې وئې ویل: لمونځ هم په پیمانې سره دی، چا چې ئې پیمانه پوره کړه، اجر به ئې پوره ورکړی شي، خو چا چې څه کمی په کې وکړ، نو په هغه څه خو پوهېږئ چې الله تعالی عز وجل فرمایلي: (ویل للمطففین) افسوس په کموونکو!!

همدا راز (وزن) او(کیل) هم یوازې د مادي توکیو او شیانو د کمیت او مقدار لپاره نه کارول کېږي، بلکې د معنوي ارزښتونو او شیانو د اهمیت، قدر او قیمت لپاره هم استعمالېږي، لکه دا چې مونږ د چا په هکله وایو: ډېر دروند سړی دی، له دې مو مقصد دا نه وي چې پرېږ دی او وزن ئې زیات دی او یا وایو فلانی سپك سړی دی، هیڅوك زمونږ له دې وینا څخه دا مطلب نه اخلي چې د نومورې وزن سپك دی، بلکې دا مطلب تري اخلي چې بې وقاره او بې اعتباره سړی دی، د دروند او سپك الفاظ د چا د وقار، اجتماعي اعتبار، متانت، هیبت او حیثیت لپاره کارول کېږي، د قیامت په ورځ د اعمالو وزن کېدل ښیي چې دا لفظ د معنوي ارزښتنو د معلومولو او تعیین لپاره هم استعمالېږي.

ج: د سورې متن په ډېر صراحت سره شهادت ورکوي چې د (تطفیف)، (وزن) او

(کیل) الفاظ د خلکو د معنوي قدر او منزلت د تعیین لپاره کارول شوي، ټوله سوره او ټول آیتونه ئې پر دې راڅرخي چې له یوې خوا فجار (بدکاران) او د دوی بد خصلتونه او بدې پایلې راښیي او له بلې خوا ابرار (نېکان) او د دوی صفات او نېک عاقبت په ګوته کوي، د سورې په هیڅ آیت کې د پېرلو او پلورلو یادونه نه صراحتاً شوې او نه تلویحاً. د اسلام له نظره تر دې چې د چا مال په ناحقه وخورې دا ډېره ستره ګناه ده چې په عزت ئې تېری وکړي، لکه څنګه چې د انسان ترټولو غوره شتمني د ده عزت او شرف دی، تر ټولو ستر تېری هم د ده پر عزت او حیثیت باندې تېری دی، ترټولو ناکاره او بد مطفف هغه دی چې یو شریف انسان تحقیر کړي، هغه ته په سپکه سترګه وګوري، ځان تر ده اوچت وګڼي، د ده د (ذاتي ورټیاوو) او (اجتماعي اعتبار) په اړه په خپل قضاوت کې تېری او تجاوز وکړي، د ده وزن کم وښیي او ارزښت ئې ناڅیزه، خو هغه وخت چې د ځان او د خپلو ورټیاوو او په ټولنې کې د خپل وزن، اعتبار او حیثیت په هکله د نورو قضاوت غواړي، نو انتظار ئې دا وي چې ښه ډېره ستاینه ئې وشي، پیمانه ئې ورډکه کړي، له هر عیب او نقص نه ئې پاک او مبرا ، اجتماعي حیثیت ئې ډېر لوړ او ذاتي ورټیاوې ئې ډېرې اوچتې وګڼي. په دې سوره کې دغه خطرناکه بیماري او ستره ګناه څېړل شوې.

بسم الله الرحمن الرحيم

#Œ]r ÇÈ bqèœGó„ Ä $Z9$'?ã {q8GœS#Œ] ûïï%S$ÇÈ ûüÿÿÜ3ü ®/r

ÇÍÈ bqêqæB Nã& 7 Í»9ré•ãf ïï% ÇÌÈ brÅÅ¡ã Nèqç-r r& Nèqç.

ÇÏÈ ûüï»èæSÉ•ï â $Z9$ãqà/ Pøf ÇÎÈ 8ïã Eø•ï

١- وای وای د کمونکو په (حال). ٢- آ چې کله ځان په نورو تلي، ډکه

پيمانه غواړي. ۳- او چې نور يا پيمانه کړي يا ئې وتلي، کمی کوي. ۴- آيا دغه ډله ګمان نکړي چې حتماً به پاڅوی شي. ۵- د يوې سترې ورځ لپاره. ۶- هغه ورځ چې، رب العالمين ته به ودربږی خلك.

۱-۳: د دې سورې د لومړيو درېو آيتونو په اړه په معتبرو تفسيرونو کې درې د پام وړ تعبيرونه مومو:

الف: ځينې وايي: له مطففين نه مراد هغه خلك دي چې د پېر پلور او راکړې ورکړې په وخت کې د خلکو حق پوره نه ورکوي، په پټه او چل ول سره په وزن او پيمانه کې کمی او غبن کوي،او په تلې او پېمانې کې ډنډې وهي، له نورو نه د څه اخيستو په وخت کې پيمانه ډکه غواړي خو نورو ته د څه ورکولو په وخت کې حتماً څه راکموي. د درنو مفسرينو دا ډله د (کالوهم) او (وزنوهم) الفاظ د (کالوا لهم) او (وزنوا لهم) په معنا اخلي او دلته (ل) مقدر ګڼي او آيت داسې ترجمه کوي، کله چې د نورو لپاره پيمانه کول او تلل کوي نو تاوان رسوي او څه کموي!! خو که په الفاظو کې هيڅ تصرف ونشي او د (ل) له راوړو او مقدر ګڼلو نه ډډه وشي نو د آيت د خپلو الفاظو دقيقه ترجمه دا ده: کله چې دوی پيمانه کوي او يا ئې تلي نو تاوان رسوي.

ب: د درنو مفسرينو دوهمه ډله په دې باور ده چې د (ل) زياتول او مقدر ګڼل نه يوازې صحيح نه ده بلکې د احتياط خلاف کار دی، صحيح نه ده چې کالوهم د کالوا لهم په معنا واخلو او وزنوهم د وزنوا لهم په معنا ترجمه کړو، د الله په کلام کې چې هم د معنا له مخې بشپړ او کامل دی او هم د الفاظو له مخې، دا ډول تصرف يو ناسم کار، بې ځايه جرأت او حتی بې باکي ده، دوی دلته هم او په نورو مواردو کې هم، دې ته ترجيح ورکوي چې د قرآن په الفاظو کې له هر ډول تصرف نه ډډه وشي، هر تصرف نامناسب کار او د الهي بليغ کلام په شأن کې بې احترامي ګڼي او په دې تأکيد کوي چې د قرآن الفاظ بايدله څه کمي او زياتي پرته او په پوره احتياط سره ترجمه شي. دوی وايي: دلته د (کالوهم) او (وزنوهم) صيغې ځکه کارول شوې چې د قضيې يوه ظريف اړخ په ګوته کړي او هغه دا چې: په خلکو پورې د

مربوط شيانو او د دوی په لاس د جوړ شوو توکيو پيمانه کول او تلل په حقيقت کې په خپله د دوی تلل او پيمانه کول دي، دا ځکه چې په توليد کې ئې د دوی ذهن او فکر، هنر او کمال، تجربه او پوهه کارول شوې، د هر هغه څه ستاينه چې انسان جوړ کړی په حقيقت کې د هغه د جوړوونکي او توليدونکي ستاينه ده او هغه ته د هر عيب او نقص منسوبول په حقيقت کې د هغه جوړوونکي ته عيب او نقص منسوبول دي، دا ډله مفسرين که څه هم (وزن) او (کيل) د پېر او پلور تلل او پيمانه کول ګڼي او په دې هکله له لومړی ډلې سره متفق دي خو (ل) مقدر نه ګڼي.

ج: د مفسرينو دربيمه ډله په دې نظر ده چې د دې آيتونو د بحث موضوع په پېر پلور کې د تطفيف موضوع نه ده، بلکې د يوه انسان ظالمانه قضاوت د بل انسان په هکله څېړل شوی او په دې سره د انسان يوې ډېرې خطرناکې رواني بيماری ته اشاره شوې، (خپل ځان معيار ګڼل)، (ځان دروند او نور سپک ګڼل)، (له نورو د ستاينې انتظار په داسې حال کې چې د هغوی په ټولو وړتياوو سترګې پټوي)، کله چې د خپل ځان او خپلو وړتياوو او ځانګړتياوو په هکله له نورو قضاوت غواړي نو انتظار او توقع ئې دا وي چې د ده د معيارونو مطابق به ئې ستاينه کوي، پيمانه به پوره او د ده له انتظار سره سم ډکه ورکوي، خو کله چې د نورو په هکله قضاوت کوي، د دوی د ذاتي استعدادونو او اجتماعي وزن او اعتبار په هکله څه وايي نو حتماً پيمانه کموي او په تلې کې ډنډې وهي، غبن او خيانت کوي، دا ډېره خطرناکه بيماري ده، چې قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې پرې بحث او دا مبارکه سوره ئې ورته مختص کړې.

د دربيم تعبير او تفسير په تائيد کې څو مضبوط دلايل لرو:

الف: د آيتونو د الفاظو دقيقه ترجمه همدا تعبير تائيدوي.

ب: دا تفسير د سورې له ټولو آيتونو سره اړخ لګوي، په څرګنده ګورو چې ټوله سوره په همدغې موضوع بحث کوي، مخصوصاً له ۲۹ تر ۳۳ آيته چې په ډېر صراحت سره د لومړيو آيتونو شرح او تفصيل وړاندې کوي او فرمايي: ګنهګارانو به پر هغو خندل چې ايمان ئې راوړی وو او چې کله به پر دوی تېرېدل نو په خپلو

کې به ئې سترګکونه وهل او چې خپلې کورنۍ ته به راوګرځېدل نو په خندا خندا به راوګرځېدل او چې هغوی به ئې ولیدل ویل به ئې: دوی لارورکي دي، حال دا چې دوی پرې څارونکي نه وو لېږل شوي!!

ج: دا سوره په مکه مکرمه کې نازله شوې او مکي سورتونه اکثراً په داسې قضایاوو تر نورو زیات ترکیز لري چې د کافرانو لخوا د مؤمنانو تحقیر او توهین او د دوی په لاس د مظلومو مسلمانانو تعذیب او ربړول په کې څېړل شوي، په پېر پلور کې د غبن او خیانت په څېر قضایا په دې سورتونو کې نشو موندلی.

د: که د قرآن د آیتونو لفظ په لفظ ترجمه واضح او صریح مفهوم افاده کوي، دا سمه نه ده چې له دې واضح مفهومه تېر شو او د الفاظو له ایطار او محدودې نه پښه آخوا وغځوو، د آیت په ترکیب کې لاسوهنه وکړو، څه مقدر وګڼو او ګمان وکړو چې د آیت اصلي ترکیب او الفاظ داسې نه دي لکه اوس چې زمونږ مخې ته پراته دي، اصلي بڼه ئې بله ده، داسې لکه زه چې وایم، د خاص مصلحت په وجه ځینې توري او کلمات حذف شوي او اوسنۍ بڼه ئې غوره کړې!! دا کار هلته کېدی شي د منلو و ړ وي چې لفظ په لفظ ترجمه څه اشکال ولري او د اشکال د رفع کولو لپاره (تقدیر) ته اړ وو او له دې پرته بله چاره ونلرو چې ووایو: دلته دا توری مقدر دی، حذف شوی، باید په ترجمه کې مراعات شي!! د الله د کلام په بلاغت او عظمت باندې د ایمان او اعتراف تقاضا خو دا ده چې په پوره احتیاط او دقت سره او له هر راز کمي او زیاتي پرته ئې ترجمه کړو. د مطففین د سورې د دغو آیتونو په ترجمه کې دې ته هیڅ ضرورت نه لرو چې (وزنوهم) (وزنوا لهم) ترجمه کړو او (کالوهم) د (کالوا لهم) په معنا واخلو، مګر مونږ تل د انسانانو په هکله په خپلو قضاوتونو کې دې ته ورته الفاظ نه کاروو؟ کله چې تاسو د یوه چا د وجاهت او اجتماعي اعتبار او حیثیت په هکله قضاوت کوئ او وایئ چې مخور دی، په خلکو کې نفوذ او رسوخ لري، خلك ورته احترام لري، ټول ئې قدر کوي او خبرې ئې اوري، په دې الفاظو سره په حقیقت کې تاسو هغه پیمانه کړئ او کله چې وایئ: ښه انسان دی، پوه، هوښیار، د حوصلې خاوند، زړه سواند او د ده نور ذاتي صفات بیانوئ په دې

سره تاسو هغه تللی. د نورو په اړه هر له عدالته لرې او ظالمانه قضاوت، تطفیف دی چې د اسلام له نظره ستره ګناه، لوی تېری او ظلم ګڼل کېږي، لکه په دې حدیث کې چې راغلي:

عن سعيدبن زيد عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه قال: من أربى الربا الاستطالة في عرض مسلم بغير حق. رواه احمد

له سعید بن زید رضي الله عنه نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د مسلمان په عزت په ناحقه تېری ستر سود دی.

یعنی دا ګناه د اسلام له نظره تر ربا او سود هم ستره ده، په سود سره بل ته مالي تاوان اړوې خو په دې کار سره د ده عزت تر پښو لاندې کوې او اعتبار او حیثیت ته ئې تاوان اړوې، مخصوصاً که دا کار د خپل اعتبار او حیثیت اوچتولو لپاره وکړې، د بل عزت د ځان د عزت لپاره قرباني کړې، د کاذب حیثیت او اعتبار ګټلو لپاره د بل حیثیت ترپښو لاندې کړې او یا په دې حالت کې وي چې د ځان په اړه له هر چا داسې قضاوت غواړې چې پیمانه تر ژې ډکه کړي او په هغو صفتونو مو وستایي چې په تاسو کې نشته، لکه چې قرآن فرمایي:

وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا ... آل عمران:۱۸۸

او دا خوښوي چې په هغه څه وستایل شي چې نه ئې دي کړي.

په ټولو هغو مواردو کې چې ما تراوسه په کې تحقیق کړی د هغو کسانو رأیه مې د پورتني مورد په څېر ضعیفه او کمزورې موندلې چې د آیت په الفاظو کې تصرف کوي، کله څه زائد ګڼي، کله ئې مقدر او محذوف شمېري او کله ئې په اصلي معنا نه اخلي او غیر اصلي معنا ئې غوره کوي.

۴-۲: د دې بیماری جړې له هغه اعتقاده خړوبه کېږي چې دوی ئې د آخرت او مکافات او مجازات په هکله لري، په آخرت او مکافات او مجازات نه باور دوی په دې بیماری اخته کړي، په دې باور نلري چې د الله په وړاندې به ودرېږي او له الهي محاسبې سره به مخامخ کېږي، دغه کافرانه انګېرنه د دې لامل شوې چې په خپلو قضاوتونو کې بې باکه وي او دا ګمان وکړي چې د نورو په باب د دوی هر قضاوت

به ځای نیسي، خلك به ئې مني او داسې څوك نشته چې د دوی د دروغجنو او ظالمانه قضاوتونو او افتراءاتو حقیقت بربنډ کړي.

È»GÏ ÇÏÈ ûüµÆ¼$B 71‘Š& $Br ÇÐÈ ßüÉÅ ’Å9 Í$¤f µûß$=»GÏ Ïb] Ì.

ÇÏÈ ÈïÐ!$Pß¤Î bqßÉ3ãûïÝ%ß$ÇÏÈ ûüÎÉ3Ðß 7ÍBßµ @/r ÇÏÈ Pqßé

A$% $ZÐƒ#ä Ïøãã 4?Gê#Œ] ÇÏÈ ÆŠÝ& ‰Gèßã @ä ÞvÎ ÿÏÎ ÜÉ3ã $Br

Ì. ÇÏÈ bqßÅßƒ{qß. $B NÍßqè4?ã b#‘ ß/ Þ. ÇÏÈ ûüÏrÏ{$ÞÜ»™&

ß$ÇÏÈ ÏÅgæ$ß{q$Á9 ÏãÎ ß$ÇÏÈ bqßqãéß 7ÍBµ ÏÍß `ã ÏãÎ

ÇÐÈ bqßÉ3ê¾ÏÎ Lãä “ Ï%ß#«»dãÃ$)ã

۷- نه، داسې نده، بې شکه چې لیك پاڼه د بدکارو وي سجین کې. ۸- او څه په دې خبر کړې، چې څه دی دا سجین؟ ۹- یو لیکل شوی کتاب. ۱۰- وای په دې ورځ په دروغ ګڼونکو. ۱۱- آ چې دروغجنه ئې ګڼله د سزا ورځ. ۱۲- او نه ئې ګڼي دروغ، مګر هر تېری کونکی ګنهګار. ۱۳- چې کله ولوستی شي آیتونه مو ورباندې، وایي: کیسې د مخکنیو!! ۱۴- نه، داسې نده، بلکې زنګ وهلی دی د دوی په زړونو، د دوی لاس ته راوړنو. ۱۵- نه، داسې نده، بې شکه په دې ورځ به وي محجوب له خپله ربه. ۱۶- بیا به وي ننوتونکي په جحیم کې. ۱۷- بیا به وویل شي: دا همغه څه دی چې، دروغ به مو ګڼلو.

---

۷ – په دې آیت کې مطففین د فاجر او بدکار په صیغه یاد شوي او ښیي چې د

تطفیف عمل د هغه چا کار دی چې د بدکارۍ او فجور په وجه د حقارت احساس کوي او د نورو په عزت او حیثیت په تېرې سره او د دوی له ښېګړو او ورټیاوو نه د انکار له لارې غواړي دا د حقارت احساس ختم او خپل کمښت جبران کړي، په حقیقت کې د نورو په شخصیت تېرې د هغه چا کار دی چې سپك او بې شخصیته وي، باعزته او با شخصیته خلك نه دې ته څه ضرورت احساسوي چې نور ئې ستاینه وکړي او نه د نورو په وړاندې د حقارت او ټیټوالي احساس کوي تر څو د دوی پر عزت او حیثیت د تېرې له لارې خپل حیثیت اوچت کړي او په ټولنې کې کاذب وجاهت ترلاسه کړي. د دغو بدکارو مطففینو د کړو وړو دوسیه زندان ته تللې او په هغه کتاب کې درج شوې چې د زندان په دفتر کې پروت وي او د زندانیانو نومونه او د دوی د جرمونو کوایف په کې لیکل شوي وي.

۱۰-۱۳: له ۱۰ تر ۱۳ آیته د دې ډلې څو نور کرکجن خصلتونه په ګوته شوي:

الف: دوی دروغجن دي، د نورو په هکله په خپلو دروغجنو قضاوتونو سره د تطفیف جرم او ګناه کوي.

ب: نه یوازې د نورو په باب دروغ وایي، افتراء کوي او په عزت او حیثیت ئې تېرې کوي، بلکې (یوم الدین) هم تکذیبوي او دروغ ئې ګڼي.

ج: (تعدي: تېرې) او (اثم: ګناه) دوی هغه ځای ته رسولي چې (یوم الدین: د سزا ورځ) دروغ وګڼي، یعني دوی په دې وجه له آخرت او د عملونو له مکافات او مجازات نه انکار نه کوي چې کافي، قانع کوونکي او معقول دلایل ورته نه لري، بلکې وجه ئې دوه نورې خبرې دي: یوه ئې دا چې دوی په خپل حق او حد قانع نه دي، مخکې ئې د بل په حق تېرې کړې او په راتلونکي کې هم د تېرې اراده لري او بله ئې دا چې په ګناهونو لړلي دي، تر دې د مخه ئې هم ګناهونه کړي او له دې وروسته هم د ګناه اراده لري، دغه (تېرې) او (ګناه) له آخرته د دوی د انکار لامل دی.

د دې آیت په وړاندې چې وایي فقط (معتد) او (اثیم) له آخرت او الهي محاسبې انکار کوي، باید لږ توقف وکړو او وګورو چې دا څنګه او ولې یوازې تېرې کوونکی او ګناهګار له الهي محاسبې انکار کوي؟!! څنګه تېرې او ګناه

انسان هغه ځای ته رسوي چې د مکافات او مجازات حقیقت ونه منې او آخرت دروغ وګڼي؟!! له دې آیته معلومېږي چې د تېري کوونکي او ګناهګار انسان لپاره په آخرت نه باور او له الهي محاسبې انکار، ذهني محرك لري نه عقلي دلیل، هغه له داسې ستونزې سره مخامخ دی چې باید ځان ته دا خبره تلقین کړي چې نه آخرت شته، نه حساب او کتاب او نه مکافات او مجازات، دی قیامت د ځان لپاره یوه خطرناکه پېښه ګڼي، چې عواقب او پایلې به ئې ده ته ډېرې دردناکې وي، په آخرت د باور تصور ئې سخت ځوروي، ناچار باید په دروغجنو تلقینونو سره له دې اضطراب او پرېشانۍ ځان وژغوري، انسان عادتاً په اغفالوونکو او غولوونکو تلقینونو سره محتمل خطر نفي کوي او په دې سره ځان له ذهني اضطراب او پرېشانۍ ژغوري.

د: دا کسان نه یوازې له خلکو سره په خپل چلند کې مطفف دي، بلکې له خرګندو الهي آیتونو سره په معامله کې هم مطفف دي، دا دی ګورئ چې الهي آیتونه اساطیرالاولین ګڼي، په څو معناوو:

۱ – دا د آخرت آخرت خبرې مو ډېرې اوږدلې، ډېرو دا خبره کړې چې قیامت راتلونکی دی، ببرته به راژوندي کېږئ او د خپلو عملونو سزا به ګورئ، خو تر اوسه نه قیامت راغی او نه د دوی وعد او وعید ترسره شو.

۲ - قرآن ئې د تېرو قومونو د قصو مجموعه ګڼلی، یوه تاریخي کتاب ته ورته!! دا یوازې دوی نه دي چې د الله لارښود کتاب ته ئې اساطیرالاولین ویلي، مخکنیو امتونو هم له الهي کتابونو سره دغه معامله کړې، دا دی وګورئ له تورات او انجیل سره هغو خلکو څه معامله وکړه چې په همدې کتابونو د ایمان دعوا کوي، راشئ بایبل وګورئ چې د مسخره کیسو مجموعه ترې جوړه شوې، داسې مسخره کیسې چې هر هوښیار او عاقل انسان ته خندا پرې ورځي، انسان د هغه چا عقل او شعور ته حیرانېږي چې دا له مسخره کیسو ډك کتاب د الله تعالی له لورې په پیغمبرانو نازل شوی کتاب ګڼي، له قرآن څخه هم ډېرو هغو خلکو اساطیرالاولین جوړ کړی چې د ایمان دعوا کوي، څوك چې د قرآن بحثونه، وعد او

وعيد ئې په هغې زمانې پورې محدودوي چې دا کتاب په کې نازل شوی او ګمان کوي چې په قرآن کې دا له مؤمنانو سره د الهي تأييد او نصرت وعدې، د هجرت او جهاد احکام، د بري او فتح زېرې، د دښمن د حتمي ماتې او د مؤمنانو د حتمي بريا او برلاسي وړاندوينې، ټولې په همغې زمانې پورې مربوط ګڼي، د موسي عليه السلام او فرعون او نورو تاريخي څېرو او د دوی د زمانې د پېښو په هکله د قرآن بحثونه تاريخي بحثونه ګڼي، نه د الهي ثابتو سننو لپاره تاريخي بېلګې، په حقيقت کې دغو هم له قرآنه اساطيرالاولين جوړ کړی، قرآن دا څېرې او په دوی پورې اړوند قصې د تاريخي بېلګو په څېر وړاندې کوي، پيغمبر عليه السلام ابوجهل د خپل امت فرعون ګڼي:

عن ابن مسعود ... قال فلما وقف عليه صلى الله عليه وسلم قال هذا فرعون هذه الأمة رواه الطبراني

له ابن مسعود نه روايت دی چې وئې ويل: کله چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم د ده د جسد خوا ته ودرېدو نو وئې ويل: دی د دې امت فرعون وو.

هو! هره زمانه ځان ته فرعون لري او په مقابل کې ئې يو موسی، د پيغمبر عليه السلام د امت فرعون ابوجهل وو.

يعنی فرعون يوه تاريخي څېره نه بلکې يوه تاريخي بېلګه ده، د ظلم، استبداد، اختناق، فساد او کفر بېلګه، د تاريخ فرعون مړ شوی خو د قرآن فرعون په هره زمانه کې شته، نن هم شته او سبا به هم وي، د کلي په کچه هم، د هېواد په کچه هم او د ټولې نړۍ په کچه هم، پرون بريژنف يو فرعون وو او نن جورج بش يو فرعون دی. عمر رضي الله عنه ته اطلاع ورکړی شوه چې فلاني د پخو خښتو دوه منزله کور جوړ کړی، وئې ويل: ګمان مې نه کاوو چې د محمد عليه السلام په امت کې به هم کوم فرعون راپيدا شي، هماغه چې هامان ته ئې وويل: د پخو خښتو قصر راته جوړ کړه!! ګورئ چې صحابه وو فرعون يوه تاريخي څېره نه بلکې يوه تاريخي بېلګه ګڼله، د دوی په اند د قرآن په قصو کې د قرآن مفاهيمو ته عيني تجسم ورکړی شوی، الهي سنن په کې تمثيل شوي، عقايدو ته ترسترګو کېدونکي

هیکلونه ورکړی شوي، د هرې قصې په ترڅ کې یوه مفهوم ته ژوندی او عملي مثال وړاندې شوی، ترڅو ښه څرګند شي او هرچا ته پرې پوهېدل آسانه شي. قرآن د دې لپاره چې خپل مخاطب په دې ښه پوه کړي چې د حق او باطل ترمنځ نزاع او د ظالم او مظلوم ترمنځ جګړه یو دائمي سنت دی، دا جګړه پرون وه، نن شته او سبا به وي، خو تل به ئې نتیجه د حق غلبه او د باطل زوال او د حق پالو بریا او د باطل پالو ماتې وي، خو دا مطلب او ټول جوانب ئې خپلو مخاطبینو ته د فرعون او موسی علیه السلام د قصې په ترڅ کې مجسم کوي.

۱۴- د دغو مطففینو د ضمیر صفحه لړلې او زنګو وهلې ده، فجور، کذب، اعتدا، اثم او نورو بدو عملونو او ګناهونو د دوی پر زړه او دماغ داسې توره او پربېړه پرده غوړولې چې د دوی ټول معیارونه ئې ورته بدل کړي، د دوی قضاوتونه ئې تر خپل اغېز لاندې نیولي او د دوی کار ئې هغه ځای ته رسولی چې د الله تعالی څرګند آیتونه اساطیرالاولین وګڼي، څوک چې د الله له آیتونو سره دا معامله کوي، هغه ته دا ډېره عادي خبره ده چې قیامت دروغ وګڼي، د خلکو له ښېګړو او وړتیاوو سترګې پټې کړي او په خپلو قضاوتونو کې د تطفیف مرتکب شي.

۱۵- دوی به د قیامت په ورځ، هغه وخت چې د محاسبې لپاره حاضر کړی شي او د الله تعالی په وړاندې ودرېږي، محجوب وي، یا په دې معنا چې سترګې به ئې له شرمه ټیټې اچولې وي، پورته به نشي کتی، له دې ناولي مخ، تور زړه، لړلي وجدان، د ننګینو عملونو پېټی پر اوږو او زنګ وهلي زړه سره به څنګه جرأت کوي چې الله تعالی ته بر وګوري؟! په محکمو کې به مو مجرمان لیدلي وي چې د قاضي په وړاندې څنګه ولاړ وي؟ سر ټیټ، غاړه کړه، سترګې د ځمکې په لور، د پورته کتو جرأت نه کوي او د قاضي په لور د سترګو له اړولو ډډه کوي!! او یا په دې معنا چې عمل پاڼه به ئې له شا نه په کین لاس کې ورکړی شي او یا په دې معنا چې په دنیا کې د دوی پر زړونو زنګ وو، پر سترګو ئې پردې، د قیامت په ورځ به دا پرده د دوی او الله تر منځ حجاب شي.

۱۲- ۱۷- د دوی لپاره مناسب ځای جحیم دی، خپل ګناهونه به ئې دې ځای

ته رسوي او هلته به ورته ویل کېږي: دا دی همغه چې دروغ مو ګڼلو، تاسو د عملونو په مجازات باور نه کولو، دا ئې ستاسو د عملو سزا، تاسو دوزخ نه مانو، دا ئې تاسو او دا ئې دوزخ، تاسو له الهي محاسبې انکار کولو، دا ئې ستاسو عمل پاڼې!!

È»GÏ ÇÏÈ bq•ÏÃ $B 71‘Š« $Br ÇÏÈ šú üÑÏe ’Å9 Í#•ÐF$=»GÏ ÐÎ Ы.

Å‹Ы‘F$’?ã ÇÏÈ Q‹ëR ’Å9 ‘#•ÐF$ÐÎ ÇÏÈ bqÇ§)Ï¢$q¾kÑ f ÇÏÈ Pq¢ÐE

9‹ïn§ `Ï bö)ó„ÇÍÈ É‹ŠÊZ9$oŽØR ÓÛÏqã ã ’Î ¤Šíè? ÇÏÈ brÃZf

ÇÏÈ bqÝÏ»YG¤¢$Ãš ù$ZK‹ù 7Ï°Œ ’Îr ÔóÏ ¼ç¤»FÅ ÇÏÈ Bqç÷ B

ÇÏÈ šc qÇ§)¤¢$kÍ Ï Ž¤„ $Žã ÇÏÈ Q‹Íó@ `Ï ¼çã #–Ér

۱۸- نه، داسې نده، بې شکه عمل پاڼه د نېکانو به وي، په لوړو لوړو کې. ۱۹- او څه یې ته پوه کړی، چې څه دي دا لوړ لوړ؟ ۲۰- لیکلی یو کتاب. ۲۱- تماشا به ئې کوي مقربین. ۲۲- بې شکه چې ابرار به وي نعیم کې. ۲۳- پر تختونو باندې ناست به تماشا کړي. ۲۴- په څېرو کې به ئې مومې تازه والی د نعیم. ۲۵- خړوبېږي په خالصو سرمُهر شوو شرابونو. ۲۶- مُهر به ئې مشك وي، نو په دې کې دې سیالي وکړي سیالان. ۲۷- او له تسنیم ئې ګډونه. ۲۸- آ چینه چې ئې په خوا کې څښل کا مقربین.

۱۸- دا بد عمله مطففین دې پوه شي چې په خپلو ناروا قضاوتونو سره نه د نېکانو او ابرارو سېبګړې او وړتیاوې اغېزمنې کولی شي او نه ئې مقام او منزلت

راټيټولی شي، د دوی عمل پاڼه تر لوړ نه لوړ ځای ته رسېدلې او د دوی مقام ئې دومره لوړ کړی چې نه د چا لاس وررسي او نه تغییر او بدلون په کې راوستی شي، تاسو نشئ کولی په خپلو ناروا تبلیغاتو سره د دوی لوړ مقام او مرتبه راټيټه کړئ.

۱۹-۲۱: پوهېږې دا (علیین) چې د ابرارو عمل پاڼه په کې ساتل کېږي، څه دی؟ دا هغه لیکل شوی کتاب دی چې د الله تعالی د دربار مقربین ئې په تماشا بوخت وي، هر یو غواړي تر بله ئې مخکې وګوري، د نېکانو عمل پاڼه په لوړ کتاب کې درج شوې او د الله په وړاندې مقربین ئې شاهد او ناظر، نو ووایه: په دې صورت کې به ستا پوچ تبلیغات څه تأثیر پرې وکړي؟

فرشتې د نېکانو عمل پاڼې په سرعت او تلوار پورته وړي، چې کله د عرش خوا ته مقربې فرشتې دا عمل پاڼې او په هغه کې د انسان نېک عملونه وګوري په دې خاطر حیرانې شي چې انسان څنګه له ټولو هغو غرایزو او محرکاتو سره چې دی د عصیان، ګناه او بدي لور ته هڅوي او په داسې حال کې چې شیطان په هرګام کې ورته کمین نیولی او هره شېبه ئې وسوسه کوي، خو هغه له ګناه او عصیان نه ځان ساتلی، الله ئې غوره کړی، نه د شیطان د وسوسو تر اغېز لاندې راغلی او نه خپل هوی او هوس ته تسلیم شوی، روزه ئې نیولې، لمونځ ئې کړی، خپل مال ئې د الله لپاره وقف کړی، خپل ځان ئې د الله په لار کې قرباني کړی، دې ته به حیرانې شي او دا پاڼې به په خپلو کې یوه بل ته ښییي.

۲۲-۲۴: کوم نېک بندګان چې په دنیا کې له فقر او مسکنت سره مخامخ وو او یا ئې د دنیا مال او متاع ته ډېره اعتنا نه درلوده، خپلې شتمنۍ ئې د الله په لار کې وقفولې او په لږ څه به ئې قناعت کاوو او په همدې سبب به فاجر او بدکارو مطففینو ملنډې پرې وهلې او د دوی حالت به ئې د خندا او تأسف وړ ګانو، نن به هغوی له نعمتونو ډکو جنتونو کې وي، په لوړو شاهانه تختونو ناست، راز راز نعمتونو به احاطه کړي وي او په څېرو کې به ئې د نعمتونو نښې راڅرګندې وي.

۲۵- څښاک ئې له داسې شرابو چې سر به ئې مهر وي، له دوی مخکې به ئې نه چا خوند څکلی وي او نه به ئې شونډې پرې لګېدلې وي، هلته به د انسان دې

تمایل ته هم ځواب ویل کېږي چې غواړي له ده مخکې څوک د ده په جام او پیالې خوله کښېږدي، هلته به نه یوازې د جنتیانو د څښاك د لوښو او جامونو سرونه بند وي بلکې د پاسه به مهر هم پرې وهل شوی وي.

۲۶- خو مهر او لاك به ئې د مشکو عطر وي، نه عادي لاك. دا هغه څه دي چې انسان ته ښایي له نورو سره په کې سیالي او رقابت وکړي، نه د دنیا کاذب وجاهتونه او بې پایښته او بې ارزښته مال متاع ئې، ولې د جنت د دغو سترو سترو نعمتونو د لاس ته راوړو لپاره په خپلو کې سیالي نه کوئ.

۲۷-۲۸: دلته ځینې مفسرین (بها) د (منها) یا (عنها) په معنا نیسي او آیت داسې ترجمه کوي، مقربین به د دې چینې اوبه څښي، خو مونږ د هغو درنو مفسرینو رأیه مضبوطه ګڼو چې الفاظ په خپله اصلي معنا کې رااخلي او دلته وایي: د ابرارو په رحیق مختوم کې به د دې چینې یوه برخه ورګډوي خو مقربین به د دغې لوړې چینې خوا کې خپل خاص څښاك څښي، تسنیم لوړ او اوچت ځای ته وایي، دا چینه به په یوه لوړ ځای کې وي او اوبه به ئې له همغه لوړ ځایه لاندې راپرېوځي، هغه څه چې انسان ته ډېر جالب او ښایسته برېښي او خوند ترې اخلي، دا هم یو انساني تمایل دی چې له لوړو لوړو ځایونو د اوبو د راپرېوتو له منظرې خوند اخلي، په جنت کې به د ده دا تمایل هم اشباع او دا تنده به ئې هم ځواب شي.

{r¹B #Œ]r ÇÌÈ bqa s Ò ƒ {qæB#ä ûïÏ%Ø$ `Ï {qÇ. {qß•ô& šú ïÏ%Ø$b]

#Œ]r ÇÌÈ ûüÎgÅù {qÇ)R$ Ò]gÎe& #Ì {qÇ)R$ #Œ]r ÇÌÈ braB$óG ƒ ÌÍÍ

ÇÌÈ ûüÅÁÏ»m ÌÍÍãã {qèÅÓé$Br ÇÌÈ bq9ÝÒ9 ÄÏwà¯d ÞÌ {qè% ÌÍèr‘

braZƒ Å Í‘Ì$’?ã ÇÌÍÈ bqa s Ò ƒ Í$ÿaÌÍ$ `Ï {qæB#ä ûïÏ%Ø$Pöø$Ì

ÇÏÏÈ bqèøf {qÇ. $B âÿ¥ãâ> ÈÈ@d ÇÏÏÈ

۲۹- بې شکه هغو خلکو چې ئې کړي وو جرمونه، خندل به ئې پر هغو چې ایمان ئې وو راوړی! ۳۰- چې خوا ته به ئې تېرشول، سترګې به ئې وهلو په خپل منځ کې. ۳۱- او چې کله به خپل اهل او کهول ته ګرځېدلو، په خندا به ګرځېدلو. ۳۲- او چې کله به ئې ولیدل، ویل به ئې: دا دوی خو بې له شکه دي لارورکي. ۳۳- حال دا چې پردوی نه وو لېږل شوي څارکوونکي. ۳۴- نو نن به پر کفارو باندې خاندي هغه خلك چې ایمان ئې وو راوړی. ۳۵- پر تختونو باندې ناست به تماشا کړي. ۳۶- آیا ورکړی شو کفارو ته ثواب د هغه څه چې دوی کولو؟

۲۹- دا آیت په ډېر صراحت سره ښیي چې په لومړي آیت کې له (تطفیف) نه مراد همدغه (تضحیك)، تمسخر او ملنډې) دي. په ګناهونو کې غرق مطففینو به پر نېکانو او ابرارو ملنډې وهلې، دوی به ئې سفیه، حقیر، سپك او ضعیف ګڼل او د هر ظلم او تېري وړ به ئې بلل.

۳۰- چې کله به د مؤمنانو په څنګ کې تېرېدل، نو یوه به بل ته د استهزاء او تمسخر لپاره سترګې واهو، له دې او مخکنیو آیتونو نه په ډېره آسانۍ معلومولی شو چې دا مبارکه سوره باید په دا سې شرایطو کې نازل شوې وي چې:

الف: مسلمانان له هغې مرحلې تېر شوي چې خپل ایمان به ئې پټاوو او اوس په دا سې شرایطو کې دي چې خپل ایمان ئې څرګند کړی او کافران ئې نه پېژني.

ب: کافرانو یوازې په تمسخر، استهزاء او ملنډو بسنه کوله او د دوی په تعذیب، وهلو ټکولو ئې لاس نه وو پورې کړی.

دا ځانګړتیاوې د مکي دور له خاصې مرحلې پرته په نورو مراحلو کې نشو موندلی او دا د هماغه ابتدائي مرحلې وروسته پرې دی چې مسلمانان د یوه نوي

دین د پلویانو په څېر راڅرګند شول. په دې کې د هیڅ شك مجال نه پاتې کېږي چې دا سوره به په همدغې مرحلې کې نازل شوې وي. د قرآن د سورتونو یوه ستره ځانګړتیا دا ده چې له محتوا ئې هم شأن نزول معلومېدی شي او هم د نزول مرحله او له یوه بلیغ او بشپړ کلام سره همدا ښایي. انسان ډېر تعجب کوي چې څنګه ځینو درنو او نومیالیو مفسرینو دا د مدني دور سوره ګڼي. مګر په مدینه کې چا دا جرأت کولی شو چې په مؤمنانو باندې ملنډې ووهي؟!!!

۳۱- د مؤمنانو له توهین او تحقیر وروسته او پس له هغه چې پر دوی به ئې ډېرې ملنډې وهلې وې، خپلې کورنۍ ته به په داسې حال کې راوګرځېدل چې په جګ غږ به ئې خندل، په خپلو کړو به ئې د خپلې کورنۍ په وړاندې فخر کاوو او دا به ئې له خپل پلرني دین او مذهب نه دفاع او د نیکونو په میراث او پاتې شونو د غیرت کولو ننبه ګڼله!!

۳۲- د مؤمنانو په خوا کې به په ډېر غرور او تکبر تېرېدل او دوی به ئې بې لارې او لاروركي ګڼل او یوه بل ته به ئې ویل: دغو بې عقلو لار ورکه کړې، د خپل پلار نیکه دین ئې پرېښی، دنیا ته ئې شا کړې، د پوچ او مبهمو اهدافو لپاره خپل هر څه له لاسه ورکوي، د هیڅ لپاره خپل ژوند په خطر کې اچوي، له دې ټول ضعف او کمزورۍ سره سره ګمان کوي چې پر خپلو ځواکمنو او زورورو دښمنانو به برلاسي شي او خدای به ئې مرسته وکړي!! عجیبه ناپوهي او سفاهت!! ګورئ چې د کافرانو او بد ضمیره مجرمینو په اند دا ناپوهي او سفاهت دی چې څوك د لوړو لوړو او سپېڅلو اهدافو لپاره خپلې آرامتیا او سوکالي ته له پامه پرته عمل وکړي او خپل شته د الله په لار کې او سپېڅلو اهدافو ته د رسېدو په لار کې قرباني کړي.

۳۳- مګر دوی ته چا د مؤمنانو د ځارنې او د هغوی پر کړو وړو د مراقبت دنده سپارلې؟!! آیا د دوی وظیفه دا ده چې د نورو د عملونو ځارنه وکړي او د هغه په هکله قضاوت وکړي؟! چا ورته ویلي چې مؤمنان تر مراقبت لاندې ونیسئ او ځارنه ئې کوئ چې داسې ورپسې دي او د دوی په هکله تبلیغات کوي؟! له دغو مؤمنانو څه تاوان دوی ته رسېدلی چې یوه شېبه ئې آرام نه پرېږدي، ملنډې پرې

وهي او بې لارې ئې ګڼي؟!!

۳۴-۳۵: نن او له هغه وروسته چې دا کافر او مغرور بدکاران به د خپل انتظار خلاف، مؤمنان په جنت کې ګوري، پر شاهانه لوړو لوړو تختونو ناست او ځان به د دوزخ په تل کې او د هر چا د کړو وړو ماهیت او پایلې راڅرګندې شوې، نو مؤمنان به د هغو کافرانو دردناکه وضع د خندا وړ ګڼي چې په دنیا کې ئې ځان په حقه ګاڼو، له خپلې وضعې راضي وو او په هغه ئې فخر کاوو او غوره پایلو ته ئې منتظر وو، نن به د مؤمنانو پر شونډو د فتحې او بریا موسکا وي او د دښمنانو د رسوایۍ تماشا به کوي.

۳۶- آیا کافرانو د خپلو عملونو ثواب ترلاسه کړ؟!! دلته د (ثواب) کلمه یوه ډېره ظریفه او لطیفه توجیه لري او هغه دا چې: ثواب هغې بدلې جزاء ته وایي چې د ښه عمل په مقابل کې ورکول کېږي، کافرانو له ټولو هغو نارواوو او تېري او تجاوز نه د ښې بدلې او ثواب طمع درلوده چې د مؤمنانو په حق کې ئې کول، که ئې هغوی ځوروول، که ئې ملنډې پرې وهلې، که ئې د دوی پر مال، ځان او عزت تېری کاوو، ټول ئې د ثواب کارونه ګڼل، ځان ئې په حقه، خپل مذهب ئې سم، له خپلو کړو وړو ئې په دنیا او آخرت کې د ښو پایلو طمع درلوده، نو آیا دا ثواب ئې ترلاسه کړ؟ آیا هغه په زړه پورې نتایج ورپه برخه شول؟! (جهنم) همغه (ثواب) چې دوی ته ئې انتظار کاوو!!

الانشقاق

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم الانشقاق (شلېدا) دی چې له لومړي آیته اخیستل شوی، دا د سورې نوم دی نه د سورې د مضامینو لپاره عنوان، **۲۵** آیتونه لري، د مکي دور په لومړیو کې نازل شوې. آیتونه ئې لنډ لنډ، له شپږم او پنځه ویشتم آیته پرته د ټولو اوږدوالی او د غږونو شمېر سره ورته دی، خو شپږم او پنځه ویشتم آیتونه هم د څو داسې غږونو مجموعې دي چې د نورو آیتونو په څېر دي. تر پنځم آیته فواصل انشقت ته ورته هموزنه صیغې دي، شپږم او اووم آیت د (ملقیه) او (یمینه) په دوو هموزنو صیغو پای ته رسېدلي، که لسم او یولسم آیت یو ځای ولوستی شي نو له اتمه تر پنځلسمه پورې فواصل یسیرا ته ورته هموزنه صیغې دي، که څه څوارلسم آیت د یحورَ په صیغه ختم شوی خو که د قرائت په دوران کې توقف ونکړو غږ ئې یسیرا ته ورته کېږي، له شپاړسم نه تر نولسم پورې وزن د شفق او وسق په څېر دی او که **۲۴** او **۲۵** آیت یو ځای قرائت شي نو د پای د آیتونو وزن د یسجدون په څېر دی.

د سورې په پیل کې د آسمان شق شق کېدا ته چې د قیامت له لومړیو نښو څخه ده اشاره شوې، بیا د ځمکې اوارېدا او له خپلې سینې د هر څه بهر راایستو او

تشبدا ئې، د انسانانو بيا راژوندي کېدا، د الله تعالى په لوري د دوى تګ او د عمل پاڼو د ورکړې صحنې انځور شوې، داسې چې يوې خوا ته کافران ګورې چې پاڼې ئې په کينې لاس کې تر شا ورکول کېږي او بلې خوا ته مؤمنان چې پاڼې ئې په ښي لاس کې ورکړى شوې، يو په خپلې عمل پاڼې خوښ دى او د خپلې کورنۍ غړو ته خوشحاله او له موسکا سره راګرځي او بل ئې دومره پرېشانه چې د مرګ هيله به کوي. ورپسې د دې ادعا د اثبات لپاره ډېر مضبوط او قوي دلايل وړاندې شوي چې قيامت هرومرو راتلونکى دى او مرګ د ژوند پاى نه دى. او بيا له قيامته منکر انسان ته په ډېرې حيرتناکې لهجې دا پوښتنه راجع شوې چې څنګه او ولې له دغو ټولو دلايلو سره سره ايمان نه راوړي او د با عظمته قرآن قوي استدلال ته سر نه ټيټوي!! او په پاى کې وايي چې دا منکرين په دې وجه له قيامته انکار نه کوي چې عقلي دلايل ئې مخې ته نه دي راغلي، بلکې عمداً او په حقيقت ئې له پوهېدو وروسته انکار کوي او دروغو ته په پناه وړو سره هغه تکذيبوي، د دوى بد عملونه ئې دغه دروغو ته اړ کوي.

بسم الله الرحمن الرحيم

ÇÌÈ ÓÍ£ÃÄ ÞÚ ÓÎ[$#Œ]r ÇÌÈ ÓÍ›ãnr $k‰Ï ÓÍRËär ÇÌÈ ÓÍ›±$$âK¡¡ 9$#Œ]

ÇÎÈ ÓÍ›ãnr $k‰Ï ÓÍRËär ÇÍÈ ÓÍ=ƒBr $kŽÏi $B ÓÍ)ßr

۱- کله چې آسمان ټوټې ټوټې شي. ۲- او خپل رب لره به غوږ شي او همدغه ورته ښايي. ۳- اوکله چې خوره کړى شي دا ځمکه. ۴- او راواچوي هر څه چې وي په دې کې او خالي شي. ۵- او خپل رب لره به غوږ شي او همدغه ورته ښايي.

۲-۱: دغه آسمان چې نن زمونږ د کور د چت په څېر دی او ټول هغه ستوري چې په خپلې غېږ کې ئې نیولي او په خپلو کې له تصادم او ټکره ئې مخنیوی کوي، د قیامت په رارسېدو سره به شق شق او توټې توټې شي او ستوري به ئې خواره واره، لکه څنګه چې نن د الله په وړاندې منقاد او تسلیم دی او د الهی اوامرو اطاعت کوي او په کامل انقیاد سره، د هغو ضوابطو او سننو مطابق خپله دنده ترسره کوي چې الله تعالی وضع کړي، د قیامت په ورځ به هم د الله تعالی حکم ته غاړه کېږدي او توټې توټې به شي، له ده سره همدا ښایي.

۵-۳: ځمکه به خوره او اواره کړی شي، په دوه معنا:

الف: د ځمکې دا اوسنۍ لوړې ژورې او دا جګ جګ غرونه چې یوه سیمه ئې له بلې جلا کړې او د خلکو تر منځ حایل شوي، دا به له منځه ولاړ شي او ځمکه به په پراخ او اوار میدان بدله شي.

ب: ځمکه به تر اوسنۍ کچې زیاته پراخه شي او په داسې پراخې ځمکې به بدله شي چې په خپلې غېږ کې ټولو هغو انسانانو ته ځای ورکړی شي چې د انسان له پیدا ېښته د قیامت تر ورځې پیدا شوي.

قرآن وایي چې د ځمکې او آسمان د اوسني نظام له متلاشي کېدو وروسته به نوی آسمان او نوې ځمکه پیدا کړی شي، په نوي نظام کې به له یوې خوا ځمکه اواره وي او له بلې خوا تر اوسنۍ کچې ډېره پراخه، راشئ د دې مطلب په وړاندې هم لږ توقف وکړو او وګورو چې ننی علم او ساینس په دې هکله څه وایي؟ آیا له اوسني مقداره د ځمکې د مزید پراخېدو امکان ردوي او که ئې تائیدوي؟!! محققین او د ژور نظر خاوند څېړونکي دې حقیقت ته په پام سره چې کائنات په مسلسل او پرله پسې توګه پراخېږي، دې نتیجې ته رسېدلي چې که مونږ هر څومره شا ته نظر وکړو او څو ملیونه کاله مخکې د کائنات حجم معلوم کړو نو دا به راته جوته شي چې هر څومره شا ته درومو د کائنات پرخوالی او حجم وړ مومو، په دې شا ته تګ کې به سلهاوو او زرهاوو ملیونه کاله مخکې ټول کائنات د یوې وړې کُرې په اندازه او تر هغه مخکې د فټبال د یوه توپ په اندازه او له هغې سترې

چاودنې څو ثانيې وروسته به ئې د يوې منې په اندازه ومومو چې د دې عالم د تکوين او جوړېدو په سر کې شوې. دا عالم له هغې شېبې تر اوسه او تر پايه به په مسلسل او پرله پسې توګه پراخېږي، دوی له خپلو ژورو او پراخو څېړنو وروسته دې نتيجې ته رسېدلي چې که د اتم د زړه او هغو الکترونونو تر منځ چې په چاپير ئې راچورلي، موجود واټن لږ زيات کړی شي، نو زمونږ د ځمکې حجم به له اوسني مقداره په مليونهاوو ځله زيات شي او که دا واټن لږ له اوسني مقداره راکم کړو نو حجم به ئې د اوسني حجم مليونمه برخه شي.

قرآن په دې هکله فرمايي:

وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ* الذاريات: ۴۷

او آسمان مو په خپل لاس جوړ کړ او مونږ ئې پراخوونکي يو.

هر با انصافه عالم او هر باشعوره انسان به په دې اعتراف وکړي چې دا د قرآن يو بل ستر علمي اعجاز دی، دا هغه حقيقت دی چې قرآن څوارلس پېړۍ مخکې ويلی او انسان د شلمې پېړۍ په وروستيو کې پرې پوه شوی.

۴ ـ د نوي نظام له راتلو وروسته به زمونږ دا ځمکه (چې له اوسني مقداره به ډېره پراخه شوې وي) ټول هغه څه له خپلې سينې بهر راوباسي چې الله تعالی ئې د راايستلو امر ورته کوي او تشه به شي، لکه څنګه چې نن خپل پالونکي رب ته مطيع او منقاد ده، خپلې دندې په بشپړ انهماك سره سر ته رسوي، په هغه باران سره چې له آسمانه وربږي، په خپلې سينې کې د ژوند زړې راويښوي، وده ورکوي، په خپلې غېږ کې ئې پالي، ښکلي او سمسوره بوټي او ونې راټوکوي، دانه او مېوه توليدوي، زمونږ لپاره رزق او روزي برابروي، مونږ ته ئې په خپلې غېږ کې ځای راکړی، هر څه ئې زمونږ په خدمت کې، مونږ ته مسخر او رام، د قيامت په ورځ به د خپل رب حکم ته غاړه کېږدي، د انسانانو ټول هغه مړي به ژوندي بهر راوباسي چې په خپلې سينې کې ئې تر خاورو لاندې ساتلي، له ځمکې سره همدا ښايي او اوسنۍ وضع ئې په دې شهادت ورکوي چې همدا کار به کوي.

څوك چې بيا ژوندون محال ګڼي او دا ورته ګران بربښي چې خاورې شوی

انسان به ېېرته راژوندی کېږي، مګر دا هره ورځ د بيا ژوندي کېدو صحنې په خپلو سترګو نه ګوري؟!! مګر دې ته ئې پام نه دی چې دا ځمکه تل هغه مړه توکي ېېرته ژوندي بهر راباسي چې ومري او تر خاورو لاندې شي؟ د دغو صحنو له لیدو سره سره ځنګه او په کوم دلیل له آخرت او بيا ژوندونه انکار کوي؟!!

št ÎréôB $B'ù ÇÏÈ ïšÉ=Bù ¼[nß. 7Îf 4<Î îyŠ¼. 7RÎ ß» ¡ RMY$$g‹'»ƒ

¾ÏÎel& #<Î Ü î)Zƒr ÇÏÈ #ŽÅ„ Y ¡ ïm Ü ™$tã $ ö¡ ù ÇÐÈ ¾ïYŠÐ‹Î ¼ç7»GÏ

#Yqöè{qãß ƒ $ ö¡ ù ÇÏÈ ¾íÌ•ôß ä‡'r ¼ç7»GÏ ’ÎréôB $B&r ÇÏÈ #Yržß B

`Bb& £ß ¼çRÎ ÇÏÈ #‹ržß B ¾ÏÎel& þî b¼. ¼çRÎ ÇÏÈ #ž•è™ 4?á ƒr ÇÏÈ

ÇÎÈ #ŽÅ / ¾ïÎ b¼. ¼ç‹ ÎÎ #?/ ÇÍÈ ‘qöt

۲- آی اې انسانه! بې شکه چې دا ته يې د خپل رب په لور په هڅه هاندکوونکی، نو مخامخېدونکی به ئې وې. ۷- نو هغه چې په ښي لاس کې ئې ورکړی شي لیك پاڼه. ۸- نو ژر به محاسبه شي په آساني محاسبې. ۹- او ورګرځي به خپل اهل ته خوشحاله. ۱۰- او هغه چې له شا نه به ئې ورکړی شي لیك پاڼه. ۱۱- نو ژر ده چې مرګی به ځانته بولي. ۱۲- او لمبو کې (د دوزخ) به ننوځي. ۱۳- دی خو خپل ټبرکې وو خوشحاله. ۱۴- ده ګمان کاوو چې وبه نګرځي هیڅکله! ۱۵- هوکې ولې نه چې، رب ئې وو د ده لیدونکی!

---

۲ – په دنیا کې ستا هڅه او هاند په حقیقت کې د الله په لوري ستا د حرکت یوه هڅه ده، هر ګام چې مخکې ږدې او هره لوړه ژوره چې په زحمت سره ترې اوړې،

په حقیقت کې د الله په لور درومې، د هغه په وړاندې د ودرېدو لپاره یو واټن پلې کوې، د دې شاق او ستونزمن سفر په پای کې، که دې باور وي او که نه، که وغواړې او که نه، خدای ته رسې او د هغه په وړاندې ودرېږې او ورسره مخامخ کېږې.

۷-۹: چا ته چې په دغه ورځ خپله عمل پاڼه په ښي لاس کې ورکړی شي، محاسبه به ئې آسانه وي، خوښ او سر لوړی به خپلوانو ته راګرځي. دا آسانه حساب به څنګه وي؟ ابن عمر رضي الله عنه ئې توضیح کوي:

عن بن عمر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يدنى المؤمن يوم القيامة من ربه عز وجل حتى يضع عليه كنفه فيقرره بذنوبه فيقول هل تعرف فيقول أي رب أعرف قال فإني قد سترتها عليك في الدنيا وإني أغفرها لك اليوم فيعطى صحيفة حسناته. رواه مسلم والبخاري

له ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دی چې وایي: له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه مې واورېدل چې فرمایل ئې: د قیامت په ورځ به یو مؤمن بنده خپل رب ته نږدې کړی شي، حتی چې الله تعالی به خپل لاس پرې واچوي او په خپلو ګناهونو به اعتراف ترې واخلي او ورته وبه وایي: آیا دا او دا (ګناه) دې پېژنې، وبه وایي: هو؛ زما ربه، پېژنم ئې، الله تعالی به وفرمایي: په دنیا کې مې پرده پرې واچوله او دا دی نن ئې درته بخښم، نو د ښېګړو پاڼه به ئې ورکړی شي.

په دې مبارک حدیث کې د مخلص بنده په اړه د مهربان رب پراخ عنایت او ستر لطف انځور شوی، چې د محاسبې په وخت کې به هغه خپلې خوا ته راوغواړي، ښه به ئې ځان ته نږدې کړي، داسې به ئې ورنږدې کړي لکه څوك چې یو ګران دوست د دې لپاره خپل تخرګ ته ورنږدې کوي او خپل لاس پرې اچوي چې یوه پټه مهمه خبره ورته وکړي، داسې چې بل څوك ئې وانه وري، الله تعالی به په دغسې حالت کې هغه ته خپل اشتباهات ورپه یاد کړي، ټول به ورته وبخښي، هیڅوك به پوه نشي چې د ده او رب تر منځ ئې څه تېر شول، عمل پاڼه به ئې ورته ورکړي خو یوازې ښېګړې به په کې درج وي او اشتباهات به ئې ترې حذف شوي وي، خوښ او په

جګو سترګو به خپلوانو ته راوګرځي.
پيغمبر عليه السلام فرمايي: زما د امت له اوياوو زرو سره به آسان حساب وشي:
... فتنجو أول زمرة وجوههم كالقمر ليلة البدر سبعون ألفا لا يحاسبون. رواه البخاري
لومړۍ ډله به وژغورلى شي، مخونه به ئې د څوارلسم سپوږمۍ په څېر ځلېږي، هيڅ حساب به ورسره نه کېږي.
عن عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من حوسب يوم القيامة عذب فقلت أليس قد قال الله عز وجل فسوف يحاسب حسابا يسيرا فقال ليس ذاك الحساب إنما ذاك العرض من نوقش الحساب يوم القيامة عذب. رواه البخاري
له عائشې رضي الله عنها نه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: له چا سره چې د قيامت په ورځ محاسبه وشي نو عذاب به ئې په برخه شي، ما ورته وويل: مګر الله تعالى نه دي فرمايلي چې ژر به آسانه محاسبه ورسره وشي، وئې فرمايل: دا محاسبه نه ده، دا فقط (خپل عملونه ئې) ورښودل دي، له چا سره چې د حساب مناقشه وشي عذاب به ئې په برخه شي
عن أبي هريرة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال لن ينجى أحدا منكم عمله قال رجل ولا إياك يا رسول الله قال ولا إياي إلا أن يتغمدني الله منه برحمة ولكن سددوا. رواه البخاري
له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ستاسو هيڅ يو به داسې نه وي چې خپل عمل ئې وژغوري، چا ورته وويل: يا رسول الله حتى تا هم؟! وئې فرمايل: حتى ما هم، مګر دا چې الله تعالى مې په خپل رحمت کې ونغاړي، خو ځان سم کړئ.
عن ابې هريرة يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يدخل الجنة من امتي

سبعون الفا بغير نجاسة فقال عكاشة يا رسول الله ادع الله ان يجعلني منهم فدعا له. صحيح ابن حبان

له ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: زما د امت اويا زره به له هره نجاسته پاك جنت ته ننوځي، عكاشه رضي الله عنه وويل: يا رسول الله! دعا راته وكړه چې زه له دغو څخه وم، پيغمبر عليه السلام ورته دعا وكړه.

۱۰-۱۱: خو هغه څوك چې عمل پاڼه به ئې له شا ورکړی شي، د مرګ تمنا او هيله به كوي، وايي به كاش نه وی راژوندی شوی، كاش خاورې وی، كاش مرګ مې په برخه شوی وی او دا صحنه مې نه وی ليدلې، دا به هغه څوك وي چې له الله تعالی سره د مخامخ كېدو وړتيا نلري، مجرم، خائن، عاصي، بدكار، سركښ، مشرك او له الله تعالی او د هغه له نعمتونو منكر دی، الله تعالی هم نه غواړي د ده ناولی مخ وګوري، عمل پاڼه به ئې له شا او په كين لاس كې ورکول كېږي.

۱۲- د دوزخ د سره اور لمبو ته به ننوځي.

۱۳- دا ځكه چې په دنيا كې ئې په بشپړه بې باكۍ او بې پروايۍ كې غيرمسئولانه ژوند كړی، په ګناه كې خوښ وو، نه ئې له الهې محاسبې څه اند پښنه وه او نه د دوزخ له اوره څه وپره.

۱۴- ګمان ئې دا وو چې هر څه په همدې دنيوي ژوند كې راخلاصه كېږي، نه د الله لوري ته ورتګ شته او نه د آخرت او حساب و كتاب ورځ.

۱۵- د ده د دې غلطې انګېرنې خلاف به خامخا د الله په لور درومي او حتماً به له الهي محاسبې سره مخامخ كېږي، دا ځكه چې الله تعالی ئې د عملونو ناظر دی، مونږ چې مخلوق يو او زمونږ هر استعداد الهي وديعه او امانت دی، چې كله مو د چا ښه او بد تر سترګو شي، حتماً سزا ورکوو، كه نور هيڅ نه وي ښه ئې ستايو او بدو ته ئې بد وايو، غواړو د ده ښو ته ښه بدله ورکړو او بدو ته ئې بده سزا، كه مونږ دا كار كوو مګر هغه خدای چې بصير دی او مونږ ته د قضاوت مَلَكه او استعداد هم ده راكړی، هغه به د خپلو بندګانو د عملونو په هكله قضاوت نه كوي،

ځینې به جنت او ځینې به دوزخ ته نه بیایي؟!!

ûã.Ž¦9 ÇïÈ ,¡@Š#Œ]Ì¦J)¸¸r ÇÐÈ ,™r $Br è¢¸¸r ÇïÈ È÷ÿ±9¶ ¸¸ÅÅ¥¸¸x ù

ÇïÈ 9ŷÛ `ã $)7Û

۱۲- نو نه، زما دې لوړه په شفق وي. ۱۷- او په شپې او څه چې ونیسي په غېږ کې. ۱۸- لوړه په سپوږمۍ چې مکمله شي. ۱۹- حتماً به له یوه پوړه؛ بل پوړ ته اوچت درومئ.

۱۲-۱۹: د شپې او سپوږمۍ بېلابېل حالت د دې نښه ده چې مرګ د ژوند پای نه؛ بلکې د ابدیت په لوري یو پړاو دی، د دغه ادعا د اثبات لپاره په دې آیتونو کې په لاندې شیانو لوړه شوې:

په شفق: د آسمان د ژیړ هغه سره ګاره چې د لمر په لوېدو پسې راڅرګنده شي، په شپه او هغه څه چې په خپلې غېږ کې ئې نیسي او خپل تور وزر وربانديغوړوي او په سپوږمۍ چې کله بشپړه شي.

د دغو درېو قسمونو ځواب او هغه مطلب چې پدغو قسمونو سره ئې اثباتول په نظر کې دي، دا دی: تاسو به حتماً له یوې پوړې بلې ته پورته کېږئ.

راشئ وګورو چې دا قسمونه له ځواب سره څه ارتباط لري او څنګه دا خبره ثابتوي چې انسان به حتماً له یوه حالت نه بل ته خوځېږي؟

دې پوښتنو ته د ځواب موندلو لپاره باید لاندې خبرې په نظر کې ولرو:

د انسان د مرګ په اړه دوه انګېرنې او تحلیلونه درلودی شو:

الف: مرګ د توقف او رکود حالت دی، په مرګ سره انسان له خوځښت او حرکت نه ودرېږي او کار ئې پای ته رسي، مرګ د ده د ژوند او خوځښت وروستی پړاو دی.

ب: مرګ يو مقطعي حالت دی؛ د انسان د هغه مسلسل او پای نه منونکي خوځښت يو حالت چې انتهاء نه لري، مرګ له يوه حالت نه بل حالت ته يو حرکت دی، مرګ د يوه ژوندون پای او د بل پيل دی، په مرګ سره د هغه چا په لوري درومو چې دا ژوند ئې مونږ ته راکړی.

څوك چې له بياژوندونه انکار کوي هغه پدې باور وي چې مرګ رکود او سکون دی، په مرګ سره ژوند پای ته رسېږي او حرکت ئې په ټپه ودرېږي، له هغه وروسته بله مرحله او بل پړاو نشته، په مرګ سره د انسان د بدلون او له يوه حالت نه بل ته د خوځېدو سلسله ئې متوقف کېږي، دوی پدې عقيده دي چې د انسان هغه ژوند چې له يوې نطفې پيل شي، وده وکړي، د يوه ماشوم په څېر دنيا ته راشي، ځوانۍ ته ورسېږي، زوړ شي، زوال ئې پيل شي، په مرګ محکوم شي او په همدې مرګ سره ئې هر څه پای ته ورسېږي.

خو الله تعالی دوی ته په ځواب کې فرمايي: داسې نده، نور پړاوونه هم په مخکې لرئ، حتماً به له يوه حالت نه بل ته د تلو لړۍ دوام کوي، له مرګ نه وروسته نور مراحل هم په مخ کې لرئ، له يوه پوړه به بل ته پورته کېږئ، د بې نهايت په لوري دوامدار او مستمر حرکت کې به نور مراحل هم پلي کړئ. د دغې ادعا د اثبات لپاره په څو مشهود او ملموس طبيعي شيانو استشهاد شوی:

۱- په شفق چې د ورځې پای او د شپې پيل اعلانوي. ۲- په شپه چې هر څه له سترګو پټوي. ۳- په سپوږمۍ چې له مختلفو پړاوونو تېره او بشپړه شي.

تاسو پدې نړۍ کې د مسلسل بدلون شاهد ياست، ګورئ چې ورځ پای ته ورسېږي، د آسمان لمنه سره شي، شفق راڅرګند شي، شپه راورسېږي، خپل تور وزر په هرڅه وغورځوي، څو ساعته وروسته ختمه شي او خپل ځای ورځ ته پرېږدي، آيا دا صحيح ده چې د هرې شپې ورځې مرګ د هغه دائمي پای وګڼو او ووايو: بله شپه او ورځ به رانشي؟ سپوږمۍ ګورو چې د مياشتې په پيل کې رابره شي، وړه وي، په تدريج سره ستره شي، مکمله شي خو بيا په تدريج سره وړه شي، داسې چې د مياشتې په پای کې له سترګو پټه شي. آيا دا سمه ده چې د سپوږمۍ له مؤقتي

پټېدو نه دا ګمان وکړو چې بيا به طلوع نه کوي او راڅرګنده به نشي؟

د شپې ورځې تګ راتګ، د سپوږمۍ طلوع او غروب او سترېدل وړېدل، پټېدل او څرګندېدل ئې دا ښيي چې دا نړۍ د مسلسل او مستمر تحول او بدلون صحنه ده، هر څه له يوه حالت نه بل حالت ته درومي، په هيڅ مقطع او هيڅ نقطه کې توقف او سکون نشئ موندی، د بيا ژوندون منکرين هسې او بې ځايه، مرګ ته د سکون او توقف او د بدلون د پای په سترګه ګوري، دا انګېرنه له هغه څه سره ټکر او تصادم کوي چې د نړۍ له مشاهدې نه ئې ترلاسه کوو. د دې غلطې او بې بنسټې انګيرنې د اثبات لپاره هيڅ دليل، د دې ټولې پراخې نړۍ له هيڅ ګوټ نه نشو وړاندې کولی.

è/ ÇÈ) brßaî ó„ Ÿv ã#äçÞ¤§ÍÕã —ìê#ŒÎr ÇÈ bqæÐsñaŸv ÐÇ $Jù

NdžÅ7ù ÇÌÈ šc qãqã$JÎ ã-æ¼ ª! ãr ÇÈ šc qÇÉ3ã{rãy. ûïÏ%Ã$

ÿçî íô¼ ÐÇ ÏM» sÎ»Á9$qëÜãr {qæB#ä ûïÏ%Ã$ÿv) ÇÌÈ ÆŠÏ¼ A#‹èÎ

ÇÌÈ ÐqæÐB

۲۰- نو څه شوي په دوی چې ايمان نه راوړي؟ ۲۱- او چې قرآن پرې ولوستی شي سجده نه کوي؟ ۲۲- بلکې دروغ ئې ګڼي هغه چې کافر شول. ۲۳- او الله خو ډېر ښه پوه دی په هر څه چې غونډوي ئې. ۲۴- نو ورکړه ورته زيری د دردناك عذاب. ۲۵- مګر هغه چې ايمان ئې وي راوړی او ښه ښه عملونه ئې وي کړي، چې دوی ته به وي اجر نه غوڅېدونکی.

۲۰-۲۱: د دغو حقايقو ليدو او د دغو مضبوطو دلايلو له اوربدو سره سره

څنګه ایمان نه راوړي، څنګه پرې کافر شوي؟!! ولې الله ته له ورګړځېدو منکر دي او مرګ د خپل سفر پای ګڼي؟!! ولې د قرآن د دومره قوي دلایلو په وړاندې سر نه ټیټوي، دا حقیقت نه منې او له لجاجته لاس نه اخلي؟!!

له یوې خوا دا عالم چې د الله تعالی (مشهود کتاب) دی، هره پاڼه او هر توکی ئې په دې شهادت ورکوي چې د منکرینو دا عقیده باطل او سراسر غلطه ده چې مرګ د ژوند پای او د خپل سفر آخري منزل ئې ګڼي او تلپاتې رکود او خمود ئې شمېري، له بلې قرآن دا د الله تعالی هغه مقروء کتاب چې د عالم هر څه ئې د مدعا تائید کوي او په حقانیت ئې شهادت ورکوي، دوی ته وایي چې مرګ د دائمي رکود او توقف پیل نه دی بلکې د نوي سفر پیل دی، په مرګ سره د الله په لوري درومئ، سره له دې ولې باور نه کوي، د قرآن د عظمت په وړاندې سر نه ټیټوي او الله ته سجده نه کوي؟!!

یعنی هم د دې خور او پراخ عالم هر څه څرګنده نښه او آیت دی چې انسان په دغه حقیقت باور ته رابلي او هم د قرآن آیتونه مونږ ته دا حقیقت ثابتوي او د ایمان بلنه راکوي، دا دواړه او په ګډه، هر سترګور انسان دې ته رابلي چې الله ته غاړه کېږدي او په آخرت باور وکړي.

دا مبارک آیت د قرآن جلال او عظمت بیانوي او مونږ ته وایي: د باعظمته قرآن ترڅنګ به په بې اعتنائي او بې باکۍ نه تېرېږئ، بلکې د دې عظیم الشأن کتاب د آیتونو په اوریدو سره باید د هغه رب په وړاندې سرونه ټیټ او تندی پر ځمکه کېږدئ چې دا لویه پېرزوینه ئې پر مونږ کړې او دا کتاب ئې رالېږلی. د احنافو له نظره د قرآن څوارلس آیتونه داسې دي چې په اوریدو او لوستو سره ئې سجده راباندې واجبه کېږي او دا آیت یو له هغو څخه دی. څوک چې دا آیتونه تلاوت کړي یا ئې واوري باید د تلاوت سجده وکړي، خو که په یوه مجلس کې ئې څو ځله واوري، یا ئې د تدریس، حفظ او تلاوت په دوران کې په یوه وخت کې څو ځلې تلاوت کړي یا ئې واوري، نو د ټولو په پای کې یوه سجده ورته کفایت کوي، خو په بیا تکرار سره نوې سجده لازمېږي، که له مجلسه ووتې او په بیا راتلو سره هغه

آیت بیا تکرار شو بیا به د تلاوت سجده کوي. (امام شافعی رحمه الله ئې څوارلس سنت سجدې، امام مالك رحمه الله ئې ۱۱ او امام احمد ئې پنځلس ګڼي.

۲۲- خبره داسې نه ده لکه چې د آخرت منکرین ئې وایي او ادعا کوي چې نه د کائنات او عالم څرګندو نښو قانع کړي او نه د قرآن آیتونو دوی ته قناعت ورکړی، بلکې اصلي خبره دا ده چې دوی له دې حقیقته عمداً او قصداً انکار کوي، زړه او دماغ ئې پرې قانع دي خو هوی او هوس ئې انکار او تکذیب ته اړ باسي.

۲۳- الله تعالی ښه پوه دی په هغه څه چې دوی ئې راغونډوي او دا په څو معناوو:

- ټول هغه افکار، نظریات، عزایم او د زړونو غوښتنې ئې چې دوی په خپلو سینو کې راغونډ کړي.
- د دوی د ټولو عملونو حاصل او نتایج چې دوی ترلاسه کړي.
- هغه مال او دولت ئې چې راغونډ کړی ئې دی.

لومړی معنا په دې دلیل تر نورو دقیق او موزون ده چې له مخکنیو آیتونو سره ئې یوالی همدا غوښتنه کوي او په ګډه دا مطلب افاده کوي چې: له آخرته انکار کوونکي عمداً او قصداً له دې حقیقته انکار کوي، په داسې حال کې چې زړه او دماغ ئې د هغه په حقانیت شهادت ورکوي، د دوی په هکله دا قضاوت د هغه علیم او پوه ذات له لوري دی چې د دوی د سینو اسرار تري پټ نه دي، ښه پوهېږي چې دوی په خپلو سینو کې څه راغونډ کړي.

۲۴-۲۵: له آخرته دا انکار کوونکې ډله، له خپل دې دروغجن باور او له خپل هغه دریځ او کړو وړو چې له دې باوره خړوبېږي، د ښو پایلو او غوره نتایجو انتظار لري، ګمان کوي چې تل به ښه زېری پرې کېږي، خو د دوی د غلط انتظار خلاف د دردناك عذاب زیری ورکړه.

انسان کله داسې شي چې له خپلو بدو کړو وړو او غلطې تګلارې هم د ښو پایلو انتظار کوي او پرې راضي وي، لکه چې قرآن فرمایي:

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

هره ډله په هغه څه خوښه وي چې ورسره دي.

دغې ډلې ته ووايه: ستاسو د توقع او انتظار خلاف، دردناك عذاب درته منتظر دی، له دې دردناك عذابه يوازې هغه څوك ژغورل کېږي چې ايمان راوړي او نېك عملونه وکړي، چې په دې صورت کې به تلپاتې، پای نه موندونکی او نه شلېدونکی اجر ترلاسه کوي.

البروج

د سورې معرفي

د (البروج) مبارکه سوره په مکه کې او د (الشمس) له سورې وروسته نازل شوې، ۲۲ آیتونه لري، د سر آیتونه ئې لنډ لنډ دي چې ورو ورو اوږده شوي او منځني ئې لږ اوږده دي، خو دا اوږده هم هر یو له څو داسې فقرو جوړ شوي چې وزن او اوږدوالی ئې لنډو آیتونو ته ورته دی، بیا ورو ورو بېرته رالنډېږي او د پای آیتونه ئې د لومړنیو په څېر کېږي، د لومړیو اوو آیتونو فواصل ئې بروج ته ورته هموزنه صیغې دي، له اتمه د سورې تر پایه اکثراً حمید ته ورته دي خو د ۱۴، ۱۷، ۱۸او آخري آیت ئې بروج ته ورته د ودود، جنود، ثمود او محفوظ صیغې دي. د اوزانو مد او جذر آیتونو ته ډېر ښاېسته وزن او غږ ورکړی. د سورې له مضامینو او لهجې په وضاحت سره معلومولی شو چې دا سوره په څنګه شرایطو کې نازل شوې او هغه وخت د پیغمبر علیه السلام او د ده مؤمن یاران له څنګه حالت سره مخامخ وو او دښمنانو څه ورسره کول. د دې سورې خلاصه دا ده چې ظالمان بې الهې انتقامه نه پاتې کېږي.

په دې سوره کې ګورو چې د داسې خندقونو خاوندان په کې انځور شوي چې ستر اور ئې بل کړی او د خپل دور مظلوم او بې وزلي مؤمنان په دې خاطر په کې

اچوي او سوزوي ئې او د دوی له سوزولو خوند او لذت اخلي، چې ولې ئې په مالك الملك خدای ایمان راوړی!!

د دې قصې رانقلول او د سره اور د هغو خندقونو د خاوندانو پاڅلې څېړل چې بې وزلي مؤمنان ئې په کې سوزول او دوی د ستر عذاب وړ ګڼل، په خپله دا ښيي چې د دې مبارکې سورې د نزول په وخت کې پيغمبر عليه السلام او ياران ئې له ورته حالت سره او د خپلو مخکنيو باايمانو ورونو په څېر له کړاوونو سره مخامخ وو.

د بروج د مبارکې سورې په آيتونو کې په لږ غور سره دا خبره راته جوته کېږي چې دا سوره په داسې شرايطو کې نازل شوې چې مؤمنانو ته د مکې تنګه وادي د اور په يوه خندق بدله شوې وه، چې د ظلم او تجاوز لمبو ئې له هرې خوا دوی احاطه کړې وو، ابولهب (د اور د لمبو پلار) اورونه ورته بل کړي او مېرمنه ئې (حمالة الحطب) شوې، خس او خاشاك په اوږو راوړي، په دې اور ئې اچوي او لمن ورته وهي، دوی دواړو او د دوی په څېر ډېرو نورو هرې خواته د فتنو اورونه بل کړي، لګيا دي د مکې مشرکان هڅوي، د پيغمبر عليه السلام او د ده د يارانو په ضد د خلکو غصه او قهر راپاروي او نه پخلا کېدونکي عداوت، جدي مخالفت او پرېکنده اقدام ته ئې تياروي، د امت فرعون ابوجهل (د جهالت پلار) د شرك او جهل مدافعين دې ته تيار کړي چې د مکې دا تنګه وادي د مؤمنانو لپاره د تعذيب او کړولو په ډګر بدله کړي، تور زندان ترې جوړ کړي او د ژوند مجال پرې تنګ کړي، د اختناق، وېرې او خوف فضاء جوړه کړي، هلته بلال د اميه بن خلف مريی ګورې چې د جزيرة العرب، د ډېرې ګرمې ورځې په تکنده غرمه کې ئې، بربنډ څملولی، داغ او درنې تيږې ئې پر سينه ورايښې، پرله پسې ئې په درو وهي چې يا په الله له ايمانه لاس واخلي او يا د خپل آقا له دينه د بغاوت سزا وڅکي!! او په دې سره د ده د آقا (اميه بن خلف) غصه سړه شي او د قهر د اور لمبې ئې کښيني!! په بلې ګوښې کې خباب بن ارت ګورې چې بربنډ ئې د اور په سکروټو پرېستی او تر هغه ئې پرېښی چې دا سکروټې د مظلوم خباب د تښاکو نو مړې کړي او هغه بلې خوا ته د آل

یاسر (دیاسر کورنۍ) ګوري چې له ګڼ شمېر نورو مظلمو مؤمنانو سره د صحرا په هغه زندان کې ساتل کېږي چې له تودوخې تنور ته ورته دی، هر سبا او مابنام دري خوري، له تودوخې، تندې او عذابونو مري، د یاسر د مېرمنې، سمیه، دا د اسلام لومړنۍ شهیده، سینه ئې د ابوجهل په نېزې سورۍ کېږي او په شهادت رسېږي ... او ....

د ابتلاءاتو او کړاوونو په دې سخت حالت کې دا لنډه سوره، له جازمو پرېکړو، پرېکنده قضاوتونو او قاطع ګواښونو سره نازلېږي. د دې مبارکې سورې آیتونه له یوې خوا د قریشو بې رحمه او ظالمو مشرانو ته چې بې وزلي مسلمانان ځوروي دا وایي چې د ظلم پابلې ئې وخیم او خطرناکې دي او له هغه عاقبت سره به ئې مخامخ کړي چې مخکښي ظالمان، اصحاب الاخدود، فرعون او ثمود ورسره مخامخ شوي وو، له خپل زور، ځواک نه په استفادې سره او د موحدینو او خدای پالونکو په کړولو او ځورولو سره نشي کولی له دې بدو پابلو ځان وژغوري او د حق د بري مخه ونیسي. له بلې خوا مؤمنانو ته، هغو ته چې د تاریخ په دې پړاو کې له حق او عدل نه دفاع او د ایمان طرف ته د بلنې بیرغ ئې پورته کړی وایي چې د ایمان لار له لوړو ژورو او کرښچونو ډکه ده، په اغزو پوښل شوې، په دې لارې تګ صبر او زغم غواړي، عزم او همت غواړي، هغه څوک پرې تلی شي چې قربانۍ ته تیار وي، خطرونه ګالل شي، هره پېښه په ورین تندي منل شي، د دې لارې په اوږدو کې ښایي کله داسې حالت هم راشي چې پر مخکښیو راغلی وو، پر هغو چې د سره اور په کندو کې وسوزول شول، ښایي تاسو هم دې ته له ورته کړاوونو او ابتلاءاتو سره مخامخ شئ، له ستونزو او کړاوونو سره د مخامخېدو په وخت کې باید د خپلو مخکښیو وروڼو په څېر صبر وکړئ، د هغو په څېر شئ چې د اور کندو ته لوېدل ئې ومنل خو کفر ته تسلیمېدل نه، په پوره مېړانې، صبر او استقامت سره په خپل ایمان ټینګ پاتې شول. د دوی په څېر به دښمن ته له تسلیمېدو، په هره بیه چې وي، ډډه کوئ، په دې پوه شئ چې د الله تعالی نیونه ډېره سخته ده، د هرڅه او هر حالت پیل او پای د ده له لوري دی، هر بدلون د ده په اراده راځي، له اوسني حالت

نه مخکنې ته ګرځول د ده په حکم ترسره کېږي، که ئې څوک واکمن کړ، واک او ځواک ئې ورکړ، د ضعف او کمزورۍ له حالته ئې د قوت او ځواکمنۍ حالت ته ورساوو، باید په خپل زور ځواک مغرور نشي، په نورو لویي او کبر ونکړي او له خپله ځواکه د مظلومانو او بې وزلو په کړولو او سپکولو کې کار وانخلي، په دې دې پوه شي چې دا طاقت او قدرت ئې تلپاتې او دائمي نه دی، زوال ورپسې دی، دې ته ئې باید پام وي چې دا هستي داسې پالونکی رب لري چې د هر څه د پیل او پای پربکړه هغه کوي، هغه چې بخښونکی او ودود دی، له باایمانه بندګانو سره مینه لري، یوازې ئې نه پرېږدي، دا نشي منلی چې د ده مخلص بند ګان دې د تل لپاره تر ظلم لاندې او له کړاوونو سره مخامخ وي، حتماً به خپل رعایت، عنایت او ولایت د دوی په حال شاملوي، هغه د ټول عالم مالك او ملك دی، هم ټولواك او هم د هر څه خاوند، ټوله هستي د ده تر عرش لاندې او هر څه د ده د ارادې په وړاندې محکوم او مقهور دي، چې څه وغواړي هغه کولی شي، هیڅ ځواك د ده د ارادې مخې ته نشي خنډ کېدی، تاریخ ته رجوع وکړئ او وګورئ چې د فرعون او ثمودیانو په څېر د مغرورو او عاصي ځواکونو شوم عاقبت څنګه وو؟!! همغه چې خپل زور ځواك او خپلو فوځونو او تجهیزاتو غولولي وو.

آیا دا کافران په دې لټه کې دي چې د الله تعالی قطعي او حتمي وعدې تکذیب کړي او د تحقق مخه ئې ونیسي؟! مګر په دې نه پوهېږي چې الله پرې احاطه لري، د هغه د ارادې په وړاندې مقهور دي، په داسې ځای کې اوسېږي چې الله ئې ټولواك او مالك دی او حکم ئې پرې مسلط، یو ضعیف او کمزوری بنده چې د الله د ارادې مقهور دی څنګه به په دې وتوانېږي چې د الله تعالی د قطعي پربکړو د تحقق مخه ونیسي؟!! په دې پوه شئ چې د قرآن وعد او وعید، قاطع او جازم پربکړې او قضاوتونه، خامخا پلي کېږي، قرآن باعظمته دی، له هر تکذیب او لاسوهنې خوندي، چې نه ئې د باطل پلوي ځواکونه وعید ځنډولی شي او نه ئې د جاهل او ناپوهو مکذبینو هلې ځلې د وعدو د تحقق مخه نیولی شي.

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible]

۱- قسم د برجونو په خاوند آسمان. ۲- او په هغې موعود ورځې. ۳- او په هر شاهد، مشهود. ۴- هلاك شول خاوندان د خندقونو. ۵-(خندقونه د سره) اور او د ډېر سوند. ۶- چې ئې دوی پر غاړه ناست وو. ۷- او شاهد د هغه څه چې مؤمنانو سره دوی کړل!!

۱-۳: لکه چې ګورئ په دریو لومړنیو آیتونو کې په څلورو شیانو قسم یاد شوی: (د برجونو په خاوند آسمان)، (هغه موعود او ټاکلې ورځ)، (هر شاهد) او (هر مشهود). د قسمونو ځواب په څلورم آیت او ورپسې درېو آیتونو کې پدې صیغه مومو:

هلاك شول خاوندان د خندقونو. (خندقونه د سره) اور او د ډېر سوند. چې ئې دوی پر غاړه ناست وو. او شاهد د هغه څه چې مؤمنانو سره دوی کړل!!

باید وګورو چې د دغو قسمونو معنا څه او څنګه دا ثابتوي چې د خندقونو خاوندان هلاك شول؟!

لاندې ټکیو ته پام وکړئ:

(بروج) له (برج) نه اخیستل شوی چې معنا ئې څرګند بدل او ښکاره کېدل دي، په قرآن کې په دغه معنا څو ځایه راغلې، لکه:

وَلاَ تَبَرّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيّةِ الأُولَى * الاحزاب: ۳۳
او د مخکنې جاهلیت د ځان ښودنې په څېر ځانونه مه څرګندوئ.
تَبَارَكَ الّذِي جَعَلَ فِي السّمَآءِ بُرُوجاً وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجاً وَقَمَراً مُنِيراً *
فرقان: ۲۱
مبارك دی هغه ذات چې په آسمان کې ئې بروج (ستوري) رامنځته کړل او په هغه کې ئې رون څراغ (لمر) او روښانه سپوږمۍ راپیدا کړه.
وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السّمَاءِ بُرُوجاً وَزَيّنّاهَا لِلنّاظِرِين * الحجر: ۱۲
او بې شکه چې په آسمان کې مو بروج (ستوري) پیدا کړل او هغه مو لیدونکو ته ښایسته کړ.
له دغو ورستیو دوو آیتونو په ډاګه معلومېږي چې له بروج نه مراد ستوري دي.

د قرآن له دغو څرګندو لارښوونو سره سره، متأسفانه ځینو مفسرینو له بروج نه د ستورو په ځای، د یوناني فلسفې هغه دولس ګونې موهومي بروج اخیستي چې د دوی په فلکي اصطلاحاتو کې د لمر د مختلفو منازلو لپاره ټاکل شوي، یونانیانو، د کال په هر فصل کې د لمر دغه منازل او بروج، د خپلو مختلفو خدایانو په نامه مسمی کړي او هر برج ته ئې د خپل یوه خدای نوم ورکړی وو، دا اصطلاحات له یونان نه هغو اسلامي ملکونو ته راکوز شول چې له یونان سره همسرحده وو، ځینې علماء ترې متأثره شول او هغه ته ئې اسلامي رنګ ورکړ.

- د (الْيَوْمِ الْمَوْعُودِ) په هکله د مفسرینو دوه رأیې لرو: ځینې ئې د قیامت ورځ ګڼي او ځینې ئې د مؤاخذې او عذاب هغه ورځ چې الله تعالی په دنیا کې کافرانو او ظالمانو ته ټاکلې. په دوه دلیله د مفسرینو د دوهمې ډلې رأیه ارجح او غوره ده: لومړی دا چې په همدې مبارکې سورې کې د دوو باغي او عاصي ډلو بد عاقبت ته اشاره شوې، د فرعون او ثمود ډلو ته چې له مهلت نه وروسته د الله تعالی له شدید بطش او مؤاخذې سره مخامخ شول. لدې نه معلومېږي چې له (الْيَوْمِ الْمَوْعُودِ) نه هغه تاریخي ورځې مراد دي چې دوه ډلګې ئې د فرعون او ثمود په قصه کې ګورو.

او دوهم دليل دا چې د قيامت په ورځې استشهاد سره دا نشي ثابتيدی چې د اصحاب الاخدود پاڅله تباهي او هلاکت دی. دا ځکه چې د قرآن کافر مخاطب نه د قيامت په موعود ورځ باور لري او نه پدې باندې استناد سره دا ادعا مني چې د اور د کندو خاوندان به د هلاکت له پاڅلې سره مخامخ شي. (يوم الموعود)) بايد داسې ورځ وي چې د قرآن هر مخاطب هغه د يوه مسلم او انکار نه منونکي حقيقت په حيث ومني او په هغه باندې استناد دی قانع کړي چې واقعاً د اصحاب الاخدود په هکله شوې ادعا يو حقيقت دی. که دلته له (يوم الموعود) نه هغه ورځ مراد شي چې ظالمانو ته ئې د رارسېدو خبر ورکړی شوی، په تاريخ کې په وار وار تکرار شوې، هر پيغمبر خپل قوم د هغې له رارسېدو ويرولی، هيڅ مخاطب له هغې انکار نشي کولی، هر څوک چې تاريخ ته رجوع وکړي د دې ورځې څرګندې بېلګې به ئې مخې ته راشي، همغه ظالمانو ته د مهلت وروستۍ ورځ، په دنيا کې د دوی د مؤاخذې ورځ، پدې صورت کې د قسم او ځواب ترمنځ ئې ارتباط کاملاً جوت کېږي.

پدې توګه د لومړي قسم ارتباط له ځواب سره داسې دی: دا له بې شمېره ځلاندو ستورو نه ډک آسمان، پدې حقيقت شهادت ورکوي چې دا کائنات حتماً يو داسې ځواکمن مالك او قهار سلطان او واکدار لري چې دا ټول بې شمېره اجرام ئې اداره کوي، هر يو په خپل خپل ځای او خپل خپل خاص مسير کې ساتي، د دوی ترمنځ د تصادم او ټکراو مخه نيسي، هر يو په منظم او مستمر طور په همغه ثابت مدار کې خوځوي چې ورته مشخص شوی. دا خور او پراخ آسمان له دغو ټولو بې شمېره خوځنده اجرامو سره او لدې محکم نظم او ضبط سره، پدې شهادت ورکوي چې دا کائنات هسې بې واکداره ملك نه دی، له مهاره وتلی او د ساتونکي او پالونکي واکمن له سلطې او سيطرې فارغه دنيا نده چې په هغې کې هرڅوك هرڅه وکړي، نه پوښتنه وي نه ګرويږنه، نه له ظالم سره حساب وشي او نه د مظلوم لاس نيوی او پوښتنه، نه په نورو تېري کوونکي مجازات شي او نه له خپل حق نه د محروم شوو چيغې واورېدی شي. د دې هستي ساتونکی او مالك خدای به حتماً د اور د کندو له خاوندانو نه د دې انتقام اخلي چې د ده مظلوم مؤمن بندګان ئې په الله

د ایمان په جرم د اور په کندو کې اچول او هغه به حتماً د دغو مظلومو مؤمنانو پوښتنه کوي او د دوی مظلومانه استغاثه به اوري.

د همدې سورې په څو آیتونو کې الله تعالی د (ملك)، (ذوالعرش المجيد)، (فعال لمايريد) او (محيط) په صفاتو ستاېل شوی، داسې چې د سورې په ټولو مضامینو ځې سیوری غورولی، دا په خپله ښیي چې د برجونو په خاوند آسمان باندې د قسم موخه دا مطلب ثابتول دي چې دا کائنات داسې باعظمته ساتونکی او پالونکی واکمن لري چې د عرش خاوند دی، په هر څه محیط دی، چې څه وغواړي ترسره کوي ځې. دغه مطلب د الطارق په سورې کې له مزید وضاحت سره راغلی، هلته هم د آسمان په ځلاندو ستورو استناد شوی او د دې ادعا د اثبات لپاره وړاندې شوی چې هرڅوك د الله تعالی د رعایت او حفاظت تر سیوري لاندې دی، داسې لکه د آسمان دا بې شمېره ځلانده ستوري.

د دوهم قسم ارتباط د قسمونو له ځواب سره داسې دی: (همغه پېژندل شوې موعود ورځ)، شهادت ورکوي، (هغه ورځ چې هرڅوك ترې خبر دی)، (هغه چې په تاریخ کې په وار وار تکرار شوې)، (هغه چې د ظالمانو د ظلم ټغر پکې ټولېږي او الهي عذاب پدوی نازلېږي)، (د مهلت او فرصت وروستۍ ورځ)، (د ظالمانو د ظلم او تېري د پای ورځ)، دا شهادت ورکوي چې د اصحاب الاخدود پای به هم دې ته ورته وي، آیا نه ګورئ چې د مهلت د پای ته رسېدو نه وروسته له ظالمانو سره څه شوي او مالك الملك خدای څنګه په شدت سره مواخذه کړي، هرڅه ځې پدوی رانسکور کړي، تخت او تاج ځې، قصرونه او بنګلي ځې، داسې چې اوس د دوی وران او ویجاړ قصرونه پدې شهادت ورکوي چې د ظلم پای وخیم او عبرتناك دی، د ظالمانو د تېري لپاره حد او پای شته، خو د داسې کندې چې په یوم الموعود کې هلته رسي او پکې نسکورېږي. ټولو پیغمبرانو او زړه سواندو داعیانو خپل قومونه لدې ورځې وېرولي، لکه چې هود علیه السلام خپل قوم ته وایي:

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ* الشعراء :۱۳۵

یقیناً چې زه د لوئې ورځې له عذاب نه په تاسو وېرېږم.

د غافر د سورې په ۳۱ آیت کې د فرعون د کورنۍ د هغه مؤمن کس خبره لولو چې فرعونیانو ته په خطاب کې وایي:

يَقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ * مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْماً لِّلْعِبَادِ * غافر: ۳۱

ای زما قومه! زه خو یقیناً چې د نورو ډلو د عذاب د ورځې په څېر د کومې ورځې له رارسېدو نه پر تاسو وېرېږم، د نوح د قوم، د هود او د عاد او لدوی نه وروسته قومونو د پاېلې او عاقبت نه او الله خو په خپلو بندګانو د ظلم اراده نه لري.

درېیم قسم په هر شاهد او لیدونکي شوی، هر د سترګو خاوند چې تاسو ئې پدې دنیا کې ګورئ، د ده د لیدو دا استعداد پدې خبرې دلالت کوي چې د ده پیدا کوونکی به حتماً داسې ذات وي چې د لیدو په صفت به متصف وي، دا نشي کېدی چې مخلوق او مصنوع دې داسې صفت ولري چې د ده خالق او صانع دې همدا صفت ونلري، هر مخلوق او مصنوع په اصل کې د خالق او صانع د صفاتو مظهر وي، پده کې د صانع صفتونه راڅرګند شوي وي، چا چې د نړۍ سترګورو ته سترګې ورکړې او په هغوی کې ئې د لیدلو استعداد اینبی، هغه حتماً بصیر (لیدونکی) دی. نو د هر شاهد او لیدونکي وجود د داسې ذات په شته والي شهادت ورکوي چې شاهد او بصیر دی، دا صفت هغه د ځمکې پدې شاهدانو کې اینبی، پدې هکله قرآن په بل ځای کې څومره ښه وینا لري:

أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ* أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَاناً وَشَفَتَيْنِ * وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ* البلد: ۷ـ ۱۰

آیا ګمان کوي چې نه دی چا لیدلی؟ آیا ده ته مو ورنکړلې دوې سترګې ؟ او یوه ژبه او دوې شونډې؟ او ده ته مو ونښودې دوې لارې؟

څنګه ګمان کوي چې نه به د ده د عملونو څارنه کېږي او نه به ئې د کړو وړو په اړه قضاوت، نه ئې اعمال د چا ترسترګو لاندې دي او نه داسې څوک شته چې مکافات یا مجازات ئې کړي؟! په داسې حال کې چې دی په خپله د یوه مخلوق په حیث

سترګې لري، د بصيرت خاوند دی، د خپل مافي الضمير د انعکاس لپاره او د خپلو مشاعرو، عواطفو او احساساتو د بيان لپاره او د خپلو قضاوتونو او پريکړو د اصدار لپاره د ژبې او دوو شوندو په څېر وسايل په واک کې لري، د نورو د عملونو څارنه کوي، د هر ښه او بد په هکله په خپل زړه کې ملاک لري او په ضمير کې لارښود، (ښه) ور ته (معروف)، له هغه سره آشنا، د هغه په هکله ښه احساس په زړه کې او (بدي) ورته (منکر)، د هغه په اړه په خپل زړه کې د کرکې احساس کوي او له خپل طبيعت او مزاج سره ئې ناآشنا مومي، که په مخلوق کې دا صفات وي، د ده خالق به څنګه دا صفات ونلري؟! دا له شکه وتلی حقيقت دی چې هر ليدونکی او د سترګو خاوند پدې شهادت ورکوي چې د ده پالونکی خدای تر ده زيات ليدونکی، د ده د کړو وړو شاهد او د ده د عملونو څارونکی او قاضي دی. د همدې سورې په ۹ آيت کې همدې مطلب ته اشاره شوې او ويل شوي: او الله په هر څه باندی شاهددی (وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيد).

o د څلورم قسم ارتباط له ځواب سره داسې دی: هر مشهود، هر هغه څه چې په سترګو ليدل کېږي، د دې ادعا په حقانيت ځکه شهادت ورکوي چې په ټول کائنات کې هيڅ عبث، خوشی، بې فائده او بې هدفه شی نه موندل کېږي، هرې خوا ته چې سترګې ورغړوو، هرڅه ته چې پام وکړو، نظم ګورو، هرڅه سم پيدا شوي، د خاص هدف لپاره پيدا شوي، په هيڅ ځای کې خلا، قصور او فطور نشو ليدی، قرآن ګوابن کوي چې هيڅوک د نړۍ په هيڅ ګوټ کې چاود او خلاء نشي په ګوته کولی:

مّا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ من تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى من فُطُورٍ * ثُمَّ ارجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئاً وَهُوَ حَسِيرٌ * الملك: ۳ـ۴

د رحمن په مخلوقاتو کې بېلوالی ليدی نشې، نو ورغړوه سترګې، آيا ګورې کوم يو چاود ؟ بيا هم ورغړوه سترګې په وار وار، راګرځې ستا په لور به دغه سترګې نامراده او وي به ارمانجنې.

ښه غور وکړه، خپل ټول توان ځواک وکاروه، هرې خوا ته سترګې ورغړوه، د الله په مخلوقاتو کې ژوره څېړنه وکړه، وګوره چې په دې ټول عالم کې کوم چاود،

خلاء، نقص او قصور په سترګو درځي؟! پدې خو او ستر عالم کې د داسې عیب او نقص د موندلو په طمع به هر محقق او څېړونکی د خپلو سترګو له سترپا نه پرته بل څه ترلاسه نکړی شي. نو انصافاً ووایئ: څنګه ومنو چې په ټول عالم کې دې کمال، ښایست، نظم او هدفوالی وي، د ضوابطو التزام، نه دې چېرته خلاء وي او نه قصور او فطور، خو د انسان دا وړه دنیا، دغه چې د ټول کائنات په نسبت له هیڅ سره برابره ده، دلته دې سراسر بې نظمي وي، انسان دې خپل سر ته پرېښودی شوی وي، داسې چې نه ئې د بدو پوښتنه وشي او نه د ښو تپوس، نه مکافات شي نه مجازات، هغه دې حدود مات کړي، ضوابط او قواعد دې ترپښو لاندې کړي، له حق او حقیقت نه دې انکار وکړي، خو نه دې محاسبه ورسره وشي، نه دې پوښتنه تري وشي او نه دې د کړو وړو سزا ورکړی شي!! دا بې بنسټه او واهي تصور، له هر مشهود نه د هر شاهد له انتباه سره منافات لري او د کائنات د هغه حمید پالونکي رب په نسبت یوه کرکجنه افتراء ده کوم چې د عالم ذره ذره د ده په شته والي او د هر څه په سم او ښه پیدا کولو شهادت ورکوي. دا له انصاف نه لرې ظالمانه قضاوت دی!! داسې غلطه انګېرنه او تصور خو پدې معنا ده چې پدې عالم کې نه نظم شته، نه ضوابط او قواعد، حال دا چې هر مشهود په رسا غږ وایي: دلته هرڅه سم دي، هرڅه ښه او ښایسته پیدا شوي، په سم تقدیر او میزان، هر څه پدې خبرې شهادت ورکوي چې دا عالم د یوه (عزیز) او (حمید) ذات له لوري اداره کېږي! د دې عالم ساتونکی او پالونکی رب له دې عیبه منزه دی چې د ده په ملك کې دې څوك ظلم وکړي، د ده مظلوم بندګان دې په ناحقه وځوروي، هغوی دې بې وزله او ضعیف وګڼي او له حق نه د لاس اخیستو لپاره دې هغوي تعذیب کړي، حق او د الله د ملك ضوابط دې ترپښو لاندې کړي، له الهي سننو نه دې سرغړونه وکړي، خو الله دې نه له ده سره محاسبه وکړي او نه د مظلوم پوښتنه!! نه دې له ظالم نه انتقام واخلي او نه دې د مظلوم استغاثې ته ځواب ورکړي!! الله تعالی لدې نه منزه دی چې ذات ته ئې کوم عیب او نقص راجع شي یا افعالو ته ئې کوم اعتراض. نو پدې کې شك نشته چې د اور د کندو خاوندانو ته له تباهۍ او هلاکت نه پرته بل څه انتظار نه کوي.

Û• ãä¼ç9 " ï‰ÇÇ¡È ï‰‹Ütø¢Sí f•è¤¢‹ ¢ {qäBs÷ãb& wÎ) ÙÞ¤B {qß)R $Br

Ç¡È ï‰‹Í - äó« ¢èä4?ã ª! ¢r ÇJ öF{ ¢r ÏN°q»Jï 9$

۸- او عیبناکه ئې ونه ګاڼه له دوی نه مګر دا چې په ستاېلي عزیز خدای ئې ایمان راوړ. ۹- هغه ذات چې د دې ځمکې، آسمانونو واکمني د ده ده او الله دی په هر څه باندې شاهد.

۸-۹: دغو ظالمانو پر مظلومو مؤمنانو له دې پرته بل اعتراض نه درلود چې ولې ئې په هغه ستاېل شوي عزتمن الله ایمان راوړی چې د آسمانونو او ځمکې ټولواك دی!!

په دغو دوو آیتونو کې د الله تعالی څلور صفتونه ذکر شوي: عزیز، حمید، مالك او شهید، په لومړیو آیتونو کې هغه څلور شاهدان چې لوړه پرې شوې د الله تعالی په دغو څلورو صفتونو شهادت ورکوي او دا ثابتوي چې الله تعالی د آسمانونو او ځمکې مالك دی، عزیز او حمید دی، پر هر څه شاهد او ناظر. او د دې شرحه داسې ده:

د آسمان په پراخې غېږ کې دا بې شمېره ځلانده ستوري په دې خبرې شهات ورکوي چې پیدا کوونکی او پالونکی ئې د قوت، غلبې او عزت خاوند دی.

هغه موعود ورځ چې د ظالمانو د مؤاخذې او نیونې ورځ او دوی ته د مهلت ورکولو وروستۍ نېټه، هغه چې د تاریخ په اوږدو کې په وار وار راغلې، دا ورځ د دې خبرې شهادت ورکوي چې دا عالم بې ځښتنه ملك نه دی چې هر څوك هر څه غواړي وئې کړي، نه پوښتنه وي او نه ګروېږنه، بلکې یو عادل ټولواك او مالك لري، محاسبه کوي او مجرمینو ته سزا ورکوي.

هر مشهود، هر څه چې په دې عالم کې ترسترګو کېږي، په دې شهادت ورکوي چې پیداکوونکی ئې حمید او ستاېل شوی دی، د کمال په صفاتو متصف او له هر

عیب او نقصه منزه.

او هر شاهد او لیدونکی، هر هغه څه چې د لیدو استعداد په کې ایښودل شوی، هغه او د ده دا استعداد په دې خبرې شهادت ورکوي چې پیدا کوونکی ئې، هغه ذات چې ده ته ئې دا استعداد ورکړی، حتماً بصیر او لیدونکی دی. دې ته مو باید پام وي چې د شاهد او مشهود په اړه هم د مفسرینو تر منځ کافي اختلاف شته او هم په دې هکله نقل شوو روایاتو کې، دا اختلاف نښیي چې په دې هکله داسې موثق روایت نشته چې ټولو پرې اتفاق کړی وي او د بېلابېلو آراوو او تعبیرونو نه ئې ډډه کړې وي.

نو آیا په هغه عزیز، مالك الملك، شهید او حمید خدای باندې ایمان راوړل جرم دی چې د عالم ذره ذره ئې په حقانیت شهادت ورکوي او پر هغه ایمان ته بلنه ورکوي؟!! آیا تر دې د ستر ظلم تصور کېدی شي چې څوك دې په دې الله د ایمان راوړو په وجه د اور په خندقونو کې واچولی شي؟!! څومره ستر جرم! څومره نه بخښونکی جنایت! څومره ستره بې باکي او جرأت چې څوك د عزیز، حمید، مالك الملك، شاهد او ناظر خدای په وړاندې د ده پر بې وزلو بندګانو داسې ظلمونه کوي؟!! قهار خدای چې د دغو صحنو شاهد دی، قسی القلب او بې رحمه ظالمان به خامخا د خپلو جنایتونو په سزا رسوي او د وحشیانه تېریو مناسبه جزا به ورکوي.

Ü#‹ã ÓÇ-ù {qÇ¢Ç{ Ó9 ßê Ì»ÝÏ-ÛÏ ûüÏÏ-ÛÏ{qÈù ûïÝ©Šžc Î

ÜÇ Ì»sî»Á9${qÈår {qÈB#ä ûïÝ©Šb) ÇÈ È¿íte$Ü#‹ã ÜÇr ¤g_

ÇÈ ¿î3ÜÇ¤ÿÝ©7Ï°Œ ãk¥Ì{ $$kÉB `Ï “ Ìp¤ Ì»Z_

۱۰- بې شکه چا چې واچول فتنو کې باایمانه نارینه، مؤمنې ښځې، بیا ئې

ونکړه توبه، د دوزخ عذاب دی دوی ته او د اور عذاب دی دوی ته.
۱۱- بې شکه، هغو چې ایمان ئې وي راوړی، ښه کارونه ئې وي کړي، داسې جنتونه به وي دوی ته، چې تر ې لاندې ئې ویالې بهېږي، همدا ستره بریا ده.

۱۰- کومو بې رحمه ظالمانو چې بې وزلي مؤمنان ئې د اور په خندقونو کې واچول، منتقم خدای به ئې د جهنم په اور کې ګوزار کړي او چا چې دوی د اور په سرو لمبو تعذیب کړل، حسیب خدای به هم د اور په عذاب سره له دوی انتقام واخلي.

ښایي (و لهم عذاب الحریق) د تأکید په غرض او د دې لپاره راغلی وي چې د دوزخ عذاب مزید توضیح کړي، په دې معنا چې په دوزخ کې به تل د اور په لمبو سره تعذیب کېږي او یا دا چې (عذاب جهنم) د دوی اخروي سزا او (عذاب الحریق) ئې دنیوي سزا وه، لکه څنګه چې په ځینو روایاتو کې راغلي چې (اصحاب الاخدود) د هغه اور په لمبو کې راګیر شول چې په خپل لاس ئې بل کړی وو، د هغې دردناکې صحنې د تماشا لپاره چې څوک راغونډ شوي وو، ټول د همدې اور په کومې کې پرېوتل.

دلته د آیت په متن کې او د دغو سترو ظالمانو د سزا د بیان په ضمن کې، د توبې لفظ ګورو، چې د رحمان خدای بې انتهاء رحمت او لطف انځوروي، ګورو چې الله تعالی د دغو لپاره هم د توبې دروازه پرانیستې پرېښې، د هغو لپاره هم چې د ده مظلوم بندګان په دومره قساوت او بې رحمۍ تعذیبوي!! هو؛ الله رؤف او رحمان دی، یوازې هغه وخت د توبې دروازه بندوي او انتقام اخلي چې د ګناهګار بنده ببرته راګرځېدنه مستحیل شي، پر خپل کفر، ظلم، جهل او فساد تر هغه ټینګار وکړي چې مهلت ئې پای ته ورسېږي.

ملك الناس خدای که له یوې خوا بې ایمانه ستمګران له خپلو بدو پایلو سره مخامخ کوي، له بلې خوا هغه په دې خاطر چې ستاینې او حمید دی هیڅکله په دې نه راضي کېږي چې د ده په ملك او د ده تر واکمنۍ لاندې نړۍ کې دې عدل تأمین

نشي، د ده د مستضعفو مؤمنانو استغاثه دې وانه وربدی شي، هغوی ته دې د خپلو نېکو عملونو عادلانه بدله ورنکړی شي، الله تعالی له داسې عیبه منزه دی، په سزا او جزا کې تأخیر د دې لپاره دی چې الله تعالی له یوې خوا عاصي بنده ته مهلت ورکوي او له بلې خوا عابد بنده آزمویي. د مهلت او آزموینې په پای کې به خامخا هر چا ته خپله مناسبه سزا ورکوي.

۱۱- په دې آیت کې مؤمنانو ته ویل شوي: که تاسو د ایمان په لارې کې له ستونزو سره مخامخ یئ، د سختو ابتلاءاتو او آزموینو په لوړو ژورو کې ژوند کوئ او د ظالمانو تر تعذیب او ځورونو لاندې یئ، خو له دې سره سره صبر کوئ، پر خپل ایمان ټینګ ولاړ یئ، له ناسمو عملونو ډډه کوئ، نه دښمن ته تسلیمېږئ او نه له لارې منحرف کېږئ او نه له ستونزو او کړاوونو د وتلو لپاره غلطې لارې غوره کوئ، نو باید ډاډه او مطمئن وئ چې تر ټولو ستره بریا به مو په برخه شي او دا ستره بریا هغه جنت دی چې د ونو او بنګلو لاندې ئې ویالې بهېږي، که احیاناً په دنیا کې مو بریا وځنډېده، تاسو په خپلو سترګو ونه لیده او ستاسو د ملګرو او یا بل نسل په برخه شوه، نو په دې خاطر ئې پروا مه کوئ چې د دې په بدل کې داسې ستره بریا درته انتظار کوي چې یقیني ده، د دنیا هیڅ ځواك ئې د تحقق مخه نشي نیولی، جنت، واقعي بریا، ستاسو وروستی هدف، ستاسو د ټولو هڅو اصلي موخه، د دنیا قریب الوصول اهداف د ماتې او بریا وروستی معیار نه دی، چې که چا ترلاسه کړل بریالی دی او که تر محرومه شو نو نامراده او ناکامه دی، کېدی شي دلته په ظاهر کې د کوم چا موقتي بریا په برخه شي، خو دا حقیقی بریا نه بلکې د ماتې مقدمه وي او کېدی شي دلته څوك موقتاً له ماتې سره مخامخ شي، د لارې په نیمائي کې د خپل هدف قرباني شي، خو دا د ده او د ده د آرمان د بریا مقدمه او وسیله وي، د ماتې او بریا وروستۍ پرېکړه به په (یوم الفصل) کې د الله تعالی له لوري کېږي، فائز او بریالی هغه دی چې په هغه ورځ د بریا سند ترلاسه کړي، په دوزخ کې له پرېوتو وژغورل شي او د جنت مستحق وګڼلی شي او خاسر او نامراد هغه څوك دی چې په دغه ورځ ئې د ناکامۍ او نامرادۍ سند په کیږ لاس کې

ورکړی شي، له جنته محروم او د دوزخ په اور کې پرېوځي. د ایمان په لار کې قرباني شوي مؤمنان به جنت ته درومي، هغه ستره بریا به ئې په برخه کېږي او په دنیا کې به ئې آرمانونه د دوی د هغو ورونو په لاس ترسره کېږي چې د دوی په لارې درومي او د دوی د آرمانونو وارثان دي، په دې ترتیب به ئې د دنیا او عقبا بریا په برخه کېږي.

په وروستیو آیتونو کې د ایمان او کفر تر منځ د نزاع دواړو خواوو ته ویل کېږي چې د الله تعالی نیونه شدیده ده، پیل او پای د ده په واك کې او هغه بخښونکی او ودود دی.

âqÿóßßqèr ÇïÈ ß‹ëêãr ä–Ï‰ãqèl ¼qÑ] ÇïÈ ß‰ƒï‰±9 7Ît · Ö/ Ðî

ÇïÈ ßƒìãä$Jj A$êù ÇïÈ ßŠÉ ßäÇ ëèßsrê ÇïÈ ßrßqß

۱۲- بې شکه چې نیونه ستا د رب ده حتماً سخته. ۱۳- دا خو دی دی چې پیلول کوي او بیا راګرځول. ۱۴- او دی دی آ بخښونکی مینه ناك. ۱۵- ستر د عرش خاوند. ۱۶- کوونکی د هر څه چې وئې غواړي.

۱۲- په دې مبارکو آیتونو کې له یوې خوا مؤمنانو او د الله د لارې هغو مجاهدینو ته چې د ظالمانو په لاس کړول کېږي، ویل شوي چې باید ډاډه وي، د ظالمانو د بدو پاېلو په اړه شك ونکړي، ستاسو رب به ئې حتماً نیسي، د الله تعالی نیونه سخته ده، دوی نشي کولی چې د منتقم خدای له سختې نیونې وژغوري، پام کوئ چې بې حوصلې نشئ، داسې نه چې د دوی له ځورونو او کړولو نه د ځان ژغورنې لپاره هغه څه وکړئ چې خپل رب ناراضه کړئ، د هغه له تائیده محروم شئ او د الله تعالی له سختې مؤاخذې سره مخامخ شئ، باید له الهي نیونې او عذابه ستاسو وېره هومره وي چې د دښمن دا ځورونې او کړاوونه هیڅ وګڼئ، اصلي وېره

مو د دښمن له ځورونو نه بلکې د الله له سختې نیونې وي.

او مغرورو ستمګرانو ته چې بې وزلي مؤمنان ځوروي ویل شوي: ګورئ چې د الله له لوري دا مهلت او فرصت مو ونه غلوي، باید پوه شئ چې دا مهلتونه او فرصتونه پای لري، په پای کې ئې د الله تعالی سخته نیونه او مؤاخذه درته سترګې په لار، آیا ګمان کوئ چې د اصحاب الاخدود قصه به تکرار نه شي او تاسو به هم له ورته عاقبت سره مخامخ نه شئ، آیا په دې نه پوهېږئ چې هم د هر څه پیلول د الله له لوري دی او هم ئې بیا بیا تکرار!! إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيد*

۱۳- د دې مبارك آیت څو تعبیرونه په تفسیرونو کې مومو:

الف: د هر کار پیل او د تاریخ په اوږدو کې ئې په وار وار تکرار او د پېښو او حوادثو بیا بیا تکرار، د الله تعالی په اذن او اراده ترسره کېږي، کوم څه چې مخکې اصحاب الاخدود وکړل او له کومو پایلو سره چې هغوی مخامخ شول او څه چې د دوی وارثان ئې د کفر، جهل او ظلم په لارې کې کوي او هریو ئې له مشابه پایلو سره مخامخ کېږي، دا ټول د الله تعالی د ثابت او نه بدلېدونکو سننو مطابق ترسره کېږي، د یوه شنیع جرم د پیلوونکو مؤاخذه او نیونه او بیا په راتلونکې کې د دې جرم د نورو تکراروونکو نیونه د هغه الله جل شأنه کار دی چې مبدئ او معید دی.

ب: آیا په آخرت عدم ایمان، دا جنایتکاران جرئ او بې باکه کړي او د داسې سترو سترو جنایاتو د کولو جرأت ئې ورکړی؟ مګر نه ګوري چې د هر څه لومړنی پیدا ېښت هم او بیا بیا پیدا ېښت ئې هم د الله تعالی له لوري دی؟ مګر هغه ذات چې انسان ئې په ابتداء کې پیدا کړ او بیا ئې نسل د ده له هغې نطفې په دوامداره توګه راپیدا کوي چې د خاورو له مړو اجزاوو جوړېږي او تاسو هره ورځ د دې بیا بیا پیدا ېښت شاهد یئ، مګر هغه د انسان په بیا راژوندي کولو قادر نه دی؟ په کوم دلیل دا وروستۍ اعاده چې تر لومړي پیدا ېښت ډېر آسان کار دی محال او ناممکن ګڼئ؟!! له الهي محاسبې انکار کوئ او د داسې بې رحمانه جنایاتو مرتکب کېږئ؟

ج: ټول موجودات د رب العالمین خدای په قدرت او دائمي تصرف سره په پرله پسې توګه، له لاندې بر درومي، له ټیټو لوړو ته خېژي او بېرته لاندې

راپرېوځي، له ضعف او ناتوانۍ، قوت او ځواکمنۍ ته رسي او بېرته د ضعف لومړني حالت ته ورګرځي، پيل ئې له هيڅ وي، کمال ته ورسېږي او له څه مودې وروسته بېرته په شا راشي او په زوال محکوم شي، هر څه د الله تعالى په اراده له يوه حالته بل ته اوړي رااوړي. هغه چې نن ځواکمن او د قدرت خاوندان دي، زر او زور په واک کې لري، مغرور شوي او بې وزلي انسانان د ضعف او ناتوانۍ په جرم ځوروي، بايد پوه شي چې مبدئ او معيد رب به ئې د اقتدار له مسنده لاندې رانسکور کړي، له ذلت سره به ئې مخامخ کړي او هغه تر اقتدار د مخه ورځې به پرې راولي.

دا درې سره تعبيرونه سم برېښي، خو لومړۍ او درېيمه توجيه په دې خاطر دقيقې دي چې مخکښي او وروستنې آيتونه او د دې سورې د بحث موضوع د همدې غوښتنه کوي.

۱۴- لکه څنګه چې د مغرورو ظالمانو په اړه د الله تعالى نيونه سخته ده، د هغو په اړه چې ايمان راوړي او خپله تګلاره د ايمان په رڼا کې وټاکي، ډېر بخښونکی، مهربان او محبت کوونکی دی، د دوی له نيمګړتياوو تېرېږي، خبط او خطا ئې ورته بخښي، د دوی پالنه او روزنه کوي، په محبت او مينې سره ئې پالي، د خپل رحمت وزر پرې غوړوي، کارونه ئې ورته سموي، په ستونزو او کړاوونو کې ئې يوازې نه پرېږدي، مرسته ئې کوي او د خپلو عملونو نېکه بدله ورکوي.

۱۵: او د محبت او پېرزويني دا رابطه د هغه ذات له لوري ده چې د مجد او عظمت خاوند او د هغه عرش مالك دی چې آسمانونه او ځمکه ئې تر سيطرې لاندې دي، هماغه با عظمته ټولواك.

په اووه ګونو صحيح قرائتونو کې د دې آيت دوه قرائتونه زمونږ مخې ته راځي: ځينې (المجيد) د دال په کسر سره او ځينې ئې په رفع سره ادا کوي، په لومړي صورت کې (المجيدِ) د عرش صفت کېږي او په دوهم صورت کې (المجيدُ) د ذوالعرش صفت، خو که د مخکې او وروسته آيتونو فواصلو ته نظر وکړو، ټول له المجيدُ مرفوع سره هموزن دي، د دې لپاره دوهم قرائت دقيق ګڼو او د آيت ترجمه

داسې ده: هماغه د عرش خاوند باعظمته ذات.

۱۲: د هر هغه څه ښه ترسره کوونکی دی چې وئې غواړي، د ده د ارادې په وړاندې هیڅوک او هیڅ ځواک نشي خنډ کېدی، دا هستي د ده ملك دی چې په هرې خوا او هر کار کې ئې د ده حکم چلېږي، نو ته اې د الله د دین سپاهي! اې د ایمان د تود سنګر ساتونکیه! ډاډه اوسه او خپلې راتلونکې ته هیله من چې ودود خدای به تا د ابلیس د لښکرو د دې بریدونو په وړاندې یوازې نه پرېږدي.

او ته اې مغرور ظالمه، ته چې مؤمنان ضعیف او بې وزلې ګڼې، د دوی دښمنۍ ته دې ملا تړلې، د بریدونو لاندې دې نیولي، د دوی د ځورولو لپاره دې متې رابډوهلې، آیا پوهېږې له چا سره دښمني کوې او جګړه دې له چا سره ده؟ د الله د جند له سپاهیانو سره، ستا جنګ په حقیقت کې د مستضعفانو له رب سره ده!! پوهېږې چې د دې جنګ پایله به څه وي او تا به له کوم شوم عاقبت سره مخامخ کړي؟!!

’Î {rãy. ûï‰Sè/ ÇÏÈ Šqß0r bqãdï ÇÐÈ Ïqãàø$ß fï‰m 79?& @d

8yqø ’Î ÇÈ Ó<qè bø#ädèqèl @/ ÇÈ 8Ÿ ŠïC NÍÉ‘r `Ï ª! $r ÇÈ 5= ƒÉ8?

ÇÈ ê qèïtø

۱۷- آیا تا ته رسېدلی دی خبر د آ لښکرو؟ ۱۸- د فرعون او د ثمود؟ ۱۹- خو په لټه د تکذیب کې دي هغه چې کافران شول. ۲۰- او الله دی د دوی چار چاپېر محیط. ۲۱- بلکې دا خو دی قرآن باعظمته. ۲۲- په یوې خوندي صفحې کې.

۱۷-۱۸: آیا د پیغمبرانو علیهم السلام او د دوی د رښتونو پلویانو په خلاف

د فرعونيانو او ثموديانو له هلو ځلو خبر يې؟ آيا پوهېږې چې د دوی لښکرې له کومو پاڅلو سره مخامخ شوې؟ او د دغو لښکرو خاوندانو ته ئې څه لاس ته راوړنې درلودې؟ تاريخ ته رجوع وکړه، وګوره هغه چې خپل زور ځواك ئې د حقپالو په ضد کارولی او د دې هڅه ئې کړې چې د حق د بري او د حقپالو د برلاسي مانع شي، له کومو پاڅلو سره مخامخ شوي او د دوی د ناولو هلو ځلو نتيجه څه وه؟ فرعون له خپلو لښکرو سره د هغه بحر په څپو کې غرق شو چې موسی عليه السلام او ملګرو ته ئې د روغ رمټ تېرېدو لار ورکړه، تخت او تاج، باغونه او قصرونه، زر او ځمکه ئې مستضعفو اسرائيلو ته په ميراث پاتې شول، ثموديان په شديدالهي عذاب اخته شول، له تيرو تراشلې مانۍ ئې د راتلونکو نسلونو لپاره د عبرت وسيله شوې.

د کائنات د پرانيستي کتاب آيتونه او د انسانيت د تېر تاريخ په پاڼو کې درج عبرتناك آيتونه، په ډېروضاحت سره دا خبره اعلانوي چې د کفر، ظلم، بغاوت او عصيان پاڅلې ډېرې خطرناکې دي، خو کافران د پند او عبرت په ځای په دې لټه کې دي چې دا حقايق تکذيب کړي او له دې سننو انکار وکړي.

۱۹-۲۰: که دا کافران نه د کائنات د پرانيستي کتاب له آيتونو پند اخلي او نه له تاريخي پېښو او نه د فرعون او ثمود په څېر د کافرو ځواکونو له بدو پاڅلو عبرت اخلي او دا هڅه کوي چې حق تکذيب کړي او له الهي سننو سره مخالفت وکړي، په داسې حال کې به دوی له خپل انکار او ترديد نه څنګه کومه نتيجه ترلاسه کړي چې الله تعالی پرې احاطه کړې او د قهار او جبار خدای د قاهره ارادې په وړاندې محصور او مقهور دي ؟! دوی او هلې ځلې ئې د الله د سيطرې او سلطې له دائرې بهر نه دي چې د خپلې خوښې نتايج پرې مرتب کړی شي، د الله تعالی له استاځو سره له مخالفت او د ده له حق دين سره له دښمنۍ سره سره دوی د الله جل شأنه په ملك کې اوسېږي او د ده د ارادې مقهور او د هغو سننو او ضوابطو محکوم دي چې الله جل شأنه وضع کړي او په ټول عالم کې نافذ او حاکم دي!! نو دا محکوم او مقهور انسانان او دا د الهي سننو په زندان کې محصور زندانيان به څنګه په دې وتوانېږي چې د الله تعالی پربکړې تکذيب کړي او له پلې کېدو ئې مانع شي؟!! هغه

حقایق چې دا لجوج او د حق منکر ډله ئې د تکذیب په لټه کې ده داسې څه نه دي چې څوک ئې د تکذیبولو توان ولري؟

۲۱-۲۲: او دا د قرآن پربکړې دي، د هغه قرآن چې مجد او عظمت ئې تر دې ډېر ډېر لوړ دی چې دا ذلیل عناصر ئې د تکذیب توان ولري او د هغه د مدعا، پربکړو، قضاوتونو، بشارتونو، وعدو، وعیدونو او انذارونو د تحقق مخنیوی وکړی شي. دا (با عظمته قرآن) هغه رب العالمین رالېږلی چې (ذو المجد) او (ذوالعرش) دی او هغه خپل قرآن له هر راز لاسوهنې، تکذیب او تحریفه خوندي کړی. په داسې حال کې چې (مالك الملك) خدای، (مجید او د عرش خاوند) او (په هر چا او هر څه محیط) رب، دا (با عظمته) قرآن په (خوندي صفحه) کې ثبت او صیانت ئې تضمین کړی، نو څوك به په دې وتوانېږي چې د دې قرآن قطعي او محتومې وعدې او وعیدونه په خپلو بې حاصله هڅو سره تکذیب کړي او د تحقق مخه ئې ونیسي؟!!

بې له شکه هغه څه چې عظیم الشأن قرآن د (اور د خندقونو) د خاوندانو او د مؤمنانو د ځورونکو د بدو پاېلو په هکله ویلي او د خپلې ادعا د اثبات لپاره ئې له ځلاندو ستورو ډك آسمان، (یوم الموعود) او (هر شاهد) او (هر مشهود) د شاهدانو په څېر وړاندې کړي او د فرعونیانو او ثمودیانو د لښکرو په بدو پاېلو ئې استناد کړی، دا به هرو مرو ترسره کېږي، د قرآن مجید دا قاطع او جازم حکم له هر تکذیبه (مصئون) دی، د باطل پالو له ټولو هڅو او د مکذبینو له ټولو هلو ځلو سره سره به حتماً او له شك او تردیده پرته ترسره کېږي.

الطارق

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم (الطارق) دی چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۱۷ آیتونه لري، لومړي درې آیتونه ئې دوه دوه غږونه، ورپسې دیارلس آیتونه ئې درې درې غږونه او وروستی ئې څلور غږونه لري، که پنځ او شپږم آیت یو ځای ولوستی شي نو له لومړي آیته تر لسم پورې د آیتونو فواصل الطارق ته ورته وزن لري، له یولسمه تر څوارلسم پورې رجع او فصل ته ورته وزن او ورستي درې آیتونه ئې د کیدا په وزن دي، هم ئې د ورته آیتونو غږ ډېر ښکلی او جالب دی او هم ئې په ښلو ښلو برخو کې د غږونو مد او جذر ډېر خوندور دی، دا سوره په مکه مکرمه کې او هغه وخت نازله شوې چې د قریشو سردارانو د پیغمبر علیه السلام دعوت د ځان او د خپل زعامت لپاره جدي ګوابښ وګانړو، د خطر احساس ئې وکړ او د مقابلې لپاره ئې د لارو چارو لټول پیل کړل او دا هڅه ئې کوله چې د دې دعوت د خوړېدو مخه ونیسي. د دې مبارکې سورې د بحث اساسی موضوع د دې مطلب ثابتول دي چې دلته د انسان د کړو وړو څارنه او مراقبت کېږي، محاسبه په مخکې لري، ښېرته راژوندی کېږي او له الهي محاکمې سره به مخامخ کېږي. څوك چې دا حقیقت نه مني، خپلو غلطو انګېرنو غولولی، خپل زور ځواك مغرور کړی، په مکافات او

مجازات باور نلري، هغوی ته وايي: دغه له ځلاندو ستورو ډك آسمان ته نظر وكړئ، ووايئ چې دا بې شمېره ستوري څوك په خپل خپل ځای كې ساتي؟ څوك دا اوبه د وربځو په بڼه كې له ځمكې آسمان ته پورته كوي؟ او څوك له آسمانه اوبه راوروي؟ او په دې اوبو سره دا ځمكې چوي او دانه او مېوه راشنه كوي؟ آيا دا شواهد تاسو ته دا خبره نه ثابتوي چې دا هستي يو مراقب ټولواك لري؟ او دا د الهي مراقبت ادعا او د مجدد بعثت او د محاكمې او محاسبې خبره، مجرده، خوشې او بې دليله ادعا نه ده، بلكې يوه داسې واقعي ادعا ده چې ټول عالم او د كائنات دا نظام ئې په حقانيت شهادت وركوي، دا بې شمېره ځلانده ستوري چې څوك ساتي هغه د ټولو ساتونكی او څارونكی دی. كه څوك دا ټول حقايق نه مني او د حق په مخالفت كې او له باطل نه د دفاع لپاره له كيد او مكر نه كار اخلي، څو ورځې دې انتظار وكړي، ډېر ژر به د خپل كيد او مكر پايلې او د الهي مكافات او مجازات حقيقت، په دنيا او آخرت كې په عين اليقين سره وګوري.

بسم الله الرحمن الرحيم

bĵ ÇÌÈ Ëï¶$₩9$ßd Ÿ9$ÇÌÈ äí$Ö9$$B 71'Šœ $Br ÇÌÈ ÉÍ$Ö9$ä¤$K¡ 9$

ÇÍÈ êï¶n $kðæ $₪<$ ÿR @ä

۱- لوړه په آسمان او دا د شپې وَر ټكونكي. ۲- څه شي خبردار كړي چې څه دی دا د شپې وَر ټكونكی؟ ۳- ستوری ځليدونكی. ۴- هيڅوك داسې نشته چې پر ده نه وي ساتونكی.

۱-۴: پدې آيتونو كې په (آسمان) او (الطارق) لوړه شوې او هغه د دې ادعا د اثبات لپاره د شاهدانو په حيث وړاندې شوي چې (هر نفس يو ساتونكی او حفيظ)

لري. د دې لپاره چې پوه شو د قسمونو معنا څه ده او څنګه د دغې لويې ادعا په حقانيت شهادت ورکوي، بايد لاندې ټکيو ته توجه وکړو:

د (الطارق) لغوي معنا په شپه کې راڅرګندېدونکی او ور ټکوونکی ده، چې اطلاق ئې په ډېرو شيانو کېدی شي، خو وروستی آيت ئې مشخص کوي او وايي: (النجم الثاقب: ځلانده ستوری) او لدې نه مقصد هر ځلانده ستوری دی چې په شپه کې راڅرګند شي، نه کوم خاص ستوری. دلته (النجم) د جنس لپاره ده او ټول ستوري افاده کوي.

که چېرې قرآن په خپله دا (الطارق) نه وی معرفي کړی او تفسير ئې مونږ ته پرېښی وی، نو معلومه نده چې لدې نه به څه عجيب او غريب تعبيرونه شوي وو؟! څومره مختلف، بېلابېل او يو له بل سره متصادم آراء او نظريات به وړاندې شوي وو، څومره د اصلي معنا مغاير معاني او مفاهيم به ئې ورته تراشلي وو، څومره (بطون) او (راز رموز) به ئې له رسا ذهن، رمز پېژندونکې او (بطن فهم) سليقي ورته راايستلي وو؟! مخصوصاً هغو کسانو چې بيمار ذهن لري، په څرګندو توکيو، روښانه او واضح الفاظو او ځلانده حقايقو، قناعت نه کوي، ظاهر ورته کافي نه وي، د (سر او راز) او (مخفي او بطن) رابرسېره کېدو ته انتظار کوي او اعجاز ته منتظر وي!!

مونږ په مذهبي فرقو کې داسې يوه فرقه هم لرو چې ځينې مفسرين ئې وايي: له الطارق نه مراد هغه سوالګر دی چې يو مانبام ئې د اميرالمؤمنين علي رضي الله عنه د کور دړه وټکوله او هغه په داسې حال کې چې خپله ئې يوه يا دوه ورځې څه نه وو خوړلي، خپل خواړه ئې دې سوالګر ته ورکړل!! او په همدې خاطر دا سوره نازل شوه!! دوی وايي چې همدا د دې آيت بطن دی او د قرآن په بطن له ائمه وو پرته بل څوک نه پوهېږي!! د قرآن د ډېرو نورو آيتونه په اړه دې ته ورته پوچ او بې بنسټه تعبيرونه لري. که د يوه داسې څرګند آيت په اړه د دوی تعبير دومره غلط او له اصلي مطلبه په فرسخونو لرې وي نو د هغو آيتونو په هکله به ئې تعبيرونه څنګه وي چې د تأويلاتو مجال په کې وي؟!!

قرآن د دغه بيمار (ذهنيت) د ښه معرفي لپاره د حضرت ابراهيم عليه السلام په قصه کې څومره ښه فرمايي: ابراهيم عليه السلام وويل: (رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ) زما رب همغه دی چې راژوندي کوي او وژني او همغه چې لمر له مشرقه راپورته کوي، ګورئ چې د ابراهيم عليه السلام لپاره مرګ او ژوند او د شپې ورځې تګ راتګ قطعي دليل دی، له همدې نه خپل رب پېژني، د عالم د همدې ملموس او مشهودو مظاهرو نه د خپل رب په لوري هدايت کېږي او نور کسان هم په همدې شيانو په استناد سره د الله تعالى په لوري رابلي، خو نمرود دا استدلال نه مني، هغه کافي نه ګڼي او وايي: (أنا أُحْيِي وَأُمِيتُ) دا د ژوند او مرګ پربکړه خو زه هم کولی شم!!

همدا راز قرآن فرمايي:

وَ قَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الأَرْضِ يَنبُوعاً * أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مّن نخيلٍ وَ عِنَبٍ فَتُفَجّرَ الأَنْهَرَ خِلَلَهَا تَفْجِيراً * أَوْ تُسقط السمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسفاً أَوْ تَأْتىَ بِاللّه وَ الْمَلَئكة قَبِيلاً * أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقى فى السمَاء وَ لَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيّكَ حَتى تُنزّلَ عَلَيْنَا كِتَباً نّقْرَؤُهُ قُلْ سبْحَانَ رَبى هَلْ كُنت إِلا بَشراً رّسولاً * وَ مَا مَنَعَ النّاسَ أَن يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى إِلا أَن قَالُوا أَ بَعَثَ اللّهُ بَشراً رّسولاً * قُل لّوْ كانَ فى الأَرْضِ مَلَئكَةٌ يَمْشونَ مُطْمَئنّينَ لَنزّلْنَا عَلَيْهِم مّنَ السمَاء مَلَكاً رّسولاً * الاسراء: ۹۰-۹۳

او وئې ويل: هيڅکله به پر تا ايمان رانه وړو ترڅو لدې ځمکې يوه چينه راوبهوې او د خرما او انګورو داسې باغ دې وي چې ويالې په کې وبهوې او يا د خپل ګمان مطابق دا آسمان پر مونږ ټوټې ټوټې راپرې باسې او يا الله او ملائکې مونږ ته مخامخ راولې او يا تا لره مجلل کور وي او يا آسمان ته وخېژې او په ختلو دې هم ترهغه باور نه کوو چې پر مونږ يو داسې کتاب رانازل کړې چې مونږ ئې لولو، ورته ووايه: پاکي ده زما رب لره، آيا زه له يوه بشر استاځي نه پرته بل څه يم؟! او کله چې خلکو ته هدايات راغلي نو دوی له ايمان راوړلو نه بل څه منع نه کړل مګر دې خبرې چې ويل ئې: آيا الله يو انسان د پيغمبر په حيث مبعوث کړی؟ ورته ووايه: که په ځمکه کې ملائکې وی او

ډاډه په کې ګرځېدی نو مونږ به حتماً له آسمانه یوه فرشته د پیغمبر په حیث رالېږلې وه.

بیمار ذهنیتونه دغسې وي، خدای په (اعجازونو)، (خارق العاده پېښو) او (فوق طبیعي اسرارو) کې لټوي، دا په طبیعت کې خواره بې شمېره نښې او شواهد ورته کافي نه وي، دا د الله له لوري نه ګڼي، طبیعي پېښې ئې بولي، غواړي خدای د داسې پېښو له مخې ثابت کړي چې غیرطبیعي وي، په (رازونو) او (رموزونو) سره نه په (ښکاره وو) او (څرګندو) سره!! خو د قرآن اسلوب بېل دی، قرآن د هستي هرڅه او هر حرکت د الله تعالی د ذات او صفاتو نښه او مظهر ګڼي، په همدغو څرګندو شیانو استناد کوي او په دې سره خپله ادعا ثابتوي، په همدې څرګندو، په طبیعت کې خورو ورو شیانو باندې لوړه کوي او د خپلې مدعا لپاره ئې د شاهد په حیث وړاندې کوي. د الطارق په سوره کې ګورئ چې د آسمان ترڅنګ په الطارق یعني د شپې لخوا راڅرګندېدونکي، هغو ستورو لوړه کوي چې په شپه کې د آسمان په غېږ کې راڅرګند شي، د آسمان په څېر څرګند، مشهود او ښکاره. دغه توضیح او شرح باید د قرآن د نورو قسمونو لپاره د یوه لارښود اصل او اسلوب په حیث ونیسئ، چېرته چې د (مقسم به) په پېژندلو کې له ابهام او اشکال سره مخامخ شوئ، نو د دغه اصل په رڼا کې ابهام او اشکال رفع کولی شئ. لکه چې (الطارق) یو جلي، مشهود او څرګند شی دی: ځلانده ستوري، همدا راز په نورو مواردو کې هم (مقسم به)) د (الطارق) په څېر مشهود او قابل درك شی وګڼئ او هغې رأیې ته هیڅ اعتناء مه کوئ چې له دې نه غیبي او له سترګو پټ شیان مرادوي. دا د قرآن له اسلوب سره مخالف رأیه په دیوال ووهئ.

باید دا واضح کړو چې آسمان او په هغه کې ځلانده ستوري څنګه دا ثابتوي چې هر نفس د یوه ذات تر مراقبت او حفاظت لاندې دی؟

په دې پوهېږو چې د دې ستر عالم بې انتها عظمت د شپې لخوا راڅرګند شي، د ورځې لخوا ټول سماوي اجرام له سترګو پټ وي، د لمر له لوېدو او د شپې له رارسېدو سره سم، ستوري یو په بل پسې راښکاره شي، په خپلو پلوشو سره

زمونږ سترګې هڅوي، زمونږ د سترګو په وړاندې ودرېږي، مونږ د کائنات د عظمت او پراخوالي تماشا ته رابلي او دا پوښتنه زمونږ په ذهن کې راولاړوي چې په دې خور وور، پراخ بې انتهاء عالم کې دا بې شمېره آسماني اجرام څوك اداره کوي؟ څوك ئې ساتي؟ دا کوم ځواك دی چې هر یو په خپل خپل مسیر کې خوځوي او د دوی ترمنځ له ټکر او تصادم نه مانع کېږي؟ بې شکه چې دا آسمان او د هغه په غېږ کې دا بې شمېره ځلانده ستوري په دې شهادت ورکوي چې دا عالم یو ځواکمن او مقتدر ساتونکی او پالونکی لري چې هر جزء ئې په خپل خاص ځای کې ساتي، له تشتت او بد نظمي ئې او په خپلو کې د دوی د تصادم مخنیوی کوي.

ګورئ چې قرآن د هغه چا د اقناع لپاره څه وایي چې ګمان کوي دا عالم په خپله پیدا شوی او هرڅه ئې طبیعت ته سپارل شوي، نه کوم مراقب لري او نه ساتونکی او محافظ، حوادث په تصادفي توګه او په خپله رامنځته کېږي، نه واکمنه اداره شته او نه خاص ضوابط او سنن، قرآن هغه ته بلنه ورکوي چې د آسمان په لوري سترګې واړوه، د هغه وسعت او عظمت ته ځیر شه، هغو بې شمېرو ستورو ته پام وکړه چې د دې بې انتهاء فضاء په غېږ کې ئې حفاظت او ساتنه کېږي، په همدې استدلال کوي او انسان ته وایي: هغه ذات چې دا هستي اداره کوي او د هر جزء او ذرې ساتنه ئې په واك کې لري، همدا ذات ستا مراقب او ساتونکی هم دی.

È»/ .`Ä ß¢ðt ÇÏÈ 9ï#Š æB `Ä ,îæ ÇÎÈ ,îæ §Ä ß» ¡ RMY$ìæY‹ù

ÇÐÈ É íŽ9œ É ùÁ9$

۵- نو دا انسان دې وګوري، له څه دی پیدا شوی؟ ۶- له ټوپ وهونکو اوبو دی پیدا شوی. ۷- راوځي د سینې او ملا له منځه.

۷.۵: انسان دې خپل پیدا ېښت ته لږ ځیر شي، له یوه څاڅکي ټوپ وهونکې

اوبو پیدا شوی، د مني دغه کرکجن څاڅکی چې کمال ئې ټوپ وهل ښودل شوی، څنګه ورو ورو وده وکړي، علقه شي، د غوښې یوه ټوټه شي، یو ماشوم ترې جوړ شي او په پای کې په یوه ځواکمن، مضبوط او د دغو ټولو وړتیاوو خاوند انسان بدله شي!! څوک ئې د ضعف او حقارت له هغه حالته د قوت او کمال دې حالت ته رسوي؟!! د چا تر نظارت او مراقبت لاندې له دغو مراحلو تېرېږي؟ لومړی دې ووایي: چا پیدا کړی؟ آیا له کوم (خالق) او پالونکي پرته پیدا شوی؟ او یا په خپله د ځان خالق او پیدا کوونکی دی؟ مګر مور پلار ئې په دې هیئت او کیفیت کې د ده د پیدا کولو پربکړه کړې وه؟ آیا مور پلار ئې دا استعدادونه په ده کې اینبي؟ د ده نطفه چا په هغو ټوپ وهونکو اوبو کې تیاره کړې وه؟ پلار مور خو له دې پرته بل څه نه دي کړي چې یوه داسې تیاره (دانه) ئې په یوې ځمکې کې کرلې چې د هغه په جوړېدا کې د دوی عقل، پوهې، غوښتنې، ارادې هیڅ ونډه نه درلوده. دوی د دې دانې (حارث) دي نه (زارع)، د نطفې پیدا ښښت او تر بشپړ انسان پورې هغه ته وده ورکول د هغه ذات کار دی چې د ټول عالم رب او پالونکی دی.

د انسان عقل نه دا خبره منلی شي چې (انسان) له پیدا کوونکي پرته پیدا شوی او نه دا چې دی په خپله د خپل ځان پیدا کوونکی دی، نو دی چا پیدا کړی؟

قرآن فرمایي چې له الله پرته هیڅوک نشي کولی څه راپیدا کړي او یا پیدا شوی شته شی معدوم کړي. ساینس د قرآن دغه خبره تائیدوي او وایي: انسان فقط دومره کولی شي چې په طبیعت کې موجود توکي له یوې بڼې بلې ته واړوي، خو هیڅکله نشي کولی څه خلق یا ئې معدوم کړي. کولی شي لرګی وسوزوي، په ایرو، ګاز، حرارت او د لرګي په نورو اجزاوو ئې بدل کړي، خو دا وس او توان نه لري چې د لرګي اجزاء په بشپړه توګه له منځه یوسي، هغه په سوزولو سره لرګی تجزیه کړی، ختم او معدوم کړی ئې نه دی. ساینس ادعا کوي چې انسان نه د یوې وړې ذرې د پیدا کولو توان لري او نه ئې د ختمولو. نو پوښتنه کوو: که انسان، دا اشرف المخلوقات، دا تر ټولو مخلوقاتو کامل، د هیڅ څه د پیدا کولو توان نه لري، نو دا ټول مخلوقات چا پیدا کړي؟!! هیڅ عقل دا خبره نشي منلی چې دا ټیپ ریکارډر په

خپله او له جوړوونکي او صانع پرته پیدا شوی!! دا مانې په خپله او له کوم معمار او مهندس پرته جوړه شوې!! د پلاستیك یوه ټوټه په یوې ګوښې کې پر ځمکه پرته مومې چې خاص شکل او رنګ لري حتماً له ځان سره وایې: د پلاستیك دا ټوټه د یوه غوري برخه ده، جوړوونکی ئې مهندس، رسام، هنرمند او د پلاستیك په خواصو پوه انسان دی، دا ځکه چې تا په هغه کې د هنر او علم نښې موندلې دي. په لار درومې، پر ځمکه پلونه ګورې، ستا عقل حکم کوي چې په دې لارې له تا مخکې څوك تللی او دا د هغه پلونه دي. همدا راز مونږ په دغې شنې ونې کې د ښکلا، ښایست، هنر، علم او حکمت آثار ګورو، په جوړښت او وظایفو کې ئې د دقیقې او حکیمانه طراحي نښې ګورو، داسې نامرئي لاسونه په خپل عقل سره احساسوو چې دا ونه له یوې وړې دانې راپیدا کوي، وده ورکوي، کمال ته ئې رسوي، پاڼه، ګل او مېوه ورکوي، ښایسته ئې مومو، متعادل او متوازن، د خاص کار لپاره پیدا شوې، په دې توانېږي چې له ځمکې خاص او ضروري مواد جذب کړي، پاڼه، ښایسته ګل او خوندوره مېوه ترې جوړه کړي، که ئې د تنې د کومې برخې پوټکی وشکوې نو فوراً په هغه ځای ملهم ږدي او پټې لګوي او په سرښناکې د مکروب ضد مایع ئې پوښي، چې ډېر ژر کلکه پټې ترې جوړه شي، که ئې د یوې خوا کومه ځانګه پرې کړې، ډېر ژر په هماغه اړخ کې بله ځانګه راوټوکوي تر څو خپله موازنه حفظ کړي او یوې خوا ته له کږېدو خوندي پاتې شي، د لمر د وړانګو استقامت پېژندی شي او خپلې ځانګې په همغه لوري غځوي!! آیا د علم، حکمت او هنر د دغو ټولو نښو له لیدو سره سره زمونږ عقل اجازه راکوي چې ووایو: دا ونه په خپله او هسې له کوم علیم او پوه پیدا کوونکي پرته پیدا شوې؟!!

قرآن څومره ښه فرمایي:

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ* الطور: ۳۵

آیا بې څه (له خالق او پیدا کوونکي) پرته پیدا شوي او یا په خپله پیدا کوونکي دي؟!

له دغو دواړو خبرو څخه یوه ئې هم د انسان عقل نشي منلی، نه بې خالقه

خلقت مني او نه دا چې انسان په خپله د ځان خالق دی!!

یعني انسان دې غور وکړي چې چا پیدا کړی، چا له یوه څاڅکي اوبو، یوې وړې ذرې، د یوه څاځکي تر یو په یو ملیارد هم وړه، پیدا کړ، وده ئې ورکړه او کمال ته ئې ورساوو؟!! آیا د انسان پیدا ښت په ډېر صراحت سره شهادت نه ورکوي چې خامخا یو محافظ او مراقب لري؟! هم له ځلاندو ستورو ډک آسمان په دې خبرې شهادت ورکوي او هم د انسان پیدا ښت د اوبو له یوه څاځکي.

۷ـ دا (تېوپ وهونکې اوبه) د (ملا او سینې له منځه) راوځي، باید وګورو چې د دې خبرې معنا څه ده، په داسې حال کې چې دا اوبه له ملا او سینې پرته په بل ځای کې جوړېږي او په خاص ځای کې ساتل کېږي او د اړوند غړو اداره ئې د مغز د ځانګړې برخې لخوا ترسره کېږي چې د ملا په تیر کې د غځېدلو عصبي رشتو له لارې ئې اداره کوي او د دغو اوبو د تېوپ وهلو باعث کېږي. په دې هکله د مفسرینو ترمنځ ګڼ شمېر تعبیرونه او توجیهات ګورو خو دوه ئې د پام وړ دي:

الف: که څه هم د دې اوبو د تولید او ساتنې او بیا تېوپ وهلو دنده د مغز د ځانګړې برخې کار دی، خو نور مهم غړي چې د ملا د تیر او سینې ترمنځ پراته دي، لکه زړه، ینه، سږي او هغه عصبي رشتې چې د سینې او ملا ترمنځ ئې جال غوړېدلی، تېول د دغو اوبو په تولید او مخصوصاً تېوپ وهلو کې ونډه لري، د همدې لپاره دلته ویل شوي چې دا اوبه د سینې او ملا له منځه راوځي.

ب: د مور په رحم کې د انسان د پیدا ښت په لومړیو ورځو کې د دغو اوبو د پیدا کولو او ساتلو اړوند غړی د سینې او ملا ترمنځ وي، د ماشوم له لوئیدو سره سم دا غړی ورو ورو خپل لومړنی موقعیت پرېږدي او لاندې راشي او د دوو پښو ترمنځ ځای ته ځان ورسوي. په دې آیت کې د دې غړي لومړني او اصلي ځای ته اشاره شوې او دا هغه ستر حقیقت دی چې علماء نن پرې پوه شوي.

Ŵr ǫ§ê `B ¼ç9 $Jù ÇÈ ãÄŽ€9$'?ŒPǫ Ç¦È ŒŠ$)9 ¾ïéô ‘ 4?ã ¼çR

ÇÈ ÐÅ $R

۸- بې شکه چې هغه ئې دی په بیا راګرځولو توانا. ۹- هغه ورځ چې (ټول) رازونه به بربنډ شي. ۱۰- نو نه به ئې څه توان وي، نه ملاتړی.

۸: په (انه) کې ضمیر الله جل شأنه ته راجع دی، که څه هم په مخکنیو آیتونو کې نه دی ذکر شوی، خو د کلام له فحوا معلومېږي او په (رجعه) کې انسان ته راجع دی چې په مخکنیو آیتونو کې ورته اشاره شوې او له بیا راګرځولو ئې مراد له مرګه وروسته بیا ژوندون دی او ارتباط ئې له مخکنیو آیتونو سره داسې دی: هغه ذات چې انسان ئې له یوه څاڅکي اوبو راپیدا کړ په بیا پیدا کولو ئې هم قادر دی، هماغه ذات چې د آسمان په دې بې انتهاء غېږ کې دا بې شمېره ستوري ساتي او انسان ئې د داسې اوبو له یوه څاڅکي پیدا کړ چې ترې کرکه لري، هغه اوبه چې د انسان له سترګو پټ، د سینې او ملا ترمنځ ئې راپیدا کېږي او د غړو د هغه نظام په ذریعه تولید او ساتل کېږي چې انسان پرې کامل تسلط نلري، له دغه څاڅکي جوړه شوې نطفه چې د کوم چا په اراده په کامل انسان بدلېږي همغه ذات ئې په بیا راژوندي کولو هم قادر دی.

۹: د انسان (رجع) او بیا ګرځېدنه به په هغه ورځ ترسره شي چې ټول رازونه به په کې ښکاره او ټول اسرار به په کې بربنډ شي، دا اسرار او رازونه د ځینو مفسرینو له نظره د انسان هغه پټ عزایم او هغه ګناهونه دي چې د نورو له سترګو ئې پټ ترسره کړي، خو که دا آیت د مخکنیو آیتونو په رڼا او له هغوی سره په ارتباط کې تفسیر شي نو له سراير نه باید مراد هغه حقایق وي چې نن د انسانانو له نظره پټ دي او د قیامت په ورځ به راڅرګند شي، دا ځکه چې په مخکنیو آیتونو کې لاندې څو هغو حقایقو ته اشاره شوې چې د کافر انسان له نظره پټ دي او د اثبات لپاره ئې استدلال شوی:

لومړی: هر نفس یو ساتونکی او څارونکی لري.

دوهم: هغه ذات چې انسان ئې د اوبو له یوه څاڅکي پیدا کړی، د ده په بیا پیدا ېښت هم قادر دی.

دوهمه توجیه په څو دلایلو قوي ده:

۱ـ (ال) په (السرائر) کې ښیي چې دا اسرار باید له دې د مخه توضیح شوي وي.

۲ـ د انسان خپل اسرار او رازونه که له نورو انسانانو پټ وي، نو له الله او کرام الکاتبین څخه پټ نه دي او اسرار نه ګڼل کېږي.

۳ـ د آیتونو ترمنځ یووالی او همغږي په دغې توجیه سره تأمین کېږي او لومړی توجیه دا تنسیق او یووالی له منځه وړي.

۱۰ـ دې آیت په اړه هم دوه تعبیرونه مومو:

الف: د قیامت په ورځ او په الهي محاسبې کې به د انسان ټول اسرار بربنډ شي، هم به د خپلو څرګندو بدو عملونو مناسبه سزا ګوري او هم د پټو، نه به خپله له الهي نیونې او عذابه د ژغورېدو او تېښتې توان لري او نه به داسې مرستندوی مومي چې له دې شوم عاقبته ئې وژغوري.

ب: هغه مستکبرین چې ځان ورته ډېر ځواکمن او قوي برېښېدو، د سرتېرو لښکرې ئې په واک کې، خپل ظاهري اقتدار او د پلویانو او سپاهیانو کثرت او ډېرښت مغرور کړي وو، نه ئې خدای مانو او نه د آخرت د ورځې مکافات او مجازات، له پیغمبرانو علیهم السلام سره ئې د مخالفت ملاتړله، پټې توطئې او دسیسې به ئې کولې، په دې ورځ چې ټول (تر پردو شا ته) حقایق به رابرسېره او اسرار به بربنډ شي، وبه ګوري چې نه ئې څه (قوت) شته او نه کوم (مرستندوی او ملاتړی)، د ځواکمنې انګېرنه ئې پوچ او بې بنسټه وه او هسې یو خیال او ګمان وو او پلویان او حامیان ئې داسې کسان نه وو چې په سختو ورځو مخصوصاً په دې ورځې کې د دوی مرسته وکولی شي، دا دی اوس د الله تعالی په وړاندې (ضعیف) او (ذلیل) ولاړ دی، پلویان او حامیان ئې تر بې زاره او متنفر.

په لږ دقت سره پوهېدی شو چې دوهمه توجیه ډېره دقیقه او غوره ده، هم له

مخکنۍ آیت سره اړخ لګوي او هم د سورې له تتمې او وروستۍ آیت سره چې د دغو کفارو (کید) ته ګوته نیسي.

@óÁù Aö)9 ¼ãR] ÇïÈ ÆÆóÁ9$ÏN#Œ ÇJ öF$r ÇïÈ ÆÆ_9$ÏN#Œ ä$Kii 9$r

è@ÿJù ÇïÈ #%ø ‰‹ï«r ÇïÈ #%ø brß$Åf Nèî] ÇïÈ É4ìjÆ qèl $Br ÇïÈ

ÇïÈ #2ƒrâNÿÿB& ûïíÿ»3ß$

۱۱- لوړه په آسمان دا پر له پسې راګرځونکی. ۱۲- او په ځمکې چاودېدونکې. ۱۳- بې شکه چې دا پرېکنده وینا ده. ۱۴- او نه ده هغه خوشې ببهوده. ۱۵- دوی خو کاروي څه تدبیرونه. ۱۶- او زه هم کاروم څه تدبیرونه. ۱۷- نو پرېږده کافران ، لږ غوندې ئې پرېږده.

۱۱-۱۲: دلته په دوو شیانو لوړه شوې:

په آسمان چې پر له پسې راګرځوونکی دی او په ځمکې چې چاودېدونکې ده.

د قسمونو ځواب دا دي:

إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ * وَمَا هوَ بِالْهَزْلِ *

بې شکه چې دا پرېکنده وینا ده. او خوشې ببهوده نه ده.

د قسمونو او ځواب شرح دا ده:

o په لومړي قسم کې آسمان ته ذَاتِ الرَّجْعِ: پر له پسې راګرځوونکی، ویل شوي، د کلام له فحوا او د قرآن د نورو آیتونو په رڼا کې په دې پوهېږو چې دلته په (ذَاتِ الرَّجْعِ) سره باران ته اشاره شوې، دا باران دی چې د اوبو د بخاراتو په بڼه کې له ځمکې د آسمان په لوري وخوځېږي او آسمان ئې ببرته د ځمکې په لوري راوګرځوي.

o په دوهم قسم کې ځمکې ته ذَاتِ الصَّدْعِ: د چاودېدووالە، ویل شوي چې مراد ئې د نباتاتو په رازرغونېدو سره د هغې چاودل دي.

o د قسم په ځواب کې دا خبره نه ده واضح شوې چې له دې پرېکنده وینا نه کومه وینا مراد ده؟ خو که لږ غور وکړو نو ګورو چې له قسمونو نه مخکې په اتم آیت کې ویل شوي: إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ : بې شکه چې هغه ئې په بیا راګرځولو توانا دی. د دغې ادعا د اثبات لپارە دا قسمونه راغلي او ورپسې ویل شوي چې دا پرېکنده وینا ده او هسې بېهوده خبره نده.

o له آسمانه د اوبو په راوړېدو سره د ځمکې له زړه نه د نباتاتو رازرغونېدل ښیي چې الله تعالی د مړو په بیاژوندي کولو قادر دی، تاسو تل دا بیاراژوندي کېدل په خپلو سترګو ګورئ، نو څنګه د بیاژوندون خبره یوه بابیزه او خوشې خبره ګڼئ؟!! مګر له آسمانه د اوبو راوړېدل او په دې سره د مړې ځمکې ژوندي کېدل او د رنګ رنګ نباتاتو رازرغونېدل د دې ادعا څرګند او قطعي ثبوت نه دی؟!

له مجدد ژوندون نه خو هغه چا باید انکار کولی چې په خپل ټول ژوند کې ئې د دې کومه بېلګه نه وی لیدلې، ته خو هره شېبه ګورې چې د اوبو یوه (قطره) په نطفې او انسان بدله شي، له مړې او ژوول شوې دانې او مېوې نه د انسان په بدن کې ژوندی نطفه جوړه شي، مړه ځمکه په یوه باران سره وخوځېږي او ګڼ شمېر ژوندي توکي راشنه کړي. نو ته څنګه بیاژوندون محال ګڼې؟!!

دلته هم ګورئ چې هغه څه په څرګند ډول نه دی ښودل شوی چې آسمان ئې بېرته راګرځوي، خو په دې خاطر وایو چې له دې نه مراد د اوبو بخارات دي چې د آسمان په لوري درومي او هغه ئې بېرته د باران او واورې په بڼه کې راګرځوي، چې لومړی له دې پرته بل داسې څه نه شو په ګوته کولی او دوهم دا چې د دې بېرته راګرځېدونکي او د ځمکې د چاودېدو تر منځ باید څه ارتباط وي او درېیم دا چې دا باید بیا ژوندن ثابت کړی شي، له بارانه پرته بل داسې څه نه مومو چې دا کار کوي.

- ځینو درنو مفسرینو په (انه لقول فصل) کې ضمیر قرآن ته راجع ګڼي او وایي:

یقیناً چې د قرآن وینا قاطع او پرېکنده ده. په داسې حال کې چې د دې توجیه لپاره نه یوازې کوم دلیل نشو وړاندې کولی بلکې په دې سره د آیتونو ترمنځ همغږي هم له منځه ځي، په ډېر لږ دقت سره دا خبره راته جوته کېږي چې له دې (قول فصل) نه مراد هغه قول دی چې د همدې سورې په ۸ آیت کې راغلی او د باران ورېدل او له ځمکې د بوټو راټوکېدل ئې د همدې قول د اثبات لپاره د شاهد په توګه وړاندې کړي، په دې معنا چې بیا ژوندون او دا چې الله تعالی د مړو په بیا احیاء قادر دی، خوشې او ببهوده خبره مه ګڼئ، مګر نه ګورئ چې الله تعالی له آسمانه اوبه راوروي او په دې سره مړه ځمکه راژوندۍ کوي!! ستا (رجع) او بیاراګرځونه به هم دغسې وي. (ذات الرجع) آسمان او (ذات الصدع) ځمکه په دې خبرې شهادت ورکوي چې الله تعالی ستا په (رجع) قادر دی.

۱۷.۱۵: د دغو مبارکو آیتونو په اړه څو ټکیو ته پام ولرئ:

الف: له دغو آیتونو په څرګنده معلومېږي چې د دې سورې د نزول په وخت کې دښمنانو د اسلام او مسلمانانو په ضد توطئو او دسیسو ته ملا ترلې وه.

ب: پیغمبر علیه السلام او ټولو مؤمنانانو ته ډاډ ورکړی شوی چې د دښمن له کید او مکره وېره او تشویش مه لرئ، هیڅ تاوان نشي دررسولی، الله تعالی ستاسو ولي او مرستندوی دی، هغه به د دوی توطئې شنډوي.

ج: داسې نه چې د کفارو په نیونې کې ځنډ او تأخیر ستاسو د اندېښنې او تشویش باعث شي، دا (مهلت) زیات او اوږد نه دی، ډېر ژر به پای ته ورسېږي او الهي عذاب به ډېر ژر پرې نازل شي.

الاعلى

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم الاعلى (هماغه لوړ) دی، چې له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، ۱۹ آیتونه لري، له اووم آیته پرته نور ټول له درېو درېو ورته غږونو جوړ شوي، خو اووم آیت هم دوه فقرې لري چې هره یوه د سورې د آیتونو په څېر ده، د ټولو آیتونو فواصل د اعلى په وزن دي، دا وزن له فواصلو علاوه په نورو الفاظو کې هم ګورو، چې سورې ته ئې ډېر ښایسته او خوندور سجع ورکړې، د سورې له متنه مخصوصاً له شپږمه آیته معلومېږي چې دا سوره د مکي دور په لومړیو کې نازله شوې، هغه وخت چې لا پیغمبر علیه السلام د وحي په ترلاسه کولو کې مشکلات درلودل او دا اندېښنه به ورسره وه چې داسې نه څه ترې هېر شي، لا ورسره عادي شوی نه وو، په دې سوره کې ده ته په دې اړه ډاډ ورکړی شوی. په لومړیو پنځو آیتونو کې د توحید او خدای پېژندنې اساسات او مبادي څېړل شوي، بیا پیغمبر علیه السلام ته اطمئنان ورکړی شوی چې:

۱ـ د الله د رعایت او عنایت په وجه به د قرآن وحي ترې نه هېرېږي.

۲ـ د الله لوري ته د بلنې مأموریت ئې ورته آسانه او په دې کې راخلاصه کړی

چې يوازې د هغه چا د لارښوونې او هدايت هڅه وکړي او پند ورکړي چې د بلنې د منلو وړتيا په کې موندل کېږي.

۳ـ څوک چې بې باکه او لاابالي نه وي، د خپلو عملونو د ښو او بدو پايلو په هکله بې اعتناء نه وي، په ځان او له خپله عاقبته وپرېږي، د ځان او د ټولنې د غلطو عقايدو، بدو افکارو او نظرياتو له پايلو وېره لري، په خپلې ټولنې کې د ظلم، فساد او بې عدالتۍ عواقب خطرناک ګڼي او د نجات لارې لټوي، د دې الهي دعوت اصلي مخاطب همدغه دی، داسې څوک به حتماً دا پيغام د زړه په غوږونو اوري او دې بلنې ته به لبيک وايي، خو شقي او بدبخته انسان به له دې ډډه کوي.

۴ـ څوک چې خپلې فکري او اخلاقي تزکيې ته اهتمام او التفات لري، خپل پالونکی رب رايادوي او لمونځ کوي، فلاح او بريا به ئې په برخه شي.

۵ـ خلک د دنيا ژوند غوره ګڼي، ژر او آسانه ترلاسه کېدونکي، ټيټ او پرېوتي اهداف ځان ته ټاکي، حال دا چې دنيا او دنيوي اهداف بې پايښته او ناڅيزه دي او آخرت غوره دی او تل پاتې.

۲ـ ستا رسالت د ابراهيم او موسی عليهما السلام په څېر د اولوالعزمه پيغمبرانو د رسالت ادامه ده، همغه چې د سترو سترو مدنيتونو بنسټونه ئې ايښي، د سترو سترو انقلابونو لارښوونه ئې کړې او د تاريخ لوی لوی مستکبرين د دوی په لاس رانسکور شوي، ستا او د دوی پيغام يو دی او د دعوت او مبارزې پايلې مو ورته.

بسم الله الرحمن الرحيم

3‰gù ‘£% “ ¼ÇÈ 3§¡ù ,={ “ ¼ÇÈ ’?âF$7Îñ OÖ$ËÎm

ÇÎÈ 3qôñ&ã$Wâ½&#èÚù ÇÍÈ Áçöì$l•÷z&üñ¼ÇÈ

۱- یاد کړه په پاکۍ سره نوم د خپل اعلی رب. ۲- هغه چې پیدا ئې کړل (هرڅه) او برابر ئې کړل. ۳- او آ چې اندازه او هدایت ئې کړل. ۴- او هغه چې دا بوټي ئې راوایستل. ۵- بیا ئې زرغونه او توربخن کړل.

۱ـ دا آیت دوو مطالبو ته اشاره کوي:

الف: ستا پالونکی رب (لوړ) دی، لوړ تر هر هغه څه چې په دې عالم کې ستا تر سترګو کېږي، لوړ تر دې چې ستا په خیال، وهم او ګمان کې وګرځي، په دې پراخ عالم کې هیڅ څه هغه ته ورته نه شي موندلی.

ب: د خپل لوړ رب نوم په پاکۍ یادکړه، په څو معنا:

اولاً: پام چې د الله جل شأنه په هکله د بحث په دوران کې کوم عیب او نقص ورته منسوب نه کړې، الله تعالی تر دې لوړ دی چې په ذات او صفاتو کې ئې څه کمی او عیب وي.

ثانیاً: الله تعالی په داسې نامه مه یادوه چې د ده له عظمت او شأن سره نه ښایي، الله تعالی غوره نومونه لري، په دغو غوره نومونو سره ئې یادوه، باید پوره محتاط وې چې د الله د یادولو او ذکر په وخت کې داسې نوم ونه کاروې چې د الله تعالی په شأن کې بې ادبي ګڼل کېږي، د الله ذکر خاص ادب او ځانګړی فرهنګ او قاموس لري، د ځان پاکوالی، د زړه حضور او د روح خشوع، د دې مقدس مقام آداب دي، څوک چې له دې پرته بل حالت ولري، بې ادبي ئې کړې، همدارازد ذکر په دوران کې هغه نومونه کارول چې له دې خاص او ځانګړي قاموس څخه نه وي اخیستل شوي، الحاد او له اصلي لارې کړېدل دي، څوک چې د مستۍ او بې خودۍ په حالت کې، له جذبې او ساز او سرود سره الله یادوي بې ادبي کوي، څوک چې الله د ساقي، صنم، دلبر، معشوق، پیرمغان او ... په نامه یادوي بې فرهنګه دی، د الهي ذکر له قاموسه بې خبره او د الله تعالی د ذکر له آدابو بې برخې.

۲ـ ستا پالونکی رب همغه دی چې دا ټول پیدا شوي ئې پیدا کړي، نه یوازې دا چې هغه ئې پیدا کړي بلکې (سم) ئې پیدا کړي، د دې عالم هر څه ښه، ښایسته،

موزون او دقیق پیدا شوي، له یوې خوا د دوی (وجود او شته والی) په دې دلالت کوي چې حتماً یو (پیدا کوونکی) لري، له بلې خوا د دوی سم، دقیق او موزون خلقت په دې شهادت ورکوي چې (پیدا کوونکی) ئې (اعلی) او (لوړ) دی.

د هر څه پیداېښت له نشته پیل کړي، ورو ورو ئې کمال او د سموالي وروستي پړاو ته ورسوي.

له (پیداېښت) او (تسویې) علاوه دوې نورې ځانګړتیاوې هم د ده په مخلوقاتو کې ګورو:

الف: هغه ثابته او معینه اندازه چې د دوی په (مقدار) کې مراعات شوې.

ب: هغه لارښوونې چې د هر څه په فطرت او خټه کې اېښودل شوې.

د دې عالم خالق او پالونکي رب هر څه د ضرورت په اندازه پیدا کړي، نه تر ضرورته کم او نه زیات، هیڅوک نه شي کولی د دې پراخ عالم په غېږ کې کوم داسې (اضافي) او (غیرضروري) شی ومومي چې هسې او بې له کومې ګټې ئې دلته کوم (ځای) اشغال کړی!! همداراز نه شي کولی د داسې کوم څه نوم واخلي چې په دې عالم کې ئې ځای تش او خالي دی، د دې عالم د توکیو په (مقدار) او د دوی ترمنځ (تناسب) کې چې کومه (اندازه) مراعات شوې دومره دقیقه ده چې په هغه کې ډېر لږ تغییر او تعدیل د ټول عالم د متلاشي کېدو باعث کېږي!! هر شئ په خپل ځای او مقدار کې داسې دقیق پیدا شوی چې که له منځه ولاړ شي او یا ئې اندازه او مقدار کم او زیات شي، د ټول عالم بقا له ګوابښ سره مخامخ کوي.

پالونکي رب چې هر څه پیدا کړی، هغه ته ئې لارښوونه او (تلقین) کړی چې دنده ئې څه ده او دلته به د خپل شتون په دوران کې کوم کوم کارونه ترسره کوي، کوم خالي ځای به ډکوي، په کوم مسیر کې به خوځي، کوم نتایج به وړاندې کوي. مګر نه ګورئ چې لمر په خاص وخت کې له خاص ځایه راخېژي، په معین مسیر کې درومي، د یوې معینې مسافې له پلې کولو وروسته، په خاص وخت کې، په داسې ځاې کې پرېوځي چې له مخکې ورته ټاکل شوی، خپل مأموریت ترسره کوي، تاسو ته رڼا او تودوخه درکوي، ستاسو، حیواناتو او نباتاتو اړتیاوو ته ځواب وایي،

ستاسو په خدمت کې دی، د دانې او مېوې په پیدا ېښت کې ممد او د رزق او روزي په درکولو کې درسره مرسته کوي، سپوږمۍ د شپې رابره کېږي، ستاسو تیاره شپې روښانه کوي او ستاسو لپاره په تیارو شپو کې روښانه او څرګند تقویم، چې د شپو ورځو حساب پرې معلومولی شئ.

ونې ګورئ چې شپه ورځ په کار بوختې وي، زیار باسي، مضر ګازونه جذبوي او ستاسو د اړتیا وړ اکسیجن تولیدوي، د ځمکې له خاورو نه په خپلو نازکو جړو سره هغه حیاتي مواد جذبوي چې ته ورته ضرورت لرې او د لمر د وړانګو په مرسته له دغو موادو تا ته ښایسته او خوندورې مېوې جوړوي.

د شاتو موچۍ ګورئ چې له دې وړوکتوب او نازکتوب سره سره څومره منظم او ښایسته کور ځان ته جوړوي، داسې منظم کور چې د نړۍ ستر مهندسین ئې په ډېرو مجهزو وسایلو هم له جوړولو عاجز دي، له داسې توکیو ئې جوړوي چې د شاتو په څېر شی په کې تر اوږدې مودې خوندي او روغ رمټ ساتلی شي، په دې پوهېږي چې څنګه د خپلې خوښې (ملکه) او (واکمن) ځان ته غوره کړي، د زور پاچایي نه مني، په ډېر ښه شان خپل وظایف په خپلو کې وېشي او دا استعداد لري چې په خپل ملك کې دقیق نظم پلي کړي، په کوم کې چې هم د دندو وېش عادلانه وي، هم د نظافت او صفایي خیال ساتل شوی وي او هم د پردیو او د هغو موچیو له ننوتو مخنیوی وشي چې له ناپاکو وزرونو او پښو سره د دوی پاك او صفا کور ته ننوتل وغواړي، د کور په دروازه کې حساس او هوښیار پهره داران ودروي او هر ننوتونکی څاري او یوازې په هغه صورت کې د ننوتو اجازه ورکوي چې (خپل) وي او (پاك ستره) وي، په دې پوهېږي چې څنګه د ګلانو عصاره وزبېښي او شات ترې جوړ کړي، داسې شات ترې جوړ کړي چې د کلونو کلونو په تېرېدو هم نه ګنده کېږي، د انسان د ډېرو بیماریو لپاره درمل دی او انسان تر اوسه له خپل ټول مخکې تګ او مجهزو لابراتوارونو سره سره د هغه له تولیده عاجز دی، خو همدا وړه حشره ئې هم پیدا کولی شي او هم ئې تر اوږدې مودې صفا، ستره او روغ رمټ ساتلی شي!! چا به حتماً دې ته په غور کې ویلي وي چې څنګه والوزي، څنګه له

هغه وروسته خپل کور ته ښېرته راستنه شي او لار ورکه نکړي چې په پراخې فضا کې څو څو کیلومتره لرې د ګلانو په لټه کې ځي، ښېرته راګرځي او له کومې اشتباه او غلطۍ پرته د خپل کور دروازه پیدا کوي!!

مونږ داسې مرغان هم مومو چې بچونې ئې هیڅکله خپله مور نه ګوري، مور ئې د زړښت په وخت کې، په یوه خوندي ځای کې، څو پوړیزه ځاله جوړه کړي، داسې چې کافي نور او حرارت ورسېدی شي، په هرې برخې کې یوه هګۍ واچوي او خوا ته ئې د خپل بچونې اړتیا وړ کافي مقدار خوراک کېږدي، بیا د هرې ځالې خوله وربنده کړي، دا د خپلو بچونو له راوتو مخکې ومري، بچونې ئې له هګیو راووځي، په هماغه خوراک تر هغو ګوزاره کوي چې ستر شي او د الوتو جوګه، نو د ځالې خوله پرانېزي، بهر راووځي او د خپلې مور په څېر ئې ژوند او خوی او عادت وي او د ژوند په پای کې د خپلې مور په څېر ځاله جوړه کړي، هګۍ په کې واچوي، خولې ئې وربندې کړي او ومري. ووایئ: څوك دغو مرغانو ته چې خپله مور ئې نه ده لیدلې، معلم او استاد هم نه لري، لارښوونه کوي او ورته وایي چې ستا د پلار نیکه د ژوند طریقه دا وه؟! یقیناً چې الله تعالی هر څه پیدا کړي او هر یوه ته ئې د خپل فطرت او طبیعت مطابق لارښوونه کړې.

د عالم په ټولو مخلوقاتو کې یوازې انسان داسې مومو چې د هغو فطري لارښوونو تر څنګ چې د ده په ضمیر کې ایښودل شوې هم مور ته شدیداً اړ وي او هم مرشد او لارښود ته. له دې پرته نه سم ژوند کولی شي او نه کمال ته رسېدی شي.

د غرځه بچی په دې پوهېږي چې څه وخت د وانښو خوړل پیل کړي او د غرونو په پراخو لمنو او لویو دښتو کې، چې له راز راز بوټو ډکې وي، کوم بوټی وخوري او د کوم یوه له خوراکه ځان وساتي. خو د انسان (بچی) تر اوږدې مودې، نه شي کولی چې په خپل وړوکي کور کې ښه او بد وپېژني او مفید له مضره بېل کړي، هم اور ته لاس غځوي او هم ډبره، لوټه او حتی زهر په خوله منډي. نه اور ته له ځان اچولو ډډه کوي او نه اوبو ته، (لارښود) او مرشد ته اړتیا د ده د فطرت مقتضا ده.

۴. ستا رب هماغه ذات دی چې بوټي راشنه کوي، هماغه ذات چې په اراده ئې

د ځمکې له کلك او سخت پوټکي، نازك او ښاپسته بوټی راټوکوي او هیڅوك د دغو رنګ رنګ بوټو په پیدا کولو کې د ده د فعل شریك نه دی، همدا ستا رب دی. ته ځمکه وسپړې، مړه دانه په کې وکړې او ستا رب ئې د شنه او ښاپسته بوټي په څېر راوباسي چې ژوندی دی، احساس لري، وده کوي، د خپل نسل د دوام بند وبست کوي او څو دانې په عوض کې درکوي.

۵ـ د دې مبارك آیت په هکله د درنو مفسرینو ترمنځ دوه رأیې مومو:

الف: ځینې (غثاء) د خس او خاشاك په معنا اخلي او (احوی) د هغه خوسا شوي بوټي په معنا چې رنګ ئې توربخون شي. دوی ۴ او ۵ آیتونه داسې ترجمه کوي:

ستا رب همغه دی چې له ځمکې بوټي راشنه کوي، چې بیا ئې وچ او خوسا کړي.

ب: ځینې نور ئې (غثاء) د ستر شوي بوټي او (احوی) له شینوالي توربخون شوي په معنا اخلي او نومورې دوه آیتونه داسې ژباړي:

تنکي وابنه له ځمکې راباسي، بیا ستر بوټي ترې جوړ کړي او له ډېر شینوالي ئې توربخون کړي.

په لږ دقت او د آیتونو سیاق او سباق او له مخکنیو او وروستنیو آیتونو سره ئې ارتباط ته په پام سره په دې پوهېدل راته آسانه کوي چې دوهمه رأیه دقیقه ده او د آیتونو ترمنځ نږدې ارتباط څرګندوي او لومړۍ رأیه دا تنسیق او یووالی له منځه وړي.

4"÷ƒ $Br •ĝ f ¤$D-èƒ ½ąR] ª! $ä$© $B ŭvĵ ÇÏÈ é¤Y? Ÿx ù š• ê›ÿ™

`B ãC¤‹™ ÇÏÈ 3‘ •œè!$ ÏMèÿR bĵ ęĵ ‹ù ÇÏÈ 3‘ žêãü 8žÂŠąr ÇÏÈ

ŵ ßêÇÏÈ 3‘ žŒB¤$‘$Z9$’?éƒ “ Ï%$ÇÏÈ ’+êRţ$$kŽ f Gƒr ÇÏÈ é´ ßt

ÇìÈ Á•tt ẅr $ǩžli ßlqßƒ

۲- ژر به ئې پرتا لولو، داسې چې ئې هېر نکړي. ۷- مګر دا چې الله وغواړي، بې شکه دی پوهېږي په څرګندو او په هغه چې پټېږي. ۸- او تا به کړو روان په دې آسانه، آسانۍ سره. ۹- نو وکړه یادونه، که تذکار وو ګټور. ۱۰- هغه چې وېرېږي، ژر به پند ورڅخه واخلي. ۱۱- او هغه چې ترټولو زیات شقي وي، لدې به شي په ډډه. ۱۲- همغه چې ستر اور کې به داخل شي. ۱۳- بیا خو به، نه مري هلته او نه خو به ژوندون کړي.

۲ـ د دې آیت په ترڅ کې پیغمبر علیه السلام ته اطمئنان ورکړی شوی چې له جبرئیل علیه السلام نه د وحي ترلاسه کولو په وخت کې دا اندېښنه ونه لري چې تري هېر به شي، پیغمبر علیه السلام د وحي د پیل په لومړیو ورځو کې او مخکې له هغه چې په دې کې پوره مهارت پیدا کړي، له جبرئیل علیه السلام نه د وحي له اورېدو سره سم به ئې هغه په وار وار تکراراوو چې ښه ئې حفظ کړي، په دغه آیت سره هغه ته ډاډ ورکړی شو چې د وحي د هېرېدو په هکله تشویش مه کوه، قرآن به داسې پر ده لوستل کېږي چې هیڅکله ئې هېر نه کړي. دا آیت څو ظریفو ټکیو ته اشاره کوي:

الف: دا سوره هغه وخت نازله شوې چې لا پیغمبر علیه السلام د وحي په اخیستو کې پوره او بشپړ مهارت نه درلود او له دې په څرګنده معلومېږي چې دا سوره د بعثت په لومړیو کې نازله شوې.

ب: انسان ته د خطاب او څه ورته ویلو داسې طریقه هم شته چې که مراعات کړی شي نو مخاطب به ئې د ده وینا د تل لپاره په یاد ساتي، انسان ته په دې خاصې او ځانګړې توګه څه ویل د دې باعث شي چې هغه ئې خپلې حافظې ته داسې وسپاري چې هیڅکله تري هېر نه شي.

۷ـ دلته د (الاماشاء الله) فقره دوه مطلبه افاده کوي:

الف: د قرآن داسې ډاډمن حفظ ستا خپل ذاتي کمال نه دی، بلکې د الله تعالی د عنایت او توفیق نتیجه ده. که دا الهي عنایت ستا په حال شامل نه وي او الله تعالی وغواړي چې څه ستا له حافظې زایل کړي، ټول به هېر کړې، دا همغه مطلب دی چې د قرآن په بل آیت کې په دې صیغه راغلی:

وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ الاسراء: ۸۶

او که وغواړو نو ټول هغه څه به زایل کړو چې تا ته مو وحي کړي.

ب: که مؤقتاً او احیاناً ځینې برخې هېرې کړې، نو دا هېرونه د هغه قطعي تضمین مغایر نه ده چې د نه هېرولو په هکله شوی، الهي سنت داسې دی چې کله کله انسان هغه څه هم هېروي چې دقیقاً او په ډاډمنه توګه ئې حفظ کړی وي، خو په یوې عادي اشارې سره ئې بېرته راپه یاد کړي. د دې آیت په ترڅ کې چې د کوم څه تضمین شوی هغه دا ده چې ترلاسه کړې وحي به هیڅکله په دائمي توګه نه هېروې. د موقت هېرولو یوه بېلګه ئې په صحیح بخاري کې هغه روایت دی چې وایي:

یو ځل پیغمبر علیه السلام د فجر په لمانځه کې د یوه آیت لوستل هېر کړ، له لمانځه وروسته ابی بن کعب رضي الله عنه ترې وپوښتل یارسول الله! آیا دا آیت منسوخ شوی؟ وئې فرمایل: نه رانه هېر شو.

د (انه یعلم الجهر و مایخفی) فقره چې د هر پټ او څرګند څه په هکله د الله تعالی مطلق علم بیانوي، دلته او د نومورې آیت د مخکنۍ برخې په ارتباط دا مطلب په ګوته کوي چې که د وحي د اخیستو په وخت کې، په ژبه یا په خپل زړه کې د وحي الفاظ تکرار کړې، که خپله اندېښنه څرګنده کړې یا ئې په خپل زړه کې وساتې، الله تعالی پرې پوهېږي، همدا راز دا مطلب په ګوته کوي چې دا ډاډېنه د هغه الله تعالی له لوري ده چې ستا له پټو او څرګندو استعدادونو خبر دی او په دې پوهېږي چې په کومه بڼه کې تا ته وحي وکړي تر څو ئې هیڅکله هېره نه کړي.

۸ ـ۹: دا دوه آیتونه د (فاء) په توري سره په خپلو کې تړل شوي او دا مطلب افاده کوي چې: اې پیغمبره! د الله تعالی او د ده د دین په لوري د دعوت او بلنې په

دې کار کې مو ستا دنده آسانه کړې او کوم داسې درومند پېښې مو ستا په اوږو نه دی ایښی چې وړل ئې درته ګران وي، له تا سره مو آساني کړې او ستا مأموریت مو په دې کې راخلاصه کړی چې یوازې د هغو خلکو دعوت او بلنې ته اهتمام او التفات ولرې چې ستا له تذکر او یادونې ګټه اخیستی شي، خو هغه چې (ذکر) کومه ګټه نه وررسوي، وجدان ئې د مرګ په خواب بیده دی او په هیڅ نعرې او چیغې که څه هم د ډېر زړه سواند داعي له کومې راوتلې وي، نه راویښېږي، هیڅ دعوت که هر څومره د عقل او شعور راپاروونکی او که هر څومره په پېرزوینې او زړه سوي مبتني وي اغېز پرې نه کوي، ته مکلف نه ئې چې دوی به خامخا هدایتوې او په سمه لار به ئې برابروې، یعنی ستا مأموریت مو داسې آسانه کړی چې هدایت کېدونکو ته لارښوونه او یادونه وکړه خو هغه چې د باطل ناولې لمن ئې کلکه نیولې، له حق او حقیقته مستغني او بې نیازه دي او یادونه او ذکر ګټه نه وررسوي، د دوی په هکله د هیڅ مکلفیت احساس مه کوه او ځان په کړاو کې مه اچوه.

۱۰ـ څوک چې وېرېږي هغه حتماً پند اخلي! چې په دې هکله دوه توجیه مومو:

الف: څوک چې له (الله تعالی) وېرېږي، هغه به خامخا ستا له یادونوپند اخلي، ویده ضمیر او وجدان به ئې راویښ شي او حق او حقیقت به درک کړي.

ب: څوک چې بې باکه نه دی، خپلې موجوده وضعې او د خپلې ټولنې اوسنې حالت مشوش کړی، د ځان او د خپلې ټولنې د نورو وګړو د افکارو، عقایدو او عملونو پایلې ډېرې خطرناکې ګڼي، مضطرب او پرېشانه دی او د نجات لارې لټوي، دوی به حتماً ستا د دعوت په هېنداره کې د نجات لار بیامومي او خپله ورکه شوې متاع به پیدا کوي.

دوهمه توجیه دقیقه او تر لومړۍ ډېره غوره ده، لومړۍ توجیه په دې دلیل کمزورې او ضعیفه ده چې ترڅو انسان خپل رب سم ونه پېژني له هغه نه وېرېږي، له الله تعالی وېره له هغه وروسته د انسان په زړه کې راپیدا کېږي چې هغه سم وپېژني، خو دا توجیه د دې برعکس وایي چې د الله په لوري ستا بلنه به هغه څوک

مني چې له الله تعالى وېرېږي!!

۱۱- تر ټولو بدبخته انسان به له (ذکره) ډډه کوي، په دوو معناوو:

الف: څوك چې ډېر بدبخت او شقي وي او د نېکۍ ټول استعدادونه په کې ځپل شوي وي، هغه به له دې (ذکر) او یادونې ډډه کوي. په دې توجیه کې شقاوت او بدبختي د اجتناب او ډډه کولو لامل ښودل شوی.

ب: څوك چې له دې (ذکر) او یادونې ډډه کوي هغه به ډېر شقي او بد بخته انسان وي. او په دې کې له دې ذکر او یادونې نه ډډه کول د شقاوت او بدبختۍ باعث ښودل شوی.

۱۲- ۱۳: د دې بدبخت او شقي انسان پایله دا ده چې په ستر اور کې به لوېږي او د تل لپاره به په کې پاتې کېږي، د نه مړ او نه ژوندي په ښه کې، ژوند به ئې داسې دردناك او مرګونی وي چې مرګ به یو ستر نعمت ورته برېښي او تل به ئې تمنا کوي، چې ژغورنې ته ئې راوړاندې شي او له دې دردناك ژوندە ئې وژغوري، خو تمنا به ئې نه ترسره کېږي.

---

oq̌s ⁄ sbrdïsêO/ ÇîÈ 4©Á ù ¾îî OÖ$•.Œr ÇíÈ 41“? `B x=ïï ô% ÇïÈ 4‹rV\$É S•Á9$’Å9 #‹»d ÞÎ ÇÞÈ #+ür ž½z ë•Å Ÿ$r ÇïÈ $‹℞‰9$ ÇïÈ Á› qßr LïÙ°•Î) É ¢Ä4

۱۴- یقیناً بریالی شو چا چې ځان کړو تزکیه. ۱۵- او وریاد د خپل رب نوم شو، نو ودرېد په لمانځه. ۱۶- خو تاسو غوره وئ د دنیا ژوند. ۱۷- حال دا چې آخرت دی هم غوره هم تل پاتې. ۱۸- بې شکه چې دا (ثبت) دی مخکنیو صحیفو کې. ۱۹- د ابراهیم او د موسی په صحیفو کې.

۱۴- هغه څوك به فلاح او بريا تر لاسه كوي چې لومړی له ناولي فكر او عقيدې او له ګنده كړو وړو ځان لرې وساتي، له حرام خوراك څښاك، له پليتو اخلاقو او له بدو كړنو ډډه وكړي، ځان تزكيه كړي او خپلې روزنې او تربيې ته اهتمام وكړي.

۱۵- ثانياً خپل رب رايادولو وروسته وي. ګورئ چې په دې مبارك آيت كې د الله د نوم ذكر له لمانځه مخكې راغلی چې څو مطالب تر اخيستل كېږي:

الف: بايد د الله رايادونه تا لمانځه ته وهڅوي، چې كله درپه ياد شي، د ده جلال او عظمت او د ده هغه بې شمېره نعمتونه چې پر تا ئې پېرزو كړي، دا بايد تا دې ته وهڅوي چې په وړاندې ئې ودرېږې، مننه او شكر ئې په ځای كړې، د اطاعت او بندګۍ ژمنه وكړې، په مخكې ئې ركوع او سجده وكړې او په پښو كې ئې ولوېږې.

ب: د لمانځه تر ټولو مهمه او اساسي برخه د الله ذكر دی، هم ئې بنسټ دی او هم پيل او مقدمه.

ج: لمونځ به د الله تعالى د نامه په يادولو سره پيلوو.

نو لمونځ نه څه شكلي او تشريفاتي مراسم دي، نه بې روح او بې مقصده حركات، نه بې مفهومه كښته پورته كېدا او نه شرق او غرب او يوې بلې خوا ته بې محتوا مخ اړونه، بلكې بامقصده او بامحتوا حركت دی، چې د الله له ذكره خړوبېږي، هغه لمونځ چې د الله له ياده غافل زړه سره، له ناولو افكارو او عزايمو سره، له حرامو ډكو سلولونو سره، له ناپاكو او ګنده او له حرامو لارو تر لاسه شوو جامو سره، ادا شوی وي يو بېهوده او په الهي معيارونو كې بې ارزښته حركت دی.

۱۶- ۱۷: تاسو د دنيا په ژوند پورې زړه تړلی، پښو ته لوېدلې، ټيټ او بې ارزښته موخې او اهداف مو ځان ته غوره كړي او په دنيوي مال متاع پسې ننښتې ياست، حال دا چې آخرت هم تر غوره دی او هم تلپاتې، دې غوره او تلپاتې هدف ته د لمانځه له لارې رسېدی شئ.

۱۸- ۱۹: په دې وينا سره چې (دا مطلب په لومړنيو صحيفو کې راغلی)، يا مخکنې آيت ته اشاره شوې، يا د (قد افلح من تزکی) آيت ته او يا ټولې سورې ته، په دې معنا چې د دې سورې مطالب د توحيد، رسالت، د دعوت مؤيدين او معاندين او د دنيا او آخرت تر منځ دا مقايسه د ابراهيم او موسی عليهما السلام په څېر د دوو سترو سترو پيغمبرانو په صحيفو کې هم راغلي. د دې دعوت موافقين او مخالفين دې خپلې پاېلې د دغو سترو سترو شخصيتونو د قصو په هېداره کې ولټوي چې هر يوه ئې د سترو انقلابونو لارښودنه کړې، ستر ستر امتونه ئې جوړ کړي، د شرك، جهل او ظلم ټغر د دوی په لاس ټول شوی، ستمګران او مستکبران د دوی په لاس رانسکور شوي او د هغو لويو لويو بريالیو قيامونو لارښوونه ئې کړې چې بې وزلو او مستضعفو پرګنو د خپلې آزادۍ او نجات لپاره ترسره کړي.

که وغواړو چې د (ان هذا لفي الصحف الاولی) په آيت کې د (ان هذا) اشاره تر ټولو نږدې مطلب ته مربوط وګڼو نو تر دې مخکې آيتونو کې ويل شوي (قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى * بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى * او دا هغه اساسي مطالب دي چې په ټولو الهي کتابونو کې راغلي، همدا راز د دې سورې ټول مطالب داسې اساسي مطالب دي چې په نورو کتابونو کې هم راغلي دي. ابن جرير لومړی قول غوره ګڼي او ابن عباس د يوه حديث په استناد دوهم قول.

د لمانځه په اړه چې په دې مبارکې سورې کې څه ويل شوي، دوه ئې غور او دقت غواړي:

۱ـ پيغمبر عليه السلام وروسته له هغه چې د دې مبارکې سورې دا لومړی آيت (سبح اسم ربك الاعلی) پرې نازل شو، صحابه وو ته ئې وفرمايل: د (سبحان ربی الاعلی) تسبيح د خپلو سجدو د تسبيحاتو برخه وګرځوئ.

عن عقبة بن عامر الجهني "لما نزلت فسبح باسم ربك العظيم قال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم اجعلوها في ركوعكم، فلما نزلت "سبح اسم ربك الاعلى" قال اجعلوها في سجودكم. اخرجه احمد و ابن ماجه و ابوداؤد

۲ـ لکه څنګه چې په دې سوره کې د (الله د نامه ذکر) تر لمانځه د مخه راغلی،

پیغمبر علیه السلام هم دا لارښوونه کړې چې لمونځ باید د الله اکبر په ویلو سره پیل شي.

له دغو دواړو خبرو معلومېږي چې پیغمبرعلیه السلام د لمانځه ټول حرکات، الفاظ او ترتیب ئې د قرآن له اشارو او څرګندونو څخه اخیستي، چې په ځینو ئې اکثر خلك پوهېدی شي او په ځینو ئې یوازې پیغمبر علیه السلام پوه شوی او نور ئې پرې پوه کړي.

الغاشية

د سورې معرفي

د دې مبارکې سورې نوم الغاشية (پوښوونکې) ده چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۲۲ آیتونه لري، ټول آیتونه ئې د طول او د غږونو د شمېر له مخې سره ورته دي، د لومړیو پنځو آیتونو فواصل ئې د غاشیه او خاشعه په وزن دي، شپږم او اووم آیتونه ئې د ضریع او جوع په صیغو پای ته رسېدلي، بیا له اتمه تر دولسمه پورې ټول د لومړنیو په څېر د ناعمة او راضیة په هموزنو الفاظو ختم شوي، له دیارلسمه تر شپاړسمه پورې د مرفوعة په څېر هموزنو صیغو او له اوه لسمه تر شلمه آیته د څلورو آیتونو په پای کې د خُلِقَت او رُفِعَت هموزنه صیغې راغلې او بیا څلور ورپسې آیتونه د مُذَکّر، مسیطر، کَفر او اکبر په صیغو ختم شوي او د پای دوه آیتونه ئې د ایابهم او حسابهم په هموزنو صیغو پای ته رسېدلي. د آیتونو اوزان او مد و جذر ئې ډېر ښاېسته او خوندور دی. د مکي دور په لومړیو کې نازله شوې، د بحث محوري موضوع ئې د قیامت هغه هیبتناکه ورځ ده چې آثار او نښې به ئې د هر چا په څېرو کې څرګندې وي، د دې ورځې د هیبتناکو پېښو آثار هم، د الهي محاسبې د رعب او هیبت آثار هم او د هر چا د عملونو په هکله د وروستۍ پربکړو د اصدار اغېز به هم د هر کس په څېره کې ښکاره وي، ځینې به

ګوري چې د ذلت، سپکاوي، وېرې، خوف، ندامت او پښېمانۍ نښې به ئې په څېرو کې له ورایه ویني، د جهنم سرو لمبو ته به په ننوتو اړ شي، د جهنم د خوټېدونکې چینې د جوشو اوبو په څښلو به مجبور شي، د اغزنو بوټو داسې خواړه به ئې مخې ته کېښودی شي چې نه څوك سوربوي او نه ئې لوږه رفع کوي، د دوی په مقابل کې به نور داسې وګوري چې په خوښو او خوشحاله څېرو کې به ئې د نعمتونو آثار ګوري، په لوړو لوړو جنتونو کې په جګو جګو تختونو ناست.

هغه چې د دې عالم په څرګندو آیتونو او نښو کې ئې غور ونه کړ، له هغو واضح او روښانه لارښود نښو ئې پند وانه خیست چې د دوی چارچاپېر خوري وې، نه ئې د دې آسمان په پیدا ښت کې غور وکړ او نه د هغو بې شمېره ستورو چې دې پراخ آسمان په خپلې غېږ کې ساتلي، د دوی لمر ئې په خپلې غېږ کې ورته نیولی وو رڼا او تودوخه ئې ورکوله، پر دوی ئې باران وراوو او د ځمکې په سر د رزق او روزي په تأمین کې ئې د دوی مرسته کوله، دې ته ئې هم پام ونه کړ چې د اوښ په څېر ستر ستر حیوانات ئې ده ته رام او مسخر کړي وو، سره له خپل ستروالي او ځواکمنۍ ئې تر ځان ډېر ضعیف انسان ته غاړه ایښې وه، ورته مطیع وو او د ده خدمت ئې کاوو، دې ځمکې ته ئې ونه کتل چې د ده د کور فرش ئې ترې جوړ کړی وو، دی ئې په خپلې غېږ کې نیولی وو او له خپلې سینې ئې ده ته خوندوري دانې او مېوې راټوکولې، دې دنګو دنګو غرونو ته ئې هم توجه ونه کړه چې د ده چینې، کاږیزونه او ویالې ترې رابهېدې، د دغو ټولو څرګندو نښو له لیدو سره سره ئې خپل رب ونه پېژاندو او هدایت نه شول، دوی تر حیواناتو ډېر بې عقله دي، تر دې اوښ هم، د قیامت په ورځ به د دغه اوښ خواړه ده ته ورکول کېږي، اغزي به ئې خوراك وي، د اوښانو په خواړو به ئې استقبال کېږي.

د سورې په پای کې پیغمبرعلیه السلام ته ویل شوي چې د دغو کم عقلو او بې شعورو مخالفینو له مخالفتونو مه تشویش کوه او مه د ستړیا او ستومانتیا احساس، خپل کار ته په ډاډه زړه ادامه ورکړه، ته مذکر او پند ورکوونکی یې، خپله دنده ترسره کړه، دوی ته خپل نصیحت وکړه، هېر حقایق ورپه یاد کړه، ته د

دوی د حتمي هدایت او لارښوونې مسئول نه یې، کومه سلطه او سیطره وروباندې نه لرې، الله ته به ورګرځي او هغه به ورسره محاسبه کوي.

بسم الله الرحمن الرحيم

þ6Ï¹ $R ¾Ä¼æ ÇÈ îèË»z ¾ÍBöf ¤qã ãÇÈ Ï‹Ë»óÄ$Ç fŸ‰m 7 9?& Ød

ÞvÎ Þ$èÛ ÑÇ; § ÄÈÇÎÈ Þ‹Ë#ä Ä¤ã ôÄ 4+ó êÇÍÈ ÞÄ¼n #'$R 4?Ó ? ÇÌÈ

ÇÈ 8qã `Ä ÓÍóÞÝr ßÜóçÞv ÇÌÈ 8ƒÎÑ `Ä

۱- آیا تا ته رسېدلی دی خبر د آ پوښونکې؟ ۲- څه څېرې به په دې ورځ وي وېرېدونکې. ۳- سترې او ستومانه. ۴- ننوځي به سره اور کې. ۵- خړوبېرې به له یوې تودې چینې نه. ۶- نه به وي خوراك دوی لره پرته له اغزن بوټي.۷- نه به سوربولی شي او نه خو به د لوږې چاره کړلی شي.

۱ـ باید وګورو چې (هاغه پوښونکې) څه ده؟ او څه به پوښي؟ له ورستیو آیتونو په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې له دې پوښونکې نه مراد د قیامت ورځ ده، چې په هر څه به خپل وزر وغوړوي، هر څه به احاطه کړي، د هیبت اغېز به ئې په هر چا او هر څه پروت وي، ننبې به ئې په هرې څېرې کې راڅرګندې وي. آیا د دې ورځې له څرنګوالي خبر یې؟

۲ـ په دې هیبتناکې ورځ کې به ځینې مخونه داسې مومې چې د سختې وېرې او خوف ننبې به له ورایه پکې برېښي، سپك او ذلیل به وي، یوې بلې خوا ته منډو به سخت ستومانه کړي وي، د هغې ورځې د کړاوونو په وجه به سخت سترې وي، د دوزخ د سرو لمبو په لیدو سره به له وېرې پوړېږي.

۴ـ د دوزخ په سره او تاوده اور کې به ننوتو ته اړ شي.

۵ـ د جهنم د خوټېدونکې چینې د جوش اوبو په څښلو به مجبور شي. د دوی په مقابل کې به نور داسې وګورې چې په خوښو او خوشحاله څېرو کې به ئې د نعمتونو آثار ګورې، په لوړو لوړو جنتونو کې په جګو جګو تختونو ناست.

۶ـ ۷ د اغزنو ترخو بوټو داسې خواړه به ئې مخې ته کېښودی شي چې نه څوك سوربوي او نه ئې لوږه رفع کوي.

دوی په دنیا کې د الله تعالی د نعمتونو کفران او ناشکري کوله، نو ځکه به اوس له ټولو هغو نعمتونو محروم وي چې په دنیا کې ئې ورکړي وو، دوی په دنیا کې د حیوان په څېر ژوند وکړ، نو خود به نن د دوی طعام هغه تریخ او اغزن بوټي وي چې اوښان ئې خوري.

ßJó▯ ăv ÇïÈ ƀ7‹ÿ¼æ þZ_ ’Î ÇÌÈ þ«Æ#‘ $kÈê¡ÿ ÇÌÈ þ¼å$R¯7ÍBöƒ ¤qã_ã

È#qœr ÇÌÈ þãqèB Öß $kŽÏi ÇïÈ þƒí¼` ¢¤ã $kŽÏi ÇïÈ ƀ7‹é9 $kŽÏi

ÇïÈ ô0qèB ·Î#‘–r ÇïÈ þùqõÁB äÍ$ÿVr ÇïÈ þãqÊöB

۸- پدغه ورځ به ځینې څېرې خوښې وي. ۹- راضي په خپلو هڅو. ۱۰- عالي شانه جنتونو کې. ۱۱- نه به اوري هلته بېهوده وینا. ۱۲- په دې کې وي جاري چینې. ۱۳- په دې کې لوړ تختونه. ۱۴- او جامونه هرې خوا ته اېښودلي. ۱۵- او په لیکه ږدول شوي بالښتونه. ۱۶- او خواره نفیس فرشونه.

۸ـ جنتیان به داسې مومې چې د نعمتونو آثار به ئې په ځلانده او روښانه څېرو کې له ورایه برېښي، خوښ، خوشحاله او په شوندو ئې موسکا.

۹ـ په دنیا کې په خپلو کړو عملونو او هلو ځلو راضي او په پاڅلو ئې خوشحاله.

۱۰ـ دوی به لوړو او عالي شانه جنتونو کې وي، جنتونه به ئې هم له معنوي لحاظه لوړ وي او هم د مستوی له لحاظه، دا هم د انسان یو فطري تمایل دی چې دنګ او جګ کور، په لوړ او مرتفع ځای خوښوي، په جنت کې به د انسان دغه تمایل هم اشباع او دغې فطري غوښتنې ته به ئې هم ځواب وویلی شي.

۱۱ـ په هغه کې به هیڅ بېهوده خبره نه اوري، دا ځکه چې په دنیا کې ئې هم په خپله له بېهوده خبرو ډډه کوله او هم ئې له نورو نه خوښوله. او دا یو ستر الهي نعمت دی چې انسان د داسې شریفو او درنو خلکو په منځ کې ژوند وکړي چې نه بېهوده خبره واوري او نه ئې بېهوده کار ترسترګو شي. او د یوه شریف او دروند انسان لپاره تر ټولو لوی روحي عذاب دا دی چې د بدخولو او بدژبو خلکو په ټولنې کې ژوند وکړي او له هرې خولې ګنده خبرې، دروغ، بد و رد، ښکنځلې او د خدعې او دوکې خبرې واوري.

۱۲ـ انسان هغه باغ او سمسوره سیمه خوښوي او خوند ترې اخلي چې چینې په کې بهېږي، جنت به همداسې وموميِ.

۱۳ـ ۱۶: په جنت کې به په لوړو لوړو تختونو ناست وي، د رنګ رنګ څښاك جامونه به ئې هرې خوا ته تیار پراته وي، د ناستې په ځای کې به ئې بالښتونه او تکیې په منظمه توګه اینښودل شوي وي، قیمتي، نفیس او فاخره فرشونه به ئې تر پښو لاندې غوړېدلي وي، د هر یوه ژوند به د ځمکې د پاچایانو تر ژوند ډېر ډېر لوړ.

ÓMèÏîâ #øÏ2 ä$Kïï 9$'<Îr ÇÈÈ ÓM)îâ #øÏ2 èÎÏM$'<Î brâÓÝf ÝÙ&

ÇÈÈ ÓM sÜÏÓ #ø. ÇÚ ÖÞ$'<Îr ÇÈÈ ÓM6ÅÞç #ø. É$6å$'<Îr ÇÈÈ

۱۷- مګر نه ګوري اوښانو ته چې څنګه پیدا شوي؟ ۱۸- او آسمان ته چې دا څنګه لوړ کړی شوی؟ ۱۹- او دې غرونو ته چې څنګه نصب کړی شوي؟ ۲۰- او دې ځمکې ته چې څنګه غوړول شوې؟

۱۷-۲۰ هغه چې له (آخرت)، (د عملونو له مکافات او مجازات) او له (جنت او دوزخ) نه منکر دي، آیا خپلې شاوخوا ته ئې پام نه دی کړی، د دغو ټولو بارز او څرګندو مخلوقاتو د پیدا ښت څرنګوالي ته ئې توجه نه ده کړې، دا چې هره شېبه ئې ترسترګو کېږي: آسمان، غرونه، ځمکه او اوښان؟! مګر صحرایي عرب چې تر ټولو غوره شتمني ئې خپل اوښ وو، د دغه ستر، ځواکمن، صبور حیوان د پیدا ښت په څرنګوالي ئې غور نه دی کړی؟!! چا داسې پیدا کړی چې د ده په خدمت کې وي، ده په پراخو، وچو، بې واښو او بې اوبو دښتو کې د خپلو درنو درنو پېټو د وړلو لپاره د اوښ په څېر یوه حیوان ته ضرورت درلود، الله تعالی ورته راپیدا کړ، ورته رام او مسخر ئې کړ، داسې چې د ده یو وړوکی ماشوم کولی شي د دوی لوی کاروان هرې خوا ته چې وغواړي بیایي ئې.

آیا دغه شنه آسمان ته نه ګوري چې څنګه د ده ځمکه شپه او ورځ روښانه کوي، د لمر په شمول ئې ستر ستر سماوي اجرام په خپلې غېږ کې کلك نیولي، هم رڼا درکوي هم تودوخه، په خپلو نامرئي لاسونو د وربڅو لویې لویې کتلې له یوې سیمې بلې ته وړي او په هغه ځای کې چې انسان او نور ژوي واورې او باران ته ضرورت لري، واوره او باران وروي، ستا د ضرورت وړ هوا د خپلې سینې په قفس کې درته ساتي. آیا دغو دنګو دنګو غرونو ته نه ګوري چې ستا د اړتیا وړ واوره په خپلې غېږ کې درته ساتي او ستا نهرونه، چینې او کاریزونه تړې رابهېږي او دې ځمکې ته چې له خپل زړه دانې او مېوې درته راباسي اوبه له آسمانه اخلي، رڼا او تودوخه له لمره او په دې سره ستا د ژوند ضروري مواد د ښاښته، خوندورې، پاکې، ستره او د هضم وړ مېوې په ښه کې تا ته وړاندې کوي، مګر له هغه هدفمندۍ چې د ځمکې، آسمان، غرونو، حیواناتو او نباتاتو په پیدا ښت کې

مضمره ده، عبرت نه اخلي؟! او دې ته نه متوجه کېږي چې دا عالم عبث او بېهوده نه دی پیدا شوی. په آخرت نه باور په دې معنا ده چې ته دا هستي یوه بېهوده او عبث ملعبه او لوبه ګڼې، حال دا چې د دې پراخ عالم هر توکی د دې بې بنسټه او غلط باور او انګېرنې په بطلان او غلط والي شهادت ورکوي!!

دا دی ګورئ چې د خپلې مدعا د اثبات لپاره د قرآن اسلوب او طریقه څنګه ده؟ او د هغو فیلسوف مآبانو له اسلوبه څومره فرق لري چې دلایل ئې غامض، مبهم او دومره پېچلي وي چې نه په خپله پرې قانع وي او نه مخاطب قانع کولی شي، مخاطب ئې نه پوهېږي چې دا له کومې نړۍ راغلی او په کومه ژبه خبرې کوي؟! د دغو برعکس قرآن داسې دلایل وړاندې کوي چې هر څوك پرې پوهېدی شي، په هغه څه استناد کوي چې د ټولو مخې ته پراته دي، ملموس او مشهود، د فرد فرد د سترګو مخې ته ولاړ؛ آسمان څنګه پیدا شوی؟ ځمکه څنګه؟ غرونه او ستا په خدمت کې حیوانات څنګه؟

4<q? `B ŭvĵ ÇïÈ ëØĭÁ ßĵ OĝøæMó®ÇïÈ ëØ2 ‹ã MR& $JRĵ ëĵ ‹ù

ĥĵ ßêÇïÈ Nåß$ƒĵ $ZøĵĥĵÇïÈ Ž9øĦ$ >#‹èÞß$ª! $ɲɋÉèãûÇïÈ •ÿ.r

ÇïÈ Nåß¡ïm $ZĭøãĦ

۲۱- نو وریاد کړه چې ته یې وریادوونکی. ۲۲- نه ئې ته پر دوی سلطه کوونکی. ۲۳- مګر هغه چې ئې شا کړه او کافر شو. ۲۴- نو الله به ئې په لوی عذاب تعذیب کړي. ۲۵- بې شکه چې راتګ ئې زمونږ په لور دی. ۲۶- بیا یقیناً چې حساب خو ئې په مونږ دی.

۲۱ـ ۲۲: ته اې پیغمبره! یوازې یو پند ورکوونکی او وریادوونکی یې، هیڅ

واك او سيطره پرې نه لري، ستا دنده پند ورکول او تذکر دی، نه د دوی واکمن ګمارل شوی يې او نه ئې مراقب او څارن، له تا به خپل امت ته د (پند او ذکر) په اړه پوښتنه کېږي نه د دوی د ردالعمل په اړه.

۲۲.۲۳ څوك چې مخ واړوي او په دې حقيقت کافر شي، الله تعالى به ئې په ستر عذاب سره تعذيب کړي، ستا دنده دعوت او بلنه ده، له دوی سره محاسبه او سزا ورکول زمونږ کار دی، بيا راګرځېدنه ئې زمونږ په لور ده او محاسبه ئې زمونږ په ذمه.

الفجر

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الفجر (سباوون) دی، چې له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، ۳۰ آیتونه لري، آیتونه ئې لنډ لنډ، جامع او شعارونو ته ورته، ادعا ئې پرېکنده او قاطع، غږ ئې ډېر ډېر ښکلی او خوندور، لومړي پنځه آیتونه ئې (فجر) او (عشر) ته ورته صیغو باندې پای ته رسېدلي، له شپږمه تر څوارلسمه آیته فواصل د عاد، عماد او عذاب هموزنه دي، د پنځلسم او شپاړسم آیتونو د پای صیغې د (اکرمن) او (اهانن) هموزنه الفاظ دي او ورپسې د اوه لسم او اتلسم آیتونو پای د (یتیم) او (مسکین) هموزنه الفاظ، له نولسمه تر درویشتم پورې فواصل د (لمّا) او جمّا) په وزن دي، څلرویشتم آیت په خپل منځ کې د (لیتني) او (حیاتي) هموزنه صیغې لري او له آخري دوو آیتونو سره هموزنه پای، د پنځه ویشتم او شپږویشتم آیتونو فواصل احد دی او د اوه ویشتم او اته ویشتم (مطمئنة) او (راضیة). د دې سورې خلاصه دا ده: د هرې شپې په پای کې سباوون دا خبره کوي چې ستا رب ظالمانو ته په کمین کې دی او د دوی د اقتدار توره شپه به حتماً ختموي.

د سورې له مضامینو په ډاګه معلومېږي چې د مکي دور په لومړیو کې او هغه وخت نازله شوې چې دښمن زور زیاتي ته ملا تړلې وه، په خپل زور ځواک مغرور او

مسلمانان ئې پرې وېرول، الله تعالى مسلمانانو ته اطمئنان ورکوي چې د دغو مغرورو سردارانو د اقتدار توره شپه به ډېر ژر پای ته ورسېږي او د هغو قومونو په برخليك به اخته شي چې تر دوی د مخه په خپل کثرت او قوت مغرور شوي وو، خپلې غولوونکې ظاهري وضعې او تمدن او مخکې تللو وسلو او تجهيزاتو دوکه کړي وو، اقتدار او واکمني د دوی د فساد او طغيان لامل وو، د پيغمبرانو عليهم السلام مخالفت ته ئې ملا ټرلې وه، په ځمکې کې د فساد باعث او د بې وزلو په ځورولو بوخت وو، د همدې په وجه الهي عذاب ناڅاپي پرې نازل شو، اقتدار ئې نسکور او ټغر ئې ټول شو. بايد ډاډه وئ چې دغو ستمګرانو ته هم شديد العقاب رب په کمين کې دی، پرېږدئ چې په غرور او بې باکۍ سره لږ نور هم مخکې ولاړ شي او هغه ځای ته ورسي چې کمين ورته نيول شوی او د الهي عذاب متروکه به ئې پر سر راپرېوځي. بيا فرمايي چې مغرور ظالمان غلط معيارونه کاروي، دنيوي مال او متاع او په جهل ځپلې ټولنې کې کاذب وجاهت او اعتبار د واقعي اعزاز او اکرام نښه ګڼي او ګمان ئې دا دی چې که له هرې لارې دا ترلاسه شي عزت او فضيلت ئې په برخه شوی او څوك چې ترې محروم شو، ذليل او سپك دی او د تحقير او اهانت مستحق، د همدې لپاره ګورئ چې د دوی په ټولنې کې (يتيم) که څه هم د يوې شريفې او مخورې کورنۍ نه يتيم پاتې شوی وي او که څه هم د دوی د خپلوانو او دوستانو يتيم وي، له نظره لوېدلی وي او څوك ورته توجه او اعتنا نه کوي، بې وزلی او مسکين سپك ګڼل کېږي، څوك ئې پروا نه کوي او يو بل دې ته نه هڅوي چې د مرستې لاس وراوږد کړي او له فقر او لوږې ئې وژغوري، ميراث د ځواکمنو لخوا غارت شي او ضعيفان ترې محروم شي، له سرو سپينو زرو او له مال متاع سره افراطي مينه داسې د دوی پر زړه او دماغ خپل سيوری غورځولی چې هر ظلم او جنايت ئې ورته ښايسته کړی او هر سپك او ذليل کار ئې د هوښيارۍ او عقلمندۍ کار ورته ګرځولی.

بيا مسلمانانو ته اطمئنان ورکوي چې خبره داسې نه ده لکه دغه مغرور ستمګران چې ئې انګېري، نه قيامت مني او نه الهي محاسبه او نه د ظلم د بدو

پاڅلو سره حتماً مخامخېدل، هرو مرو به د حسيب خدای په لور درومي او هغه به ورسره محاسبه کوي، حتماً به له هغې ورځې سره مخامخ شي چې په خپلو غلطيو ئې پوه کړي، اشتباهات ئې ورپه یاد کړي او د جبران لارې به ئې لټوي، خو هغه ورځ به دا رایادونه، ندامت او پښېماني، هیڅ ګټه نه شي ورسولی، لاس پښې به ئې کلك کلك ټرلي وي او د خپلو عملونو سزا به ګوري. خو هغه چې نه خپل زر او زور مغرور کړل او نه تنګسې او د مال متاع کمښت مأیوس، په ستونزو او کړاونو کې صابر او ثابت پاتې شوي، په هیڅ حالت کې ئې وېره، اضطراب او یأس په زړه او دماغ خپل سیوری نه دی غورځولی، تل ئې په ډاډه زړه، آرامو اعصابو او سړه سینه د ستونزو مقابله کړې، د الله پېرزوینو ته هیله من او عنایت ته ئې سترګې په لارې، د دوی پاڅله به دا وي چې الله تعالی به له دوی او دوی به له الله تعالی راضي وي، جنت ته به ننوځي او د الله د صالح بندګانو په ډلې کې به نیول کېږي.

بسم الله الرحمن الرحيم

Ød ÇíÈ Îê„ #Œ] è Ç È à ÿ Ç È ã @ 9r Ç È ÿ ' Î

Ç Î È " ï ¼ k Ž % 7 ï Œ ' Î

۱- قسم په سباوون. ۲- او په هرو لسو شپو. ۳- او په دغه جفت او طاق. ۴- او په شپې چې شي روانه. ۵- آیا دې کې به قسم وي پوهیالو ته؟

۱-۵ په دې آیتونو کې په لاندې شیانو لوړه شوې:
په سباوون، په هرو لسو شپو، په جفت او طاق او په شپې چې روانه شي.
له قسمونو نه وروسته دا خبره شوې:
هَلۡ فِی ذَٰلِكَ قَسَمٞ لِّذِی حِجۡرٍ *

آیا پوهیالیو ته به پدی کې څه قسم وي؟
بیا د عاد، ثمود او فرعون تباهي او هلاکت ته پدې ډول اشاره کوي:
ودې نه لیدو چې ستا رب له عاد سره څرنګ چلند وکړ؟ د ارم (عاد)، هماغه د جګو ستنو خاوند. هغه چې په ښارونو کې دوی ته ورته نه وو پیدا شوي او له ثمود سره چې په درو کې ئې تیږې وتراشلې. او له فرعون سره، آ د میخونو خاوند. هغه خلك چې په ښارونو کې ئی سرکښي وکړه. او فسادونه ئې په کې ډېر کړل. نو رب دې د عذاب متروکه پرې راپرېښوده.
او ورپسې د قسمونو ځواب پدې صیغه راغلي:
إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ *
بې شکه چې ستا رب په کمین کې دی.
پدې مبارکو آیتونو کې په څلورو شیانو د لوړې شاهد یو، راشئ وګورو چې په څه څه لوړه شوې او د قسمونو ځواب څه دی؟ د قسمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط څنګه دی؟ او د کومې ادعا د اثبات لپاره په دې شیانو لوړه شوې؟
که لږ دقت وکړو نو متوجه کېږو چې له قسمونو نه وروسته په اتو آیتونو کې د درېو باغي او عاصي ډلو: عاد، ثمود او د فرعون د قوم شوم او کرغېړن عاقبت ته اشاره شوې، دا هره ډله په خپل خپل وخت کې پیاوړې، ځواکمنه او په وسایلو سنبال ډله وه، چې د فساد، ظلم او طغیان په وجه مؤاخذه شول او په الهي دردناك عذاب اخته. په ۱۴ آیت کې د یوې ډېرې مهمې ادعاء شاهد یو، چې په ټول قاطعیت او تأکید سره مطرح شوې او هغه دا چې (ستا رب حتماً په کمین کې دی). دغه ادعا د مخکنیو قسمونو ځواب دی، د هغې د اثبات لپاره په دغو قسمونو او پورتنیو تاریخي مثالونو استناد شوی. د دې لپاره چې پوه شو دا قسمونه څنګه دا ادعا اثباتوي چې ستا رب د شر او فساد ځواکونو ته په کمین کې دی، باید لاندې خبرو ته توجه وکړو:
د قسمونو په سر کې والفجر (سباوون) ذکر او ورپسې لیال عشر (لسګونې شپې) او په پای کې ئې د اللیل اذا یسر (او په شپې چې شي روانه) دا ښیي چې په

منځنيو قسمونو کې هم بايد د شپې په اړه خبره شوې وي او له (الشفع و الوتر) نه هم بايد جفت او طاق شپه مراد وي نه بل څه، د بيان له فحوى نه په ټول صراحت سره معلوميږي چې له سباوون نه هر سباوون، له لسګونو شپو د هرې مياشتې لسګونې شپې او له جفت او طاق نه هره جفت او طاق شپه مراد ده. د الهي بليغ کلام دقيق نظم او يووالى همدا ايجابوي، په بل څه د هغوى اطلاق، بې بنسټه او بې ځايه تعبير دى چې هيڅ دليل ورته نشو وړاندې کولى.

د دغو آيتونو الفاظ عام دي، دا سمه نده چې تر خاص سباوون او خاصو شپو ئې محدود کړو، د آيتونو په الفاظو کې هيڅ داسې نښه نه ګورو چې اختصاص ترې ثابت شي.

د الهي کلام بلاغت دا تقاضا کوي چې د نومورو قسمونو او ورپسې تاريخي مثالونو او د قسمونو د ځواب ترمنځ بايد ژور او دقيق ارتباط وي.

ته چې هر سحر، د (شپې) د ختمېدو او د سباوون د راختو شاهد يې، هره جفت او طاق شپه ګورې چې پاى لري، سره له دې چې په هغوى کې د تيارې او روښنائي له اړخه او د اوږدوالي او لنډوالي له پلوه او په هغوى کې د سپوږمۍ د شکل او هيئت له لحاظه تفاوت وي، خو هره يوه پاى مومي او خپل ځاى ورځې، رڼا او روښنائي ته پرېږدي. د هرې مياشتې لسيزې ګورې چې په لومړۍ کې ئې سپوږمۍ وړه وي او ورو ورو ستره شي، د شپو لومړۍ برخې ئې سوکه سوکه تر مخکې زياته روښانه وي، په منځنۍ لسيزې کې د شپو ډېره برخه روښانه او د سپوږمۍ زياته برخه څرګنده وي او په ورستۍ لسيزې کې سپوږمۍ وړه وي او رڼا ئې ضعيفه، د شپو لومړۍ برخه تياره او وروستۍ ئې نسبتاً روښانه. تر هغه چې د وروستۍ لسيزې په وروستۍ شپه کې سپوږمۍ له سترګو پټه شي، مياشت پاى ته ورسي او خپل ځاى بلې مياشتې ته پرېږدي. همداراز چې هر سحر د شپې تياره زړه په رونې فجر سره ځيرې شي، د سباوون ځلانده توره د شپې په تور سر راپرېوځي، د شپې توره پرده ځيرې او فجر طلوع کوي، بايد مطمئن وې چې د جهل، ظلم او فساد توره شپه به همداسې ختمېږي.

ډېره ډېره عجيبه او د حيرانتيا وړ خبره ده چې ځينو درنو مفسرينو رحمهم الله، له (فجر) او (ليال عشر) نه خاص اوقات او له جفت او طاق نه له شپو نه پرته نور څه مراد کړي!! ځينو له الفجر نه د ذي الحجې د لسمې سباوون او ځينو د جمعې د ورځې او ځينو د محرم د لومړۍ ورځې سباوون، ځينو له (ليال عشر) نه د ذي الحجې لومړۍ لسيزه، ځينو د روژې د مياشتې لومړۍ لسيزه او ځينو د محرم لومړۍ لسيزه، ځينو له جفت او طاق نه د ذي الحجې اتمه او نهمه، ځينو د لمونځونو جفت او طاق رکعتونه او ... او ... ترې مراد کړي، د جفت او طاق په هکله خو تر ۳۲ زيات توجيهات شوي!! په دغو مختلفو آراوو کې به څو اساسي ستونزې وګورئ:

- عام الفاظ ئې خاص کړي.
- دې ته ئې پام نه دی کړی چې ليال عشر په نکره صيغه راغلې، په هرو لسو شپو ئې اطلاق کېږي او خاصې لسې شپې ترې مرادول اصلاً صحيح نه ده.
- دلته د شپو ذکر راغلی نه د ورځو، خو دوی د روژې، ذي الحجې او محرم ورځې ترې جوړې کړې!!
- شيعه مفسرينو خو دې ته هم پام نه دی کړی چې د دې آيت د نزول په وخت کې حسين رضي الله عنه لا پيدا شوی هم نه وو، د ده له شهادت سره به ئې څنګه ارتباط وي؟!!
- د قسمونو او ځواب ترمنځ ارتباط ئې له پامه غورځولی.
- داسې ئې انګېرلې چې دا قسمونه د (مقسم به) په عظمت د اعتراف په ځېر ذکر شوي نه د استشهاد او استناد لپاره، حال دا چې خبره برعکس ده، الله له دې ډېر ډېر لوړ دی چې د کوم څه د عظمت لپاره په هغه لوړه وکړي، دا کار له انسان سره ښايي نه له رب العالمين سره، د قرآن قسمونه د استشهاد لپاره او د مدعا د اثبات په منظور راغلي.
- که (فجر)، (ليال عشر) او (الشفع و الوتر) خاص اوقات ونيسو، نو په هغوی باندې لوړه دا مدعا څنګه ثابتوي چې ستا رب ظالمانو ته په کمين کې دی؟!! او دا

به د فرعون، عاد او ثمود د قومونو له تباهۍ سره څه تړاو لري؟!! پداسې توجيه سره خو د الله له بليغ کلام نه بې ربطه جملات جوړېږي، يووالی او دقيق نظم ئې له منځه ځي.

دا آيت (هل فی ذلك قسم لذی حجر) په ډېر وضاحت سره ښيي چې په مخکنيو آيتونو کې راغلي قسمونه عقلي (دلائل) او (شواهد) دي، نه مجرد قسمونه. (عقل) ئې مخاطب کړی او وايي چې (د عقل خاوندان) ئې په حقيقت پوهېدی شي، (ذی حجر) د دغو قسمونو د مدعا حقيقت درك کولی شي. د دې قسمونو اساسي (مدعا) دا مطلب ثابتول دي چې (الله تعالی ظالمانو ته په کمين کې دی)، د دغې مدعا د اثبات لپاره لومړی د هرې شپې په پای کې د سباوون په راختو استناد شوی او ويل شوي چې هره شپه، څه جفت څه طاق، څه د مياشتې د يوې لسيزې څه د بلې لسيزې، بالآخره د فجر په راختو پای ته رسي، همداراز به د ظلم شپه ختمېږي او ټغر به ئې ټولېږي، د هغو لپاره چې (د عقل خاوندان) وي همدا دليل کافي دی، بيا په دې پسې متصل، د پورتني حقيقت او الهي سنت څو تاريخي بېلګې رااخلي او د مخاطب مخې ته ئې ږدي او همدغه ادعا د تاريخ په پاڼو د استناد له لارې ثابتوي. دا دی تاريخ شاهد دی، د عاد، ثمود او فرعون پاڅله څه وه؟ متمدن، ځواکمن، مسلح، د زر او زور خاوند، خو ظالم، مفسد، عاصي او طاغي!! يو ئې ذات العماد (د لوړو لوړو جثو او جګو جګو بنګلو خاوند) بنګلي ئې د ضرورت لپاره نه، بلکې عبث، خوشې او د خپل قدرت او زور ځواك د ښودو لپاره، بل ئې ثمود چې تيږې به ئې تراشلې او په غرونو کې ئې ځانته مجلل کورونه جوړول، درېيم ئې فرعون چې د خپلو مخالفينو په لاس پښو کې ئې مېخونه ټکوهل، نه يوازې د عادي مخالفينو، حتی د خپلې مېرمنې په لاس پښو کې هم!! په دوی ټولو د الهي عذاب متروکه راپرېوته، د دنيا له صفحې حذف شول، د دوی د هلاکت دوه اسباب وو: الف- طغيان او سرغړاوی ئې وکړ او زر زور مغرور کړل. ب: په ځمکه کې د ډېر فساد باعث شول.

نو که د طغيان او فساد په وجه په مخکنيو ظالمانو الهي عذاب نازل شوی،

نو اې ظالمانو! په دې پوه شئ چې ستاسو پابله هم دې ته ورته ده. په دې پوه شئ چې الله تعالى هر ظالم ته په کمين کې دى، مهلت ورکوي خو غافل کېږي نه، لکه يو ښکاري چې د خپل ښکار لپاره کمين نيسي، ښکار ته موقع ورکوي چې بې باك او بې اعتناء د کمين په لوري وخوځي، په خاص وخت او ځاى کې ئې مناسبه چاره کوي، همداراز الله تعالى ظالمانو ته مهلت ورکوي، تر خاص وخت پورې ورته انتظار کوي، ظالم له خپل عاقبت نه بې خبره، په الهي مهلت او فرصت غولېدلى، په ظلم، فساد او طغيان کې مخکې درومي، ناڅاپه له الهي کمين سره مخامخ کېږي او د عذاب متروکه په سر خوري.

$gè#B ÷=ø Ù9 ÓÉ$ÇÈ Ï$JËÏN#Œ P‘Î ÇÏÈ Š$èÎ 7/‘ Ÿèù #ø •? Ù9&

“Ë böãëir ÇÈ Ï#qÎ •÷ Á9${qç ` ûï‰Š$Šq30r ÇÈ ï»=Î$ ’Î

= Áù ÇÈ Š$ ¡ ÿ$$kŽÏ {rã/ø'ù ÇÈ ï»=Î$ ’Î {qóÛ ûï‰ÇÈ Ï$?=ÍÍ$

ÇÍÈ Ï$ ¹ ëÙ9 7/‘ Ïb Î ÇÌÈ A#‹ã Þö™ 7/‘ ÓÎÿæ

۲- ودې نه ليدو؛ عاديانو سره څه وکړل ستا رب ؟ ۷- د ارم (عاد)، آ خاوند د جګو ستنو. ۸- آ چې نه وو پيدا شوي دوى ته ورته په ښارو کې. ۹- او ثمود سره چې تيږې ئې درو کې وتراشلې. ۱۰- او فرعون سره خاوند د آ ميخونو. ۱۱- هغه (خلك) چې ښارونو کې ئې وکړه سرکښي. ۱۲- فسادونه ئې ډېر کړي په هغو کې. ۱۳- نو رب دې پرې راپرېښوده متروکه د عذاب. ۱۴- بې شکه چې ستا رب دى په کمين کې.

۲-۹ د تاريخ پاڼې راواړوئ، د عاد بد برخليك ته لږ ځير شئ، همغه (عاد

اولی)، د ارم اولاده، چې نیکه ئې سام او غور نیکه ئې نوح علیه السلام وو او د الله یو زړه سواند او هوښیار پیغمبر هود علیه السلام په کې مبعوث شوی وو، هغه قوم چې هیڅ قوم ورسره سیالي نه شوی کولی، ځواکمن، متمدن او ذات العماد، په دوه معنا:

لومړی: جګ او دنګ قد، له پیاوړو او مضبوطو متو سره.

دوهمه: له لوړو لوړو ستنو جوړ شوي قصرونه ئې وو، دا هغه قوم وو چې په لومړي ځل ئې له تیږو جګې جګې ستنې جوړول او په خپلو لوړو لوړو قصرونو کې کارول ئې اختراع کړ، قرآن د لوړو لوړو، مضبوطو او په جګو جګو ستنو ولاړو مانیو په جوړولو کې د دې قوم د مهارت په اړه فرمایي چې دوی به تر خپلې سلطې لاندې سیمو کې په هرې لوړې داسې دنګې دنګې مانۍ جوړولې چې ګواکې د تل ژوند کولو لپاره ئې جوړوي نه د خپل ضرورت رفع کولو لپاره او حتی عبث، بېهوده او د خپل زور ځواک ښوونې لپاره. خو قرآن فرمایي چې د دغو دنګو دنګو مانیو بنسټ په ظلم او د نورو په حق تېرې ایښودل شوی وو، یعني د دوی د هرې مانۍ تر شا به د ظلم لاس وګورې، حقیقت همدا دی چې اکثراً د جګو جګو مانیو خاوندان هیڅکله دا مانۍ د خپل لاس په تنهاکو او د خپلو خولو له حاصله نه بلکې د نورو د وینو او خولو په بیه جوړوي. دغه ځواکمن او متمدن قوم هم د ظلم او تېرې لار غوره کړه، له خپل پیغمبر هود علیه السلام سره ئې مخالفت ته ملا وتړله، نو الهي عذاب ونیول، تنده سیلۍ پرې راغله اوه شپې او اته ورځې، داسې تنده سیلۍ چې د دوی ټولې کلکې مانۍ ئې رانسکورې کړې، د دوی جړې ئې داسې له بېخه وایستې چې هرې خواته د خرما د هغو ونو په څېر خواره واره پر ځمکه پراته وو چې له جړو ایستل شوې وي، مګر ودې نه لیدل چې ستا د رب عذاب څنګه د عادیانو پر سر نازل شو او هغوی ئې له کوم برخلیك سره مخامخ کړل. دا قوم په خپل ځواك داسې مغرور وو چې قرآن له دوی نه په دغو الفاظو نقل قول کوي:

فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ * فصلت: ۱۵

او عاد خو په ناحقه په ځمکې کې لوبې غوښتنه او جاه طلبي وکړه او وئې ويل: څوك به تر مونږ زيات قوي او ځواکمن وي؟ آيا دې ته ئې پام ونه کړ چې هغه الله تر دوی ډېر قوي دی چې دوی ئې پيدا کړي او زمونږ له آيتونو ئې انکار کاوو.

که دا قوم له خپل هغه مادي پر مختګ، برلاسۍ، ترقي، تمدن، قوت او ځواکمنۍ چې هيڅا ورسره سيالي نه شوی کولی، خو د فساد، طغيان، ظلم او له پيغمبرانو عليهم السلام سره د مخالفت په وجه له هغه دردناك برخليك سره مخامخ شو او د ټولو متمدنو ظالمانو او ستمګرانو لپاره د عبرت وسيله شول اوسني ستمګران بايد د دغه قوم د بد برخليك په هېنداره کې خپل برخليك او راتلونکې وګوري، د دوی د ظلم توره شپه به هم پای ته رسي او الهي عذاب به ئې رانيسي.

ثمودیان هم چې د سام بن نوح عليه السلام د اولادې يوه څانګه او صالح عليه السلام په دوی کې مبعوث شوی وو، نه قبيلې ئې وې، په فساد اخته او زعامت ئې د نهو مفسدو سردارانو په لاس کې، په وادي القری کې اوسېدل، د غرونو د ډډې لوی لوی کمرونه به ئې تراشل او په هغوی کې به ئې ځان ته مجلل کورونه جوړل. له دې او نورو آيتونو معلومېږي چې په ډېرو کې داسې مجلل کورونه جوړول د لومړي ځل لپاره د دغه قوم په لاس پيل شوي، د دوی د تمدن آثار تر ننه پاتې دي. دغه قوم هم طغيان وکړ، په الهي عذاب اخته شول، په مرګ محکوم شول او هغه مجلل کورونه ئې د نورو لپاره د عبرت درس شو.

۱۰ـ: په دې هکله چې د اوتاد (مېخونو) مراد څه دی چې فرعون او فرعوني نظام پرې مجهز وو، د مفسرينو تر منځ څو آراء مومو:

الف: مراد ئې هغه مېخونه دي چې فرعون به د نظام مخالفين پرې تعذيبول او د دوی په لاس پښو کې به ئې ټکوهل. نه يوازې خپل عادي مخالفين، بلکې حتی په خپلې ښځې ئې هم رحم ونه کړ، هغه چې پر موسی عليه السلام د ايمان په جرم ئې هومره وکړوله چې په لاس پښو کې ئې د اوسپنو مېخونه ټکوهل، خو دغه باايمانه مېرمن د تعذيب په همدې سخت حالت کې نه يوازې په خپل ايمان ټينګه او ثابته

پاتې شوه بلکې ویل ئې: اې زما ربه! په خپلې خوا کې، په جنت کې راته کوم کور را، له فرعون او کړو وړو ئې ما وژغوره او له دې ظالمه قومه نجات را.

ب: یا ئې مراد د فرعون د فوځ هغه ببل ببل قطعات دي چې د فرعوني نظام د خپمې لپاره ئې د مېخونو حیثیت درلود او له رانسکورېدو ئې مخنیوی کاوو.

ج- او یا په دې مېخونو سره د فرعون هغو لښکرو ته اشاره شوې چې کله به کومې سیمې ته ولاړل، ځای په ځای به شول او خپلې خپمې به ئې ودرولې، پراخه سیمه به ئې په مېخونو ډکه کړه.

وګورئ هغه فرعون چې طغیان او سرکښي ئې هغه ځای ته رسېدلې وه چې د خپلو مخالفینو په لاس پښو کې ئې د اوسپنیزو مېخونو له ټکوهلو هم ډډه نه کوله، پاېله ئې څه وه او له کوم برخلیك سره مخامخ شو؟!! هغه غربیان چې نن پر عیسی علیه السلام د ایمان دروغجنه دعوا کوي، پلرونو ئې د عیسی علیه السلام د بې وزلو پلویانو په لاس پښو کې همداسې د اوسپنو مېخونه ټکوهل، د افغانانو او هغو خلکو لپاره چې کمونستان پرې مسلط شوي، داسې سزاوې د حیرانتیا او تعجب خبره نه ده، کمونستانو هم خپل مسلمان مخالفین د نوکانو په ایستو، د بدن نازکې برخې په سکروټو او سرو تیلو داغل، د ګوتو بندونو کې ستنې ورمنډل، برقي شوکونه... کړول.

۱۲.۱۱ هغه قومونه چې دوې ځانګړتیاوې ئې وې:

الف: طغیان او سرکښي ئې کوله، خپل زر او زور مغرور کړي وو.

ب: په ځمکې کې ئې فساد خورولو.

هغه چې کبر او لوبي ئې کړې، نور ئې حقیر او ذلیل ګڼلي، انساني حدود ئې تر پښو لاندې کړي، د الله په وړاندې ئې طغیان او عصیان کړی، تر خپلې سلطې لاندې سیمو کې ئې فساد خور کړی، د دوی له لاسه نه د خلکو سر او مال خوندي او نه ئې عزت او ناموس مصئون وو، نه ئې په بې وزلو زړه سوی کړی او نه ئې د اخلاق، ترحم او عاطفې په نامه څه پېژندل او نه ئې له الله تعالی وېره وه، وګورئ چې د دوی د فساد او طغیان پاېله څه وه؟

۱۳-۱۴ ستا د رب د عذاب متروکه ئې پر سر سر راپرېوته، نو اې ستمګرانو ! اې د شر او فساد مغرورو ځواکونو! په دې پوه شئ چې ستاسو د طغیان او فساد پایلې له دې پرته بل څه نشي کېدی، د منتقم خدای متروکه به خامخا ستاسو پر سر هم راپرېوځي.

قرآن چې له دغو تاریخي پېښو کومه نتیجه راباسي او دا ئې نتیجه ګڼي چې ستا رب ظالمانو ته په کمین کې دی، له دې نه په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې په فجر، لسګونو شپو، جفت او طاق شپو او د هرې شپې په پای ته رسېدو له لوړې نه هم دغه پورتنۍ نتیجه راباسي او دا خبره راته مزید توضیح کوي چې له دغو قسمونو نه همغه څه ثابتول په نظر کې دي چې دغه تاریخي قصې ئې ثابتوي. یعني که د قرآن کوم مخاطب ته د دغو قسمونو موخه مبهم پاتې شوه، له کومې اشتباه سره مخامخ شو او د هدف او مقصد له پوهېدو ئې عاجز شو، نو دا قصې او تري اخیستل شوې نتیجه به د دوی مرسته وکړي، تشویش به ئې رفع او پوښتنو ته به ئې ځواب ووایي. د قرآن د ټولو قسمونو په اړه باید دې ته ورته چلند وشي، لومړی باید په مخکې وروسته آیتونو کې، بیا په ټوله سوره کې او بیا په ټول قرآن کې د هغوی په مطلب د ښه پوهېدو هڅه وکړو ، له تفسیر بالرأی نه ډډه وکړو او له داسې تعبیر او توجیه ځان وساتو چې د سورې له مضامینو او د بحث له اصلي موضوع سره هیڅ اړخ نه لګوي. داسې لکه دلته چې د نومورو تاریخي قصو په رڼا کې په فجر او شپې د لوړې موخه او هدف مونږ ته مزید راڅرګندوي او په هدف ئې ښه پوهېدل مونږ ته آسانه کوي، دلته له قسمونو وروسته قصې راغلې او د دواړو په پای کې مخاطب ته ویل شوي چې د طغیان او فساد توره شپه به خامخا پای ته رسي، لکه څنګه چې په هرې شپې پسې ورځ راځي، همداسې به د ظالمانو د طغیان او فساد په تورې شپې پسې د بې وزلو د نجات ورځ راځي، د ظلم، جهل، شرك او کفر تیاره شپه به خپل ځای د عدل، انصاف او توحید رونړ فجر ته پرېږدي، تاریخ په دې حقیقت شهادت ورکوي، مګر ودې نه لیدل چې ستا رب له عاد سره څه وکړل؟ له ثمودیانو سره ئې څه وکړل؟ د مېخونو خاوند فرعون او فرعونیانو سره ئې څه

وکړل؟ مګر دوی ټول د خپل ظلم او طغیان په پای کې په ستر الهي عذاب اخته نشول؟ دا د ظلم تورې شپې ښایي یوه له بلې څه توپیر ولري، توروالی او خوروالی ئې، د سپوږمۍ د رڼا ضعف او قوت ئې، کم او زیات وي، خو د ټولو پاڅله یوه ده، سپین سباوون ئې تور ټغر ورټولوي. (بې شکه چې ستا رب په کمین کې دی)، همدا دپورتنیو قسمونو نتیجه او د دغو تاریخي قصو خلاصه ده.

(مرصاد) هغه کمینځي ته وایي چې ښکاري ئې د دې لپاره جوړوي چې خپل ښکار په لومې کې واچوي، ښکار ئې (له کمینه غافل) په بې باکۍ او بې اعتنائۍ درومي او ناڅاپي په دام کې لوبږي، الله تعالی هم دغسې ظالمانو ته په کمین کې دی، مهلت ورکوي، تر خاصې نېټې ورته انتظار کوي، ستمګران چې د خپل ظلم له پاڅلو بې خبره او په بې باکۍ او جسارت مخکې درومي، الهي مهلت غولولي، په طغیان او سرکښۍ کې له وروستۍ پولو هم د تېرېدو تکل کوي، خو ناڅاپه له الهي کمین سره مخامخ شي او د عذاب متروکه په سر وخوري.

ÇB•ø& úŕ† Îŕ ãAqà}Šù ¼µçJèRr ¼µçB•ø'ù ¼µçŠ' µç9=GØ$B #ŒÎ ß» ¡ RMY$B'ù

Ç¡ÏÈ Ç¥»d& þÎŕ ãAqà}Šù ¼µç%øí ïøã ‘‰)ù µç9=GØ$B #ŒÎ $B&r Ç¡ÏÈ

۱۵- نو دا انسان چې کله ئې خپل رب وآزموېي او عزت او نعمت ورکړي، نو وایي به چې رب مې عزت راکړ. ۱۶- او چې کله ئې بیا وآزموېي (داسې) چې روزي پرې کړي محدوده، نو وایي به چې خدای مې اهانت کړم.

۱۵.۱۶ دا طاغي او مفسد انسان داسې دی چې په خپلو قضاوتونو کې تل مادي معیارونه کاروي، که الله تعالی ئې د اعتبار او عزت خاوند کړي، مال او دولت ورکړي، جاه، جلال او اقتدار ئې په برخه کړي، په ولس کې وجاهت، رسوخ او نفوذ ترلاسه او په نعمتونو ئې ونازوي نو ګمان کوي چې حقیقي عزت او

سرلوړي ئې ترلاسه کړې، حال دا چې الله تعالی دا پېرزوينې د ده د (اکرام) او (اعزاز) لپاره نه بلکې د ابتلاء او آزموينې لپاره ده ته ورکړي او که په بل حالت ئې وآزمويي، رزق او روزي پرې تنګه او محدوده کړي، په تنګسې ئې وآزمويي، نو وايي به: رب مې په سپکه راته کتلي او زه ئې اهانت کړی يم، په داسې حال کې چې دا حالت، د ده د اهانت او سپکاوي لپاره نه بلکې د ده د ابتلاء او آزمويلو لپاره ئې پرې راوستی، دا دواړه حالتونه د ابتلاء او آزمېښت لپاره دي، اشتباه مه کوئ، په رزق کې پراخوالی د خپلو عملونو بدله مه ګڼئ او تنګوالی ئې سپکاوی او الهي اهانت مه شمېرئ، دواړه د آزمېښت لپاره دي، کله دې الله تعالی د مبارزې په سنګر کې آزمويي، کله د اقتدار په حالت او په (قصر) کې، تر څو وليدی شي چې د رزق او روزي د پراخوالي او د امکاناتو د وفرت او کثرت په وخت کې د خپل رب د پېرزوينو شکر کوي او که برعکس دا ستا د کبر، غرور، سرکښي او طغيان باعث کېږي او کله چې ئې ستا رزق درته محدود کړ آيا په خپل محدود رزق قانع او راضي وې او د الله تعالی شکر په ځای کوې، شکوه او شکايت نه کوې د رزق د لاس ته راوړو حرامې لارې نه لټوې؟ يا برعکس پر حلال رزق د قناعت او اکتفا په ځای حرامو ته لاس غځوې او حرامې لارې غوره کوې؟

د قرآن له نظره دا يوه ستره اشتباه او خاطئ قضاوت دی چې څوک د يوې طاغي او مفسدې ټولنې مادي پرمختګ او سوکالي معيار وګڼي او د امکاناتو وفرت او کثرت ئې د هغې د ورټيا او ښه والي ننبه ونيسي او دې ته ئې پام نه وي چې دا امکانات ئې له کومې لارې ترلاسه کړي!! ډېر کم عقله کسان همداسې قضاوت لري، د غرب مادي پرمختګ او د غربيانو مرفه ژوند د دوی د ښه والي ننبه ګڼي او دې ته پام نه کوي چې غرب د بې وزلو آسيائي او افريقائي ملکونو د غارت له لارې دا امکانات ترلاسه کړي، د دوی د رفاه لپاره د دې هېوادو مظلوم وګړي قرباني شوي. قرآن د دغه غلط او خاطئ قضاوت لامل داسې بيانوي:

Ëi Åó Ï ¥ Ù $ è Û 4 ? ã šc qÒ » tB Ÿ r Ç È O ‹ Ï ‹ ¥ b q ¥ Ù ê ž v @ / ž .

$ Ù _ $ { ã n A $ J ¥ $ šc q 7 Ï r Ç È $ Ù © W Ò 2 & ^ # Ž H ¥ $ šc q è 2 Ù r Ç Ï È

Ç Ë È

۱۷- نه، داسې نده، بلکې نکوئ عزت د یتیمانو. ۱۸- او نه هڅوئ یو بل په اطعام د مسکینانو. ۱۹- او د بل د میراث برخه خورئ په زښته زیات خوړلو. ۲۰- او مینه کړئ له مال سره، مینه ډېره کلکه.

۱۷۔ داسې نه ده لکه تاسو چې انګېرلې، دا د عزت او سپکاوي معیارونه نه دي، چا ته چې الله تعالی پراخ رزق ورکړی دا په دې معنا نه ده چې الله تعالی ورته عزت ورکړی او د چا روزي چې ئې محدوده کړې نو هغه ئې توهین کړی، دا خو ستاسو هغه غلط قضاوت دی چې ستاسو له خپل ناسم اجتماعي حالته راخوټېدلی، ستاسو په ټولنې کې چې څوك بې وزلی، کمزوری او له خپلې دفاع عاجز وي، نو له نظرونو لوېدلی وي، څوك ورته اعتناء نه کوي او له خپلو ټولو انساني حقوقو محروم وي، دغه حالت په تاسو کې دا غلط ذهنیت او قضاوت راولاړ کړی، ستاسو په ټولنې کې هیڅوك د یتیم درناوی او احترام نه کوي، تر هغې ورځې چې پلار ئې ژوندی وو، حامي او مدافع ئې درلود، هغه به دې په غېږ کې نیولو، په مخ تندي به دې ښکلولو، پر سر به دې د مهربانۍ لاس رانښکو، خو اوس چې ضعیف اوناتوانه دی، حامي او مدافع نه لري، نو نه یوازې څه اعتناء او التفات ورته نه لرې بلکې مال ئې غصبوې، په حق ئې تېرې کوې، که څه هم دا (یتیم) د هغه چا اولاد دی چې ستا دوست او خپلوان دی، د هغه په ژوند کې دې ورته احترام درلود او د ده د دوستۍ ډېره دې په سینه وهله، ستاسو دا (قضاوت) له دغه وضعیته خړوبېږي، د دې (مادي قضاوتونو) جړې باید ستاسو په (بد

اجتماعي وضعيت) کې ولټوو ، په هغې ټولنې کې چې يتيم تحقير او توهين شي او سپك وګڼلی شي او حقوق ئې ترپښو لاندې شي، طبيعي ده چې هلته به (قضاوتونه) همداسې وي!!

۱۸ـ تاسو بخيلان يئ، عاطفه، زړه سوی او ترحم مو ځپل شوی، نه د يتيم په اړه زړه سوی او ترحم درکې پاتې دی او نه د مسکين په اړه عاطفه او مهرباني، نه د يتيم عزت کوئ او نه مسکين ته يوه مړی ډوډۍ ورکوئ، د بې رحمو ، قسی القلب او بخيلو خلکو قضاوت به خود همداسې وي.

۱۹ـ تاسو چې د ميراث په وېش کې بې عدالتي کوئ، زورور او خوله ور ټول ميراث غصب کړي، د کمزورو وارثانو حق وخوري او له خپلو ټولو حقوقو ئې محروم کړي، له مړي پاتې شتمنۍ ټولې د ځان کړي، د دې پروا ورسره نه وي چې دا نور هم د ده نږدې خپلوان دي، د دې په ځای چې د خپلې برخې له ميراث نه له بې وزلو او غريبو خپلوانو سره مرسته وکړي، برعکس د دوی مسلم حق خوري!! نو د دې خلکو قضاوت به خود داسې وي.

۲۰ـ له مال دولت سره افراطي مينه، د دې غلط قضاوت بل لامل دی.

په دې آيتونو کې د دوی د غلط قضاوت څلور اصلي عوامل په ګوته شول: يتيم ته اعتنا نه کول، يو بل مسکينانو ته د مرستې لپاره نه هڅول، د ميراث بې درېغه خوړل او له مال دولت سره افراطي مينه. ستاسو ټولنه په دغو خطرناکو بيماريو اخته ده او په تاسو کې ئې دا غلط او ناسم قضاوت راپارولی.

ÇËÈ $ÿ¹ $ÿ¹ ã7 =J¼ 7ƒ ä!`r ÇËÈ %yš %yš Ùß ÖÆ$ÜM@Ø#ŒÎ¼.

۲۱- نه، داسې نده، هغه وخت چې په ټکولو، ټکولو اواره کړی شي ځمکه.
۲۲- او رابه شي ستا رب او وي به فرشتې ليکه په ليکه.

۲۱- خبره داسې نه ده لکه چې تاسو انګېرلې، ستاسو د غلطو انګېرنو حقیقت به هغه وخت ښه څرګند شي چې قیامت د ځمکې په درنو درنو جټکو او لرزېدو سره پیل شي، لوړې ژورې ئې له منځه ولاړې شي، په پراخ آوار ډاګ بدله شي، ټول انسانان له خپلو خپلو قبرونو راپورته شي، ټول د الله تعالی د قضاوت په وړاندې ودرېږي او الهي محاسبه پیل شي.

۲۲.د دې مبارک آیت په وړاندې باید لږ توقف وکړو او د هغو الفاظو په معنا ئې ځان ښه پوه کړو چې غور غواړي، په دې اړه لاندې ټکیو ته ستاسو توجه رااړوم.

الف: قرآن دا عالم په دوو برخو ویشي: (مشهود) یعني هغه څه چې انسان ئې په خپلو حواسو لیدی او درک کوی شي او (غیب) یعني هغه څه چې د انسان له نظره پټ دي او په خپلو حواسو ئې نشي درک کولی. د انسان ژبه، فرهنګ او قاموس له هغو نومونو او الفاظو جوړ شوی چې ده د (مشهود) شیانو لپاره وضع کړي، دا نومونه او الفاظ د هغه څه له بشپړې معرفي نه عاجز دي چې د (غیب) په محدوده کې دي، قرآن د انسان په ژبه نازل شوی، د غیبي حقایقو د معرفي لپاره ئې هم د انسان د ژبې هغه الفاظ کارولي چې په اصل کې انسانانو د مشهود شیانو لپاره وضع کړي، خو قرآن دلته د تشبیه فن کارولی او له دې لارې ئې د غیبي حقایقو فهم خپل مخاطب ته آسانه کړی، د قرآن هغه آیتونه چې د تشبیه فن په کې کارول شوی او د (مشهود) شیانو لپاره وضع شوي الفاظ ئې د (غیبي) حقایقو لپاره راوړي، دې ته آیات (متشابه) وایي او هغه چې د (تشبیه) فن په کې نه دی کارول شوی (محکم) آیتونه بولي.

ب: په دغو مواردو کې راغلي الفاظ به په متبادر او متداول معنا نه نیسو او هغه انتباه به ترې نه اخلو چې د مشهود شیانو په اړه ئې ترې اخلو.

ج: په دې آیت کې د (جاء) لفظ راغلی، مونږ په خپلو محاوراتو کې او د مخلوقاتو په اړه دا لفظ له یوې نقطې بلې ته د تګ لپاره کاروو، خو له دې لفظ نه د الله تعالی په اړه همدغه متداوله معنا نشو اخیستی، د الله تعالی د راتګ څرنګوالی هیڅ مخلوق ته ورته نه دی، الله تعالی نه په خپل ذات کې کوم مخلوق ته

ورته دی او نه په خپلو افعالو کې، د قیامت په ورځ به الله تعالی راځي، خو دا راتګ په مخلوقاتو کې د متداول او متبادر راتلو په معنا نه دی.

د: په داسې مواردو کې هم باید له تأویل نه ډډه وکړو او هم له تشبیه او تمثیل نه او هم په بله معنا د لفظ له تعبیر او توجیه نه، داسې نه چې ووایو: (جاء) معنا ظاهربدل دي، همداراز سمه نه ده چې ووایو الله تعالی به له یوه ځایه بل ځای ته راځي، د عرش، کرسي، ید، اصابع، سمع، بصر، جاء، نزل، اخذ، اعطی او دې ته ورته کلمات به هم نه تأویل کوو، دا ځکه چې په تأویل ئې له الله پرته بل څوك نه پوهېږي او نه به ئې په متبادر او متداولي معنا اخلو، دا ځکه چې داسې کار له مخلوق سره د الله تعالی په تشبیه کولو منتج کېږي. دا الفاظ به په خپله کاروو او تأویل به ئې الله ته محول او مفوض کوو.

دا بیان او الفاظ ئې د دې لپاره راغلی چې د قیامت د ورځې د الهي محاسبې څرنګوالی انسان ته د فهم وړ وګرځي، په حقیقت ئې تر زیات نه زیات پوه شي او دا مفهوم ئې ذهن ته ښه رانږدې کړی شي چې د قیامت په ورځ به ټول خلك د الله تعالی په وړاندې ودرېږي، فرشتې به صف صف منظمې ولاړې وي، داسې لکه په یوه مجلل دربار کې چې کوم واکمن راځرګند ېږي او د تشریفاتو د قطعې فوځیان دواړو خواوو ته منظم په لیکه ولاړ او دربار د ده د استقبال لپاره سترګې په لار وي.

په دې پوهېږئ چې ټول الهي کتابونه او قرآن دا بلیغ الهي کلام، د انسانانو په متداولو الفاظو نازل شوی، د انسان د فهم محدوده په کې مراعات شوې، د انسان فهم محدود دی، الفاظ ئې هم قاصر او محدود، دا الفاظ کولی شي د الله تعالی ځینې صفات څه ناڅه معرفي کړي، خو د الله تعالی د ذات له معرفي عاجز دي، اسلام تا ته وایي چې د الله تعالی د غوره صفاتو او لوړو افعالو په هکله ښه او ترکومه چې کولی شې غور وکړه، خو د ذات او افعالو د څرنګوالي په هکله ئې د فکر کولو هڅه مه کوه، نه د الله تعالی ذات پېژندا ستا د وس او توان خبره ده او نه ئې د افعالو څرنګوالی. د انسان استعدادونه هومره ضعیف او کمزوري دي چې د یوې نازکې پردې او دېوال تر شا چې څه تېرېږي پرې نه پوهېږي، د ده په فضاء کې

د غږ بې شمېره څېړې خورې وي خو دی ئې نه اوري، د نړۍ د ګڼ شمېر راډیوګانو او تلویزیونونو څېړې خوځي، د ده تلویزیون او راډیو ئې رااخیستی شي، خو دی ئې په خپلو سترګو او غوږونو له دغو وسایلو پرته نه لیدی شي او نه اورېدی، ستا فضاء د جاذبې د قوې له امواجو ډکه ده خو ته ئې له لیدو عاجز یې، ستا د لید توان او ستا د درک او احساس محدوده ډېره تنګه ده، څوک چې الله تعالی له داسې څه سره تشبیه کړي چې دی ئې په خپلو کمزورو او محدودو حواسو درک کوي، په حقیقت کې ئې خپله پښه له خپله حده آخوا غځولې او بېهوده کار ئې کړی.

ÇïÌÈ 2” •øë!$ã 4T&r ß» ¡ RMY$ãõ2 ‹ Gƒ 7ÍBöƒ OYgg2 ¥ÍBöƒ äüƒ (Ér

ÇïÌÈ ©ón« ÿqv/#‹ ã Ù JÉèãx 7ÍBö‹ù ÇïÍÈ ’Î$‹tÎ ÅMßG% ÓÍGÏ»ƒ Åqà)ø

ÇïÌÈ ©ón« ÿqç%$Or ßÏqãÝr

۲۳- او دوزخ به راوستی شي په دې ورځ او وریاد به شي انسان ته په دې ورځ، خو له کومه به ئې وي پند اخیستنه؟ ۲۴- وایي به: ای کاش چې څه مې کړي وی دغه خپل ژوندون ته. ۲۵- نو هیڅوک به په دې ورځ، د ده عذاب ته ورته، کړول نشي کولی. ۲۶- او هیڅوک به د ده کلك ترلو شانته، کلك ترل نشي کولی.

۲۳.د (جهنم د راوستو) په څرنګوالي اوس مونږ نه شو پوهېدی، قرآن د دې په ځای چې ووایي جهنم به (راڅرګند) شي او یا دوزخیان به د جهنم په لوري بوتلی شي، د جهنم د راوستو خبره کوي، په بل ځای کې هم دې ته ورته الفاظ کاروي او فرمایي:

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ * وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ * الشعراء: ۹۰-۹۱

او جنت به متقيانو ته نږدې راوستى شي او جحيم به بې لارو ته څرګند کړى شي.

ښايي (جنت او جحيم) به له بله ځايه د جنتيانو او دوزخيانو د اقامت محل ته راوړلى شي، لکه څنګه چې په يوه مبارك حديث کې ورته اشاره شوې:

عن عبدالله بن مسعود قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يؤتى بجهنم, لها سبعون ألف زمام, مع كل زمام سبعون ألف ملك يجرونها. رواه مسلم

له عبدالله بن مسعود نه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: جهنم به راوړلى شي اويا زره واګې به ئې وي، له هرې واګې سره اويا زره فرشتې چې راکشوي به ئې.

او يا په دې الفاظو سره دوزخيانو ته ويل شوي: هغه څه چې تاسو په دنيا کې د خپلو کړو وړو په وجه ورروان وئ، دا دى نن هغه په خپله ستاسو خوا ته راځي او ستاسو مخې ته ودرېږي او دروازې ئې ستاسو پر مخ پرانستل کېږي.

په هغه ورځ به انسان خپله ماضي او ټول تېر کړه وړه په ياد راوړي، پرې نادم او پښېمانه به وي، خو دا رايادونه او ندامت به څه ګټه نشي ورسولى.

۲۴. د جهنم په ليدو سره به وايي: اى کاش د دغه اصلي ژوند لپاره مې څه بندوبست کړى وى او اى کاش داسې صالح عمل مې وى چې نن ئې د دوزخ له عذابه ژغورلى وى.

۲۵. هغه ظالمان چې خپل مخالفين به ئې په ډول ډول عذابونو کړول، تر دې چې په پښو او لاسونو کې ئې مېخونه ورټکول او د اور په کندو کې ئې غورځول، نن به په داسې ستر الهي عذاب اخته وي چې څوك ئې تصور هم نشي کولى.

۲۶. که تاسو خپل مخالفين په وېروونکو او مخوف زندانونو کې اچوئ، د اوسپنو په قفسونو کې، په لاس پښو کې ئې زنځيرونه او زولنې، اړيکې ئې له هر چا سره شلوئ او د تېښتې ټولې لارې پرې ټرئ، خو دا نشئ کولى چې ژوندى روحيه ئې په قيد او بند کې واچوئ او مړاوې ئې کړئ، د آزاد ذهن چاره ئې نشئ کولى، ډېر ئې داسې ګورئ چې اکثراً د خيال په عالم او د رؤيا په نړۍ کې د زندان

له حصاره ووځي او د راحت احساس کوي او ډېر نور ئې داسې چې په زندان کې هم د عزت او سرلوړۍ احساس کوي، د زندان قید او بند ئې ژوندۍ روحیه تراغښز لاندې نشي راوستی، ډېر صابر او ثابت قدمه مبارزین ګورو چې د زندان تیاره قفسونه ئې نه عزم ماتولی شي او نه ئې راتلونکې ته هیلې مړاوې کولی شي، د زندان په تنګو او تیارو خونو کې راضي وي، نه یوازې هلته د عزت او سرلوړۍ احساس کوي بلکې له زندان نه د مبارزې تود سنګر جوړوي، هغه د ځان لپاره یوه مدرسه ګڼي. یوسف علیه السلام کلونه کلونه په زندان کې تېروي، خو په پای کې کله چې د مصر د پاچا قاصد ورته راځي او د پاچا دا پیغام ورته راوړي چې لیدو ته ئې منتظر دی، د رد ځواب ورکوي او وایي: خپل بادار ته دې ببرته ورشه، ورته ووایه: زما په اړه هغه اتهام څنګه شو؟ هغه ښځې چې خپل لاسونه ئې د مېوو په چړو پرې کړل، څنګه شوې؟

ظالمانو! په دې پوه شئ چې د قیامت په ورځ به د الله تعالی (ټرل) داسې سخت وي چې هیڅوک ئې اوس تصور هم نشي کولی، د دوزخ په سر پوښلو قفسونو کې، په غاړه، لاس پښو کې اوږده اوږده زنځیرونه، په ستنو پورې ټرلي، د تېښتې ټولې لارې پرې بندې، روح او ذهن به ئې هم په داسې قید کې چې د خیال او خوب په عالم کې هم یوه شېبه د آزادۍ او آرامۍ احساس ونکړی شي، ته خو یوازې د خپل بې وزلې دښمن جسد په زندان کې واچوې او لاس پښې ئې په زنځیرونو وروټړې، خو د ده روح نشې زنداني کولی، خو الله تعالی به د دوزخیانو روح هم په قید کې واچوي.

ÇËÈ æŠÆ ó¢ æŠÆ #‘ Å Î† 4<Ì ÓÉÅ ó¢Ç ËÈ æZÍ JÖ ß ¢ ß ïß Z9$ $k ¿'»ƒ

ÇÌÈ ÓÉ _ ’íą Š¢ ÇËÈ “ ‰»6 ’Î ’íą Š¢

۲۷- آی اې ډاډه نفسه! ۲۸- د خپل رب په لوري ګرځه راضي شوی، راضي کوونکی. ۲۹- نو زما په بندګانو کې شامل شه. ۳۰- او جنت ته مې داخل شه.

۲۷-۳۰: قرآن، انساني نفس دري ډوله ګڼي او داسې ئې معرفي کوي:

الف: لوامه نفس: هغه نفس چې انسان په خپل بد کار کې ملامتوي، د ګناه په هر هغه کار کې پرې اعتراض کوي چې انسان ئې کولو ته ملا تړي.

ب: امارة بالسوء نفس: هغه چې انسان بدو کارونو ته هڅوي، د ګناه هر کار، هر ناولی او کرکجن عمل، ظلم او د بل په حق تېری ورته ښاېسته کوي او ترسره کولو ته ئې تیاروي.

ج: مطمئنه نفس: مطمئن، ډاډه، آرام، قانع او راضي نفس، هغه چې سمه لار ئې غوره کړې، حقیقت ئې پېژندلی، زړه ئې پرې ډاډه شوی، نه د حقیقت په پېژندو کې مضطرب او پرېښانه وي او نه ئې په متابعت او پلې کولو کې، هیڅ حالت ورته شك او شبهه نشي پیدا کولی، په خپل جائز حق قانع او راضي وي.

قرآن فرمایي چې دا د زړه ډاډ او اطمئنان او د روح سکون او آرامښت یوازې د الله تعالی په ذکر سره ترلاسه کېدی شي.

الَّذِينَ آمَنُواْ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللّهِ أَلاَ بِذِكْرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ*

الرعد: ۲۸

هغه چې ایمان ئې راوړی او د الله په ذکر سره ئې زړونه ډاډه کېږي، پام چې د الله په یادولو سره زړونه ډاډه کېږي.

مطمئن نفس همغه دی چې رابطه ئې له خپل رب سره ټینګه ساتلې، زړه ئې د الله په یاد سره ډاډه کېږي، د الله تعالی په پرېکړو راضي او قانع وي او خپل خیر په هغه کې لټوي، څوك چې خپل رب نه پېژني، خپله رابطه ئې له الله تعالی سره شلولې، تل په وېرې، اضطراب او پریشانۍ کې ژوند کوي، نه ئې زړه ډاډه وي او نه ئې روح آرامه، اضطراب او پرېشاني به حتماً د هغه روح او زړه په برخه وي چې

خپل رب ئې هېر کړی، دا اوس تاسو په غربي ټولنو کې ګورئ چې هرې خوا ته او د هر چا په څېره کې د ژور اضطراب او ناآرامۍ نښې له ورایه ګورئ، د غربي ټولنې اکثر وګړي له خوب راوړونکو او مسکن دوا پرته خوب نشي کولی، غواړي په شراب، چرس، سګریټ، هیروئین، موروفین او نورو مخدره موادو خپل روحي اضطراب علاج کړي او څو شېبې خپل ناآرامه زړه ته کاذب ډاډ او سکون ورپه برخه کړي، ورو ورو ئې کار هغه ځای ته ورسېږي چې له سخت روحي اضطرابه د نجات لپاره ځان وژنې ته ملاتړي، دا پراخې ځان وژنې چې په هر غربي هېواد کې ئې ګورو او حکومتونه ئې له مخنیوي عاجز او راتلونکې ته سخت پرېشانه، ټول په خدای له عدم باور او له الله سره د خپلو اړیکو د شلولو نتیجه ده، دا ځان وژنې ښیي چې غربي تمدن، افکار، عقاید، د ژوند طریقه او اسلوب ئې د انسان له سالم فطرت سره اړخ نه لګوي، نشي کولی انسان روحي آرامي او د زړه سکون ورپه برخه کړي، په دې غیر فطري او په الحاد او بې دینۍ ولاړ تمدن کې انسان د اضطراب او پرېشانۍ احساس کوي، روح ئې ناآرامه، هیڅ څه ئې نشي ډاډه کولی، زغم، حوصله، صبر او استقامت نشي ورکولی، د معمولي کړاو په نتیجه کې له ژونده بې زاره شي، یا مخدره موادو ته پناه وړي او یا ځان وژني ته. دا ولې آسیائي او افریقائي انسان په سختو سختو ستونزو او کړاونو کې، په فقر او لوږې کې، په ژوند راضي وي او له کړاوونو نه د نجات لپاره ځان وژنې ته پناه نه وړي، په یوه ستر آسیایي هېواد کې یو کال دومره کسان ځان وژنه نه کوي لکه چې د غربي هېوادونو په یوه یوه ښار کې تر دې په کمه موده کې ځان وژنې کېږي، دا ولې؟ آیا د دې لپاره کومه بله توجیه موندلی شو؟ آیا له دې پرته بل څه ویلی شو چې هلته زړونه له ایمانه تش شوي او دلته پر خدای باور په یوه او بله بڼه کې شته!! مخدره او نشه ئې موادو ته د پناه وړلو اصلي او بنیادي وجه روحي اضطراب دی، په دې خطرناکې بیماریۍ هغه څوک اخته کېږي چې له روحي سکونه محروم وي، د دې بیماریۍ علاج له دې پرته په بل څه نشي کېدی چې انسان بېرته الله ته راوګرځي، له الله تعالی سره خپلې شلېدلې اړیکې ټینګې کړي. عظیم الشان قرآن دلته د جنت

مستحق مؤمن بنده د نفس مطمئنة په نامه یادوي او په دې سره مونږ ته لارښوونه کوي چې فقط ایمان کولی شي انسان ته ډاډ او اطمئنان ورپه برخه کړي، ایمان د انسان روح ته سکون او زړه ته ئې ډاډ ورکوي، عقل ئې قانع کوي، پوښتنو ته ئې ځواب وایي، په ټولنې کې ئې عدالت راولي او له اضطراب او پریشانۍ ئې ژغوري.

یا ایتهاالنفس المطمئنة: اې مطمئن او ډاډه نفسه! (ارجعی الی ربك) د خپل رب لوري ته وګرځه، (راضیة مرضیة: راضي شوی او راضي کوونکی)، ته له الله تعالی راضي او الله تعالی له تا راضي، تا ته چې څه درکوي ته پرې راضي او ستا له کړو وړو دی جل شأنه راضي. الله تعالی به ورته خطاب کوي: زما په بندګانو کې شامل شه او جنت ته مې داخل شه.

البلد

د سورې معرفي

د دې سورې نوم (البلد) دی چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۲۰ آیتونه لري اوه لومړي آیتونه ئې بلد او احد ته په ورته هموزنو صیغو باندې پای ته رسېدلي، ورپسې درې آیتونه د عینین، شفتین او نجدین په هموزنو صیغو او پاتې لس آیتونه ئې د عقبة او میمنة په څېر هموزنو کلمو ختم شوي، غږ او مد و جذر ئې ډېر ښکلی او خوندور دی. د سورې له متنه په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې دا سوره د مکي دور په هغو ورځو کې نازله شوې چې د قریشو سردارانو د پیغمبرعلیه السلام او د ده د رسالت په ضد د مخالفت او دښمنۍ کلکه ملا تړلې وه او د ده په ضد ئې هره جفا او ظلم جائز ګانېو.

د سورې په پیل کې د دې مطلب د اثبات لپاره چې (له ستونزو او کړاوونو سره مخامخېدل یو طبیعي بهیر دی او الله تعالی انسان داسې پیدا کړی چې خامخا به له ستونزو سره مخامخ کېږي)، په (هذالبلد) او (هر پلار) او (هر زوی) لوړه شوې، یعني د مکې مکرمې په تېر تاریخ او په هر پلار زوی تېر شوي کړاوونو باندې استشهاد کوي او همدا مطلب ثابتوي، بیا هغه مغرور او متکبر انسان ته خبرداری ورکوي چې خپل زور ځواك غره کړی، ګمان کوي دومره ځواکمن دی چې هیڅوك

پرې برلاسه کېدی نشي او په ډېر غرور او مستۍ سره وایي: د پیغمبر علیه السلام او د ده د دعوت په خلاف مې ښه ډېر مال دولت مصرف کړی! دې مغرور دښمن ته وایي: ګمان مه کوه چې الله تعالی درنه غافل دی، ستا د کړو وړو څارنه نه کوي او د ظلم او تېري سزا به درنکړي. او بیا د دې مهم او اساسي مطلب لپاره چې (د انسان رب، بصیر او د ده د عملونو شاهد او ناظر دی، حتماً به ئې د ټولو کړنو په هکله قضاوت کوي) په داسې ډېر مضبوط او ډېر څرګند دلیل استناد کوي چې هیڅوک تري انکار نشي کولی، د انسان خپلې سترګې او د لیدو استعداد؛ د دلیل په توګه وړاندې کوي او فرمایي: ستا دا دواړه سترګې شهادت ورکوي چې ستا پیدا کوونکی حتماً (بصیر) دی او ستا د ټولو کړو وړو شاهد، د (مخلوق هر صفت) د دې نښه ده چې (خالق) ئې حتماً په دغه صفت په بشپړه او اکمله توګه متصف دی، په انسان کې د تکلم په صفت او د ده په ژبې او دوو شونډو استناد کوي او فرمایي: ستا رب هم حتماً د تکلم په صفت متصف دی او خامخا به ستا د عملونو په اړه پرېکړه کوي او ستا د عقایدو او افکارو په هکله به قضاوت کوي. د انسان په وجود کې د (ښه او بد) په اړه د ده په هغه احساس او قضاوت استناد کوي چې ښه ورته ښه ښکاري او خوښوي ئې او بد ورته بد ښکاري او کرکه ترې لري، نېکي ورته معروف برېښي، منل شوی او پېژندل شوی حقیقت ئې بولي او له خپل فطرت سره ئې آشنا ګڼي، خو بدي ورته منکر ښکاري، کرکجنه ئې ګڼي او د خپل فطرت منافي ئې بولي، له ښو دفاع کوي او له بدو کرکه لري، که دوه انسانان د نښتې په حال کې وګوري، یو ئې ظالم بل ئې مظلوم، غواړي د مظلوم مرسته وکړي او ظالم په خپل ځای کښېنوي، په ده کې دا د (قضاوت استعداد) د دې نښه ده چې د ده (پالونکی او پیدا کوونکی) ذات، هغه چې ده ته ئې دا استعداد ورکړی، هرومرو په دغه صفت متصف دی، حتماً به د انسان د عملونو په هکله قضاوت کوي، د مظلوم لاس نیوی به کوي او ظالم ته به سزا ورکوي. بیا فرمایي: دغه غولېدلی انسان د دین لار په دې خاطر غوره نه کړه چې ګرانه او له لوړو ژورو ئې ډکه وموندې، له ګرلېچونو او کړاوونو ئې ووېرېدو، هغه صبر، ثبات، زغم او د قربانۍ جذبه چې په

دې لار د تلونکو لپاره ضروري ده، هغه ئې په خپل ځان کې ونه لیده، خپل وزرونه ئې له دې دنګو دنګو غرونو د اوړېدو لپاره وړ او جوګه ونه موندل، دین د مظلومانو د آزادۍ په لار کې مبارزې ته بللو، د خپلوان یتیم او محتاج مسکین مرستې ته ئې هڅاوو، هغه هم د سختې قحطۍ په کال کې او هغه وخت چې دی په خپله له سختې لوړې سره مخ وي، د بې وزلي او مظلوم انسان په هکله ئې ترحم او زړه سوي ته بلنه ورکوله، ده ته په دې لار تګ او د عظمت او عزیمت دغو لوړو څوکو ته رسېدل ګران وبرېښېدو، نو له انتخابه ئې ډډه وکړه.

په پای کې خلك په دوو ډلو وېشي او فرمایي:

الف: ځینې بختور دي او د بختورو ځای ته به درومي، دا هغه صابر او باعزمه مؤمنان دي چې د ایمان هغه لار ئې غوره کړه چې په اغزو پوښل شوې، په هر ګام کې ئې لوړې ژورې دي او له ګواښونو او خطرونو سره ډغرې وهل، په دې لارې وخوځېدل، صبر ئې وکړ او نور ئې صبر ته رابلل، په خپله زړه سوانده وو او په نورو ئې زړه سوی او ترحم درلود او نور ئې ترحم او زړه سوي ته رابلل.

ب: ځینې ئې بې بخته او بدبخته دي او ځای ئې د بدبختو کرغېړن ځای، دوی هغه خلك دي چې الهي آیتونه ئې تکذیب کړل، له هغو څرګندو نښو ئې عمداً انکار وکړ چې د حق او حقیقت په لوري د انسان لارښوونه کوي، د دغه تکذیب او انکار په وجه به دوزخ ته درومي.

د دې مبارکې سورې خلاصه دا ده: له ستونزو او کړاوونو سره مخامخېدل د الله له رعایت نه د محرومیت نښه نده، برعکس دا یو ثابت او عام الهي سنت دی.

بسم الله الرحمن الرحیم

ÇÌÈ $!r $Br $Î#rr ÇÌÈ Ï$#7ø$# ‹»ó Ðïh MR&r ÇÌÈ Ï$#7ø$# ‹»ó ßÅ¡øéw

ÇíÈ‰6. ’Î `» ¡ SIYKSZ)÷z 6)9

۱- نه، قسم می په دې ښار. ۲- او دې ښار کې ته حلال ګڼلی کېږې. ۳- او لوړه په هر پلار او په هر زوی. ۴- بې شکه چې انسان دی پیدا شوی په سختۍ کې.

۱-۴- دلته څو خبرو ته پام وکړئ:

ځینې ګمان کوي چې د قسم نه مخکې (لا) اضافي ده او ځینې نور وایي چې دا د قسم د نفي لپاره ده، پدې معنی چې لوړه نه کوم، دا دواړه توجیهات کمزوري دي، په قرآن کې نه اضافي څه شته او نه کم او دا دوهمه توجیه خو تر دې هم ډېره کمزوري او خرابه چې د غیر ضروري خبرې له کولو سره ئې مترادف کوي، که معنی ئې دا وي چې پدې ښار لوړه نه کوم نو د دې خبرې د کولو ګټه څه شوه؟!! غوره او دقیقه توجیه دا ده چې پدې (لا) سره د مخاطب وینا او دعوی رده شوې او د ده د ذهنیت له ردولو نه وروسته، مختصر مکث دی او بیا ویل شوي چې پدې ښار مې قسم، یعني داسې نده چې تاسو ئې ګمان کوئ، زما دې پدې ښار او په هر پلار زوی قسم وي چې انسان په کړاو او ستونزو کې پیدا شوی. د قرآن په ډېرو ځایونو کې کلام په (لا) او (فلا) پیل شوی، په انساني محاوره کې هم د دې شاهد یو چې معمولاً انسان د خپل مخاطب خبره په لا او نه سره ردوي او ورپسې خپله خبره کوي.

o د دې خبرې (پدې ښار کې ته حلال یې) معنی دا ده چې: د مکې پدې ښار کې چې د (بیت الحرام) محدوده ده، جنګ پکې حرام دی، پدې کې خلك د خپل پلار له قاتل نه هم د غچ اخیستو هڅه نه کوي، د بوټو او ونو له شکولو ئې ډډه کوي، د ځناورو او حشراتو له وژلو هم ځان ساتي، ښکار پکې حرام ګڼي، د هرڅه حرمت پکې ساتل کېږي، خو اې پیغمبره!! دلته ستا هتك حرمت، له تا سره دښمني او مخالفت، ستا د یارانو تعذیب او وژنه، نه یوازې جائز ګڼل کېږي بلکې د ثواب کار

ئې شمېري!! ټول د (حرمت) په (حریم) کې دي، خو ته له حرمت نه محروم او حلال!! که د سورې په متن کې او د قسمونو او ځواب ترمنځ ارتباط ته لږ ځیر شو نو پدې خبرې پوهېدل به راته آسانه شي چې له (أنت حِلٌ بِهَذَا الْبَلَد) نه مراد همدا مطلب دی نه بل څه.

o په دریم آیت کې (والد و ما ولد) د نکیره په صیغه راغلي او معنی ئې هر پلار او زوی دی، نه خاص پلار او زوی.

له قسمونو وروسته ویل شوي:

لَقَدْ خَلَقْنَا الانسنَ فی کَبَدٍ*

بې شکه چې انسان مو پیدا کړی په سختۍ کې.

دا د مخکنیو قسمونو ځواب دی، باید وګورو چې دا قسمونه څه مطلب افاده کوي او څنګه د دې ادعا په حقانیت شهادت ورکوي چې (الله تعالی انسان په محنت او مشقت کې پیدا کړي) او په (هذا البلد) او (والد و ماولد) باندې د لوړې او ځواب ترمنځ ئې څه رابطه ده؟ پدې خبرو د پوهېدو لپاره لاندې نقاطو ته توجه وکړئ:

هغو خلکو چې د پیغمبر علیه السلام او د ده له دعوت سره مخالفت ته ئې ملاتړلې وه، خپل ټول وسایل او امکانات ئې د دې الهي نهضت د مقابلې لپاره کارول او د پیغمبر علیه السلام یاران ئې د مکې په مبارکې وادي، دا د الله د کور حرم کې، ترشدید تعذیب لاندې نیولي وو، ویل به ئې: په دې خبرې څنګه باور وکړو چې محمدعلیه السلام د خدای پیغمبر دی، د ټولو ملائکو مطاع جبرئیل د الله له لوري ده ته د الهي وحي قاصد دی، دا ادعا کوي چې لار ئې حقه او الله ئې مل دی!! پداسې حال کې چې دی او یاران ئې له دغو سختو کړاوونو او ستونزو سره مخامخ دي، په هرګام کې مصیبتونه او ابتلاءات ورته منتظر، تعذیب کېږي، له ملك نه شړل کېږي او وژل کېږي!! دا ولې د ده خدای د ده مرسته نه کوي؟ ولې ملائکې د ده مرستې ته نه راځي؟ ولې د ده مخالفین د الله په عذاب نه اخته کېږي؟ الله جل شأنه پدغې مبارکې سورې کې دوی ته دا ځواب ورکوي: له کړاوونو او

ستونزو سره مخامخېدل یو ثابت الهي سنت دی، خدای جل شأنه انسان داسې پیدا کړی چې خامخا به د راز راز محنتونو او مشقتونو له کړلېچونو نه تېرېږي، لوړې ژورې به ګوري، کړاوونه به ګالي، له مصیبتونو سره د چا د مخامخ کېدو معنی دا نده چې هغه د الله له تائید نه محروم او لاره ئې ناسمه ده!! تاسو سخته اشتباه کړې چې دا انګېرنه مو د خپلو قضاوتونو لپاره ملاك او معیار ګرځولی، مګر د دې ښار د جوړېدو له قصې خبر نه یاست چې څنګه ستاسو جد ابراهیم علیه السلام د خدای خلیل، خپله ناتوانه مېرمن، هاجر رضي الله عنها او خپل وړوکی ماشوم زوی، اسمعیل علیه السلام پدغې سوزنده وادي کې هغه وخت یوازې پرېښودل چې نه پکې د څښاك اوبه وې، نه ونه او بوټي، نه سیوری، نه حیوان او انسان، وېرونکې وچه دره او سپېره ډاګ، دواړه ئې د الله تعالی په حکم دلته یوازې پرېښودل، څومره ستره ابتلاء، هم پلار ته او هم مور او زوی ته!! څومره سختې ورځې ورباندې راغلې؟ که ابراهیم علیه السلام دا د کعبې معمار او زوی ئې اسمعیل ذبیح الله، هغه دوه ستر شخصیتونه چې تاسو اې قریشو! ځان ورته منسوبوئ او پدې انتساب فخر کوئ، که دوی لداسې ابتلاءاتو سره مخامخ شوي او تاسو دا نه وایاست چې ولې ستاسو جد لداسې سختو ورځو سره مخامخ شوی نو د محمد علیه السلام په اړه ولې دا خبره کوئ؟ د پیغمبرانو د ابتلاءاتو قصې خو دا حقیقت ثابتوي چې دا یو ثابت الهي سنت دی.

o د هر انسان د ژوند بهیر ته پام وکړئ، که پلار وي او که زوی، د هرچا ژوند له لوړو ژورو ډك، کمزوری، ضعیف او محتاج دنیا ته راشي، بل ته په هرڅه کې اړ، لاس پښې وهي، له یوه نه بل اړخ ته نشي اوښتی، بل څوك باید د ده مرسته وکړي، خپله غذا په اوښکو، ژړا او چېغو ترلاسه کوي، چې له ځمکې د پورته کېدو شي نو هرګام په ډېر زحمت پورته کوي، په هر قدم کې پر مخ لوېږي، له راز راز بیماریو سره د دوامدارې مقابلې لړۍ ئې په مخ کې، دردونه او رنځونه، تر څو ځوان شي، د ژوند بهیر ئې نوی پړاو پیل کړي او ستونزې ئې نوې بڼه او پېچلي ابعاد، له یوې نزاع لا نه وي فارغ شوی چې په بلې سر شي، یو مشکل ئې لا نه وي

حل چې له بل سره مخامخ شي، له يوې بيمارۍ روغ شي په بلې اخته، دغه دی د انسان د ژوند حقيقي انځور، له ستونزو سره مخامخ کېدل ئې د ژوند طبيعي بهير، د الهي سنتو مطابق او د ژوند لازمه. خدای جل شأنه انسان داسې ندی پيدا کړی چې تل به د ګلانو د پاڼو په بستر ځملي، الله د ګلانو ترڅنګ اغزي پيدا کړي، د خندا تر څنګ ژړا، د خوشحالۍ ترڅنګ غم، د سوکالۍ ترڅنګ ستونزې.

Ÿ ¡ tt& ÇÏÈ #‰79-ZV$B aMß-el& Aqàf ÇÎÈ Ón& ïøã ‘‰øf `©b& Ÿ ¡ tt&

ÇÈ ‰n& ¥p•f ©b&

۵- آيا دی انګېرې، داسې چې، هيڅکله به څوک نشې پرې قادر؟ ۶- وايي: ډېر مال مې کړ تباه! ۷- آيا دی انګېرې داسې چې هيڅا ليدلی ندی؟

---

۵. ۶: دا څوک او کوم انسان دی چې ځان ورته دومره ځواکمن او قدرتمن برېښي چې ګمان کوي هيڅوک به پرې برلاسی نشي؟! که څه هم په آيت کې ورته په څرګنده ګوته نه ده نيول شوې خو د کلام له فحوی په واضح توګه معلومېږي چې دا همغه مغرور انسان دی چې د پيغمبرعليه السلام هتك حرمت ته ئې ملا تړلې او د الله تعالی د کور په حرم کې پر ده هر تېری او تجاوز جائز او حلال ګڼي، هماغه چې خپل ټول زور ځواك ئې د پيغمبرعليه السلام او د ده د دعوت په مخالفت کې کارولی او ادعا کوي چې که پيغمبرعليه السلام په حقه وی او الله تعالی او فرشتې ئې د ده ملاتړي وی نو له د غو کړاوونو او ستونزو سره به نه مخامخ کېدو!! او د ده مخالفينو بايد هيڅکله دا فرصت نه شوی تراسه کولی چې له ده سره په عناد او دښمنۍ لاس پورې کړي، دی وځوروي او د ده ياران او ملګري وربړوي او سره له دې د الله تعالی له نيونې او مؤاخذې خوندي وي! دغو مغرورو سردارانو ته ويل شوي چې آيا ستاسو زور ځواك دا د غرور او کبر احساس درکې راولاړ کړی؟ آيا د

پیغمبر علیه السلام او د ده د دعوت په ضد ستاسو پراخو هلو ځلو او ډېرو وسایلو کارولو او زیات مال دولت مصرفولو په تاسو کې دا ذهنیت راپیدا کړی، چې هیڅوك پر تاسو برلاسه کېدی نشي؟

۷ـ آیا داسې انګېرې چې چا نه دی لیدلی؟ مګر ګمان کوي چې بصیر خدای، د ده د ناروا او ظالمانه هلو ځلو او ښکاره او پټو هڅو ناظر او شاهد نه دی؟ سخته اشتباه کوي، هیڅ څه ئې له هغه الله تعالی پټ نه دي چې بصیر دی او د دې حقیقت د اثبات لپاره په لاندې مضبوطو دلایلو استناد کوي:

Ç¨È Ëü‰ÓZ9$ç»Y‡‰dr ÇÈ Éú ¨6ÿ©r $Z ¡ Ïr ÇÈ Ëü#Zßã ¼Æ@èçW Ó%

۸- آیا ده ته مو ورنکړلې دوې سترګې؟ ۹- او یوه ژبه او دوې شونډې؟ ۱۰- او ده ته مو ونښودې دوې لارې؟

۸ـ د دې حقیقت د اثبات لپاره چې د (انسان پیدا کوونکی رب) حتماً بصیر دی او د ده د کړو وړو ناظر او شاهد، د انسان په دوو سترګو استدلال کوي او فرمایي: ته مخلوق یې، خالق لرې، بل پیدا کړی یې، ستا ټول استعدادونه ستا پیداکوونکي درکړي، ستا دوې سترګې هم د هغه ودیعه ده، ستا عقل څنګه دا خبره مني چې په تا کې به دا صفت وي خو ستا پیدا کوونکی به ترې محروم وي؟!! د عقل حکم خو له دې پرته بل څه نشي کېدی چې ستا خالق باید په دې صفت په اکمل او بشپړه توګه متصف وي؟!! آیا ممکن ده په مصنوع او مخلوق کې داسې غوره صفت وي چې د هغه په خالق او صانع کې نه وي؟!! د انسان بصر او بصیرت په دې شهادت ورکوي چې الله تعالی بصیر دی. مونږ چې د عالم پیدا کوونکی رب په کومو صفتونو یادوو مظاهر ئې په عالم او د ده مخلوقاتو کې ګورو، که وایو الله تعالی بصیر دی دا ځکه چې د ده په مخلوقاتو کې د دې بېلګه ګورو، که وایو الله

تعالی سمیع او اورېدونکی دی، دا د دې لپاره چې د سمع د صفت مظهر د ده په مخلوقاتو کې ګورو، که وایو: الله تعالی علیم دی دا ځکه چې د (علم) په مظاهر د عالم د هر څه په پیدا ېښت کې ګورو او زمونږ عقل راته وایي چې دا عالم حتماً داسې ذات پیدا کړی چې په څه ښه پوهېږي.

۹ـ ستا ژبه او دوه شونډې د تکلم وسایل دي، ته له دغو وسایلو نه په استفادې سره خپل مافي الضمیر بیانوې، خپل قضاوتونه منعکس کوې او خپلې پرېکړې صادروې، په تا کې د دغه استعداد شته والی په دې شهادت ورکوي چې ستا رب حتماً د تکلم په صفت متصف دی. حتماً به ستا د کړو وړو په هکله قضاوت کوي، وروستۍ پرېکړه به صادروي. په انسان کې د دغه صفت شته والی مونږ د الله تعالی د دغه صفت په څرګندوالي پوهوي. ټول عالم د الله تعالی د صفاتو مظهر دی، د الله تعالی د صفاتو مظاهر په ټول عالم کې ګورو، له مظاهرو څخه مونږ الله تعالی او د هغه صفات پېژندی شو.

۱۰ـ الله تعالی انسان داسې پیدا کړی چې د ده په فطرت او خټه کې ئې د (ښه او بد) د پېژندو لپاره خاص معیارونه او استعدادونه ایښي، د (فجور) او (تقوی) څېره ئې د ده د ضمیر په صفحې انځور کړې، د دغه فطري استعداد په وجه ښه ورته ښه ښکاري او خوښوي ئې او بد ورته بد ښکاري او کرکه تري لري، نېکي ورته معروف برېښي، منل شوی او پېژندل شوی حقیقت ئې بولي او له خپل فطرت سره ئې آشنا ګڼي، خو بدي ورته منکر ښکاري، کرکجنه ئې ګڼي او د خپل فطرت منافي ئې بولي، له ښو دفاع کوي او له بدو کرکه لري، داسې ملکې او غرېزې ئې ورکړې چې دی ښېګړو ته هڅوي او له بدیو ئې منع کوي او په هر بد کار کې ئې ملامتوي، دغه استعداد د دې لامل دی چې انسان د هر ښه او بد عمل په اړه قضاوت کوي، غواړي سزا او بدله ورکړي، که دوه انسانان د نېښتې په حال کې وګوري، یو ئې ظالم بل ئې مظلوم، غواړي د مظلوم مرسته وکړي او ظالم په خپل ځای کښېنوي، په ده کې دا د (قضاوت استعداد) د دې نښه ده چې د ده (پالونکی او پیدا کوونکی) ذات، هغه چې ده ته ئې دا استعداد ورکړی، هرومرو په دغه

صفت متصف دی، حتماً به د انسان عملونو په هکله قضاوت کوي، د مظلوم لاس نیوی به کوي او ظالم ته به سزا ورکوي.

دا دی ګورئ چې قرآن د الله تعالی د صفاتو د اثبات لپاره د همدغو صفاتو په هغو مظاهرو او بېلګو استناد کوي چې د ده په مخلوق کې ئې ګورو، هغه چا ته چې ګمان کوي: الله تعالی د خلکو له عملونو سره هیڅ کار نه لري او د دوی د ښو او بدو عملونو په اړه قضاوت نه کوي، فرمايي: ستا دا دوه سترګې، شهادت ورکوي چې خدای بصیر دی او ستا د عملونو ناظر، ستا دوې شونډې او ژبه په دې شهادت ورکوي چې ستا رب به حتماً ستا د عملونو په هکله قضاوت کوي، د ښه او بد په هکله ستا دا احساس د دې ننبنه ده چې الله تعالی به هم ستا عملونه په دوو برخو وېشي، ښه ته به ښه او بد ته به بده سزا ورکوي.

ﻫﻖ ÇîÈ þ6%‘ ’7ù ÇïÈ þ7)èßß$B 71‘Š& $Br ÇïÈ p7)èßß$NsFßß$Ÿù

þ7/ŽßB #Œ $ŽŠâóÖB ﻫﻖ ÇîÈ þ/•þB #Œ $ƯŠÏƒ ÇíÈ þ7óóB “ ËÐqöƒ ’Î Ò»èÔÎ

ÇïÈ þHqëÝßßÎ {ö¹ #q?r ÎßßÁ9ßÎ {ö¹ #q?r {qžB#ä ûï¼ßß`Ï b¼. ©êÇïÈ

Ï»sô & ßßÌ $ŽÏ»ƒ$«Î {rãÿ. ûï¼ßß ÇïÈ ÞZJøßß Ï»tõ¿& 7Í»9rÉ

ÇïÈ ß‰¹ sB ÖR ßßÍÕã ÇïÈ ÞJ«ôJßß

۱۱- ویې نه دانګلو دغې سختې لار ته. ۱۲- څه شي یې پوه کړی چې دا سخته لاره څه ده؟ ۱۳- د غاړو پرانستل. ۱۴- او د لوږې په ورځ ورکړه د طعام. ۱۵- د خپلوی خاوند یتیم ته. ۱۶- یا په خاورو سپېره شوي کوم مسکین ته. ۱۷- بیا له ډلې د هغو شي چې ایمان ئې دی راوړی او په صبر او

زړه سوي باندې ئې کړې سپارښتنه. ۱۸- دوی به وي د بختور ځای خاوندان.
۱۹- او زمونږ په آیتونو چې کافر شول، دوی به وي د شقاوت ځای خاوندان.
۲۰- ګمارل شوی سرپوښلی اور پر دوی.

۱۱-۱۸ د (اقتحام) معنا دانګل، برید او په سخت کار کې سریع او تند ننوتل دي او (عقبة) هغې لارې ته ویل کېږي چې د غره په اړخ کې تېره شوې وي، لوړې ژورې او کږلېچونه ولري. وروستي آیتونه (عقبة) داسې معرفي کوي:

- له قید او بند نه د غاړو آزادول.
- خپلوان یتیم او بې وزلي مسکین ته په داسې ورځو کې طعام ورکول چې قحطي او لوږه خوره وي.
- ایمان او د ایمان په لارې صبر او استقامت.
- نور صبر او استقامت ته رابلل.
- خلك پېرزوینو، زړه سوي او ترحم ته رابلل.

هغه چې د پیغمبرعلیه السلام او د ده دعوت په ضد په خپلو هڅو او بې درېغو مالي لګښتونو ویاړي، د ایمان لاره ئې سخته، کږلېچنه او ګرانه موندلې، په دې کې له اقتحام نه ځان عاجز ګڼي، په خپل زړه کې هغه قوت او ځواك نه وینې چې د دې لوړ غره څوکو ته رسېدل ورته ممکن وبرېښي، په خپل پرېوتي ځای کې پاتې شو، د غلامۍ، بخل، حرص، قساوت، بې رحمۍ او د کفر او بې ایمانۍ په حضیض کې پاتې کېدل ئې غوره وګڼل، د خپلې مخکنۍ وضعې لمن ئې داسې ټینګه ونیوله چې د دوام لپاره ئې خپل ټول زور ځواك او ټول امکانات وکارول، له دې لوړو آخوا بختور ځای ته د رسېدو لپاره ئې په (عقبه) کې له (اقتحام) نه ډډه وکړه، دی د هغو کسانو په څېر نه دی چې واقعي سعادت ته د رسېدو لپاره په ګرانو او سختو لارو د تلو جرأت او همت لري، نه د لارې له لوړو ژورو وېرېږي او نه د سفر له اوږدوالي، لوی زړه اوچت عزم، صبر او زغم، پیاوړي او مضبوط وزرونه لري.

سره له دې چې انسان په هرصورت کې او د خپل ژوند لپاره چې هر مقصد غوره کړي او مقصد ته د رسېدو لپاره چې هره لار اختیار کړي، حتماً به له (کبد) ستونزو او کړاوونو سره مخامخ کېږي، که ئې د ایمان په لار د تلو پرېکړه وکړه او که د شیطان او نفس د متابعت او غلامۍ په لار. داسې نه ده چې د نفس په بندګۍ او د شیطان په غلامۍ کې به اوږدې لارې پرې لنډې او د ژوند کړاوونه به ورته آسانه شي، هسې د ده ذلیل نفس او مکار شیطان د آزاد او سرلوړي ژوند په ځای د غلامۍ او مریيتوب ژوند ورته آسان او ښایسته کړي، له محتاجو خپلوانو او بې وزلو انسانانو سره د مرستې په ځای د حق په مقابله کې خپل مال مصرفول ورته غوره او د ویاړ وړ کار وبرېښوي، دغه د نفس او شیطان دوکه د دې باعث شي چې په حق او حقیقت له ایمان او اعترافه ډډه وکړي، د ایمان په ځای د کفر لار، د ترحم او زړه سوي په ځای د بې رحمۍ او قساوت او د قناعت او صبر په ځای د حرص اوبخل لار غوره کړي.

بې مناسبته ئې مه ګڼئ چې د یوه لوړ غره په ځنګل کې د یوې تروړمۍ شپې د تګ قصه دلته راواخلم: د امریکایانو په ضد د جهاد په لومړیو شپو ورځو کې چې زمونږ د اوسېدو سیمه د دوی تر سخت مراقبت لاندې وه، هم ئې له لاندې څارله او هم له بره په جاسوسي طیارو او سپوږمکیو، یوه شپه له یوې سیمې بلې ته تلو، سخته تیاره وه، له رڼا او څراغ نه مو استفاده نه کوله، یوه ملګري راته وویل چې الله تعالی دې د دغو کړاوونو د تحمل اجر درکړي، ورته ومې ویل: خلك د دنیوي مقاصدو لپاره تر دې ډېر زیات کړاوونه ګالي، زحمتونه قبلوي او شپه ورځ خولې تویوي، څو شببې وروسته مو مخې ته داسې کس راغی چې په همغه تیاره کې ئې، د هغه لوړ غره په ډډه کې یوه لویه څټه په یوازې تن راکښوله، ورونو ته مې مخ کړ چې ګورئ دا کس به څه وخت راویښ شوی وي، د غره سر ته به ئې ځان رسولی او د دې ستړې راکښول به ئې پیل کړي وي، خپل زحمت له دې سره مقایسه کړئ.

له انس رضي الله عنه نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: جنت د مکاره او ناخوالو په پردو پوښل شوی او دوزخ د شهواتو او

نفسي غوښتنو په پردو.

عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حفت الجنة بالمكاره وحفت النار بالشهوات رواه مسلم

يعني ستا او جنت ترمنځ داسې پردې حايل دي چې ستا نفس ته تري تېرېدل ګران او ستونزمن برېښي، له دغو پردو په تېرېدو سره جنت ته رسېدی شې، خو ستا او دوزخ تر منځ داسې پردې ځړېږي چې ستا نفس ته ښايسته او رانېزدې برېښي، که د خپل نفس خبره دې ومنله او له دغو پردو تېر شوې په دوزخ کې پرېوځې.

د دې مبارکو آيتونو دوو ظريفو ټکيو ته ستاسو پام رااړوم:

الف: د (فك رقبة) او (اطعام فی يوم ذی مسغبة) ذکر له ايمانه مخکې راغلی او دا ښيي چې (ايمان راوړل) د هر کس او ناکس کار نه دی، ځوك چې له (قيدونو او بندونو) نه وي آزاد شوی، د اسارت او غلامۍ د زنځيرونو شلولو ته ځي ملا نه وي تړلې، په خپله له الله پرته د بل بندګۍ ته سر ټيټوي، نور د اسارت او غلامۍ په دردناك حالت کې ګوري خو احساسات ځي نه راپاروي، داسې ضعيف النفسه خلك د ايمان راوړو وړتيا او اهليت نه لري، ذليل او غلام فطرته انسانان دا د عزت او سرلوړۍ لار نشي غوره کولی، قرآن دا مطلب په بل ځای کې په دې صيغه رااخلي:

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ* البقرة: ۲۵۶

نو څوك چې له طغيان کوونکي نه انکار وکړي او بيا په الله ايمان راوړي نو په داسې کلکې کړۍ ځي منګولې ټينګې کړې چې شلېدل ځي نشته او الله خو ډېر پوه اورېدونکی دی

په دې مبارك آيت کې هم ګورئ چې په طاغوت کافر کېدل پر الله له ايمان راوړلو نه مخکې ذکر شوی، د دې معنی دا ده چې لومړی به له طاغوته انکار کوې، بيا به پر الله د ايمان راوړلو جوګه کېږې، تر څو له طاغوته انکار ونکړې او د هغه له منلو خپل برائت اعلان نکړې، الله ستا د ايمان دعوی نه قبلوي، د توحيد په کلمه کې هم

تا ته د همدې درس درکړی شوی، لومړی له الله پرته بل هر اله نفی کوې، بیا د الله د اثبات خبره کوې: لا اله الا الله، وایې، ډېر خلك داسې وي چې پر الله د ایمان دعوی کوي، ګمان ئې هم دا وي چې پر الله ایمان لري، خو طاغوت ئې نه وي نفی کړی، له طاغوت نه ئې طمع او وېره وي، د هغه واکمنۍ ته سر ټیټوي، خپل منازعات او شخړې د حل و فصل لپاره هغه ته وړاندې کوي او د هغه پربکړو ته غاړه ږدي، د داسې کسانو په هکله قرآن په مکرره توګه او پرېکنده الفاظو وایي چې د ایمان دعوی ئې دروغجنه ده.

ب: ایمان دوه مهمې او اساسي تقاضاوې لري: (صبر) او (ترحم). د انسان صبر او زړه سوی ښیي چې په زړه کې ئې (ایمان) شته، (ایمان) د صبر او ترحم مقدمه ده، همغسې لکه د غلامۍ او بې عدالتۍ په ضد د مبارزې هوډ او عزم چې د ایمان لپاره مقدمه ده. ځکه نو دلته (فك رقبة) او (اطعام فی یوم ذی مسغبة) له ایمانه مخکې ذکر شوي.

۱۹-۲۰: هغه چې په کفر راضي شوي او د ایمان لار ورته عقبة برېښېدلې او له دانګلو او (اقتحام) نه ئې ډډه کړې او له هغو الهي آیتونو ئې انکار کړی چې دوی د ایمان (سعادت تون) ته رابلي او د کفر په (شقاوت تون) کې پاتې شوي، تمځای به ئې دوزخ وي، د اور په داسې اوږدو اوږدو منځ تشو ستنو کې به پراته وي چې په سر به ئې برغولي وي، نه به ئې تودوخه کمېږي او نه به دوی ته د وتلو او فرار مجال میسر وي او نه د آزاد تنفس فرصت.

الشمس

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الشمس (لمر) دی، چې له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، ۱۵ آیتونه لري، ټول آیتونه ئې په هموزنو صیغو او د (ها) په غږ پای ته رسېدلي، د دې وزن صیغې له فواصلو علاوه د آیتونو په منځ کې هم راغلې او ټولې سورې ته ئې ډېر ښکلی او خوندور غږ ورکړی. د سورې له مضامینو معلومېږي چې دا د مکي دور په هغه زمانه کې نازله شوې چې د پیغمبر علیه السلام په خلاف د مکې د سردارانو مخالفت خپل اوج ته رسېدلی وو.

د دې مبارکې سورې خلاصه دا ده چې: که بریا غواړې خپل نفس تزکیه کړه. د بحث اساسي موضوع ئې هم دا مطلب ثابتول دي چې د (انسان د فلاح او بریا) څرنګوالی د ده د نفس په (تزکیې او تدسیې) پورې مربوط دی، که انسان شقي او بدبخته کېږي نو د دې شقاوت او بد بختۍ عوامل دې په خپل نفس کې ولټوي او که غواړي سعادت او نېک بختي ئې په برخه شي نو د دې (سعادت) لوازم دې په ځان کې راپیدا کړي.

د انسان خالق او پالونکي رب ده ته ویښ او حساس ضمیر ورکړی او د ده په شعور کې ئې رون او لارښود څراغ ایښی، ده ته ئې د (تقوی) او (فجور) د پېژندو

الهام کړی، که دی په دې وتوانېږي چې دا څراغ روښانه وساتي، د دې کښدو مخه ئې ونیسي، د لارې په موندو او د ښه او بد په پېژندو کې ترې کار واخلي، بلنې ته ئې لبیك ووایي، لارښوونو ته ئې اعتناء وکړي، د خپل ضمیر صفحه له ککړېدا خوندي وساتي، خپل وجدان ژوندی او فعال وساتي او له ځپل کښدو او مړاوښدو ئې مخنیوی وکړي، فلاح او بریا ترلاسه کوي، خو که د (فجور) او (طغیان) لار غوره کړي، په خپله به هم بدبخت شي او خپله ټولنه به هم له شقاوت او بدبختۍ سره مخامخ کړي.

د دغې سترې ادعا د (اثبات) لپاره د عالم څو مشهود او څرګند شواهد، (لمر او سپوږمۍ)، (شپه او ورځ) او (آسمان او ځمکه) د شواهدو په توګه وړاندې کوي او فرمایي: لکه څنګه چې په (آسمان) کې رونړ لمر ګورې، چې ستا د ځمکې رڼا او تودوخه له هغه ده، چې کله ستا (ځمکه) له هغه مخ واړوي، سړه او تیاره شي او چې مخ وروړوي، (توده) او (روښانه) شي، د (لمر په پرېوتو) سره شپه راځي، هلته (سپوږمۍ) ګورې چې حرارت نه لري او رڼا له لمره اخلي. ستا په ضمیر کې هم دې ته ورته لمر او څراغ اینبودل شوی، ستا حساس وجدان ستا د ضمیر رونړ لمر دی، (ښه) او (بد)، مفید او مضر، حق او باطل درښیي، له بدو دې منع کوي، نېکیو ته دې هڅوي، په ګناه او بد کار کې دې ملامتوي، چا چې خپل وجدان ته ځلا ورکړه، مثال ئې د ځمکې هغه حالت ته ورته دی چې لمر ته مخ واړوي، رڼا او تودوخه ئې په برخه شي، د خوځښت، ژوند، ارتقاء او ودې لرې په کې پیل شي او چا چې د خپل وجدان صفحه ولړله او دا څراغ ئې مړ کړ، مثال ئې د ځمکې هغه حالت ته ورته شي چې شپه خپل تور وزر پرې وغوړوي، له نور او حرارته محرومه شي.

د سورې په پای کې دغه پورتنی حقیقت د یوه تاریخي بهیر په ترڅ کې بیانوي او د ثمودیانو په قصې کې ئې انځوروي او فرمایي: په دې قوم کې د دوی د یوه (د بر شقي انسان) (طغیان) او پاڅون د دې باعث شو چې دا قوم خپل زړه سواند پیغمبر صالح علیه السلام تکذیب کړي، د هغې (ناقة الله) لاس پښې قطع کړي چې د دوی د پیغمبر (معجزه) وه، په شدید الهي عذاب اخته شول او د کورونو چتونه ئې پرې

راپرېوتل.

بسم الله الرحمن الرحيم

È@ØÈ ÇÌÈ $g9¯_ #Œ) Í $K]9È ÇÌÈ $g9=? #Œ) Ì J) È ÇÌÈ $g8tÉ r Ä$ K«9È

<$ ÿRr ÇÏÈ $g8 s Û $Br Ç J ÖÆ È ÇÎÈ $g9^/ $Br ä$Kï 9È ÇÍÈ $g8±ø/ #Œ)

ÇÌÈ $g8© `B x=ø Ø% ÇÌÈ $g1qÿ?r $d‘qé $gJlÙù ÇÌÈ $g1§™ $Br

ÇÌÈ $g9¢Š `B >%{ Ø%r

۱- قسم په دغه لمر او په غرمه ئې. ۲- قسم په دې سپوږمۍ چې شي ورپسې. ۳- قسم پدغې ورځ چې ئې څرګند کړي. ۴- قسم پدغې شپې چې ئې راونغاړي تیاري کې. ۵- قسم په دې آسمان او په دا هسې جوړېدو ئې. ۶- قسم پدغې ځمکې او دا هسې خوږېدو ئې. ۷- قسم په دغه نفس او په دا هسې سمېدو ئې. ۸- چې الهام ئې ورته وکړ د فجور او ځان ساتو ئې. ۹- بې شکه بریالی شو هغه څوك چې پاك ئې کړلو. ۱۰- او بې شکه نامراد شو هغه څوك چې ویې لړلو.

۱-۸: له لومړي آیت نه تر ۸ پورې په څو شیانو لوړه شوې او ورپسې ویل شوي:

قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا *

بې شکه بریالی شو هغه څوك چې پاك ئی کړلو،او بې شکه نامراد شو هغه څوك چې وئې لړلو.

باید وګورو چې د دغو قسمونو او ځواب تر منځ ئې څه رابطه شته، دا

قسمونه څنګه دا خبره ثابتوي چې: هغه کس بریالي شو چې خپل نفس ئې تزکیه کړ او هغه نامراد شو چې ککړ ئې کړ) ځواب دا دی:

لکه څنګه چې د دې عالم حکیم خالق، ستا د ځمکې د روښانه کولو لپاره داسې لمر پیدا کړی چې نه یوازې ستا د ځمکې (کور) ته رڼا ورکوي بلکې حرارت هم ورکوي، د لمر له (حرارت) او (نور) نه پرته به ستا په تیاره او سړې ځمکې باندې ژوند ممکن نه وو، همداراز ئې ستا د لارښوونې لپاره ستا په نفس کې د سالم فطرت او حساس ضمیر رونې څراغ ایښی، داسې لارښود چې هم تا ته (فجور) درښیي او هم (تقوی)، ښه درته ښاېسته او آشنا کړي او بد درته منکر او کرکجن.

ته په آسمان کې ګورې چې سپوږمۍ د (لمر) له پرېوتو وروسته راڅرګنده شي، دا سپوږمۍ چې د شپې ننبه ده، نه له ځانه نور لري او نه حرارت، که لدې نه ستا د ځمکې په لور د نور پلوشې رادرومي، نو دا په خپله د دې نه بلکې د لمر وړانګې دي چې دا ئې د یوې آئینې په څېر ځمکې ته منعکس کوي. که لمر پرېووت سپوږمۍ راځي او د شپې راتګ اعلانوي، همداراز که ستا د ضمیر څراغ خړ او مړ شو، نو نامراده شوې او تیاره دې په برخه شوه.

o ته ورځ ګورې چې لمر راڅرګند کړي، ورځ د ځمکې هغه حالت دی چې لمر ته مخه کړي، پدې سره روښانه شي، رڼا او حرارت ئې په برخه شي، هر څه پکې ویښ شي، وده، حرکت او خوځښت پکې پیل شي. او ته شپه ګورې چې لمر پټ کړي، شپه د ځمکې هغه حالت دی چې لمر ته شا کړي او پدې سره له نور او حرارت نه محرومه او تیاره ئې په برخه شي، د خوځښت او حرکت ځای رکود او جمود ونیسي، ستا د (نفس) هم دغه حالت دی، که دې (تزکیه) کړ او پاك صاف دې وساتو، بریالی شوې او که دې (ولړلو) نو ناکام او نامراد شوې. که تا د خپل نفس لمر (دا حساس ضمیر) او (دا لارښود څراغ) روښانه کړ نو (رڼا)، (ژوندون)، (وده) او (ویښتیا) به دې په برخه شي او که دې خړ او دپ کړ نو (تیاره)، (خوب) او (رکود او جمود) به درته مخه کړي.

o دلته دې مطلب ته اشاره کول هم ضروري برښیي چې دا ولې قرآن د دې په

ځای چې ووایي: د لمر په تلو راتلو سره شپه او ورځ راځي، برعکس وایي: ورځ لمر راخرګند کړي او شپه ئې پټ کړي؟! د بیان پدغه اسلوب سره قرآن یوه داسې ستر حقیقت ته اشاره کړې چې انسان یوازې څو کاله د مخه په ۱۹ پیړۍ کې ورباندې پوه شو. انسان مخکې پدې نه پوهېدو چې شپه او ورځ په اصل کې د ځمکې دوه خاص حالتونه دي چې د ځمکې په حرکت پورې ارتباط لري، نه د لمر په حرکت پورې، دا د ځمکې حرکت دی چې کله د لمر د خرګندېدو باعث شي او کله ئې د پټېدو، د بیان دا دقیق اسلوب نه یوازې د قسمونو له ځواب سره ژور ارتباط لري بلکې له یوه ستر علمي حقیقت نه هم پرده اوچتوي. لکه چې د ځمکې د شپې او ورځې باعث په خپله ځمکه ده، ستا د نفس د شپې ورځې باعث هم په خپله ستا نفس دی.

همدا راز ته په خپلې فضاء کې لوړ او اوچت آسمان ګورې او تر خپلو پښو لاندې پرېوتې ځمکه، ستا نفس هم دې ته ورته دوه حالته درلودی شي، یا به لوړ درومي یا به له ځمکې سره ښکلي، یا به د ارتقاء او رشد لار نیسي او عزت، رفعت او سرلوړۍ ته به رسي، یا به د ځوړ، سقوط، هبوط او پرېوتو لار غوره کوي او د ذلت او سپکاوي په کنده کې به پرېوځي. قرآن په ډېرو نورو ځایونو کې هم دې ته ورته د ځمکې په لوري درومند کېدل، په ځمکې پسې ښکتل او د هبوط او سقوط اصطلاحات هلته کارولي چې ذلت، رذالت او سپکاوی افاده کړي، ذلت ته غاړه ایښودل او په سپک ژوند د انسان رضایت تمثیل کړي او پورته تګ ئې د معنوي ارتقاء او روحي رشد لپاره کارولی.

په ۵، ۶او۷ آیت کې د (مابنٰاها، ما طحٰها و ماسوٰها) په اړه د مفسرینو دوه رأیې زمونږ مخې ته راځي چې دقیقه او ارجح ئې دا ده: پدې آیتونو کې (ما) مصدري ده او د آیتونو ترجمه داسې ده: قسم پدی آسمان او دغه رنګه جوړېدو ئې. قسم پدغې ځمکې او داهسې خورېدو ئې. قسم په دغه نفس او دا هسې سمېدو ئې . د دې رأیې د ترجیح دلائل دا دي:

د کلام بلاغت او د آیتونو ترمنځ نظم او تړاو دا تقاضا کوي چې د مخکنیو او

وروستنیو آیتونو په څېر دلته هم باید په څرګندو شیانو لوړه شوې وي، لکه چې په نورو آیتونو کې په لمر او غرمه ئې، په سپوږمۍ چې په لمر پسې راشي، په ورځ چې لمر څرګند کړي، په شپه چې لمر پټ کړي، په آسمان او په ځمکې لوړه شوې، په (مابناها، ما طحٰها و ماسوٰها) کې هم باید څرګندو شیانو ته اشاره شوې وي، د قرآن اسلوب دا دی چې (مشهود) او (ملموس) شی د (غیب) او له سترګو پټو شیانو د اثبات لپاره شاهد راوړي.

که (ما) د (مَن) په معنا ونیولی شي نو د قسمونو معنا به دا شي چې په ټولو کې په الله لوړه شوې، چې پدې سره له یوې خوا د بلاغت مغایر تکرار راځي او له بلې خوا په الله تعالی باندې لوړې سره (کافر) مخاطب پدې نشي قانع کېدی چې د نفس تزکیه په بریا منتج کېږي او تدسیه ئې په خسران او نامرادۍ.

نو پدې قسمونو سره انسان ته ویل شوي: که ستا نفس همت وکړ اوچت او لوړ اهداف ئې غوره کړل، له تیارو د وتلو تکل ئې وکړ، له ځمکنیو ټیټو جاذبو نه ئې ځان وژغورو، د لوړو په لوري ئې د الوتو پیاوړي وزرونه پیدا کړل، بریا دې په برخه کېږي، خو که دې نفس په تیاره، ناپاکۍ او پلیدۍ کې پاتې شو، له هغه نه د وتو همت او جرأت ئې ونه کړ، ذلیل، زبون، شقي او بدمرغه به شي. لکه چې په طبیعت کې رون او تود لمر ګوري،او سپوږمۍ چې په خپله تیاره ده او لمر ئې روښانه کوي، شپه او ورځ ګوري چې یوه لمر متجلي او څرګند کړي او بله ئې پټ، لوړ آسمان او ټیټه پرته ځمکه ګوري، په خپله د انسان دننه د (تقوی) الهام او د (فجور) د وسوسې شاهد یې، نو پدې پوه شه چې ستا د روح او نفس هم دوه حالته دي: یا به هغه تزکیه کوې، وده به ورکوې، لوړ به ئې بیایې، ارتقاء به ورکوې او پدې سره به بریا ترلاسه کوې او یا به ئې په کثافاتو لړې، لاندې به ئې غورځوې، له اوچت تلو به ئې راګرځوې، پرېږدې به ئې چې تپ او زنګ وهلی پاتې شي چې پدې سره به ئې په خسران او نامرادۍ اخته کوې.

دا مطلب هم د یادولو وړ دی چې د یوې مذهبي فرقې په ځینو تفاسیرو کې د (الشمس)، (القمر) او دې ته ورته الفاظو داسې تفسیرونه شوي چې له قرآن سره د

دوی چلند او د قرآن په غلط تفسیر کې د دوی جسارت او بې باکي ته انسان حیران پاتې شي!! د مثال په طور وایي: الشمس یعني علي، والقمر یعني فاطمه!! یعني د الشمس او القمر معنی هغه نده چې عام خلك ورباندې پوهېږي، له الشمس نه مراد علي رضي الله عنه دی او له القمر نه مراد فاطمه رضي الله عنها!! دوی د قرآن د الفاظو هغه معنی اخیستل سم نه ګڼي چې د عربو په محاوراتو کې معموله وه یا ئې د لغت په کتابونو کې موندل کېده!! د قرآن د الفاظو ظاهري او متداوله معنی اخیستل، له الشمس نه لمر، له القمر نه سپوږمۍ، له اللیل نه شپه او له النهار نه ورځ، له السماء نه آسمان او له الارض نه ځمکه او ... دا صحیح نه ګڼي، وایي: د دې الفاظو د ظاهري معنی تر شا بله باطني معنی مضمره ده چې په هغې یوازې اهل بیت او د دوی ائمه پوهېږي او بس!! دوی وایي: د قرآن په درې سوه آیتونو کې علي رضي الله عنه ته اشاره شوې، پداسې حال کې چې هر په قرآن پوه انسان حتی هغه چې ډېر محدود او سطحي پوهه هم ولري پدې ښه پوهېږي چې په ټول قرآن کې یو داسې آیت هم نشته چې په هغه کې صراحتاً او یا اشارتاً او تلویحاً علي رضي الله عنه ته اشاره شوې وي!! د دوی په مقابل کې بیا ځینې نور داسې دي چې د تفسیر او ترجمې په دوران کې د یوه لفظ ټولې هغه معاني رااخلي چې د لغت په کتابونو کې ئې بیامومي او د مختلفو معانیو له مخې د آیت ګڼ شمېر ترجمې او تفاسیر وړاندې کوي، پرته لدې چې یوې ته په بلې ترجیح ورکړي او دا ووایي چې پدې خاص ځای کې کومه ځانګړې معنی مراد ده!! دوی ګمان کوي چې د یوه کلام کمال پدې کې دی چې ډېرې معاني ولري!! حال دا چې بلیغ کلام هغه دی چې معنا ئې څرګنده وي، مخاطب مشخص، محدد او واضح مفهوم ترې واخلي، دا شك ورته راپیدا نشي چې د کلام د خاوند هدف څه دی، برعکس د ویناوال هدف په صراحت او آسانۍ سره درك کړي. قرآن خو خپل ځان داسې معرفي کوي چې مبین، آسان، له شك نه فارغ او څرګند دی، یوه برخه ئې په بل سره توضیح شوې، په واضح عربي ژبې کې لېږل شوی، ابهام او اغماض پکې نشته او د هرڅه تفصیلي بیان پکې راغلی.

۸.۷ : د نفس تسویه په داسې بڼې کې چې هم د (تقوی) الهام ورته شوی او هم د (فجور)، په دې پوهېږي چې له څه (ځان ساتنه) وکړي او هغه (حدود) کوم دي چې مراعات ئې ورته ضروري دی، هغه چې ترې اوړېدل او رابنو ېدل فطري حدود ماتول او له طبیعي پولو تېرېدل او (فجور) دی، د انسان په ضمیر کې دا د تقوی او فجور پېژندا د دې نښه ده چې د نفس تزکیه او معنوي رشد او ارتقا ئې او د دغه فطري استعداد وده د ده فلاح او بریا تضمینوي او د دې استعداد تدسیه او ځپل د انسان په شقاوت او بد بختۍ منتج کېږي. هر څوك په دې پوهېږي چې د انسان په بقا او فلاح کې دوه شیان اساسي او مهمه ونډه لري: ۱- له هغه څه (ځان ساتنه) چې تاوان ورته لري، ۲- او د هغو پولو مراعات چې د انسان سالم طبیعت ئې د مراعات غوښتنه کوي. که په انسان او بل هر ژوي کې له مضر نه د (ځان ساتنې)استعداد نه وای او تاواني شیانو ته د تمایل په وخت کې د ده د ضمیر په تل کې یوه غرېزه نه راپارېدی او دی ئې نه منع کولی، د ژوند دوام او بقاء ئې ممکن نه وه. همدا راز که ئې له خپلو طبیعي پولو څخه فطري پېژندنه په برخه نه وی، له دغو پولو د اوښتو په وخت کې خپل ضمیر دا غږ پرې نه کولی چې ودرېږه او له دې لیکي آخوا مه تېرېږه او دا حد مه ماتوه او دلته ئې هغه له (فجور) او حد ماتولو نه منع کولی، د ځمکې پر سر ئې د ژوند بقا ممکن نه وه. که د ټولو هغو شخړو او فتنو جړې ولټوو چې د انسان ژوند له ګوابښ سره مخامخ کوي او د هغو شخړو عوامل وڅېړو چې په خونړیو نښتو منتج کېږي، د ټولو تر شا به یا عدم (تقوی) او ځان نه ساتنه وګورو او یا (فجور) او له پولو تېرېدل او طغیان وموموـ په ربښتیا چې د انسان فلاح او بریا د نفس په تزکیې او شقاوت او بدبختي ئې د نفس په تدسیې پورې تړلې.

کوم درانه مفسرین چې ګمان کوي دلته (ما) د (مَن) په معنا راغلې، دا استدلال کوي چې په دې آیت (فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا) کې الهام کوونکی او د الهام د فعل فاعل نه دی په ګوته شوی او په مخکنیو آیتونو کې هم له (ما) پرته بل فاعل نه مومو نو ځکه باید دا الهام کوونکی هماغه ذات وي چې د انسان نفس ئې سم او برابر پیدا کړی، د دوی په ځواب کې باید ووایو:

لومړی: داسې آیتونه په قرآن کې ډېر زیات وینو چې فاعل په څرګندو الفاظو نه دی ښودل شوی خو د کلام له فحوا نه په واضح توګه هغه پېژندی شو، لکه د النازعات د سورې په ۲۷ - ۳۲ آیتونو کې داسې افعال راغلي چې فاعل ئې یوازې د قرائنو له مخې پېژندی شو:

أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمِ السَّمَآءُ بَنَاهَا * رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا * وَالأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا * أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعَاهَا * وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا* مَتَاعاً لَّكُمْ وَلأَنْعَامِكُمْ*

تاسو به وئ ګران په پیدا ښت کې که آسمان چې جوړ ئې کړ؟ لوړتیا ئې کړه ورلوړه او ښه ئې برابر کړ. او شپه ئې کړه ورپټه او راوې اېسته غرمه ئې. او له دې نه وروسته ځمکه ئې خوره کړه. راوې اېستې اوبه ئې او واښه ئې. او ځای په ځای ئې ودرول دا غرونه. متاع ستاسو لپاره او ستاسو د څارویو.

په دغو ټولو آیتونو کې (فاعل) فقط له قرائنو معلومولی شو. نه په خپله آیتونو کې په څرګندو الفاظو راغلی او نه په نړۍ مخکښو آیتونو کې.

دوهم: په داسې ضعیف دلیل سره نه شو کولی هغه ترجمه توجیه کړو چې په کلام کې د رکاکت باعث او د آیتونو ترمنځ د تړاو لړۍ شلوي او یووالی ئې له منځه وړي.

۱۰.۹: د مخکښو قسمونو ځواب په دغو دواړو آیتونو کې راغلی، مخکښې شرحې ته په پام سره په واضح توګه ګورو چې د قسمونو او ځواب ترمنځ ئې ژور او ډېر نړۍ تړاو او ارتباط شته، لکه څنګه په دې عالم کې رونې او تود لمر ګورې او سپوږمۍ چې تودوخه نه لري او رڼا له لمره ترلاسه کوي، شپه او ورځ ګورې چې یوه ئې لمر راخرګند کړي او بله ئې پټوي، لوړ آسمان ګورې او پرېوتې ځمکه او لکه څنګه چې د انسان په ضمیر کې د الهام شوې (تقوی) او (فجور) شاهد یې، نو ستا د روح او نفس تمایلات هم دوه حالته لري، یا به ئې تزکیه کوې، پاکیزه به ئې ساتې، وده او ارتقا به ورکوې او فلاح او بریا ته به رسې او یا به ئې لړې، ټیټ له ځمکې سره به ئې ښښلوې، د ودې او ارتقا مخه به ئې نیسې، دې ته به ئې پرېږدې چې تت

شي او زنګ پرې پرېوځي، چې په دې صورت کې به ئې له تباهۍ او نامرادۍ سره مخامخ کوې.

«ł $ãAqĪ‘ ŠÇ; A$)ù ÇËÈ $g8)©¾] è7Ī$ËÎ) ÇËÈ $g1qøÜÎ ßqß0 ©M/¤ .

ŠÎÎĪ‹Î OßŠ‘ ÓÎÞæ P‰Þ‰ù $drã)èù ¤q/¤3ù ÇÎÈ $g›ÞĪr «ł $p%$R

ÇÎÈ $g»6ÞãĪ $ƒ† ŸÝr ÇÍÈ $g1§¡ ù

۱۱- په خپلې سرکښۍ خو ثمودیانو تکذیب وکړ. ۱۲- هله چې راپورته شو ترټولو لوی بدبخت ئې. ۱۳- نو دوی ته وویل د خدای رسول چې پام، د الله په دغې اوښې او وار د اوبه خور ئې. ۱۴- خو دروغجن ئې وګڼلو او د اوښې لاس او پښې ئې قطع کړلې، نو په وجه د ګناه ئې د دوی رب پرې غضب وکړو او ښه ئې برابر کړل. ۱۵- او پروا ئې د پای نکړې.

۱۵.۱۱: په دغو مبارکو آیتونو کې د پورتنۍ سترې مدعا لپاره یوه مجسمه تاریخي بېلګه وړاندې شوې او د تاریخ په لوړو ژورو کې ئې دا حقیقت ثابت کړی چې د (نفس د تدسیې) او له (تزکیې) نه د امتناع پایلې څومره خطرناکې دي او انسان له کوم عاقبت سره مخامخ کوي؟ د ثمودیانو د باغي او سرکښ قوم قصه زمونږ مخې ته ږدي او فرمایي: (ثمودیانو) سرکښي او طغیان وکړ، دا (طغیان) باعث شو چې الله تعالی او آیتونه ئې، پیغمبر او دعوت ئې (تکذیب) کړي، د دې (تکذیب) او له (حق) نه د انکار اصلي عامل د دوی (طغیان) وو، تر ټولو شقي انسان په دوی کې راڅرګند شو، راپاڅېدو، د طغیان لپاره ئې ملا وترله، قوم ورپسې اقتدا وکړه، د تکذیب او طغیان لاره ئې غوره کړه، له خپل پیغمبر صالح علیه السلام نه ئې د معجزې غوښتنه وکړه او وئې ویل: تر هغه به ستا دعوت ونه منو چې

څرګنده معجزه رانه وړې، صالح علیه السلام دعا کوي، الله جل شأنه د اتمام حجت لپاره له لویې ډبرې داسې اوښه راپیدا کوي چې کولی شي ټول کلي ته شیدې ورکړي، پیغمبر ئې ورته وایي: دا ئې ستاسو غوښتې معجزه، خو اوس به د دې څاه اوبه یوه ورځ ستاسو وي او یوه ورځ د اوښې، هم به د اوښې پام ساتئ او هم ئې د اوبه خور، د تېرې په صورت کې به الهي عذاب درباندې راپرېوځي. څه موده ئې دې وېش ته غاړه کېښوده، خو ډېر ژر ئې د صبر او قناعت لمن پرېښوده، ترټولو شقي انسان ئې راپاڅېدو، د اوښې وژلو ته ئې متې رابډوهلې، د خپل پیغمبر ګوابس ته ئې اعتنا ونکړه، هغه ئې تکذیب کړ، د اوښې لاس پښې ئې قطع کړې، الهي عذاب پرې نازل شو او حسیب خدای د حجت له اتمامه وروسته هر څه پرې رانسکور او له خاورو سره برابر کړل. دا دی ګورئ چې د (نفس طغیان) انسان (تکذیب) ته هڅوي، له معجزو انکار ته ئې تیاروي، طاغي او باغي نفس ته تر ټولو څرګنده معجزه هم اهمیت نه لري او ګټه نه وررسوي، د حجت او معجزې لاس پښې قطع کوي.

الهي سنت داسې دی چې د عذاب د وروستۍ پرېکړې له صادرولو مخکې اتمام حجت کوي، مهلت ورکوي، پیغمبر لېږي، څرګندې ننبې د انسان مخې ته ږدي او په پای کې خپله وروستۍ پرېکړه صادروي، لکه چې بني اسرائیلو ته ئې د (هاروت او ماروت) په نامه دوه فرشتې د انسان په بڼې کې ولېږلې، د لوط علیه السلام قوم ته ئې فرشتې د تنکیو زلمیانو په څېر ولېږلې او ثمودیانو ته ئې (ناقة الله) د اتمام حجت لپاره راپیدا کړه. الله تعالی د دې باغي قوم د ګناهونو په وجه هر څه پرې رانسکور کړل او د پاېلو پروا ئې نه وه، الله تعالی د دنیا د هغو واکمنانو په څېر نه دی چې د مجرم د مجازات په وخت کې زړه نا زړه وي، احتیاط کوي، دا اند ښښنه ورسره وي چې داسې نه د مجرم قوم، قبیله، حزب او ډله ئې عکس العمل ونه ښیي، خو قدیر او شدید العقاب خدای د دې (طاغي) او (مجرم) قوم د نیونې او مؤاخذې د پاېلو هیڅ پروا نه وه.

الليل

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الليل دی، له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، ۲۱ آیتونه لري، ټول آیتونه ئې د لومړي آیت په څېر طول او وزن لري او (یغشی) ته په ورته او هموزنو صیغو پای ته رسېدلي، د الشمس له سورې سره ډېر شباهتونه لري او د سورې له متنه داسې معلومېږي چې د الشمس له سورې مخکې نازله شوې، دا ځکه چې دلته هغه ګواښونه نه ګورو چې د الشمس په سورې کې د ثمودیانو د قصې په ترڅ کې د قریشو باغي او طاغي سردارانو ته متوجه وو او له دې نه په واضح توګه معلومېږي چې د دې سورې د نزول په وخت کې د سردارانو شدید مخالفت لا نه وو پیل شوی.

د بحث محوري موضوع د دې مطلب ثابتول دي چې د انسان عملونه د ماهیت او پاېلو له مخې په خپلو کې ژور توپیرونه لري او داسې نه ده لکه بې ایمانه وګړي چې ئې انګېري او په آخرت باور نه کوونکي ګمان کوي چې د انسان (اعمال) یوازې د ظاهري بڼې له مخې له یوه بله توپیر لري، خو په اصل کې او د ماهیت له مخې هیڅ توپیر سره نه لري، یعني دا نه مني چې د انسانانو ځینې عملونه ښه دي، د ښې بدلې وړ او په آخرت کې ئې د ښو پاېلو باعث او ځینې ئې بد، د بدو بدلو وړ او په

آخرت کې د بدو پايلو باعث، دوی د انسان د عملونو په هکله د تفاوت او توپير باور هسې يو بې بنسټه تصور او خيال ګڼي، د دوی په اند کوم عمل ته ښه يا بد او ښکلی يا کرکجن ويل د انسان د موسمي او مقطعي باورونو زېږنده ده، نن يوه کار ته ښه وايي خو څه موده وروسته همدا کار بد ګڼي!! دا سوره د دغه غلط ذهنيت د تصحيح لپاره فرمايي: لکه څنګه چې شپه او ورځ په خپلو کې ژور توپيرونه لري، يوه ئې په بشپړ سخاوت سره رڼا او تودوخه درکوي، ستا مخه درته روښانه کوي، د ګټورو او مفيدو شيانو د پېژندو او له هغوی د ګټې اخيستو امکان درکوي، بد او مضر شيان درمعرفي کوي او له هغو د ځان ساتلو امکان په لاس درکوي، بله ئې هم رڼا له تا سپموي او هم تودوخه، په تياره کې ئې نه دوست له دښمنه بېلوی شې او نه مفيد له مضره. ستا عملونه دې ته ورته دي، له يوه بله متفاوت، ځينې ئې د ورځې په څېر، چې پکې ورکړه، پېرزوينه، ځان ساتنه، د ښه او ښايسته پېژندنه ده او ځينې ئې د شپې په څېر چې په کې بخل، سپما، استغنا، د ښه او ښکلي نه پېژندا ده، همداسې چې شپه او ورځ د ماهيت له مخې سره توپير لري او نتائج ئې سره ورته نه دي، د انسانانو دا دوه ډلې له دوو ډوله عملونو سره په هيڅ صورت کې او د هيڅ معيار له مخې سره برابر نه دي.

لکه څنګه چې (نارينه) او (ښځينه) انسانان د جوړښت له پلوه سره توپير لري، د انسانانو دوه ډلې هم د بېلابېلو او متفاوتو عملونو له مخې سره ورته نه دي، هغه چې خپلې شتمنۍ د الله تعالی په لار کې لګوي او تقوی او ځان ساتنه لري، ښېګړه تصديقوي، هغه به هرومرو په هغې آسانۍ لارې د تلو توفيق ترلاسه کوي چې د ده سالم فطرت ئې غوښتنه کوي او هغه چې بخل او استغنا کوي، ښېګړه تکذيبوي، خامخا به هغې سختې لارې ته رانښکل کېږي چې د ده د فطري غوښتنو سره مغايرت لري او له داسې برخليک سره به مخامخ کېږي چې نه ئې مال او دولت ترې ژغورلی شي او نه ئې زور او ځواک.

د هغه شقي او بدبخت انسان لپاره چې د (تکذيب) لار غوره کوي او له حق او حقيقته ډډه کوي، د جهنم سرې لمبې انتظار کوي، خو هغه چې د (تقوی) لار غوره

کوي او خپل مال د عاطفې او ترحم په حکم، د خپلې روح او نفس د تزکیې لپاره لګوي او موخه ئې د الله تعالی رضا ترلاسه کول وي او له ده پرته له هیڅا طمعه او توقع نه لري، له دې اوره به خوندي وي او له داسې برخلیك سره به مخامخ کېږي چې د ده د رضایت او خوښۍ باعث به وي.

د دې سورې خلاصه دا ده چې د انسان اعمال (ښه) او (بد) لري او مکافات او مجازات ایجابوي.

بسم الله الرحمن الرحیم

Þ̂ ÇÌÈ Ø\R¥Ÿ • .%!$, = { $Br ÇÌÈ 4@B #Œ̂ í $]9$r ÇÌÈ Á ´ øf #Œ̂ è¤dB$r

ÇÍÈ Á@±9 ÞB‹è™

۱- قسم پدغې شپې چې کله ونغاړي تیاره کې. ۲- قسم په دغې ورځې چې ځلانده کړي (رڼا کې). ۳- قسم دی په دا هسې پیدا ښت د نر او ښځې. ۴- بې له شکه ښلابښلې مو دي هڅې.

۱-۴: دلته د قسمونو په پای کې ویل شوي:

إِنّ سعْيَكمْ لَشتى *

بې له شکه چې ستاسو هڅې ښلابښلې دي.

د قسمونو او ځواب شرح او تفصیل داسې دی:

o دلته په درېو شیانو لوړه شوې: په شپه چې کله خپل تور وزر په هر څه وغوړوي او له سترګو ئې پټ کړي، په ورځ چې هرڅه راڅرګند کړي او د نر ښځې د پیدا ښت په څرنګوالي.

o د دغې ادعا د اثبات لپاره چې د انسانانو هڅې او مساعي یوه له بلې توپیر او تفاوت لري او د ماهیت، ارزښت او نتایجو له مخې یو شانته نه دي، په مخکنیو درېو خبرو استناد شوی: د (شپې) او (ورځې) ترمنځ تفاوت او د (نارینه) او (ښځې) ترمنځ تفاوت.

لومړی باید دا خبره واضح شي چې د انسان د هڅو او مساعي ترمنځ د تفاوت معنی څه ده؟ بیا بایدوګورو چې دا قسمونه څنګه د دغې ادعا په حقانیت شهادت ورکوي؟ د انسان د کړو وړو په اړه دوه تصور او انګېرنې درلودی شو:

د انسان اعمال (ښه) او (بد) لري او مکافات او مجازات ایجابوي.

د انسان اعمال ښه او بد نلري، نباید هغه د ښه او بد په معیارونو وزن کړو، ځینو ته ښه او ځینو ته بد ووایو او په مکافات او مجازات ئې باور ولرو.

څوک چې په خدای او آخرت باور نلري، د انسان د عملونو په اړه ئې انګېرنه دا ده چې د انسان ټول اعمال یو شانته دي او د هغوی ترمنځ په تفاوت باور نه لري، فقط هغه عمل (بد) ګڼي چې بل ترې متضرر شي، دا (عمل) هم پدې دلیل بد ندی چې (ذاتاً) او (اساساً) بد وي، نه، بلکې د هغه چا له نظره بد دی چې ترې متضرر شوی، په یوه عمل کې د دواړو ذیدخلو خواوو د رضایت په صورت کې هرکار جائز او سم ګڼي. دا تصور د دې باعث ګرځي چې انسان د عملونو مکافات او مجازات نفی کړي او په هغه باور ونه لري، د دغې انګېرنې له مخې (ښه) او (بد) د انسان د (خیال) زیږنده ده، د انسان له ځانګړو تصوراتو نه راولاړ شوی، اساساً (ښه) او (بد) نشته، دا په خپله تاسو یاست چې (ښه) او (بد) مو جوړ کړي.

قرآن د دغه غلط ذهنیت او ناسم تصور د تردید او تصحیح لپاره وایي: لکه چې شپه او ورځ سره متفاوت دي، یوه توده او روښانه او بله تیاره او سړه، یوه په ټول سخاوت سره نور شیندي، هرڅه درته څرګندوي او په خپل حرارت سره د هر محتاج مرسته کوي، بله د نور او حرارت مانع شي، په هرڅه تیاره پرده وغوړوي او پېژندل ئې ګران کړي، څوک چې د ورځې لخوا کار کوي خپل هرګام په پوره سوچ سره اخلي او په خپل ځای ئې ږدي، خو څوک چې د شپې لخوا خوځېږي هم د خپل

حرکت د سمت او استقامت په تعیین کې له ستونزو سره مخامخ وي او هم د ګام ایښودو موزون ځای په غوره کولو کې. ستا عملونه هم یو له بله دومره تفاوت لري لکه دا د طبیعت دوه بېلابېلې شېبې، شپه او ورځ!! لکه چې (نر او ښځه) په هر خاص نوع ژوي کې په خپلو کې ژور تفاوتونه لري، هم د جوړښت له اړخه او هم له مقابل لوري سره په خپل تعامل کې، یو ئې اخیستلو ته تیار وي او بل ورکولو ته، یو ورکړه کوي او بل اخیستنه، د انسان په عملونو کې دې ته ورته تفاوتونه شته.

د انسان په کړو وړو کې تفاوت هومره ژور دی چې یو د بل مقابل کې، لکه د شپې او ورځې د تفاوت په اندازه او حتی تر دې هم زیات، یو ایثار کوي، د مظلوم او بې وزلي د ژغورنې لپاره خپل مال وقف کوي، له (بخل) نه ځان ساتي، د بل په حق له تجاوز او تېري نه ډډه کوي، له هغه څه نه چې ده یا د ده همنوع ته صدمه رسوي امتناع کوي، د اوچتو اولوړو انساني اهدافو لپاره قربانۍ ورکوي او (حسنی) (تصدیقوي)، یعنی (ښه) او (ښایسته) پېژني او په هغه اعتراف کوي، د ښه او ښایسته د پېژندو استعداد لري، د (ښه) او (بد) تفکیک کولی شي، له ټولو سره ورته چلند نه کوي، دا تمییز لري چې د انسان تر ټولو غوره عمل کوم دی او ترټولو بد ئې کوم. ټول یو برابر نه ګڼي. د دې کس عمل د ورځې په څېر دی؛ روښانه او ښایسته. ده ته د ښېګړو په آسانه لار تګ آسانه شي، د انساني سالم فطرت د غوښتنو سره سم چلند ورته سهل او غوره برېښي، نه له ښه عمل نه ستومانه کېږي او نه پښېمانه کېږي، د دې په مقابل کې بل انسان داسې وي چې (بخل) کوي، د خپل مظلوم او بې وزلي همنوع د ژغورنې لپاره د خپل شته له انفاق نه ډډه کوي، دا ضرورت نه احساسوي چې د محتاج انسان مرسته وکړي، لدې نه ځان بې نیازه ګڼي چې د کوم لوړ انساني هدف لپاره څه قربانۍ ورکړي، د ښه او بد عمل ترمنځ د تفکیک او تمییز استعداد پکې ځپل شوی وي، له فضایلو نه انکار کوي، هر (معنوي ښایست) نفي کوي او د عمل په بدلې باور نه لري، د دې کس کړه وړه توري شپې ته ورته دي چې د نور او حرارت مانع کېږي او د ښه او بد او مضر او مفید د پېژندلو په وړاندې خنډ شي. دې کس ته د بدو او کرکجنو کړو وړو (سخته) لار

ښاېسته او آسانه وبرېښي، د انساني سالم فطرت مغاير عمل ورته ښاېسته معلوم شي او د بدو په ډنډ کې مزيد غرق شي. مګر دا کافي نده چې اعتراف وکړو د انسان عمل هم د کيفيت له لحاظه او هم د پاېلو او عاقبت له لحاظه تفاوت لري؟

ÇÌÈ 3* ŽêãÌ ¼µÇå•ã¡ ù ÇÏÈ 4_óÇ¢ -£‰ ¹ r ÇÎÈ 4+?¤ 4Üã¿ ôB $B'ù

ÇÌÈ 3* ŽêãÌ ¼µÇå•ã¡ ù ÇÌÈ 4_óÇ¢ >¤ . r ÇÌÈ 4_óGÖ¤ @Ï2 .` B $B¿r

---

۵- نو هغه چې ئې ورکړه او تقوی وکړه. ۶- او رښتيا ئې وګڼله غوره پاېله. ۷- نو ژر به ئې آسانې ته آسان کړو. ۸- او چا چې استغناء او بخل وکړ. ۹- او دروغ ئې وګڼله غوره پاېله. ۱۰- نو ژر به ئې آګرانې ته آسان کړو.

۲.۵: ستاسو د کړو وړو ترمنځ توپير دومره ژور دی چې يو د بل ضد او مقابل، د شپې او ورځې ترمنځ د توپير په څېر او حتی تر دې هم زيات، يو ايثار کوي، د خپل همنوع د لاس نيوي لپاره خپل مال وقف کوي، له بخل او حرص نه ځان ساتي، د بل په حق تېری نه کوي، له هغه څه ډډه کوي چې ده يا د ده همنوع ته تاوان رسوي. (حسنی) تائيدوي، چې څو تعبيرونه ئې شوي: د عمل په ښې بدلې باور لري، په ښاېسته جنت باور لري، موحد دی ښه عقيده لري او تر ټولو غوره تعبير ئې دا چې: ښاېست پېژني او اعتراف پرې کوي، د ښه او بد، ښاېسته او نا ښاېسته تر منځ د تفکيک توان لري، له ټولو سره ورته چلند نه کوي، د انسان تر ټولو غوره او ښکلی عمل، له هغه بېلولی شي چې تر ټولو بد او کرکجن دی، ټول يوشانته او برابر نه ګڼي، د دې انسان عمل د ورځې په څېر ښکلی او ښاېسته دی، الله تعالی به ئې هغې آسانې لارې ته هدايت کړي چې د ده د روغ او سالم فطرت مقتضا ده، په دې لار تګ به ورته آسانه کړي.

قرآن له يوې خوا د ايمان لار (سهل) او آسانه ګڼي او له بلې خوا ئې ګرانه،

سخته او (عقبه)، دا څکه چې ځينو ته آسانه وي او ځينو ته ګرانه او سخته برېښي. دا لار ستا لپاره (فطري) لار ده، په هغې کې به د زړه ډاډ او د روح تسکين تر لاسه کړې، وجدان به دې راضي او عقل به دې قانع وي، که څه هم په دې لار کې لوړې ژورې او کږلېچونه شته، له ډول ډول ابتلاءاتو سره توأم ده، د شر او فساد له ځواکونو سره ټکرونه پکې دي، له ګوابنونو سره مخامخېدل، زندان ته تګ، قرباني ورکول، هجرتونه، شهادتونه، محروميتونه او محاصرې له ځان سره لري، هم آسانه ده او هم ګرانه.

د لومړۍ ډلې په مقابل کې بله ډله داسې ده چې بخل کوي، د بې وزلي انسان او د خپل همنوع ورور د لاس نيوي لپاره د خپل وخت، شتمنيو او امکاناتو له مصرفولو ډډه کوي او د داسې کار هيڅ ضرورت نه احساسوي، نورو ته له اعتنا او التفاته ځان بې نيازه ګڼي او بې پروائي کوي، فضايل او ښېګړې تکذيبوي، د (کرکجن) او (بښه) عمل ترمنځ د تفکيك استعداد نه لري، معنوي ښکلا او ښايست نفي کوي او د عملونو په نېکې بدلې باور نه لري. د دوی عملونه د تورې شپې په څېر تك تور وي، نه چا ته رڼا ورکوي او نه تودوخه، الله تعالى به دا خلك پرېږدي چې د خپل سالم انساني فطرت مغاير لارې باندې وخوځېږي، همدا غير فطري او ګرانه لار ورته آسانه او ښايسته وبرېښي او په شور او شوق سره پرې روان وي. کوم څوك چې د لومړي ځل لپاره د ګناه اراده کوي، سخت مشوش وي، وېرېږي، داسې احساس کوي چې يوه ژور ګړنګ ته ځان اچوي، خو ورو ورو ئې دا احساس کمزورى کېږي او خبره هغه ځای ته ورسېږي چې همدغه ګناه ورته عادي برېښي، څوك چې د لومړي ځل لپاره دروغ وايي، خولې پرې راماتې شي، وېرېږي، دا وېره او اندېښنه ئې په څېرې او حرکاتو کې له ورايه معلومېږي، خو ورو ورو ئې کار هغه ځای ته ورسېږي چې دروغ ويل ورته آسانه شي، په دروغو کې داسې مهارت تر لاسه کړي چې نه ئې په څېرې کې کوم خاص تغيير راځي او نه ئې په حرکاتو کې، دروغ ورته کمال برېښي او د هوښيارۍ نښه ئې ګڼي!! ګورئ چې د انسان عملونه هم د کيفيت له لحاظه توپيرونه لري او هم د پايلو او عاقبت له لحاظه.

o•Å Ÿ 9 $Z9 ÐÎr ÇÈ 3' ‰ Ø $Yøã ÐÎ ÇÈ # Š•? #Œ Ÿ $B ¤ãã ÓÍ $Br

ÇÎÈ 4<rW

۱۱- او مال به ئې څه دفع کړي لده نه، کله چې نسکور شي؟ ۱۲- بې شکه چې پر مونږ ده لارښودنه. ۱۳- او له شکه پرته پای او پیل دی زمونږ.

۱۱- د دې آیت لپاره دوه ترجمې مومو:

الف: کله چې ومري او د قبر په غېږ کې پرېوځي، مال به ئې هیڅ څه له ده دفع نکړی شي، هغه مال چې ده له حرامو لارو راغونډ کړی وو، پرته له دې چې د پاك او ناپاك او جائز او ناجائز تر منځ فرق وکړي اوس به د ده په هیڅ درد ونه خوري، څه به له ځان سره قبر ته هم نه وړي، دولت او ثروت، زر او ځمکه، باغونه او بنګلې، وسایل او تجهیزات، ... هرڅه به ترې پاتې وي، خالي لاس او د ګناهونو له پټې سره به د الله په لوري درومي. په دې تعبیر کې (تردی) په قبر کې د نسکورېدو په معنا اخیستل شوی.

ب: په دوهم تعبیر کې (تردی) د معنوي او اخلاقي سقوط په معنا اخیستل شوی او وایي: کله چې دی له اخلاقي او معنوي لحاظه سقوط وکړي، نو هغه مال او متاع به ئې څه ترې دفع کړی شي چې له حرامو او ناروا لارو ئې راغونډ کړی؟ د ده کومه مهلك او خطرناکه فردي او اجتماعي بیماری به مداوا او علاج کړی شي؟ کله چې د ده کار هغه ځای ته ورسېږي چې ښه او بد ورته برابر وبرېښي، له اخلاقي او معنوي لحاظه داسې سقوط وکړي چې نور نو ښېګړه او فضیلت نفي کړي، ښایسته او ناښایسته یو شانته ګڼي، نو په دې حالت کې به مال او دولت څه ګټه وروسولی شي؟ غربي ټولنه د دې الهي قضاوت ډېر عبرتناکه بېلګه ده، هلته خلك اوچت مرفه ژوند لري، هومره چې له نورو ملکونو سره ئې مقایسه ګرانه ده، خو دا مرفه ژوند ئې له دې لارې په برخه شوی چې دا څوومه پېړۍ ده چې دوی د ټولو

افريقائي او آسيائي ملکونو د شتمنيو په غارت او لوټمار بوخت دي، په دغو ملکونو کې د فقر او لوږې ستر او اساسي عامل هغه وضعيت دی چې غربي ملکونو د دې هېوادو د اشغال په وخت کې پرې مسلط کړ، لومړی ئې دا هېوادونه د فوځونو په زور ونيول او د دوی د شتمنيو د غارت لپاره ئې پيل کړه او بيا هغه وخت تر اوسه چې په خپلو مستعمراتو ئې د خپلې خوښې نظام، اداره، فوځ، پوليس او چارواکي مسلط کړل او اوس په غيرمستقيمه توګه حکومت پرې کوي او شتمنۍ ئې غارت کوي، خو دا دی ګورئ چې غرب اوس او له معنوي او اخلاقي لحاظه د سخت سقوط په وجه له کوم خطرناک حالت سره مخامخ دی؟ اوس په غربي ټولنې کې د حلال او حرام توپير له منځه تللی، هرڅوک له هرې لارې مال ترلاسه کولی شي، حتی د خپل عزت او ناموس د پرودلو له لارې، نه په پټه بلکې څرګند او د دولت په رسمي اجازې سره، هلته خيانت، تېری او ګناه عامه شوې، د نورو ولسونو په سر، مال او عزت تېری عادی او جائز کار ګڼل کېږي، هرې خوا ته تشويش او اضطراب خور شوی، په فرد او ټولنې مسلط اضطراب او پرېښانې هغه ځای ته رسېدلې چې خلك د چرس، شراب او هيروئينو په څېر مخدره موادو ته پناه وړي، ځان وژنې، جنسي انحرافات، د کورنۍ متلاشي کېدا، د کورنۍ له جوړولو بې زاري داسې خطرناك پراو ته رسېدلې چې زړه سواند مفکرين ئې د ډېرې بدې راتلونکې خبرداری ورکوي، دلته معيارونه بدل شوي، د انسان د کړو وړو په اړه د (ښه) او (بد)، (ښايسته) او (ناښايسته) اعتقاد له منځه تللی او خپل ځای ئې د فضايلو او اخلاقي او معنوي وړتياوو نفي ته پرېښی، د غربي هېوادو تر ټولو د ستر هېواد جمهور رئيس په (اخلاقي انحراف او د بل په ناموس تجاوز) متهم کېږي، د استنطاق په وخت کې دروغ وايي او د قاضي په وړاندې په دروغو لوړه کوي، د دغې (رسوا ماجرا) له افشا وروسته د دې په ځای چې فرد فرد ئې ورتې، سپك او ذليل ئې وګڼي، حيثيت او اعتبار ئې ختم شي او په ولس کې د ده د محبوبيت کچه راکمه شي، برعکس د ده محبوبيت په هغې پرېوتې او لړلې ټولنې کې لازياتېږي، د ده ځای ناستی خپل ولس او ټولې نړۍ ته پر عراق د حملې په اړه

ستر دروغ وايي، ادعا کوي چې عراق اتمي وسايل او ګڼ وژنې وسلې لري، خو له برید وروسته ټولې نړۍ ته معلومه شوه چې ده خپل قوم او نړۍ ته عمداً دروغ ویلي وو، خو د دې په ځای چې دا ښکرور دروغ ئې اعتبار ختم کړي برعکس یو ځل بیا د جمهور رئیس په توګه ټاکل کېږي!! دغه مال او دولت نه یوازې د دوی اساسي ستونزې نشي حل کولی بلکې له مزید خطرناکو ستونزو سره ئې مخامخ کوي.

۱۲- د دې آیت تر ټولو غوره تفسیر دا دی چې حکیم خدای، د خپل پراخ رحمت په وجه دا په خپلې ذمې اخیستې چې په هر صورت کې د انسان لارښودنه وکړي، د لیدو اورېدو، پوهېدو، احساس او ادراك توفیق ورکړي، غوږونه ئې له اورېدو، سترګې ئې له لیدو، عقل او شعور ئې له فهم او پوهې محروم نکړي، د کفر او بې ایمانۍ په حالت کې هم د ده دا استعداونه نه ځپي، ځینې مفسرین ئې دا تفسیر غوره ګڼي چې الله تعالی دا په خپله ذمه اخیستې چې د خپلو بندګانو د هدایت لپاره (لارښود پیغمبر) او (لارښودونکی کتاب) ولېږي، خو د آیت له فحوی او سیاق و سباق نه ئې معلومېږي چې لومړۍ توجیه دقیقه او غوره ده.

۱۳-دا آیت وایي چې پیل او پای د الله دی، په څو معنا:

الف: الله تعالی ستاسو د (دنیا) او (عقبا) مالك دی، د خپلې دنیا او آخرت خیر او سعادت د الله تعالی خوا کې او په الهي لارښوونو کې ولټوئ.

ب: نه په دنیا کې د الله تعالی له نیونې او مؤاخذې خلاصېدی شئ او نه په آخرت کې، دا ځکه چې الله تعالی د دنیا او آخرت څښتن او مالك دی.

ج: که ئې منې او که ئې نه منې الله تعالی د دنیا او آخرت مالك دی، نه په الله تعالی ستا باور او عقیده او د الهي لارښوونو متابعت د ده د اقتدار او واکمنۍ لمن پراخولی شي او نه ئې ستا انکار او عصیان راکمولی شي، په هر صورت الله تعالی د دې ټول عالم او د دنیا او عقبا بلامنازع ټولواك دی.

د: هم د هر کار پیل د ده په توفیق سره دی او هم ئې پای او پایله هغه تعیینوي.

که له مخکنیو آیتونو سره د دې آیت ارتباط ته لږ ځیر شو په آسانۍ سره په دې خبرې پوهېدی شو چې څلورمه توجیه ډېره دقیقه او له نورو آیتونو سره ئې د تړاو

تقاضا همدا ده.

4<q?r > ¤ . “ ï‰ËÇÎÈ ’ +ÔÆ{ $žv) $g9-á ƒ ŸŸ ÇÍÈ 4 ê-? #Y$R ßÊÔ‹ R'ù

¼ç‰Ÿã ‰nŁ $Br ÇÏÈ 41”I ƒ ¼ã$B ’Îs¡ “ ï‰ËÇÐÈ ’ +ØÆ{ $$kâ f ã™r ÇÏÈ

ÇÈ á Ì ö $ ö¡ 9r ÇÏÈ 4?ãÆ{ $ïîf ïô r ä$óïßžv) ÇÐÈ # “ æ 7Jèï `Ï

۱۴- نو ومو ویرولئ له آ اوره چې لمبې کړي. ۱۵- ننوئي پکې نه مګر همغه چې ترټولو وي بدبخته. ۱۶- همغه چې تکذیب ئې کړ او شا ئې واړوله. ۱۷- او تر ټولو متقي به تر ې ساتلی شي په ډډه. ۱۸- هغه چې خپل مال ورکوي، ځان تزکیه کوونکی. ۱۹- هیڅا لره، لده سره کوم داسې نعمت نه وي چې بدله ئې ورکوی شي. ۲۰- مګر لټونه د خپل لوړ رب د رضاء. ۲۱- نو خود به ژر راضي شي.

۱۴.۲۱ په دغو مبارکو آیتونو کې د انسان د عملونو دوه متضادې او متباینې بېلګې د یوې بلې خوا ته ږدي او د دواړو پاېله سره مقایسه کوي او فرمایي:

له هغه اوره خبرداری درکوم چې لمبې ئې پورته کېږي، دا د سرو او لوړو لمبو اور د هغه چا ځای دی چې تر ټولو زیات (بدبخت او شقي) انسان دی، ترټولو بدبخت انسان همغه دی چې دې ستر اور ته به ننوځي او دا شقي او بدبخت انسان همغه دی چې د حق د تکذیب او له هغه نه د اعراض لار ئې غوره کړه، له دغه وېروونکي، مخوف او مهیب عاقبته به هغه څوك ژغورل کېږي چې تر ټولو زیات (متقي او پرهېزګار) وي، خپل مال د خپلې روح او نفس د تزکیې لپاره انفاقوي او د دې لپاره هم د خپل مال یوه برخه انفاقوي چې په دې سره خپل مال له هغې ناولتیا

پاك کړي چې ښايي په کوم حرام او ناولي ګټې سره به ئې لړلی وي، دا انفاق ئې د دې لپاره هم نه وي چې بل ته د کومې مرستې يا ښېګړې بدله ورکړي، د هيڅا د داسې کومې پېرزوينې او احسان پوروړی نه وي چې عوض به ئې ورکوي او د هيڅا لپاره له ده سره داسې څه هم نه وي چې د بدلې طمع ئې ورکړې ته وهڅوي، له کومې طمعې پرته له نورو سره مرسته کوي، يوازنی هدف ئې دا وي چې د خپل رب رضا ترلاسه کړي، عطا او بخښنه ئې له هرې شائبې پاکه وي، خپل رب له دې ډېر لوړ ګڼي چې د ده ترڅنګ د بل رضا ولټوي او يا له بله د بدلې طمع ولري. آيا کېدی شي له داسې ښکلا، قداست او نزاهت نه ډک نېک عمل د هغه دروغجن، بخيل، له حق او حقيقته منکر انسان له کرکجن عمل سره ورته وګڼو او په ورته پايلې ئې باور ولرو؟!! نه، داسې هيڅکله نشي کېدی، يو د اور د لمبو مستحق دی او بل ئې له دې د خوندي پاتې کېدو مستحق، دا بايد داسې بدله ترلاسه کړي چې پرې راضي شي. له داسې چا الله تعالی راضي کېږي، خود به د ده د خوښې او رضا وړ بدله ورکوي.

الضحى

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الضحى (غرمه) ده، له لومړي آيته ئې اخيستل شوی، ۱۱ آيتونه لري، لومړي اته آيتونه ئې د (ضحى) په څېر هموزنو صيغو پای ته رسېدلي، دوه ورپسې آيتونه ئې د (تقهر) او (تنهر) هموزنه فواصل لري، د آخري آيت د پای د صيغې وزن دوو مخکنيو ته ورته د (فحدث) صيغه ده. ډېر ښکلی غږ او خوندور مد او جذر لري. دا سوره د مکي دور په هغو شپو ورځو کې نازله شوې چې له يوې خوا پيغمبر عليه السلام د قريشو له سخت مخالفت سره مخامخ وو او له بلې خوا د لنډې مودې لپاره د وحي راتګ وځنډېدو، له يوې خوا د وحي موقتي انقطاع د ده د سختې پرېښانې او اندېښنې باعث وو او نه پوهېدو چې د وحي د ځنډېدو سبب څه دی، داسې نه چې کومه اشتباه تري شوې وي، داسې نه چې خپل رب تري ناراضه شوی وي او له بلې خوا د دښمن له پراخو تبليغاتو سره مخامخ وو، چې يوه بل ته به ئې ويل: هغه خدای، محمد (عليه السلام) پرېښی او خپلې اړيکې ئې ورسره شلولې چې ده به ځان د هغه استاځی ګانړو، له هغه سره ئې د ارتباط دعوا کوله او قرآن ئې د هغه له لوري وحي ګڼله!! دا د الله تعالى له لوري وحي نه بلکې شيطاني وسوسې وې، دغه شيطان تري ببل شوی او دی ئې يوازې پرېښی. د دغو تبليغاتو او

اندېښنو په دوران کې دا مبارکه سوره نازله شوې او په ترڅ کې ئې پیغمبرعلیه السلام ته ډاډ او اطمینان ورکړی شوی چې نه خو خپل رب یوازې او ګوښې پرېښی او نه تري ناراضه شوی، بلکې د وحي په مؤقتي ځنډ کې خاص حکمتونه مضمر دي، لکه څنګه چې د ټکنده غرمې او د ورځې د سختې ګرمۍ وروسته د شپې راتګ ضروري دی، انسان نشي کولی په دوامداره توګه د لمر تودوخه وزغمي، باید څو ګنټې د لمر له پلوشو یوې خوا ته شي، شپه خپل وزر پرې وغوړوي، اعصاب ئې آرامه شي او بایللی صبر او زغم بېرته ترلاسه کړي، همداسې د وحي موقت ځنډېدا ضروري وه، ته اې پیغمبره! لا تر اوسه د وحي د مسلسل او پرله پسې ترلاسه کولو لپاره پوره او بشپړ تیاری نه لرې، دا کار درباندې ګران تمامېږي، څه موده باید وځنډېږي تر څو د بیا ترلاسه کولو لپاره کافي چمتووالی ومومې، مطمئن اوسه چې تر مخکې لا نېه راتلونکې درته انتظار کوي، ستا رب به داسې پېرزویني درپه برخه کړي چې ستا د بشپړ رضایت باعث شي، نه یوازې دا د شپې ورځې تګ راتګ باید تا ډاډه او مطمئن کړي او د وحي د راتلو موقتي انقطاع داسې وګڼې لکه له ورځې وروسته د شپې راتګ، بلکې د الله تعالی هغه پېرزویني او عنایات باید ستا د اطمئنان لپاره کافي وي چې تر دې د مخه ستا په برخه شوي، مګر ته ئې یو یتیم ونه موندې او د ټېکې ځای او مأوی ئې درکړه؟ مګر ته ئې لارورکی او مشوش ونه موندې او ستا لارښوونه ئې ونه کړه؟ آیا نېستمن ئې ونه موندې او شتمن ئې کړې؟ د دغو الهي پېرزوینو تقاضاوې دا دي چې:

الف: په یتیم غصه نشې،

ب: سائل ونه رټې،

ج: او د خپل رب نعمتونه بیان کړې.

د دې مبارکې سورې خلاصه دا ده: لکه چې کله غرمه وي او کله تیاره شپه، همدارازکله به سوکالي وي او کله ستونزې.

بسم الله الرحمن الرحيم

ëæÅE 9r ÇÌÈ 4?% $Br 7ƒ‘ 7 ãŠr $B ÇÈ ¢ÖÔ™ #Œ] ê@ÆŠr ÇÈ ¢ÕÒ9$r

ÇÎÈ é Ì ãÄù 7ƒ‘ • ‹Üèã$ öï 9r ÇÍÈ 4<rV$`Ï 7ŒÞ{

۱- قسم په دې غرمه. ۲- قسم پدغه شپه چې شي تياره. ۳- نه پرېښی يې خپل رب ، نه ئې ګڼلی يې دښمن. ۴- او پايله تا ته غوره ده له پيل نه.۵- او ژر به دې خپل رب، هومره درکړي چې راضي شې.

۱-۵: په لومړيو دوو آيتونو کې په غرمه او په شپه چې کله تياره شي، لوړه شوې او ورپسې په درېو آيتونو کې پيغمبر عليه السلام ته د لاندې خبرو ډاډ ورکړی شوی:

نه خپل رب پرېښی يې او نه ئې دښمن ګڼلی يې. تر پيل به پايله درته غوره وي. او رب به دې ژر دومره درکړي چې پرې راضي شې.

د (ما ودعك ربك) له فقري معلومېږي چې دښمن د پيغمبر عليه السلام په خلاف دا تبليغات کول چې که دی پيغمبر او الله تعالی د ده مل وی نو دی به ئې په دې سختو شپو ورځو کې يوازې نه پرېښودو ، چا ته به ئې د دې موقع نه ورکوله چې دی او ياران ئې وځوروي، الله تعالی دلته ډاډ ورکوي چې نه الله تعالی يوازې پرېښی يې او نه له تا بې پروا شوی.

د دې لپاره چې پوه شو د قسمونو او ځواب تر منځ ئې څه ارتباط شته، لاندې خبرو ته توجه وکړئ:

د قسمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط هغه وخت ښه درک کولی شو چې هم د

ټولې سورې مجموعي مضمون په پام کې ولرو او هم هغه خاص شرائط چې دا سوره پکې نازله شوې.

که د دې مبارکې سورې مضامینو ته لږ ځیر شو نو ګورو چې دلته د پیغمبر علیه السلام د ژوند ځینو لوړو ژورو ته اشاره شوې او ورته ویل شوي: مګر ته ئې یو یتیم ونه موندلې او د ټېکې ځای ئې درکړ؟ مګر ته ئې یو لارورکی ونه موندلې او لار ئې دروښودله؟ او نیازمند ئې ونه موندلې، خو غنا ئې درپه برخه کړه؟ که ستا په تېر ژوند کې دا لوړې ژورې راغلې، له ستونزو سره مخامخ شوی یې، خو الله تعالي تر ژغورلی یې، نو که نن له ستونزو سره مخامخ یې، باید مأیوس نشې، باید ډاډه وې چې د تېر په څېر به دا حالت هم پای ته ورسېږي، مګر نه ګورې چې الله تعالی کله ټکنده غرمه راولي او کله تکه تیاره شپه، په تیاره شپو کې باید د رڼا ورځې او تودې غرمې راتلو ته امېدوار وې.

همدا راز دا سوره پس له هغه نازل شوه چې د څه موقت وخت لپاره پیغمبر علیه السلام ته د وحي راتګ متوقف شو، پیغمبر علیه السلام لدې ناحیې سخت پرېشان وو، کله کله دا تشویش ورسره راپیدا کېدو چې مبادا الله تعالی تر ې ناراضه شوی وي، مبادا کومه اشتباه تر ې شوې وي او همدا د وحي د قطع کېدو باعث شوې وي، د دښمن شدید تبلیغات د ده تشویش لازیاتولو، یاران به ئې هره ورځ منتظر وو چې نوي هدایات به ئې ترلاسه کړي وي، څو اونۍ تېرې شوې، نوې الهي لارښودنه ئې د منتظرو یارانو لپاره نه درلوده، دې وضعیت د ده پریشاني مزید زیاتوله، په همدې شرایطو کې دا مبارکه سوره نازله شوه. د دې سورې په قسمونو کې پیغمبر علیه السلام دې ته متوجه کوي چې کله غرمه وي، لمر تودې وړانګې خوروي، که دا حالت د زیات وخت لپاره دوام وکړي، انسان ئې نشي زغملی، حکیم خدای، ورځ او په هغې کې د تودو وړانګو خورېدل پای ته ورسوي، د څه وخت لپاره لمر ترشا کړي، د تودو وړانګو خورول ئې متوقف کړي، په ځای ئې شپه راولي چې هم سړه وي او هم تیاره او هم پکې چوپه چوپتیا، دا طبیعي تحول د دې باعث شي چې انسان خپل تعادل له لاسه ورنکړي او د ځمکې په سر ژوند کول

ورته آسانه شي، همدا راز په پيغمبر عليه السلام د بعثت په لومړيو شپو ورځو کې د (وحي) مسلسل راتګ ده ته دومره ستونزمن او مشکل وو لکه په ټکنده غرمه کې لمر ته دوامدار ودرېدل، دې ته اړ وو چې د وحي دا پلوشې د څه وخت لپاره متوقف شي، ترڅو پيغمبرعليه السلام د وحي د لړۍ بعدي څپو ته تيار شي، د دغه مطلب د اثبات لپاره د شپې په تګ راتګ استناد شوی او پيغمبر عليه السلام ته ويل شوي چې نبايد د وحي له موقت توقف نه پرېشانه شې، دا داسې وګڼه لکه له يوې تودې غرمې نه وروسته چې ورځ ورو ورو پای ته ورسېږي او شپه راشي! ستا رب نه پدې خاطر د وحي نزول مؤقتاً متوقف کړي چې تا ته اعتناء نلري او نه پدې خاطر چې له تا ناراضه شوی، برعکس ستا د (خير) او مصلحت لپاره ئې دا کار کړی.

۴ـ د دې آيت څو تفسيرونه زمونږ مخې ته راځي:

الف: آخرت تر دنيا درته غوره دی.

ب: تر (تېرې زمانې) غوره راتلونکې درته انتظار کوي.

ج: له دې موقت ځنډ نه وروسته به پر تا باندې د وحي راتګ تر مخکې په ښه او آسان حالت کې وي. له دې وروسته به هغه ستونزې نه لرې چې مخکې دې درلودې. په روایاتو کې راځي چې د وحي د راتلو په وخت کې به په پيغمبرعليه السلام باندې کله کله داسې حالت راغی چې په سخت ژمي کې به خولې ترې بهېدې.

که ټولې سورې ته ځير شو او له نورو آيتونو سره د دې آيت ارتباط ته پام وکړو نو دوهمه توجيه دقيق برېښي، دا ځکه چې هم په راتلونکې کې د وحي ښه او آسانه ترلاسه کول افاده کوي او هم پيغمبرعليه السلام ته هغه ډاډېنه چې د راتلونکي حالت په هکله ئې ورکوي.

۵ـ که وروستنيو آيتونو ته چې د (الهي نعمتونو) تفصيل په کې راغلی، پام وکړو، په وضاحت سره معلومېږي چې دلته د الله تعالی له (عطا) نه مراد هم مادي عطايا دي او هم معنوي او د آيت معنا دا ده: ستا رب به دومره مادي او معنوي نعمتونه ستا په برخه کړي چې ته به پرې راضي او قانع شې!! او دا په حقيقت کې

یوه الهي وړاندوینه وه چې ډېر ژر ترسره شوه، د دغې سورې د نزول په وخت کې شرایط داسې وو چې هیڅا دا تصور هم نشو کولی چې پیغمبرعلیه السلام او یاران به ئې له دغې ستونزمنې او سختې مرحلې ډېر ژر سرلوړي او بریالي تېر شي، د ضعف او ناتوانۍ دا مرحله به پای ته ورسېږي او داسې راتلونکې به ئې په برخه شي چې د دوی زړه ئې غواړي او کاملاً به پرې راضي وي، هره ورځ چې په دغه الهي نهضت تېرېږي نوې نوې بریاوې به ترلاسه کوي، نن به ئې تر پرون غوره وي او سبا تر نن، دا ننې مشکلات به ئې ټول له مخې لرې شي، خو همداسې وشول، لاډېره موده نه وه تېره شوې چې دا الهي وعدې ټولې یوه په بلې پسې ترسره شوې او همغه حالت راغی چې پیغمبر علیه السلام او یاران ئې پرې راضي شول.

Wźl¤æ 8‰`rr ÇÈ 3‘ ‰gù w$Ê 8‰`rr ÇÈ 3‘ r$«ù $VŠÏƒ 8ê‡ Ù%

$B&r ÇÈ ö‡? Ÿù @íi$¡¡ 9$$B&r ÇÈ ögø? Ÿù OŠÏŠ¤$B'ù ÇÈ á_ø'ù

ÇÈ ð·ÛÛù 7Îf þJè¿Î

۶- مګر نه ئې وموندلې یو یتیم او د ټېکي ځای ئې درکړ؟ ۷- مګر نه ئې وموندلې یو لارورکی او لار ئې وښودله؟ ۸- او نیازمند ئې وموندلې، خو غنا ئې کړه په برخه. ۹- نو یتیم باندې قهر مه کړه. ۱۰- او مه رټه سائل. ۱۱- او په وینا شه د خپل رب په نعمتونو.

۶ـ پیغمبرعلیه السلام یتیم دنیا ته راغی، پلار ئې د ده له تولد نه څو میاشتې د مخه وفات شوی وو، تر شپږ کلنۍ پورې خپلې مهربانې مور په خپلې غېږ کې وروزو، خو له دې مهربانې غېږې هم محروم شو، مور ئې هم وفات شوه، درووند

نیکه ئې د ده روزنه په غاړه واخیسته، له ده سره ئې ډېره مینه وه او تل به ئې دا خبره تکراروله چې که خدای کول زما له دې لمسي به ستر شخصیت جوړ شي، د ده ساتنې او روزنې ته ئې خاص پام او اهتمام کاوو، خو دوه کاله وروسته هغه هم وفات شو او دی د دغه دروند او زړه سواند شخصیت له پالنې او روزنې هم محروم شو، له دې وروسته ئې پالنه د خپل تره ابو طالب په غاړه شوه او هغه تر یوه مهربان پلاره هم زیاته د ده پالنه او روزنه کوله او د ژوند تر پایه ئې په ډېره مېړانه او شهامت له ده دفاع کوله، وروسته له هغه چې پیغمبرعلیه السلام په رسالت مبعوث شو او د قریشو زعماوو او سردارانو د ده دعوت او بلنه د خپل اقتدار لپاره جدي ګواښ وګڼلو، ابوطالب ئې تر فشار لاندې ونیولو چې باید محمدعلیه السلام د دوی د مذهب له مخالفته او د دوی د بتانو او اصنامو له هتك حرمت نه منع کړي، خو ابوطالب دې فشارونو ته تسلیم نشو، د ده له مرستې او حمایې ئې لاس وانه خیست، فشارونو، ګواښونو او سختو محاصرو او بندیزونو د ده کلك عزم سست نه کړ او د خپل ګران وراره یوازې پرېښودو ته تیار نشو.

په دې آیت کې دې خبرې ته اشاره شوې چې پیغمبر علیه السلام یتیم دنیا ته راغی، د مهربانې مور له پالنې محروم شو، خپل زړه سواند نیکه ئې هم له لاسه ورکړ، خو هر ځل الله تعالی د خپل رحمت او پېرزوینې وزر پرې خور کړی، که له یوې مهربانې غېږ محروم شوی بله ئې ورته برابره کړې، که له یوه پالونکي محروم شوی بل ئې ورکړی، دی ئې یوازې او بې پالونکي نه دی پرېښی، دا بهیر باید دی ډاډه او مطمئن کړي چې الله تعالی به ئې یوازې او مهمل نه پرېږدي، که له یوې مأوی محروم شي د بلې بند وبست به ورته وکړي.

۷ـ په دې آیت کې د (ضال) صیغه د پیغمبرعلیه السلام د هغه حالت د بیان لپاره کارول شوې چې له بعثت نه مخکې ئې درلود او دا ئې د (هدایت) په مقابل کې کارولې، باید وګورو چې د دې آیت معنا څه ده او د دغه لفظ د ترجمې په اړه څه وکړو چې هم د دې (لفظ) حق په سمه ادا شي، هم د پیغمبرعلیه السلام په شأن کې بې ادبي ونکړو او هم په الهي کلام کې له بې ځایه تأویل او تحریف نه مصئون پاتې

شو؟

په عربي کې د (ضال) لفظ په څو معانيو راځي:

الف: لار ورکی

ب: څوك چې د څو لارو په سر ولاړ وي او نه پوهېږي هغه مستقيمه او سمه لار کومه يوه ده چې دی مخامخ خپل هدف ته رسوي.

ج: ورك شوي ته ويل کېږي.

د: هغې ونې ته هم ويل کېږي چې په صحرا کې يوازې راشنه شوې وي او خوا ته ئې نورې ونې نه وي.

هـ: د غفلت په معنا هم راځي.

و: او کله د ضايع شوي مفهوم هم افاده کوي.

دلته به له دغو معانيو نه کومه يوه رااخلو، کومه معنا ئې داسې ده چې په هغې سره مو هم د الله تعالی د کلام په ارتباط له ادب نه پښه آخوا نه وي غځولې او هم مو د پيغمبرعليه السلام په شأن کې بې ادبي نه وي کړې. داسې نه چې د پيغمبرعليه السلام د احترام لپاره هغه څه ونکړو او داسې څه ونه وايو چې د الله د کلام په نسبت له بې ادبۍ او بې احترامۍ سره مترادف وي، که مونږ له يوې خوا په دې مکلف يو چې د خپل ګران پيغمبر په شأن کې به له هرراز بې ادبۍ او بې احترامۍ ځان ساتو او د ده په هکله د بحث په دوران کې به دې ته متوجه وو چې له خولې مو داسې الفاظ ونه وځي چې د هغه د لوړ شأن په نسبت بې ادبي ګڼل کېږي، له بلې خوا په دې هم مکلف يو چې د الله تعالی د کلام په وړاندې به د ادب زنګون پر ځمکه ږدو او الفاظ به ئې په ډېر احتياط او دقت سره ترجمه کوو، د خپلې خوښې معاني به نه ترې اخلو او د خپلې خوښې جامې به نه ور اغوندو. هغه څه به وايو چې الله تعالی په خپله ويلي او د خپل امين پيغمبر په ژبه ئې مونږ ته بيان کړي، داسې نه چې د هغه په ويلو کې زړه نازړه وو او د اصلي لفظ او د هغه د دقيقې معنا په ځای بل څه ووايو. دلته (ضال) د (هدايت) په مقابل کې راغلی او ويل شوي: ته ئې (ضال) وموندې او (هدايت) ئې کړې.

قرآن فرمايي چې (انسان) د وحي له لارښوونو پرته او مخکې له دې چې الهي لارښوونې ورته لار وښيي، ظلوم (ډېر زيات ظالم) او جهول (ډېر زيات نادان او جاهل) دی، د وحي له لارښوونو نه پرته هغه په خپلو قضاوتونو کې حتماً ظلم کوي، لږ هم نه ډېر ظلم او د حقايقو په ښه پېژندو کې پاتې راځي او لار تري ورکېږي، انسان له وحي پرته ډېر جاهل او لار ورکی او ډېر ظالم او ستمګر دی (انه کان ظلوماً جهولاً)

پيغمبرعليه السلام له وحي مخکې د لوړ، شفاف او وتلي شخصيت خاوند وو، پاك لمنی، صادق، رښتونی، امين، له شرك او خرافاتو بې زار، د مکې ټولو اوسېدونکو په درنه سترګه ورته کتل، د ده په لوړ شخصيت ئې اعتراف کاوو، هيڅوك نشي کولی د ده په پاکه لمن او شفاف شخصيت د کومې ګناه او کوم بد کار داغ په ګوته کړي، د خپلې ټولنې له خراب وضعيته سخت ځورېدو، د نجات لار ئې لټوله، د خلکو په نسبت د ده زړه سوی او پر ټولنې د مسلطې دردونکې وضعې له ليدو د ده دردمن احساس دی شپه ورځ په اندېښنو کې اچولی وو او دا احساس د يوه داسې دروند پېټي بڼه غوره کړې وه چې د قرآن په وينا نږدې وو د ده ملا ماته کړي، تر هغه چې پر ده وحي نازله شوه، د وحي ځلانده مشعل د ده اندېښنې پای ته ورسولې، خپله ورکه متاع ئې پيدا کړه، کمال ته د انسان د رسېدو لار ئې وموندە، له ظلم او جهل نه د نجات لار ئې پر مخ پرانيستل شوه.

د پيغمبر عليه السلام په دوو حالتونو کې، له وحي د مخه او له وحي نه وروسته حالت کې حتماً داسې ژور توپېرونه شته چې قرآن ئې په دغې صيغې يادوي: (وجدك ضالاً فهدى)، نه يوازې له وحي نه وروسته حالت ئې له مخکنې نه متمايز دی او ژور توپيرونه په کې شته؛ بلکې له بعثت نه وروسته ابتدائي حالت ئې له وروستي حالته دومره تفاوتونه لري لکه د ځمکې او آسمان ترمنځ دا اوږد واټن، هغه په تدريج سره لوړ تللی او هغې لوړې څوکې ته رسېدلی چې هيڅ انسان ئې کنارو ته نشي رسېدی. متأسفانه ځينې ناپوه او جاهل کسان د پيغمبر عليه السلام په هکله داسې غلو کوي لکه نصاراوو چې د عيسی او مريمې عليهما

السلام په هکله وکړه، وایي چې پیغمبر علیه السلام د بعثت له لومړۍ ورځې حتی تر دې هم د مخه په هرڅه پوهېدو، په غیب پوهېدو، د ټول قرآن علم په لومړۍ ورځ ورکړی شو، نه یوازې دی په غیب پوهېدو بلکې دا پوهه له ده نه د ده لمسیانو ائمه ته په میراث رسېدلې!! حتی شپږ کلن کړوسی ئې امام زمان، عالم بالغیب او متصرف في الکون دی!!

۸- پیغمبرعلیه السلام ته له پلاره هیڅ څه په میراث نه وو پاتې شوي، هغه نه یوازې د مهربان پلار له پالنې د محرومیت درد څکلی وو او په شپږ کلنۍ کې د مور له تودې او مهربانې غېږې محروم شو، بلکې خپله ځواني ئې په تنګسې او ناداری کې پیل کړه اوږده موده ئې شپنې وکړه، خو لاډ بر وخت نه وو تېر شوی چې د قریشو تر ټولو شتمنې او صالح میرمنې لومړی د تجارت په چارو کې ورسره شریک کړ، بیا ئې د ازدواج وړاندیز ورته وکړ او په دې سره ئې له تنګسې د وتلو لار پر مخ پرانستل شوه.

۹-۱۱: د دې لپاره چې الله تعالی ته یتیم ومونديې او مأوی ئې درکړه، لارورکی ئې ومونديې او لارښودنه ئې وکړه، محتاج ئې ومونديې شتمن ئې کړې، نو د دغو نعمتونو تقاضاوې دا دي:

الف: پر یتیم غصه مه کوه، له یتیم سره په خپلې معاملې او چلند کې هغه ورځې رایادوه چې یتیم وې او متولي او پالونکي ته محتاج.

ب: څوک چې د هدایت کېدو تلوسه لري، د لار موندو په لټه کې وي، ستا مرستې ته اړ وي ، خپله مرسته مه تري سپومه، باید په ډېر زړه سوي سره د هغه لارښوونه وکړې، مګر الله تعالی ته هدایت ته محتاج ونه مونديې او پرتا ئې پېرزوینه ونه کړه؟ د دې نعمت شکر دا تقاضا لري چې هیڅ سوال کوونکی او د لارښوونې محتاج انسان ونه رټې او د نه ځواب ورنه کړې، که څه هم د پوښتنو په وخت کې بې ادبي تري وشي او د لارښود د احترام له پولو واوړي.

که څه هم دا آیت (و اما السائل فلاتنهر) په مستقله توګه او له مخکنیو آیتونو سره له ارتباط پرته بله معنا هم ورکولی شي او کېدی شي داسې ترجمه شي: او

سوالګر مه رټه، که کوم فقیر او محتاج انسان له تا مرسته وغواړي، یا مرسته ورسره وکړه او که د مرستې توان نه لري نو په خوږه ژبه ئې ځواب کړه او له رټلو ئې ډډه وکړه. خو د دې لپاره چې دلته د مخکنیو او وروستنیو آیتونو ترمنځ خاص تړاو شته او دا دري وروستي آیتونه د مخکنیو درېو په مقابل کې په مرتب ډول اود هغوی د فرعې او مقتضا په څېر راغلي او دا لسم آیت (واما السائل فلا تنهر) د اووم آیت (و وجدك ضالا فهدى) په مقابل کې راغلی، نو ځکه له (سائل) نه د ګدا او سوالګر معنا نشو اخیستی.

ج: د دې لپاره چې د کلام په ترتیب کې دا آیت د اتم آیت (و وجدك عائلا فاغنى) په مقابل کې ذکر شوی، باید د همدې تړاو په رڼا کې توضیح شي. او معنا ئې دا ده: ته خپل رب له احتیاج او فقره وژغورلې، شتمن ئې کړې، له حلالو لارو ئې ستا اړتیاوې پوره کړې، د دې الهي نعمتونو په مقابل کې پر تا لازم ده چې:

الف: خپله غنا او شتمني به الهي نعمت او پېرزوینه ګڼې، نه د خپل هنر، پوهې او هڅو نتیجه، دا ځکه چې ستا هنر، کمال او تکل هم الهي پېرزوینه او عنایت دی نه ستا شخصي او ذاتي وړتیا. څوك چې خپله شتمني الهي عنایت او پېرزوینه وګڼي، شاکر بنده ترې جوړ شي، په نعمتونو کې د تصرف په وخت کې احتیاط کوي او د حرامو موخو لپاره ترې کار نه اخلي، خو څوك چې خپله شتمني خپل ذاتي کمال وګڼي او خپل مال او دولت د خپلو هڅو او کمال نتیجه وګڼي، د قارون په څېر به شي، شتمني به ئې مغرور کړي، ، پر نورو به د لوبي احساس کوي، نور به د مال دولت نه درلودو په وجه سپك او حقیر ګڼي، فساد ته به ملا ترې او خپل دولت به د فساد خورولو په لار کې کاروي.

ب: باید دهغه چا په څېر نشې چې نه په ژبه د نعمت شکر په ځای کوي او نه ئې په څېرې کې آثار راڅرګند ېږي او نه ئې په تصرفاتو کې ننبه، یا ئې پټوي او یا ئې حقیر شمېري او د یادولو او شکر کولو وړ ئې نه ګڼي. که په دې باور یې چې د هر څه ورکړه د الله له لوري ده، نو په نعمتونو ئې اعتراف کوه او د محرومیتونو یادول او شکوه او شکایت کول پرېږده.

الشرح

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الشرح (پرانستل) دی، اته آیتونه لري، د آیتونو اوږدوالی، وزن او غږ ئې سره ورته او ډېر ښکلی او خوندور دی، د لومړیو څلورو آیتونو فواصل ئې د (صدرك) هموزنه صیغې دي، ورپسې دوه آیتونه په (یسراً) پای ته رسېدلي او دوه وروستي آیتونه ئې د (فانصب) او (فارغب) په الفاظو پای مومي. دا هم په مکي دور کې نازله شوې سوره ده، متن او محتوا ئې او د (الضحی) له سورې سره ئې همغږي او ورته والی ښیي چې دا دواړه سورې په یوه وخت کې یوه په بلې پسې، لومړی (الضحی) او ورپسې (الشرح) نازله شوې، د دې سورې له آیتونو هم معلومېږي چې په دې وخت کې پیغمبرعلیه السلام د سختو ستونزو او کړاوونو په محاصره کې وو، د فشارونو، ګوابښونو او مشکلاتو په دې توري او ستونزمنې شپې کې لومړی د الضحی د سورې په ترڅ کې ده ته ډاډ او اطمئنان ورکړی شو چې دا تیاره شپه پای ته رسي، د روښانه راتلونکې رونې سباوون به راځي او هره راتلونکې ورځ به دې تر مخکې غوره وي، ورپسې د الشرح په سوره کې راغلي چې آیا الله تعالی تا ته (انشراح صدر) درپه برخه نه کړه؟ آیا هغه (ملا ماتونکی بار) ئې ستا له اوږو لرې نکړ؟ آیا ستا کار ته مو رونق ورنکړ؟ او ستا نوم او شهرت مو لوړ

نکړ؟ لکه څنګه چې تر دې د مخه ئې ستا ډېرې ستونزې حل کړې، باید ډاډه وې چې پاتې ستونزې به هم حتماً حل شي.

بسم الله الرحمن الرحيم

Ù)R& üf Ï¼Ë$ÇÌÈ 8‘ør š• Zã $Zè-Êrr ÇÌÈ 8‘ô ¹ 7 9 ÷yŽÔ$ Ó9&

Îêãø$ì B Þ] ÇÎÈ #žê çÎêãø$ì B Þî ÇÍÈ 8•øË 7 9 $Zèù‘r ÇÌÈ 8•ôß

ÇÌÈ = îö$ 7Îf 4<Ìr ÇÐÈ é- ÁR$ Mø•ù #Œîù ÇÏÈ #žê ç

۱- آیا ستا سینه مو نکړه درته پراخه؟ ۲- او آیا کوز مو له تا نکړ ستا درونډ پیټی؟ ۳- هغه چې ئې ستا ملا ماتوله. ۴- او درته لوړ مو کړ ستا ذکر. ۵- نو بې شکه هرې ستونزې سره وه یوه آسانې. ۶- نو بې شکه هرې ستونزې سره وې به آسانې. ۷- نو کله چې فارغ شې، بیا هاند پیل کړه. ۸- او په لوړې د خپل رب دې رغبت وکړه.

۱- د (انشراح صدر) دقیقه معنا باید لومړی په خپله په قرآن کې ولټوو، که په دې موفق شوو چې واضح او څرګند مفهوم ئې په قرآن کې ومومو، نو باید په همدې اکتفا وکړو او بلې مرجع ته له رجوع ډډه وکړو، قرآن حکیم داسې دی چې یوه برخه ئې بله برخه تشریح کوي، د (شرح صدر) په اړه څو آیتونه په قرآن کې داسې راغلي:

فَمَن يُرِدِ اللَّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً حَرَجاً كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُون. الانعام: ۱۲۵

څوک چې الله تعالی ئې لارښوونه وغواړي نو سینه ئې اسلام ته پرانیزي او د چا بې لارښتوب چې وغواړي نو سینه ئې ورتنګه کړي، داسې لکه آسمان ته

چې خپژي، همداراز الله پر هغو ناپاکي تپي چې ایمان نه راوړي.

أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّه ... الزمر: ۲۲

آیا هغه چې الله ئې سینه د اسلام لپاره پرانیستې او د خپل رب له لوري رڼا کې دی...

د موسی علیه السلام د قصې په ترڅ کې هم دا لفظ کارول شوی، هغه وخت چې دی د مظلومو بني اسرائیلو د ژغورنې لپاره د فرعون مقابلې ته په تلو مأمور شو، نو هغه خپله ناتواني په دې صیغه اظهار کړه:

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ * وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلاَ يَنطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ* الشعراء: ۱۲-۱۳

وئې ویل: اې زما ربه! زه وېرېږم چې تکذیب به مې کړي، سینه مې تنګېږي او ژبه به مې سمه نه خوځېږي، هارون ته ئې ولېږه.

بیا وایي:

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي* طه: ۲۵-۲۸

وئې ویل: اې زما ربه! سینه مې راته پرانېزه، کار مې راته آسانه کړه، د ژبې عقده (غوټه) مې راته وسپړه، تر څو مې په خبره پوه شي.

په لومړیو آیتونو کې شرح صدر د سینې د تنګوالي په مقابل کې راغلې او معنا ئې د هر ډول تشویش، ذهني اضطراب او هر راز شك او شبهې رفع کول او د اسلام د منلو لپاره د ده زړه تیارول او په دې ئې قانع کول دي چې د اسلام لاره حق ده او څه چې اسلام د عقیدې، اخلاق، عدالت، تمدن او تهذیب په اړه ویلي سل په سلو کې حقیقت لري.

او په وروستیو آیتونو کې شرح صدر د سینې د هغې تنګوالي په ارتباط راغلې چې وېره او خوف ئې لامل وي، د خپلې دندې او مأموریت له سترواليو وېره، له دې وېرې چې د دې درومند بار د وړلو توان به ونه لري، له دې وېرې چې مخاطب به پرې بد ګماني وکړي، په خبره به ئې سم پوه نکړی شي، د پراخې حوصلې او د

ضروري فصاحت او د ژبې ښه طلاقت د نشتوالي وېره.

د انشراح صدر دغو معانيو ته په پام سره د دې سورې د لومړي آيت تفسير دا دی:

پيغمبرعليه السلام له بعثت نه مخکې په ټولنې له حاکم وضعيته، له شرك، جهل، فساد او ظلم نه، سخت پرېشانه او مضطرب وو او له دې دردناك حالته د خلکو د ژغورنې د لارو چارو په لټه کې وو. د وحي په نزول سره هغه خپل ورك مشال وموندو، اضطراب او پرېشاني ئې رفع شوه، زړه ئې ډاډه او مطمئن شو چې له دغې لارې او په دغو لارښوونو سره کولی شي خپله ټولنه له تباهۍ وژغوري او د دنيوي او اخروي سعادت په لوري ئې هدايت کړي.

نو د دې وينا چې آيا ستا سينه مو درته پراخه نکړه؟ معنا دا ده چې آيا تا ته مو پراخه حوصله درنکړه؟ آيا ستا تشويشونه مو رفع نکړل؟ آيا ستا زړه مو ډاډه او مطمئن نه کړ؟ آيا تا ته مو راسخ عزم او مضبوطه اراده درنکړه؟

پيغمبرعليه السلام د دغې (انشراح صدر) په وجه وتوانېدو چې د رسالت دا درونده پېټی پر خپلو اوږو يوسي، د سترو سترو مخالفتونو، عنادونو او حسادتونو په وړاندې ثابت قدمه پاتې شي، د ستونزمن دعوت او اوږدې او ملاماتوونکې مبارزې ستونزې او لوړې ژورې ئې راسخ عزم او مضبوط هوډ کمزورى او متزلزل نکړی شي، د جهل وهلي او شرك ځپلي قوم د جهالتونو او لجاجتونو په وړاندې په سړه سينه او پراخه حوصله ودرېږي، د هيڅ ځواك فشارونه او ګوابنونه ئې له خپلې لارې منصرف نکړی شي، هيڅ کله مأيوس نشي، په ډاډه زړه او د حق په حتمي بري بشپړ باور او اطمئنان او په الهي مرستې کامل اعتماد سره مخکې ولاړ شي، نه ئې د ناپوه مخاطبينو له حيرت او تعجب ډکې سترګې پرېشان او مأيوس کړي او نه ئې د کينه کښو او حسود مخالفينو قهرجنې سترګې له خپله ځايه وخوځوي. .

۲ - ۳: دلته کوم درونده پېټی داسې ګڼل شوی چې نږدې وه د دې اولوا العزم پيغمبر ملا ماته کړي؟ که څه هم په آيت کې نه دی ښودل شوی خو له قرائنو په

واضح توګه معلومېږي چې دا دروند پېټی د هغه درد، پرېشانۍ او تشویش دروند پېټی وو چې پیغمبر علیه السلام له دې بابته احساساوو چې خلك ئې په شرك، جهل، ظلم او فساد کې لیدل او د ده حساس ضمیر ئې ځوراوو، د شرك او خرافاتو بازار ګرم وو، خلك ئې لیدل چې په خپل لاس به ئې مجسمه جوړه کړه او په وړاندې به ئې سجده کوله، فحشاء، بې‌حیائي او اخلاقي فساد هره خوا تر سترګو کېدو، خیانت، دوکه او ظلم عام شوي وو او د ټولنې په ټولو مناسباتو ئې خپل تور وزر غوړولی وو، زورور ظالم او کمزورى مظلوم او له خپلو ټولو انساني حقوقو محروم وو او هیڅا ئې د مظلومیت چیغې نه اورېدې، لونې ژوندې ښخېدې او ښځې په ذلت او سپکاوي کې ساتل کېدې، په ناروا قومي او نژادي نښتو کې د بې ګناه خلکو وینې توئېدې، د دوو قبیلو ترمنځ به یوه وړه پېښه په داسې خونړیو جګړو بدله شوه چې تر پېړیو پېړیو به ئې دوام وکړ او په زرهاوو بې ګناه خلك به پکې ووژل شول، چا چې وسله او لښکر نه درلود او د ځان دفاع ئې نه شوی کولی‌نه به ئې سر خوندي وو او نه مال، عزت او ناموس، پیغمبرعلیه السلام د دغه دردناك وضعیت له لیدو سخت ځورېدو او تل په دې لټه کې وو چې د نجات لار ورته پیدا کړي، د اندېښنو او تشویشونو په دغه حالت کې وحي پرې نازله شوه او الهي لارښوونو ئې مخه ورته رڼا کړه، په دې سره ئې د اندېښنو او تشویشونو هغه دروند پېټی له اوږو کوز شو، د خلکو د ژغورنې او نجات رمز په لاس ورغی او مطمئن شو چې توحید، په معاد ایمان او په رسالت باور او د الهي لارښوونو متابعت ته د خلکو په رابلو سره به نه یوازې د عربو جهل ځپلې ټولنه له دې درناك حالته ژغورل کېږي بلکې له دې لارې ټوله انساني نړۍ ژغورلی او سعادت ته ئې رسولی شي.

له دې مبارك آیته معلومېږي چې پیغمبرعلیه السلام د خپل امت په اړه څومره زړه سواند وو، په (انسان) ئې څومره زړه سوی او د ده له ژغورنې سره ئې څومره مینه وه؟ خپل رب ئې څنګه پېژاندو او د یوه پیغمبر په حیث ئې د خپل دروند مسئولیت په هکله څه احساس درلود؟ هره شېبه ئې څه حالت او څه احساس وو؟ دلته قرآن فرمایي چې دغه احساس نږدې وو د ده ملا ماته کړي، په بل ځای کې

فرمايي:

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلاَّ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ* الشعراء: ۳

ښايي ته خپل ځان وژنې د دې لپاره چې دوی ایمان نه راوړي، یعني د دوی د ایمان نه راوړو په وجه دومره اندېښنې کوې چې نږدې ده له اندېښنو ومرې؟

کله چې دا آیت نازل شو: (فاستقم کما امرت)، داسې استقامت وکړه لکه چې پرې ګمارل شوی یې، وئې ویل: دې آیت مې ملا راکړوپه کړه!! یعني خپل مأموریت ورته هومره درونده او حساس برېښي چې په بشپړه توګه ئې ترسره کول تر خپل وس او توان اوچت ګڼي.

قرآن په بل ځای کې فرمايي:

عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ* التوبه:۱۲۸

څه چې تاسو ځوروي پر ده ګران تمامېږي، ستاسو پر (هدایت او لارښوونې) حریص دی او د مؤمنانو په اړه ډېر زړه سواند او مهربان.

د درد او مسئولیت دغه احساس، د خلکو د هدایت او لارښونې ژوره تلوسه، د مؤمنانو په اړه زړه سوی او مهرباني همغه درونده پېټی جوړ کړی وو چې د پیغمبرعلیه السلام پر اوږوئې داسې درونده والی کاوو چې نږدې وه د دې اولوالعزم پیغمبر ملا ماته کړي.

ډېره د حیرانتیا خبره ده چې ځینو نومیالیو مفسرینودلته (وزر) د ګناه په معنا اخیستې او په شرح کې ئې دا آیت رااخیستی چې الله تعالی خپل پیغمبر علیه السلام ته فرمايي:

لیغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر: تر څو الله تا ته مخکني او وروستني ګناهونه وبخښي

دوی ته په ځواب کې وایو:

الف- له دې آیت نه وروسته آیت خو په ډېر صراحت سره وایي چې له دې وزر نه مراد (عسر) یعني ستونزې او کړاوونه دي نه ګناه.

ب - پیغمبر علیه السلام له بعثت نه مخکې کومه داسې ستره ګناه کړې چې له

دروندوالي ئې نږدې وه د ده ملا ماته شي؟!!

ج - نه يوازې د الشرح د سورې د نزول په وخت کې دا آيت نه وو نازل شوی، بلکې دا آيت د مدني دور په وروستيو کلونو کې او د حديبيې له معاهدې وروسته نازل شوی.

همدا راز متأسفانه ځينو درنو مفسرينو (شرح صدر) د (شق صدر) په معنا اخيستې، دوی په خپل ضعيف تعبير کې نه د شرح صدر هغې معنا ته اعتناء کړې چې د قرآن په ګڼو آيتونو کې راغلې او نه ئې هغه مطلب ته توجه کړې چې دا آيت ئې له وروستيو سره په ګډه افاده کوي، دې ته ئې نه دي کتلي چې که دا د شق صدر په معنا واخستی شي نو بايد په وروستي آيت کې د (وزر) معنا هم د وجود کوم غړی وي او دا خبره نه کوم قرآن پوه کولی شي او نه ئې کوم عربي قاموس مني!!

۴ـ د دې آيت په اړه څو خبرو ته توجه ولرئ:

الف: دښمن هڅه کوي د پيغمبر عليه السلام په ضد خپلو تبليغاتو سره د دعوت مخه ئې ونيسي او خلك په ده او د ده په دعوت له ايمان راوړو منع کړي، چې څوك به مکې ته راتلو دوی به ورته ويل: دلته د محمد (عليه السلام) په نامه يو څوك راپاڅېدلی، د مکې په خلکو کې ئې شخړې راپيدا کړې، د پلار او زوی، ورور او ورور، ښځې او مېړه ترمنځ ئې اختلافات راولاړ کړي، له خپل پلرني دينه ئې بغاوت کړی، جادوګر دی، خبرو ته ئې غوږ مه نيسئ، د ده خوا ته مه ورځئ، داسې نه چې د جادو تر اغېز لاندې ئې راشئ او بې لارې شئ، دغه تبليغات د دې په ځای چې د ده او خلکو ترمنځ حايل شي او د ده خوا ته د خلکو د ورتلو مانع شي برعکس ئې خلك دې ته هڅول چې پلټنه وکړي او ځان په دې پوه کړي چې دا محمد (عليه السلام) څوك دی؟ څه غواړي؟ ولی ئې قريش مخالفت کوي؟ څوك چې د ده تر اغېز لاندې راغلي څه بدلون ئې په ژوند او افکارو کې راغلی؟ د دښمن دا معاندانه تبليغات د دې باعث شو چې نوم ئې تر هر چا ورسېږي، شهرت ئې له مکې بهر ووځي او له مکې بهر هم خلك د ده له نامه سره آشنا شي.

ب: دلته د (رفعنا ذكرك) په ځای (رفعنا لك ذكرك) راغلی او دا ښيي چې دغه

شهرت له ده سره مرسته وکړه، خلکو ته د ده د دعوت په رسېدو کې ئې ګټه درلوده، د ده کار ئې ورته آسان کړ، خلك ئې وهڅول چې د ده خوا ته راشي، د ده خبره واوري او د ده په دعوت ځان پوه کړي، د دښمن تبليغاتو د دې په ځای چې ده او د ده دعوت ته کوم تاوان ورسوي او د خلکو د راتلو مانع شي برعکس ئې خلك د ده خوا ته راوستل، هغه ځای ته چې د ده لاس نه رسېدو او هغو خلکو ته چې د ده غږ نه رسېدو، د (رفع ذکر) او د ده شهرت لوړېدو په نتيجه د نورو سيمو خلك هم د ده له نامه او له هدف او دعوت سره آشنا شول. که څه هم ځينو درنو مفسرينو له (رفع ذکر) نه دا مراد کړې چې تر قيامته به د الله تعالى د نامه ترڅنګ د محمد عليه السلام نوم اخيستل کېږي، په آذانونو کې به يادېږي او درودونه به پرې ويل کېږي، خو دلته او د سورې د بحث له موضوع سره په ارتباط کې ئې ښه او دقيق تعبير مخکنی تعبير دی.

ج: دا الهي وړاند وينه ترسره شوه، چا ګمان کاوو چې د پيغمبرعليه السلام او د ده د دعوت کار به له ضعف، ناتوانۍ، د يارانو او پلويانو کمښت، د قوم شديد مخالفتونو، ګوابښونو، فشارونو، محاصرو، سره سره داسې ژر هغې مرحلې ته ورسېږي چې د عربو ټوله پراخه سيمه به د ده تر سلطې لاندې راشي، د سيمې ټول قومونه به د ده دعوت ومني، له ده سره به ملګري شي، د ده د الهي اهدافو لپاره به هرې قربانۍ ته چمتو شي، ټول به د الله تعالى د نامه ترڅنګ د ده نوم ياد کړي، په مليونووو او مليارډونو انسانان به تر قيامته په ده درودونه لېږي، د ده په نامه به افتخار کوي او خپل نوم به د ده په نامه ښايسته کوي.

۵ - ۲: په دغو دواړو آيتونو کې څو ظريفو نقطو ته توجه وکړئ:

الف: د دې په ځای چې وويلی شي: له هرې ستونزې وروسته به يوه آساني وي، ويل شوي: له هرې ستونزې سره به يوه آساني وي، يعني د ستونزې او آسانۍ ترمنځ فاصله او واټن نشته، خوا په خوا کې دي، آساني د ستونزو په منځ کې ولټوئ، سختې ورځې ډېرې اوږدې نه وي، ژر پای ته رسي، آساني به ئې په خوا کې ومومئ.

ب: په دوو آيتونو کې د دې مطلب تکرار ښيي چې يو ئې په تېرې زمانې پورې اړه لري او بل ئې په حال او راتلونکې پورې، په دې معنا: لکه څنګه چې دې مخکې ولېدل چې ډېرې ستونزمنې شپې ورځې تېرې شوې، په هرې ستونزې پسې آساني راغله، همداسې به اوسنۍ سختې ورځې هم تېرې شي او د بريا او خوشحالۍ ورځې به راشي، (كان مع العسر يسرا ، سيكون مع العسر يسراً)

او يا دا چې العسر (کړاو) په دواړو آيتونو کې د معرفه په صيغه راغلی او مراد ئې يو دی، خو يسر (آساني) په دواړو آيتونو کې د نکره په صيغه راغلې، چې ښېلې ښېلې آسانۍ افاده کوي، يعنی له هرې ستونزې سره دوه آسانۍ جوخت وي، يوه ئې په دنيا کې او بله ئې په آخرت کې، نو بايد ډاډه وې چې له هرې ماتې سره بریاوې شته، په هرې تورې شپې پسې رڼا ورځ شته، مأيوس او ناهيلي کېږه مه، ستا رب په هر کړاو پسې د دوو آسانيو وعده درکړې، داسې نه چې خپله روحيه له لاسه ورکړې، مأيوس او ناامېده شې، سست شې، شور، شوق او نشاط دې له لاسه ورکړې، د سختو ورځو په ليدو سره د ناتوانۍ او ضعف احساس وکړې، هيله من اوسه چې له هرې ستونزې وروسته دوه آسانۍ درته انتظار کوي، دا د الله تعالى قطعي او نه بدلېدونکې وعده ده.

۷- دا آيت مونږ ته وايي چې دنيا د قرار او فراغت ځای نه دی، د مسلسل، پر له پسې او سترپا نه منونکو هاند او هڅو ځای دی، د اسلام له نظره دنيا د کار او زيار ځای دی، چې کله له يوه کاره فارغ شې بل ته بايد متې رابډوهې، بايد تل هڅه وکړې، سخته هڅه، دوامداره او په بشپړ انهماك سره، د الله تعالى په لار کې هڅه، کله د الله تعالى په عبادت کې، کله د دعوت په کار کې، کله د تعليم او تربيې په کار کې، کله د حلال رزق او روزي راپيدا کولو په کار کې، د قرار او آرام دار او کور جنت دی نه دنيا.

ډېره عجيبه ده چې ځينو د آيت ترکيب او سياق او سباق ته له پام کولو پرته، په ډېر تکلف سره او د مذهبي تعصب په حکم، د (فانصَب) لفظ (فانصِب) کوي، (ص) ته د (زور) په ځای (زېر) ورکوي او د نصبولو معنا تري راباسي او وايي: په دې

سره پیغمبر علیه السلام ته امر شوی چې له فارغېدو وروسته علي رضي الله عنه خپل ځای ناستی وټاکه!! دغو جنابانو ته چې د قرآن په اړه ئې بې باکي ته انسان حیران پاتې شي، وایو:

الف- دلته د (فانصب) لفظ د (فرغت) په مقابل کې راغلی، داسې لکه له دې مخکې چې یسر د عسر په مقابل کې راغلی، معنا ئې د فراغت عکس یعني زیار ایستل ده، نه بل څه، بله معنا ترې اخیستل له کرکجن تکلف نه پرته بل څه نشي کېدی. همدا راز د (فانصب) وزن باید (فارغب) ته ورته وي، د بلاغت تقاضا همدا ده، له دې نه (فانصِب) جوړول همغږي له منځه وړي.

ب- د دې آیت د نزول په وخت کې علي رضي الله عنه لا بالغ شوی هم نه وو.

ج - د پیغمبر علیه السلام عظمت او حقانیت له دې خبرې هم معلومېږي چې هغه په داسې حال کې رحلت وکړ چې هیڅوك ئې خپل ځای ناستی ونه ټاکو، مخصوصاً له خپلې کورنۍ څخه، راشدینو خلفاوو هم له خپلې کورنۍ څخه څوك ځای ناستی ونه ټاکو، که دوی دا کار کړی وی نو نن به هر ظالم پاچا خپل زوی، لور او مېرمن په دې نامه د تخت او تاج وارث او د ځان ځای ناستی او ولي عهد ټاکو چې د پیغمبر علیه السلام په سنت عمل کوي او ډېرو دین پلورونکو مفتیانو به دا فتوا ورکوله چې د اعلیحضرت همایوني دا کار د شریعت او سنت مطابق کار دی!! ډېر ناپوه او د دین له حقیقت او روح نه بې خبره انسان به په دې نه پوهېږي چې هر موروثي نظام ظالمانه او د عدل او انصاف مغایر نظام دی، دین د دې لپاره راغلی چې دغه ظالمانه موروثي نظامونه او د زور حکومتونه رانسکور کړي او د خپل زعیم د ټاکلو اختیار ولس ته ورکړي.

د - محال ده چې پیغمبر علیه السلام ته د الله تعالی له لوري د چا د نصبولو امر شوی وی او هغه دا کار نه وی کړی او محال ده چې د ده په لاس روزل شوو صحابه وو د ده له لوري د نصب شوي کس په ځای بل څوك غوره کړی وی!!

ه - که پیغمبر علیه السلام ته د الله تعالی له لوري د ځای ناستي د نصبولو امر شوی وی، نو دا امر به په داسې صریح الفاظو په قرآن کې راغلی وو لکه د موسی

علیه السلام په څنګ کې چې د هارون علیه السلام ذکر شوی، په ټول قرآن کې خو نه صراحتاً د علي رضي الله عنه نوم راغلی او نه اشارتاً د ده په اړه څه ویل شوي.

۸- په هر حالت کې باید ستا رغبت د الله تعالی په لوري وي، داسې نه چې په کوم کار کې مشغولتیا تا د خپل رب له یاده غافل کړي، د الله تعالی یاد به تل ستا په ژبه او زړه وي، یوه شېبه به نه ترې غافله کېږې، په هر کار کې به د ده رضا لټوې او د زړه میلان به دې تل د الله تعالی په لوري وي.

که په دې وروستیو مبارکو آیتونو کې راغلي دوه مطلبه (دوامداره او سترې نه منونکې هڅه، د الله په لوري رغبت) د ټولې سورې د آیتونو په رڼا کې وڅېړو، معنا به ئې دا وي:

ستونزې به هرومرو پای ته رسي، ډاډه اوسه چې د آسانۍ او خوشحالۍ ورځې راتلونکې دي، خو داسې نه چې د سختو ورځو د پای ته رسېدو او له ستونزو او کړاوونو نه د فراغت په وخت کې له خپلو هڅو لاس واخلې، خپله مبارزه متوقف کړې او د دنیا زرق و برق ته متمایل شې، بر عکس باید خپلو دائمي او سترې نه منونکو هڅو ته دوام ورکړې او رغبت دې یوازې د الله تعالی په لوري وي.

التين

د سورې معرفي

د دې سورې نوم التين (انځر) دی، چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۸ آیتونه لري، د آیتونو فواصل ئې د لومړي آیت د دوو صیغو په څېر دی، لومړی او شپږم آیت ئې د زیتون او ممنون په صیغو پای ته رسېدلي، نور ئې (التين) ته ورته صیغو باندې، د څلورم آیت د پای صیغه، تقویم ده چې د غږ له پلوه التين ته ورته دی. په مکه مکرمه کې نازله شوې، د بحث محوري موضوع ئې د دې مطلب ثابتول دی چې الله تعالی (احکم الحاکمین) دی او عملونو ته عادلانه بدله ورکوي. د دې ادعا د اثبات لپاره د انساني شخصیتونو دوه ډېلګې او د دوی د عملونو پایلې زمونږ مخې ته ږدي، یو هغه چې تر ټولو ټیټ او پرېوتي مقام ته رسېدلی، له اخلاقي او معنوي پلوه د الله تعالی ترټولو مخلوقاتو ټیټ تللی، دومره ټیټ پرېوتی چې هر څه تري لوړ او اوچت دي. بل ئې هغه مؤمن بنده دی چې عملونه ئې صالح او نېك دي او د خپلو نېکو عملونو غوره بدله په دوامداره او پر له پسې توګه ترلاسه کوي. دا په داسې حال کې چې الله تعالی دا دواړه انسانان، له هغو ټولو ژورو توپیرونو سره چې د دوی په کړو وړو کې شته، په ډېر غوره جوړښت او تقویم کې پیدا کړي، ډېر غوره او ښاېسته استعدادونه او فضایل ئې د دوی په خټه کې ایښي، د

استعدادونو له مخې ئې پر ټولو مخلوقاتو دوی ته فضیلت ورکړی، خو یو ئې د فضیلت او شرف لوړو لوړو څوکو ته ورسېږي او بل ئې د رذالت او سپکتوب په ژورو ژورو کندو کې پرېږدي، د دوی هر یو د دوو لارو مقطع باندې ودرېدلی، یوه ئې د لاندې تلو هغه لار غوره کړې، چې ځوړه ده، ورو ورو ټیټېږي او په هغه ځای پای ته رسي چې تر ټولو ټیټ او پرېوتی ځای دی، بل هغه لار غوره کړې چې لوړ درومي او ورو ورو لوړېږي او په هغه ځای منتهي کېږي چې تر ټولو لوړه څوکه ده او د عزت او شرف تر ټولو لوړ مقام. دلته د انسان په متفاوت انتخاب، بېلو بېلو تګلارو او مختلفو عملونو او کړو وړو بېل بېل نتایج مرتب کېږي او دا ښیي چې په دې عالم کې د مکافات او مجازات سنت حاکم دی، هر عمل ته مناسبه بدله او سزا ورکول کېږي، له هر چا سره د ده د کړو وړو له مخې معامله کېږي. نو د دې حقیقت له مشاهدې او لیدو سره سره څنګه او په کوم دلیل له دې انکار کوې چې یوم الدین د مکافات او مجازات وروستی ورځ په مخکې لرې، محاسبه به درسره کېږي او د خپلو عملونو مناسبه او عادلانه سزا به ګوري؟! د دې تکذیب لپاره څه دلیل لرې؟!! کوم څه، کومه اندېښنه، کومه وجه او کوم دلیل د دې باعث شوی چې په یوم الدین کې له الهي محاسبې انکار وکړې؟! مګر ته په دې نه پوهېږې چې الله تعالی (احکم الحاکمین) دی؟ مګر نه ګورې چې (احکم الحاکمین خدای) عملاً انسان ته د خپلو کړو وړو بدله او سزا ورکوي؟ آیا دا د منلو ده چې په تا کې به د ښه او بد ترمنځ د قضاوت او د حق او باطل او مظلوم او ظالم ترمنځ د حکمیت استعداد وي خو هغه الله تعالی به په دې صفت متصف نه وي چې تا ته ئې دا استعداد درکړی ؟!! په انسان کې د حکمیت صفت د دې نښه ده چې پیدا کوونکی به ئې حتماً (احکم الحاکمین) وي.

د سورې په پیل کې د پیغمبرانو علیهم السلام د بعثت او د وحي د مهبط په څلورو ځایونو لوړه شوې، په شام، فلسطین، طورسینا او بلدالامین (مکه مکرمه)، چې دا د جلیل القدر پیغمبرانو د بعثت ټاټوبي او د سترو سترو الهي او دیني خوځښتونو او نهضتونو مهد او د نومیالیو او باعظمته شخصیتونو زېږنتونونه

دي، دغه سيمې د دې ادعا د اثبات لپاره د شاهد په توګه وړاندې کوي چې انسان په ډېر غوره تقويم او جوړښت کې پيدا شوی، د پيغمبرانو لوړ لوړ شخصيتونه پدې شهادت ورکوي چې په انسان کې لوړ لوړ استعدادونه اينبودل شوي،د وحي د نزول په دغو څلورو سيمو کې د سترو سترو شخصيتونو پيدا ښت ښيي چې د انسان په فطرت کې ډېر لوړ استعدادونه او اوچتې وړتياوې اينبودل شوې، څوك چې توانېدلي د خپل ضمير دا استعدادونه ځلانده کړي او ترې کار واخلي د عظمت او شرف لوړو لوړو څوکو ته رسېدلي. دا په انسان پورې مربوط ده چې د خپلو فطري وړتياوو په کارولو کې کومه لار غوره کوي؟! د خپل غوره فطرت غږ او غوښتنو ته مثبت ځواب وايي د شرف او عزت لوړو څوکو ته د رسېدو په لار دروميږي او که د رد ځواب ورکوي، د ځوړ لار غوره کوي او د ذلت او رذالت ژورو کندو کې پرېوځي؟!!

بسم الله الرحمن الرحيم

Ô)9 ÇÌÈ Âú üBF[$$#7Ø$# ‹»dr ÇÈ ûüÏ•Å íqÔr ÇÈ Ëqç"9$r Ëüï09$r

ÇÍÈ Ðfèp? Ç¡ôn& þî `»¡ YYZ}{

۱- پدې انځر، پدې زيتون باندې قسم. ۲- په طور سينين باندې قسم. ۳- پدغه خوندي ښار باندې قسم. ۴- بې شکه چې انسان مو پيدا کړی دی په ډېر غوره جوړښت کې.

۱-۴: دلته په څلورو شيانو لوړه شوې او د قسمونوپه پای کې ويل شوي چې: بې شکه چې انسان مو پيدا کړی دی تر ټولو غوره جوړښت کې.
د دغو قسمونو په اړه د مفسرينو ترمنځ د زيات اختلاف شاهد يو، مونږ د

اختصار لپاره د کمزورو او ضعیفو آراوو له راوړلو ډډه کوو، یوازې هغه رأیه رااخلو چې ترټولو دقیقه او د سورې له مضامینو سره مطابق او د آیتونو ترمنځ دقیق ارتباط ئې تائیدوي. د وضاحت لپاره لاندې عرائض لرو:

پدې آیتونو کې د (طور سینین) او(بلدالامین) مفهوم کاملاً واضح او روښانه دی او قرآن په خپله د هغوی وضاحت کړی، طور سینین د موسی علیه السلام مبعث دی او بلد الامین، مکه مکرمه چې د اسمعیل علیه السلام او محمدعلیه السلام مبعث دی او په هغې کې د ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام په لاس کعبه بنا شوې. که د قرآن د نورو آیتونو په رڼا کې غور وکړو نو دا خبره راته جوتېږي چې د دغو دواړو ترمنځ یو ځانګړی شباهت او مناسبت شته او هغه دا چې دواړه د پیغمبرانو مبعث او د وحي مهبط دي، په یوه کې موسی علیه السلام په پیغمبرۍ مبعوث او د فرعون په مقابله مأمور شو او بل ئې د ابراهیم، اسمعیل او محمد علیهم السلام د بعثت او دعوت غټږ. له ځواب سره د دغو دواړو قسمونو ارتباط هم ډېر څرګند او واضح دی او هغه دا چې دا دواړه ځایونه چې د نړۍ ستر ستر شخصیتونه ئې په غټږ کې پاتې شوي، پدې خبرې شهادت ورکوي چې واقعاً انسان په ډېر غوره جوړښت کې پیدا شوی او ډېر ستر ستر استعدادونه پکې ایښودل شوي، د دغه اوچت او لوړ جوړښت څو څرګندې ببلګې ئې دغه جلیل القدره پیغمبران دي، که په انسان کې دا اوچت استعدادونه نه وی نو د پیغمبرانو په څېر عظیم او جلیل القدره شخصیتونه به پدوی کې نه راپیدا کېدل. مګر نه ګورئ چې دغه جلیل القدر پیغمبران د عظمت او لوړوالي کوم کوم مقام ته رسېدلي، هر یوه د سترو انقلابونو لارښوونه کړې، د دوی په لاس ظالم استبدادي نظامونه نسکور شوي، د عدالت او آزادۍ ډیوه ئې بله کړې، د دې ډیوې په رڼا کې مظلومو او محرومو انسانانو ته د ډاډمن او سرلوړي ژوند شرایط برابر شوي، په جهل وهلې ټولنې کې د رونړ مشعل په څېر ځلېدلي، تورې تیارې شپې ئې روښانه کړې، آیا همدا کافي نده چې ووایو: واقعاً انسان په ډېر غوره تقویم کې پیدا شوی او په هغه کې ستر او عظیم استعدادونه ایښودل شوي؟

خو له ځواب سره د دوو لومړنيو قسمونو په ارتباط پوهېدل غوره غواړي. پدې اړه څو خبرې په پام کې ولرئ:

د يوه بليغ کلام يو ستر خصوصيت دا وي چې د ېبلو ېبلو برخو ترمنځ ئې تړاو، نظم او تنسيق وي، د دغه اصل له مخې بايد دوه لومړي قسمونه له دوو وروستيو سره شباهت ولري. که دوه وروستي قسمونه خاصو ځايونو ته اشاره کوي، پکار دا ده چې دوه لومړي قسمونه هم دېته ورته ځايونو ته اشاره وکړي. خو بايد وګورو چې په (التين) او (الزيتون) کې د دې امکان او احتمال شته که نه؟ ځواب دا دی چې هو؛ په څو دليله: لومړی دا چې د کلام له فحوی معلومېږي چې په لومړي آيت کې (البلد) مقدر دی، د درېيم آيت له (و هذ البلد الامين) نه همدا خبره معلومېږي، يعني په لومړي آيت کې د انځر او زيتون په سيمو لوړه شوې. دوهم دا چې د دې سورې د نازلېدو په وخت کې فلسطين د اعلی زيتون په درلودو مشهور وو او شام د اعلی انځر په درلودو، چې چا به د زيتون نوم واخيست نو فلسطين به ئې مخې ته راغی او چې د انځر نوم به ئې واخيست نو شام به ئې ذهن ته راغی، دا داسې وګڼئ لکه څوک چې په پاکستان کې د خربوزه نوم واخلي نو فوراً ئې افغانستان ذهن ته راشي او که په افغانستان کې د ام يا کېلې نوم واخلي نو سمدلاسه ئې پاکستان سترګو ته ودرېږي، دا ډېره عامه ده چې اکثراً ځايونه د خپلو خاصو مېوو په نامه يادېږي. عربانو معمولاً په خپلو محاوراتو کې مختلف ټاټوبي د خپلو ځانګړو او خاصو مېوو په نامه يادول، که به چا د څو ملکونو په څنګ کې د زيتون او انځر نوم اخيستو نو لدې نه ئې د شام او فلسطين معنی اخيستله. درېيم دا چې دغو دواړو ځايونو ته د قرآن په څو آيتونو کې اشاره شوې او د طورسينين او بلد الامين په څېر د پيغمبرانو د بعثت مبارک ټاټوبي ګڼل شوي. څلورم دا چې که د ځينو مفسرينو د رأيې مطابق (التين) او (الزيتون) فقط مېوه وګڼو او په خوا کې ئې (البلد) مقدر ونه بولو نو له يوې خوا د دغو څلورو قسمونو ترمنځ شباهت او يووالی نشو په ګوته کولی او له بلې خوا د قسمونو او ځواب ترمنځ تړاو او ارتباط نشو ښودلی. شام او فلسطين چې دلته په (التين) او (الزيتون) سره ياد شوي، له

(طور سينين) او (البلد الامين) سره لدې لحاظه شباهت لري چې هلته د سليمان، داؤد، عيسى او ابراهيم عليهم السلام په څېر پيغمبران مبعوث شوي. او پدې سره د ټولو قسمونو ژور او دقيق ارتباط له ځواب سره څرګندېږي. يعني هغه باعظمته او ستر ستر شخصيتونه چې پدغو ځلورو سيمو شام، فلسطين، طور سينين او البلد الامين کې راولاړ شوي، تلپاتې حماسې ئې جوړې کړې او د ډېر لوړ او اوچت انساني شخصيت ښکلګې ئې وړاندې کړې، پدې شهادت ورکوي چې الله تعالى په انسان کې څومره لوړ استعدادونه ايښي او په څومره غوره او احسن تقويم او جوړښت کې ئې پيدا کړی!!

- څوك چې التين او الزيتون يوازې د مېوو په معنا نيسي او د قسمونو او ځواب تر منځ ئې د ارتباط په اړه وايي: لکه څنګه چې په مېوو کې انځر او زيتون ډېرې ښې مېوې دي همداراز انسان هم په ډېر غوره جوړښت کې پيدا شوی!! د دوی په ځواب کې وايو: دا به څنګه ثابتوئ چې دا دواړه مېوې تر نورو غوره دي، که تر نورو ښه وی نو په قرآن کې به د خرما او انګورو په ځای دوی د جنت د مېوو په سر کې يادې شوې وې!! د مېوو د ښه والي ئې د انسان له غوره پيدا ښت سره څه؟ له طورسينين او بلدالامين سره به ئې تړاو او همغږي څنګه ثابتوو؟ د قسم معنا خو دا ده چې قسم کوونکی مقسم به د خپلې ادعا د اثبات لپاره د شاهد په توګه وړاندې کوي، که په الله تعالى قسم کوي او وايي: والله چې رښتيا وايم، د ده د دې قسم معنا دا ده چې الله تعالى شاهد دی چې زه رښتيا وايم، نو دلته په انځر او زيتون باندې د قسم معنا دا ده چې دا دواړه شاهد دي چې انسان په ډېر غوره جوړښت او تقويم کې پيدا شوی، که له دې دواړو دوی ته منسوب سيمې؛ شام او فلسطين ونيولی شي، دا دواړه سيمې يقيناً په دې شهادت ورکوي چې انسان په ډېر غوره جوړښت او تقويم کې پيدا شوی، دا ځکه چې په دغو سيمو کې ستر ستر پيغمبران عليهم السلام تېر شوي او دوی د غوره انسان او د ده د اوچت او لوړ جوړښت څرګندې ښکلګې دي، خو په هغه بل تعبير سره خو له دغو آيتونو بې ربطه جملې جوړېږي.

óG-ù Ì»sî»Á9$(qëår (qæB#ä ûïï%Ëšv) ÇÎÈ û,ñÿ»™ Ø'ýÖ& pRŠŠ' Oê

È3ôn'Î ª! $ § ø& ÇÈ ëëÐ!$Î ¾è/ 7 ÓÉ3ã$Jù ÇÏÈ 5qæ¿ ïôî íô&

ÇÑÈ ûüÉÅ»tø$

۵- بيا مو رد کړ دی تر ټولو ټيټو ټيټ ته. ۶- مګر هغه چې ايمان ئې وي راوړی او کړي ئې وي سم سم عملونه، نو دوی لره به وي بدله تلپاتې. ۷- څه شي نو د دين درواغ ګڼلو ته ته اړ کړې؟ ۸- مګر نه دی خدای، احکم الحاکمين؟

۹۵.۶ : خو همدغه انسان، له همدې لوړ او ښاپسته جوړښت سره او له ټولو هغو لوړو لوړو او غوره استعدادونو سره چې د ده په فطرت کې ايښودل شوي، د ايمان له سمې لارې د کړېدو او انحراف په نتيجه کې او د کفر د لارې په غوره کولو سره، د دنائت، رذالت، جهل او وحشت داسې ژورې کندې ته پرېوځي چې تر هر ټيټ ټيټ شي، تر هر ځيرونکي حيوانه ډېر ځيرونکی، بې رحمه او وحشي شي، نه ئې په ظلم کې سيال پيدا کېږي او نه په جهل، بې رحمۍ او قساوت کې او عملاً ګورو چې له دې سقوط او هبوط نه هغه کسان ژغورل شوي چې د ايمان او صالح عمل لار ئې غوره کړې او په دې لار کې ئې د خپلو نېکو عملونو تلپاتې او نه شلېدونکې غوره او نېکه بدله ترلاسه کړې، عزت او سرلوړۍ ته رسېدلي. د يوه وېرونکي او (مدهش سقوط) او د بل (عزت او لوړ تګ) ښيي چې دلته زمونږ په نړۍ کې د مکافات او مجازات لړۍ شته، صالح هم د خپلو نېکو عملونو بدله تر لاسه کوي او طالح هم د خپلو بدو کړو وړو سزا ګوري، يو ئې فلاح، بريا او نجات مومي او بل ئې د ذلت او سپکاوي او نامرادۍ په ژورې کندې کې پرېوځي، هره شېبه عملونو ته د مناسبې

سزا ورکولو شاهد یو.

۷-۸: نو د عملونو د مکافات او مجازات د عملي بېلګو له مسلسل لیدو سره سره، څنګه او په کوم دلیل له (یوم الدین) نه انکارکوې؟! او ولې له انسان سره حساب و کتاب او محاسبه دروغ ګڼې؟

مګر ستا رب (احکم الحاکمین) نه دی؟ مګر ودې نه لیدل چې په دغو څلورو سیمو کې، د پیغمبرانو د بعثت سیمو کې، د حق او باطل ترمنځ د پرله پسې ننښتو په دغو څلورو میدانونو کې، په وار وار د احکم الحاکمین رب پربکړې، د حق د بریا او د باطل د ماتې په بڼه کې تکرار شوې؟!! حق پالونکي غالب شوي او باطل پالونکي مغلوب شوي؟! که څه هم د نزاع او ننښتو په سر کې حق پالونکي ډېر کمزوري او ضعیف او د باطل سنګر ډېر مضبوط او مجهز بربښېدو او هیڅا ئې د ماتې او زوال تصور نشو کولی!! که دلته او په دنیا کې د مکافات او مجازات لړۍ نه وای نو مسلط، مجهز او په ظاهر کې ډېر مضبوط او ځواکمن ستمګران باید تل برلاسي او غالب او پر ټولنې د تل لپاره مسلط پاتې کېدی او مستضعفین به هیڅکله د دوی له منګولو نشو وتلی او په دې نابرابرې نزاع او جګړې کې به ئې هیڅکله بریا نه په برخه کېده!! او دا مجهز ځواکونه به هیڅکله د دوی په لاسونو نه رانسکورېدل او د ځمکې خلافت به ئې نه په برخه کېدو، د ستمګرانو مواخذه او د شر او فساد پر ځواکونو د الهي عذاب راپرېوتل دا ښیي چې الله تعالی د دې عالم (حکم او حاکم) دی او د احکم الحاکمین رب پربکړې پکې نافذې او حاکمې دي.

العلق

د سورې معرفي

د دې سورې نوم العلق (ځوړند شوي) دی، چې له دوهمه آیته اخیستل شوی، ۱۹ آیتونه لري، دوه لومړي آیتونه ئې د خلق او علق په هموزنو صیغو او ورپسې درې آیتونه د اکرم، قلم او یعلم په صیغو او له شپږمه تر څوارلسمه ئې تقوی ته ورته هموزنو صیغو او له هغه وروسته څلور آیتونه ئې ناصیة ته ورته صیغو باندې پای ته رسېدلي او آخري آیت ئې د اقترب په صیغه داسې ختم شوی چې د سورې خوندور غږ او ښاېسته مد و جذر په ډېر ښکلي او موزون توګه تکمیل کړي. د اکثرو مفسرینو په اتفاق سره د دې سورې لومړي پنځه آیتونه ئې هغه لومړني نازل شوي آیتونه دي چې د حرا په غار کې پر پیغمبر علیه السلام نازل شول او په همدې سره د وحي د راتلو لړۍ پیل شوې. دوهمه برخه ئې هغه وخت نازل شوې چې پیغمبرعلیه السلام په علني او څرګنده توګه د کعبې خوا کې په لمانځه ودرېدو او د قریشو سردارانو د ده دا کار له خپل دین او مذهب نه څرګند بغاوت وګانړو او د جدي عکس العمل پرېکړه ئې وکړه، ابوجهل د دې صحنې په لیدو سره چې پیغمبرعلیه السلام د کعبې خوا ته په لمانځه ولاړ دی، د قریشو د مذهبي آدابو خلاف په نوې طریقه او بڼه عبادت کوي، جاهلانه حمیت ئې وپارېدو، نه د دې لپاره چې په خپل مذهب غیرت وکړي بلکې دا ئې د خپلې واکمنۍ او سلطې په ضد بغاوت ګاڼو، دا ئې د هغه څه خلاف بالو چې ده ته ئې اقتدار ورکړی وو. له ګوابنه په ډك غږ ئې پیغمبر علیه السلام ته وویل: نه غواړم چې بیا دې په دې حالت کې

وګورم، خو پیغمبر علیه السلام ورته اعتناء ونکړه، عبد الله بن عباس رضي الله عنهما روایت کوي چې یو ځلې پیغمبر علیه السلام په مقام ابراهیم کې په لمانځه ولاړ وو، ابو جهل ئې خوا ته تېرېدو، ودرېد او پیغمبر علیه السلام ته ئې وویل: آیا ته مې له داسې کاره نه وې منع کړی؟ په تندو الفاظو ئې هغه وګواښو، پیغمبر علیه السلام په پرېکنده الفاظو ځواب ورکړ، ابو جهل ورته وویل: ته په چا نازېږې، له چا مې وېروې، په خدای قسم چې د دې ځای اکثر اوسېدونکي له ما سره دي او زما پلویان تر هر چا زیات دي!! (رواه احمد، ترمذي، النسائي)

له نهمه آیته (ارءیت الذی ینهی عبداً اذا صلی) د سورې تر پایه پورې دغه جریان بیانېږي.

د سورې په لومړیو آیتونو کې چې د وحي د پیل لومړي آیتونه دي، د (قرائت)، (قلم) او (علم) یادونه ښیي چې د اسلام له نظره لیك، لوست او علم څومره اهمیت لري او په الهي وحي کې ئې مقام او منزلت څومره لوړ او مهم دی!!

د سورې دوهمه برخه ښیي چې پیغمبر علیه السلام د دغې برخې د نزول په وخت کې خپل دعوت علني کړی او د لومړي ځل لپاره د کعبې خوا ته په لمانځه ودرېدلی. او له دې وروسته ئې د ټولنې له حاکم نظام سره څرګنده او علني مبارزه پیل شوې.

بسم الله الرحمن الرحيم

---

7 Ø§r Ù¼Ø§ÇÌÈ @ãa ôÄ `»¡ §MY§,={ ÇÌÈ ,={ "Ï¼Ø§ 7 Îf ÉÐØ§f Ù¼Ø§

ÇÎÈ ÞèƒÓ9 $B `»¡ §MY§O=æ ÇÍÈ É=)¼Ø§f O=æ "Ï¼Ø§ÇÌÈ Ã•ø{ $

۱- ولوله په نوم د خپل رب، هغه چې پیدا ئې کړ. ۲- انسان ئې له ځوړندو پیدا کړ. ۳- ولوله چې رب دې ډېر کریم دی. ۴- آ چې په قلم ئې پوهه ورکړه.

۵- انسان ته ئې ورزده کړل څه چې نه پرې پوهېدو.

۱- په لومړي آیت کې څو مهمې خبرې زمونږ پام ځان ته جلبوي:

الف: د الله تعالى له لوري وحي د اقرأ (ولوله) په امر پیل شوې او دا ښیي چې د اسلام له نظره د (لوست) مقام او منزلت څومره لوړ دی او څومره اهمیت لري، دا د الله تعالى لومړی امر دی، په دغه امر سره ئې د وحي لېږل پیل کړي.

ب: لوستل د خپل رب په نامه او د هغه په مرسته پیل کړه، هغه رب چې هر څه ئې پیدا کړي، ته او دا هر څه یوازې یو رب لري، چې هم ستا رب دی او هم د نورو ټولو مخلوقاتو رب.

ج: د (اقرأ) له امره معلومېږي چې د وحي فرشتې باید دا لومړۍ وحي په لیکلې بڼې کې د پیغمبر علیه السلام مخې ته ایښې وي. په دې اړه لاندې روایت پوره وضاحت کوي:

عن عروة بن الزبير أن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت كان أول ما بدئ به رسول الله صلى الله عليه وسلم الرؤيا الصادقة في النوم فكان لا يرى رؤيا إلا جاءت مثل فلق الصبح ثم حبب إليه الخلاء فكان يلحق بغار حراء فيتحنث فيه قال والتحنث التعبد الليالي ذوات العدد قبل أن يرجع إلى أهله ويتزود لذلك ثم يرجع إلى خديجة فيتزود بمثلها حتى فجئه الحق وهو في غار حراء فجاءه الملك فقال اقرأ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما أنا بقارئ قال فأخذني فغطني حتى بلغ مني الجهد ثم أرسلني فقال أقرأ قلت ما أنا بقارئ فأخذني فغطني الثانية حتى بلغ مني الجهد ثم أرسلني فقال اقرأ قلت ما أنا بقارئ فأخذني فغطني الثالثة حتى بلغ مني الجهد ثم أرسلني فقال اقرأ باسم ربك الذي خلق خلق الإنسان من علق اقرأ وربك الأكرم الذي علم بالقلم الآيات إلى قوله علم الإنسان ما لم يعلم . رواه البخاري

عروة بن زبیر رضي الله عنه له عائشې رضي الله عنها روایت کوي چې پیغمبر علیه السلام ته تر وحي د مخه رښتونو او صادق خوبونو مخه کړه، هیڅ خوب

به ئې نه لید مګر دا چې د سباوون د رڼا په څېر به روښانه ختلو، بیا یوازیتوب ته متمایل شو، څو شپې ورځې به ئې د حرا په غار کې په عبادت تېرولې، څه خوراك څښاك به ئې له ځان سره واخیست، غره ته به ولاړ، څه وخت به ئې هلته یوازې تېر کړ، بیا به د خدیجې رضي الله عنها خوا ته راغی، ورته آذوقه به ئې له ځان سره واخیسته او غره ته به ولاړ، په همدغو شپو ورځو کې ناڅاپي یوه فرشته ورته راغله او ورته وئې ویل: ووایه! پیغمبرعلیه السلام فرمایي چې ما ورته وویل: زه لوستونکی نه یم، فرشتې په غېږ کې دومره کلك ونیولم چې حوصله مې سر ته ورسېده، نو پرې ئې ښودم او راته وئې ویل: ولوله! ما ورته وویل زه په لوستلو نه پوهېږم، هغې بیا په غېږ کې ټینګ کړم، دومره چې طاقت مې سلب شو، نو پرې ئې ښودم او راته وئې ویل ولوله! ما بیا ورته وویل زه لوستونکی نه یم، هغې بیا ټینګ ونیولم، هومره چې بې طاقته شوم، نو پرې ئې ښودم او راته وئې ویل: ولوله په نوم د خپل رب، هغه چې پیدا ئې کړ. انسان ئې له ځوړند شي پیدا کړ. ولوله چې رب دې ډېر کریم دی. هغه چې په قلم ئې ښودنه وکړه. انسان ته ئې هغه څه ورزده کړل چې نه پرې پوهېدو.

د دې حدیث له الفاظو معلومېږي چې حتماً کومه لیکنه د پیغمبر علیه السلام په مخې کې نیول شوې او ترې غوښتل شوي چې وئې لولي، که داسې نه وی نو پیغمبرعلیه السلام به نه ورته ویل چې زه لوستونکی نه یم، د دې په ځای به ئې ورته ویل چې څه ووایم؟

۲ـ په دې اړه چې (انسان له ځوړندو پیدا شوی) څو خبرې د توجه وړ دي:

الف: علق د علقة جمع ده، اصلي معنا ئې ځوړند ده او دلته په دې خاطر د جمع په صیغه راغلې چې له انسان نه مراد ټول انسانان دي، یعني ټول انسانان ئې له ځوړندو شیانو پیدا کړي.

ب: قرآن د ټولو ژوو پیدایښت له اوبو او د انسان د پیدایښت لومړی ماده خاوره او د جوړښت پیل ئې له نطفې ګڼي، باید وګورو چې ولې په دې آیت کې د انسان د پیدایښت پیل له (علقه) ښودل شوی؟ دوه توجیه مومو:

۱ـ ادبي ترکیب د دې تقاضا کوي چې د مخکني آیت په پای کې د (خلق) صیغې ته ورته صیغه د دې آیت په پای کې راغلې وی، تر څو د دواړو فواصل او وزن یو شانته شوی وی.

۲ـ دلته د انسان د پیدایښت دوه ډېر متفاوت حالتونه (کامل انسان) او (یو ځوړند توکی) یو د بل څنګ کې ایښودل شوی، ترڅو په دې سره خپل مخاطب ته ووایي: لکه څنګه چې الله تعالی انسان له یوه ځوړند توکي راپیدا کړي، وده ورکړي او بشپړ انسان تر جوړ کړي، همداسې په (وحي)، (قرائت) او (تعلیم بالقلم) سره انسان د پوهې او علم داسې پوړې ته رسوي چې په ډېرو اسرارو پوه شي، په هغه څه چې له دې د مخه او له دې لارې پرته نشو پرې پوهېدی.

ج: انسان ډېر وروسته او په تېرې پېړۍ کې په دې پوه شو چې د مور په رحم کې او د انسان د جوړښت په پیل کې د ماشوم لومړۍ جوړه شوې نطفه د رحم په جدار پورې راځوړند وي چې وروسته بیا د ژوول شوې غوښې ټوټې ته ورته بڼه غوره کړي. دا آیت هم د قرآن یو داسې علمي اعجاز زمونږ مخې ته ږدي چې ساینس د ډېر مخکې تللو وسایلو په مرسته څوارلس پېړۍ وروسته پرې پوه شو.

۳-۴: ولوله چې ستا رب ډېر کریم دی، دا د الله تعالی د کرم او پېرزوینې څرګنده ننبه ده چې انسان د یوه (ځوړند توکي) له حالته هغه ځای ته رسوي چې (کامل انسان) تر جوړ شي، لیك او لوست ورښیي، انسان یوازینی مخلوق دی چې کولی شي د (لوستلو) له لارې د بل په خبره پوه شي او د (لیکلو) له لارې خپل معلومات خوندي کړي او خپل پیغام نورو ته ورسوي او په دې سره د خپل سلف له قیمتي تجاربو ګټه واخلي، د معلوماتو د ضایع کېدو مخه ونیسي او راتلونکي نسل ته ئې انتقال کړي، له انسانه پرته دا وړتیا او امتیاز په هیڅ ذیروح کې نه ګورو، الله تعالی په انسان کې دا استعداد او وړتیا ایښې ده چې له (قلم) نه د تعلیم او تعلم وسیله جوړه کړي، له دې اړخه ئې انسان ته پر ټولو نورو مخلوقاتو فضیلت ورکړی.

له دې مبارك آیته څو اساسي مطالب استنباطولی شو:

الف: په (قرائت)، (علم) او (قلم) سره هم انسان ته پر نورو مخلوقاتو فضیلت ورکړی شوی او هم په خپله د انسانانو تر منځ یوه ته پر بل فضیلت.

ب: (قلم) د زده کړې او پوهې ډېره اغېزمنه وسیله ده، په دې سره انسان د دې مجال ترلاسه کوي چې په ډېرو هغو حقایقو پوه شي چې له بلې لارې پرې پوهېدل ورته ممکن نه وو

ج: لکه څنګه چې دلته د (علم بالقلم) الفاظ په دې معنا دي چې انسان ته له قلم نه د استفادې استعداد ورکړی شوی، الله تعالی د هغه په فطرت کې دا ملکه ایښې چې قلم جوړ کړي، خپل ما في الضمیر ولیکي او نورو ته ئې انتقال کړي او له دې نه د زده کړې او تعلیم او تعلم وسیله جوړه کړي، همدا راز په نورو آیتونو کې دې ته ورته راغلي الفاظ لکه (علمه البیان) او (علم آدم الاسماء کلها) هم هغو استعدادونو ته اشاره کوي چې انسان ته ورکړی شوي، انسان ته د (بیان) ملکه ورکړی شوې، کولی شي خپل (مافی‌الضمیر) اظهار کړي او له کلماتو او الفاظو نه په استفادې سره خپل قصد، هدف، نظر او پیغام تشریح او توضیح کړي، هغه ته د هر څه د پېژندو او په هر څه د یوه مناسب نوم ایښودو استعداد ورکړی شوی، هغه کولی شې خپله پوهه د نومونو په قالب کې ترتیب، تنظیم او حفظ کړي او نورو ته ئې انتقال کړي. دا د انسان یوه ځانګړتیا ده، دا صفت په نورو مخلوقاتو کې نشته، په دې سره الله تعالی انسان ته پر ټولو مخلوقاتو فضیلت او شرف ورکړی. هغه محترم مفسرین چې د (علم آدم الاسماء کلها) آیه په بلې بڼې تفسیروي او وایي چې اسماء توقیفي دي، د الله له لوري وضع شوي او آدم علیه السلام ته ښودل شوي، سخته اشتباه ئې کړې، تفسیر ئې هم تفسیر بالرأی دی نه تفسیر قرآن بالقرآن او هم د واقع خلاف، عملاً ګورو چې ټول نومونه انسان په خپله وضع کوي، د هر نوې توکي لپاره نوی نوم غوره کوي، که د دوی دا تعبیر ومنلی شي د (علم بالقلم) او (علمه البیان) آیتونه به د دوی د اسلوب له مخې څنګه تفسیروو؟ که خبره داسې وی لکه دوی چې وایي، نو باید د ټولو شیانو نومونه، په ټولو ژبو کې سره ورته وی؟ خو عملاً ګورو چې خبره د دې عکس ده.

سره له دې چې قرآن (قلم)، (ليك) او (لوست) ته دومره اهميت ورکړی او سره له دې چې پيغمبر عليه السلام ته د وحي په پيل کې لومړی لارښوونه د قرائت او قلم په هکله ده او ورته ويل شوي چې قلم د تعليم او تعلم ستره وسيله ده، خو متأسفانه زمونږ په زړو ديني مدرسو کې (قلم) هېر شوی، له دغو مدرسو چې څوك فارغېږي په ليکلو نه پوهېږي!!

۵: له دې مبارك آيته څو مطالب ترلاسه کولی شو:

الف: د انسان پر مخ چې د معرفت هره دروازه پرانستل کېږي او په هرې نوې خبرې چې د پوهېدو توفيق ترلاسه کوي، د ده هر(کشف) او په هر سر او راز پوهېدل ئې په حقيقت کې د الله تعالی يوه پېرزوينه ده، دا دروازه د ده له لورې ورته پرانستل کېږي، په دغو حقايقو د پوهېدو توفيق دی ورکوي او د دغو اسرارو د کشف توان دی ورکوي، لکه څنګه چې قرآن دا مطلب په بل ځای کې په دې الفاظو بيانوي:

وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ: او دوی د ده له علم څخه يوازې په دومره څه احاطه کولی شي چې دی ئې وغواړي.

هر چا ته علم او پوهه دی ورکوي، سترګې، زړه، غوږونه، دماغ او اعصاب ئې د ده په اراده ورته کار کوي، لار ورته ښيي او د ښه او بد، مفيد او مضر په پېژندلو کې ئې مرسته کوي، په هر څه چې انسان علماً احاطه کوي او په کوم څه د پوهېدو توفيق ترلاسه کوي نو دا ټول د الله په خوښه او اذن او په همغه حد کې وي چې الله ئې وغواړي.

ب: د دې عالم يوه برخه داسې ده چې انسان ئې له وحي پرته له بلې هيڅ لارې نشي پېژندی، الله تعالی د وحي په لېږلو سره انسان ته په هغه څه د پوهېدو امکان هم ميسر کړ چې له دې پرته درك کول او پېژندل ورته ممکن نه وو.

ج: په اصل کې انسان (بې علمه) دی، په تدريج سره زده کړه کوي او علم ترلاسه کوي. د انسان د پوهې او علم تفاوت د نورو ژو له شعور او پوهې سره په دې کې دی چې نور ژوي ثابت او محدود علم لري، له مخکې د دوي په خټه او دماغ کې

ایښودل شوی، په فطري او الهامي توګه ورته تفهیم شوې چې څنګه ژوند وکړي، کوم کوم کارونه وکړي، څه وخوري او د څه له خوراکه ډډه وکړي، څنګه مفید او مضر سره بېل کړي، خو انسان کولی شي چې تر هغه څه زیات هم زده کړي چې په فطري او الهامي توګه ورښودل شوي او په ضمیر کې ئې ایښودل شوي. دی کولی شي زده کړه وکړي، د خپلې پوهې سطح لوړه کړي، اسرار کشف کړي او پټ حقایق ځان ته معلوم کړي، په (لوستلو)، (لیکلو) او له (قلم) نه په استفادې سره د خپلې حافظې ظرفیت لوړ او پراخ کړي او په هغه څه هم پوه شي چې نور پرې پوهېدلی او دی ترې غافل وو او له پېژندو ئې عاجز. که انسان ته له (قلم) نه د استفادې استعداد نه وی ورکړی شوی او په لیك او لوست نه پوهېدی نو د هر چا علم او پوهه به له ده سره پاتې کېده، نه به په دې توانېدو چې د نورو له پوهې او تجربو ګټه واخلي او نه به ئې خپل تجارب او علم نورو ته انتقالولی شو.

éëô ¤9$ 7 Îf 4<Ì ÐÎ ÇÈ é_øGÖ$q¤ä§ b¼ ÇÏÈ éöÖŠ9 `» ¡ MYÐÎ Þ .

ÇÏÈ

۶- نه، داسې نده، بې شکه چې انسان حتماً طغیان کړي. ۷- که ئې ځان بې نیازه ولید. ۸- بې شکه چې ورتګ دی ستا د رب په لوري.

---

۶. داسې نه ده چې هر انسان حتماً د خپل اکرم رب د دغو ټولو سترو سترو نعمتونو قدر کوي، د هغو پېرزوینو هم چې د ده مهربان او منعم رب د انسان په شا وخوا کې خواره بې شمېره مخلوقات د ده لپاره او د ده په خدمت کې پیدا کړي او د (علقه) په څېر له وړوکي توکي ئې دی په خپله راپیدا کړ، وده ئې ورکړه کمال ته ئې ورساوو، لیك او لوست او له قلم نه استفاده ئې ورونښوده، خپل خاطرات لیکلی

شي او خپله پوهه او تجارب تر نورو انتقالولی شي، د دې په ځای چې د غو پېرزوینو قدر وکړي، د الله تعالی د عنایاتو ممنون او مرهون وي، برعکس هغه داسې (ناسپاسه)، کفور او کم ظرفه دی چې د نعمتونو وفرت او کثرت په ده کې د امتنان د احساس په ځای د عصیان او طغیان اراده او عزم راپاروي، سرکښي ته ئې هڅوي، چې کله ځان ورته مستغني او بې نیازه معلوم شي، سرکښي او طغیان کوي، تکبر او لویي کوي او هغه وخت له طغیان او عصیانه لوېږي او له کبر او لویي لاس اخلي چې د استغناء او بې نیازۍ په ځای د احتیاج او نیازمندۍ احساس په کې راپیدا شي او ځان محتاج وګوري او دا احساس یوازې هغه وخت په انسان کې راپیدا کېدی شي چې هم خپل رب ښه وپېژني او هم خپل مقام او منزلت او هم د الله تعالی په وړاندې خپله اړتیا او احتیاج، د خپل حیثیت او مقام ښه پېژندا او د الله تعالی پېرزوینو ته د احتیاج او اړتیا ژور احساس، انسان دې ته هڅوي چې د الله تعالی په وړاندې د عجز سر ټیټ کړي، د دعا لاسونه اوچت کړي او عبادت ته ئې مخه کړي، خو د بې نیازۍ او استغناء کاذب احساس او په خپلو شته وو اتکاء او اتکال او په خپلو شتمنیو اعتماد ئې طغیان او عصیان ته هڅوي، قرآن کریم د انسان دغه د ضعف نقطه څومره ښکلې انځور کړې هلته چې فرمایي:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّه لِيُرِيَكُمْ مِّنْ آيَاتِه إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ* وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُاْ اللّهَ مُخْلَصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَآ إِلاَّ كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ.

لقمان: ۳۱ـ۳۲

آیا نه ګورې چې دا ببړۍ د الله په فضل سره په بحرونو کې خوځي، تر څو خپل آیتونه دروښیي، یقیناً چې په دې کې هر صابر او شکر کوونکي ته ډېرې ننښې دي او چې کله ئې څپې د سیوري په څېر راګیر کړي، نو الله ته په داسې حالت کې دعا کوي چې خپل دین ئې ورته خالص کړی وي، خو چې کله ئې د وچې لوري ته وژغوري نو یوازې ځینې ئې منځ لاري شي (او نور ئې بېرته ظلم او تېري ته مخه کړي) او زمونږ له آیتونو انکار نه کوي مګر هر عهد ماتوونکی

او ناسپاسه انسان.

ګورئ چې د عجول، ناسپاس او بې عهده انسان وضع څنګه وي، د ستونزو او کړاوونو په وخت کې الله تعالی ته پناه وړي، هغه ته دعا کوي، مرسته غواړي، د اخلاص او مخلصانه بندګۍ ژمنه کوي، خو څو شېبې وروسته او کله چې د مصیبتونو او کړاوونو څپې تېرې شي، له خطر نه وژغورل شي، ساحل ته ورسېږي، له خطرونو وژغورل شي، بیا نو خپلې ټولې ژمنې هېرې کړي، د الله تعالی د پېرزوینو ناشکري کوي!! د هر ناسپاسه او بدعهده انسان حال او کار داسې وي.

په بل ځای کې فرمایي:

وَإِذَآ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّن بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَّكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْراً إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ * هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُواْ بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّواْ أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُاْ اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ * فَلَمَّآ أَنجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنفُسِكُمْ مَّتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ* یونس: ۲۱-۲۳

او کله چې خلکو ته د پېرزوینې څه خوند وروځکو، وروسته له هغه چې کوم کړاو وررسېدلی وي، نابېره له دوی سره زمونږ د آیتونو په هکله د مکر اراده راپیدا شي. ورته ووایه: الله تعالی په مکر کې تر ټولو سریع دی، بې شکه چې زمونږ رسولان ستاسو مکر کونه لیکي، الله هغه ذات دی چې تاسې په وچه او اوبو کې بیایي، تردې چې تاسې په بېړۍ کې وئ او کښتۍ له سورو سره یوځای له ملایم او خوندور نسیم سره وخوځي او پدې سره خوشحاله شي، خو ناڅاپه تېز باد او طوفان ورباندې راشي او له هر لوري څپې ورباندې راتاو شي او ګومان وکړي چې محاصره شول، پدې وخت کې الله ته پداسې حالت کې دعا کوي (او مرسته تر غواړي چې په خپل) دیانت کې ورته مخلص شوي وي او وایي: که دې لدې نه وژغورلو نو حتماً به شکر کوونکي بندګان

وو، خو کله چې ئې وژغوري نو بيا (د خپل تعهد خلاف) په ناحقه په ځمکې کې سرکښي او بغاوت کوي. اې خلکو! په يقين سره چې ستاسې سرکښي او بغاوت ستاسې په ضرر ده (دا درکړې شوی فرصت) د دنيوي ژوند يوه متاع ده، بيا مو زمونږ لوري ته راتګ دی او په هغه څه به مو خبر کړم چې تاسو کول.

همدا راز فرمايي:

وَإِذَا مَسَّ الإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِداً أَوْ قَآئِماً فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ إِلَى ضُرٍّ مَّسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ *

يونس: ۱۲

او چې کله انسان ته کوم کړاو ورسېږي نو مونږ ته په اړخ پروت، ناست او ولاړ دعا کوي، خو کله چې کړاو ئې ترې لرې کړو داسې دروميي لکه چې مونږ ته ئې د هغه کړاو په اړه دعا نه وه کړې چې ده ته رسېدلی وو، مسرفينو ته د دوی کړه وړه داسې ښايسته کړی شي.

د الاسراء د سورې په ۶۷-۶۹ آيتونو کې راغلي:

وَإِذَا مَسَّكُمُ الْضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلاَّ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وكَانَ الإِنْسَانُ كَفُوراً * أَفَأَمِنتُمْ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لاَ تَجِدُواْ لَكُمْ وَكِيلاً * أَمْ أَمِنتُمْ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفا مِّنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لاَ تَجِدُواْ لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا *

او چې کله په بحر کې کوم ربړ درورسېږي له ده (الله) پرته ټول هغه ورک شي چې (مرستې ته ئې) رابلئ، خو چې کله مو وچې ته وژغوري نو اعراض او ډډه کوئ او انسان ډېر ناسپاسه دی، آيا له دې خوندي شوي يئ چې د بحر په ژې کې مو ښخ کړي او يا تنده سيلۍ دربانديې راولېږي، بيا هيڅ وکيل درته ونه مومئ او آيا له دې خوندي شوي يئ چې يو ځل بيا مو بېرته وروګرځوي او ستاسو د کفر او ناسپاسۍ په وجه د باد تنده سيلۍ دربانديې راولېږي او غرق

مو کړي او بيا د دغې سزا په وجه پر مونږ کوم نيوونکی ونه مومئ.

په دغو ټولو آيتونو کې دا حقيقت ستاسو مخې ته راځي چې انسان هغه وخت الله تعالی ته مخه کړي، دعا ورته کوي او عبادت ته ئې چمتو کېږي چې د احتياج او اړتيا احساس وکړي، د (عبادت) اراده ئې د (نيازمندۍ له احساسه) راولاړېږي، خو چې د استغناء او بې نيازۍ احساس وکړي نو له الله تعالی نه مخ واړوي، د عصيان او طغيان لار غوره کړي، په دې ترتيب ګورئ چې د الله په هکله د انسان معرفت او د ده د ربوبيت په هکله د ده علم او پوهه په انسان کې د نيازمندۍ احساس راولاړوي، د ده دعا له هغه (معرفته) خړوبه کېږي چې د رب العالمين په هکله ئې لري.

۸ـ د دې مبارک آيت لپاره دوه د پام وړ تفسيرونه مومو:

الف: اې ناشکره، عجول او کم ظرف انسانه! بيا ګرځېدنه دې د الله په لوري ده، د دنيا دا څو ورځنۍ غنا او شتمني دې مغرور نکړي او ستا د طغيان سبب دې نشي، مرګ درته کمين کې دی، تر خوا به ئې تېرېږي، په دام کې به ئې لوېږې، ستا طغيان او سرکښي به پای ته ورسوي او د الله تعالی په لوري به دې بوځي.

ب: ستا هر څه په اصل کې د الله تعالی دي، ته چې څه په واک کې لرې، ټول الهي امانتونه دي، اصلي مالك ئې الله دی، ستا ثروت او شتمني، ستا توان او طاقت، ستا وړتياوې او استعدادونه، ستا هنر او کمال، ستا جاه او جلال، وجاهت او اعتبار ټول الهي عطيه ده، اصلي (مرجع) ئې الله تعالی دی، هغه به د دې په هکله وروستۍ فيصله کوي او په پای کې به دا ټول په ميراث پرېږدې او ايکي يوازې به د ده په لوري درومې.

پدې دواړو تعبيرونو کې دوهم ئې زيات دقيق او د آيت له سياق او سباق سره متناسب دی.

‰ûŠ’?ã b¼. bÎ M∱ä‘& ÇÈ #© #ŒÎ #‰ãä ÇÈ 4 Sƒ “ Ï‰ŠM∱ä‘&

©$b'Î L>èƒ Õ9& ÇÏÈ #<q?r > ¤ . bÎ M∱ä'& ÇÏÈ #' qÞG9$Î •B& ₧& ÇÏÈ

₱¥Û% { ₱/É» . ₱SÏ¹ $R ÇÎÈ ÞŠÏ¹ $Z9$Î $èÿóŸ9 ïG^ƒ Õ©ûÍ! ž . ÇÍÈ 3' •ƒ

ÑÓØ$ ηèÜê Ÿŵ ž . ÇÏÈ p‹ï$/"9$ãÑZ™ ÇÐÈ ¼ηƒ5$R ãÑ‹ù ÇÏÈ

ÇÏÈ) >Îl

۹- آیا ودې لید هغه چې مخنیوی کړي؟ ۱۰- د بنده چې کله لمونځ کړي. ۱۱- آیا ودې لید که دی په هدایت وي. ۱۲- او ګمارنه په تقوی کړي. ۱۳- آیا ودې لید، که دی، تکذیب کړي او دی شا اړوي. ۱۴- آیا نه پوهېږي چې الله خو وینې؟ ۱۵- نه، داسې نده، که دی منع نشو، حتماً به ئې راکښ کړو د تندي له وېښتو. ۱۶- له درواغجن او خطاکار تندي نه. ۱۷- نو راودې بلي دی د خپل مجلس ملګري. ۱۸- او مونږ به حتماً وبلو څارن ځواکونه پلي. ۱۹- نه، داسې نده، اطاعت ئې مه کړه، سجده وکړه ، ځان نږدې کړه.

۹-۱۰: آیا هغه څوك دې لیدلی چې د یوه لمونځ کوونکي بنده مخنیوی کوي، د (الله بنده) د (الله له عبادته) منع کوي، خپل زور ځواك د الله تعالی له عبادت نه د مخنیوي په لار کې کاروي، له هغه چا سره ئې دښمنۍ ته ملا تړلې چې د الله تعالی عبات کوي، دښمني ئې له هغه چا سره نه ده چې د ده په خلاف ئې د جنګ جبهه پرانیستې، وسلې ته ئې لاس اوږد کړی او د ده په ضد ئې جګړې ته تیاری نیولی، بلکې له هغه چا سره دښمني کوي او جګړې ته ئې درومي چې نه ئې له ده سره کوم بد کړي او نه کومه ګناه، له دې پرته بله ګناه نه لري چې په خپل لمانځه سره د خپل رب عبادت کوي. څومره ستر ظلم، څومره ستره، قبیح او شنیع جفا!؟

۱۱- له لمانځه نه ممانعت او د الله له عبادت نه د یوه عابد مخې ته خنډ

کېدل، هغه وخت لا ډېر قبیح او شنیع حالت او بڼه غوره کړي چې لمونځ کوونکی یو هدایت شوی انسان وي او تقوی او پاك لمنۍ ته بلنه ورکوي. د قرآن له نظره دا هم شنیع او مردود عمل دی چې څوك د هغه چا مخې ته خنډ شي او د ده په خلاف زور زیاتی وکړي چې د (خپل خدای) عبادت هغسې کوي چې د ده خپل زړه ئې غواړي، خو که دا (عابد) بنده په حقیقت پوه او هدایت شوی وي او په ډېره غوره او صحیح طریقه د حقیقي معبود عبادت کوي او نور تقوا، پاك لمنۍ، له ظلم، فساد او فجور نه پرهېز ته رابلي، په دې صورت کې له ده سره مخالفت او له داسې عبادته ئې مخنیوی، ډېر قبیح او شنیع ظلم دی!! او که دا منع کوونکی له حقایقو انکار کوي، دروغ وایي، او په حق او حقیقت له پوهې وروسته قصداً تېرې مخ اړوي او داسې هم نه وي چې یوازې د (جهل) او ړوند، احمقانه (تعصب) په وجه ئې دې مخالفت ته ملا تړلې وي، نو په دې صورت کې تر ټولو د قبیح او شنیع ظلم او جرم مرتکب شوی. قرآن د دې ستر ظالم په هکله فرمایي:

۱۲- ۱۳: أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّى * أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى * آیا ودې لید، که دی تکذیب کړي او دی شا اړوي. آیا نه پوهېږي چې الله خو (ئې) وینې؟

مګر دا د لمانځه او عبادت مانع او د لمونځ کوونکي عابد بنده په وړاندې خنډ، دروغجن او له حق او حقیقته مخ اړوونکی، څنګه دا جرأت کوي او څنګه ئې دغه شنیع ظلم ته ملا تړلې، آیا ګمان کوي چې الله تعالی ئې نه وینې؟! آیا په الله تعالی نه ایمان بې باکه کړی او ده ته ئې د دې شنیع او قبیح ظلم جرأت ورکړی؟ د دې مبارکو آیتونو لمن ډېره پراخه او نطاق ئې ډېر وسیع دی او یوازې د پیغمبر علیه السلام په خلاف د ابو جهل په هغه سپك چلند پورې محدود نه دی، بلکې ټولو هغو کسانو ته متوجه دی چې د الله تعالی له لمانځنې او عبادت سره حساسیت لري، مخه ئې نیسي او له عبادت کوونکو سره دښمني ته ملا تړي.

۱۴ ـ داسې نه ده چې دوی ئې انګېري، الله تعالی د دغو ټولو دردوونکو صحنو شاهد او ناظر دی، حتماً به له دغو ظالمانو سره محاسبه کوي، که له (ممانعت) نه لاس وانه خلي او د (حقیقت له تکذیب) او له (حق نه اعراض) څخه ډډه

ونکړي، حتماً به ئې د تندي له وېښتانو کلك ونیسو او د دوزخ خوا ته به ئې راکښ کړو، هماغسې لکه په دنیا کې چې ذلیل او سپك مجرم تر وېښتانو نیول کېږي، محکمې ته راکښ او مجازات کېږي.

۱۵. په دې مبارك آیت کې د تندي ویښتان (الناصیه) د کاذبه (دروغجن) او خاطئه (خطاکار) په نامه یاد شوي او دا د قرآن یو بل ستر علمي اعجاز زمونږ مخې ته ږدي؛ د شلمې پېړۍ په وروستیو او د هغو څېړنو په ترڅ کې چې د انسان د مغز د مختلفو برخو د وظایفو په اړه وشول، څېړونکي پوهان په دې حقیقت پوه شول چې په سترو سترو جنایتکارانو کې د دوی د مغز ځانګړې برخه زیاته وده کوي، د مغز دغه برخه د تندي تر وېښتانو لاندې پرته ده.

۱۲- نو دا ستر مجرم دې د خپلې جرګې ملګري راوبلي، له چا چې د مرستې، حمایت او ملګرتیا طمع لري، د چا ملګرتیا چې دی مغرور کړی، همماغه چې ابوجهل او امثال ئې پرې حساب کوي، د ټولو مرسته دې ترلاسه کړي او ودې ګوري چې پاڅه به ئې څه وي؟!!

۱۷- مونږ به هم خپل زبانیه (انضباطان) راوغواړو، زبانیه هغوانضباطانو ته ویل کېږي چې د واکمنانو په دربار کې تیار او د هر امر تعمیل ته چمتو ولاړ وي او هغه څوك له درباره باسي چې بې ادبي وکړي او د واکمن د قهر او غصې وړ وګرځي. نو دی دې خپل (نادیه) راوبلي او مونږ به خپل (زبانیه) ته د رټلو امر وکړو.

۱۸. داسې نه ده چې دی ګمان کوي، د ده نادیه هیڅ نشي کولی، ګوانبونو ته ئې اعتناء مه کوه، د تهدیدونو پروا ئې مه لره، د ده پرېکړې مه منه، په ډاډه زړه او د ده ګوانبونو او لافو باټو ته په بشپړې بې اعتنائي سره د خپل رب عبادت کوه، خپل لمونځ کوه او د خپل رب په وړاندې خپلې سجدې کوه او له دې لارې خپلې اړیکې له خپل رب سره مزید ټینګې کړه او لا زیات ورنږدې شه. د دوی ګوانبونه د دې په ځای چې تا له خپل رب څخه لرې کړي، برعکس باید لازیات دې ورنږدې کړي. ګورئ چې دلته (سجده) او (تقرب) توأم، یوه د بل څنګ ته او پرله پسې راغلي او ښیي چې سجده د تقرب ستره او اساسي وسیله ده، انسان خپل رب ته نږدې

کوي، فاصله ئې له خپل مولا سره رالنډوي. څوك چې كبر او لويي كوي، د (زبانيه) په لاس به د الله تعالى له درباره رټل كېږي او څوك چې (سجده) كوي د خپل رب په وړاندې خشوع او خضوع كوي د آسمانونو لوړو ته اوچت درومي او ذوالعرش العظيم رب ته نږدې كېږي.

سجده په حقيقت كې د الله تعالى په پښو كې لوېدل دي، داسې لكه يو ډېر محتاج او نيازمند انسان چې د بل په پښو كې لوېږي او له هغه نه د ترحم او زړه سوي طمع كوي او مرسته تري غواړي، اسلام دا حركت له الله تعالى پرته د بل په وړاندې تحريم كړى او الله تعالى ته ئې مختص كړى، د الله په وړاندې سجده مونږ ته دا درس راكوي چې د بل په پښو كې به له لوېدو ډډه كوو. د ثوبان رضي الله عنه په روايت كې راځي:

عن ثوبان مولا رسول الله صلى الله عليه وسلم قال سألت عن ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال عليك بكثرة السجود لله فإنك لا تسجد لله سجدة إلا رفعك الله بها درجة وحط عنك بها خطيئة. رواه البخاري

له ثوبان رضي الله عنه نه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل: سجدې دې زياتې كړه، ته چې الله تعالى ته هره سجده كوې نو الله تعالى په دې سره ستا مقام يوه درجه لوړوي او په دې سره يوه ګناه درڅخه رژوي.

عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد فأكثروا الدعاء فيه. رواه مسلم

ابو هريره رضي الله عنه روايت كوي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: انسان د سجدې په حالت كې تر بل هر حالته الله ته ورنږدې وي، نو په خپلو سجدو كې خپلې دعاګانې زياتې كړئ (چې اجابت ته نږدې وي).

القدر

د سورې معرفي

د دې سورې نوم (القدر) دی چې له لومړي آیته اخیستل شوی، پنځه آیتونه لري، چې ټول ئې د لومړي آیت وروستي لفظ (القدر) ته ورته هموزنو صیغو پای ته رسېدلي. په مکه مکرمه کې نازله شوې. که څه هم ځینې مفسرین ئې مدني سوره ګڼي خو د سورې له متن، د بیان له انداز او څرنګوالي او له مکي سورتونو سره ئې له یورنګوالي او شباهتونو نه معلومېږي چې دا سوره په مکي دور کې نازله شوې.

د بحث محوري موضوع ئې د قرآن عظمت بیانول دی، د قرآن جلال او عظمت دومره لوړ او اوچت دی چې د نزول شپه ئې الله تعالی د لیلة القدر (د قدر شپه) ونومواله، د ارزښت شپه، نه با ارزښته شپه، هغه شپه چې په خپله ارزښت دی او د ارزښتونو لپاره ملاك او معیار، تر زرو میاشتو غوره، یعني د انسان تر ټول عمر غوره، دا د برخلیك شپه ده، په دې کې د انسان او ملتونو برخلیك ټاکل کېږي، چا چې د دې شپې قدر وکړ او هغه ستر الهي نعمت ته ئې په درنه سترګه وکتل چې په دې شپه کې د انسانانو په برخه شوی، دا ئې خپل کړ، وئې ساتو او شکر ئې په ځای کړ، عزت او عظمت ته به رسي او چا چې د دې شپې عظمت ته اعتنا ونکړه، هغه نعمت ته ئې پام ونکړ چې دا د (قدر شپه) ئې ظرف وو، په همدې کې له لوړ آسمانه

ځمکې ته راغلی، نو له سپکاوي او ذلت سره به مخامخ او په الهي عذاب او نقمت به اخته شي.

د (مقدراتو) په دې باعظمته شپې کې د هر انسان برخليك د ده د ژوند په ټولو برخو کې ټاکل کېږي، دا ځکه چې په هر کار د ګمارل شوو فرشتو له هرې ډلې او صنف نه ځينې له خپل سالار جبرئيل عليه السلام سره يو ځای ځمکې ته راځي، د خپل رب په حکم او لارښودنه ټول له نظره تېروي، د هر يوه (ارزښت) معلوموي، د هر چا دريځ د دې (ليلة القدر) او د هغې د مظروف (قرآن) په هکله معلوموي، د ده د مقدراتو په پاڼې کې ئې ليکي او د دې له مخې د ده برخليك ټاکي. دا شپه تر سباوونه د (سلامتۍ) او له هر آفت او بلا نه د نجات پيغام له ځانه سره لري او فرشتې د هغه چا په لټه کې وي چې په دې ارزښتناکې شپې کې د سلامتيا او نجات لارې لټوي او هغه (قرآن) ته مخه کوي چې په دغې شپې کې نازل شوی او دومره اهميت ئې دې شپې ته ورکړی، د (قدر شپه) هغه چا موندلې چې په هغې کې دا عزم او هوډ وکړي چې له دغې شېبې وروسته به (قرآن) د ده د ژوند د تيارو شپو مشعل وي.

بسم الله الرحمن الرحيم

íß)ßSa#ø ÇÈ íß)ßSa#ø $B 71‘Š& $Br ÇÈ íß)ßSÏ#ø ’Î ¤Y¥R& $R]

9X& ê@ä `Ï NÍíñ ÈßöÎ $&ŽÏi ß r³9$r þ3Í=JßSÂ”\? ÇÌÈ 9ö- Éæ ô Ï ž¤{

ÇÎÈ ìσ ÿßSÆÖB á@n ‘ Ïl Ò»™ ÇÍÈ

۱- بې شکه چې نازل مو کړ د قدر په شپه. ۲- او څه شي ته خبر کړې چې څه ده دا د قدر شپه. ۳- تر زرو مياشتو غوره ده د قدر شپه. ۴- په دې کې

راکوزېږي د خپل رب په اذن ، روح او د هرکار فرشتې. ۵- سلامته ده دا شپه د سباوون تر ختو.

۱.د لومړي آیت په اړه څو اساسي ټکي د ذکر وړ دي:

الف: که څه هم په (انزلنٰه) کې د ضمیر مرجع نه په خپله همدې آیت کې او نه په ټولې سورې کې نه دی ښودل شوې، خو د کلام له فحوی معلومېږي چې قرآن ته اشاره کوي او په دې کې ټول مفسرین سره متفق دي.

ب: د قرآن انزال او راکوزول هم په دې معنا ده چې دا الهي پیغام بر له آسمانونو لاندې ځمکې ته رالېږل شوی او هم په دې معنا چې د دې لوړ الهي کلام اوچته مستوی د انسان د درک او فهم کچې ته راکوزه شوې، یعني الله تعالی د خپل لوړ او باعظمته کلام مستوی دومره راکوزه کړې چې د ځمکې پر سر اوسېدونکي انسان ته د فهم وړ شي.

ج: د انزلنٰه (مونږ قرآن نازل کړ) په هکله ځینې وایي چې قرآن د وحي د پیل په دغې شپې کې ټول یو ځای پر پیغمبر علیه السلام نازل شوی!! خو دا رایه د قرآن د هغو صریح آیتونو مغایر ده چې د قرآن په تدریجي نزول باندې تأکید کوي. ځینې مفسرین دا وایي چې قرآن د لیلة القدر په دغې شپې کې ټول یو ځای له عرشه د دنیا آسمان ته رالېږل شوی، دوی د عبدالله بن عباس رضي الله عنه په یوه روایت استناد کوي. راشئ وګورو چې د قرآن نور آیتونه د قرآن د نزول په اړه څه وایي، په کار ده د دې آیت تفسیر تر هر څه د مخه په خپله په قرآن کې ولټوو او هغه رأیه لرې وغورځوو چې له قرآني شرحې سره تصادم کوي. قرآن په دې هکله په ډېر صراحت سره فرمایي:

وَقُرْآناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلا * الاسراء:۱۰۶

او قرآن مو ټوک ټوک کړ، ترڅو ئې په ځنډ ځنډ سره پر خلکو ولولې او په ځانګړي کوزولو سره مو راکوز کړ.

همدا راز فرمایي:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً * فرقان: ۳۲

او کافرانو وویل: ولې دا قرآن په یوه وار ټول یو ځای پر ده نه دی نازل شوی؟ داسې مو وکړل تر څو ستا زړه پرې مضبوط کړو او ورو ورو ئې ولولو.

دا آیتونه په ډېر وضاحت سره ښیي چې د قرآن (نزول) تدریجي، ټوک ټوک، ورو ورو او له ځنډ او وقفې سره توأم وو او دا د هغو خلکو په رأیې د بطلان کربنه راکاږي چې پر پیغمبر علیه السلام د قرآن په یو وار او یو ځای نزول باور لري.

د: هغه څوک چې اورېدلې ئې دي یا ګمان کوي د انزال او تنزیل تر منځ توپیر شته، یو ئې تدریجي راکوزېدل او بل ئې یو ځایي راکوزېدل افاده کوي، اشتباه ئې کړې او دا ځکه چې قرآن په ځای ځای کې د باران د وربدو لپاره د (انزلنا) صیغه کارولې، چې په ټولو کې تدریجي وربنت ترې مراد دی نه د ټولو اوبو یو ځایي راتوبدل. د دوی اصلي مشکل دا نه دی چې د نحوې په کوم کتاب کې ئې دا قاعده لوستلې، اصلي مشکل ئې دا دی چې پیغمبرعلیه السلام او ائمه عالم الغیب ګڼي او دا خبره د دوی له غلطې عقیدې سره سمون نه خوري چې پیغمبر علیه السلام په سر کې او د وحي په لومړۍ ورځ د قرآن له هغو برخو خبر نه وو چې وروسته وروسته پرې نازله شوې. د غلطې عقیدې په نسبت جاهلانه تعصب دغسې وي، د دې په ځای چې خپله غلطه عقیده د سمې خبرې په اورېدو تصحیح کړي برعکس سمه خبر غلطه توجیه کوي، حتی د قرآن خبره.

هـ: قرآن په دې خبرې شهادت ورکوي چې پر پیغمبر علیه السلام باندې د وحي د نزول پیل د روژې په مبارکې میاشت کې شوی، لکه چې فرمایي:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْءَانُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ * البقرة: ۱۸۵

د روژې میاشت هغه ده چې قرآن په کې نازل شوی، د خلکو لارښود، څرګندې لارښوونې او فرقان (د حق او باطل تر منځ د تفریق او توپیر ذریعه)

له دې آیته په بشپړ وضاحت سره معلومېږي چې لیلة القدر د روژې د میاشتې

یوه شپه ده. د دغې میاشتې د درنښت لپاره پر مونږ د دې میاشتې روژه فرض شوې او دا د هغه ستر نعمت د شکر ادا کولو لپاره ده چې د قرآن په ښه کې الله تعالی پر مونږ پېرزو کړی او د دې میاشتې هغه ځانګړې شپه چې قرآن په کې نازل شوی د دې لپاره د (قدر شپه) نومول شوې او تر زرو میاشتو غوره ګڼل شوې چې د قرآن د نزول ستره پېښه په کې رامنځ ته شوې، د دې میاشتې او هغې ځانګړې شپې اهمیت ئې د هغې سترې حادثې په وجه دی که نه نو، ایام او اوقات ټول یو شانته دي او څه توپیر پکې نشته.

(قدر) د ارزښت او اندازې په معنا ده، قرآن په هغې شپې کې نازل شوی چې د ارزښتونو شپه، داسې نه دي ویل شوي چې باارزښته شپه ده، بلکې ویل شوي چې دا د ارزښت شپه ده، ، ولې دا شپه د (قدر شپه) ده؟ دا د دې لپاره چې عظیم الشأن قرآن په کې نازل شوی او دا شپه د برخلیك او تقدیر شپه ده او دا ځکه چې په دې کې هغه قرآن نازل شوی چې د انسانانو برخلیك ورپورې تړل شوی، د انسانانو او ملتونو برخلیك د دغه قرآن له مخې ټاکل کېږي، چا چې پرې ایمان راوړ او هغه ئې د خپل ژوند انه مشعل او لارښود وګرځاوو؛ عزت، سعادت او د دنیا او آخرت فلاح او بریا ترلاسه کوي او چا چې ترې مخالفت وکړ؛ له سپکاوي او ذلت سره به مخامخ کېږي. نو ځکه د قرآن د نزول شپې ته د (قدر شپه) ویل شوې، هغه میاشت چې قرآن په کې نازل شوی، د رمضان میاشت، د الله په نزد کې دومره ارزښت لري چې نفل ته ئې د فرض اجر ورکوي او فرض ته ئې د نورو وختونو د اویاوو فرضونو په اندازه اجر او د دغې خاصې شپې مقام او منزلت هومره لوړ دی چې تر زرو میاشتو (د انسان د ټول عمر معادل) غوره دی، له دې نه معلومېږي چې له قرآن سره یوه شېبه تېرول تر هغو کلونو کلونو غوره دی چې په بل څه کې تېرېږي، له دې نه پوهېدی شې چې له قرآن سره ستا د مشغولتیا قدر او ارزښت په الهي معیارونو کې څومره لوړ دی؟

پیغمبرعلیه السلام په دغه کتاب سره چې د (قدر په شپې) کې نازل شو، د تاریخ مسیر بدل کړ، د عربو برخلیك په خاصه توګه بدل کړ او د ټولو انسانانو

برخليك ئې په عامه توګه، له يوه وېشلي صحرايي قومه او له مختلفو ولسونو او قومونو نه ئې داسې ستر متحد امت جوړ کړ چې په تاريخ کې ئې بېلګه نشو موندلی، د دعوت په پيل کې ئې له دې قرآنه پرته هيڅ څه نه درلودل، نه سلاح، نه مال دولت، نه د قوم ملاتړ، نه لښکرې، نه د ځمکې پر سر مل او ملاتړی، يتيم دنيا ته راغی، په وړوکتوب کې د پلار، مور او نيکه له پالنې محروم شو، خپل قوم او سردارانو ئې ورسره د شديد مخالفت ملا وتړله، له خپل کلي هجرت ته اړ شو، خو په دغه (قرآن) سره د شر او فساد په ټولو مجهز او مسلط ځواکونو غالب شو.

و: له دې آيته په څرګنده معلومېږي چې د پيغمبرعليه السلام بعثت د رمضان په مياشت کې او د (ليلة القدر) په شپه واقع شوی هر هغه روايت چې د پيغمبرعليه السلام د بعثت لپاره د بلې نېټې ښودنه کوي، بې بنسټه روايت او له قرآن سره متصادم روايت دی.

ز: اما دا چې د روژې د مياشتې کومه شپه (ليلة القدر) ده؟ په دې هکله متعدد روايات او بېل بېل نظريات شته، د امت اکثر علما په دې نظر دي چې د قدر شپه بايد د روژې د مياشتې د وروستۍ لسيزې په طاقو شپو کې ولټوو، يوه د دغو شپو: ۲۱، ۲۳، ۲۵، ۲۷، ۲۹

۲-۳ : آيا پوهېږې چې (ليلة القدر) څه ده؟، تر زرو مياشتو غوره، په دې شپه کې عبادت د زرو نورو شپو تر عبادته زيات ارزښت او اجر لري او که د دې شپې قدر دې وکړ، ويښ او په دعا او عبادت لګيا وې، دا پرېکړه دې وکړه چې قرآن، د دې شپې د قدر او ارزښت اصلي لامل، به له دې وروسته ستا د لارې مشعل او د ژوند لارښود وي، نو په دې صورت کې ستا دغه شپه ستا تر ټول عمر غوره ده، خو که داسې ونکړې، قرآن ته اعتناء ونکړې، رجوع ونکړې او د متابعت ژمنه ورسره ونکړې او له همدې شپې وروسته د دې قرآن په رڼا کې خپل ژوند او حرکت پيل نکړې، هيڅکله به د قدر شپه ونه مومې او د (ليلة القدر) د موندلو په طمع ستا ويښ پاتې کېدل به بې نتيجې او بې حاصله وي.

۴- يو له هغو مواردو چې په ترجمه کې ئې د مفسرينو تر منځ زيات اختلاف

شته، د دې آیت دا برخه ده: (من کل امر)، چې د ځینو په اند (من) د (ب) په معنا، د ځینو د (ل) په معنا او د ځینو له نظره (من سببیه) او لاندې ترجمې ئې کړې دي:

- ملائکې د هر کار له امر سره ځمکې ته راځي.
- ملائکې د هر کار د سرته رسولو لپاره ځمکې ته راځي.
- ملائکې د هر کار لپاره ځمکې ته راځي.

ځینې نور بیا وایي چې دا فقره په امر نه بلکې په سلام پای ته رسي او دا برخه په اصل کې داسې ګڼي: من کل امر سلام. او داسې ئې ترجمه کوي: د قدر شپه له هره لحاظه سلامتیا ده.

خو د پورتنیو تعبیرونو هیڅ یوه ته د انسان د زړه ور نه پرانستل کېږي، په څو دلیله:

الف: دا آیت باید د امر په صیغې پای ته رسېدلی وي، دا ځکه چې د مخکنیو او وروستنیو آیتونو فواصل د همدې تقاضاء کوي. نور آیتونه په دغو الفاظو پای ته رسېدلي: القدر، شهر او فجر، دې ته په پام سره باید دا آیت هم د (امر) په صیغې پای ته رسېدلی وي نه په (سلام) سره، په سلام سره ئې پای ته رسول د سورې بڼکلی وزن او ترکیب له منځه وړي.

ب: په پورتنیو ټولو تعبیرونو کې (من) په خپلې اصلي معنا نه دی اخیستل شوی، اصلي معنا ئې د پښتو (له) ده.

که لږ ځیر شو نو متوجه کېږو چې د (من کل امر) فقره یوازې له (الملائکه) سره مربوط کېدی شي او په اصل کې د الفاظو ترکیب او ترتیب داسې دی: (تنزل الملائکة من کل امر و الروح باذن ربهم)، خو د وزن او قافیې د مراعات لپاره (من کل امر) د آیت پای ته انتقال شوی او د آیت معنا داسې ده: د هر کار مربوط ځینې فرشتې او په هر ځانګړي کار مؤظف ټولګي نه به ځینې له جبرئیل علیه السلام سره یو ځای د الله تعالی په إذن ځمکې ته راکوزېږي. په دې پوهېږو چې فرشتې ببل ببل ټولګي لري، په دوی کې هم د وظایفو او دندو له لحاظه توپیرونه شته او هم د ځواک او توان له لحاظه، هر ټولګی په خاص کار ګمارل شوی، د قدر په شپه د

فرشتو د هر ټولګي څخه ځینې نه ټول، له خپل سالار جبرئیل علیه السلام سره یو ځای ځمکې ته راځي.

۵. دا شپه تر سباوون پورې سلامتیا ده. خو د دې خبرې معنا څه ده؟

په دې پوهېږو چې دا سلامتیا نه خو په دې معنا ده چې په دې شپه به هیڅ آفت او مصیبت نه نازلېږي او نه په دې معنا چې هیڅ ګناه به په کې نه کېږي او نه په دې معنا چې په دې شپه کې به له هر شر او ضرر نه خوندي یو، دا تعبیرونه له واقعیتونو سره اړخ نه لګوي او هغه څه چې دا آیت ئې افاده کوي له دغو تعبیرونو پرته بل څه دی. د دې لپاره چې د دې آیت صحیح او سمه معنا پیدا کړو باید په خپله قرآن ته رجوع وکړو، قرآن په بل ځای کې د قدر د شپې په هکله فرمایي:

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ * إِنَّآ أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ * فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ: الدخان : ۴.۲

قسم په دې څرګند کتاب. چې مونږ په مبارکې شپې کې نازل کړی، بې شکه چې د هر حکیمانه کار پربکړه په (دې شپه) کې کېږي.

په دې آیت کې د قرآن د نزول د شپې په اړه څو خبرې شوې:

الف: مبین کتاب په کې نازل شوی.

ب: دا شپه ډېره بختوره او مبارکه شپه ده.

ج: د هر حکیمانه کار پربکړه په دې شپه کې صادرېږي.

دغو آیتونو ته په پام سره دا خبره درک کولی شو چې سلامتیا هم د دغې شپې یو صفت دی، داسې لکه د الدخان د سورې په پورتنیو آیتونو کې چې ئې (مبارکه) صفت دی، یعني دا د (سلامتیا) شپه ده، ستا سلامتیا په دغې بختورې، مبارکې او له سلامتیا ډکې شپې کې مضمر ده، دا شپه د سلامتیا له پیغام سره ستا خوا ته درځي، ستا برخلیك په کې ټاکل کېږي، که په دې شپه کې د الله تعالی مأمور فرشتې تا داسې ومومي لکه چې د دې مبارکې شپې تقاضا ده، ټولې به ئې پر تا سلام وایي او ستا په برخلیك پاڼې کې به سلامتیا درته لیکي، خو که ته د دې شپې د سلامتیا له پیغامه څه ترلاسه نکړی شې، ستا وضعیت او ستا عزایم د دې شپې د

غوښتنو او مقتضياتو مغاير وو، نو د دې شپې له فضيلت او برکاتو به محروم وې او دا سعادت به دې په برخه نشي چې دا فرشتې ستا د برخليك په پاڼې کې د حکيمانه او غورو کارونو د سرته رسولو توفيق وليکي، د مخکې په څېر به په ناسمو کارونو کې مشغول پاتې شې.

ځينې داسې ګمان کوي چې (ليلة القدر) او په دې کې (د دعا د اجابت شېبې)، لنډې څو شېبې دي، چې د کومې صاعقې او برېښنا په څېر، سريع او په منډه د انسان له څنګه تېرېږي، که په دغو لنډو شېبو کې ويښ وې، دعا دې وکړه، نو د قدر شپه دې موندلې او د زړه مراد ته رسېدلی يې، که نه نو تر محروم شوې او دعاګانې دې هدر شوې!! نه پوهېږو دا غلط تصور او ناسمه انګېرنه ئې له کومه ځايه ترلاسه کړې؟ په داسې حال کې چې قرآن په صراحت سره فرمايي چې دا ټوله شپه د قدر شپه ده، د شپې له پيل نه د سباوون تر راختو، د دې شپې په هر ساعت او هرې شېبې کې ستا عبادت ارزښمند کېږي او دعاګانې دې مستجاب.

ښايي څوك ووايي: ما د روژې د مياشتې د وروستۍ لسيزې ټولې طاقې شپې په ويښه او دعا او عبادت کې تېرې کړې، خو نه مې د قدر شپه وموندە او نه مې دعاګانې قبولې شوې!! دې ګران دوست ته دوه عرايض لرو:

الف: تا د قدر شپه موندلې، په هغې کې ويښ وې، دعا او عبادت دې کړی، خو هغه نه پېژنې، په معنا ئې نه پوهېږې، د دې شپې غوښتنې دې نه دي پوره کړې، هغه پيغام دې نه دی تر اخيستی چې دا شپه ئې له ځان سره لري او هغه څه ته دې پام نه دی کړی چې دې مبارکې شپې ته ئې دا مقام او منزلت ورکړی!!

ب: ته په دې هم لا نه ئې پوه چې الله تعالی د خپل بنده هره دعا قبلوي، د قدر په شپه کې هم په نورو شپو او شېبو کې هم، پيغمبرعليه السلام فرمايي چې الله تعالی ته له دې حيا ورځي چې د هغه دعا کوونکي بنده لاسونه تش پرېږدي، چې د ده په لوري ئې اوږده کړي، الله تعالی د بنده هره دعا اوري او قبلوي يې، يا خو همغه څه ورکوي چې ده په خپلې دعا کې غوښتي، يا ئې تر دې غوره عوض ورکوي، يا ئې د ده آخرت ته ذخيره کوي او يا د دغې دعا په وجه هغه مصيبت له ده

دفع کوي چې ورته مقدر شوی. په دې کې شك مه کوه چې الله تعالی هره دعا قبلوي مخصوصاً د قدر د شپې دعا.

د انس رضي الله عنه په یوه روایت کې راغلي:

عن أنس قال: قال النبي صلى اللّه عليه وسلم: "إذا كان ليلة القدر نزل جبريل في كبكبة من الملائكة, يصلون ويسلمون على كل عبد قائم أو قاعد يذكر اللّه تعالى. رواه البيهقي

له انس رضي الله عنه روایت دی چې رسول الله صلى اللّه عليه وسلم وفرمایل: چې کله د قدر شپه وي، جبرئیل د فرشتو په ټولګي کې راکوز شي او په هر هغه بنده ثنا او سلام وایي چې په ولاړه یا ناسته د الله تعالی ذکر کوي.

د رمضان د میاشتې د وروستۍ لسیزې په طاقو شپو کې څو کارونه وکړئ ترڅو د قدر د شپې (فیض) مو په برخه شي:

۱- کلك او صادقانه تصمیم ونیسئ چې له دې وروسته به د ژوند په ټولو برخو کې قرآن ستاسو لارښود وي.

۲- دا شپې په عبادت او د قرآن په تلاوت کې تېرې کړئ.

۳- د پیغمبرعلیه السلام له مبارك ارشاد سره سم د دې شپې دعا مو باید دا وي:

اللهم انك عفو كريم، تحب العفو فاعفو عني. بخاري و مسند احمد

اې بارئ خدایه! بې شکه چې ته کریم عفو کوونکی یې، عفو دې خوښېږي، ما ته عفوه وکړه. (زما له ګناهونو راتېر شه)

البينة

د سورې معرفي

د دې سورې نوم (البينه) ده چې له لومړي آيته ئې اخيستل شوی، اته آيتونه لري، ټول آيتونه ئې ورته فواصل لري او د لومړي آيت د (بينة) په څېر دي، په مدينه منوره کې نازله شوې. ځينې مفسرين ګمان کوي چې دا به مکي سوره وي، په داسې حال کې چې د سورې متن او د آيتونو ترکيب ئې په دې شهادت ورکوي چې دا به په مدينه منوره کې نازله شوې وي، دا ځکه چې د اهل کتاب يادونه په کې شوې او مخصوصاً چې دلته د اهل کتاب نوم له مشرکينو مخکې اخيستل شوی، له اهل کتاب سره منازعه په مکې کې سابقه نلري، په مکي سورتونو کې د دوی او له دوی سره د منازعې يادونه نه کېږي، دا منازعه په مدينه کې پيل شوه او يوازې په مدني سورتونو کې د دوی په هکله مفصل بحثونه ګورو. د آيتونو اوږدوالی ئې هم مدني سورتونو ته ورته دی.

د سورې په پيل کې د پيغمبرانو د بعثت (فلسفه) او (ضرورت) بيان شوی، بيا د اهل کتابو تر منځ د (تفرقې او اختلاف) لاملونه او د هغو خلکو د ډلې ډلې کېدو عوامل توضيح شوي چې پيغمبران له څرګندو لارښوونو سره ورته راغلي او دا مونږ ته واضح کوي چې په (کتاب د پوهې) او د (کتاب د حمل) دروغجنو مدعيانو

نه د (جهل) او د (حجت او بيني) د نشتوالي په سبب او نه هم د دې لپاره له دين او پيغمبرانو عليهم السلام سره اختلاف کړی چې په دين او هغو لارښوونو کې چې پيغمبرانو عليهم السلام دوی ته وړاندې کړې، کوم اغماض او ابهام وو او دوی ئې په حقيقت نه دي پوه شوي، د هيڅ زمانې الهي دين له مخکني او وروستني سره هيڅ توپير نه لري، پيغام ئې، محتوی ئې، اصول ئې، لارښوونې ئې، احکام او غوښتنې ئې ورته دي، دين تل خلکو ته ويلي: يوازې د ديوه الله عبادت وکړئ، خپل دين په شرك مه لړئ، ماسوی الله ته مه سر ټيټوئ او مه لاس اوږدوئ، له سمې لارې کيږ او ښې لوري ته مه کږيږئ، لمونځ وکړئ او زکات ورکړئ، د رښتوني او قيم دين مشخصات تل دغه وي. په پای کې دا توضيح کوي چې خلك د پيغمبرانو او د دوی د دعوت په وړاندې په دوو ډلو وېشل کيږي:

۱ـ ځينې په څرګنده د کفر، انکار او مخالفت لاره غوره کړي او ځينې ئې له دې سره سره چې په پيغمبر او کتاب ئې د ايمان دعوا کوي خو په حقيقت کې کافر وي، ګمان کوي چې په الله تعالی باور لري خو مشرك وي، دوی د ځمکې په سر تر ټولو بد مخلوق او پای ئې دوزخ دی چې د تل لپاره به په کې پاتې وي.

۲ـ ځينې د ايمان او صالح عمل لار غوره کړي، دوی تر ټولو غوره مخلوق او ځای ئې تلپاتې جنت دی، الله به له دوی راضي وي او دوی به له الله تعالی، دا هغه کسان دي چې خپل رب ئې سم پېژندلی او د هغه له عصيان او سرغړاوي نه وېره لري.

بسم الله الرحمن الرحيم

{yêÉ$Br ÇíÈ þZÉ¤Ñ¤!` $B Ÿ‰è/ .`B ğv) =»GÅ¤${qêréûïŸ‰S - Sy?

o4."9$(qêsñr o4-Á9$(qG‹ÉÑr ä$ÿZñ ûïÞ!$Ñ ûüÅ Îø ©$(rÞ‰ç‹ï ğv)

ÇîÈ þJÑ)¤ßƒß 7Ÿ‰Er

۱- کافر شوي کتابيان او مشرکان به رابېل شوي نه وو، تر څو دوی ته بينه (څرګندونکې) نه وای راغلې. ۲- د خدای رسول، چې پاکيزه صحيفې لولي. ۳- په کې سمې سنجيده ليکنې. ۴- او ببل ببل نشول هغه چې دا کتاب وو ورکړی شوی، مګر وروسته له هغه چې ورته راغله دا څرګنده نښه. ۵- او نه وو ګمارل شوي له دې پرته په بل څه چې د الله عبادت وکړي، خالصونکي ورته دين، حنيف او پر دې چې لمونځ قائم کړي او زکات ورکړي او همدا دی قيم دين.

۱ـ د دې مبارک آيت دوه تفسيرونه شوي:

الف: دا آيت د کافرو کتابيانو او مشرکانو (حال) بيانوي، په دې معنا چې کافران، که دا (اهل کتاب) دي چې په خپل پيغمبر او خپل کتاب د ايمان دعوا کوي او که دا مشرکان دي چې نه په کوم کتاب باور لري او نه په کوم پيغمبر، هيڅ يو ئې له خپل کفر نه لاس اخيستو ته تيار نه دي، له خپلو غلطو انګېرنو، باورونو او تګلارو نه تېرېږي، نه په خپلو زړو باورونو کې تغيير ته تيار دي او نه د خپلې ټولنې په مخکښې وضعيت کې بدلون ته، ورسره عادت شوي، د خپلې ټولنې د ګنده محيط او د خپلو ګنده افکارو ګنده بوی نشي احساسولی او دې ته چمتو نه دي چې تري ووځي، مګر دا چې کوم پيغمبر ورته راشي، له څرګندو نښو سره، د دوی سترګې پرانېزي، له تيارو ئې وباسي او سمه لار وروښيي.

ب: په دوهمې توجيه کې دا آيت د کافرانو د (حال) بيانولو په معنا نه بلکې د (مقال) په معنا اخيستل شوی، يعني دلته د کافرانو دا وينا رانقل شوې چې: که پيغمبر له څرګند کتاب سره راته راشي، مونږ به خامخا ايمان راوړو او له خپلو مخکنيو کړو وړو او تګلارو به لاس واخلو، په داسې حال کې چې د پيغمبر له بعثته وروسته ئې له ايمان راوړو ډډه کړې او د پيغمبر مخالفت ته ئې ملا تړلې.

خو دا دوهمه توجيه په څو دلايلو ضعيفه ده:

اول: د آيت له هيڅ برخې داسې نه معلوميږي چې دا به د کافرانو قول وي.

دوهم: په څلورم آيت کې د اختلاف په ځای د (تفرق) لفظ ښيي چې د پيغمبر له بعثته وروسته دوی په ښلابښلو ډلو ويشل شوي، ځينو ئې ايمان راوړی او ځينې پر خپل کفر او انکار ټينګ پاتې شوي.

دريم: د پيغمبر توصيف په (البينه) سره او صحيفې ئې په (مطهره) سره او د دغو صحيفو لارښوونې او احکام په (قيمه) سره ښيي چې دا په هيڅ صورت کې د کافرانو مقال نشي کېدی.

څلورم: مشرکان په پيغمبر او کتاب باور نه لري، دوی ته د دې وينا انتساب اشتباه ده، مشرکان هيڅکله نه وايي چې که پيغمبر راغی حتماً ايمان پرې راوړو.

۲ـ هغه (بينه او څرګندونکې) چې له خپل موجوده حالته د کافرانو وتل د هغې په راتلو پورې مربوط او منوط ده، د الله تعالى له لورې رالېږل شوی هغه پيغمبر دی چې (پاکېزه صحيفې) ورسره وي او پر خلکو ئې (لولي). يعني د (پيغمبر د بعثت) فلسفه دا ده چې مخکنې (اهل کتاب) کافر شي او مخکنې (اهل اعتقاد) مشرك شي او دواړه کافر شوې ډلې په خپلو غلط او کافرانه انګېرنو، باورونو او تګلارو داسې کلك وتنلې چې تري ښلېدل ئې يوازې له يوې لارې امکان لري او هغه دا چې نوی پيغمبر ورته راشي، نوی کتاب، له تحريف، شرك او خرافاتو پاك کتاب ورته راوړي، له دې پرته نه خپله زړه عقيده پرېږدي او نه له خپل زور دود او دستور نه لاس اخلي او نه په خپلې ټولنې کې تبديلي ته چمتو کېږي. دا مبارك آيتونه مونږ ته د دې مهمې خبرې درس راکوي چې انقلابونه، فکري او اجتماعي

بدلونونه له (لارښود)، (کتاب)، (پیغام)، (د پیغام حامل)، (واضح شعار)، (څرګند آرمان) او له (قائد او قدوې) پرته ممکن نه دي. (بې پیامه او بې لارښوده) انقلابیون هیڅکله نشي کولی انقلاب راولي او د ټولنې حالت بدل کړي.

څو ظریف نقاط د دې مبارکو آیتونه په الفاظو کې توجه جلبوي:

الف: (پیام راوړونکی) د (البینه) په نامه توصیف شوی او دا ښیي چې د ده په شخصیت کې هغه څه په څرګنده توګه لیدل کېږي چې د ده د دعوت او رسالت په حقانیت شهادت ورکوي. نه ئې په شخصیت کې څه ابهام شته او نه ئې په پیغام، تګلاري او عمل کې، د خپل پیغام او دعوت عیني تجسم او په خپلې تیاره او جهل ځپلې ټولنې کې د رونړ او ځلانده څراغ په څېر.

ب: د ده صحیفې ئې (مطهره) ګڼلې چې ښیي بلنه او پیغام ئې پاکیزه او شفاف دی، نه د کذب او درواغو شائبه په کې شته، نه د ناحقې او باطلې خبرې څه اثر، نه د خرافاتو او غلطو عقیدو کومه بېلګه او نه اخلاقي فساد او ناولو کړو وړو ته د بلنې او ترغیب کومه وینا، بلکې له دې ټولو (پاکیزه) دي او په ټولنې کې د طهارت او پاکیزه ګۍ باعث، د (دین) او (دیانت) له خیرنې شوې څېرې ګردونه پاکوي، د خلکو (باورونه) له شرك او خرافاتو تزکیه کوي، د جهل او شرك ځپلي انسان د ضمیر صفحې ته ځلا ورکوي او ټولنه له ظلم، ګناه او فساده ژغوري.

۳- په قرآن کې د کتاب لفظ کله د کتاب د یوه ټوك په معنا راځي، کله د لیکنې په معنا او کله د (حکم) په معنا. او دلته له کتب قیمه نه یا هغه لیکنه مراد ده چې په الهي صحیفو کې درج شوې، سمه، دقیقه او له هر ډول کوږوالي خوندي، یا ئې مراد په دغو صحیفو کې ذکر شوي هغه احکام دي چې مضبوط، دقیق او حکیمانه دي، یعني د دې پاکیزه صحیفو لیکنې، لارښوونې او احکام د انسان ژوند، عقایدو او افکارو ته قوام او سموالی ورکوي او له کوږوالي او انحرافه ئې ساتي.

۴- د تاریخ په اوږدو کې تل او په وار وار داسې شوي چې کله کوم پیغمبر مبعوث شوی، مخاطبین ئې، که دا (کتابیان) وو او په مخکني پیغمبر ئې د ایمان

ادعا کوله او که هغه چې د لومړي ځل لپاره د نوې پیغمبر په کتاب ایمان راوړو ته بلل شوي او تري غوښتل شوي چې (اهل کتاب) شي، د نوې دعوت په وړاندې په ښلو ښلو ډلو وېشل شوي، ځینو ایمان راوړی، ځینو مخالفت ته ملا تړلې، ځینو د منافقت او دوه مخې توب لار غوره کړې، ځینې ئې بې تفاوته پاتې شوي او ځینې د انتظار په حالت کې، تر څو وګوري چې روانه شخړه او منازعه د کوم لوري په برېا او د کوم لوري په ماتې منتج کېږي، تر څو د فاتح په خوا کې ودرېږي او د ده تګلاره او دعوت ومني او شعارونه ئې زمزمه کړي. د دوی اختلاف غیرشعوري او په ناپوهۍ کې نه وي، بلکې عمداً او له اتمام حجت او د بینې او څرګندې ننبې له راتلو وروسته مخالفت ته ملا تړي.

۵- په دې آیت کې د پیغمبرانو علیهم السلام د دعوت اساسي بنسټونه او مباني او د دوی د پیغام خلاصه ذکر شوې، هر پیغمبر چې د زمانې په هر پړاو کې مبعوث شوی، خلکو ته ئې ویلي: ستاسو د رب له لوري مې دا پیغام درته راوړی:

الف: د الله تعالی (عبادت) وکړئ، یعني ستا باور باید دا وي چې ته (بنده) یې او الله تعالی ستا آقا او بادار، خپل هر څه به د ده ګڼې او ستا هر کار به د ده د حکم او امر مطابق، ته به نه ځان د خپل ځان ټولواک ګڼې او نه د خپلو مادي او معنوي شتمنیو او نه به په خپلو شتمنیو کې د خپلې خوښې مطابق تصرف کوې، دا ځکه چې تا خپل اختیار الله تعالی ته سپارلی، دوست دې هماغه دی چې د ده دوست وي او دښمن دې هغه چې د ده دښمن وي او په خپل هر کار کې به د ده رضا لټوې، دا ځکه چې ته مربي او (عبد) یې، د مرییتوب او (عبادت) تقاضا او غوښتنه همدا وي، هر هغه کار چې د دې مغایر وي د بندګۍ له پولې تېرې دی او بغاوت.

ب: خپل دین د الله لپاره (سوچه او خالص) کړئ، په شرک او له بل څه سره په ګډولو ئې مه لړئ، (دین) یعني د الله تعالی (عبادت)، عبادت مو منزه وساتئ، په عبادت کې بل څوک له الله تعالی سره مه شریکوئ، نه له الله تعالی پرته بل ته غاړه ږدئ او مه له ده پرته بل ته د احتیاج او دعا لاسونه اوږدوئ، (عبادت) او (دعا) مو باید یوازې او یوازې د الله تعال لپاره وي، خپل (عبادت) او (دعا) له هر راز ککړتیا

پاکیزه وساتئ.

ج: (حنیف) اوسئ، له سمې لارې کینې او ښې لاس ته مه منحرف کېږئ، د دین په مستقیمې لارې مخامخ د الله په لوري لاړ شئ.

د: لمونځ وکړئ او خپلې اړیکې له خپل رب سره تل مضبوطې وساتئ.

هـ: زکات ورکړئ، له خپل هغه مال او دولته چې د خپل لاس په تېاکو مو له حلالو لارو ترلاسه کړی یوه برخه ئې د الله تعالی په لار کې او د بې وزلو او محرومانو د لاس نیوي او مرستې لپاره انفاق کړئ.

(قیم دین) همدغه دی او ټولو مخکښو پیغمبرانو علیهم السلام دغه دین ته بلنه ورکړې او اوسنی پیغمبر علیه السلام هم تاسو دغه دین ته رابلي، نو اې کتابیانو! له دې نوي پیغمبر علیه السلام او د دغه قیم دین په لوري د ده له بلنې سره ستاسو د اختلاف وجه څه ده؟!!

$kŽÏ ûï$Î» z OYg_ Í$R 'Î ûüÏÎô Ébr É»GÅ$È@ed& ôB {rãy. ûï%$b)

7 Í»9réM» sÎ»Á 9$(qèår {qžB#ä ûï%$žc)ÇÈ þƒÎ9$ŽŸ Ïd 7 Í»9ré

$hÏB `B "ìB 5ô㠸M»Z_ ÏÍÍf ‰Ža Ïdè¢"_ ÇÈ þƒÎ9$žö{ ôã

ÓÅ z ôJÏ 7Ï°Œ ç㠳{qÊ‘r Ïe¡ã ª! $ÓÅ § #%/& $kŽÏ ûï$Î» z ãk¾Ï$

Ç̈È ½ç‘

۲- بې شکه کافر شوي کتابیان او مشرکان به د دوزخ په اور کې وي، تلپاتي په هغه کې، همدا دوی دي ترټولو بد مخلوق. ۷- له شکه پرته چا چې ایمان راوړی او صالح عمل ئې کړی، دوی دي تر ټولو ښه مخلوق. ۸- بدله ئې د

خداى خوا کې تلپاتې جنتونه چې ترې لاندې به ويالى بهېږي، تل پاتې په هغه کې، الله له دوى راضي او دوى له ده راضي، دا د هغه چا لپاره چې له خپل رب ئې وېره وکړه.

۲- دا آيت مونږ ته لارښوونه کوي چې که څوك د حق بيانونکي پيغمبر له راتلو وروسته او په داسې حال کې چې ده ته ئې له ځان سره پاکيزه صحيفې راوړې او په داسې حال کې چې قيم دين ته ئې رابلي، د کفر او له بينې نه د انکار لار غوره کړي، دا تر ټولو بد مخلوق دى، تر هر حيوان بد او په اسفل السافلين کې پرېوتى، لکه چې قرآن فرمايي:

أُولَـئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَـئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ* الاعراف : ۱۷۹

دوى د څاروو په څېر دي بلکې لازيات لاروركي، همدا دوى غافل او بې خبره دي.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ* الانفال : ۲۲

بې شکه چې د الله په نزد کې تر ټولو بد خوځېدونکي هغه کانه او ګنګيان دي چې تعقل نه کوي. (نه حق خبره اوري، نه په حقيقت اعتراف کوي او نه خپل عقل کاروي)

۷- انسان په (ايمان) او (صالح عمل) سره هغه لوړ مقام ته رسېږي چې هيڅ بل مخلوق نه شي وررسېدى، د معنوي مقام او د شرف، عزت او افتخار هغو لوړو لوړو څوکو ته چې د الله تعالى ټول مخلوقات به تر ځان لاندې وموميِ، هيڅ داسې مخلوق به په نظر ورنشي چې دغو لوړو لوړو ته د رسېدو جوګه وي.

۸- د دوى اخروي بدله او اجر به هغه تلپاتې جنتونه وي چې د تل لپاره به په کې اوسېږي، د خپل رب په پېرزوينو به راضي وي او د الله تعالى رضا به ئې ترلاسه کړې وي. له الله تعالى وېرې دې مقام ته رسولي، دغه ستر او لوړ مقام ته يوازې هغه څوك رسېدى شي چې له الله تعالى وېرېږي. دا آيت په ډېر وضاحت سره مونږ ته وايي چې له (الله تعالى وېره) دې لوړ مقام ته د رسېدو اصلي لامل دى، هغه څوك دا

مقام ترلاسه کولی شي چې د خدای ښې پېژندنې دې ځای ته رسولی چې له الله تعالی وېرېږي، دغه وېره ئې له دې منع کوي چې د خپل رب له حکمه سرکښي وکړي او د ده د قهر او غضب وړ وګرځي، همدا وېره ئې دې ته اړ کوي چې له خپل رب سره په معامله کې بې باکه نه وي، په احتیاط سره ګام واخلي، عملونه ئې صالح وي، ښې او کیڼ لوري ته منحرف نه شي، یوازې داسې خلك دې مقام ته رسېدی شي او دا شرف او عزت ترلاسه کولی شي.

الزلزلة

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الزلزلة دی چې له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، ۸ آیتونه لري، د پنځو لومړنیو آیتونو فواصل ئې هموزنه او ورته صیغې دي چې په (ها) پای ته رسېدلې، شپږم آیت ئې د (هُم) په لفظ سره د توقف او ودرېدو غږ لري اووم او اتم آیتونه ئې د (یره) په ورته صیغو ختم شوي. ځینې مفسرین ئې مکي سوره ګڼي او ځینې ئې مدني، خو د سورې مضمون، د آیتونو ترکیب او د بیان څرنګوالی ئې ښیي چې مکي ده، دا ځکه چې د بحث اصلي موضوع ئې آخرت او معاد ده، چې د مکي سورتونو د بحث محوري او اساسي موضوع وي، آیتونه ئې مکي سورتونو ته ورته لنډ لنډ، د شعارونو په څېر، چې خاص وزن او غږ لري او په هغوی کې ژور او پراخ مطالب په محدودو الفاظو کې افاده کېږي. سوره خپل بحث له هغې زلزلې پیلوي چې د قیامت په دوهم پړاو کې به رامنځ ته شي، بیا له قبرونو د انسانانو راپاڅېدل، د ځمکې له لوري په ټولو هغو پېښو شهادت ورکول چې د دې پر سر تېر شوي او انسان ترسره کړي او خلك د خپلو عملونو او باورونو له مخې په ډلو ډلو وېشل په کې انځور شوي او په پای کې وایي چې په دې ورځ به هر انسان خپل ذره ذره ښه او بد عمل په څرګنده او مجسمه توګه په خپلو سترګو مخامخ وګوري.

بسم الله الرحمن الرحيم

A$%r ÇiÈ $g9$)øi ÞÚ öÑ{ $ÏM_ •ž&r ÇiÈ $I;#"ßÎ- ÞÚ öÑ{ $ÏM9ìßã #Œî

ÇÎÈ $g9 Ír r#& š• /‘ Ò'Î ÇíÈ $d‘$7ž& ÆÏãtΒ 7íBöƒ ÇÈ $I; $B ß» ¡ RÏM$

ÞSŒ A$)#Ä @Jèƒ `Jù ÇÏÈ ÙÚG»Jã& {#žä} $?%G©& â¨ $Y9$$âÆÁƒ 7íBöƒ

ÇÏÈ ½ƒ#v© ÞSŒ A$)#Ä @Jèƒ `Br ÇiÈ ½ƒ#ìøz

١- کله چې ولړزي دا ځمکه په خپلې لړزېدا. ٢- او راوباسي دا ځمکه خپل درانه. ٣- او ووايي انسان چې څه پرې شوي؟ ۴- په دې ورځ به خپل اخبار بيانوي. ۵- دا ځکه چې ستا رب به ورته وحي کړې وي. ٦- راوبه وځي په دې ورځ خلك ببل ببل، ترڅو وښودی شي دوی ته خپل اعمال. ٧- نو چا چې د وړې ذرې په څېر ښېګړه کړې، وينې به ئې. ٨- او چا چې د وړې ذرې په څېر د شر کار کړی، وينې به ئې.

١ـ ځمکه به ولړزېږي، نه يوه برخه ئې، بلکې ټوله ځمکه او نه يو ځل بلکې پر له پسې او په هيبتناکې لړزېدا سره. که څه هم ځينو مفسرينو، دا زلزله د قيامت د لومړی مرحلې زلزله ګڼلې، خو له وروستيو آيتونو په څرګنده معلومېږي چې دا آيت هغې زلزلې ته اشاره کوي چې د انسان له مجدد بعثت او بياژوندون نه مخکې به راشي، د النازعات د سورې لومړي ١٣ آيتونه هم په دې مطلب تأکيد کوي چې د انسانانو بيا ژوندون به هم د ځمکې له يوې زلزلې او شديد ټکان سره پيل شي او

ورپسې به هر یو له خپل خپل قبره راپاڅي، د محشر په لوري به وخوځولی شي او په آوار میدان کې به د الله تعالی په وړاندې د محاسبې لپاره ودربږي.

۲ـ دا چې د ځمکې (اثقال) څه دي، د مفسرینو تر منځ دوه رایې مومو:

الف: دا به هغه سره او سپین زر او قیمتي تیږې وي چې انسانانو ئې د لاس ته راوړو لپاره د کفر او نفاق، خیانت او ظلم، لار غوره کړه، د هغوی په مینې کې ئې خدای او آخرت هېر کړ، د هغوی پر سر په خپلو کې وجنګېدل، یوه د بل وینې توی کړې، خپل عزت او شرافت ئې ورپورې ترلی وو، د هغوی لپاره ئې هر ذلت، دنائت او سپکاوي ته غاړه ایښوده، په دې ورځ چې ځمکې به دا ټول بهر راغورځولي وي، هرې خوا ته به د بې ارزښته متاع په څېر خواره واره پراته وي، د مال او دولت بنده انسان به پوه شي چې د څومره بې ارزښتې متاع لپاره ئې خپله دنیا او آخرت تباه کړ او نن ئې د هغو ټولو هڅو او هلو ځلو پایله څه ده چې د دغو د لاس ته راوړو لپاره ئې کړې وې؟!!

ب: له (اثقال) نه مراد انسانان دي، دا ځکه چې قرآن انسانان په دې نامه یاد کړي او په ګڼ شمېر آیتونو کې د هغه انسان په هکله چې د دنیا او مال دولت بنده دی، په ځمکې پورې ننښتی، زړه ئې د دنیا له متاع څخه نه شلېږي، د بر تلو او لوړ الوتو لپاره پیاوړي وزرونه نه لري، د داسې خلکو لپاره ئې دغه صیغه په ډېرو ځایونو کې کارولې، د دغو مفسرینو له نظره له اثقال نه مراد انسانان دي، چې ځمکه به ئې بهر راوباسي.

که لومړي دوه آیتونه د قیامت په لومړۍ مرحلې پورې مربوط وی، نو کېدی شو چې (اثقال) د سرو او سپینو زرو او قیمتي ډبرو په معنا ونیسو، خو څلورم آیت په صراحت سره ښیي چې دا حوادث د هغې مرحلې پېښې دي چې ځمکه به خپل ټول اسرار او اخبار بیانوي. له دې په وضاحت سره معلومېږي چې دوه لومړي آیتونه د قیامت د دوهمې مرحلې پېښې بیانوي.

۳ـ۴: باید وګورو چې څه به په دې ورځ د انسان د حیرانتیا سبب شي؟! د ځمکې کوم حرکت به دی په حیرت کې واچوي او دې ته به ئې مجبور کړي چې

ووايي: په دې ځمکې څه شوي؟ آيا د ځمکې هيبتناکه زلزله به ئې حيران کړي؟ يا له قبرونو د انسانانو راپاڅېدا او يا د انسان په خلاف د ځمکې شهادت؟

په لږ دقت سره په دې خبرې پوهېدی شو چې په دې آيت کې ښودل شوی حيرت به نه خو د ځمکې د سختې زلزلې په وجه وي، ځکه چې دا زلزله به مخکې او له قبرونو نه د انسانانو له راپاڅېدو د مخه وي او نه به له قبرونو د انسانانو د راوتو په سبب وي، ځکه چې دوی په خپلو سترګو له قبر نه خپل راوتل نه ګوري او نه پرې پوهېږي، داسې لکه چې له مور نه خپل راپيدا کېدا نه ګوري او نه وروسته ور په ياد وي. دا هم سمه نه ده چې ووايو ځينې به د ځينو نورو بيارا پاڅېدا ګوري، ځکه د دې خبرې لپاره هم څه دليل نشته. د يس د سورې ۲۵ آيت ښيي چې د آخرت منکران به له راژوندي کېدو وروسته يو له بله پوښتنه کوي چې مونږ چا له خپلو قبرونو راپاڅولو؟ من بعثنا من مرقدنا؟ په ځواب کې به ورته ويل کېږي: هذا ماوعدالرحمن و صدق المرسلون: دا همغه څه دي چې رحمان خدای ئې وعده کړې وه او پيغمبرانو رښتيا ويلي وو. دا آيت ښيي چې د قيامت په ورځ به انسانان په دې نه پوهېږي چې څنګه بيارا ژوندي شوي. مؤمنان به نورو ته وايي چې دا خو د الله تعالی همغه وعده وه چې د پيغمبرانو له لارې ئې له مونږ سره کړې وه او دا ده نن ثابته شوه چې پيغمبرانو عليهم السلام رښتيا ويلي وو.

له دې ټولو معلومېږي چې د انسان د حيرت سبب به د ځمکې هغه شهادت وي چې د انسانانو د کړو وړو په هکله به ئې ورکوي. قرآن فرمايي چې په دې ورځ به د ځمکې تر څنګ د انسان سترګې، غوږونه، لاس او پښې او پوستکی هم د ده په عملونو شهادت ورکوي

حَتَّى إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُون * وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنطَقَنَا اللّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ * فصلت ۲۰-۲۱

تر هغه چې (اور ته) نږدې ورشي، غوږونه، سترګې او پوستکي به ئې په عملونو شهادت ورکوي. او خپلو پوستکو ته به وايي: ولې زمونږ په ضد

شهادت ورکوئ؟ ورته وايي به: هغه الله په خبرو راوستي يو چې هر څه ئې په خبرو راوستي او هغه په اول ځل پيدا کړئ او د هغه لوري ته ورګرځول کېږئ.

دا آيت ښيي چې د ځمکې هر څه به هغه ورځ شهادت ورکوي. ابوهريره رضی الله عنه روايت کوي چې پيغمبر عليه السلام دا آيت (يومئذ تحدث أخبارها) تلاوت کړ او وئې فرمايل: آيا پوهېږئ چې ځمکه به کوم اخبار بيانوي؟ صحابه وو وويل: الله او رسول ئې ښه پوهېږي، پيغمبر عليه السلام وفرمايل: د ځمکې اخبار بيانول هغه شهادت دی چې ځمکه به ئې د بندګانو د هغو عملونو په هکله ورکوي چې د ځمکې پر سر ئې کړي، وايي به: په فلانۍ ورځ ئې فلانی فلانی کار وکړ، دا د ځمکې اخبار دي چې هغه به ئې بيانوي.

عن أبي هريرة قال: قرأ رسول الله صلى الله عليه وسلم هذه الآية "يومئذ تحدث أخبارها" قال "أتدرون ما أخبارها؟" قالوا الله ورسوله أعلم. قال "فإن أخبارها" أن تشهد على كل عبد أو أمة بما عمل على ظهرها أن تقول عمل كذا وكذا يوم كذا فهذه أخبارها" رواه النسائي

عن ربيعة الجرشي أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال تحفظوا من الأرض فإنها أمكم وإنه ليس من أحد عامل عليها خيرا أو شرا إلا وهي مخبرة. رواه الطبراني

له ربيعة الجرشي رضي الله عنه روايت شوی چې پيغمبر عليه السلام وفرمايل: له ځمکې سره په خپل چلند کې احتياط کوئ، ځکه چې ځمکه ستاسو مولد او بنسټ دی (چې تري پيدا شوي يئ) او هيڅ داسې عمل کوونکی نشته چې د ځمکې پر سر ئې ژوند کړی وي او دا دې د ده په ښه او بد عمل شهادت ورنکړي.

د علی رضي الله عنه په هکله راځي چې کله به ئې د بيت المال اموال په مستحقينو ووېشل او هغه به ئې تش کړ نو دوه رکعته لمونځ به ئې هملته ادا کړل او بيت المال ته به ئې په خپل خطاب کې وويل: ته شاهد يې چې ما په حقه ډك او په حقه تش کړې (يعني نه مې څه حرام مال درکې واچاوو او نه مې ستا کوم څه په

حرامه لار مصرف کړ).

پیغمبر علیه السلام فرمایي: (چې کله د لمانځه وخت راورسېږي په لوړ غږ آذان وکړئ، د غرونو او ځمکې څه ئې چې واوري د قیامت په ورځ به شهادت ورکوي.

دغه ځمکه چې ته ئې مړه او بې حسه ګڼې او په بې باکۍ سره ئې پر سر ګناهونه کوې، د قیامت په ورځ به ستا ټول ښه او بد عملونه بیان کړي.

ما ته ووایئ: ۱۴۰۰ کاله مخکې به د دې وینا په هکله د مخالفینو عکس العمل څنګه وو (چې ځمکه به خپل ټول اخبار بیان کړي)؟ آیا په دې خبرې به ئې په خپلو کې ډېر ډېر نه وي خندلي او په ټوکو ټوکو به ئې یوه بل ته نه وي ویلي چې دا دی محمد(علیه السلام) دا ادعا هم وکړه چې دا مړه ځمکه به په خبرو راشي او د انسان په ښه او بد عمل به شهادت ورکوي؟!! خو راشئ د قرآن دا وینا نن یوه داسې ساینس پوه ته وکړئ چې د علمي څېړنو په نتیجه کې دا ورته معلومه شوې چې د ځمکې سطح او فضاء د انسان هر هر غږ او هر هر حرکت ثبتوي، هغه ساینس پوه چې نن په ډېر قاطعیت سره وایي: د انسان د غږ او خوځښت څپې د ځمکې په سطحه او فضاء کې داسې ثبت کېږي چې د تل لپاره دوام کوي او زرهاوو کاله وروسته هم کولی شو دا امواج او اثرات په مخکې تللو وسایلو کشف او ترلاسه کړو. که دغه ساینس پوه ته ووایئ چې قرآن څوارلس پېړۍ مخکې دا خبره کړې، عکسل العمل به ئې څه وي؟ آیا کېدی شي له دې پرته بل څه ووایي چې قرآن حتماً له داسې مرجع راغلی چې په ټولو اسرارو پوه دی؟

ستا ژبه او شونډې، ستا ستونی او حنجره چې ستا د تکلم وسایل دي او په دې سره د خپل زړه خبرې بیانوې، ټول له دغو خاورو جوړ شوي، همدا خاوره ده چې ستا د ژبې، شونډانو او حنجرې مالیکولونه تري جوړ شوي او د ما في الضمیر په بیانولو کې ستا مرسته کوي، د قیامت په ورځ به په خپلواکه او مستقله توګه په خبرو راشي او شهادت به ورکوي.

۵. ولې به ځمکه په هغه ورځ خپل اسرار راباسي، ټولې خبرې به بیانوي او هر

هغه څه به په ډاګه کوي چې د دې پر سر تېر شوي؟ دا ځکه چې الله تعالی ورته وحي کړې چې نن هر څه ثبت او د قیامت په ورځ ئې بیان کړه.

د (یوحی) په ځای د (اوحی) د صیغې راوړل ښیي چې ځمکې ته له مخکې (الهام) شوی چې ټول جریانات به ثبتوي او د قیامت په ورځ به ئې بیانوي، یعني ځمکه دا اوس اوس د ټولو جریاناتو شاهده او ناظره ده، هر څه احساسوي، حفظ کوي ئې او د قیامت په ورځ به ئې د انسان مخې ته ږدي.

۲- د دې آیت په اړه دوه تفسیرونه مومو:

الف: هر انسان به ببل او له نورو جلا له خپل قبر او مدفن نه راپاڅېږي او د الله تعالی په لوري به خوځول کېږي، له دوستانو او خپلوانو، قوم او قبیلې، حزب او ډلې، پلویانو او سپاهیانو، حامیانو او ملګرو او له ټولو هغو چې په دنیا کې ئې د ده شاوخوا نیولې وه او ده پرې حساب کاوو، نن به له دوی نه هیڅوک په خپلې خوا کې نه مومي، ګوښې او یوازې به د الله په لوري درومي. لکه چې قرآن فرمایي:

وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْداً * مریم : ۹۵

او هر یو به ئې د قیامت په ورځ یوازې ورته راشي.

همدا راز فرمایي:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ * الأنعام: ۹۴

او یقیناً چې مونږ ته همغسې یوازې راغلئ چې په لومړي ځل مو (یوازې) پیدا کړئ او څه مو چې دربانديې پېرزو شوي وو ټول مو ترشا پرېښودل او هغه شفاعت کوونکي مو هم درسره نه ګورو چې ګمان مو کاوو دوی به ستاسو په (پیدا ښښت او پالنې کې د خدای) شریکان وي، یقیناً اړیکې مو سره شلېدلې دي او هغه درنه ورک دي چې (دا) ګمان مو پرې کاوو.

ب: د انسان له پیدا ښښته د قیامت تر ورځې د ځمکې پر سر ټول پیدا شوي انسانان به له خپل خپل مدفن او مقبرې راپاڅېږي او د خپلو عملونو له مخې به په

ببلو ببلو ډلو کې راغونډ او د الله تعالی په لوري به درومي او د حشر په میدان کې به راغونډ ېږي.

په لږ دقت سره پوهېدی شو چې د لومړۍ ډلې مفسرینو رایه دقیقه ده، د دوهمې برخې دا الفاظ (لیروا اعمالهم) ښیي چې خلك به د دې لپاره ېږته راژوندي کېږي او له خپلو خپلو قبرونو به ببل ببل راوځي چې خپل تېر عملونه وګوري او سزا ئې ورکړی شي، هغه آیتونه چې د قیامت په ورځ د انسانانو د ډله ییز حرکت په اړه بحث کوي د قیامت په وروستۍ مرحلې پورې مربوط دي، دا باید په دغې مرحلې تطبیق نکړو.

په هغه ورځ به هر چا ته خپل عمل وروښودی شي، هر څوك به هغه اعمال چې په دنیا کې ئې کړي، خپلې مخې ته مجسم ومومي، یوازې دا نه چې خپل عملونه به په خپلې عمل پاڼې کې وګوري او سزا او بدله به ئې ورکړی شي، بلکې پر دې سربېره به خپل ټول ښه او بد عملونه خپلې مخې ته څرګند او مجسم ومومي، له ۴ او ۲ آیته معلومېږي چې د انسان عملونه له (غږ او بڼې) سره ضبط کېږي او د قیامت په ورځ به انسان هم د خپلو عملونو (اخبار) واوري او هم به ئې (بڼه) وګوري.

څوارلس پېړۍ مخکې هیڅا ته په دې خبرې پوهېدا ممکن نه وه چې کېدی شي د انسان (غږ) او د خوځښت (انځور) او فیلم ئې ثبت شي او له څه مودې وروسته بیا ولیدی او واورېدی شي، خو اوس او له هغه وروسته چې ټیپ ریکارډر او کامرې اختراع شوې، هر چا ته دا خبره جوته شوه.

۷-۸: (خیر) او (شر)، که ستر وي او که ووړ، حتی که د یوې وړې ذرې په اندازه وي، ټول به په خپلې عمل پاڼې کې وګوري، ټول به ستا مخې ته مجسم کړی شي، وبه ګوري چې هیڅ څه دې له پامه نه دي غورځېدلي، هر څه په ډېر دقت سره ثبت شوي او د دغو له مخې به ستا برخلیك او راتلونکې ټاکل کېږي، که ستا د (ښېګړو) تله پر (بدو کړنو) درنه شوه، جنت ته به درومې، خو که د (بدو کړنو) تله دې درنه وه او ښېګړې دې سپکې او بې وزنه وختې، دوزخ ته به درومې، د هرې نېکۍ په بدل کې به لس برابره بدله ترلاسه کوې او بدي به دې یا مهربان او بخښونکی رب

درته وښيي، يا د هغو مصيبتونو، بيماريو، دردونو او ستونزو په خاطر به ئې درته معاف کړي چې په دنيا کې دررسيدلي او يا به عادلانه سزا درکوي.

بايد متوجه وئ چې د دې آيتونو الفاظ داسې نه دي چې وښيي انسان به د هر وړوکي عمل سزا ګوري، داسې نه دي ويل شوي چې که د ذرې په اندازه د خير او شر عمل ئې کړی وي، سزا به ئې ګوري، نه بلکې عمل به ګوري او ضروري نه ده چې سزا به ئې هم ګوري.

په دې هکله مو څو نورې خبرې هم بايد په پام کې وي:

الف: د عملونو وزن او ارزښت به د دوی د ظاهري بڼې له مخې نه ټاکل کېږي، د کافر، مشرك او منافق هغه عملونه به بې وزنه او بې ارزښته وي چې په ظاهر کې نېك او ښه ښکاري. که احياناً ئې کوم ښه کار کړی وي بدله به ئې په دنيا کې ترلاسه کړې وي. په دې ورځ به فقط (حق) عمل ته وزن او ارزښت ورکوي، نه ظاهري بڼه ئې، لکه چې قرآن فرمايي:

والوزن يومئذ الحق ... الاعراف

او پدې ورځ به حق دروندوالی وي (کوم عمل چې له (حق) او (حقيقته) تش وي هغه به سپك وي).

ب: د بد عمل سزا به ورسره برابره او متناسبه وي، خو د نېك عمل بدله به له لس برابره تر اوه سوو او حتی تر دې هم زيات وي..

ج: چا چې ايمان راوړی، حساب به ئې آسانه وي، د خپل غوره عمل له مخې به ثواب ترلاسه کړي، که له کبيره ګناهونو ئې ډډه کړې وي صغيره به ئې الله تعالی ورته وبخښي.

انس رضی الله عنه روايت کوي چې ابوبکر صديق رضی‌الله عنه له پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره يو ځای ډوډۍ خوړله چې دا آيتونه (فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره) نازل شول، ابوبکر رضی الله عنه له خوراکه لاس راتم کړ او وئې ويل: يا رسول الله! آيا د خپلو وړو وړو ګناهونو په سبب به هم مجازات کېږم؟ پيغمبر عليه السلام وفرمايل: اې ابوبکره! هغه

ستونزې چې په دنیا کې ئې ګوري دا ستا د وړو وړو ګناهونو په سبب وي، خو که د ذرې په اندازه نېك عملونه دې کړي وي نو الله تعالى ئې درته ذخیره کوي تر څو ئې د قیامت په ورځ بشپړ ترلاسه کړي.

عن أنس قال كان أبو بكر يأكل مع النبي صلى الله عليه وسلم فنزلت هذه الآية فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره فرفع أبو بكر يده وقال يا رسول الله إني أجزي بما عملت من مثقال ذرة من شر فقال يا أبا بكر مارأيت في الدنيا مما تكره فبمثاقيل ذر الشر ويدخر الله لك مثاقيل ذر الخير حتى توفاه يوم القيامة

عن عائشة قلت يا رسول الله! ابن جدعان كان في الجاهلية يصل الرحم ويطعم المسكين فهل ذلك نافعه قال لا ينفعه إنه لم يقل يوما رب اغفر لي خطيئتي يوم الدين رواه مسلم

عایشه رضی الله عنها وایي: له پیغمبر علیه السلام نه مې و پوښتل: عبدالله بن جدعان، په جاهلیت کې خپلوي پالله، مسکینانو ته ئې خوراك ورکاوو، مېلمه پال وو، اسیران او غلامان ئې آزادول، آیا د قیامت په ورځ به دا نېك عملونه څه ګټه ورورسوي؟ پیغمبر علیه السلام وفرمایل: نه؛ ګټه نه وررسوي، ځکه ده یوه ورځ هم دا ونه ویل چې اې زما ربه! د قیامت په ورځ مې ګناهونه راوبخښه.

د قرآن دا آیتونه او د پیغمبر علیه السلام دا احادیث مونږ ته لارښوونه کوي چې نه وړ نېك عمل حقیر وګڼو او نه وړه ګناه عادي او بې اهمیته وبولو، دا ځکه چې دواړه زمونږ په دوسیه کې درج کېږي او زمونږ په برخلیك او اخروي سعادت او شقاوت باندې اغېز لري.

عن عدي مرفوعا اتقوا النار ولو بشق تمرة ولو بكلمة طيبة رواه البخاري

عدي رضي الله عنه وایي چې پیغمبر علیه السلام فرمایلي: د دوزخ له اوره ځان وساتئ که څه هم د یوې خرما په ټوټې وي او یا په یوې ښکلې او غوره خبرې سره.

همدا راز فرمايي:
لاتحقرن من المعروف شيئا ولو أن تفرغ من دلوك في إناء المستسقي ولو أن تلقى أخاك ووجهك إليه منبسط رواه البخاري
هيڅ نېك كار حقير مه ګڼئ كه څه هم د يوه تږي په جام كې له خپلې سلواغې اوبه توى كړې او يا له خپل ورور سره په ورين تندي ملاقات وكړې.
عوف بن الحارث رضي الله عنه د عائشې رضي الله عنها دا وينا روايت كوي چې پيغمبر عليه السلام ورته ويل: اې عائشې! له هغو وړو وړو ګناهونو ځان وساته چې حقير ګڼل كېږي، دا ځكه چې د دې هم د الله تعالى له لوري پوښتنه كېږي.
عن عوف بن الحارث بن الطفيل أن عائشة أخبرته أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يقول يا عائشة إياك ومحقرات الذنوب فإن لها من الله طالبا رواه النسائي
عبدالله بن مسعود رضي الله عنه روايت كوي چې پيغمبر عليه السلام وفرمايل: له صغيره ګناهونو ځان وساتئ ، ځكه دا په انسان راغونډې شي، احاطه ئې كړي او د هلاكت سبب ئې شي.

العاديات

د سورې معرفي

د دې سورې نوم العادیٰت (زغاستونکي) دی چې له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، ۱۱ آیتونه لري، لومړي پنځه آیتونه ئې د فعلاً په هموزنو صیغو پای ته رسي، درې ورپسې آیتونه ئې د کنود، شهید او شدید په صیغو ختمېږي او درې وروستي آیتونه ئې د صدور، قبور او خبیر په صیغو، چې دوه لومړي ئې کنود ته ورته او خبیر ئې شهید او شدید ته ورته وزن لري. د دې مبارکې سورې د نزول د زمانې په هکله مختلف روایات لرو، خو د سورې له مضمون او د آیتونو د ترکیب له څرنګوالي معلومېږي چې نه یوازې د مکي دور سوره ده بلکې د مکي دور په لومړیو کې نازل شوې.

د بحث اساسي موضوع ئې دا خبره ثابتول دي چې انسان د خپل منعم رب په وړاندې ډېر ناشکره او ناسپاسه دی، د دې ادعا د اثبات لپاره هغو آسونو ته زمونږ پام اړوي چې د خپل خاوند د عادي او معمولي پالنې په وجه سخت ورته مطیع او تر پښو لاندې ئې تندې زغاستې ته چمتو وي!! د دې سورې لومړي آیتونه خپل مخاطب له لاسه نیسي، د آسونو د تندې زغاستې یوې حیرانونکې صحنې ته ئې ودروي او ورته وایي: ګورې! دا پیاوړي آسونه، څنګه د خپل سپور د لاس په یوه

حرکت سره، په زغاسته شي، هر یو له بل نه د مخکې کېدو هڅه کوي، له سخت شور ځوړ نه ئې پوهېدی شي چې خپل ټول زور ځواك ئې کارولی، ترڅو ترنورو د مخه خپل آقا مقصد ته ورسوي، نه ګوري چې څومره تېز زغلي، هغه سپرغی ګوري چې له تیږو سره ئې د نعل په کلك لګېدو اوچتې شي، په تیاره سباوون کې په دښمن برید کوي، لدې بې پروا چې په یوې یا بلې ګوښې کې به دښمن ورته په کمین کې وي، ناڅاپي به ئې په کوم غشي سره په ننبه کړي، لږ ئې دوړو ته پام وکړه چې له مستانه او بې باکانه منډې ئې پورته شوې، ګوره چې ناڅاپي د دښمن له مجهز صف سره مخامخ شو، له ایستلو تورو سره، خو په ټوله بې اعتنائي ئې صف مات کړ او د دښمن په مزدحمو صفوفو کې ننووت، کله چې د آسونو دې خپل ته خپلو سپرو لا د زغاستې اشاره نه وه کړې، هغه وخت تا لیدل چې هر یو د خپل سپور تر پښو لاندې، په شور شوق خوځېدو، پښه ئې کلکه کلکه په ځمکه وهله، د خپل سر غاړې په حرکاتو سره ئې دا ښودله چې خپل آقا ته مطیع دی او یوازې یوې اشارې ته ئې منتظر!! دا لده سره خپل خاوند څه کړي چې دومره مطیع دی؟ له خوراك څښاك نه پرته ئې څه ورکړي؟ په سر غاړه ئې د لاس راکښلو نه پرته څه ورسره کړي؟ د دومره څه په وړاندې دا وفا او اخلاص د څه ننبه ده؟ او که تا اې انسانه! له دغه (حیوان) سره مقایسه کړي، د خپل منعم په وړاندې ستا وفا او اخلاص، ستا اطاعت او مننه، د خاوند په وړاندې د ده له چلند سره مقایسه کړي، ما ته ووایه: ستا په هکله به عادلانه قضاوت څه وي؟ آیا لدې پرته بل څه کېدی شي چې ته د خپل رب په وړاندې سخت ناشکره یې، بې وفا یې، بې اخلاصه یې!! إِنَّ الانسنَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * یقیناً چې انسان، خپل مولا ته ډېر ناشکره دی. دا پداسې حال کې چې آس یوازې همدا دوه درې نعمتونه پېژني، له وانښو اوبو او په سر غاړه له لاس راکښلو پرته په نور څه نه پوهېږي، خو انسان د خیر او نعمت په اړه جامع تصور لري، ټول هغه بې شمېره نعمتونه پېژني چې الله تعالی ورباندې پېرزو کړي او دی ورسره کلکه مینه لري، خو سره لدې ډېر ناشکره دی او د دغه حیوان په اندازه هم د خپل مولا مننه او شکر نه کوي. یقیناً چې انسان د خپل رب په وړاندې

سخت ناسپاسه دی، د سپرو تر پښو لاندې زغاستونکي آسونه همدا وايي.

دا کوم څه دغه ناسپاسه بنده تر هغه حيوانه هم زيات ناشکره کړی؟ آيا وجه ئې دا ده چې ګمان کوي نه آخرت شته، نه بيا ژوندون او نه محاسبه او مکافات او مجازات؟ آيا داسې ئې انګېرلې چې د هر چا د سينې اسرار به نه سپړل کېږي او له ده پرته به هيڅوک په دې نه پوهېږي چې په زړه کې ئې څه وو، موخې ئې کومې او عزائم ئې څنګه وو؟! ده اشتباه کړې؛ هغه ورځ به خامخا راځي چې انسانان له خپلو خپلو قبرونو راووځي، د سينو اسرار ئې بربنډ شي او د هغه خبير خدای په وړاندې ودرېږي چې هيڅ څه ئې تر پټ نه دي او بيا د خپل کفران او ناشکرۍ سزا وګوري.

بسم الله الرحمن الرحيم

---

bë'ù ÇÌÈ $Û¢ß ÏN°Ž•é¿¾ÇÌÈ ¼Z¢ß% ÏM»fÍqß¿¾ÇÌÈ $Û¢Ê ÏM»fÏ‰è¿¾

¼ãRÎr ÇÏÈ Šqãß9 ¾ïîÞï `» ¡ $MY$bÎ ÇÎÈ $ê¼ïl ¾ïîÍ `Ø™qù ÇÍÈ $ê¼R ¾ïîÍ

ŽÏèÇ#ŒÎ ß-è/ Ÿù& * ÇÌÈ ‰f‰±9 Îœ¿¿É ß Ï ¼ãRÎr ÇÐÈ ¢Ó‹Í¶9 7 Ï°Œ 4?ã

Ž¬î , ©7ÍBœ/ ¼ÑÑ N¿® ÞÎ ÇÌÈ Í r¢Á9$'Î $B Ø Ã ãnr ÇÌÈ Íqß¿¾$'Î $B

ÇÌÈ

۱- په ځور سره ځغاستونکو قسم. ۲- بيا په سم (پونده) سپرغۍ شيندونکو قسم. ۳- او په سباوون يرغل کونکو قسم. ۴- په کوم سره چې دوړې کړي خوري. ۵ - په کوم سره چې ننوځي په منځ د يوه ټولي کې. ۶- يقيناً چې انسان دی خپل مولا ته ډېر ناشکره. ۷- او په خپله دی په دې باندې شاهد دی. ۸- او

په مينې کې د خير خو ډېر شديد دی. ۹- آيا نه پوهېږي، کله چې راپاڅوی شي هغه چې قبرو کې دي. ۱۰- او وسپړی شي هغه چې سينو کې دي. ۱۱- په دې ورځ به خامخا د دوی رب ښه په دوی خبر وي.

۱-۸ : دلته تر ټولو د مخه څو ټکي په پام کې ولرئ:

o دا پنځه قسمونه د تعقيب (فاء) په توري سره په خپلو کې تړل شوي او ښيي چې دلته د يوه څيز مختلفو حالتونو او صفتونو ته اشاره شوې، يعني همدا زغاستونکي دي چې د خپلې توندې او تېزې منډې په وجه ځې له ټټر نه شور او ځوږ اوچت دی او همدغه زغاستونکي دي چې کله ځې سم په تيږو لګېږي نو سپرغی ترې اوچتې شي او همدا دي چې په سباوون کې د يرغل لپاره کارول شوي او همدا دي چې په خپلې چټکې زغاستې سره دوړې بادوي او همدا دي چې د مقابل لوري په ليکو کې شق اجراء کوي، صفونه ځې څيرې او د دوی په منځ کې ننوځي.

o د بيان له الفاظو په ډاګه معلومېږي چې لدغو زغاستونکو څخه هدف آسونه دي نه بل څه، ډېر بې سليقې اديب به هم لدې نه بل مفهوم ترې وانخلي.

اما دا چې دا قسمونه څنګه پدې خبرې شهادت ورکوي چې انسان د خپل پالونکي رب په وړاندې سخت ناشکره دی، ځواب ځې دا دی: دا پياوړي آسونه چې تر انسان ځواکمن او پياوړي دي، خو ګوري چې د خپل خاوند د څو محدودو نعمتونو په پاس د ده کلك اطاعت کوي، نه ګوري چې څنګه د خپل خاوند د لاس په يوه حرکت سره، په زغاسته شي، د سينې او سپورمو له شور ځوږ نه ځې پوهېدی شي چې خپل ټول زور ځواك ځې کارولی، ترڅو ژر او تر نورو د مخه خپل آقا مقصد ته ورسوي، ګوري چې څومره تېز زغلي، چې کله ځې نعلونه په تيږو لګي سپرغې ترې اوچتې شي، دې ته چمتو وي چې په تياره سباوون کې په دښمن برید وکړي، لدې بې پروا چې په يوې يا بلې ګوښې کې به دښمن ورته په کمين کې وي، ناڅاپي به ځې په کوم غشي په نښه کړي، دغو دوړو ته پام نه کوي چې د ده له مستانه او بې باکانه منډې آسمان ته پورته شوې، ګوري چې د دښمن په مجهز صف کې، که څه هم

تورې ئې له تېکو ایستلې وي، په بې پروایۍ ننوځي، صفونه مات کړي او د دښمن په مزدحمو لیکو کې داخل شي، کله چې لا د زغاستې امر ورته نه وي شوی، نه ګورې چې څنګه د خپل سپور تر پښو لاندې په شور او شوق سره خوځېږي، پښه کلکه په ځمکه وهي، د خپل سر غاړې په حرکاتو سره ښیي چې خپل آقا ته مطیع دی او یوازې یوې اشارې ته ئې منتظر!! دا لده سره خپل خاوند څه کړي چې دومره مطیع دی؟ له خوراک څښاک نه پرته ئې څه ورکړي؟ په سر غاړه ئې د لاس راکښلو نه پرته څه ورسره کړي؟ د دومره څه په وړاندې دا وفا او اخلاص د څه شي ننبه ده؟ او که تا اې انسانه! له دغه آس سره مقایسه کړو، د خپل منعم رب په وړاندې ستا وفا او اخلاص، ستا اطاعت او مننه، د خاوند په وړاندې د ده له چلند سره مقایسه کړو، ما ته ووایه: ستا په هکله به عادلانه قضاوت څه وي؟ آیا لدې پرته بل څه کېدی شي چې ته د خپل رب په وړاندې سخت ناشکره یې، بې وفا یې، بې اخلاصه یې!! إِنَّ الانسنَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * یقیناً چې انسان خپل مولا ته ډېر ناشکره دی. دا پداسې حال کې چې آس یوازې همدا دوه درې نعمتونه پېژني، له واښو اوبو او په سر غاړه له لاس راکښلو پرته په نور څه نه پوهېږي، خو انسان د خیر او نعمت په اړه جامع تصور لري، ټول هغه بې شمېره نعمتونه پېژني چې الله تعالی ورباندې پېرزو کړي او دی ورسره کلکه مینه لري، خو سره لدې ډېر ناشکره دی او د دغه حیوان په اندازه هم د خپل مولا مننه او شکر نه کوي.

یوه یادونه:

نږدې دېرش کاله د مخه په دې لټه کې وم چې د دې سورې د قسمونو او د قسمونو د ځواب تر منځ په دقیق ارتباط پوه شم، ډېر تفاسیر مې وکتل، په تفسیرونو کې مې زیات مختلف آراء تر سترګو شول، نتیجې ته ونه رسېدم، ډېره موده همداسې راباندې تېره شوه، په پښتو کې د اقامت په دوران کې یوه ورځ د جمعې د لمانځه لپاره یوه جمات ته ولاړم، ګورم چې خطیب د دغې سورې په هکله خبرې کوي، د قسمونو په هکله د ده توجیه او تفسیر مې هومره دقیق وموند چې په هیڅ تفسیر کې مې نه وو موندلی، متأسفانه په دې ونه توانېدم چې تر پوښتنه

وکړم؛ دا رایه ئې له کوم تفسیره اخیستې او آیا داسې کوم مشهور مفسر رانښودی شي چې له دې رأیې سره موافق وي؟ په هر صورت د ده په زړه پورې وینا زما لپاره ښه لارښودنه شوه او زما د پوښتنو ښه ځواب. الله تعالی دې اجر ورکړي.

۹-۱۱: دا آیتونه مونږ ته لارښوونه کوي چې د انسان د قبیح کفران، د نعمت ناسپاسي، د منعم قدر نه کول، د احسان انکار او د محسن هېرونه په اصل کې له دې راولاړېږي چې دی دنیا ببهوده او بې هدفه ګڼي، په بیا ژوندون باور نه لري، داسې نه ګڼي چې د الله په لوري به درومي او د خپلو کړو وړو له مکافات او مجازات سره به مخامخ کېږي، د چا چې دا عقیده وي هغه به خامخا یو ناسپاسه انسان وي، خو ده اشتباه کړې؛ قیامت او دالهي محاسبې ورځ به خامخا راځي، انسانان به له خپلو خپلو قبرونو راووځي، د سینو اسرار به ئې بربنډ شي او د هغه خبیر خدای په وړاندې به ودرېږي چې هیڅ څه ئې تر پټ نه دي او بیا به د خپل کفران او ناشکرۍ سزا وګوري.

القارعة

د سورې معرفي

د دې سورې نوم القارعة (ټکونکې) ده، دا ئې هم نوم دی او هم د مضامینو لپاره عنوان، ۱۲ آیتونه لري، د درېو لومړیو آیتونو فواصل ئې القارعة دي، ورپسې دوه آیتونه ئې د مبثوث او منفوش په هموزنو صیغو، شپږم او اتم ئې د موازینه په صیغه او اووم، نهم، لسم او یولسم ئې راضیه ته په ورته هموزنو صیغو پای ته رسېدلي. د لسم آیت د پای صیغه په اصل کې (ماهي) ده، خو د وزن لپاره ئې (ماهیه) کړې. د سورې له مضمون، د بیان له څرنګوالي او له ادبي اسلوبه ئې په واضح توګه معلومېږي چې د مکي دور په لومړیو کې نازله شوې. د دې سورې په دغو محدودو آیتونو کې چې لنډ لنډ دي او د الفاظو شمېر ئې ډېر لږ، د قیامت دواړه مرحلې په داسې بڼې کې انځور شوې چې هیبتناکې صحنې ئې د انسان مخې ته مجسم کېږي او لوستونکی ئې ځان د دغو صحنو په منځ کې احساسوي. په لومړیو درېو آیتونو کې د قیامت د پېښې د انځورولو لپاره د (قارعة) لفظ درې ځلې کارول شوی، دا لفظ ځپل او له هیبتناك غږ سره توأم تصادم او ټکول افاده کوي او درې ځلې تکرار ئې د دې پېښې عظمت او هیبت بیانوي او ښیي چې دا پېښه به داسې وي چې هر څه به سره وځپي، د عالم دا اوسنی نظام به درې وړې

کړي، هر څه به ئې په خپلو کې سره وجنګوي، دا بې شمېره ستوري او سماوي اجرام به له خپل خپل مداره ووځي، په خپلو کې به تصادم وکړي، د دې هیبتناکو تصادمونو درانه غږونه به له هرې خوا اورېدل کېږي، غرونه به له خپل ځایه وخوځي، په خپلو کې به ټکر شي، ذرې ذرې به شي او دوړې به ئې آسمان ته پورته شي، داسې به شي لکه حلاجي شوې وړې چې په ځمکه خورې وي، ورپسې د قیامت بله مرحله انځوروي، هغه وخت چې انسانان به بېرته راژوندي شوي وي، د ځمکې مخکنی جوړښت به بدل شوی وي اوس به هغه مخکنی لوړې ژورې نه لري، غرونه به له منځه تللي وي او آثار به ئې د خورو وړیو په څېر تر سترګو کېږي، د انسانانو بیا راپیدا کېدا او له قبرونو راپاڅېدا به له بر نه داسې برېښي لکه خپل خپل ملخان چې پر ځمکه خواره شوي وي او یو پر بل لوېږي، په پای کې انسانان د محشر په میدان کې د محاسبې په حالت کې انځوروي او ښیي چې د هر چا برخلیك به د ده د عملونو د (وزن) او (ثقل) له مخې ټاکل کېږي، که ئې عملونه د قدر وړ وو، وزن او ارزښت ئې درلود، نو جنت ته به درومي او که سپك او بې وزنه وختل نو ټاټوبی به ئې د دوزخ کنده وي، ځینې به داسې ګوري چې د وزن شوو تله ئې درنه ختلې، خوښ او راضي دي او ځینې داسې چې وزن شوي ئې سپك ختلي، دوزخ ورته خپله غږ پرانستې او داسې به ئې په خپلې غږ کې نیسي لکه مور خپل زوی.

بسم الله الرحمن الرحيم

ﻣﻜﻮﻟﻪ $B 71‘Šﻛ $Br ÇÌÈ ﭘﻒﻴ$d ½ﻗBﻪ ÇÌÈ ½ﻗﺎﻴﻲqB ﻣﻮﻟﻮz ôB $B‰r ÇÌÈ

ÇÌÈ ﭘﻮﻫB‰n î$R ÇÌÈ

۱- آ ځپونکې. ۲- څه ده دا ځپونکې؟ ۳- او څه پوه کړې چې څه ده دا ځپونکې؟ ۴- هغه ورځ چې خلك وي د خورو ورو ملخانو په څېر. ۵- او غرونه د خورو ورو وړیو په څېر. ۶- نو د چا چې تلل شوي شول درانه. ۷- نو وي به راضي کوونکي ژوند کې. ۸- او هغه چې ئې سپك شول تلل شوي. ۹- نو مور به ئې وي کنده. ۱۰- او څه پوه کړې چې دا کنده څه ده؟ ۱۱- تاوناك اور.

۱-۳: قارعة د (قرع) له مادې اخیستل شوې او معنا ئې داسې کلك ځپل او سره وهل دي چې جګ غږ ترې پورته شي، قرآن دلته د (قیامت) د پېښې لپاره دا نوم کارولی، په نورو ځایونو کې ئې د الحاقة، الطامة، الصاخة، الغاشية او په ګڼ شمېر نورو نومونو یاد کړی، هر نوم د قیامت یو خاص حالت بیانوي، دلته القارعة د دې آیتونو په ترڅ کې داسې راغلې او د آیتونو د بیان لهجه داسې چې دا مطلب بیانوي: هماغه ځپونکې، چې تند او جګ غږ سره به هر څه وځپي، پوهېږې چې دا څنګه پېښه ده؟ څنګه به په دې پوه شې چې دا هیبتناکه پېښه به څنګه وي؟ ته نشې کولی د دې حادثې هیبت او عظمت درك کړې؟

۴: په دې ورځ به ټول انسانان له قبرونو راووځي، داسې لکه ملخان چې له خاورو راووځي او د ځمکې پر سر به داسې خواره واره وي لکه خېل خېل ملخان چې پر ځمکه خواره شوي وي او یو پر بل لوېږي، کله یوې خوا ته سېل سېل مخه کړي او کله بلې خوا ته. د آیت الفاظ او د بیان انداز ئې داسې دی لکه څوك چې په دې ورځ له کوم لوړ ځایه د ځمکې نندارې کوي او انسانان داسې په نظر ورځي لکه

ملخان چې له خاورو راووځي او هرې خوا ته خواره واره شي. دلته ښايي انسانان د دې لپاره له ملخانو سره تشبيه شوي چې ملخان له خاورو راوځي، مور ئې خپلې هګۍ په خاورو کې اچوي او بيا ئې بچيان له خاورو راوځي، د قيامت په ورځ به له قبرونو د انسانانو راوتل دوی ته ورته وي.

۵. دا ستر ستر او دنګ دنګ غرونه چې ريښه ئې د ځمکې زړه کې او سر ئې وربځو ته رسېدلی، د (القارعة) په دې ورځ به داسې سره وټکول شي او ذرې ذرې به شي لکه وړۍ چې د حلاجي کولو په وخت کې خورې ورې شي. قرآن په بل ځای کې د غرونو د دې حالت په هکله داسې فرمايي:

وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا * فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا * الواقعة : ۵-۶

او غرونه به په ځانګړي رېژولو سره ورېژول شي او خوره وره دوړه به شي.

له دې آيت او د قرآن له نورو آيتونو نه معلومېږي چې د انسان پيدا ښت به پر داسې ځمکې وي چې لوړې ژورې به نه لري او غرونه به ئې ذرې ذرې شوي وي.

۲- ۱۱: په دې ورځ به عملونه څېړل کېږي، په داسې تلو به تلل کېږي چې د هر عمل ارزښت دقيقاً معلومولی شي، ځينې به درانه، ګران او باارزښته وخېژي او ځينې به سپک، پوچ، بې وزنه، بې ارزښته او بې قدره، په دې تلې کې به يوازې هغه عمل دروند خېژي چې په (حق) ولاړ او د (حق) له چينې خړوبه شوی وي او هغه عمل به سپک او پوچ خېژي چې په (باطل) ولاړ او د باطل له چينې خړوبه شوی وي، په دې ورځ به د عملونو د ظاهري بڼې له مخې قضاوت نه کېږي او وزن به ئې د ظاهري بڼې له مخې نه تاکل کېږي، بلکې د (حق) او حقيقت له مخې به تاکل کېږي، يوازې هغه عمل به دروندالی او وزن لري چې (حق) په کې وموندلی شي، له (حق) نه بې برخې عمل، که هر څومره ستر وي او هر څومره ئې ظاهر ښاپسته او جالب وي، د دې ورځې په تلې کې به سپک او پوچ خېژي. د قرآن په وينا په دې ورځ به (حق) وزن وي (والوزن يومئذ الحق)، په کوم عمل کې چې حق ونه موندلی شي، هغه به سپک وي.

موازين هم د ميزان جمع ده او هم د موزون، دلته د موزون د جمعې لپاره

راغلی، چې معنا ئې (وزن شوي او تلل شوي) ده او مراد ترې هغه عملونه دي چې د قیامت په ورځ به په داسې ځانګړې تلې تلل کېږي چې د عملونو وزن او ارزښت معلومولی شي. د (حق) په دې تلې کې چې د چا عملونه درانه وختل خوشحال او راضي کوونکی ژوند به ئې په برخه شي او د چا چې وزن شوي اعمال سپك وختل یوه کنده به ئې په خپلې غېږ کې کلك ونیسي، پوهېږې دا کنده څه ده؟ د ډېر سور او تود اور کنده!!

التکاثر

د سورې معرفي

د دې سورې نوم التکاثر (په زیات غوښتو کې سیالي) دی، چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۸ آیتونه لري، د لومړي او دوهم آیتونو فواصل ئې تکاثر او مقابر دی، د درېیم او څلورم ئې تعلمون دی، د پاتې څلورو ئې یقین او جحیم ته ورته هموزنه صیغې دي، اکثر مفسرین ئې مکي سوره ګڼي، ځینې ئې مدني بولي، خو د سورې له متن، د آیتونو له ترکیب او ادبي جوړښت نه معلومېږي چې دا سوره مکي ده. په دې سوره کې د انسان یوې داسې خطرناکې بیماری ته اشاره شوې چې د انساني ټولنې د ټولو فتنو، شخړو، جګړو، وینو تویولو، د بل په حق تېریو، کبر او ذلت ته د تسلیمېدا اصلي لامل ګڼل کېږي، د حرص او زیات غوښتنې بیماري، د مال او دولت ترلاسه کولو لپاره ناروا سیالي، جاه او جلال ته د رسېدو لپاره په خپلو کې مسابقه. همدا خطرناکه بیماري ده چې له انسانه څیرونکی او وحشي ځناور جوړ کړي، رحم او عاطفه ئې وروځني، بې رحمه او سخت زړی قصاب تري جوړ کړي، داسې ځای ته ئې ورسوي چې د خپل حرص د اشباع لپاره له هیڅ جنایته ډډه نه کوي، هر ذلت او دنائت ته غاړه ږدي او هر کار جائز ګڼي.

که د فساد، ظلم، شخړو، فتنو، ملي او بین المللي نښتو عوامل وڅېړو، د

انسان حرص او تکاثر به د ټولو ترشا د اصلي عامل په حیث وموموم، همدغه بیماري ده چې کله له شریف او عزتمن انسانه داسې ذلیله متاع جوړه کړي چې په ډېرې ټیټې بیعه پېرل کېږي او پلورل کېږي او کله داسې څیرونکی او وحشي ځناور ترې جوړ کړي چې په هیڅ جنایت ئې زړه نه سړېږي، که ګورو چې انسان د ځان په څېر انسان ته د ذلت او دنائت سر ټیټوي، هغه تر ځان لوړ ګڼي، داسې ستاینه او لمانځنه ئې کوي چې په هغه کې د کبر او لویي احساس لاپیاوړی او مضبوط کړي او بل سپك او حقیر وګڼي، دا حرص او طمع ده چې په ده دا کار کوي او که هغه بل ګورو چې په خپل جایز او مشروع حق قناعت نه کوي، د نورو په حقوقو تېرى کوي، د نورو کرامت او حیثیت تر پښو لاندې کوي، د مظلومانو آزادی سلبوي، بې وزلي حقیر او ذلیل ګڼي، که ګورو چې یو ملت پر بل تېرى کوي، یو هېواد بل نیسي، د نښتو او جګړو اورونه بل شي، ملکونه وران شي، د زرهاوو انسانانو وینې توی شي، ... دا د انسان حرص او تکاثر دی چې دا سترې سترې فتنې راولاړوي.

او که ګورو یو انسان حق پټوي، له باطل نه دفاع کوي، د خپل ایمان او وجدان خلاف خبره کوي، حلال ته حرام وایي او حرام ته حلال، د ظالمو او باغي حکامو په ګټه دروغجنې فتواګانې ورکوي، دین خرڅوي، دروغ وایي، دوکه او خدعه کوي او په هر هغه عمل لاس پورې کوي چې هم شریف انسان ترې کرکه لري او هم باایمانه انسان ترې ځان ساتي، په دې ټولو شنیع او کرکجنو کارونو کې به حرص او تکاثر د ده محرك او هڅوونکی وموموئ.

دا مبارکه سوره په دې پیل کېږي چې: تکاثر او د زیات لاس ته راوړو سیالي مو د دې باعث ده چې له ډېرو شیانو غافل شئ، حقایقو ته پام ونکړئ، خپلو انساني او ایماني مسئولیتونو ته اعتناء ونلرئ او په دې ببهوده سیالۍ کې دومره مصروف شئ چې خدای، آخرت او حتی خپل ځان او خپل خیر او مصلحت هم هېر کړئ!! دغې بیماریۍ ستاسو لمن داسې کلکه نیولې چې د مرګ تر رارسېدو پورې مو نه پرېږدي، دا موقع نه درکوي چې په سد شئ، سترګې او غوږونه مو پرانېزئ،

د ښه او بد، صواب او ناصواب ترمنځ فرق وکړئ، مګر دا چې مرګ مو مېلمه شي، د ګور ژی ته ورسېږئ او خپل لحد ښکل کړئ، هلته به ستاسو سترګې خلاصې شي او په دې به پوه شئ چې د زیات غوښتو هوس مو څومره خطرناکه سیالي وه، څومره خوشې لوبه او مشغولتیا وه او له کومو پاڅلو سره ئې مخامخ کړئ.

ستاسو د تکاثر او زیات غوښتنو د ناروا سیالۍ اصلي لامل دا دی چې په دوزخ باور نه لرئ او ګمان نه کوئ چې دا حرام او ناروا تکاثر به تاسو دوزخ ته رسوي، هغه پوهه او علم درسره نشته چې انسان په آخرت او مکافات او مجازات باندې باور ته اړ کوي، که هغه علم مو په برخه شوی وی چې انسان یقین او ایمان ته رابلي، نو حتماً به مو د دې علم الیقین په سترګو (جحیم) لیدلی وو چې تاسو ته منتظر دی، خو که له دې علم او پوهې د محرومیت په وجه په دې نه توانېږئ چې د تکاثر بد عاقبت او پاڅله ئې چې (جحیم) دی درک کړئ، لږ صبر وکړئ، ډېر ژر به ئې په (عین الیقین) سره وګورئ، داسې به ئې په خپلو پرانستو سترګو وګورئ چې (یقین) ورپسې وي او هیڅ شك او شبهې ته مجال نه پرېږدي او هغه ورځ چې په عین الیقین سره د (جحیم) لمبې په څرګنده وګورئ، د هغو ټولو نعمتونو په اړه به پوښتل کېږئ چې تاسو پرې قناعت نه کاوو او د خپل حرص په حکم مو د لازیات ترلاسه کولو لپاره په خپلو کې سیالي کوله.

بسم الرحمن الرحيم

Ïê ÇÌÈ bqß-è? š’ ô™ ž. ÇÌÈ •Î$) J ãÃ@n ÇÌÈ 3G9$ 9g

žc ãŽI9 ÇÎÈ Ï Nä bqß-è? ô 9 ž. ÇÍÈ bqß-è? $ô™ ž.

Çã >íBôƒ £èóÇ9 Oê ÇÌÈ Ï šú ïã $ÜãŽI9 Oê ÇÏÈ OŠÅg

ÇíÈ ÉšËéZ9$

۱- زیات غوښتنې کړئ مشغول، ۲- تر دې چې تاسو وکتل ګورونه.۳- داسې نده، ژر به پوه شئ. ۴- بیا هم داسې نده، ژر به پوه شئ. ۵- نه، نه، که په علم یقین پوه شئ. ۶- خامخا به په نظر درشي جحیم. ۷- خامخا به ئی بیا وګورئ په سترګه د یقین. ۸- بیا به حتماً وپوښتی شئ پدې ورځې له نعیم.

۱: تکاثر او د زیات غوښتنې سیالۍ تاسو هغه څه ته له پام کولو غافل کړئ چې ستاسو د سعادت او نېک بختۍ ضامن وو، له یوه بل سره ستاسو هغه سیالۍ چې د ډېر مال او دولت په راغونډولو، خپل جاه او جلال لوړولو او د خپلو حامیانو او پلویانو په زیاتولو کې کوله، هر یوه مو هڅه کوله چې تر بل مخکې شي، دغې سیالۍ داسې ستاسو پر زړه او دماغ سیوری غوړولی وو او دومره ئې تاسو مشغول کړي وئ چې نه د دغې لوبې خطرناکو پایلو ته متوجه شئ، نه هغه څه ته چې ستاسو د دنیا او عقبا فلاح او بریا ورپورې تړلې، په دغې سیالۍ کې داسې بوخت شوئ چې هم مو خدای هېر کړ او هم آخرت، هم خپل عزت او کرامت تر پښو لاندې کوئ او هم د بل، یو دنائت ته غاړه ږدي او بل مو په جنایت لاس پورې کوي، یو مو اخلاقي حدود او ضوابط ماتوي او بل مو په خپلې انساني عاطفې او ترحم پښه ږدي، د خپل فطرت ټولو غوښتنو ته شا کوئ.

۲ : دا الفاظ په څو معنا اخیستی شو:

الف: د خپل ژوند تر پایه او قبر ته تر رسېدو، تکاثر مشغول کړئ، د ژوند په هیڅ پړاو کې مو له تکاثر نه لاس وانه خیست.

ب: حتی د قبرونو په لیدو سره مو هم له تکاثر نه ډډه ونه کړه، سره له دې چې ګورئ ستاسو سلف هر څه په میراث پرېښودل، تش لاس له دنیا ولاړل او دا دی اوس په قبرونو کې ستاسو مخې ته پراته دي، د مال او جاه او جلال ترلاسه کولو

لپاره چې دوی کومې هڅې درلودې پاښه ئې د خاورو دغه تنګ کور دی، خپل هر څه ئې نورو ته په میراث پرښودل، د ګناهونو له هغه پښتې سره چې د زیات مال راغونډولو او لویې غوښتنو په ارتباط ئې کړي وو، د الله تعالی لوري ته ولاړل، د دوی د قبرونو په لیدو سره هم د غفلت له خوبه راویښ نه شوئ او له تکاثر نه راونه ګرځېدئ.

ج: هدېرو ته د خپلو مړو د شمېر لپاره ولاړئ، د دې لپاره چې ثابت کړئ ستاسو د قوم، قبیلې او ډلې شمېر تر نورو زیات دی، پر خپل حریف او رقیب برلاسي یاست، لرغونی تاریخ لرئ، تاریخي سابقه مو تر نورو لرغوني او اوږده ده، دلته مو ډېر مړي ښخ شوي، د خپلې قبیلې په مربوط هدېرو باندې مو تر نورو زیاتې جنډې ولاړې او بیرغونه رپېږي.

دا ټول تعبیرونه د منلو وړ دي خو لومړی تعبیر تر ټولو دقیق دی.

۴.۳: داسې نه ده لکه چې تاسو ګمان کوئ او خپل خیر، صلاح او سعادت په تکاثر او زیات غوښتنو کې لټوئ، بلکې ډېر ژر به د دې منحوس او خبیث خصلت په بدو عواقبو او پاښلو پوه شئ، هم په دنیا کې او هم په آخرت کې. لومړی (سوف تعلمون) د تکاثر دنیوي پاښلو ته اشاره کوي او دوهم (سوف تعلمون) اخروي عواقبو ته. کله چې د ګور ژۍ ته ورسېږئ، چې نه هغه ډېر درنه لرې دی او نه تاسو ترې لرې یئ، پوه به شئ چې د تکاثر حاصل مو څه وو؟! او هغه وخت چې د الله تعالی په وړاندې ودرېږئ پوه به شئ چې ستاسو د تکاثر سزا او پاښله څه ده؟

۲.۵: د دې آیت الفاظو ته لږ ځیر شئ، په دقیقه او له کوم تصرف نه پرته د آیت تحت اللفظي معنا دا ده: (که په علم الیقین پوه شئ)، یعني که له علم الیقین څخه کوم علم ستاسو په برخه شي، هغه علم ولرئ چې په یقین منتج کېږي او حتمي پاښله ئې (یقین) او باور وي، نو په دې صورت کې به خامخا په دې پوه شئ چې (جحیم) شته او شته والی ئې حقیقت لري، دا علم به (جحیم) ستاسو د عقل د سترګو په وړاندې مجسم کړي او د دغه علم په رڼا کې به ستاسو عقل د جحیم په لیدو موفق شي. له وروستي آیته په څرګنده معلومېږي چې په دې آیت کې د (جحیم لیدل) په

خپلو سترګو د دوزخ د لیدلو په معنا نه ده، په سترګو د جحیم لیدل به په آخرت کې ترسره کېږي او هغه لیدل چې دا آیت ورته ګوته نیسي، د علم الیقین په رڼا کې د دوزخ لیدل دي. متأسفانه ځینو درنو مفسرینو دا آیت داسې ترجمه کړی چې ګواکې د آیت اصلي الفاظ داسې وي: لوتعلمونه بالعلم الیقین: که په علم الیقین سره پرې پوه شئ. حال دا چې د آیت الفاظ داسې نه دي او د دوی ترجمه دقیقه او محتاطانه نه ده، دوی په خپل دغه تعبیر سره نه یوازې احتیاط او دقت نه دی مراعات کړی بلکې د آیتونو تر منځ یووالي او تنسیق ته ځې هم صدمه رسولې او دې ته اړ شوي چې د شپږم آیت په سر کې د (ل) توری چې دا دواړه آیتونه سره تړي او وروستی د مخکني قطعي نتیجه ګڼي په خپلې اصلي معنا ونه نیسي او وروستی آیت مستقل او د نوي بحث پیل وګڼي، نه پوهېږو د دې سبب څه دی چې دوی د آیت دقیق مفهوم او اصلي تحت اللفظي معنا پرېږدي او د آیتونو په ترکیب کې داسې تصرف کوي چې په خپل ذهن کې انځور کړي معنا تړې راوباسي، دا ولې په دغو دوو لنډو آیتونو کې دوه توري (هـ د تعلمون په پای کې او ب د العلم په سر کې) علاوه کوي او آیت داسې جوړوي: لو تعلونه بالعلم الیقین او په شپږم آیت کې دا تغییر راولي چې (ل) په اصلي معنا نه اخلي!!

د دې آیت په اړه د هغو مفسرینو رایه هم دقیقه ده او هم محتاطانه چې وایي: "لترون الجحیم" بعیون قلوبکم; فإن علم الیقین یریك الجحیم بعین فؤادك; وهو أن تتصور لك تارات القیامة, وقطع مسافاتها. "ثم لترونها عین الیقین": أي عند المعاینة بعین الرأس, فتراها یقینا, لا تغیب عن عینك. جحیم به د خپل زړه په سترګو وګورئ، دا ځکه چې علم الیقین تا ته دوزخ د خپل زړه په سترګو درښیي او هغه داسې چې د قیامت حالات او د واټن لنډېدل ئې درته انځوروي، بیا به ئې په عین الیقین سره وګورئ، یعني په خپلو سترګو سره، نو په یقیني توګه به ئې وګورې، له سترګو به دې نه غایب کېږي.

د ۲ آیت ارتباط له مخکنیو آیتونه سره داسې دی:

الف: ستاسو د (تکاثر) اصلي عامل، په آخرت او الهي محاسبې ایمان او باور

نه لرل دی، ګمان کوئ چې له خپلې هغې ګناه نه به نه پوښتل کېږئ او سزا به ئې نه ګورئ چې په تکاثر سره ئې مرتکب کېږئ، له حرامو لارو مال او دولت راغونډوئ او له ناروا لارو جاه او جلال ته د رسېدو هڅه کوئ، داسې نه ده، بلکې جحیم درته منتظر دی، خامخا به ئې وګورئ.

ب: تکاثر په جحیم منتج کېږي، په دنیا کې ستا ټولنه د اور په یوې کندې بدلوي، د خونړیو نښتو باعث کېږي او په پای کې تاسو دوزخ ته رسوي.

۷ـ د دې آیت له (ثم) او په (عین الیقین) سره د جحیم د لیدو له الفاظو ئې معلومېږي چې دلته هغه حالت انځور شوی چې د محاسبې په ورځ به هر څوک خپل ځای وګوري، دوزخیانو ته به جحیم راڅرګند شي او په خپلو سترګو به هغه ځای وګوري چې څو شېبې وروسته به ورننوځي.

۸- تاسو ټول، مسلمان او کافر، به له ټولو نعمتونو پوښتل کېږئ، له دې چې دا نعمتونه مو څنګه ترلاسه کړي، څنګه مو مصرف کړي، څنګه تصرف مو په کې کړی؟ له نعمت سره مو چلند څنګه وو او له منعم سره مو معامله څنګه؟

په یوه مبارك حدیث کې راځي:

عن أبي هريرة قال بينما أبو بكر وعمر رضي الله عنهما جالسان إذ جاء النبي فقال ما أجلسكما ههنا قالا الجوع قال والذي بعثني بالحق ما أخرجني غيره فانطلقوا حتى أتوا بيت رجل من الأنصار فاستقبلتهم المرأة فقال لها النبي صلى الله عليه وسلم أين فلان فقالت ذهب يستعذب لنا ماء فجاء صاحبهم يحمل قربته فقال مرحبا ما زار العباد شيء أفضل من شيء زارني اليوم فعلق قربته بكرب نخلة وانطلق فجاءهم بعذق فقال النبي ألا كنت اجتنيت فقال أحببت أن تكونوا الذين تختارون على أعينكم ثم أخذ الشفرة فقال له النبي إياك والحلوب فذبح لهم يومئذ فأكلوا فقال النبي لتسئلن عن هذا يوم القيامة أخرجكم من بيوتكم الجوع فلم ترجعوا حتى أصبتم هذا فهذا من النعيم رواه مسلم

ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې یوه ورځ ابوبکر او عمر رضي الله

عنهما سره ناست وو چې پيغمبرعليه السلام راغی او وئې فرمايل: څه شي دلته ناستي ته اړ کړي يئ، وئې ويل: لوبړي، پيغمبر عليه السلام وفرمايل: په هغه ذات قسم چې زه ئې په حقه مبعوث کړی يم، زه هم له دې پرته بل څه نه يم راايستلی، نو يو ځای سره وخوځېدل تر څو د يوه انصاري کور ته راغلل، يوې مېرمنې ورته ښه راغلاست ووايو، پيغمبرعليه السلام ورته وفرمايل: فلانی چېرې دی؟ وئې ويل: تللی چې مونږ ته تازه اوبه راوړي، په همدې وخت کې د دوی ملګری راغی او د اوبو مشك ئې پر اوږو، وئې ويل: ښه راغلئ، د الله له بندګانو نه به هيڅا تر دې غوره څه نه وي ليدلي چې نن زما ليدو ته راغلي، خپل مشك ئې د کجورې په څټې وځړاوو او ولاړ د تازه کجورو يوه ځانګه ئې ورته راوړه، پيغمبرعليه السلام ورته وفرمايل: ولې دې (د ټولې ځانګې په ځای) يو مقدار تړې راونه شکولې؟ هغه وويل: غوښتل مې تاسو ئې په خپله تړې خوښې کړئ، بيا ئې چاړه راواخيسته، پيغمبرعليه السلام ورته وفرمايل: پام کوه چې کومه شيدې لرونکې ذبح نکړې، هغه يو څاروی ورته ذبح کړ او دوی تړې وخوړه، پيغمبرعليه السلام وفرمايل: د قيامت په ورځ به له دې پوښتل کېږئ، لوبړي له خپله کوره راوايستئ او بېرته نه ورګرځئ مګر له هغه وروسته چې دا ټول څه مو په برخه شول، نو دا له هماغه نعمتونو څخه دي چې (پوښتنه به ئې کېږي).

عن محمد بن محمود بن لبيد قال لما نزلت ألهاكم التكاثر فقرأها النبي صلى الله عليه وسلم حتى بلغ لتسئلن يومئذ عن النعيم قالوا يا رسول الله عن أي النعيم نسأل وإنما هو الأسودان الماء والتمر وسيوفنا على عواتقنا والعدو حاضر قال إن ذلك سيكون رواه احمد و ابن ابي شيبه

له محمد بن محمود رضي الله عنه روايت دی چې کله د الهاكم التكاثر سوره نازله شوه، نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ولوسته، تر هغه چې دې ځای ته راورسېدو؛ لتسئلن يومئذ عن النعيم، حاضرينو وويل: يا رسول الله! له کومو نعمتونو به پوښتل کېږو؟ حال دا چې له دغو دوو تورکيو؛ کجورو او اوبو

پرته بل څه نه لرو او توري مو په غاړو کې راځوړنده او دښمن هم راته تيار ولاړ، وئې فرمايل: دا (پوښتنه) به خامخا کېږي.

عن أبي عسيب قال: «خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلاً فمر بي فدعاني إليه، فخرجت، ثم مر بأبي بكر فدعاه فخرج إليه، ثم مر بعمر فدعاه فخرج إليه، فانطلق حتى دخل حائطاً لبعض الأنصار فقال لصاحب الحائط: أطعمنا بسراً، فجاء بعذق فوضعه فأكل رسول الله صلى الله عليه وسلم وأصحابه، ثم دعا بماء بارد فشرب فقال: لتسئلن عن هذا يوم القيامة قال: فأخذ عمر العذق فضرب به الأرض حتى تناثر البسر قبل رسول الله صلى الله عليه وسلم، ثم قال: يا رسول الله أئنا لمسؤولون عن هذا يوم القيامة؟ قال: نعم. إلا من ثلاث، خرقة كف بها الرجل عورته او كسرة سد بها جوعته او حجراً يتدخل فيه من الحر والقر». مسند الامام احمد

له أبو عسيب نه روايت دی چې يوه شپه رسول الله صلى الله عليه وسلم راووت او زه ئې خوا ته وروبللم، زه وروتم، بيا د ابوبكر رضي الله عنه خوا ته ولاړ او هغه ئې راوبالو او راووت، بيا د عمر رضي الله عنه خوا ته تېر شو هغه ئې راوبالو چې راووت، بيا روان شو تر هغه چې د ځينو انصارو يوې احاطې ته داخل شو او د هغې څښتن ته ئې وويل: څو کجورې راباندې وخوره، هغه يوه څانګه راوړه او هلته ئې کښښوده، پيغمبر عليه السلام او يارانو ئې تري وخوړلې، بيا ئې سړې اوبه وغوښتې او وئې څښلې، نو ئې وفرمايل: د قيامت په ورځ به له دې نعمتونو پوښتل کېږئ، عمر رضي الله عنه څانګه پورته کړه او په ځمکه ئې داسې ووهله چې کجورې ئې د پيغمبر عليه السلام مخې ته خورې شوې او بيا ئې وويل: يا رسول الله! آيا مونږ به له دې هم د قيامت په ورځ پوښتلی کېږو؟ وئې فرمايل: هو؛ مګر له درېو شيانو: هغه جامه چې يو څوك ځان پرې پټوي او د ډوډۍ هغه ټوټه چې خپله لوږه پرې دفع کوي او هغه کوټه چې له تودوخې او يخنۍ ورننوځي.

العصر

د سورې معرفي

د دې سورې نوم العصر (زمانه) ده، چې له لومړي آیته ئې اخیستل شوی، درې آیتونه لري، درې واړه د العصر، خسر او صبر په هموزنو کلمو پای ته رسېدلي، د مفسرینو ډېری په دې متفق دي چې دا سوره مکي ده که څه هم ځینې ئې مدني ګڼي، حال دا چې د بحث موضوع، د آیتونو د ترکیب څرنګوالی او ادبي جوړښت ئې په دې شهادت ورکوي چې دا مکي سوره ده.

دا لنډه سوره، له دغو درېو لنډو لنډو آیتونو سره دومره ښا بسته غږ او ښکلی ترکیب لري او هومره جامع ده چې په هیڅ کلام کې ئې نظیر نشو موندلی، د هغو شخصیتونو دا وینا ډېره درنه او په ځای ده چې که له ټول قرآن څخه یوازې دا سوره نازله شوې وی کفایت ئې کاوو. د دې موجز او جامع سورې اساسي مدعا دا ده چې انسان یوازې په هغه صورت کې له زیان او تاوانه ژغورل کېږي چې ایمان راوړي، عمل ئې صالح شي، حق ته ژمن وي او نور حق ته رابلي او په خپله صابر وي او نورو ته د صبر سپارښتنه وکړي. د دې سترې ادعا د اثبات لپاره زمانه د شاهد په حیث وړاندې کوي او وایي: هره زمانه، د زمانې هر پړاو او د تاریخ هره پانه په دې شهادت ورکوي چې انسان او د ده ټولنه یوازې هغه وخت له خسران او تباهۍ نجات مومي چې ایمان ته پناه یوسي، د ایمان په مسیر کې حرکت وکړي، ایمان ئې مجرده

نظريه او د څو بې اغېزه باورونو مجموعه نه وي بلکې دی صالح عمل ته وهڅوي، عمل ته ئې ښکلا ورکړي، ښه ایمان ئې د صالح عمل په ښې کې راڅرګند شي، حق ته التزام ولري، په خپل هیڅ عمل کې د حق له پولو وانه وړي، نور حق ته راوبلي او په حق ټینګ پاتې کېدو ته ئې وهڅوي، د ایمان، صالح عمل او له حق نه د دفاع د لارې ستونزې وزغمي، صبر وکړي، په نیمه لار کې د سترېا او ستومانۍ احساس ونکړي، له سمې لارې د ستونزو په وجه ښې او کېڼ لاس ته منحرف نشي، نور په خپل قول او عمل سره صبر ته راوبلي، د صابر حق پالونکو لپاره د صبر او ثبات بېلګه شي. مګر نه ګورئ چې د زمانې په هر پړاو کې بې ایمانه انسانانو ځان او خپلې ټولنې ته څومره زیانونه رسولي؟ مګر په انساني ټولنې کې فساد او تباهي د ده د بدې عقیدې او بدو عملونو زېږنده نه ده؟ آیا کله چې انسان له (ایمان) او (صالح عمل) نه لرې شوی، یا ئې دا دواړه سره بېل کړي، عمل ئې د ایمان منافي شوی، نه ئې (ایمان) د لارې مشعل او نه د عملونو لارښود او د منافقت لار ئې غوره کړې، مګر له بدو پاېلو سره نه دی مخامخ شوی؟ مګر تل داسې نه وه چې انسان هغه وخت خپل ځان او خپلې ټولنې ته نه جبرانېدونکي تاوانونه رسولي چې په خپل ځان ئې بسنه او اکتفا کړې، له ټولنې منزوي شوی، د نورو وضعې ته له اعتنا ئې لاس اخیستی او د خپلې ټولنې د جریاناتو په هکله بې تفاوته شوی؟ انسان که هر څومره ښه وي، کلك ایمان او صالح عمل ولري، نه شي کولی د هغې فاسدې ټولنې له بدو اغېزو خوندي پاتې شي چې دی په کې ژوند کوي، هم به ئې ایمان له دې بد وضعیته متأثره کېږي او هم ئې کړه وړه. له حق نه په دفاع او د شر او فساد له ځواکونو سره په مقابلې سره انسان هم ځان او هم ټولنه له تباهۍ ژغوري او هم خپل ایمان ته ځلا ورکوي، باورونه ئې راسخ کېږي، د حق په نسبت د التزام عزم او هوډ ئې مضبوط کېږي. آیا نه ګورئ چې بې صبره انسان که هر څومره ئې خپل کار سم پیل کړی وي، د ایمان لار ئې غوره کړي، عمل ئې صالح او له حق نه ئې دفاع کړي، خو په نیمه لار کې ستومانه او بې صبره شوی، د مبارزې له دوام او بري ته له رسېدو ناهیلې شوی، له مبارزې ئې لاس اخیستی، په دې سره ئې ټولې مخکنۍ

هلې ځلې ضایع او هدر شوې او له هغې معرکې خاسر او نامراد راوتی چې په پیل کې ئې څو پړاوونه په بریا پلې کړي وو. په رښتیا چې زمانه په خپله په دې حقیقت شهادت ورکوي چې انسان له ایمان، صالح عمل، د حق سپارښتنې او په صبر له توصیې پرته له تباهۍ او خسران سره مخامخ کېږي.

بسم الله الرحمن الرحيم

{qëÜãr {qæB#ä ûï¼$ ×vÎ ÇÈ Æ6ä ’Å ` » ¡ Y bÎ ÇÈ ÎÇè

ÇÈ Îë Á9$ {ö¹ #q?r è s ë {ö¹ #q?r Ì» sî» Á9$

۱- قسم په زمان. ۲- یقیناً چې په زیان کې دی انسان. ۳- مګر هغه چې ایمان ئې وي راوړی او صالح اعمال ئې کړي او سپارښتنه ئې د حق یوه بل ته کړې او یوه بل ته ئې د صبر توصیه کړې.

۱-۳: په لومړي آیت کې په (العصر) لوړه شوې:

او ورپسې ویل شوي: یقیناً چې انسان په زیان کې دی، مګر هغه چې ایمان ئې راوړی او صالح عملونه ئې کړي او یوه بل ته ئې د حق سپارښتنه کړې او یوه بل ته ئې د صبر توصیه کړې.

د قرآن د نورو قسمونو په څېر دلته هم په یوه څرګند او د هر مخاطب مخې ته پروت حقیقت باندې لوړه شوې، په (العصر) یعني زمانه، هره زمانه او د زمانې هر پړاو د دغې ادعا د اثبات لپاره د شاهد په توګه وړاندې شوی چې انسان له ایمان، صالح عمل، په حق سپارښتنه او په صبر له سپارښتنې پرته له زیان او خسران سره مخامخ کېږي. که تاریخ ته رجوع وکړئ، هره پاڼه ئې وګورئ او هر پړاو ته ئې ځیر شئ؛ په څرګنده به وګورئ چې تل د ایمان هغو خاوندانو بریا ترلاسه کړې او له

تباهۍ ژغورل شوي چې عملونه ئې صالح وو، پر حق ولاړ وو او يوه بل ته ئې د حق سپارښتنه کړې، پدې لار کې ئې صبر کړی او يوه بل ته ئې د صبر توصيه کړې. راشئ وګورئ د هغو خلکو پاېله څه وه چې د کفر او له حق نه د انکار لار ئې غوره کړې، بد اخلاقه او بد عمله وو، ظلم او تېری ئې کړی، فساد ته ئې لمن وهلې، نه ئې په خپله حق او حقيقت ته سر ټيټ کړی، نه ئې بل حق ته هڅولی، نه ئې په خپل جائز حق قناعت کړی، نه ئې د بل د حق پروا کړې، نه ئې په خپله صبر درلود او نه ئې بل ته د صبر سپارښتنه کړې؟ تاريخ د دغو خلکو په هکله څه وايي؟ د دوی پاېله او عاقبت ئې څنګه معرفي کړی؟ کوم ولسونه چې له تباهۍ، ذلت او سپکاوي سره مخامخ شوي، خصوصيات او ځانګړتياوې ئې څه وې؟ او هغه چې فلاح او بريا ئې په برخه شوې، د شرف او عزت لوړو مدارجو ته رسېدلي، د ځمکې خلافت او د ولسونو قيادت او زعامت ئې ترلاسه کړی، څوک وو او مواصفات ئې کوم؟ آيا دغه سرلوړي او عزتمن قومونه او دا د تاريخ معروف او مشهور شخصيتونه چې هرڅوک ئې په نامه افتخار کوي، هغوی ته ځان منسوبوي، د هغوی نومونه پر خپل ځان او اولاد ږدي او د هغوی په لار د تلو هڅه کوي، لدغو صفاتو پرته ئې بل څه درلودل؟ او هغه کسان چې لدغو صفاتو محروم وو او د دغو صفاتو له خاوندانو سره ئې دښمني ته ملا تړلې وه، که څه هم زور ځواک ئې درلود، وسايل او امکانات ئې په واک کې وو، لښکرې او فوځونه ئې درلودل او په لويو لويو ملکونو ئې حکومت کاوو، له کوم عاقبت سره مخامخ شوي او نن خلک او تاريخ د دوی په هکله څه قضاوت کوي؟ د ابوجهل، فرعون او نمرود په هکله څه وايي؟ د عيسی عليه السلام د مخالفينو په هکله څه قضاوت کوي؟

متأسفانه ځينو دلته هم اشتباه کړې او (العصر) ئې يا د (صلوة العصر: د مازديګر لمونځ) يا (د مازديګر وخت) او يا د پيغمبر عليه السلام د زمانې په معنا نيولی، حال دا چې (العصر) عام دی په هره زمانه ئې اطلاق کېږي او داسې هيڅ دليل نشته چې خاص وخت او زمانه په ګوته کړي. دا ضعيفه توجيه د قسم او ځواب ترمنځ هيڅ ارتباط نشي ښودلی او په هيڅ تعبير او تأويل سره دا نشي ثابتولی چې

(العصر) د انسان په خسران او زیان شهادت ورکوي! د (العصر) صیغه عام ده، سمه نه ده چې هغه (خاص) کړو، د قسم او ځواب ترمنځ ارتباط یوازې په هغه صورت کې راڅرګند ېږي چې صیغه په خپل حال (عام) پرېږدو او د زمانې هر پړاو او د تاریخ هره مرحله ئې وګڼو، همدا زمانه او ټول لوړ ژور پړاوونه ئې شهادت ورکوي چې انسان تل د بې ایمانۍ، بدو کړو وړو، په حق نه ودرېدو او یوه بل ته د هغه سپارښتنه نه کولو، بې صبري او یوه بل ته د صبر د سپارښتنې نه کولو سره ئې تاوان کړی او له تباهۍ سره مخامخ شوی.

دا مبارکه سوره مونږ ته لارښوونه کوي چې انسان د نجات لپاره څلورو صفتونو ته ضرورت لري: ایمان، صالح عمل، په حق او په صبر سپارښتنه، انسان هغه وخت کولی شي خپلې بریا او فلاح ته امېدوار وي چې د نجات او بریا دا ټول عوامل او لاملونه په ځان کې تعبیه کړي، که لدې نه یو ئې هم راکم شي او بې اهمیته ئې وګڼي او هر یو په خپل ځای کې مراعات نکړي، نو د نجات کښتۍ ئې د لارې په نیمائي کې پاتې کېږي او ساحل ته له رسېدو محرومه کېږي. د دې سفر د پیل نقطه (ایمان) دی، نور صفات، د ایمان لوازم او مقتضیات دي او له هغه نه راولاړ شوي صفات دي، دا ستا ایمان دی چې د صالح عمل په بڼه کې راڅرګند شي، له حق نه دفاع ته دې تیار کړي، تا ته د صبر او ثبات درس درکوي او د مبارزې په لوړو ژورو کې په استواره ګامونو مخکې تلو ته دې هڅوي. که ته غواړې داسې ټولنه جوړه کړې چې فلاح او سعادت ئې په برخه شي، د شر، فساد او تباهۍ عوامل پکې وځپلی شي، د انسان د ذلت او سپکاوۍ د لاملونو جړې وایستی شي او انسان په هغې کې له زیان او خسران نه خوندي وي، نو دې لوړ او مقدس هدف ته د رسېدو لار دا ده چې په لاندې څلورو خبرو ترکیز وشي: ایمان، د صالح افرادو روزنه، له حق نه دفاع او له حق نه د دفاع په لار کې صبر او استقامت.

هغه حزب چې ادعا کوي د خلکو د ژغورنې او نجات لپاره ئې په مبارزې لاس پورې کړی، خو اهداف، شعارونه او تګلارې ئې د (ایمان) په رڼا کې نه وي ټاکل شوي، د غړو ترمنځ ئې اړیکې د ایمان او عقیدې اړیکې نه وي، عملونه ئې د ایمان

او عقيدې ښکارندويي نه کوي، د ايمان او عمل تر منځ ئې څرګند تناقض وي، نه په خپله په حق ولاړ وي او نه نورو ته د حق بلنه ورکوي، نه په خپله د مبارزې په کړلېچونو او لوړو ژورو کې صابر وي او نه نورو ته د صبر او ثبات بلنه ورکوي، داسې يو حزب هيڅکله نشي کولی ټولنه د سعادت او نجات په لوري بوځي او د حق د لارې فاتح مبارزينو ته په ډاډمن محور او سنګر بدل شي. تاريخ د همدې خبرې په حقانيت شهادت ورکوي

له څو خاصو مواردو پرته په ټول قرآن کې ايمان او صالح عمل يو د بل تر څنګ راغلی، چې ښيي صالح عمل د ايمان برخه، نتيجه او مقتضا ده، دا دواړه سره بېلېدی نشي، نه ايمان له صالح عمل پرته حقيقي ايمان دی او نه په ظاهر کې صالح عمل له ايمانه پرته ارزښت او قيمت لري. ايمان مجرده يوه نظريه نه ده چې محض اعتقاد او باور پرې کافي وي، ايمان په حقيقت کې يوه تګلاره ده، خاص فکري خط د انسان مخې ته راکاږي او ده ته وايي چې د تلو لار دې دا ده، خاص ضوابط د انسان مخې ته ږدي او له ده غواړي چې دا به د خپل تګ او ژوند په وخت کې مراعاتوې، ايمان که له يوې خوا د خدای، انسان او کائنات په هکله د يوه جامع او دقيق معرفت مبنا او بنسټ دی له بلې خوا هغه نظريه ده چې له الله تعالی او د عالم له هر جزء سره د انسان فطري اړيکې ښيي او د ده د ژوند ټول مناسبات تنظيموي، ايمان هغه لارښود دی چې انسان به ئې د ژوند په هرګام او هر اړخ کې مراعاتوي. د قرآن له نظره په عقيدې او عمل کې، قول او فعل کې تناقض د ايمان منافي دی او منافقت.

په روايا تو کې راځي چې د پيغمبر عليه السلام په صحابه وو کې ځينې داسې وو چې د ليدو کتو په وخت کې به هلته يو له بله بېلېدل چې يوه به ئې دا سوره قرائت کړه، له اوږدو وروسته به په سلام سره رخصت شول.

الهمزة

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الهمزه (سترګك وهل) دی، له لومړي آیته اخیستل شوی، ۹ آیتونه لري، لنډ لنډ او شعارونو ته ورته دي، ټول آیتونه ئې (لُمَزَة) ته ورته فواصل لري، ټول مفسرین په دې متفق دي چې دا مکي سوره ده، د دې مبارکې سورې په جامع او موجزو الفاظو کې د بډایانو او شتمنو هغه کرغېړن خصلتونه څېړل شوي چې د هرې غیراسلامي او جاهلي ټولنې په شتمنو او بډایانو کې په څرګنده او وفرت سره لیدل کېږي او په حقیقت کې دا د بډایانو او شتمنو عادتونه، خصلتونه او ځانګړتیاوې ګڼل کېږي: ځان لوړ، لوی او تر نورو غوره ګڼل، نورو ته په سپکه سترګه کتل، هغه څوك ذلیل شمېرل او د استهزا وړ ئې بلل چې د دغو بډایانو ټولې شتمنۍ د دوی د خولو او تېاکو محصول ده، د دوی سوکالي د بډایانو د عیش او عشرت په پښو کې ذبح شوې، د دوی د خولو او تېاکو محصول د بډایانو په جېب کې لوېدلی، دوی په دې خاطر په فقر، لوږه او محرومیت کې ژوند کوي چې د ټولنې ظالمانه اقتصادي نظام او غیرعادلانه مناسباتو ئې د محرومې طبقې ګټې د غارتګرو او مفتخورو بډایانو په پښو کې اچولې، دا ظالم او لوټمار بډایان د دې په ځای چې خپل مرفه او سوکاله ژوند د دې محرومې طبقې د زیار او زحمت نتیجه وګڼي او ځان د دوی پوروړي وګڼي، د دوی احسان ومني او په دې باور وي چې د بډایانو په شتمنیو کې د دې محرومې طبقې (معلوم حق) دی، که د دوی

ملاماتوونکی زیار نه وای نو د شتمنو دا عیش عشرت او بې حسابه شتمنۍ به هم نه وې، خو دا بې رحمه بډایان نه یوازې د دوی احسان نه مني، د انسان په سترګه ورته نه ګوري او له ځان سره ئې برابر نه ګڼي بلکې ذلیل او د تحقیر او سپکاوي وړ ئې ګڼي او د دوی د هر څه د غارت کولو په هڅه کې دي، تل ئې ځان تر دوی لوړ او دوی ئې حقیر او سپك شمېرلي، هم له دوی سره په چلند کې، هم د راکړې او ورکړې په وخت کې، هم د دوی په اړه د تبصرو په دوران کې او هم هغه وخت چې د دوی ترځنګ تېرېږي، په دوی تمسخر کوي، په (همز) او (لمز) او (د سترګو او شونډو په خوځولو سره) د دوی سپکاوی کوي، دا حریص بډایان له دې پرته په بل فکر کې نه دي چې څنګه تر زیات نه زیات مال او دولت راغونډ کړي، ټول انساني ارزښتونه ئې هېر کړي، ټول ئې د خپل حرص او دولت غونډولو په پښو کې ذبح کړي، د دوی په نظر د ټولو ارزښتونو (ملاك) او (معیار)؛ (مال او دولت) دی، څوك چې دا په واك کې لري د دوی په اند (شریف) او (عزتمن) دی او څوك چې تړې محروم دی سپك او ذلیل دی او د تحقیر، توهین وړ دی، شتمن دا حق لري چې دوی د خپلې رفاه او عیش عشرت لپاره قرباني کړي. دا سوره مونږ ته وایي چې بډایان تل د خپل مال او دولت په ګټلو مشغول وي، تل په دې فکر کې چې څنګه خپله شتمني زیاته کړي، څنګه تر زیات نه زیاته ګټه ترلاسه کړي، څنګه محتاج او بې وزلي خلك په دام کې واچوي، وئې غولوي، هر څه تړې غارت کړي، د دولت په راغونډولو کې داسې مشغول دي چې (پیسې) هر څه ګڼي، ګمان کوي چې شتمني به ده او د ده کورنۍ ته تلپاتې عزت ورپه برخه کړي، د ده دائمي سلطه او لویي به پر نورو تضمین کړي، داسې انګېري چې دا شتمني به د تل لپاره ورسره وي، هرې اندېښنې ته به ئې ځواب وایي، له هرې ستونزې به ئې ژغوري، دا ئې په خیال کې نه ګرځي چې یوه ورځ به ئې پرېږدي او تش لاس به د الله تعالی په لوري درومي، د دنیا حب او مینې هم مرګ تړې هېر کړی او هم آخرت، خو داسې نه ده لکه دی چې ګمان کوي، دا د مال حرص او د دنیا حب به ئې د دوزخ په سره اور کې وغورځوي، هغه اور چې الله تعالی د حریصو شتمنو او ظالمو بډایانو لپاره مختص کړی، داسې اور چې هر څه

په کې ولوېږي مات مات او ټوټې ټوټې ئې کړي، دا اور ورته منتظر دی، هیبتناک، له رعبه ډك، یوازې پوستکي نه سوزوي بلکې زړه ته ځان رسوي، د دغو بدایانو د زړه حال به ځان ته معلوموي او داسې به ئې سوزوي چې ورسره ښایي، دا اور پوهېږي چې په دغو زړونو کې څه وو، د مال په هکله څومره افراطي مینه او له بې وزلو او محرومانو نه څومره کرکه؟ د ظلم، خیانت او دوکې څنګه خطرناك عزایم؟ داسې اور چې پر دوی به راتاو شي، د وتلو ټولې لارې به پرې بندې کړي، د اور په تشو اوږدو اوږدو ستنو کې چې پر سر به ئې برغولي پراته وي، ټولې سوړې تړل شوې، داسې لکه دوی چې په دنیا کې د خپل حرص په حصار کې نښتي وو، په زړونو کې ئې د حرص اور بل وو، په ټولنې کې د فقر او لوږې باعث شول او ډېر بې وزلي انسانان ئې د فقر او لوږې په اور کې وسوزول، د خونړیو جګړو سبب شول او د دې جګړو په اور کې بې شمېره بې ګناه انسانان وسوزېدل، د نړۍ د اکثرو جګړو تر شا د دغو شتمنو لاس وو، دا دوی ول چې ولسونه او ملکونه ئې سره جنګول، نن باید د خپلو ګناهونو مناسبه سزا وګوري، د ځمکې پر سر چې چا اورونه بل کړي؛ سزا ئې (الهي اور) دی، په سر پوښلو ستنو کې، په لاس پښو کې ئې زنځیرونه، په ستنو پورې تړلي، دا له دغو بدایانو سره ښایي.

بسم الرحمن الرحيم

Þ& Ü ¡ Ø† ÇÈ ¼çŠ‰ãr Ø$B ìHd “ Ï‰Ê$ÇÈ Þ“J9–ç“Jd è à6 Ï @/r

ÇÎÈ èJÜtçØ$B 71‘Š& $Br ÇÍÈ èJÜtçØ$’Îb ‹ 6^Ø ž . ÇÌÈ ¼çŠ#{& ÿØ$B

ÇÌÈ Ø‰ ¹ ÷B NÍÞã $kXÎ ÇÞÈ Ó‰ïØF[$’?ã ÐÎÜ? ÓÉÊ$ÇÌÈ Ø‰‰qÐÊ$‹! $ÊR

ÇÌÈ Ø Š‰JB Z‰å ’Î

۱- وای وای په هر سترګك وهونکي د عیبونو لټوونکي. ۲- همغه چې ئې مال راټول او شمار کړ.۳- ګمان کوي چې مال به ئې تل پاتې کړي. ۴- نه، داسې نده، حتماً به واچوی شي (حطمه) کی.۵- او څه شي ته خبر کړې چې څه ده حطمه.۶- الهي بل شوی اور.۷- هماغه چې په زړونو به راتاو شي. ۸- دا به په هغوی وي سرپوښلی. ۹- په غزول شوو ستنو کې.

۱ـ په (همزه) سره هغه چا ته اشاره شوې چې په سترګك وهلو او د شونډو په خوځولو او ګونځي کولو سره په نورو ملنډې وهي او سپکاوی ئې کوي او په (لمزه) سره هغه چا ته چې د نورو عیبونه بیانوي او په خپلو سپکوونکو تبصرو سره ئې اهانت کوي، د هغه چا په حال دې افسوس وي چې دا شنیع او کرکجن خصلتونه لري. د دې مبارك آیت په اړه مو څو ټکي په پام کې وي:

الف: څوك چې په خپل همز او لمز سره د نورو سپکاوی کوي، په حقیقت کې د ده خپله وضع د تأسف وړ ده، د نورو عیبونو ته د ګوتې نیولو په ځای دې هغو عیبونو ته پام وکړي چې په ده ئې خپل تور وزر غوړولی، دې افسوسناك حالت ته ئې رسولی او د نورو سپکولو او تحقیر ته ئې هڅولی، نه پوهېږي چې بده پایله ئې په انتظار کې ده، د هغه چا په حال افسوس چې له خپله بده حالته غافل دی او له خپل بد عاقبت ناواقفه، مطعم او ملبس ئې حرام، سلول سلول ئې له حرامو ډك او له هغه څه تغذیه کېږي چې د نورو د لاس د تېاکو او خولو محصول دی، خو دا بدمسته اوس په خپل منعم ملنډې وهي، سپك ئې ګڼي او ځان تر پې لوړ احساسوي!!

ب: د بل د تحقیر او توهین عمل له خاصو حرکاتو او سکناتو، د سترګو او شونډو له خوځولو او د تندي له ګونځې کولو پیل کېږي، ورو ورو زیاتېږي او نوې نوې بڼې غوره کوي او تر عیب لټونو، صریح نیوکو او سپکو ښکنځلو پورې رسي.

ج: دا کرکجن خصلت په اصل کې د بد مستو بډایانو او مغرورو شتمنو عادت دی، هغه چې شتمنیو دوکه کړي، پیسې د عزت او شرف معیار ګڼي، یوازې هغه چا ته د شریف او عزتمن انسان په سترګه ګوري چې د مال او دولت خاوند وي، که

څه هم ظالم او بې رحمه وي او شتمنۍ ئې د ظلم او خیانت له لارې تر لاسه کړې وي او هغه څوک ذلیل او سپك ګڼي چې مال او دولت په واك کې نه لري که څه هم صالح، صادق او شریف انسان وي. خو باید وګورو چې ولې لومړی د شتمنو د (همز) او (لمز) بدو خصلتونو ته ګوته نیول شوې او بیا ئې د مال او دولت غوندولو حرص ته، په داسې حال کې چې لومړي خصلتونه ئې له دې وروستي نشأت کوي او د دې فرع او محصول دی. ولې دلته لومړی د مال او دولت غوندول نه دي غندل شوي؟ د دې وجه څه ده چې د بډایانو دا ثانوي کرکجن خصلتونه په سر کې غندل شوي؟ ځواب ئې دا دی چې د اسلام له نظره تر ټولو لویه ګناه او پر انسان تر ټولو لوی تېری د ده په عزت تېری دی، تر ټولو لویه ګناه تکبر او ځان تر نورو لوړ ګڼل او د نورو سپکاوی او تحقیر دی، دا صحیح ده چې له حرامو لارو مال او دولت راغونډول، د خلکو مال غصبول، د بې وزلو غولول او استثمارول جرم دی او دا هم صحیح ده چې د دې ټولو جرمونو بنسټ او بنیاد د مال حرص او د دولت د غوندولو افراطي تلوسه ده، خو د نورو توهین او تحقیر او په عزت او حیثیت ئې تېری تر ټولو ستر جرم او لویه ګناه ده، پیغمبر علیه السلام فرمایي:

عن سعید بن زید عن النبي صلی الله علیه وسلم قال من أربی الربا الإستطالة في عرض المسلم بغیر حق. رواه احمد

له سعید بن زید نه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: تر ټولو لوی سود په ناحقه د مسلمان په عزت تېری دی.

د دې ستر جرم شناعت او قباحت ته په پام سره د سورې په سر کې د بډایانو د نورو بدو خصلتونو په سر کې راغلی.

۲ـ (همز) او (لمز) د هغه چا خصلتونه دي چې له هرې لارې او له هرې وسیلې نه په استفادې سره ئې مال او دولت راغونډ کړی او تل ئې په شمېرلو بوخت او په دې اندېښنو کې چې څنګه ئې لازیات کړي، څنګه نور دوکه کړي او زیاته ګټه تر ترلاسه کړي!!

د سورې د دوو لومړنیو موجزو آیتونو په الفاظو کې د حریصو بډایانو او مال

غونډوونکو څلور ګنده خصلتونه په ګوته شوي:

الف: د سترګو او شونډو په حرکاتو او د تندي په ګونځو سره د بې وزلو او نادارو سپکاوی او توهین او له دوی سره له کبر او غروره ډک چلند.

ب: دوی ته سپکې سپورې ویل، له عیبونو ډک او د هرراز اهانت وړ ئې ګڼل، د دوی له ټولو ښېګړو انکار کول، په ټولنې کې د دوی اغېز او نقش منفي شمېرل او د ټولو ستونزو مسئولیت د دوی پر اوږو اچول.

ج: د مال او دولت په راغونډولو کلك لګیا او سخت مشغول دي.

د: د خپل مال په شمارلو مصروف او تل په دې اندېښنو کې چې څنګه خپله شتمني زیاته کړي او له نورو زیاته ګټه ترلاسه کړي.

په درېیم آیت کې د دوی بل خصلت ته داسې اشاره شوې:

۳- ګمان کوي چې مال او ثروت به ئې د ده بقا تضمین کړي، دائمي او تلپاتې عزت او افتخار به ئې په برخه کړي، د دولت په راغونډولو کې داسې مشغول دی چې ته به وایې مرګ تري هېر دی، تل به ژوندی وي، خپل هر څه ئې په مال او دولت پورې تړلي، د همدې لپاره د مال او دولت په راغونډولو او شمېرلو مصروف دی او د همدې لپاره هغه خلك سپك او حقیر ګڼي او په همز او لمز سره د دوی سپکاوی کوي چې مال او دولت نه لري او د ده په څېر ئې د مال په راغونډولو کې شپه ورځ پر ځان یوه کړې نه ده.

۴ـ ۹ : داسې نه ده لکه دا حریص بډایان چې ګمان کوي، د فلاح او بقا او د عزت او سعادت د عواملو په اړه د دوی انګېرنه او محاسبه غلطه ده، نه به مال او ثروت د دوی فلاح او بقا تضمین کړي او نه به پر نورو دوی ته لوړوالی او شرف ورپه برخه کړي، د دوی د غلطې انګېرنې برعکس به حرص، له حرامو لارو مال او دولت غونډول، د بې وزلو توهین او سپکاوی، د دوی پر مال، ځان او عزت تېری او ټول هغه عملونه ئې چې له زرپرستۍ خړوبه کېږي، دوی په هغه اور کې پرې باسي چې الله تعالی د حریصو شتمنو او ظالمو بډایانو لپاره مختص کړی، داسې اور چې هر څه په کې ولوېږي مات مات او ټوټې ټوټې ئې کړي. د دغه اور

ځانګړتیاوې دا دي:

الف: حطمه دی، هر څه ټوټې ټوټې کوي، د مغرورو بډایانو هډوکي به مات مات کړي.

ب: داسې ستر او هیبتناك اور دی چې الله تعالی ځان ته منسوب کړی او دا یوازنی مورد دی چې الله تعالی اور ځان ته منسوبوي، دا د دې لپاره چې د دې اور سترواالی او هیبت ښه افاده شي. دا هغه اور دی چې الله تعالی د دغو بې رحمو شتمنو لپاره مناسب لیدلی.

ج: دا اور به پر دوی راتاو وي، دوی به ئې کلك احاطه او د وتلو لارې به ئې پرې بندې کړې وي، دوی به د اور په داسې تشو اوږدو اوږدو ستنو کې لوټې چې پر سر به ئې برغولي پراته وي، ټولې سوړې به ئې ترڼ شوې وي، حرارت به ئې لحظه په لحظه زیاتېږي، نه به د حرارت د وتلو کوم منفذ وي او نه د دوی د تښتې او وتلو کومه لار.

د: او یا خو به دوی د اور په داسې کندو کې پراته وي چې سر به ئې بند وي او دوی به له اوږدو اوږدو ستنو سره په زنځیرونو ترڼ شوي وي.

دا مغرور زر پرست شتمن چې په ټولنې کې د فقر او لوږې باعث او د محرومانو او مستضعفانو په لوټلو بوخت ول، فتنې، شخړې او جګړې ئې راولاړولې، په خلاص لاس ئې د بې وزلو د خولو او د لاس د تېاکو محصول لوټلو او د خپل همنوع په نسبت ئې په زړه کې کینه او کرکه وه، شعله ناك حرص ئې هرې ګناه او هر جنایت ته هڅولو، نن باید په ستر او هیبتناك الهي اور کې وسوزي او د خپلو عملونو مناسبه سزا وڅکي.

کوم څه چې دلته د شتمنو په هکله ویل شوي، دا هم د کلي په کچه د حریص او ظالم بډای او شتمن په هکله صدق کوي او هم د ملك او نړۍ په کچه، نن د غرب پانګه وال ظالمانه نظام د دې سورې مصداق دی، دوی د درېیمې نړۍ هغه ولسونه حقیر ګڼي چې دوی لوټلي، فقر او لوږه دوی پرې مسلط کړې، که د دغو مظلومو هېوادونو غارت کول نه وی نو غرب به نن په دې عیش او عشرت کې ژوند نشو

کولی، تر نورو به ئې ځان لوړ نه ګڼلو، په نړۍ کې د فقر او لوږې اساسي او ستر عامل هغه لوټمار او غارت دی چې دا څو پېړۍ دوی روان کړی، مخکې ئې د درېیمې نړۍ په هېوادو بریدونه کول او د توپ او ټانك په زور ئې نیول او د دوی شتمنۍ ئې تالان کولې، خو اوس ئې داسې چارواکي او فوځونه پر دوی مسلط کړي چې دوی ته همغه کار کوي چې پرون ئې د خپلو فوځونو په لاس کاوو، دا دوی دي چې د خپلو سودي بانکونو له لارې درېیمه نړۍ غارت کوي، دا دوی دي چې په آسیائي او افریقائي ملکونو کې دلته او هلته د دې لپاره د جګړو اورونه بلوي چې له یوې خوا د خپلو وسلو د خرڅلاو بازارونه پیدا کړي او له بلې خوا د دې ملکونو شتمن دې ته اړ کړي چې خپلې شتمنۍ غربي بانکونو ته انتقال کړي. دوی خو نن سپین پوستي لوړ او نجیب نسل او تر نورو غوره ګڼي او چې خپل نازولي او په نعمتونو کې ستر شوي د افریقا او آسیا له فقر ځپلو سره مقایسه کوي نو باور ئې لاپوخ شي، خو خدای خبر که په غربي هېوادونو هغه حالت د څو میاشتو لپاره راشي چې آسیائي او افریقائي ملکونه ئې له پېړیو پېړیو راایسې زغمي، د غربیانو به څه حالت وي، شکلونه به ئې د کتو وي که نه او څوك به ورسره یو ځای ډوډۍ وخوري که نه؟

الفيل

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الفيل دی، له لومړي آیته اخیستل شوی، پنځه آیتونه لري، د څلورو آیتونو فواصل ئې د (فيل) کلمې ته ورته دي، (فيل، تضليل، ابابيل، سجيل)، خو پنځم آیت ئې د مأکول په صیغې پای ته رسېدلی، چې د مخکنیو غږونو لپاره د ودرېدو او توقف ښایسته او موزون غږ لري. د سورې له مضمون او د بیان له اسلوب ئې په وضاحت سره معلومېږي چې دا سوره په مکه مکرمه کې او هغه وخت نازله شوې چې د قریشو مغرورو سردارانو پیغمبر علیه السلام او د ده یاران په خپل زور ځواک او د ملاتړو په لښکرو ګوابښلو او وېرولو او الله تعالی د دوی د ګوابښونو په مقابل کې دا سوره نازل کړه او په دې کې ئې د دغو مغرورو سردارانو په وړاندې د حبشې د مغرور واکمن د هغه لوی لښکر عبرتناکه پاېله کېښوده چې په فیلانو مجهز وو، شمېر ئې دومره چې د عربو په تېر تاریخ کې ئې چا مثال نه وو لیدلی، د کعبې د ورانولو په غرض ئې په مکې مکرمې برید وکړ، خو له ماتې سره مخامخ شو، د دې لوی لښکر ډېر د خپلو فیلانو تر پښو لاندې شول، مړي ئې په صحرا کې خواره واره او د مرغانو خوراک شول، دا سوره د قریشو

مغرورو سردارانو ته وايي: په خپل زور ځواك د غرور پاښه به داسې وي لكه د فيل د خاوندانو پاښه.

د دې لوی برید قصه داسې وه:

د يمن يهودي واكمن، يوسف بن ذونواس په (۵۳۰) ميلادي كې په نجران له تسلط نه وروسته، د هغه ځای ډېر مسيحيان ووژل، د حبشې مسيحي پاچا نجاشي د مسيحيانو د انتقام په بهانه وغوښتل چې يمن ونيسي او د ذونواس واكمني پای ته ورسوي، د دې لپاره ئې په ۵۳۰ ميلادي كال كې د روم له امپراطور نه وغوښتل چې د فوځونو د انتقال لپاره څو بېړۍ په واك كې ورکړي، د رومي بېړيو له رارسېدو سره سم ئې اويا زره فوځ د ارياط نومي قومندان تر مشرۍ لاندې د يمن د اشغال لپاره وخوځاوو، يمنيان ونتوانېدل چې مقاومت وکړي، يمن د حبشي مهاجمينو په لاس كې پرېووت او ذونواس په درياب كې غرق شو. دې برید سياسي او اقتصادي موخې درلودې، د مظلومو مسيحيانو انتقام هسې يوه بهانه وه، د روم امپراطور د شام او مصر له تصرف نه وروسته غوښتل چې د شرقي افريقا او د عربو هغه سيمې، بازارونه او تجارتي لارې تصرف کړي چې تر هند او اندونيزيا پورې غزېدلې وې. خو د يمن فاتحين په يمن باندې د حكومت كولو په سيالۍ كې خپلو كې ونښتل، ارياط په دغو نښتو كې ووژل شو او قدرت د ابرهه لاس ته ورغی، د حبشې پاچا دی په يمن كې خپل نائب وټاكو، كار ئې ورو ورو رونق وموند او هغه ځای ته ورسېدو چې د يمن مستقل واكمن شي او پر يمن له تسلط نه وروسته ئې وغوښتل چې ټول عرب د مسيحيت په منلو اړ کړي او ټولې هغه تجارتي لارې تصرف کړي چې د عربو په واك كې وې، د دغو تجارتي لارو تصرف د دې لپاره هم دوی ته ضروري برېښېدو چې روميانو له ايراني ساساني امپراطورۍ سره د نښتو په ترڅ كې هغه لارې له لاسه ورکړې وې چې دوی ئې له شرقي ملكونو سره نښلول، د نويو لارو په لټه كې ول او په جزيرةالعرب باندې تسلط د دوی دا هدف ترسره كاوو.

ابرهه لومړی په صنعاء كې د القليس په نامه يوه ستره او مجلله كليسا جوړه

کړه او د روم امپراطور ته ئې وليکل چې ډېر ژر به د ټولو عربو مخ د کعبې له حج نه دې کليسا ته راواوړي، مسيحيانو تل دا هڅه کړې چې د بيت الحرام د کعبې په ځای بله داسې کعبه رامنځ ته کړي چې د صليب ببرغ پرې رپېږي او د کعبې د ورانولو او تصرف فرصت او توان ترلاسه کړي. ابرهه د مسيحيانو دا زړه هيله او تمنا پټه ونه ساتله او په ډاګه ئې دا اعلان وکړ چې د کعبې د ورانولو اراده لري. د مناسب فرصت او بهانې په لټه کې وو. په همدې وخت کې يوه داسې پېښه رامنځ ته شوه چې له يوې خوا ئې د مسيحيانو احساسات راوپاروله او له بلې خوا ئې ابرهه ته د مکې د تصرف ښه بهانه او فرصت په لاس ورکړ. ځينې وايي چې د القليس د کليسا سپکاوی وشو، څه کثافات او ګنده شيان په عبادت ځای کې واچول شول او ځينې نور بيا وايي چې د کليسا يوې برخې ته اور واچولی شو، ځينې دا د ابرهه د اعلان په وړاندې د قريشي ځوانانو غبرګون ګڼي او ځينې نور ئې د ابرهه توطئه شمېري چې غوښتل ئې د مسيحيانو احساسات راوپاروي.

په (۵۷۰ـ ۵۷۱) ميلادي کال او په نوموړې پېښې پسې متصل، ابرهه له ۲۰ زره مجهز فوځ سره چې ۹ يا ۱۳ فيلان هم ورسره وو، له ډېرو تجهيزاتو سره د مکې د نيولو لپاره وخوځېدو، د يمن يوه نومیالي سردار ذونفر له خپلې قبيلې سره د ده مخه ونيوله او له سختې ننښتې وروسته ئې ماتې وخوړه، بيا د نفيل بن خثعمي په نامه يوه عرب سردار په خپلې سيمې خثعم کې د ده مقابلې ته راوړاندې شو، خو هغه هم ماتې وخوړه، دی ونيولی شو او قبيله ئې خوره وره شوه، ابرهه د ده له وژلو منصرف شو او د اسير په توګه ئې له ځان سره وساتو تر څو د سفر په دوران کې د لارښودونکي په حيث ترې کار واخلي. کله چې د ابرهه لښکر طائف ته نږدې شو، د بنی ثقيف قبيلې احساس کړه چې د دې لوی لښکر د مقابلې توان نه لري له دې وېرې چې داسې نه د ابرهه لښکر د دوی لات نومی ستر معبد وران نه کړي، د مسعود په نامه د خپلې يوې قبيلې سردار ئې د يوه وفد په مشرۍ د ابرهه خوا ته ولېږو چې هغه ته ئې وويل: زمونږ معبد هغه معبد نه دی چې ته ئې د ورانولو لپاره راغلی ئې، هغه په مکه کې دی، زمونږ د بتخانې له ورانولو منصرف شه، مونږ به تر

مکې پورې ستاسو لارښودنه وکړو او يوه ډله به په دې منظور درسره ولېږو، ابرهه د دوی غوښتنه ومنله، بني ثقيف د ابورغال په نامه يو څوک له دوی سره ولېږو، خو دی مکې ته له رسېدو د مخه په هغه څای کې مړ شو چې د مکې تر وادي دريې رباطه فاصله لري، عربو به تر اوږدې مودې د دغه خيانت په وجه د ده قبر په تيږو ويشتو او د بنی‌ثقيف قبيلې ته به ئې د دې لپاره په سپکه سترګه کتل چې د خپلې بتخانې لپاره ئې د هغه لښکر ملګرتيا وکړه چې د کعبې د ورانولو لپاره راغلی وو.

کله چې د ابرهه لښکر د المغمس سيمې ته نږدې شو، د سپرو ډله ئې د اسود بن مقصود تر مشرۍ لاندې د مکې په لوري ولېږله چې د قريشو ډېر څاروي او اوښان ئې غارت کړل، په دغو کې د مکې د ستر او نومیالي مشر عبدالمطلب دوه سوه اوښان هم وو، تر دې د وروسته پېښو په هکله له بېلابېلو روایاتو سره مخامخ کېږو، ځينې وايي چې ابرهه د مکې خلکو ته احوال ولېږو چې له تاسو سره د جګړې اراده نه لرو، د دې لپاره راغلي يو چې کعبه ورانه کړو، که غواړئ خپله جرګه د تفاهم او خبروآترو لپاره راولېږئ، د مکې خلکو خپل سردار عبدالمطلب ورولېږو، ابرهه د ده د وقار او درونده شخصيت تر اغېز لاندې راغی، له خپل تخت نه راکوز شو او د ده درناوی ئې وکړ او په خپلې خوا کې ئې کښېناوو او په پوره دقت سره د ده خبرو ته غوږ شو، خو چې کله ئې عبدالمطلب داسې وموند چې يوازې د غارت شوو څارويوو او اوښانو د استرداد مطالبه کوي او پر مکې د برید او د کعبې د نه ورانولو په اړه هيڅ نه وايي، هغه ته ئې مخ واړاوو او ورته وئې ويل: ستا د څېرې په ليدو سره تر اغېز لاندې راغلم او يو درونده مشر راته وځلېدې خو ستا خبرو او د څو څارويو مطالبې دې زما په نزد هغه وقار راکم کړ، عجيبه ده چې ته د خپلو اوښانو د استرداد خبره کوې، خو د خپل معبد په هکله چې ستاسو د نيکونو ديني مرجع ده څه نه وايې!! عبدالمطلب د ده په ځواب کې وويل: زه د خپلو اوښانو خاوند يم نو ځکه ئې مطالبه کوم، دا کور ځانته خپل مالك لري هغه به ئې په خپله ساتنه کوي. ابرهه ورته وويل: هيڅوك ئې نشي ساتلی، عبدالمطلب ورته وويل: ته پوهېږې او هغه، دا ئې وويل، پورته شو، خپل اوښان ئې ترلاسه کړل او مکې ته

ستون شو.

ځينې نور بيا وايي چې حرم ته نږدې، د طايف او عرفات ترمنځ د الصفاح نومې سيمې ته د ابرهه له رسېدو وروسته عبدالمطلب په خپله هلته ورغی او ابرهه ته ئې وويل: له مونږ څه غواړې؟ ولې دې په مکې برید ته ملا تړلې؟ که زمونږ مال دولت دې مقصد وي مونږ حاضر يو له جګړې پرته ئې درکړو... ابرهه ورته وويل: ما اورېدلي چې دا د امن کور دی، راغلی يم چې امنيت ئې پای ته ورسوم، عبدالمطلب په ځواب کې ورته وويل: دا د خدای کور دی، الله تعالی تر اوسه هيڅوک نه دی پرېښی چې پرې مسلط شي، ابرهه وويل: تر څو چې ئې وران نه کړم هيڅکله به بېرته ونه ګرځم. همدا ئې وويل او لښکر ته ئې د مخکې تلو امر وکړ.

عبدالمطلب مکې ته راوګرځېدو او د مکې خلکو ته ئې وويل: د دې ستر لښکر د مقابلې توان نه لرو، بايد له مکې ووځو، غرونو او درو ته پناه يوسو، د مکې اوسېدونکو ښار تخليه کړ، عبدالمطلب له ځينو مشرانو سره د کعبې حرم ته ولاړ، د کعبې زنځير ئې ونيو او دا دعا ئې وکړه: الهي! بنده له خپل کوره دفاع کوي ته هم د خپل کور ساتنه وکړه، مه پرېږده چې د دوی صليب برلاسی شي او د دوی تدبير ستا پر تدبير غالب شي، د صليب پر آل او پالونکو ئې خپل بندګان غالب کړه، الهي! له تا پرته بل څوک نه لرو چې پناه وروړو او مرسته تړې وغواړو، ته په خپله خپل حرم د دوی له شره وژغوره.

دا روايات داسې دي چې ګواکې قريشو هيڅ مقاومت نه دی کړی، له مکې ئې دفاع نه ده کړې، ښار ئې پرېښی او غرونو او درو ته ئې پناه وړې!! ځينې نور بيا دا روايات ضعيف او غير قابل اعتناء ګڼي او وايي چې دا څنګه ممکن ده چې د لارې په اورېدو کې حتی په خپله يمن کې دې نور قبايل د ابرهه مقابله وکړي او قريش؛ دا د کعبې متوليان، دې هيڅ مقاومت ونکړي او د کعبې په ورانېدو دې راضي شي او هيڅ غبرګون دې ونښيي!! دوی وايي: دا صحيح ده چې قريشو مکه تخليه کړې، خو نه د تېښتې په نيت، بلکې د مخامخ جګړې په ځای په وړو وړو ټولګيو سره پر دښمن د ناڅاپي حملو لپاره، هغوی خپلې کورنۍ وايستې خو ځوانانو او غشي

ويشتونکو ئې په غرونو او درو کې دښمن ته کمينونه ونيول، چريکي جنګ ئې پيل کړ او وخت نا وخت ئې پر دښمن بريدونه پيل کړل.

ځينې وايي چې د منى او مزدلفې تر منځ وادي محسر ته د ابرهه د لښکر له رارسېدو سره سم د ابرهه د لښکر سپين فيل چې محمود يا محموت ئې ورته ويل او د لښکر په مخکې به روان وو، ځای پر ځای ودرېد، له مخکې تلو ئې ډډه وکړه، په لرګيو ئې وواهو، د اوسپنې په تېزو سيخونو ئې وچخاوو خو ونه خوځېدو، چې مخ به ئې په بل لوري واړاوو نو چست او چالاك به روان شو خو چې د مکې په لوري به ئې رواناوو له تلو ئې ډډه کوله!! په همدې وخت کې د ساحلي مرغانو ډلې ډلې راغلې، هر يوه په خپلې منښوکې او منګولو کې وړې وړې تيږې نيولې وې او د ابرهه پر لښکر ئې ورولې، په چا چې به دا تيږې ولګېدې سخت به ټپي شو، له زخمونو به ئې وينې او نو بهېدو، غوښه به ئې ورسته شوه او وبه رژېده.

ځينې مؤرخان په دې عقيده دي چې د دې لښکر په ليکو کې د چيچك بيماري خوره او د ډېرو د مرګ باعث شوه، ځينې نور بيا وايي چې دا مرغان په اصل کې غوښه خواره مرغان وو چې د لښکر د تيت پرك کېدو او په دوی کې د ډېر مرګ وروسته سيمې ته راغلي او د مړو د غوښو په خوراك بوخت شوي، وايي چې دغو مرغانو د ابرهه پر لښکر تيږې نه دي ورولې، بلکې د قريشو جنګيالو په مچلوغزو سره پر دوی تيږې ورولې، د دوی پرله پسې او ناڅاپي بريدونه له يوې خوا، په لښکر کې اختلاف له بلې خوا، د بيماريو خورېدا له بلې خوا د دې باعث شوې چې دا لښکر له ماتې سره مخامخ شي، ببلې ببلې ډلې ئې په نامنظمه توګه په ببل ببل استقامت وخوځېږي او ځای ځای کې تر بريدونو لاندې راشي او له لږ شمېر پرته ټول لښکر له منځه ولاړ شي.

د محققانو دا ډله استدلال کوي چې د ابرهه لښکر په وادي محسر کې له منځه تللى او د دې وادي تيږې همغسې دي چې قرآن ئې معرفي کوي: سجيل، پخې خټې ته ورته تيږې او وايي چې په دې سوره کې د (ترميهم) صيغه د سورې مخاطب قريشو ته متوجه او معنا ئې دا ده چې تا په تيږو ويشتل، پر مرغانو د دې صيغې

اطلاق صحيح نه ګڼي، همدا راز په دې خبرې تأکيد کوي چې له ديني مقدساتو نه د دفاع په اړه د الله تعالى سنت دا نه دى چې په خارق العاده توګه او پرته له دې دفاع وکړي چې په دې مقدساتو باور لرونکي د دفاع لپاره راوړاندې شي. بلکې سنت ئې دا دى چې د هغو خلکو مرسته کوي چې له دغو مقدساتو نه د دفاع په خاطر ملا وتړي. کعبه ډېر ځلې د سېل په شان طبيعي حوادثو کې او د جګړو په ترڅ کې ورانه شوې، حتى د مسلمانانو تر منځ د جګړو په ترڅ کې، څو ځلې ئې صدمه ليدلې او ځينې برخې ئې ورانې شوې، د ابرهه د حملې په دوران کې د مکې اوسېدونکي دښمن ته تسليم شوي نه دي، غرونو ته ختلي او پر دښمن ئې بريدونه پيل کړي، الله تعالى خپل تائيد او نصرت پرې پېرزو کړى او هر غشى ئې هدف ته سم کړى، د دښمنانو په زړه کې ئې وېره او خوف اچولى او د بريا لپاره ئې ټول شرايط برابر کړي، دوى د بدر او احزاب د جګړو ېبلګې د دې خبرې په تائيد کې وړاندې کوي او د اصحاب فيل قصه دې ته ورته ګڼي. د دې عبرتناکې تاريخي قصې په ترڅ کې د قريشو مغرورو سردارانو ته ويل شوي چې له پيغمبر عليه السلام سره له دښمني لاس واخلئ، له دښمني نه ئې له دې پرته بله نتيجه نشئ ترلاسه کولى چې مغرور ابرهه او مجهز لښکر ئې ورسره مخامخ شو.

بسم الله الرحمن الرحيم

@‹îÒ? 'Î öë‰ä Ðèþ† Ó% ÇÈ È‹ÿ¥É»tõ¼'Î 7ƒ' Ÿèù # æ •? Ó%

ÇÍÈ @ŠÅÅ `Ä ç'$ÚÏ2 Nî‹Ëè' ÇÌÈ Ÿ‹Î$/& #ëÛ ÑÍÕã Ÿ™ör ÇÌÈ

ÇÎÈ ¥qà2 ÛB 7# Á è. ÑÑ-ègú

۱- خبر نه يې! فيل دارانو سره څه وکړل ستا رب.۲- آيا نه ئې کړ بې لارې د

دوی چل؟ ۳- او خپلونه د مرغانو ئې ونه لېږل پر دوی؟۴- ویشتل به دې په تیږو د سجیل. ۵- نو الله کړل دوی په څېر د خوړل شوو وښو.

۱ـ د دې آیت مخاطب هر اورېدونکی او هر مخاطب دی، دا آیت د هغو مغرورو فیل دارانو عبرتناکه پاېله د هر مخاطب مخې ته ږدي چې د کعبې د ورانولو لپاره ئې پر مکې برید وکړ، خو له سختې ماتې او تباهۍ سره مخامخ شول. او په دې سره له یوې خوا پیغمبر علیه السلام ته اطمئنان ورکوي چې د دښمن د زور ځواک او ګواښونو پروا مه کوه، ډاډه اوسه چې دوی به د ابرهه په برخلیك اخته کېږي، له بلې خوا د ده باایمانه یارانو او ملګرو ته ډاډ ورکوي چې که صبر وکړئ، د دغو مغرورو سردارانو په مقابل کې به داسې بریالي شئ لکه د قریشو ځوان جنګیالي د ابرهه د مجهز لښکر په مقابل کې، همداراز د قریشو سردارانو ته اخطار ورکوي چې په خپل زور ځواک مه مغروره کېږئ، له پیغمبر علیه السلام سره ستاسو مخالفت همغسې دی لکه د ابرهه او ستاسو او ستاسو د پلویانو پاېله به هم همغسې وي لکه د ابرهه او لښکر ئې.

۲- مګر د دوی کید او تدبیر ئې بې حاصله نه کړ او پاېله ئې په خپله د دوی په تاوان نه وه؟ مګر ودې نه لیدل چې الله تعالی پرې ننبود چې د ابرهه غشی په ننبه ولګېږي؟ کومه تیږه چې ده د بل لپاره پورته کړې وه ودې لیده چې په خپله د ده پر پښو راپرېوته؟ ده غوښتل د کعبې اعتبار ختم کړي، ورانه او له ځمکې سره ئې برابره کړي، د دې لپاره ئې ستر او مجهز لښکر برابر کړ، د برید لپاره ئې ښه بهانه جوړه کړه، د خپل قوم او سرتېرو احساسات ئې راوپارول او هغوی ئې برید ته تیار کړل، خو ومو لیدل چې خیرالماکرین خدای د ده دسیسه شنډه کړه، مجهز فوځ ئې ورتباه کړ، دی او رومي بادار ئې خاسر او نامراد کړ؟ د دې مجهز فوځ ماتې او تباهي د کعبې اعتبار لازیات کړ او ټولو ته ئې ثابته کړه چې د دې مقدس کور او د دغه الهي معبد خاوند الله تعالی دی، د هر تېري په وړاندې به تري دفاع کوي.

۳- که څه هم اکثرو مفسرینو د مرغانو لېږل د ابرهه پر فوځ د تیږو د ورولو

لپاره ګڼي او د هغو مفسرينو شمېر لږ دی چې وايي دا مرغان د لښکر له ماتې او تباهي وروسته راغلي او غوښه خوړونکي مرغان ول، خو د دې سورې په متن کې دوه مضبوط دلايل داسې دي چې د دوهمې ډلې مفسرينو رايه تائيدوي:

الف: مخکنی آیت ښيي چې د ابرهه د فوځ کار تمام شوی، توطئه ئې شنډه شوې، پېښه د دوی په ضرر او تاوان پای ته رسېدلې، له ماتې سره مخامخ شوي او مرګ ژوبله وراوښتې او دا مرغان له دې وروسته راغلي. د دوهم او دريم آيت ترتيب دغه حقيقت په ګوته کوي.

ب: د سورې په وروستي آيت کې ويل شوي چې د ابرهه د لښکر مړي داسې په صحرا کې خواره واره پراته وو لکه خوړل شوي وانښه، له دې نه په وضاحت سره معلومېږي چې د دوی اجساد خوړل شوي، چا خوړلي؟ آيا له دغو مرغانو پرته د بل څه نوم اخيستی شو؟ نه خو دا سوره اجازه راکوي چې د بل څه نوم واخلو او نه په هغې وچې بيديا کې له دغو مرغانو پرته بل داسې څه پيدا کېږي چې د دومره لوی لښکر مړي دې په دې حالت اخته کړي!! په داسې حال کې چې دا سوره په خپله مونږ ته وايي چې خپل خپل مرغان پرې رااستول شوي، مونږ حق نه لرو د بل څه نوم واخلو.

له دې علاوه د عربو د هغه وخت په ادبياتو کې د ډېرو شعراوو په اشعارو کې وينو چې کله به ئې غوښتل د خپل قوم مېرانه او په جګړې کې د دوی زړه ورتيا او پياوړې متې وستايي نو ويل به ئې: مونږ هغه توريالی قوم يو چې کله د دښمن مقابلې ته درومو نو غوښه خوړونکي مرغان راسره يو ځای زمونږ پر سر وزر وهي او مخکې مخکې درومي او د جګړې تر ميدانه زمونږ مشايعت کوي او پوهېږي چې مونږ به د دښمن ډېر جنګيالي له تورو تېر او د مرغانو د خوراك به ئې کړو.

۴ـ په دې آيت کې د (ترميهم) د صيغې په هکله د مفسرينو تر منځ د اختلاف شاهد يو: ځينې ئې د مفرد مؤنث صيغه ګڼي او اطلاق ئې په مرغانو کوي او وايي: مرغانو په وړو وړو تيږو ويشتل. خو ځينې نور ئې د مفرد مخاطب صيغه ګڼي او اطلاق ئې د دې سورې په قريشي مخاطب کوي او ترجمه ئې داسې کوي: تا دوی په

تیرو ویشتل. هغه هم نه کلکې تیرې بلکې له خټو جوړې شوې تیرې، خو ستا رب ستا په دغه ناځیزه هڅې دا ستره نتیجه مرتب کړه چې د فیلدارانو هغه ستر لښکر ئې د مرغانو خوراك کړ.

د دوهمې ډلې مفسرینو د رایې په ملا تړ کې څو مضبوط دلایل شته:

الف: د سورې له آیتونو معلومېږي چې دا مرغان د پېښې په پای کې او هغه وخت خپل خپل راغلي چې د ابرهه لښکر په ماتې او مرګ محکوم شوی او مرغان د غوښو د خوراك لپاره راغلي. که د دغو مرغانو کار د تیرو ویشتل وی نو د مړو غوښې چا خوړلې؟

ب: که د آیتونو تسلسل او ترتیب داسې وی:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ *	۱- خبر نه یې! فیل دارانو سره ستا رب څه وکړل.
وَ أَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً أَبَابِيلَ *	۳- او خپلونه د مرغانو ئې پر دوی ولېږل
تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ *	۴- چې د سجیل په تیرو به ئې ویشتل.
أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ *	۲- آیا د دوی چل ئې بې لارې نه کړ ؟
فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ *	۵- نو الله په څېر د خوړل شوو وښو کړل.

که څه هم دا ترتیب ډېر بې خونده دی او د سورې له ترکیب سره اړخ نه لګوي؛ خو که فرضاً داسې وی نو بیا مو ویلی شوی چې د مرغانو راتګ او د دوی لخوا پر لښکر د تیرو وربدل، د مرګ ژوبلې سبب وو.

خو په دې صورت کې به هم له دې اشکال او بې ځوابه پوښتنې سره مخامخ وو چې کومو غوښه خوړونکو دا مړي د خوړل شوو وښو په څېر کړي وو؟ په هغې وچې صحرا کې خو داسې ځناوران او بیا په دومره شمېر کې نشته.

ج ـ د رمی (ویشتلو) فعل له انسان سره جوړېږي، مرغه ته ئې نسبت ورکول معقول نه دی دا ځکه چې مرغان ورول کولی شي خو ویشتل نشي کولی، په آیت کې د ویشتلو صیغه راغلې.

د- عربان د هغو تیرو لپاره د حجارة لفظ استعمالوي چې د موټ په اندازه یا

تر دې لويه وي، د وړو تيږو لپاره د حصاة نوم کاروي، په جمراتو کې چې کومې وړې تيږې ويشتل کېږي، هغوی ته حصاة وايي لکه په يوه حديث کې چې راغلي:

فرمى بسبعِ حصَيات، يُكبّرُ معَ كلِّ حَصَاةٍ، نو اووه وړې تيږې ئې وويشتې او له هرې تيږې سره به ئې الله اكبر وايو.

که د مرغانو لخوا د تيږو ورول مقصد وی نو د حجارة په ځای به حتماً د حصاة نوم راتو.

هـ- او تر ټولو مهمه او اساسي خبره دا ده چې قرآن له مقدساتو نه د دفاع په هکله د الله تعالى سنت داسې بيانوي:

وَلَوْلاَ دَفْعُ اللّه النّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لّهُدّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّهِ كَثِيراً وَلَيَنصُرَنّ اللّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنّ اللّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ *

الحج: ۴۰

او که د الله دا ځينې خلك په ځينو نورو دفع کول نه وای نو خامخا به صومعې، د نصاراوو او يهودانو معبدونه او هغه جماتونه چې الله ډېر ډېر په کې يادېږي ټول به وران شوي وو او الله به حتماً د هغه چا ملاتړ وکړي چې د ده ملتيا کوي، بې شکه چې الله عزتمن ځواکمن دی.

دا آيت په پرېکنده توګه اعلان کوي چې له ديني شعائرو او مقدسو ځايونو نه الله تعالى په دې توګه دفاع کوي چې يوه ډله په بلې ډلې دفع کوي، د خداى پالونکو په لاس هغه خلك دفع کوي چې غواړي د عبادت ځايونه وران کړي، کله چې له شعائرو نه د دفاع لپاره خداى پالونکي ملا وتړي الله تعالى ئې مرسته کوي او په دين دښمنه ځواکونو ئې برلاسي کوي، که دا الهي سنت نه وای نو د عبادت ټول مخکني او اوسني ځايونه به وران شوي وو!! د دې معنا دا ده چې الله تعالى په خارق العاده توګه له دغو ځايونو دفاع نه کوي، له انسانانو پرته ئې په خپلو نورو لښکرو نه ساتي، په انسانانو ئې هم يوازې هلته ساتي چې دوی ئې ساتنې ته ملاوتړي.

تر څو چې د الهي نصرت لپاره ښاېسته او وړ خلك راپيدا نشي الله تعالى خپل

نصرت او تائيد نه نازلوي. که داسې نه واى نو کعبه به په طبيعي پېښو کې نه ورانېده او په داخلي جګړو کې به تاوان نه ورسېدو.

د مفسرينو د لومړۍ ډلې تفسير له دې آيت او الهي سنت سره اړخ نه لګوي.

و: دا خبره د منلو نه ده چې نورو قبايلو حتى په خپله يمن کې د ابرهه مقابله کړې او قريش چې د کعبې متوليان وو، هيڅ مقاومت نه دى کړى، تسليم شوي او د کعبې په ورانېدو راضي شوي!! دا هم په داسې حال کې چې لا د مخه خبر وو چې ابرهه د کعبې د ورانولو اراده کړې، کافي وخت ئې درلود، د جنګ لپاره ئې تياری نيولى شو، تر ناڅاپي بريد لاندې نه دي راغلي، سيمه ئې غرنۍ ده، د چريکي جنګ لپاره ئې مساعد شرايط درلودل، زړه ور او توريالي جنګيالي ئې درلودل، په جګړو کې تر ټولو قبايلو تکړه او غښتلي ول، د جنګي پياوړتيا په وجه ئې تل پر نورو قبايلو حکومت کړى او همدغې وړتيا د ټولو عربو قيادت ورپه برخه کړى وو. څنګه ومنو چې دا قوم به له مقاومته پرته دښمن ته تسليم شوى وي. مخصوصاً که دا خبره هم په پام کې ولرو چې د القليس د کليسا هغه سپکاوى هم دغو قريشي زلميانو له کعبې نه د دفاع په جذبه کړى، که دوى په يمن کې دا کار کولى شو په مکه کې به څنګه دښمن ته تسليمېدل؟!!

په لږ دقت سره په دې خبرې پوهېدى شو چې د مفسرينو لومړۍ ډله د هغو روایاتو تر اغېز لاندې راغلي چې له اسلام نه مخکې د جاهليت له زمانې ترلاسه شوي او د قرآن دغه آيتونه ئې د همدغو روایاتو له مخې تفسير کړي!! خو دوهمې ډلې قرآن په قرآن سره تفسير کړى او د خپل تفسير لپاره ئې پوره دلايل وړاندې کړي.

۵. دا آيت وايي چې د ابرهه لښکر داسې خور وور شو چې صحرا د دوى په مړو ډکه شوه، هرې خوا ته د خوړل شوو وانښو په څېر تيت پرك پراته وو. دا آيت که له يوې خوا د دوى عبرتناکه ماتې او د هغه څرنګوالى په ډېر واضح توګه بيانوي له بلې خوا مونږ ته ښيي چې د دوى مړي د دغو يادشوو خپل خپل مرغانو لخوا د خوړل شوو وانښو په څېر (کعصف مأکول) شوي.

د دې تفسير له لومړي چاپ وروسته د قرآن يوه خدمتګار عالم مرحوم مولينا ګوهر رحمٰن چې الله تعالى دې ده او ټولو هغو خلکو ته ډېر ډېر اجر ورکړي چې د قرآن په درس او تدريس کې لګيا دي، د قرآن د پلي کولو لپاره جهاد کوي او قرآن ته خلك رابلي، ما ته د دې سورې د شرحې او تفسير په هکله يو خط رالېږلی وو او خپل ملاحظات ئې ليکلي وو او ما ورته په ځواب کې څه عرايض درلودل چې ځينې برخې ئې دلته رانقلول مفيد ګڼم:

محترم مشر ورور مولينا صاحب ګوهر رحمن السلام عليكم و رحمة الله و بركاته و بعد:

ستا ليك راورسېدو، ډېره مننه، د قرآني علومو په نشر او د قرآن لوري ته د خلکو د رابللو په کار کې تا ته له الله تعالى مزيد توفيق غواړم، الله تعالى مو بريالی او موفق لره، ستا د ليك په ځواب کې په اختصار سره عرض کوم:

۱ـ د الفيل د سورې په هکله چې تاسو کومه رأيه لرئ زه هم نږدې څلوېښت کاله په دغه رأى وم، دا رأيه مې د کورنۍ له غېږې، مدرسې او ځينو تفسيرونو اخيستې وه، خو څو کاله مخکې مې د دې سورې په هکله د علامه حميدالدين فراهي تفسير مخې ته راغی، د علامه قوي او مضبوط استدلال، په نورو آيتونو د ده دقيق استناد، ژور نحوي تحقيق، تاريخي دلايل او روايتي بحثونه مې دومره قوي او قانع کوونکي وموندل چې ناچار مې مخکنۍ رايه پرېښوده او د ده دلايل او رايه مې ومنله. د زړه له کومې ده ته دعا کوم او تل به د ده ممنون يم چې د ده په واسطه په يوه حقيقت پوه شوی يم، زه په دې باور يم چې هر څوك د علامه دلايل په سړه سينه او له تعصب پرته ولولي حتماً به له ده سره توافق کوي.

ډېر کلونه د مخه د تفهيم القرآن د مطالعې په دوران کې مې د علامه فراهي په رايې د مولينا مودودي (رحمه الله) هغه نقد هم لوستلی چې په ډېر درنښت او احترام سره ئې کړی (په داسې حال کې چې د علامه د علمي تحقيقاتو ډېره ستاينه او قدر کوي) او اوس مې ستاسو هغه نقد هم ولوست چې تاسو يوه پاکستاني ورور ته په خپل ليك کې ذکر کړی. باور وکړئ چې دا دواړه نقدونه مې نه يوازې ناوارد

موندلي بلکې د علامه فراهي د تفسير په سموالي ئې زما باور لازيات مضبوط کړ او په دې باور يم چې هر عادل او منصف قضاوت کوونکی به د دې نقدونو په اړه همدا قضاوت کوي.

که اجازه راکړئ چې د دغو آراوو او د علامه فراهي د رايې ترمنځ قضاوت وکړو نو د علامه رايه به په قرآن کې د ژور تدبر نتيجه او تفسير القرآن بالقرآن ګڼو او د نورو آراء به تفسير بالروايت، پرته له دې چې له قرآنه کوم دليل ورته وړاندې کړی شي او دا ضرورت احساس کړي چې روايتونه قرآن ته راجع کړي او روايتونه ئې هم له اسلام نه د مخکې زمانې نه چې اهميت ئې تر تاريخي روایاتو زيات نه دی.

تاسو د علامه فراهي په رايې په خپل نقد کې ليکلي چې د سلف او حضرات صحابه وو په مقابل کې داسې رايې ته اهميت نشو ورکولی!! په دې هکله څو ټکي له تاسو سره يادول غواړم:

دا سمه ده چې صحابه رضوان الله عليهم د قرآن لومړي حاملان دي او د قرآن په ژبه، اسرارو او رموزو تر هر چا زيات او ښه پوهېدل او تر هر چا زيات ئې د هر آيت مفهوم او هغه ظروف او شرايط درک کولی شوی چې دا آيت په کې نازل شوی، لازم ده چې د دوی رأی ته جدي اعتنا ولرو او په نورو آراوو ترجيح ورکړو، په دې هکله هيڅوک له تاسو سره هيڅ اختلاف نه لري، اختلاف په دې کې دی چې آيا کولی شو ثابته کړو صحابه وو ته منسوب آراء واقعاً د دوی آراء دي که نه؟ آيا هغه روايات چې مونږ ته رارسېدلي مؤثق دي او راوي ئې ثقه دی که نه؟ علامه فراهي د تحقيقاتو په ترڅ کې دې نتيجې ته رسېدلی چې د (الفيل) د سورې په هکله روايات ضعيف او بې بنسټه دي، وايي: (ټول دغه روايات په پای کې محمد ابن اسحاق ته ورګرځي او دی د محققينو له نظره ضعيف او غير ثقه دی او په دې متهم دی چې اکثراً له يهودي منابعو روايت کوي.) خو که مونږ د علامه فراهي د نظر خلاف له تاسو سره دا ادعا ومنو چې ابن اسحاق له يهودي مراجعو نه روايت نه دی کړی، آيا د ابرهه د لښکر د پاېلې په هکله د ده روايات له کفارو قريشو څخه نه دي؟ هر څوک په دې پوهېږي چې دا پېښه د پيغمبر عليه السلام له ميلاده مخکې شوې او چا چې

د دې پېښې په اړه څه ويلي هغه قريش دي چې کافر ول او د پيغمبر عليه السلام له ميلاده مخکې مړه شوي، آيا کولی شو په دغو رواياتو اعتماد وکړو؟ آيا کولی شو په دوی کې کوم موثق راوي ومومو؟ پوښتنه کوو چې ابن اسحاق دا روايات له چا نقل کړي او څنګه ئې دوی او د دوی روايات مؤثق ګڼلي؟

د علمي تحقيق تقاضا دا ده چې داسې روايات يوازې هغه وخت ومنو او د استناد وړ ئې وګڼو چې له قرآن سره تصادم ونکړي. مخصوصاً هغه وخت چې په يوې قضيې کې مختلف روايات ترسترګو کېږي او يا ګورو چې مختلف روايات يوه راوي ته منسوب کېږي، د اصحاب الفيل په اړه روايات هم له دې لحاظه مختلف دي چې د مرغانو شکل څنګه او رنګ ئې څنګه وو او هم له دې لحاظه چې دا تيږې څنګه وې او حجم ئې څومره!! او د دې تر څنګ ګورو چې يوه راوي ته متضاد روايات منسوب شوي. د دغو مختلفو او متضادو رواياتو ترمنځ د قضاوت لپاره او په دې خاطر چې پوه شو کوم يو ئې موثق دی او د منلو وړ او کوم ئې غيرمؤثق او د نه منلو، له دې پرته بله لار نه لرو چې قرآن ته ئې راجع کړو او په هغه صورت کې ئې ومنو چې له قرآن سره اړخ لګوي او يا لږ تر لږه له قرآن سره تصادم نه کوي. علامه فراهي په ګڼ شمېر آيتونو استناد کړی او دا ئې ثابته کړې چې دا روايات ضعيف او بې بنسټه دي.

زه به ځينې هغه دلايل ستاسو مخې ته کېږدم چې د علامه فراهي له رايې سره موافقو کسانو وړاندې کړي، په سر کې هغه دلايل چې د سورې په متن کې زمونږ مخې ته راځي:

۱ـ د سورې له دوهم او دريم آيته په وضاحت سره معلومېږي چې لومړی د ابرهه لښکر ختم شوی بيا د مرغانو خپل خپل د دوی د مړو د غوښو د خوړلو لپاره راغلي. که لومړی دا آيت (و ارسل عليهم طيراً ابابيل) او ورپسې دا آيت (الم يجعل كيدهم فی تضليل) راغلی وای نو په هغه صورت کې مو ويلی شو چې د ابرهه د لښکر کيد د مرغانو په لېږلو سره شنډ شوی. خو برعکس ګورو چې لومړی د (کيد تضليل) راغلی او بيا (ارسال طير).

۲ـ آخري آيت (فجعلهم كعصف مأكول) ښيي چې د ابرهه د لښکر مړي د خوړل شوو وانښو په څېر خواره واره شوي، يعني کوم غوښه خوړونکي راغلي او دوی ئې په دې برخليك اخته کړي!! که وغواړو دا غوښه خوړونکي وپېژنو نو له دغو لېږل شوو مرغانو پرته بل څه نشو په ګوته کولی. دا ځکه چې لومړی د مرغانو د لېږلو خبره شوې او بيا ورپسې د دوی (کعصف مأکول) کېدل. په دې هکله هره بله توجيه کمزورې او تفسير بالرأی دی چې هيڅ دليل ورته نشي وړاندې کېدی.

۳ـ په آخري آيت کې د (فجعلهم) لفظ ښيي چې په مخکنيو آيتونو کې به حتماً هغه علت ته اشاره شوې وي چې په نتيجه کې ئې د ابرهه لښکريان (کعصف مأکول) شوي، په (فجعلهم) کې د (فاء) توری همدا مطلب په ګوته کوي، هغه (علت) چې د (فاء) توری ورته اشاره کوي په هيڅصورت کې (رمي حجاره) نشي کېدی، دا ځکه چې له يوې خوا د (فجعلهم) او (ترميهم) افعالو تر منځ د فاعل اشتراك نشته او له بلې خوا د (رمي) او (خوړل کېدو) ترمنځ هيڅ تناسب نشو ښودلی، د علت او معلول ترمنځ بايد د فاعل او فعل اشتراك او تناسب وي، د دې لپاره بايد د خوړل کېدو بل سبب او علت پيدا کړو، په لږ دقت سره متوجه کېږو چې علت ئې د مرغانو راتګ دی نه بل څه، دا ځکه چې له يوې خوا د (ارسل عليهم طيراً ابابيل) او (فجعلهم كعصف مأكول) فاعل يو دی او له بلې خوا د علت او معلول ترمنځ تناسب شته، دا ځکه چې د مرغانو خپل خپل کولی شي د يوه لوی لښکر مړي د خوړل شوو وانښو په څېر کړي.

همدا راز د تيږو په ويشتلو سره کولی شو لاس پښې مات کړو او حتی اجساد سوري سوري کړو خو (کعصف مأکول) کولی ئې نشو، مخصوصاً د وړو مرغانو په (رمي) سره. همداراز د (رمي) فعل په هيڅصورت کې مرغانو ته نشو منسوبولی، دوی تيږې ورولی شي خو ويشتلی ئې نشي.

تاسو د (ترميهم) صيغې په هکله ليکلي چې دا د طيراً دوهم صفت دی او ويلي مو دي چې که څه هم (طير) لفظاً مذکر دی خو مراد ترې د مرغانو جماعت او ډله ده او د جماعت لفظ مؤنث دی، نو ځکه ئې د مؤنث ضمير لپاره مرجع ګڼلی شو!! په

دې هکله څو مطالب عرض کوم:

الف ـ په دې آیت کې (ترمیهم) په کوم دلیل د مفرد مؤنث غایب صیغه نیسئ؟ ولې ئې مفرد مخاطب نه ګڼئ؟ په داسې حال کې چې د دې سورې په هیڅ آیت کې مفرد مؤنث فاعل نه دی ذکر شوی، خو په لومړي آیت کې ئې مفرد مخاطب راغلی، په کار خو دا وه چې د الله تعالی په بلیغ کلام کې له هرراز لاسوهنې پرته مو د ترمیهم صیغه هغه فاعل ته راجع کولی چې په سوره کې ئې ذکر شوی او له خپله ځانه مو داسې فاعل ورته نه جوړولی چې د سورې په هیڅ آیت کې ئې نشو موندلی، مګر دا یو بې ځایه تکلف او جسارت نه دی چې څوک دلته له خپله ځانه د یوه مؤنث فاعل راپیدا کولو بې ځایه هڅه کوي او د جماعت لفظ پرې علاوه کوي؟ همداراز څوک چې وایي (طیر) لفظاً مفرد مذکر او معناً اسم جنس دی چې جمع افاده کوي، نو ځکه د (ترمي) صیغه ورته راغلې، هغوی ته وایو: که هغه اسم جنس ونیسو باید د جمع صیغه ورته کارول شوې وی لکه په دې آیت کې:

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ* الملك:١٩

مګر د خپل سر د پاسه مرغانو ته ئې نه دي کتلي چې کله وزرونه وهي او کله ئې راغونډوي، له رحمن خدای پرته ئې هیڅوک نه ساتي، بې شکه چې هغه په هر څه نظر ساتي.

ګورئ چې دلته د (الطیر) لپاره د صافات، یقبضن او یمسکهن د جمع صیغې کارول شوې! (طیر) ته د (رمي) د انتساب په صورت کې اولی دا وه چې د جمع صیغې ورته راغلې وی. او که دا مفرد ګڼئ بیا خو باید د (یرمیهم) صیغه راغلې وی، لکه څنګه چې یو شاذ قرائت همداسې دی، ستاسو تعبیر خو د دغه شاذ قرائت مطابق ده!! عجیبه ده؛ شاذ قرائت نه منئ او ترجمه ئې منئ!!

ب: د جماعت لفظ په دې دلیل دلته مقدر نشو ګڼلی چې له یوې خوا داسې تقدیر یوازې په هغه صورت کې سم کار دی چې له دې پرته بله چاره ونلرو او له بلې خوا د ابابیل لفظ په خپله جمع جمع ده او د محققینو په نظر مفرد نه لري، له جمع

جمع سره څنګه جماعت هم علاوه کوئ؟ د نحوي قواعدو له مخې به دې ته څه جواز مومو؟ او له بلې خوا داسې تقدير په هغه صورت کې د منلو وړ دی چې د جملې له جوړښت سره اړخ ولګوي، د دې آيت (و ارسل عليهم طيراً ابابيل) په کوم ځای کې تاسو کولی شئ چې د (جماعت) لفظ داسې علاوه کړئ چې د آيت ترکيب په خپل حال پاتې شي؟

د مفسرينو د لومړۍ ډلې تفسير؛ لوستونکي ته دا انتباه ورکوي چې که احياناً دين او ديني مقدسات له خطر او ګواښونو سره مخامخ شول نو د دفاع کار ئې الله تعالی ته پرېږدئ، تر څو ئې په خارق العاده توګه وساتي او د دښمن خطر دفع کړي!! دا تعبير د قرآن له روح سره سمون نه خوري او د داسې تعبير لپاره له قرآن نه هيڅ دليل نشو وړاندې کولی!! قرآن به څنګه دا خبره کوي په داسې حال کې چې د بني اسرائيلو دا وينا غندي چې دوی موسی عليه السلام ته وويل: فاذهب انت و ربك فقاتلا انا ههنا قاعدون: ته او رب دې ولاړ شئ او وجنګېږئ مونږ به دلته ناست وو!!

هر قرآن پوه په دې خبرې ښه پوهېږي چې د قرآن وينا د نومورې تعبير خلاف او داسې ده چې کله يو مؤمن ټولګی له مقدساتو نه د دفاع لپاره ملا وتړي، الله تعالی ئې مرسته کوي او پر دښمن بری ورکوي که څه هم د دوی شمېر د دښمن په پرتله کم وي او تجهيزات ئې محدود. د الله تعالی نصرت هغه وخت نازلېږي چې د دې لپاره مناسب ظرف او وړ ټولګی راپيدا شي. له کعبې نه دفاع بايد د دغه الهي سنت مطابق ترسره شوې وي. که څوك داسې رايه وړاندې کړي چې له دې الهي سنت سره سمون نه خوري او د قرآن له نورو آيتونو سره په ځرګنده توګه تصادم کوي، نو په قرآن د ايمان تقاضا دا ده چې داسې رايه ونه منو. د مرغانو په واسطه له کعبې نه دفاع له دغه الهي سنت سره نه جوړېږي!!

هـ: هغه خلك چې ګمان کوي د مرغانو په لاس د ابرهه د لښکر ختمول داسې دی لکه د فرعون او نوح عليه السلام د قوم غرقېدل او د عاد او ثمود هلاکت په زلزلې او تندې سيلۍ سره، دوه اشتباه کوي:

لومړی: دا چې نومورې قومونه د پیغمبرانو علیهم السلام له بعثت او اتمام حجت نه وروسته هلاك شوي نه له دې د مخه. خو د ابرهه لښکر د پیغمبرعلیه السلام له بعثت نه مخکې تباه شوی.

دوهم: دا چې پر دغو قومونو نازل شوي عذابونه ټول د طوفان، سیلې او زلزلې په څېر طبیعي عذابونه دي، خو د وړو مرغانو په لاس د تیږو ویشتل غیرطبیعي او خارق العاده کار دی چې په قرآن کې ئې بېلګه نه ګورو. دا له هغو عذابونو سره نشو تشبیه کولی.

ځینې خلك داسې وي چې د کم شمېر جنګیالیو په لاس د یوه لوی لښکر ماتې ئې زړه ته نه لوېږي او عقل ئې نه مني، ناچار د داسې ماتې لپاره نور اسباب لټوي، بې ایمانه خلك خو په دې کې معذور ګڼلی شو خو په قرآن باور لرونکي ولې باید داسې وي؟ مګر دوی د قرآن دا وینا نه ده اورېدلې چې فرمایي:

كم مّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَت فِئَةً كثِيرَةَ بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصبرِينَ*

د الله په اذن سره څومره لږکي ټولګي په ډېرکیو ټولګیو غالب شوي، الله خو له صابرانو سره دی.

آیا دغو دوستانو ته د شوروي اتحاد پر هغو مجهزو فوځونو د افغان مجاهدینو بریا یو څرګند ثبوت نه دی، آیا دا اوس په افغانستان او عراق کې د امریکائي فوځ په مقابل کې د افغانانو او عراقیانو مقاومت ورته قناعت نه ورکوي. دا خلك ولې لا اوس هم په دې خبرې قناعت نه کوي چې په چریکي جنګونو سره د نړۍ لویو لویو ځواکونو ته ماتې ورکول ممکن ده.

همدا راز له دغو دوستانو پوښتنه کوو: دا مرغان وو که فرشتې؟ که وایي چې مرغان وو نو باید واضح کړي چې هغه مرغان کوم دي چې تیږې ویشتی شي؟ تراوسه هیڅا داسې مرغان نه دي لیدلي چې تیږې ویشتی شي!! او که وایي چې فرشتې ئې مرستې ته راغلې نو د فرشتو په هکله خو الله تعالی فرمایي چې دوی نه لیدی کېږي!! په دې کې شك نشته چې الله تعالی فرشتې د انسانانو مرستې ته لېږلې، د بدر او احد په جنګونو کې هم او په نورو کې هم، خو الله تعالی په خپله او

په مکرره توګه فرمايي چې دوی نه ليدی‌کېږي، (وَأَنزَلَ جُنُوداً لَّمْ تَرَوْهَا..... فَأَنزَلَ اللّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا..... فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُوداً لَّمْ تَرَوْهَا)، قرآن په ډېر صراحت سره فرمايي چې د دغو فرشتو کار دا وي چې د مؤمنانو زړونه مضبوط او قدمونه ټينګ کړي او د کافرانو په زړونو کې وېره او خوف واچوي، قدمونه ئې وښويي او پښې ئې سستې کړي، داسې نه ده چې فرشتې د مرغانو په بڼه کې او يا کومې بلې داسې بڼې کې راشي چې په سترګو وليدی شي. الله تعالی د هر کار لپاره لښکرې لري، په هر يوه خپل خپل کار کوي، مرغان ئې داسې نه دي پيدا کړي چې تيږې ووروي، که څوک ووايي چې د ابرهه پر لښکر تند باد مسلط شو، مونږ ئې منو، دا ځکه چې الله تعالی په تندو بادونو سره ډېر باغي قومونه هلاک کړي، د خندق په جګړې کې ئې هم د مؤمنانو مرسته په دغسې تندې سړې سيلۍ سره وکړه، د قريشو د لښکر خېمې ئې ړنګې، اوښان او اسان ئې په تېښته، دېګونه ئې ورنسکور، او د ميدان پربښودو ته ئې اړ کړل.

د روسانو په ضد جګړې کې هم ځينو خلکو زمونږ عربو وروڼو ته ويل: د روسانو بمبارۍ په دې خاطر تأثير نه لري چې د جهازونو له راتلو سره سم تر لاندې ئې مرغان راځي، او بمونه په خپلو وزرونو يوې خوا بلې خوا ته منحرفوي!! دوی دا خبره منله، او په خپلو کتابونو کې ئې ليکلي: له فلاني فلاني معروف قومندانه مې دا خبره اورېدلی!! څو کاله وروسته که څوک دا کتابونه لولي نو د افغان جهاد په هکله به همدا په خپل تاريخي کتاب کې ليکي چې الله تعالی فرشتې د مرغانو په بڼه کې د افغان مجاهدينو مرستې ته لېږلې، او بمونه به ئې نه پربښودل چې په خپل هدف راپرېوځي!! او دا به د محمد بن اسحاق د روايت په څېر شي چې مرغانو د ابرهه لښکر په تيږو ويشتلی!!

دې عربو وروڼو ته دا خبره يا هغه چا کړې چې بمبارۍ ئې په خپلو سترګو نه ده ليدلې، له بله ئې د بمباريو قصې اورېدلې او يا هغه چا چې د بمباريو په وخت کې ئې پورته آسمان ته هيڅکله نه دي کتلي! دوی په چريکي جنګونو کې د بمباريو د لږ اغېز او مجاهدينو ته د تلفاتو په اړولو کې د جهازونو د عدم مؤثريت لپاره بله

توجيه نشوی وړاندې کولی، غوښتل ئې د عربو له دې پوښتنې په آسانه ځان خلاص کړي چې ولې هره ورځ له ۲۵۰ تر ۴۰۰ بمباردونه دومره بې اغېزه دي؟!! لنډ ځواب ئې ورکړی: مرغان په خپلو وزرونو بمونه منحرفوي!! په دې سره ئې يو پېچلی سوال په آسانۍ ځواب کړی!! دا ئې نشو ويلی چې د دا درنې درنې وسلې په چريکي جنګونو کې دښمن ته ډېره لږه ګټه رسولی شي، دا وسلې د ښارونو، کليو او لويو هدفونو په ضد اغېزمنې دي، په چريکي جنګونو کې ئې تر ګټې تاوان زيات وي، ډېر ناپوه او بې تجربې جنګي افسران به په داسې جنګونو کې له دغو وسلو کار اخيستو ته زړه ښه کوي. ما ته د عربو په هغې وچې صحرا کې د پيلانو کارول داسې برېښي لکه روسانو چې د مجاهدينو په ضد ټې ۵۵ او ټې ۲۲ټاکونه کارول چې په هرې درې کې به وران ويجاړ تړې پاتې شول، او يا داسې لکه اوس چې امريکا وغواړي د مجاهدينو په ضد له بي ۵۲ جهازونو کارواخلي، نه ابرهه ته خپلو پيلانو ګټه رسولی شوی او نه ئې امريکائيانو ته دا جهازونه!!

قريش

د سورې معرفي

د دې سورې نوم (قريش) ده چې له لومړي آيته اخيستل شوی، ۴ آيتونه لري، د دريو لومړنيو آيتونو فواصل ئې د قريش، صيف او بيت هموزنه صيغې دي او وروستی آيت ئې د خوف په لفظ پای ته رسېدلی چې د سورې د آهنګ د پای لپاره موزون غږ لري. اکثريت مفسرين ئې مکي سوره ګڼي خو ځينې ئې مدني بولي، حال دا چې د سورې له مضمون او د بيان له اسلوب او مخصوصاً له دې برخې (رب هذا البيت) څخه په واضح توګه معلومېږي چې دا په مکه کې نازله شوې.

د (الفيل او قريش) سورې په خپلو کې ډېر ورته والی او شباهتونه لري او داسې معلومېږي چې دا دواړه په يوې مرحلې کې او يوه په بلې پسې نازله شوې. په دواړو کې خطاب قريشو ته متوجه دی، الهي نعمتونه او پېرزويني ورپه يادوي، په يوې کې پر مجهز او ځواکمن دښمن د دوی بريا او فتح او په بلې کې له خوف او لوږې د دوی ژغورنه، ورپه يادوي او د دې نعمتونو شکر ته ئې رابلي. او دوی ته وايي: الله تعالى د دغه مقدس او مبارك الهي کور(کعبه) په طفيل ستاسو لوږه له منځه يووړه او په عوض کې ئې پراخ رزق درکړ، ستاسو خوف او وېره ئې ختمه کړه

په بدل کې ئې داسې امن او امان درپه برخه کړ چې اوس په دوبي او ژمي کې، شپه او ورځ سفر کولی شئ، هیڅوك مو نه مزاحم کېږي، په هر ځای کې امنیت دی، ستاسو تجارتي قافلې په ډاډه زړه او پوره امنیت له یوه ښاره بل ته درومي، ټولې تجارتي لارې ستاسو له سیمې تېرېږي، مکه د سیمې تر ټولو په ستر او مهم تجارتي مرکز بدله شوې، چې ستاسو لپاره ډېرې ګټې له ځان سره لري. د اقتصادي ګټو ترڅنګ ئې د ټولو عربو قیادت او زعامت هم تاسو ته سپارلی، د حجاز ټول عرب قبایل، تاسو او ستاسو دا ښار خپل محور او قبله ګڼي، یو خور وور وېشل شوی قوم وئ، له فقر، لوږې او کورنیو جګړو سره مخامخ، د داسې خطرناکو او کینه کښو دښمنانو په محاصره کې چې تل ئې تاسو ګوابنلئ، ستاسو رب د دښمنانو بریدونه دفع کړل، تاسو ئې له فقر او لوږې وژغورلئ، د خوف او وېرې ټغر ئې ټول کړ، د دې سترو سترو الهي نعمتونو تقاضا دا ده چې قدر ئې وکړئ او د منعم شکر په ځای کړئ او عبادت ئې وکړئ.

په دې سوره کې د انساني ټولنې دوو سترو سترو آفتونو ته اشاره شوې: (لوږه او وېره) چې دواړه ئې ځنګ په ځنګ او یو وخت راځي. کله ئې یو مخکې راشي او لاره بل ته پرانېزي او کله ئې بل، کله یو وځي او بل له ځان سره بیایي او کله ئې بل، کله ګورو چې وېره او بې امنیتي پر ټولنې خپل تور وزر وغوړوي او له دې سره سم اقتصادي فعالیتونه متوقف شي، اقتصادي تأسیسات له منځه ولاړ شي، د تجارت بازار سوړ شي، تاجر او بډای له هېواده ووځي، خپلې شتمنۍ نورو ملکونو ته انتقال کړي، بندونه وران شي، نهرونه وچ شي، زراعتي ځمکې بایر پاتې شي، فابریکې تخریب شي، بزګر خپل بېل لرې واچوي او کارګر خپل څټك او ټوپك ته لاس کړي، جګړه ئې کسب او پېشه شي او پدې ترتیب فقر او لوږه ټولنې ته مخه کړي او خپل سیوری پرې وغوړوي او کله بیا ګورو چې لومړی فقر او لوږه ټولنې ته مخه کړي، غیرعادلانه او ظالمانه اقتصادي نظام پر ټولنې مسلط شي، د ټولنې ثروت او شتمنۍ د محدود شمېر بډایانو په لاس کې پرېوځي، د ټولنې اکثریت له فقر او محرومیت سره مخامخ شي، کله چې د ټولنې اکثریت دا ګوري چې پر ټولنې

د مسلط ظالمانه نظام تر سيوري لاندې هيڅکله آرام او سوکاله ژوند نشي ترلاسه کولی، له اقتصادي ستونزو نشي وتلی او که دا نظام وي نو دوی به تل په محروميت کې ژوند کوي، ناچار د نورو لارو په لټه کې کېږي، د خپلې بقا لار، د دې نظام د ړنګولو لار، د هغو زندانونو د ړنګولو او د هغو زنځيرونو د شلولو لار چې د دې نظام بقا تضمينوي، د جنګ او مسلحانه قيام لار. همداراز په ټولنې کې فقر هغو داخلي او خارجي ځواکونو ته په ارزانه بيه د جنګيالیو د استخدام موقع په لاس ورکوي چې غواړي د جګړو له لارې خپل اهداف ترلاسه کړي او خپله لويي او برلاسي پر نورو ومني. قرآن په دې سوره کې لومړی له لوړې ژغورنه يادوي او ورپسې له وېرې او خوف نه نجات، خو د النحل د سورې په ۱۱۲ آيت کې امن او اطمئنان د رزق او روزي تر وفرت او کثرت مخکې، لکه چې فرمايي:

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ*

او الله د هغه کلي مثال بيان کړی چې خوندي او ډاډه وو او رزق ئې له هر ځايه تازه او پرېمانه ورته راتو، خو دوی د الله د نعمتونو ناشکري وکړه، نو الله د لوړې او وېرې په جامو د پټېدو خوند وروځاکو، د هغه څه په سبب چې دوی کول.

ګورئ چې په دې کلي کې امنيت او اطمئنان وو او رزق ئې له هر لوري ورته راروان، خو دوی کفران او ناسپاسي وکړه، چې د دې په وجه لومړی (فقر) پرې مسلط شو او بيا خوف او وېرې خپل تور وزر پرې وغوړاوو.

دا سوره مونږ ته لارښوونه کوي چې دين ته التزام، شعائر الله ته احترام او د الله تعالی بندګي د ټولنې د امنيت ضامن دی او د لوړې او فقر له آفته د نجات وسيله او مونږ ته ښيي چې په ټولنې کې د فقر او لوړې وجه هيڅکله دا نه ده چې د رزق او روزي وسايل لږ او د انسانانو د شمېر په پرتله کم دي!! بلکې عامل ئې د هغه انسان ظالمانه تصرفات دي چې بې دينه دی او د الله تعالی له بندګۍ سر غړوي. فقر هغه آفت دی چې انسان ئې په خپله عوامل او اسباب برابروي، په خپلو

ناجائزو او ظالمانه تصرفاتو سره ورته لار آواروي، دا انسان دی چې د تجاوز او تېري لار غوره کړي، د نورو د سر، مال او عزت امنیت په مخاطره کې واچوي، د وېرې او خوف فضاء جوړه کړي او په همدې سره د لوړې دیو ته د راتلو بلنه ورکړي. قرآن څومره ښه فرمایي:

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ* الاعراف: ۹۶

او که کلیوالو ایمان راوړی وی او تقوی ئې کړې وی نو خامخا به مو د آسمانونو او د ځمکې د برکتونو دروازې پرې پرانیستې وی، خو دوی (دا حقیقت) تکذیب کړ نو مونږ هم د خپلو کړو وړو په سبب ونیول.

بسم الله الرحمن الرحيم

þ ‘ {rßöè‹ù ÇÈ Ëæ øÁ9$r äš$GË9$'#ôíf Nôjÿ»9¾Ì ÇÈ G ƒ•è Ëæ »=ƒ\}

ÇÍÈ $ öz ôB NGYB#ár 8qã `B OßJèÔ& ü” ¼$ÇÌÈ Mø7B$# ‹»d

۱- د قریشو د الفت په پاس. ۲- الفت ئی د ژمي او د دوبي له سفر سره. ۳- نو د دې کور د پالونکي عبادت دې وکړي. ۴- آ چې له لوړې ئې ماړه کړل او له وېرې ئې خوندي.

۱.۲ : د قریشو تاجران به په ژمي کې جنوبي سیمو ته چې نسبتاً به تودې وې تلل او په دوبې کې به د شام او فلسطین یخو سیمو ته تلل او تجارت به ئې کاوو او په زړه پورې ګټې به ئې ترلاسه کولې. د کعبې شریفې په طفیل به نه یوازې دا د ژمي او دوبي سفرونه په کامل امنیت کې ترسره کېدل او هیڅوک به ئې نه مزاحم کېدو بلکې د لارې په اوږدو کې ټولو پرتو قبایلو به د دوی ډېر درناوی کاوو. په داسې

حال کې چې له دې د مخه دا قبیله په حجاز کې خوره وره وه، د کوچیانو په څېر دلته هلته خواره واره اوسېدل، هیڅوا ورته په درنه سترګه نه کتل. قصی بن کلاب، د پیغمبر اکرم علیه السلام جد دوی راغونډ او په مکه کې ئې مېشت کړل او په خاص تدبیر او درایت سره ئې د کعبې خوا ته ښار جوړ کړ، د کعبې د حجاجو او زوارو د استقبال لپاره ئې خاص ترتیبات ونیول، چې په دې سره په ټولو عرب قبایلو کې د قریشو اعتبار لوړ شو. له قصی وروسته د مکې د اداري د ښلو ښلو چارو مسئولیت د ده په زامنو عبد مناف او عبدالدار کې ووېشل شول. عبدمناف د خپل پلار په ژوند کې له ډېر نېړ شهرته برخمن وو، ټولو به په درنه سترګه ورته کتل، څلور زامن ئې ول: هاشم، عبدشمس، مطلب او نوفل. هاشم د عبدالمطلب پلار او د پیغمبرصلی الله علیه وسلم جد وغوښتل چې د قریشو قبیله په هغه بین المللي تجارت کې برخه واخلي چې قافلې ئې له شام او فلسطین نه د شرق او جنوب په لوري د حجاز له لارې تلې راتلې. ترڅو په دې سره هم د هغو قبایلو اړتیاوې تأمین شي چې د مکې شاوخوا اوسېدل، هم مکه په یوه مهم بازار بدل شي او هم مکې ته د نورو قبایلو تګ راتګ زیات شي او د لارې په اوږدو کې میشت قبایلو سره تجارتي روابط ټینګ کړي. دغو تجارتي لارو له هغه وروسته خاص اهمیت ترلاسه کړ چې د ایران ساساني حکومت هغه لارې په خپلې ولګه کې ونیولې چې روم ئې له شمال او شرق سره وصل کاوو. هغه ملکونه چې له ایران سره په نښتو کې ښکېل وو له دې پرته ئې بله چاره نه درلوده چې له دغو لارو استفاده وکړي، قریشو له دې تجارته یوه بله ګټه هم ترلاسه کوله، د لارې په اوږدو کې میشت قبایلو قریش د بیت الله خادمان ګڼل، د دوی احترام به ئې کاوو او نه یوازې دا چې حق العبور به ئې نه تري غوښت بلکې په خپلو سیمو کې به ئې د دوی د تجارتي قافلو مصئونیت هم تأمیناوو، نه به چا د دوی پر قافلو بریدونه کول او نه به ئې څوک مزاحم کېدو. هاشم او وروڼو ئې د شام، یمن، عراق او فارس له حکومتونو سره تجارتي روابط ټینګ کړل او تجارت ئې ډېر ژر رونق وموند، هغو بریاوو ته په پام سره چې دوی له ګاونډیو هېوادو سره د تجارتي روابطو په قائمولو کې ترلاسه کړل، خلکو به ورته

اصحاب الإيلاف (د جوړ جاړي او رانږدې کولو خاوندان) ويل.

په دغه وخت کې او هغه اهميت ته په پام سره چې مکې ترلاسه کړی وو او د عربو په ستر تجارتي مرکز او تر ټولو متمدن ښار بدل شوی وو؛ ابرهه قصد وکړ چې پر مکې برید وکړي، کعبه ورانه کړي، هم ئې مذهبي اعتبار له منځه يوسي او هم ئې تجارتي او اقتصادي اعتبار او هم په ټولې سيمې کې د امنيت په تأمينولو کې د کعبې وندې او اغېز ختم کړي او ټول دغه مذهبي، سياسي، اجتماعي او اقتصادي اعتبارات خپلې پلازمېنې صنعا ته انتقال کړي او هغو قبايلو ته چې د کعبې په تقدس باور لري او د خدای کور ئې ګڼي وښيي چې دا د خدای کور نه دی، که داسې وای نو د ده په لاس به ئې ورانېدو ته نه پرېښوده!! الله تعالى په خپل حکمت سره د ابرهه توطئه شنډه کړه، د مکې اعتبار ئې مزيد اوچت کړ او دقريشو سياسي، اجتماعي او اقتصادي ګټې ئې له خطره وژغورلې او د دوی تجارت ته ئې لا زياته وده او رونق ورکړ.

۳.۴ : الله تعالى د قريشو پام دغو نعمتونو ته رااړوي او د دې آيت په ترڅ کې ورته فرمايي چې د دغو نعمتونو په پاس بايد د دې کور د رب عبادت وکړئ چې له لوږې ئې ماړه کړئ او له وېرې ئې امان درکړ. کلونه کلونه مو په فقر او لوږې کې تېر کړل، خوف او وېرې خپل تور وزر دربانديې غوړولی وو، يوه نېستمنه، وېرې، متشتت قبيله وئ، د عربو په ټولې سيمې خوف او وېرې حکومت کاوو، خو وروسته له هغه چې د دغه مقدس کور په خوا کې مېشت شوئ، امن او امان مو په برخه شو، هوسا، آرامه او ماړه شوئ، نه مو له لوږې اندېښنه شته او نه د خپلو شتمنيو، رمو، تجارتي قافلو له غارت او تالان نه وېره، له دې کور لرې آخوا او په هغو سيمو کې چې د دې کور تر اغېز لاندې نه وې؛ خوف او وېره خوره ده، خلك اختطاف کېږي، قافلې غارت کېږي، په کاروانونو بريدونه کېږي، قبايل يو پر بل بريدونه کوي، خونړۍ جګړې ئې تر منځ روانې دي، د شر او فساد ځواکونه هره خوا مسلط دي، په بر و بحر کې فساد خور دی، خو قريش په امن او امان کې ژوند کوي، د تجارت بازار ئې ګرم او دسترخان ئې ډك، نو بايد د هغه رب عبادت وکړي

چې د ده د مقدس کور په طفیل دا ټول نعمتونه د دوی په برخه شول، باید په دین منګولې ولګوي، د الله تعالی د پیغمبر متابعت وکړي، له بغاوت نه لاس واخلي او د پیغمبر علیه السلام له مخالفته ډډه وکړي که نه نو له دغو ټولو نعمتونو به محروم شي.

الماعون

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الماعون دی، د سورې له وروستي آیته اخیستل شوی، ۷ آیتونه لري، د لومړیو څلورو آیتونو فواصل ئې د دین، یتیم، مسکین او مصلین هموزنه صیغې دي، د وروستیو درېو آیتونو ئې د ساهون، یراءون او ماعون هموزنه صیغې دي. د سورې لنډ والي ته په پام سره آیتونه ئې نسبتاً اوږده او د مکي سورتونو په څېر نه دي، ځینې مفسرین ئې مکي ګڼي خو نور ئې مدني بولي، خو د سورې په متن کې داسې درې مضبوط دلایل تر سترګو کېږي چې د دې سورې مدني والی ثابتوي:

الف: په مکي دور کې نه ریاکار او ځان ښودونکي لمونځ کوونکي وو او نه په دې هکله څه ویلو ته ضرورت، ریاکار لمونځ کوونکي په مکه کې نه بلکې په مدینه کې راپیدا شول، د مکي شرایط داسې نه وو چې منافقین، دوه مخې او ریاکاران له نهضت سره یو ځای شوي وی، داسې کسان په مدینه منوره کې او هغه وخت راپیدا شول چې د مسلمانانو قدرت او ځواکمنې ته په پام سره ئې غوښتل له نهضت سره یو ځای شي او امتیازات ترلاسه کړي، په لمانځه ئې نه باور وو او نه ئې د الله لپاره

کاوو، د ځان ښودنې او د مسلمانانو په لیکو کې د نفوذ لپاره به جومات ته راتلل او لمونځ به ئې کاوو، په مکه کې شرایط داسې وو چې په علني توګه او د مشرکانو په مخکې او په جماعت سره لمونځ کول ګران او له دې سره مترادف وو چې څوک قریش او سرداران ئې جګړو ته راوبلي، منافقینو د داسې کار همت او جرأت نشو کولی.

ب: په اجتماعي امورو پورې مربوط مسائل د مدني سورتونو د بحث موضوع ده نه د مکي سورتونو. په دې سوره کې د ریاکارو لمونځ کوونکو دغه بد خصلت ته اشاره شوې چې د ماعون له ورکولو ډډه کوي، ماعون هغه څه ته وایي چې عادتاً ئې د یوه کلي او محلې خلك یوه بل ته ورکوي، په داسې مسایلو بحث کول د مکې له فضا او شرایطو سره سمون نه خوري او د مکي سورتونو له بحثونو سره اړخ نه لګوي.

ج- د دې سورې آیتونه د اوږدوالي او ترکیب له مخې هم نسبتاً اوږده دي او د مکي سورتونو په څېر نه دي.

دا سوره د هغو کسانو په هکله بحث کوي چې د عملونو په مکافات او مجازات او په (یوم الدین) باور نه لري او هغه دروغ ګڼي، خو د دوی د تکذیب وجه دا نه ده چې عقل ئې دا خبره نه منې او یا د خپل انکار او تکذیب لپاره څه قانع کوونکي دلایل لري، وجه ئې د دوی خاص خصلتونه او کړه وړه دي، دا خصلتونه ئې د (دین) تکذیب او د عملونو د مکافات او مجازات نه منلو او انکار ته هڅوي، عقل ئې نه، بلکې بد اخلاق، کرکجن اعمال او هوی او هوس ئې انکار او تکذیب ته اړ کوي: یتیم رټي، د مسکین په اړه زړه سوی او ترحم نه لري، له لمانځه غافل دي، الله ئې هېر کړی، له خلکو سره ئې خپلې انساني اړیکې شلولې، که احیاناً په صف کې د لمانځه لپاره ودرېږي نو لمونځ ئې د الله لپاره نه بلکې د ځان ښودنې لپاره وي، بخیل دي، دومره چې د (ماعون) له ورکولو هم ډډه کوي!! څوک چې یوم الدین نه منې او انکار ترې کوي، داسې بد عمله او بد اخلاقه خلك دي، په خپلې تورې عمل پانې کې داسې څه نه لري چې آخرت ته ئې هیله مند کړي او د عملونو په بدلې

او سزا ئې باور مضبوط کړي، ناوړه او بد کړه وړه ئې له آخرت نه د انکار اصلي وجه ده، دغو عملونو د دوی په زړه او دماغ کې په آخرت باندې د باور او ایمان امکانات ختم کړي.

بسم الله الرحمن الرحيم

ÇÈ OŠÏŠ‰¶ÍŠ¶ƒ ” Ï‰¶Ï‰Š• Ï‹ù ÇÈ Éú ïè!Ï Ù Ï É3ã “ Ï‰¶Ï M‡ä‘&

Ïè ûïÏ‰¶ÏÇÍÈ šú ‚ƒÁ Ïù Ï@‡qù ÇÍÈ È‰Ïå‡ó Ù Ï‰¶ÏQ$èÛ 4?ã •Ù tÏ Ïwr

bqã$J‰¶Ïbqã‘Zðƒr ÇÏÈ šc rã•ãÏè ûïÏ‰¶ÏÇÍÈ bqè$™ ÏÍÍŸ ¹ `ã

ÇÏÈ

۱- آیا پېژنې همغه چې دا دین تکذیبوي؟۲- نو دا خو هغه څوک دی چې یتیم به رټي. ۳- او څوک به مسکین کس ته د طعام په ورکړې نه هڅوي. ۴- نو افسوس افسوس په دغو لمونځ کوونکو. ۵- همغه چې غافل له خپل لمانځه دي. ۶- هماغه چې کوي به ځان ښودنه. ۷- او له ورکړې د ماعون به مخنیوی کا.

۱- آیا پوهېږې چې څوک له (دین) نه انکار کوي او د عملونو مکافات او مجازات دروغ ګڼي؟! آیا دا هغه څوک دی چې نه پوهېږي او د ناپوهۍ په وجه پرې باور نه کوي او که پوهېږي خو انکار کوي؟ آیا د باور کولو لپاره دلیل نه لري یا دلایل لري، عقل ئې قانع دی خو عمداً دروغ وایي او تړې انکار کوي؟! قرآن فرمایي چې د ده انکار په حقیقت کې د ده د ژبې کار دی نه د زړه او دماغ کار. هغه

د خپل زړه له قضاوت او د خپل عقل له پرېکړې سره عمداً مخالفت کوي، هغه څه دروغ ګڼي چې هم ئې عقل پرې قانع دی او هم زړه، که ئې لږ د زړه اسرار وپلټې او د سینې تل ته ئې د رسېدو لار پیدا کړې، حتماً به دا حقیقت درک کړې چې هغه عمداً انکار کوي، د خپل عقل او زړه پرېکړه او وینا ردوي.

۲ـ که د دې (مکذب دین) په هکله لږ غور وکړئ نو هرو مرو به ئې داسې وموميء چې دی یتیم رټي، بې رحمه او قسي القلب دی، په زړه کې ئې ترحم او عاطفه ځپل شوې، انساني مشاعر ئې له لاسه ورکړي او دی هغه انسان نه دی چې عاطفه او ترحم ئې په فطرت کې اینښودل شوې، له ماشوم سره مینه ئې د زړه په تل کې وي، یوازې انسان نه بلکې هر ژوی له ماشوم سره مینه کوي، که ئې خپل وي او که پردی، له ماشوم سره مینه د ده د بقا او نسل د دوام لپاره ضروري ده، که دا احساس منکوب شي د انسان نسل منقرض کېږي او بقاء ئې له ګواښ سره مخامخ کېږي، تر څو چې انسان انسان وي او فطرت ئې سالم پاتې وي حتماً به له ماشوم سره مینه کوي، مخصوصاً که دا ماشوم یو بې وزلی او محتاج ماشوم وي، پالونکی ونلري، یتیم پاتې وي او خاصتاً که دا د ده خپلوان یتیم وي، څوک چې خپلوان یتیم له ځانه رټي، په حقیقت کې د ده انساني عواطف منکوب او ځپل شوي، قضاوتونه ئې له دغه ځپل شوي ضمیر نه خړوبه کېږي.

په روایاتو کې راځي چې یوه ورځ ابوجهل ته داسې یو یتیم راغی چې دی ئې متولي وو، د یتیم د پلار مال او دولت د ده په واک کې وو، په داسې حال کې ورته راغی چې جامې ئې په تن نه وې، له ابوجهل ئې وغوښتل چې د خپل پلار له ماله څه ورته ورکړي چې جامې پرې واخلي او ځان پرې پټ کړي، ابوجهل ورته هیڅ اعتنا ونکړه او څه ئې ورنکړل، له ډېر انتظاره وروسته تش لاس او ناامېده روان شو، د قریشو یوه سردار په ملنډو او د کوم شر راولاړولو په نیت هغه ته وویل: محمد (علیه السلام) ته ورشه چې ابوجهل ته سپارښتنه وکړي او له ابوجهله ستا د پلار مال درته راواخلي، بې وزلی یتیم چې نه پوهېدو دا سردار ورباندې ملنډې وهي او د پیغمبرعلیه السلام او ابو جهل ته سپارښتنې ئې سره څه، هغه خو ئې د سر دښمن

دی؟! د دې سردار د وینا په وجه پیغمبرعلیه السلام ته راغی او خپل حال ئې ورته بیان کړ، پیغمبرعلیه السلام فوراً پورته شو او له یتیم سره د هغه چا خوا ته روان شو چې تر ټولو بد او کینه کښ دښمن ئې وو او ورته وئې ویل: راغلی یم چې دغه یتیم ته د خپل حق د ورکولو توصیه درته وکړم، ابو جهل دومره د پیغمبرعلیه السلام د وینا تر اغېز لاندې راغی چې سملاسي پاڅېدو او د یتیم مال ئې ورته راوړو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخکې ئې ورکړ!! د قریشو ماجرا غوښتونکي سرداران چې د یوې شخړې د راولاړېدو انتظار ئې کاوو د دې صحنې په لیدو حیران شول او ځینو ئې په ټوکو ټوکو ابوجهل ته وویل: داسې معلومېږي چې تا هم خپل دین پرېښی او پر محمد (علیه السلام) دې ایمان راوړی!! وئې ویل: والله چې خپل دین مې نه دی پرېښی، خو ونتوانېدم د ده وینا رد کړم، هغه وخت مې داسې احساس کاوو چې که د ده خبره ونه منم نو کومه توره به مې پر سر راپرېوځي!! دا داستان د قریشو د سردارانو او مشرانو اخلاق او له یتیم سره د دوی ظالمانه چلند ښه انځوروي. دا سوره مونږ ته وایي: چېرې چې دین نه وي او د خلکو په زړونو کې په آخرت باور نه وي هلته به له مظلوم سره دې ته ورته چلند کېږي.

۳- د دې (مکذب دین) دوهم خصلت دا دی چې د محتاج او نیازمند همنوع په نسبت به زړه سوی او ترحم نه لري، نه به خپله له محتاج انسان سره مرسته کوي او نه به بل د بې وزلو مرستې ته هڅوي.

۴-۵: د دې ډلې درېیم خصلت دا دی چې عبادت به ئې عبادت نه بلکې عادت وي، تصنعي او عنعنوي، د عبادت لامل به ئې ایمان او عقېده نه بلکې عادت او تقلید وي، داسې لمونځ کوونکي به ئې ومومې چې د لمانځه له روح، هدف او حقیقته به غافل وي، دیانت به موروثي دود دستور او له پلار نیکه په میراث پاتې اجتماعي عنعنه ګڼي، چې باید له خپل سلف نه د تقلید په حکم او د ټولنې له غوښتنو سره د ځان یورنګ ساتلو په خاطر ئې درناوی او التزام وکړي.

۲ـ د دوی څلورم خصلت (ځان نښودنه) ده، په هر کار کې ئې اصلي محرك او هڅوونکی همدا ځان نښودنه وي، لمونځ د خدای لپاره نه بلکې د خلکو لپاره ئې

کوي، د هيڅ (عمل) لپاره له ريا پرته بل سايق او مشوق نه لري، خپله ظاهري بڼه به داسې جوړوي چې د خلکو توجه ځان ته راوګرځوي، د لمانځه په تقدس او اهميت باور نلري او د يوې ديني فريضې په توګه ئې نه ادا کوي، خو د خلکو لپاره په لمانځه ودرېږي، دا هغه څوک دی چې د ظاهر او باطن ترمنځ به ئې ژور تناقض وګوري، دا د دوی دائمي عادت ګرځېدلی چې خپل ظاهر به هغسې نه عياروي چې د دوی ضمير او وجدان حکم او غوښتنه کوي بلکې هغسې ئې عياروي چې د محيط تقاضا وي، طبيعي ده چې دا خلك به هرومرو (دين) نه مني او قضاوت به ئې د (دين) او مکافات او مجازات په هکله د هغه څه عکس او مغاير وي چې د دوی عقل پرې حکم کوي، که دوی خلکو ته ووايي چې په آخرت او د عملونو پر مکافات او مجازات باور لري نو خپل ګناهونه او ننګين عملونه به څنګه توجيه کوي؟ دا په ګناهونو کې تر ستوني غرق انسان له دې پرته بله لار نه ګوري چې له آخرته انکار وکړي!!

۷- د دوی پنځم خصلت (بخل) او له انفاقه ډډه کول دی، خسيس، دنيا پرست او بخيل انسان به ناچار آخرت تکذيبوي، په آخرت ايمان او د عملونو په (مکافات) باور خو انسان د خپلو شتمنيو انفاق ته تياروي، (بخل) د انفاق مانع کېږي، بخل په آخرت له باور سره ټکر کوي او غوښتنو ته ئې د رد ځواب ورکوي او د (بخيل انسان) کار هغه ځای ته رسوي چې (دين) تکذيب کړي، څوک چې د ماعون له ورکړې ډډه کوي، د هغو شيانو په ورکړې کې هم بخل کوي چې عادتاً ئې د يوه کلي خلك يوه بل ته په عاريت ورکوي، لکه بېل، تبر، کلنګ، د خوراك لوښي، فرش او ظرف، آيا ممکن ده چې داسې خسيس انسان په هغه حقيقت باور کولو ته چمتو شي چې تقاضا ئې دا ده چې د خپلو ډېرو غورو شيانو قربانۍ ته چمتو شي، داسې باور چې قربانۍ ته د غوره او ګټور تجارت نوم ورکوي؟ بخيل او خسيس انسان له دې پرته بله چاره نه لري چې له دين او آخرت نه به انکار کوي.

الکوثر

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الکوثر دی چې له لومړي آیته اخیستل شوی، درې آیتونه لري، چې فواصل ئې د کوثر، انحر او ابتر هموزنه صیغې دي، په مکي دور کې نازل شوې سوره ده، که دا سوره د الضحی او الشرح سورتونو په خوا کې کېږدو او په دې غور وکړو چې د دوی د نزول ترتیب به څنګه وي، کومه مخکې او کومه به وروسته نازل شوې وي، نو په ډېره آسانۍ سره په دې پوهېدی شو چې د الکوثر سوره له دغو دواړو سورتونو وروسته نازله شوې، په څو دلایلو:

- د الضحی په سوره کې ویل شوي: (و لسوف یعطیك ربك فترضی: او ژر به دې خپل رب، هومره درکړي چې راضي شې) او په دې سوره کې لولو: (انا اعطینك الکوثر: بې شکه چې تا ته مو ډېر څه درکړل.

د الضحی په سوره کې ویل شوي: ته ئې یتیم ومونده او مأوی ئې درکړه، نو پر یتیم غصه مه کوه، ته ئې ضال ومونده او هدایت ئې کړې نو پوښتونکی مه رټه، ته ئې نادار ومونده او شتمن ئې کړې نو پر الهي نعمتونو اعتراف وکړه او دغه مطالب د الشرح په سوره کې په دې الفاظو راغلی: آیا ستا سینه مو نکړه درته پراخه؟ او آیا ستا دروند پیټی مو له تا کوز نکړ؟ هغه چې ستا ملا ئې ماتوله. او

ستا ذکر مو درته لوړ نکړ. نو بې شکه چې له هرې ستونزې سره یوه آساني وه. نو بې شکه چې هرې ستونزې سره به وي یوه آساني. نو کله چې فارغ شې، بیا هاند پیل کړه. او په لوري د خپل رب دې رغبت وکړه.

او د الکوثر په سوره کې داسې راغلي: مونږ ډېر څه درکړل نو لمونځ وکړه او قرباني وکړه .

دا مقایسه څو اساسي مطالب زمونږ مخې ته ږدي:

الف: د الکوثر سوره له دغو دواړو سورتونو وروسته نازله شوې. لومړی الضحی بیاالشرح او بیا الکوثر. دا ځکه چې په الضحی کې د نعمتونو د ورکړې وعده شوې ده، خو په الکوثر کې ویل شوي چې نعمتونه مو درکړل.

ب: په لومړیو دوو سورتونو کې نعمتونه په څرګنده ښودل شوي، خو د دغو نعمتونو د شکر څرنګوالی نه دی واضح شوی، په عامه صیغه ئې یادونه شوې خو د الکوثر په سوره کې د دې برعکس الهي نعمتونه د (الکوثر) په عامه صیغه یاد شوي خو د شکر د څرنګوالي وضاحت ئې داسې شوی: (نو خپل مولا ته لمونځ او قرباني وکړه)، دا توپیر ښیي چې په دې مرحله کې په پیغمبر علیه السلام پېرزو شوي الهي نعمتونه دومره څرګند وو چې بیان ته ئې ضرورت نه وو.

ج: د (اعطینك: تا ته مو درکړل) ترکیب ښیي چې له (الکوثر) نه مراد هغه نعمتونه دي چې پیغمبرعلیه السلام ته عملاً ورکړی شوي او هغه ئې په څرګنده او داسې احساسوي چې توضیح او تذکار ته ئې ضرورت نلري، د (الکوثر) اطلاق په داسې نعمتونو نشي کېدی چې په راتلونکې کې به پیغمبرعلیه السلام ته ورکول کېږي یا به ئې په جنت کې ترلاسه کوي، داسې اطلاق د سورې له روحیې او الفاظو سره اړخ نه لګوي.

د: له الکوثر باید هغه نعمتونه مراد وي چې شبیه ئې د الضحی او الشرح په سورتونو کې راغلي. دلته صیغه عامه او جامع ده او هغه نعمتونه هم احتوا کوي چې په دغو دواړو سورتونو کې ذکر شوي.

هـ : د سورې له وروستي آیت (ان شانئك هوالابتر) نه په ډېر وضاحت سره

معلومېږي چې دا سوره هغه وخت نازله شوې چې دښمنانو پیغمبر علیه السلام او د ده یاران تر سختې محاصرې لاندې نیولي، د دوی په ضد ئې عمومي مقاطعه اعمال کړې، د ده روابط ئې له ټولو قبایلو سره شلولي، داسې ګمان کوي چې پیغمبر علیه السلام ئې له ولس نه تجرید کړی او د خلکو په منځ کې ئې د ده او د ده د دعوت د نفوذ مخه ئې په کلکه بنده کړې. د سورې په متن او الفاظو کې څو داسې دلایل مومو چې ثابتوي د دښمن د تبلیغاتو هدف دا دی چې پیغمبرعلیه السلام ئې له ولسه تجرید کړی:

د (شانئك هو الابتر یعنی ستا کینه کښ دښمن په خپله تجرید شوی) له یوې خوا ښیي چې دښمن په دې وخت کې تر مخکې زیات کینه کښ شوي، عداوت او دښمني ئې زیاته شوې او له بلې خوا ښیي چې دښمن د پیغمبر علیه السلام په خلاف په خپلو تبلیغاتو کې وایي چې ریښه ئې قطع شوې، له ولسه بېل شوی، د ولس اکثریت خپلې اړیکې ورسره شلولې.

له دې الفاظو دا هم معلومېږي چې د اسلام او مسلمانانو په ضد د دښمن تشدد او قهرجن چلند د دې په ځای چې مسلمانان تضعیف او تجرید کړي، په خپله دوی ئې تجرید کړي، کرغېړنه څېره ئې بربنډه شوې او د عام ولس له لازیاتې کرکې او نفرت سره مخامخ شوي.

د دې الفاظو معنا هیڅکله دا نه ده چې ګواکې دښمن ویلي: اوس چې د پیغمبرعلیه السلام دوه زامن قاسم او عبدالله رضی‌الله عنهما یو په بل پسې وفات شول نو د محمد (علیه السلام) ریښه قطع شوه، له رحلته وروسته به ئې نوم او نښان ختم شي، داسې ضعیف تعبیر یوازې هغه څوك وړاندې کولی او منلی شي چې د الفاظو معنا د دې په ځای چې د اړوند کلام په قالب کې ولټوي د لغت په کتابونو کې ئې لټوي او دې ته پام نه کوي چې یو لفظ کېدی شي د لغت په کتابونو کې ډېرې معاني ولري او د ډېرو شیانو لپاره وکارول شي، خو کله چې د یوه کلام په قالب کې لوړې له ټولو معانیو څخه یوازې یوه خاصه او ځانګړې معنا افاده کوي، دلته د ابتر لفظ د پیغمبر علیه السلام د ټولو دښمنانو لپاره کارول شوی، دا لفظ د

لغت په کتابونو کې د مقطوع الولد، بې نوم نښانه، مطرود، یوازې پاتې شوی... په معنا راغلی، دلته ئې د مقطوع الولد په معنا نشو اخیستی، دا ځکه چې د پیغمبر علیه السلام ټول دښمنان مقطوع الولد او بې اولاده نه وو، قرآن به څنګه داسې د واقع خلاف خبره کوي؟!! حتماً به له دې پرته بله معنا ترې اخلو، دلته د (ابتر) او (کوثر) الفاظ د یوه بل په مقابل کې راغلي، کوثر د ډېر زیات په معنا ده، نو ابتر له یوازې پاتې کېدو او تجرید نه پرته بله معنا نشي درلودی، په سیاسي او فکري مبارزاتو کې دغه اصطلاح ډېره کارول کېږي، هر یو د خپل حریف او رقیب په هکله وایي: تجرید شو، ولس وراټو، په خلکو کې نفوذ نلري!! که قرآن ته رجوع وکړو ګورو چې دښمنانو د پیغمبرانو علیهم السلام په هکله همدا خبره کړې، لکه چې فرعون د موسی علیه السلام او د ده د یارانو په هکله وایي:

إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ* الشعراء: ۵۴

یقیناً چې دوی یو لږکی ټولګی دی.

مګر نه ګورئ چې تر دې د مخه د الشرح په سوره کې پیغمبرعلیه السلام ته اطمینان ورکړی شوی چې تا ته مو شهرت درکړ، ستا نوم او نښان مو لوړ کړ، باید ډاډه او مطمئن وې چې دښمن په خپلو تبلیغاتو سره او د محاصرو او مقاطعو له لارې نشي کولی ستا د دعوت د خورېدو مخنیوی وکړي او په ولس کې ستا د نفوذ مانع شي.

ډېره عجیبه ده چې ځینو درنو مفسرینو د (ابتر) لفظ د مقطوع الولد په معنا اخیستی، دا په داسې حال کې چې:

- د پیغمبرعلیه السلام دواړه زامن په ماشومتوب کې وفات شوي او د دوو ماشومانو مړینه هیڅکله د دښمن لپاره دومره ستره او مهمه موضوع نشي کېدی چې په دې هکله شدید تبلیغات پیل کړي، دومره چې د شندولو لپاره ئې د یوې سورې د نازلېدو ضرورت احساس شي!! پر دې برسېره دا سوره د قاسم رضی الله عنه له وفاته څو کاله وروسته نازله شوې، ټول په دې پوه هېږو چې پیغمبرعلیه السلام په پنځه ویشت کلنۍ کې له خدیجې رضي الله عنها سره ازدواج وکړ، په

څلوېښت کلنۍ کې په پیغمبرۍ مبعوث شو، د عبدالله بن عباس رضي الله عنه د روایت له مخې د ده مشر زوی قاسم رضي الله عنه وو، له ده وروسته زینب، عبدالله، ام کلثوم، فاطمة او رقیه رضي الله عنهم یو په بل پسې زېږېدلي، لومړی قاسم رضي الله عنه او ورپسې عبدالله رضي الله عنه وفات شو، روایات وایي چې دواړه په ماشومتوب کې وفات شوي او ځینې روایات خو په دې ټینګار کوي چې دواړه د پیغمبرعلیه السلام له بعثته مخکې وفات شوي، یوازې د پیغمبر علیه السلام لونې د بعثت په وخت کې ژوندۍ وې او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئې هجرت کړی. دا روایات دې خبرې ته هیڅ مجال نه پرېږدي چې ګواکې قریشو پیغمبرعلیه السلام ته د دې لپاره ابتر ویلي چې زامن ئې وفات شول او د دوی په ځواب کې دا سوره نازله شوې او پیغمبر علیه السلام ته ویل شوي چې ته ابتر نه یې ستا دښمن ابتر دی!!

و- (الکوثر) د کثرت د مبالغې صیغه ده، چې په هر زیات شي ئې اطلاق کېدی شي، خو په دې سوره کې ئې اصلي مفهوم باید د ټول کلام او نورو آیتونو په رڼا کې ولټوو، نه خو دا سم کار دی چې د لغت په کتابونو کې د دې لفظ ېېلې ېېلې معاني راواخلو او ګڼ شمېر احتمالات وړاندې کړو او نه دا چې هر څوک ېېله ېېله معنا ترې واخلي، دا لفظ دلته یوازې یوه معنا درلودی شي او دا معنا ئې باید د دې سورې په قالب کې ولټولی شي، د سورې له متنه په ډېر وضاحت سره معلومېږي چې (کوثر) د (ابتر) په مقابل کې راغلی، سوره وایي چې پیغمبر علیه السلام ته (کوثر) ورکړی شوی او (دښمن) ئې (ابتر) دی او دا د ابتر لفظ د دښمن په هکله داسې کارول شوی چې معنا ئې دا ده: لکه دښمن چې وایي پیغمبر علیه السلام ابتر نه دی، دښمن ئې په خپله ابتر دی، له دښمن نه مراد کوم خاص دښمن نه بلکې ټول دښمنان مراد دي، دلته د (شانئ) لفظ د جنس په معنا راغلی او ټول دښمنان احتوا کوي او طبیعي ده چې له دې پرته بله معنا نشي ترې اخیستل کېدی چې ته نه بلکې دښمن دې تجرید شوی.

(الکوثر) د (حوض کوثر) او (نهر کوثر) په معنا نشو اخیستی، دا ځکه چې دا

توجیه له وروستي آیت سره اړخ نه لګوي، همداراز (الکوثر) د ډېر اولاد په معنا نشو نیولی دا ځکه چې لومړی له دې اشکال سره مخامخ کېږو چې پیغمبرعلیه السلام د دې سورې د نزول په وخت کې نه یوازې ډېر اولاد نه درلودل بلکې زامن ئې هم وفات شوي وو او ثانیاً دا لفظ د ابتر په مقابل کې راغلی او د پیغمبرعلیه السلام دښمنان مقطوع النسل نه وو.

حقیقت دا دی چې په دې مرحلې کې د ټولنې اکثرو صالح افرادو په پیغمبرعلیه السلام ایمان راوړی وو، د هرې ورځې په تېرېدو، د دعوت په حقیقت د خلکو پوهېدو او د دښمن له لوري د تشدد په زیاتېدو سره د ټولنې نېك او صالح افراد له پیغمبر علیه السلام سره یو ځای کېدل او نفوذ ئې په خلکو کې زیاتېدو، څوك چې په دې سختې، ستونزمنې او له راز راز ابتلاءاتو ډکې مرحلې کې له پیغمبرعلیه السلام سره یو ځای شوي، د نهضت اصلي تومنه او اصلي ځواك وو، هر یو ئې د یوه قوم او ملت په څېر وو، همدا دوی ول چې په هغو سختو ورځو کې ئې د ده ملګرتیا وکړه، دعوت ئې د دنیا ګوټ ګوټ ته ورساوو، د دین بیرغ د دوی په مبارکو لاسونو د نړۍ په ګوټ ګوټ کې ورپېدو، دښمن په دې نه پوهېدو چې له دوی نه د دغو خلکو په ېلېدو او له پیغمبر علیه السلام سره د دوی په یو ځای کېدو سره په حقیقت کې د دوی جړې قطع کېږي، له ټولنې د تجرید په لور درومي، دوی ګمان کاوو چې د پیغمبر علیه السلام د یارانو په خلاف تشدد، محاصرو، مقاطعو او ځورولو سره به دی تجرید کړي، خو نه پوهېدل چې دا سیاستونه به د دوی د رسوایي او تجرید باعث شي او ولس به د پیغمبر علیه السلام دعوت ته لازیات متمایل کړي.

د (الکوثر) نعمت باید داسې نعمت وي چې د الشرح په سورې کې تر ذکر شوو نعمتونو ستر وي او اهمیت ئې زیات وي، هلته ویل شوي: (و رفعنالك ذکرك: ستا شهرت مو درته لوړ کړ)، د شهرت د زیاتېدو ښه نتیجه دا ده چې د ټولنې ښه او نېك خلك ورسره یوځای شي او په دې کې هیڅ شك نشته چې د صالح او نېکو خلکو د ملګرتیا اهمیت د شهرت تر زیاتېدو لوړ او هغه څه دی چې د شهرت له عام کېدو

وروسته ترسره کېږي.

بسم الله الرحمن الرحيم

qëd š• ¥Ë$© žc Ĵ ÇĖÈ ëtÙ¥r 7 ĥ•ï ë Á ù ÇĖÈ •0ëq3ë¥š• »ŸØÜã& $RĴ

ÇÌÈ ĕ¿ÙŒ{ $

۱- تا ته مو بې شکه چې دروبخښو کوثر. ۲- نو وکوه خپل رب ته دې، لمونځ او قرباني.۳- ستا دښمن بې شکه چې په خپله دی ابتر.

۱- د دې آیت په ارتباط څو ټکي په پام کې ولرئ:

الف: د (الکوثر) په نامه یو نعمت عملاً پیغمبرعلیه السلام ته ورکړی شوی، د آیت الفاظ داسې دي چې ښیي د دې سورې د نزول په وخت کې دا نعمت د پیغمبر علیه السلام په حال شامل وو، دا صحیح نه ده چې څوك له دې داسې نعمت مراد کړي چې په راتلونکې کې به پیغمبر علیه السلام ته ورکول کېږي، که راتلونکي نعمتونه مراد وی نو دا الفاظ به راتلل: انانعطيك الكوثر: مونږ به کوثر درکړو، داسې لکه د الضحی په سوره کې چې راغلي: و لسوف يعطيك ربك فترضى. ستا رب به ډېر ژر دومره څه درکړي چې پرې راضي به شې.

که دا دواړه سورې یوه د بلې خوا کې کېږدو او لږ ورته ځیر شو نو په دې مطلب پوهېدا به راته ګرانه نه وي چې د الضحی په سورې کې له پیغمبر علیه السلام سره شوې وعده د الکوثر د سورې له راتلو د مخه ترسره شوې، پیغمبرعلیه السلام هغه نعمت ترلاسه کړی نو ځکه دلته ورته ویل شوي: انا اعطينك الكوثر.

ب: په (الکوثر) سره داسې نعمت ته اشاره شوې چې د الضحی د سورې له

نزوله وروسته او د الکوثر د سورې له نزوله مخکې پیغمبرعلیه السلام ته ورکړی شوی او دا داسې نعمت دی چې پیغمبرعلیه السلام ته کاملاً څرګند دی او توضیح ته ئې ضرورت نه لري، که څه هم الکوثر د کثیر د مبالغې صیغه ده او په هر زیات شي ئې اطلاق کېدی شي خو دلته یوازې هغه معنا ورکوي چې د (ابتر) په مقابل کې او پر هغه نعمت ئې اطلاق کېدی شي چې د پیغمبر علیه السلام په ضد د دښمن دا تبلیغ شنډوي چې وایي: پیغمبر علیه السلام او دعوت ئې ابتر شو. د همدې لپاره په دې قاطعیت او اطمئنان سره ویلی شو چې د (الکوثر) مراد نه حوض کوثر دی، نه نهر کوثر او نه زیات اولاد، بلکې مراد ئې له شکه پرته هماغه مخلص یاران دي چې په دغې مرحلې کې له پیغمبر علیه السلام سره یو ځای شوي وو، په ابتلاءاتو کې استوار او ثابت قدمه پاتې شول، له ستونزو او کړاوونو ونه وېرېدل، هرې قربانۍ ته چمتو شول، تکلیفونه او زحمتونه ئې قبول کړل، هیڅ ګوابس او فشار له خپلې لارې او تصمیم نه په شا نه کړل، هر یو ئې لکه یو مضبوط او پیاوړی لښکر وو، هر یو ئې له صف سره د ځان په څېر د زرهاوو نورو مجاهدینو د پیوستون وسیله او سبب، د الله دین ئې د نړۍ ګوټ ګوټ ته ورساوو او د دین بیرغ ئې په ټولې نړۍ کې ورپاوو. د دې رایې د تائید لپاره لاندې دلایل لرو:

۱ـ د کوثر حوض به د قیامت په ورځ او د کوثر نهر به په جنت کې پیغمبر علیه السلام ته ورکول کېږي، په دې سوره کې ویل شوي چې (الکوثر) مو عملاً او د دې سورې له نزوله مخکې تا ته درکړی.

۲- متأسفانه ځینې شیعه مفسرین دلته هم د نورو مواردو په څېر وایي چې (الکوثر یعني فاطمه علیهاالسلام !!)، دوی تل هڅه کوي چې په داسې مواردو کې په زور او تکلف سره او له کوم معقول او د منلو وړ دلیل نه پرته د قرآن آیتونه د علي رضي الله عنه او د ده د اولادې په لوري واړوي، دلته ئې هم دا کار کړی، وایي له کوثر نه مراد ډېر اولاد دی او په اولاد کې ئې ټول نه بلکې یوازې فاطمه رضي الله عنها ده او یوازې دا نه بلکې د دې ټول اولاد مراد ده!! د الله تعالی له مقدس کتاب سره داسې بې باکانه چلند ته انسان حیران شي!! په داسې حال کې چې د دې سورې

د نزول په وخت کې پیغمبرعلیه السلام ځوان زامن نه درلودل چې د زیات اولاد معنا تري واخلو. پر لمسیانو ئې په دې دلیل اطلاق نشي کېدی چې په دې وخت کې ئې هیڅ لمسی نه وو، لمسیان ئې د دې سورې له نزول نږدې شل کاله وروسته زېږېدلي.

۳- که له (الکوثر) نه حوض کوثر یا نهر کوثر او یا ډېر اولاد واخلو د آیتونو ترمنځ تړاو، ربط او تنسیق له منځه ځي او په بې ربطو جملو بدلېږي، د دې دواړو خبرو تر منځ به څه ربط وي چې تا ته مو حوض کوثر یا نهر کوثر درکړ او دښمنان دې بې اولاده شول!! همداراز دا خبره نشو کولی چې تا ته مو ډېر اولاد درکړ او دښمنان دې بې اولاده شول، دا ځکه چې د پیغمبر علیه السلام دښمنان بې اولاده نه ول.

۲ ـ په دې آیت کې پیغمبرعلیه السلام ته لارښوونه شوې چې د الکوثر د نعمت په پاس باید لمونځ وکړې او قرباني وکړې، داسې لکه د قریش په سوره کې چې قریشو ته ویل شوي: د دې نعمتونو په پاس باید د خپل رب عبادت وکړئ چې له وېرې وروسته ئې امنیت درپه برخه کړ او له لوږې وروسته ئې په نس مارې کړئ. او همداراز چې د (الضحی) او (الشرح) په سورتونو کې د نعمتونو له ذکره وروسته ویل شوي چې د الله په نعمتونو اعتراف وکړه او د الله په لوري رغبت وکړه. او داسې لکه د النصر په سورې کې چې ګورو د الهي تائید او نصرت او د خلکو ډله ډله اسلام ته د ننوتو په مقابل کې پیغمبر علیه السلام ته د تسبیح او استغفار سپارښتنه شوې.

په ډېر وضاحت سره ګورو چې دا آیت پر مخکنیو یوه تفریع او د هغوی نتیجه ده او د الکوثر د اعطا په مقابل کې د لمونځ او قربانۍ غوښتنه کوي او ښیي چې د کوثر نعمت لادمخه پیغمبر علیه السلام ته ورکړی شوی او د همدې نعمت د شکر په ځای کولو لپاره په لمانځه او قربانۍ مکلف شوی. په دې آیت کې پیغمبرعلیه السلام او مسلمانانو ته ویل شوي چې لمونځ او قرباني به مو د الله تعالی لپاره وي، د الله تعالی رضا ترلاسه کول او د ده اوامر ترسره کول به مو د لمانځه او قربانۍ موخه او هدف وي. دا لارښوونه په بل ځای کې په دې الفاظو راغلې:

قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ. الانعام: ۱۶۲-۱۶۳

ووايه: بې شكه چې لمونځ مې، قرباني مې، ژوند مې او مرګ مې د عالميانو رب لره دی، شريك ئې نشته، په دې مأمور شوی يم او له لومړيو مسلمانانو څخه يم.

۳- د دې آيت په اړه څو خبرې په پام کې ولرئ:

الف- شانئ هغه دښمن ته وايي چې ډېر کينه کښ وي او عداوت ئې زيات، له دې معلومېږي چې په دغه وخت کې د دښمن عداوت او کينه کښي زياته شوې وه، دلته له دښمن نه مراد خاص دښمن نه دی بلکې ټول دښمنان ترې مراد دي.

ب: د دښمن له دې وينا چې د پيغمبرعليه السلام په هکله ئې کړې او ويلي ئې دي چې دی ابتر شو، مقصد دا دی چې هغه له ولسه منزوي او تجريد شوی، ګمان ئې دا وو چې په ده او د ده پر يارانو مو داسې حالت راوستی چې نور به څوك د ده ملګرتيا ته زړه ښه نه کړي، د ده د يارانو او پلويانو په ځورولو او سخت تعذيب سره مو په مکه کې د وېرې او خوف داسې فضا جوړه کړې چې هيڅوك به نور دا جرأت ونکړي چې خپل پلرنی دين پرېږدي او د محمد (عليه السلام) نوی دين غوره کړي. او د ده په ضد مو دومره تبليغات کړي چې نور به هيڅوك د ده خبره وانه وري او ايمان به پرې رانه وړي!!

ج: د (إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الأَبْتَرُ: ستا دښمن بې شكه چې په خپله ابتر دی) په ترکيب کې دا مطلب مضمر دی چې دښمن پيغمبر عليه السلام ته د ابتر خطاب کړی او الله تعالی د دوی په ځواب کې فرمايي: ته نه بلکې دوی په خپله ابتر شوي. کوم څه چې دلته او په دې لفظ سره دښمن ته متوجه دي عکس او نفي ئې د پيغمبر عليه السلام په هکله مراد ده چې وضاحت ئې په لومړي آيت کې د کوثر په اعطا سره شوی.

د: ابتر ډېرې معاني لري، لکه بې نوم نښانه، مقطوع النسل او بې اولاده، بې خيره، هغه ونه چې له ريښې ايستل شوې وي. متأسفانه ځينو په دې آيت کې د مقطوع النسل او بې اولادۍ په معنا نيولی، حال دا چې دا معنا د پيغمبر عليه

السلام د دښمنانو په هکله صدق نه کوي، ځکه چې دوی بې اولاده نه ول، څنګه به قرآن داسې څه وایي چې مصداق نه لري او د واقع خلاف وي، دا تعبیر غلط او بې بنسټه دی، مونږ مکلف یو د ابتر یوازې هغه معنا واخلو چې ټول کلام ئې غوښتنه کوي او له واقع سره مطابقت ولري. په ډېر کم دقت سره په دې پوهېدی شو چې د آیت مراد دا دی: دښمن بې ځایه دا ګمان کوي چې پیغمبر علیه السلام ئې منزوي او تجرید کړی او د ده د دعوت مخه ئې د تل لپاره ډپ کړې، اشتباه کوي، په حقیقت کې دوی په خپله منزوي او تجرید شوي او د ولس له لوري منفور او مطرود شوي.

هـ: د (الکوثر) معنا هم باید د دغه لفظ په رڼا کې ولټوو، ځکه د دې په مقابل کې راغلی. که تاسو د چا په هکله ووایئ چې فقیر دی او مال دولت نه لري او بل څوک درته ووایي: اشتباه کوې ډېر مو ورکړي، ما ته ووایه د ده له دې وینا به ستا انتباه څه وي او دا د ډېر لفظ به په کومه معنا اخلې، آیا له مال دولت نه پرته بله معنا تري اخلې؟! که یو څوک ووایي: فلانی جبهه کافي وسایل او مهمات نه لري، بل ورته ووایي: داسې نه ده ډېر مو ورکړي، آیا دلته له (ډېر) نه څه معنا اخلې، وسله او مهمات که بل څه؟

د دې آیتونو ترکیب دې ته ورته دی: دښمن ویلي چې پیغمبر علیه السلام ابتر دی، یعني له خلکو تجرید شوی، هیڅوک ورسره نشته او هیڅوک ئې ملګرتیا نه کوي، الله تعالی فرمایي چې نه دښمن په خپله ابتر دی، ته ډاډه اوسه چې مونږ ډېر زیات درکړي، دلته له ډېر زیات نه یوازې یوه معنا اخیستی شو او هغه دا چې ډېر پلویان، ملګري او یاران مو درکړي. په بل څه د دې لفظ اطلاق ډېر ناسم اطلاق دی.

دا داسې وګڼئ لکه یو څوک چې د یوه سیاسي مشر یا حزب په هکله ووایي: تجرید شوی، څوک ورته نه دي پاتې، ټغر ئې ټول شو، څوک ئې ملاتړ نه کوي، بل ورته ووایي: زه درسره موافق نه یم چې ټغر ئې ټول شوی، (ډېر زیات) لري اوربدونکی له کوم تأمل نه پرته په دې پوهېږي چې له (ډېر زیات) نه د دې کس مقصد ډېر پلویان او حامیان دي، که څه هم ده نه دي ویلي چې څه ئې ډېر زیات دي.

- قرطبي لیکلي چې د الکوثر په اړه شپاړس قوله راغلي، د دې معنا دا ده چې

مفسرینو ته له پیغمبر علیه السلام نه داسې موثق روایت په لاس نه دی ورغلی چې د دی آیت لومړی او وروستی تفسیر ئې وکړي او د بلې رایې له ورکولو ډډه وکړي، که داسې روایت ئې موندلی وی هیڅکله به ئې بېله بېله رایه نه وړاندې کوله او شپاړس مختلف تفسیرونه به ئې نه کېدل. همدا راز له دغو شپاړسو رایو څخه یوه ئې صحیح کېدی شي او بس، مونږ نه یوازې دا حق لرو چې د درنو مفسرینو د دغو مختلفو آراوو تر منځ قضاوت وکړو او تر ټولو غوره ئې انتخاب کړو بلکې باید او حتماً دا کار وکړو، دا سمه نه ده چې ووایو: ښایي دا صحیح وي او ښایي دا او یا ووایو چې ښایي ټولې صحیح وي او دې ته جوامع الکلم نوم ورکړو، دا خبره خو د یوه مبهم کلام په هکله کېدی شي نه د قرآن په څېر د مبین او بلیغ کلام په هکله. جوامع الکلم دې ته نه وایي چې مخاطب په شك کې واچوي او په دې پوهېدا ورته ګرانه کړي چې د متکلم موخه او هدف څه دی، دا، که دا او که دا؟!! جوامع الکلم هغه کلام دی چې په لنډو الفاظو کې خپل مطلب په ښه او بشپړه توګه ادا کړی شي، نه تکلف په کې شوی وي او نه اضافي او غیر ضروري الفاظ په کې راغلي وي، الکوثر هومره جامع کلام دی چې نظیر ئې نشو موندلی، خو د دی معنا دا نه ده چې د کوثر ټول هغه معاني دلته مراد دي چې د لغت په کتابونو کې ئې مومو، له الکوثر نه باید یوازې یوه محدده او مشخصه معنا مراد وي او مخاطب ئې باید د کلام له فحوی درك کړی شي. او دې ته وایي بلیغ کلام.

- که څه هم کوثر د کثرت د مبالغې صیغه ده او ډېر شیان ئې مصداق کېدی شي، خو دلته کوثر د ابتر په مقابل کې راغلی، د ابتر معنا منزوي شوی او تجرید شوی دی، نو د کوثر معنا به خامخا ناتجرید شوی او نامنزوي شوی وي، بل مصداق ئې دلته اخیستل اشتباه ده.

په دې هکله چې د الکوثر سوره په مکه کې نازله شوې که مدینه کې دوه روایتونه مخې ته راځي، یو ئې وایي چې کله د پیغمبر علیه السلام دوهم زوی هم وفات شو نو عاصي بن وائل یا ابولهب وویل بتر محمد: محمد (علیه السلام) مېرات شو، یعني نارینه وارث تري پاتې نشو او دا سوره د ده په ځواب کې نازله

شوه.

په بل روايت کې راغلي:

عن أنس قال: بينما نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم إذ أغفى إغفاءة, ثم رفع رأسه متبسما فقلنا: ما أضحكك يا رسول الله؟ قال: نزلت على آنفا سورة- فقرأ- بسم الله الرحمن الرحيم: "إنا أعطيناك الكوثر. فصل لربك وأنحر. إن شانئك هو الأبتر" - ثم قال-أتدرون ما الكوثر؟. قلنا الله ورسوله أعلم. قال: فإنه نهر وعدنيه ربي عز وجل, ... رواه مسلم

له انس رضي الله عنه نه روايت دی چې وايي: په داسې وخت کې چې مونږ د رسول الله صلى الله عليه وسلم په خوا کې وو چې مختصر بې حاله شو، بيا ئې په موسکا سره سر رااوچت کړ، مونږ وپوښتو چې يا رسول الله صلى الله عليه وسلم! ولې په خندا شوې؟ وئې فرمايل: دا اوس يوه سوره راباندې نازله شوه، نو داسې ئې قرائت کړه: بسم الله الرحمن الرحيم: "إنا أعطيناك الكوثر. فصل لربك وأنحر. إن شانئك هو الأبتر. بيا ئې وفرمايل: پوهېږئ چې کوثر څه دی؟ مونږ وويل: الله او رسول ئې ښه پوهېږي، وئې فرمايل: دا يو نهر دی چې الله تعالى ئې له ما سره وعده کړې ده، ...

ګورو چې د يوې مسئلې په اړه دوه متعارض روايات زمونږ مخې ته راځي، طبيعي ده چې په دې کې به يوازې يو صحيح وي، يا به سوره مکي وي يا مدني، اکثر علماء په دې متفق دي چې دا سوره مکي ده او د انس رضي الله عنه له روايت سره اتفاق نه کوي، د سورې هر څه په دې شهادت ورکوي چې په مکه کې نازله شوې، انس رضي الله عنه په مدينه کې پيدا شوی او هغه وخت چې پيغمبر عليه السلام مدينې ته هجرت وکړ لس کلن وو، ښايي د دې سورې د نزول په وخت کې به درې څلور کلن ماشوم وو، څنګه ومنو چې دی د دغې سورې د نزول په وخت کې حاضر وو؟!

د لومړي روايت په هکله بايد ووايو چې دا سوره د پيغمبر عليه السلام د زامنو له وفاته ډېر کلونه وروسته نازله شوې، د معتبرو روایاتو له مخې د ده زامن

له بعثته مخکې وفات شوي، د دوی د وفات په وخت کې ابو لهب نه یوازې له پیغمبر علیه السلام سره هیڅ اختلاف نه درلود بلکې پیغمبر علیه السلام خپلې دوه لونې د ده دوو زامنو ته په نکاح ورکړې وې.

یوه یادونه:

کله چې ما د دې مختصرې سورې په هکله تحقیق کاوو چې درې لنډ لنډ آیتونه لري، له لسو کلمو جوړه شوې او د قرآن تر ټولو لنډه سوره ده، د ډېرو تفسیرونو له مطالعې وروسته او د الله تعالی په کرم او لطف سره مې د دې سورې په تفسیر د پوهېدو توفیق په برخه شو، له لیکلو ئې فارغ شوم، قلم مې کېښود، لاسونه مې د دعا لپاره اوچت کړل او دا الفاظ مې په ژبه جاري شول: خدایه! ستا د دې پېرزوینې ډېر ډېر شکر کوم، هومره چې که زما د تېرو ډېرشو کلونو د مبارزې عوض او بدله یوازې د دغې مبارکې سورې دا فهم وي، زه قانع او راضي یم او ستا د دې لطف او کرم مرهون.

الکافرون

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الکفرون دی چې له لومړي آیته اخیستل شوی، شپږ آیتونه لري، د لومړیو دوو آیتونو فواصل ئې د الکافرون او تعبدون هموزنه صیغې دي، د درېیم، څلورم او پنځم آیتونو ئې اعبد، عبدتم او اعبد صیغې دي چې غږ ئې سره ورته دی او آخري آیت ئې د دین په لفظ ختم شوی چې د سورې د غږ او مد وجذر لپاره موزون توقف دی. په مکي دور کې نازله شوې، د بحث اصلي مضمون ئې له کافرانو، د دوی له معبوادنو، د دوی له دین او د عبادت له اسلوبه ئې د برائت او بې زارۍ اعلان دی، یوه دائمي او تلپاتې مقاطعه چې د هر راز روغې جوړې احتمال ردوي او د هر ډول پخلا کېدو امکان منتفي کوي. د سورې له آیتونو معلومېږي چې دښمن په دې مرحلې کې غواړي له پیغمبر علیه السلام سره یو ډول جوړ جاړي ته ورسېږي، دا ئې ځان ته مفید او ګټوره ګڼلې چې پیغمبر علیه السلام انعطاف او مصالحې ته چمتو کړي، د دوی د دین، مذهب، معبودانو او سیاستونو په هکله ئې نیوکې، اعتراضات او تبلیغات راکم کړي او له نه پخلا کېدونکي دریځه ئې راکوز کړي. په دعوت او مبارزه کې تر ټولو حساسه مرحله هغه ده چې

دښمن خپله څېره بدله کړي او دا په خپل مصلحت وګڼي چې خپل مخکنی سیاست موقتاً پرېږدي، د تشدد په ځای د مصالحې او جوړ جاړي شعار ورکړي، دعوتګرانو او مبارزینو ته شین چراغ وښیي، د امتیازاتو وړاندیز ورته وکړي، محاسبه ئې دا وي چې په تنازل سره او مبارزینو ته په ځینو امتیازاتو ورکولو او روغې جوړې ته ئې متمایل کولو له لارې هغه څه د نهضت په ضد کولی شي چې د تشدد او د نهضت د پلویانو په شړلو، ځوروولو او تعذیبولو ئې ترلاسه نکړی شو. ستومانه، بې حوصلې او لنډ نفسه دعوتګران په دې امېد او بهانه چې کېدی شي له دغه فرصت او امتیازاتو نه په استفادې سره د نهضت په ګټه کار وکړي، مصالحې او جوړ جاړي ته غاړه ږدي، له دښمن سره روغه جوړه کوي او خپل همسنګران دې ته رابلي چې په مخکنیو سیاستونو، تګلارو او درېځونو کې تجدید نظر وکړي، خو دی لا د خپلو همسنګرانو او د مبارزې د ملګرو په اقناع او راضي کولو نه وي موفق شوی چې متوجه شي د دښمن د توطئې په لومو کې ونښتی، د صف په لیکو کې ئې اختلاف راولاړ کړی او له صف نه بهر ئې خپل اعتبار او حیثیت له منځه وړی، ګوري چې د دښمن له لوري موعود امتیازات هسې یوه دوکه وه، دښمن خپل عهد او ژمنه ترپښو لاندې کړې، خپلو مخکنیو سیاستونو ته ئې مخه کړې او دی ئې له داسې حالت سره مخامخ کړی چې نه خپلې مخکنۍ وضعې ته بېرته ګرځېدی شي او نه له دښمن سره جوړ جاړي ته دوام ورکوی شي. هغه مخلص او وفادار غړي چې په دې مبارزې کې په اخلاص سره د ده په څنګ کې ودرېدلي وو، ستونزې او کړاوونه ئې ګاللي، له ده او د ده له موخو او تګلارو سره ئې ژمنه کړې وه، هرې قربانۍ ته چمتو وو او له دښمن سره ئې له یو ځای کېدو کرکه درلوده، ورو ورو له ده بېل شي، د دوی خالي ځای په هغو خلکو ډک شي چې له دښمن سره د جوړ جاړي روحیه پرې غالبه او د مبارزې په مخکنۍ مرحلې کې ئې وندې کمزورې وه، دا وضعیت نهضت له داخلي تشنج، فکري تزلزل، د نوې سیاست د ګټورتوب په اړه بې باورۍ او د تصمیم نیونکو حلقو په هکله د عامو غړو بې اعتمادي راولاړه کړي او د تحریک بقا او دوام له جدي ګواښ سره مخامخ کړي. ډېر تحریکونه په دې نه

دي توانېدلي چې له داسې مرحلې سرلوړي او بريالي ووځي، ډېر کسان د دې خبرې له درک څخه عاجز وي چې کله به له دښمن سره تفاهم ته کښيني او مصالحې ته به چمتو کېږي او کله به په قاطعيت او عدم مداهنت ټينګار کوي او له انعطاف او مصالحې نه به ځان ساتي!! په قرآن کې ځينې احکام داسې مومي چې له دښمن سره د مصالحې او روغې جوړې اجازه ورکوي او ځينې بيا داسې چې د جدي مقاطعې، عدم مداهنت او عدم انعطاف غوښتنه کوي، دوی داسې ګمان کوي چې داعي او مبارز ته دا اجازه ورکړی شوې چې له دغو متباينو لارښوونو او هدایاتو څخه په هر يوه د خپل تشخيص له مخې او مصلحت، شرايطو او ظروفو ته په پام سره عمل وکړي، انتخاب ده ته پرېښودی شوی، ځينې داسې ګمان کوي چې د ضعف او ناتوانۍ په وخت کې کولی شو له دښمن سره روغه جوړه وکړو، د مداهنت او انعطاف لار غوره کړو، خو د قوت او ځواکمنۍ په وخت کې بايد مداهنت او انعطاف يوې خوا ته پرېږدو او د دښمن په ضد په قاطعيت سره چلند وکړو، د دوی له نظره د مداهنت او انعطاف اړوند احکام په مکي دور پورې تعلق لري او د ضعف او ناتوانۍ د وخت احکام دي او د قاطعيت او عدم انعطاف احکام په مدني دور پورې ارتباط لري او د قوت او ځواکمنۍ د مرحلې احکام دي!! په داسې حال کې چې خبره کاملاً د دې عکس او خلاف ده، ټول هغه احکام او لارښوونې چې په عدم مداهنت، له دښمن نه د برائت او بې زارۍ اعلان او له دښمن سره په نه جوړ جاړي تأکيد کوي په مکي سورتونو کې ترسترګو کېږي او هغه آيتونه چې د مصالحې او روغې جوړې جواز په کې مومو ټول په مدينه منوره کې نازل شوي!! د قرآن له نظره له دښمن سره مصالحه او روغه جوړه بايد د قوت او ځواکمنۍ له دريځه وي نه د ضعف او ناتوانۍ له موقفه. صلح د مدني مرحلې کار دی نه د مکي مرحلې. د دوو ښکېلو خواوو ترمنځ صلح د ځواکمن لوري د شرايطو په منلو سره ترسره کېږي، ضعيف لوری ځان دې ته اړ ګڼي چې د برلاسي حريف شرايطو ته غاړه کېږدي، تنازل وکړي او امتيازات ورکړي تر څو ځواکمن حريف ئې له روغې جوړې سره توافق وکړي. اسلام دا اجازه نه ورکوي چې مسلمان د ضعف او ناتوانۍ احساس وکړي، د

دښمن شرايطو ته غاړه کېږدي، ذلت ته تسليم شي او هغه صلح ومني چې د دښمن برلاسی تضمينوي او د دښمن په وړاندې له تنازل او تسليمېدو سره مترادف وي.

دلته هم ګورئ چې د الکفرون په سوره کې پيغمبرعليه السلام ته او د ده له لارې ټولو مؤمنانو ته ويل شوي چې ستاسو پيغام به کافرانو ته دا وي: ستاسو معبودان نه منو، نه ئې لمانځو، نه ستاسو دين منو او نه ستاسو د عبادت طور طريقه! جدي مقاطعه، چې د هرراز انعطاف او جوړ جاړي امکان او احتمال د تل لپاره منتفي کوي. په روایاتو کې راځي چې پدې مرحلې کې قريشو د پيغمبر عليه السلام د تره ابو طالب له لارې هغه ته دا وړاندیزونه وکړل: که اقتدار غواړي مونږ حاضر يو چې خپل سرور او سالار ئې وټاکو، که ئې هدف ثروت او دولت وي دومره دولت به ورکړو چې د عربو تر ټولو بډایانو زيات شتمن شي، که ښځه غواړي د عربو تر ټولو ښاېسته ښځه دې غوره کړي ورته وربه ئې کړو. خو د دې حرص پارونکو وړاندیزونو په اړه د پيغمبر عليه السلام ځواب دا وو: په هغه خدای قسم چې زما ژوند ئې په واک کې دی، که مې لمر په ښي لاس او سپوږمۍ په کيڼ لاس کې کېږدي له خپلې لارې به وانه وړم! يعني د عربو زعامت او مشرتوب خو پرېږده که لمر او سپوږمۍ هم د ده په واک کې ورکړي تنازل ته تيار نه دی، له خپلې مبارزې لاس نه اخلي او په دې اړه به د دښمن شرايط هيڅکله ونه منې چې په خپلې تګلارې کې تجديد نظر وکړي!!

که هغو آيتونو ته چې په دې هکله په ځينو مکي سورتونو کې راغلي توجه وکړو د قضيې څرنګوالی په ښه توګه درک کولی شو. د الاسراء د سورې په ۷۴-۷۵ آيتونو کې لولو:

وَلَوْلاَ أَن ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلاً * إِذاً لأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيراً * الاسراء: ۷۴-۷۵

او که مو ثابت قدمه او مضبوط کړی نه وای نو يقيناً چې نږدې وه لږ شانته د دوی لوري ته متمايل شې، چې په هغه صورت کې به مو په ژوند کې هم دوه برابره عذاب درځکلی وو او له مرګه وروسته هم دوه برابره، بيا به دې زمونږ

په خلاف کوم ملاتړی نشو موندلی.

په دې آیتونو کې له عتابه ډکې داسې صیغې مومو چې نظیر ئې ډېر لږ موندلی شو!! که د دښمن لوري ته ډېر لږ تمایل دومره جدي نیول کېږي او د داسې سختې مؤاخذې وړ ګڼل کېږي، له دښمن سره د مصالحې او سازش عاقبت به څنګه وي؟!!

همدا راز فرمایي:

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ * وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ * القلم: ۸-۹

نو د مکذبینو اطاعت مه کوه، دوی دا خوښوي چې ته نرمي وکړې نو چې بیا دوی هم نرمي وکړي.

صلح او روغې جوړې ته د دعوت په هکله فرمایي:

فَلاَ تَهِنُواْ وَتَدْعُواْ إِلَى السَّلْمِ وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ وَاللّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ.

محمد: ۳۵

نو سست کېږئ مه او د صلحې طرف ته بلنه مه ورکوئ او تاسو لوړ یاست او الله له تاسو سره دی او هیڅکله به ستاسو عملونه ضایع نکړي.

دا آیت لاندې اساسي مطالب افاده کوي:

الف: د دښمن په وړاندې د ضعف او ناتوانۍ احساس مه کوئ، د دښمن په ضد د خپلې مبارزې شور او شوق له لاسه مه ورکوئ، لټې او کسالت مه کوئ.

ب: دښمن ته د صلحې او روغې جوړې پیغامونه مه لېږئ او تفاهم او سازش ته ئې مه رابلئ.

ج: تاسو لوړ یاست، لوړ تر دې چې د دښمن په وړاندې د ضعف او کمزورۍ احساس وکړئ او د سازش او روغې جوړې لاس وراوږد کړئ.

و: ګمان مه کوئ چې تجرید شوي یئ او دښمن توانېدلی چې تاسو محاصره کړي له ولسه مو منزوي کړي، ګمان مه کوئ چې یوازې پاتې شوي یئ، د یوازیتوب احساس باید تاسو له دښمن سره جوړ جاړي ته اړ نه کړي، د ځمکې او آسمانونو لوی رب له تاسو سره او ستاسو مل دی.

هـ: ګمان مه کوئ چې له روغې جوړې پرته به ستاسو ټولې هلې ځلې هدر شي، قربانۍ به مو ضایع شي او هغه نتایج به پرې مرتب نشي چې الله تعالی ئې له تاسو سره وعده کړې، الله تعالی به هیڅکله ستاسو قربانۍ ضایع نه کړي او ستاسو هلې ځلې به بې نتیجې پرې نږدي.

د دغو او ټولو هغو آیتونه په مقابل کې چې په مقاطعې او برائت ټینګار کوي، ځینې د انفال د سورې په ۶۱ آیت استناد کوي او له دښمن سره مصالحه په هغه صورت کې جائز ګڼي چې دښمن په خپله صلحې ته تمایل څرګند کړي. آیت داسې دی:

وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ*

الانفال: ۶۱

او که دوی صلحې ته مایل شول؛ نو ته هم ورته تمایل وکړه او پر الله توکل وکړه، بې شکه چې هغه پوه اوربدونکی دی.

راشئ وګورو چې دا د صلحې په اړه بېل بېل او متفاوت احکام څنګه تلفیق کولی شو؟ او په کوم یوه به کله عمل کوو؟ کله له دښمن سره صلح کول جائز ده او کله ناجائز؟ آیا دا قضیه د نهضت مشرانو ته پربښودل شوې چې مصلحت ته په پام سره مناسب تصمیم ونیسي؟ آیا دا سمه ده چې ووایو: د دې آیتونو په حکم سره مسلمانان له دې منع شوي چې دښمن ته د روغې جوړې پیغامونه ولېږي، خو که د صلحې پیغام د دښمن له لوري وي او تفاهم او جوړ جاړي ته تیاری وښیي بیا نو مسلمانان کولی شي مثبت ځواب ورکړي؟ ښایي ځینو ته دا استدلال معقول وبرښني او د آیت له ظاهر سره ئې سم وګڼي!! خو دا انتباه په څو دلیله سمه نه ده:

۱- د دې استدلال له مخې که د صلحې وړاندیز د دښمن له لوري وي نو مسلمانان کولی شي روغه جوړه وکړي پرته له دې چې وګوري د دښمن وړاندیز د ضعف له دریځه ده که د قوت او برلاسي له دریځه او پرته له دې چې وګوري مسلمانان د قوت په دریځ کې دي که د ضعف او کمزورۍ په دریځ کې!! که دا استدلال سم او د منلو وړ وی نو پیغمبر علیه السلام به حتماً په مکي دور کې د

دښمن د صلحې وړاندیزونو ته مثبت ځواب ویلی وو!! مخصوصاً په هغه وخت کې چې د (الکفرون) سوره نازلېده!! حال دا چې د مکي دور په دیارلسو کلونو کې او د مدیني په اتو کلونو کې د حدیبیې تر صلحې پورې ئې نه له دښمن سره روغه جوړه وکړه، نه ئې انعطاف او نرمي وښوده او نه خبرو آترو ته کښېناست، په داسې حال کې چې د قریشو سردارانو تل د هغې غوښتنه کوله او ډول ډول وړاندیزونه ئې لرل. قرآن په ګڼ شمېر آیتونو کې دې حقیقت ته اشاره کوي.

۲- که له دښمن سره د روغې جوړې مربوط آیتونو د نزول ترتیب ته لږ ځیر شو وبه ګورو چې د مقاطعې، عدم انعطاف، له مداهنت نه ډډه کول او روغې جوړې ته د نه رابللو آیتونه په هغې مرحلې کې نازل شوي چې د مکې دیارلس او د مدیني اته لومړني کلونه احتوا کوي. همغه مرحله چې دښمن د برلاسي احساس کاوو او نهضت ئې ضعیف او کمزوری ګانړو. خو کله چې نهضت له تدافعي حالته ووت، د دښمن ټول بریدونه ئې په شا وتمبول، او په ټولو نښتو کې ئې خپله وړتیا او قوت اثبات کړ اوس تر دښمنه د برلاسۍ او قوت احساس کوي ، دغه وخت دی چې له دښمن سره د تفاهم او روغې جوړې اجازه ورکول کېږي. د قرآن په آیتونو کې د غور په نتیجه کې به دا وګورئ چې د (وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا) آیت د بدر په جګړې کې له بریا وروسته نازل شوی حال داچې له تفاهم او روغې جوړې د اجتناب آیتونه ټول تر دې د مخه نازل شوي، د حدیبیې صلح هغه وخت وشوه چې د دښمن وروستی لوی برید د خندق په جګړې کې له ماتې سره مخامخ شو او له ماتې وروسته پیغمبر صلی‌الله علیه وسلم وفرمایل: له دې وروسته به قریش د حملې توان ترلاسه نکړي. ګورئ چې د حدیبیې صلح د نهضت د قوت او برلاسي او د دښمن له مسلسل ماتو ووسته د حرم خوا کې د دښمن تر سلطې لاندې سیمې کې امضاء شوې.

د دې آیتونو په رڼا کې او د هر یوه د نزول د زمانې شرایطو ته په پام سره په وضاحت او آسانۍ سره دا حقیقت درک کولی شو چې صلح د نهضت د قوت او ځواکمنۍ د وخت کار دی، د هغه وخت کار چې دښمن د عجز او ضعف احساس وکړي او نهضت عملاً خپله برلاسي او ځواکمني ثابته کړي، هغه وخت چې دښمن

صلحې ته اړ شوی وي او له دې پرته بله چاره نه ګوري چې د مسلمانانو شرایطو ته تسلیم شي. عجیبه ده که څوک دا ټول حقایق له پامه غورځوي او صلح د ضعف او ناتوانۍ د مرحلې کار ګڼي او ادعا کوي چې نهضت کولی شي د ضعف په وخت کې له دښمن سره روغه جوړه وکړي!!!

څوک په دې حقیقت نه پوهېږي چې د دوو ښکېلو خواوو ترمنځ روغه جوړه تل د برلاسي او غالب لوري د شرایطو په اساس رامنځ ته کېږي، د غالب لوري شرایط منل کېږي او مغلوب لوری د ده د شرایطو منلو ته غاړه ږدي، یوازې په دې صورت کې ده چې د صلحې معاهده د دوو خواوو تر منځ امضاء کېږي، اسلام هیڅکله مسلمان ته د دې اجازه نه ورکوي چې ذلت ته سر ټیټ کړي، د دښمن شرایطو ته تسلیم شي، د همدې لپاره د ضعف اوناتوانۍ په وخت کې عدم مداهنت او صلحې ته په عدم دعوت تأکید کوي، خو د برلاسۍ په وخت کې اجازه ورکوي چې تفاهم وکړي او د صلحې بلنې ته مثبت ځواب ووایي. کوم کسان چې د قرآنکریم په تفسیر کې د آیتونو شأن نزول او د هر آیت د نزول شرایطو ته پام نه کوي او هر آیت ببل ببل او له نورو سره ئې تړاو ته له پام پرته تر بحث لاندې نیسي، کله چې د یوې قضیې په اړه دوه متباین احکام ګوري او په توجیه کې ئې له ستونزې سره مخامخ کېږي او له تلفیقه ئې عاجز کېږي نو د دې په ځای چې ووایي: د یوه حکم په یوې مرحلې پورې او بل ئې په بلې پورې مربوط دی، برعکس د دغو پورتنیو آیتونو په څېر ئې تعبیروي!

د دوی د تعبیر له مخې مسلمانان مکلف دي چې د دښمن له لوري د صلحې وړاندیز ته له ځنډه پرته مثبت ځواب ووایي، مسلمانان له دښمن سره له روغې جوړې نه بلکې یوازې له دې منع شوي چې دښمن ته په خپله د روغې جوړې وړاندیز وکړي، خو که دا ابتکار د دښمن له لوري وو او د روغې جوړې پیغام هغه وروسېرو نو بیا کولی شي له ځنډه پرته روغه جوړه وکړي!! په داسې حال کې چې مسئله کاملاً د دې عکس ده، د قرآن آیتونه او عملي مصادیق ئې د پیغمبر علیه السلام په ژوند او له دښمن سره ئې په معامله کې په ډېر وضاحت سره ښیي چې صلح ځان ته

خاص وخت او شرایط لري، له دښمن سره صلح او تفاهم د قوت او ځواکمنۍ د مرحلې کار دی نه د ضعف د مرحلې، د مدني مرحلې کار دی نه د مکي مرحلې.

د الکفرون په سوره کې مسلمانانو ته لارښوونه شوې چې د کفر دین په هر ځای او د تاریخ په هر پړاو کې او په هر شکل او هرې بڼې کې ئې ستاسو له دین سره سمون نه خوري، د دوی په وړاندې باید ستاسو شعار دا وي: ستاسو د معبودانو عبادت نه کوو، ستاسو د عبادت طریقې نه خپلوو او ستاسو دین نه منو.

دې مبارکې سورې ته چې پیغمبرعلیه السلام کوم خاص او ځانګړی اهتمام کاوو له دې روایاتو ښه معلومولی شئ:

عن ابن عمر قال رمقت النبي صلى الله عليه وسلم أربعا وعشرين أو خمسا وعشرين مرة يقرأ في الركعتين قبل الفجر والركعتين بعد المغرب بـ "قل يا أيها الكافرون" و "قل هو الله أحد". رواه احمد

عبدالله بن عمر رضي الله عنه وايي: پیغمبرعلیه السلام مې نږدې شل واړې لیدلی چې د سهار له فرضو نه مخکې دوو رکعتونو او د مانښام له فرضو وروسته دوو رکعتونو کې به ئې (قل يا ايها الكفرون او قل هو الله احد) تلاوت کول.

عن أبي فروة قال قدمت المدينة فأتيت النبي صلى الله عليه وسلم فقلت يا رسول الله علمني شيئا أقوله إذا أويت الى فراشي قال اقرأ قل يأيها الكفرون فإنها براءة من الشرك. رواه الترمذي

له ابو فروة رضي الله عنه روایت دی چې وایي: کله چې مدینې ته راغلم نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ورغلم او ورته ومې ویل: یا رسول الله! داسې څه راوښیه چې په بستر کې د پرېوتو په وخت کې ئې ووایم، وئې فرمایل: قل یا ایها الکفرون تلاوت کړه چې دا له شرک نه برائت دی.

بسم الله الرحمن الرحيم

brßÎ»ã ÓÉ& wr ÇÈ brßÇè? $B ßÇã& w ÇÈ šc ràÿ» 6 ßšš»ƒ Ò¢

ÇÎÈ ßÇã& $B brßÎ»ã ÓÉ& wr ÇÍÈ ‰6ã $B ßÍÎ‰æ $B& wr ÇÌÈ ßÇã& $B

ÇÏÈ ßÈš ’Ír ßÇßÈš ß9

۱- ووایه : آی، های، اې کافرانو! ۲- زه نکړم عبادت د هغه څه چې عبادت ئې کوئ تاسو. ۳- او نه تاسو عابدان د هغه څه یاستئ چې زه ئې عبادت کړم. ۴- او نه زه یمه عابد د هغه څه چې عبادت ئې وکړ تاسو. ۵- او نه تاسو عابدان د هغه څه یاستئ چې زه ئې عبادت کړم. ۶- تاسو ته دې خپل دین وي او ما ته دې خپل دین.

۱: په دې آیت کې ټول کافران په څو ندایه تورو سره مخاطب شوي: په (یا) سره چې د لرې او غائب لپاره کارول کېږي، په (ای) سره چې د نږدې او حاضر لپاره او په (ها) سره چې د انذار او خبرداری ورکولو لپاره کارول کېږي.

له کافرانو نه ټول هغه کسان مراد دي چې د اسلام له حقانیته انکار کوي، قرآن د مکې کفارو ته د مشرك خطاب کوي، یهودانو او نصرانیانو ته د اهل کتاب خطاب کوي او د (کافر) لفظ د دواړو لپاره کاروي.

که څه هم د دې سورې لومړی مخاطب پیغمبرعلیه السلام دی خو حکم ئې عام او ټولو مؤمنانو ته متوجه دی. هر مسلمان مکلفوي چې د (کافرانو) په هکله همدا درېځ غوره کړي.

۲- په دې آیت کې څو خاصو ټکیو ته توجه ولرئ:

الف: له الفاظو معلومېږي چې قریش؛ پیغمبرعلیه السلام یو ډول روغې

جوړې ته رابلي او غواړي چې د ده د معبود او د قريشو د معبوانو او د دوی دواړو د عبادت په طريقو کې داسې يووالی او نږدې والی رامنځ ته شي چې شخړه پای ته ورسېږي او اختلاف ختم شي. په دې هکله ګڼ شمېر روايات راغلي، ځينې وايي چې قريشو پيغمبر عليه السلام ته دا وړاندیز وکړ چې مونږ به ستا خدای ومنو او ته زمونږ خدايان او بتان ومنه،کله به د دې عبادت کوو او کله د هغو. ځينې وايي: قريشو ورته وويل: زمونږ يو بت ښکل کړه او درناوی ئې وکړه مونږ به هم ستا خدای درسره ومنو. عبد الله بن عباس رضي الله عنه وايي: قالت قريش للنبي صلى الله عليه وسلم: نحن نعطيك من المال ما تكون به أغنى رجل بمكة, ونزوجك من شئت, ونطأ عقبك; أي نمشي خلفك, وتكف عن شتم آلهتنا, فإن لم تفعل فنحن نعرض عليك خصلة واحدة هي لنا ولك صلاح, تعبد آلهتنا اللات والعزى سنة, ونحن نعبد إلهك سنة; فنزلت السورة. رواه طبراني و ابن ابي حاتم

قريشو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته وويل: دومره مال درکوو چې د مکې تر ټولو خلکو شتمن شې، څوك چې غواړې په نکاح ئې درکوو او ترشا دې روانېږو يعني مشر او لارښود دې منو او ته زمونږ معبودانو ته له ښکنځلو لاس واخله او که دا کار نه کوې نو يو بل وړاندیز درته کوو چې هم ستا او هم زمونږ په خير دی: يو کال زمونږ د لات او عزی بتانو عبادت وکړه يو کال به مونږ ستا د اله عبادت وکړو، نو دا سوره نازله شوه.

د قرآن اشارو ته په پام سره هم دې نتيجې ته رسېږو چې د قريشو وړاندیز احتمالاً داسې وو:

له ده ئې غوښتي چې د قريشو د معبودانو له هتك حرمت او سپاکوي ډډه وکړي، هغه باطل ونګنې او بتانو ته بد رد ونه وايي، الله ته ئې د تقرب وسيله وګڼي، چې په مقابل کې به ئې قريش د ده د معبود درناوی کوي او د ده له مخالفته به لاس اخلي.

ب: پيغمبرعليه السلام او د ده له لارې هر مسلمان په دې مکلف شوی چې د دا ډول وړاندیزونو په وړاندې به ئې قاطع او پرېکنده ځواب دا وي: د هر هغه څه

عبادت نه کوم چې تاسو ئې عبادت کوئ.

خو دا پوښتنه راولاړېږي چې د مکې مشرکینو خو له الله تعالی انکار نه کاوو، بتان ئې الله تعالی ته د تقرب وسیله ګڼل، ګمان ئې دا وو چې د الله تعالی او بنده ترمنځ واسطې او وسیلې ته ضرورت شته، هر څوك نشي کولی مخامخ الله تعالی ته خپل عرایض وړاندې کړي، غږ ئې ورورسېږي او دعاګانې ئې قبولې کړي، بتان انځورونه او نښې دي، د صالح، نېك او د الله تعالی دربار ته د مقربو شخصیتونو مجسمې دي، د دغو بتانو په لمانځلو سره د دغو شخصیتونو ملکوتي او مقدسې ارواح له مونږ راضي کېږي، د دوی پاملرنه زمونږ خوا ته رااوړي، زمونږ غوښتنو ته ځواب وایي، زمونږ دعاګانې قبلوي او که زمونږ د دعاګانو په اجابت نه توانېدل نو د الله تعالی دربار ته ئې وړاندې کوي، زمونږ واسطه کېږي، شفاعت او سپارښتنه کوي او زمونږ د حاجتونو د ترسره کېدو سبب ګرځي.

یهودانو او نصاراوو هم پر الله تعالی ایمان درلود خو یهودانو عزیرعلیه السلام د خدای زوی او ځای ناستی ګانړو او نصاراوو عیسی علیه السلام، دوی ئې الله تعالی ته د تقرب وسیله ګڼل، د الله تعالی ترځنګ به ئې له دوی مرسته غوښته، د الله او ځان ترمنځ به ئې واسطه او وسیله بلل، نو د دې معنا څه ده چې کافرانو ته ووایو: له هر هغه معبوده منکر یو او لمانځنه ئې نه کوو چې تاسو ئې عبادت کوئ؟ حال دا چې دوی هم الله تعالی مني او د نورو معبودانو په څنګ کې الله تعالی هم د دوی معبود او حتی ستر او اصلي معبود دی؟ د دې پوښتنې په ځواب کې باید ووایو: د الله تعالی په هکله چې دوی کوم تصور په خپل ذهن کې لري او کوم صفات چې ئې د هغه لپاره ټاکلي او په کومې معنا چې ئې پېژنی دا د الله تعالی په هکله صدق نه کوي، دوی په حقیقت کې نه الله تعالی پېژني او نه ئې عبادت کوي، الله تعالی د معبودانو له جملې یو معبود نه بلکې یوازنی معبود دی، څوك چې له الله تعالی سره بل څه یا بل څوك په الوهیت او ربوبیت کې شریکوي، په دعا او عبادت، لمانځنې او استعانت کې له الله تعالی پرته، تر ده د مخه یا د ده ترځنګ بل

چا ته سرټيټ يا لاس اوږد کړي، مشرك دی، الله تعالی ئې نه دی پېژندلی، هغه معبود چې دی ئې لمانځنه کوي، که څه هم د الله په نامه ئې يادوي، يو ناقص معبود دی، شريك ته محتاج، په يوازې توګه د عالم له اداره او ساتنې عاجز، د بنده دعا يوازې د واسطې او وسيلې له لارې تر ده رسېدی شي، دا هماغه مالك الملك خدای او يوازنی پالونکی رب نه دی چې ته ئې عبادت کوې، نو ځکه هغوی ته ووايه: زه د هغه چا عبادت نه کوم چې تاسو ئې عبادت کوئ، تاسو هسې ګمان کوئ چې زه د هغه خدای عبادت کوم چې تاسو هم پرې باور لرئ!! داسې نه ده، تاسو بې ځايه دا طمع کوئ چې زمونږ او تاسو تر منځ د جوړ جاړي امکان شته او ښايي زه ستاسو د معبودانو له مخالفته لاس واخلم.

۳- له دې آيته څو مطلبه اخيستی شو:

الف: ستاسو دا تصور سم نه دی چې تاسو هم په هغه خدای باور لرئ او عبادت ئې کوئ چې زه پرې باور لرم او عبادت ئې کوم، نه د الله تعالی په هکله زمونږ او ستاسو باورونه سره ورته دي او نه د عبادت او لمانځنې څرنګوالی او طور طريقې.

ب: ستاسو هغه وړانديز چې ستاسو معبودان ومنم او له مخالفته ئې لاس واخلم، نه منم، له ما نه دا طمع مه کوئ.

په دې ترکيب کې د (من) په ځای د (ما) د لفظ له راوړلو معلومېږي چې دلته د معبود (صفات) او خصوصيات په نظر کې دي، نه ذات ئې، که يوازې د معبود ذات مطمح نظر وی نو بايد د (من) کلمه راغلې وی، (ما) د څه او من د څوك په معنا ده، معمولاً (من) د ذوي العقول لپاره او (ما) د غيرذوي العقول لپاره کارول کېږي، د ذوي العقول لپاره د (ما)استعمال داسې دی لکه چې د يوه چا په هکله ووايو: دی څه دی؟ د دې په ځای چې ووايو: دی څوك دی؟ په دې ترکيب کې چې دی څه دی؛ زمونږ مقصد دا وي چې د دې کس په ځانګړتياوو او صفاتو پوه شو، غواړو پوه شو چې دا څه کاره دی، کسب او دنده ئې څه دی، مقام، درجه او منصب ئې څه دی، عالم دی، ليکوال دی، مجاهد دی؟ که څه؟ له ما تعبدون نه هم مراد همدا دی.

۴- د څلورم او دوهم آیت په ترکیب کې توپیر له څو لحاظه د توجه وړ دی:

الف: دوهم آیت قریشو ته د رد ځواب او په دې ټینګار او تأکید دی چې زه هیڅکله د هغو معبودانو عبادت نه کوم چې تاسو ئې دا اوس اوس په عبادت لګیا یئ.

ب: څلورم آیت دا مطلب افاده کوي چې زه د هغه معبود په عبادت لګیا نه یم چې تاسو او ستاسو پلرونو ئې عبادت کړی، دا ګمان مه کوئ چې زه د همغه خدای عبادت کوم چې تاسو پرې باور لرئ او په خاصو صفاتو ئې متصف ګڼئ! ستاسو دا ادعا او ګمان سم نه دی چې ګواکې د بتانو تر څنګ په هغه خدای هم باور لرئ چې زه ئې عبادت کوم او له دې لحاظه زمونږ تر منځ د اشتراك کومه نقطه شته او کېدی شي د روغې جوړې کوم صورت راوباسو!!

۵: که څه هم د الفاظو له مخې دا آیت درېیم آیت ته ورته دی، خو د دې لپاره چې یو ئې د دوهم آیت په مقابل کې او بل ئې د څلورم آیت په ځواب کې راغلی نو ځکه هر یو بېل مطلب افاده کوي: درېیم آیت په دې معنا ده چې نه تاسو حاضر یئ د هغه معبود عبادت وکړئ چې زه ئې عبادت کوم او همداسې لکه چې زه ستاسو د معبودانو عبادت ته چمتو نه یم. نو نه زه تاسو ته کومه طمع لرم او مه تاسو ما ته کومه طمع کوئ، خو پنځم آیت دا مطلب بیانوي چې کوم څه تاسو اې قریشو لمانځئ او په عبادت ئې لګیا یئ، هغه خدای نه دی چې زه ئې عبادت کوم، هغه ذات چې زه ئې د الله تعالی په نامه پېژنم او په عبادت ئې لګیا یم غیر له هغه خدایه دی چې تاسو ئې پېژنئ او په عبادت ئې بوخت یئ، په دې ارتباط نه د تلفیق امکان شته او نه د جوړ جاړې.

۶: زما دین ستاسو له دین سره سمون نه خوري، د دې دواړو تر منځ چې له بنسټه توپیر لري، تلفیق او روغه جوړه ممکنه نه ده، ګمان مه کوئ چې د دې دواړو تر منځ د جوړ جاړې امکان شته او کېدی شي په مشترکو وجوهاتو د تأکید له لارې او د تنازل او انعطاف په نتیجه کې شخړه له منځه یوسو، داسې نه ده، د روغې جوړې امکان نشته، که تاسو زما دین نه منئ نو په هغه صورت کې یوازې یو بدیل

په مخ کې لرو او هغه دا چې: ستاسو ئې خپل دين او زما ئې خپل دين. متأسفانه ځينو له دې آيته (لكم دينكم ولي دين) داسې معنا اخلي چې په حقيقت کې دا سوره، د دغه آيت په شمول د دې انګېرنې د رد لپاره نازله شوې. دا آيت ئې د يو ډول مسامحې او روغې جوړې وړاندیز ګڼلی، د تحمل، سازش او داسې توافق په معنا ئې اخيستی چې تاسو پر خپل دين عمل ته دوام ورکړئ او مونږ پر خپل دين عمل کولو ته پرېږدئ، د وروڼو په څېر او له اختلاف پرته به يو د بل خوا ته ژوند کوو، نه به زه ستاسو مزاحم کېږم او مه تاسو زما، پرېږدئ هر څوك د خپلې خوښې دين متابعت وکړي او هيڅوك ئې مزاخم نشي!! دا هم يو آفت دی چې ځينې پرې مبتلا شي او له يوه کلام نه د اصلي مفهوم سل په سلو کې مغاير مطلب اخلي. په داسې حال کې چې دا سوره د جدي مقاطعې اعلان دی، د هر راز جوړ جاړي د نفي اعلان، د کافرانو وړاندیزونو ته د رد ځواب او د پيغمبر عليه السلام د وينا مطابق له شرك نه د برائت اعلان دی او په داسې حال کې چې د پيغمبر عليه السلام دين له اسلام نه پرته د بل هر دين د نفي او له الله تعالى پرته د بل هر معبود د ترديد خبره کوي، خو دوی ئې د روغې جوړې يو وړاندیز ګڼي!! د دې سورې مطالب د قرآن په ګڼ شمېر نورو آيتونو کې هم ګورو لکه چې فرمايي:

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُواْ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءآؤاْ مِّنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَآءُ أَبَداً حَتَّى تُؤْمِنُواْ بِاللّهِ وَحْدَهُ الممتحنه : ۴

بې شکه چې تاسو ته په ابراهيم (عليه السلام) او د ده په ملګرو کې غوره اسوه شته، کله چې ئې خپل قوم ته وويل: له تاسو او له هغو معبودانو بې زاره يو چې تاسو ئې له الله پرته عبادت کوئ، له تاسو منکر يو، زمونږ او ستاسو ترمنځ به عداوت او دښمني د تل لپاره او تر هغه څرګنده وي چې تاسو يوازې پر يوه الله ايمان راوړئ.

النصر

د سورې معرفي

د دې سورې نوم النصر دی، چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۳ آیتونه لري، لومړی آیت ئې د فتح په صیغې او دوهم او دریم ئې د افواجاً او تواباً په هموزنو الفاظو پای ته رسېدلي. مدني سوره ده، عبدالله بن عباس رضي الله عنه فرمایي چې دا د قرآن وروستۍ سوره ده چې پر پیغمبرعلیه السلام نازله شوې. عبدالله بن عمر رضي الله عنه فرمایي چې د النصر سوره په حجة الوداع او په ایام تشریق کې نازله شوې.

عن عبیدالله بن عبدالله بن عتبة قال: قال لي ابن عباس یا ابن عتبة أتعلم آخر سورة من القرآن نزلت؟ قلت نعم "إذا جاء نصر الله والفتح" قال صدقت. رواه النسائي

له عبیدالله بن عبدالله بن عتبة رضي الله عنه روایت دی چې وایي: ابن عباس رضي الله عنه راته وویل: آیا هغه وروستۍ سوره پېژني چې پر پیغمبر علیه السلام نازله شوې؟ ورته ومې ویل: هو؛ "إذا جاء نصر الله والفتح" ده، وئې ویل: رښتیا دې وویل.

عن ابن عمر قال: أنزلت هذه السورة "إذا جاء نصر الله والفتح" على رسول الله

صلى الله عليه وسلم أوسط أيام التشريق فعرف أنه الوداع فأمر براحلته القصواء فرحلت ثم قام فخطب الناس فذكر خطبته المشهورة. رواه بيهقي و غيره

له ابن عمر رضي الله عنه روايت دی چې وئې ويل: دا سوره "إذا جاء نصر الله والفتح" د ايام تشريق په منځ کې پر رسول الله صلى الله عليه وسلم نازله شوه، نو پوه شو چې د وداع وخت دی، نو امر ئې وکړ چې قصوی نومې اوښه ئې راولي، پرې ودرېدو او خلکو ته ئې وينا وکړه او بيا ئې د ده هغه مشهوره خطبه ياده کړه.

له روایاتو داسې معلومېږي چې دا مبارکه سوره د پيغمبر عليه السلام له رحلته نږدې درې مياشتې مخکې نازله شوې.

دا سوره د الهي نصرت، وروستۍ بريا او په دين کې د خلکو ډله ډله او پراخ ننوتلو زيری ورکوي، د دې مرحلې خاص مسئوليتونه او وظايف په ګوته کوي او پيغمبر عليه السلام ته لارښوونه کوي چې په دې مرحله کې او د دغو بشارتونو د تحقق په وخت کې به څه کوي.

فتح او بريا ځينې داسې آفتونه لري چې که پرې مبتلا شوو او ځان مو تري ونه ساتو، نو د بريا عواقب به د ماتيو تر پاښلو ډېر خطرناك ومومو، د بريالو ستر ستر آفتونه دا دي:

۱- فاتحان اکثراً د غرور او تکبر په بيماری اخته کېږي، بريا او فتح د خپلو وړتياوو، ځانګړتياوو او بريالیو هڅو نتيجه ګڼي، د نورو په نسبت د لوېي احساس په کې راولاړ شي، ځان د امتيازاتو مستحق ګڼي، د غرور، لوېي او تر نورو ځان لوړ ګڼلو احساس ئې له نورو سره په چلند کې راڅرګند شي، هغه رب چې ايمان ئې پرې درلود، د مبارزې او له دښمن سره د نښتو په وخت کې ئې د ده تائيد او ملاتړ ته سترګه په لار ول اوس ئې هېر کړی، د الله تعالى د پېرزوينو په وړاندې ئې د امتنان او شکر احساس ورو ورو کمزوری او بالآخره له منځه ولاړ شي او که په خلکو ئې باور وو او په دې عقيده وو چې د خلکو له ملاتړه پرته مبارزې ته دوام

نشي ورکولی او په خپلې مبارزې کې ئې د خلکو ونډه ډېره مهمه او ضروري ګڼله او په دې باور وو چې د ولس د قربانیو، حمایت او ملاتړ په نتیجه کې مبارزه تر وروستۍ بریا پورې دوام کولی شي، خو اوس دا ټولې خبرې ترې هېرې شي، خلك هېر کړي، په کمه ستر ګه ورته ګوري اوس له خلکو دا طمع کوي چې د ده درناوی به کوي، د ده مرهون او ممنون به وي او په خپلې مبارزې کې بریا به د ده د فوق العاده او سترې ونډې نتیجه ګڼي. غرور او تکبر، فاتحان هم له الهي تائیده محروم کړي او هم د ولس له حمایته او په مستبد او مطلق العنان واکمن ئې تبدیل کړي.

۲- بریا او فتح اکثراً د دې باعث شي چې دعوتګران او مبارزان هغه اعتناء او اهتمام له لاسه ورکړي چې مخکې به ئې د ځان اصلاح او د ملګرو روزنې، دعوت او تربیې ته کاوو، له یوې خوا بریا دا احساس په دوی کې راولاړ کړي چې ځان کامل وګڼي او ګمان وکړي چې کمال ته رسېدلي او دا بریا د دوی د کمال نتیجه ده، له بلې خوا ځان جوړونه او د افرادو تربیت او روزنه چې د مبارزې یوه لازمي او ضروري برخه وه اوس هغه له پامه وغورځوي او ضرورت ئې منتفي وګڼي او له بلې خوا ئې سیاسي او اداري مصروفیتونه داسې احاطه کړي چې نه ځان ته د اعتناء او اهتمام کولو فرصت ولري او نه د نهضت فکري او دعوتي چارو ته. بالآخره کار هغه ځای ته ورسېږي چې ټولو هغو عواملو ته پاملرنه او اعتناء له منځه ولاړه شي چې نهضت ته ئې پر دښمنانو بریا او برلاسي ورپه برخه کړه، خلك ئې د هغه په خوا کې راغونډ کړل، له الهي تائید او ملاتړه ئې برخمن کړ، فتح او بریا ئې ورپه برخه کړه. دا ټول هېر او له پامه وغورځولی شي.

۳- بریا په خپله معیار او ملاك شي او فاتحان د خپلو مبارزاتو د دوران هر کار په دې دلیل (ښه) او (سم) ګڼي چې دوی ئې بریا ته ورسول او فتحه ئې ورپه برخه کړه او د دوی په کامیابیۍ کې ئې ونډه درلوده!! د مبارزې د دوران ډېر بد، ناروا او حرام کارونه هم ورته ښه ښکاره شي.

۴- له نهضت سره د خلکو پیوستون هم خپل مخکنی طبیعي بهیر له لاسه ورکړي او د هغې فضا او شرایطو تر اغېز لاندې راشي چې بریا رامنځ ته کړي،

مخکې به افراد یوازې یوازې، تدریجي، له غور او دقت نه وروسته او له نورو سره د نهضت له مقایسې او په ښه والي او غوره والي ئې له پوهېدو وروسته له نهضت سره یوځای کېدل، له پوهې وروسته او مصممانه به راتلل، راتګ به ئې یو سنجول شوی انتخاب وو، د قربانۍ له عزم او ارادې سره به ئې د کاروان ملګرتیا کوله، په دې به پوهېدل چې له نهضت سره ئې پیوستون خطرونه لري، له ګوابنونو سره ئې مخامخ کوي، د دې غوښتنه تر پې کوي چې د شر او فساد له مسلطو ځواکونو سره به تصادم او ټکر ته تیار وي، د راتلو په وخت کې به ئې د زندان تورې خونې، زنځیرونه، زیندې، زولنې، هجرتونه، پرهارونه، شهادتونه، ګوابنونه او د کړاوونو خطرناك مناظر سترګو ته ودرېدل، خو دا ټول به ئې ومنل، تعهد به ئې وکړ او د نورو مبارزینو په څنګ کې به ودرېدو، خو اوس او د بریا او فتحې له تحقق نه وروسته او د خطرونو او ګوابنونو له پای ته رسېدو وروسته، خلك ډله ډله راځي، فوځ فوځ له کاروان سره یو ځای کېږي، د دې لپاره نه چې په حقیقت پوه شوي او د نوې دین حقانیت ورته ثابت شوی، بلکې د امتیازاتو د لاس ته راوړو په طمع راځي، داسې نه ده چې د راتلو په وخت کې ئې له ځان سره پتېلې وي چې د دین لپاره به قرباني ورکوي او کړاوونه به ګالي، بلکې په دې هیله راځي چې نهضت به تل بریالی او برلاسی وي او دی به ئې په خوا کې خپلو موخو او غرضونو ته رسېږي!! څوك چې د بري په وخت کې ډله ډله راغلي که دښمن غالب شي نو ډله ډله به له نهضت نه وځي او له دښمن سره به یوځای کېږي. که د دغو خلکو روزنې او تربیې ته جدي پاملرنه ونه شي؛ نهضت ته به سخت تاوان رسوي او له نه حل کېدونکو ستونزو سره به ئې مخامخ کوي.

تاریخ په دې شهادت ورکوي چې اکثر نهضتونه له بریا وروسته له تباهۍ سره مخامخ شوي، د مبارزې په جریان کې بریالي او موفق وو، د مبارزې ستونزې ئې ګاللې، په ابتلاءاتو کې صابر او ثابت قدمه وو، له ګوابنونو نه وېرېدل او فشارونو ته نه تسلیمېدل، ګوابنونو، محاصرو او کړاوونو نشو کولی چې له خپلې لارې ئې منحرف او د دښمن په وړاندې ئې او له خپلو اصولو او تګلارو تنازل او انحراف ته

اړ کړي، خو د بريا او فتحې د خطرناکو آفتونو په وړاندې په ثبات او مقاومت نه دي موفق شوي،د بريا په آزموينې او ابتلاء کې پاتې راغلي او ماتې ئې خوړلې. لکه چې عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه چې فرمايي: ابتلينا بالضراء فصبرنا و ابتلينا بالسراء فلم نصبر: په کړاوونو وآزمويل شوو نو صبر مو وکړ او په سوکالي وآزمويل شوو خو صبر مو ونشو کړی.

د دې مبارکې سورې په مختصر، موجز او جامع الفاظو کې دغو ټولو آفتونو ته اشاره شوې او له دې نه د ځان ساتلو لارښوونې په کې راغلې.

بسم الله الرحمن الرحيم

«ł $Çƒß ’Î šc qœ¢ß© ¨ $Y9$M#‘r ÇÈ ®Gÿ®r «ł $ê©R ä$_ #Œ]

ÇÌÈ $R®? b¼Ÿ2 ½µR] µÿýGÖ$r 7 Îf Ÿ‰ðt2 ©Îm ù ÇÈ ¼[#q©

۱- هغه وخت چې راشي الهي بريا او فتح. ۲- او خلك وګورې چې ننوځي به فوځ فوځ د خداى په دين کې. ۳- نو لګيا شه د خپل رب په ثناء، او تړې وغواړه بخښنه، بې شکه چې هغه دى د توبې ښه قبلوونکى.

دا آيتونه څو اساسي مطالب افاده کوي:

۱- ډاډه اوسه چې الهي نصرت راروان دى، پر دښمن به ستا بريا تحقق مومي، خلك به ستاسو بريا او فتحې ته په پام سره ډله ډله د الله په دين کې ننوځي، تر اوسه عام ولس د نهضت له ليکو سره په پيوستون کې محتاط وو، له دې وړې چې داسې نه نهضت له ماتې سره مخامخ شي، دښمن پرې غالب شي، زړه نا زړه او متردد ول او له پاڅلې ئې وړه درلوده، د دوى له منځه يوازې محدود شمېر با همته، زړه ورو او مصممو خلکو ايمان راوړ، له ګوابنونو ونه وړېدل او له کاروان

سره یوځای شول، خو اوس او د بریاوو له لیدو او د خطر له منتفي کېدو وروسته به په پراخه پیمانه او فوځ فوځ له نهضت سره یو ځای کېږي او تعهد به کوي.

۲- د فتحې او بري په رارسېدو سره د خپل رب ستاینه وکړه، دا د الله تعالی پېرزوینه وګڼه، د دې پېرزوینې په پاس باید د ده په ستاینې لګیا شې، ستا په ځېرې، خبرو، حرکاتو او سکناتو کې باید دا احساس څرګند وي چې ته دا بریا د الله تعالی پېرزوینه ګڼې نه د خپل درایت، تدبر او هلو ځلو نتیجه، ځان د ستاینې او توصیف وړ او مستحق نه شمېرې، له نورو دا تقاضاء نه لرې چې تا وستایي او ستا ونډه د دې بریا په ترلاسه کولو کې اساسي او ستره وګڼي او په دې توګه ستا د احسان مرهون او پوروړی وي!! او ستا پر لوېي او عظمت اعتراف وکړي!! بلکې باید د الهي احسان مرهون وې او یوازې الله تعالی د ستاینې وړ وشمېرې. دا لارښوونه فاتحان له غرور، تکبر، ځان ښودنې او تر نورو ځان لوړ ګڼلو ژغوري، چې دا ټول د بري د مرحلې آفتونه دي، دغه آفتونه دي چې په استبداد او مطلق العناني منتج کېږي، له زعیم او قائد نه مغرور واکمن جوړوي او له متابعینو نه ئې متملق او چاپلوس غلامان. نه ګورئ د داسې فاتح زعماوو او مشرانو په ستاینو څومره مصارف کېږي؟! پر مجسمو، تصویرونو، مرقدونو ئې، پر هغو فیلمونو او کتابونو چې د دوی د ستاینې په غرض بازار ته راوځي او منتشر کېږي، هومره مصارف کېږي چې انسان په حیرت کې اچوي!! او دا په داسې حال کې چې اصلي فاتحان (خلك) نه یوازې د انقلاب له ثمراتو بې برخې دي، د هغې ونې مېوې ئې لا نه دي څکلې چې په خپلو وینو ئې خړوبه کړې!! بلکې کړاوونه ګالي، تحقیرونه او اهانتونه زغمي، د واکمنانو په وړاندې سر ټیټولو ته اړ کېږي او له خپلو قربانیو سره سره بیا هم د واکمنانو د اقتدار د دوام لپاره مزید قربانیو ته بلل کېږي. د واکمنانو او د دوی ژوند سره مقایسه کېدی نشي!!

۳- له بري وروسته په دې مکلف یې چې د مبارزې د وخت ضعفونه، کمزورۍ، قصور، کمی او اشتباهات راپه یاد کړې،او له الله تعالی ئې بخښنه وغواړې او د هغو کسانو په څېر نه شې چې د قدرت نېشه ئې مست کړي، خدای هېر کړي، خپل

سوابق د اشتباهاتو په شمول ملمع او ښاپسته کړي، تل ئې د خلکو په مخ کې ږدي او له دوی نه د ستاینې، تحسین او تمجید غوښتنه کوي او حتی کار ئې هغه ځای ته ورسېږي چې خپل صریح او څرګند قصور او اشتباهات هم توجیه کوي، ترې دفاع کوي، له خپلې خطا نه صواب جوړوي. او پام چې د هغو فاتحانو په څېر هم نه شې چې له بري وروسته خپل ټول سوابق، شعارونه، ژمنې، له الله تعالی او له خپلو ملګرو او خپل ولس سره تعهدات هېر کړي، سراسر بدل شي، په خپل مسیر او تګلارې کې تغییر راولي، ګمان کوي چې کمال مقصود ته رسېدلی، ټولې پوړې ئې پلې کړې، وروستۍ لوړې پوړې ته رسېدلی، له دې آخوا داسې پړاو نه دی پاتې چې ځان ورورسوي، نه د مزید ځان جوړولو کوم پړاو پاتې دی، نه داسې کومه اشتباه لري چې تصحیح ئې کړي او نه داسې ګناه چې بخښنه ئې وغواړي!! آیا پوهېږې چې د الله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم، دا تر ټولو کامل او غوره انسان، دا د هدایت ځلانده مشعل، دا تر ټولو ستر مصلح، مجاهد او مبارز، دا تر ټولو محتاط او پرهېزګار عابد، هغه شخصیت چې تاریخ ئې بل نظیر نه شي لیدلی، همدا شخصیت د خپل ژوند په پای کې او هغه وخت چې له ده او د ده د دعوت د بریا په اړه د الله تعالی وعدې تر سره شوې، الله تعالی خپل نصرت او تائید د ده په حال شامل کړ، ستره او تاریخي بریا ئې په برخه شوه، تر ټولو لوی امت، تر ټولو ستر او پراخ ملك، تر ټولو پیاوړی او ځواکمن فوځ ئې جوړ کړ، داسې چې د هغه وخت دوه سترې سترې امپراطورۍ د دې فوځ په لاس فتحه شوې، دا شخصیت په دغه وخت کې د الله تعالی په ستاینې او مغفرت غوښتلو داسې مصروف وو چې ټولو به په حیرت سره پوښتنه کوله: یا رسول الله!! دا ولې په دغو ورځو کې تر مخکې زیات، په ناسته ولاړه، تګ راتګ او په هر حالت کې تا په تسبیح، تحمید او استغفار کې مشغول ګورو؟ مګر الله تعالی تا ته ټول مخکني او وروستني ګناهونه نه دي بخښلي؟ په ځواب کې به ئې فرمایل: مأمور شوی یم چې له بریا وروسته الله تعالی ته تسبیح او تحمید ووایم او مغفرت وغواړم!

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه روایت کوي چې د دغې سورې له نزوله

وروسته پیغمبرعلیه السلام به تل دا تسبیحات زمزمه کول:

سبحانك اللهم و بحمدك، اللهم اغفرلی، سبحانك اللهم ربنا و بحمدك، اللهم اغفرلی، انك انت التواب الغفور. رواه احمد

پاکي ده تا لره بارئ خدایه ! او له ستاینو سره دې، اې ربه ! ما ته ئې وبخښه، پاکي ده تا لره بارئ خدایه، زمونږ ربه! او له ستاینو سره دې، ما ته ئې وبخښه، بې شکه چې ته بخښونکی توبه قبلوونکی یې.

دا ولې له ګناه معصوم پیغمبر دومره او داسې پرله پسې مغفرت غواړي او تر هر وخت زیات د خپل ژوند په پای کې؟! د دې دلیل دا دی: انسان چې هر څومره خپل ځان او خپل ضعف او قصور ته متوجه کېږي، الله تعالی ښه پېژني او د ده د کمال د صفتونو په هکله ئې معرفت ارتقا مومي او هغه اوږد واټن ته متوجه کېږي چې د ده او کمال مطلق ترمنځ پروت دی، د قصور او کموالي احساس په کې وده کوي، داسې انګېري چې په پښو کې ئې د دې اوږدې فاصلې د پلې کولو توان نشته، وزرونه ئې تر دې ډېر کمزوري دي چې هغو لوړو لوړو څوکو ته ئې ورسوي، هره شېبه چې پرې تېرېږي او څو ګامه مخکې درومي ګمان کوي چې کولی ئې شو په دې موده کې تر دې زیاته فاصله ووهي او تر دې لازیات مخکې تللی وی، ولې شا ته پاتې شوی، ولې نورهم لوړ نه دی تللی، ولې ژر ونه رسېدو، دا ورته قصور او کمی معلومېږي، غواړي په استغفار سره ئې جبران کړي.

۴- باید تل، مخصوصاً د مأموریت په پای کې او د بریا او فتحې له تحققه وروسته، له خپل بخښونکي رب نه بخښنه وغواړي، تر څو ستا کمی، قصور، اشتباهات او خطاګاني دروبخښي، هیڅکله دې دا په خیال کې ونه ګرځي چې خپل مأموریت دې سم ترسره کړی او خپل مسئولیتونه او وظایف دې په مکمله توګه ادا کړي، که دې هرڅومره ستر ستر او ارزښمند خدمات ترسره کړي وي، زیاتې قربانۍ دې ورکړې وي، د خپلو ایماني دندو په ترسره کولو کې دې ډېرې ستونزې او کړاوونه ګاللي وي، په اخلاص او صداقت سره او په مسلسل او ستړیا نه منونکې توګه دې د خپل رب عبادت کړی وي، هر ګام دې په ډېر دقت پورته کړی وي او تل

دې دې ته پام وو چې لمن دې په ګناه ونه لړل شي او يو انچ ښې او کينې لاس ته منحرف نشې، له دې ټولو سره سره بايد داسې احساس کړې چې شا ته پاتې يې، خپل مأموريت دې هغسې نه دی ترسره کړی چې درسره ورې وو او خپل مسئوليتونه دې په سمه توګه نه دي ادا کړي. که پيغمبرعليه السلام له هغه لورې مقام سره په دې مکلف کېږي چې بخښنه وغواړي نو ته څه کاره ئې او د هغه په پرتله دې څه کړي؟!!

توبه قبلوونکي رب تل د توبې دروازه پرانستې پرېښې، هر څوك چې د ده لوري ته رجوع وکړي، وبه ګوري چې الله تعالى هم د ده لوري ته ورنږدې شوی، ستا د هر وار توجه په مقابل کې څو څو ځله تا ته توجه کوي، ته يو ګام د ده لوري ته ورنږدې کېږې او هغه دوه ګامه درته رانږدې شوی، ته په ورو ورو ګامونو د ده خوا ته وردرومې خو هغه په هروله او سريع ګامونو ستا خوا ته رانږدې کېږي.

اللهب

د سورې معرفي

د دې سورې نوم اللهب (د اور لمبه) دی، ۵ آیتونه لري، د څلورو لومړیو آیتونو فواصل ئې د تب، کسب، لهب او حطب هموزنه صیغې دي او پنځم ئې د مسد په صیغې پای ته رسېدلی، چې که څه هم توري ئې له مخکنیو توپیر لري خو غږ ئې ورسره یو شانته دی او د سورې د غږ لپاره موزون او مناسب توقف دی. دا هم مکي سوره ده، د سورې له متنه معلومېږي چې د دې سورې د نزول په وخت کې د قریشو سردارانو، په ځانګړې توګه ابولهب او ښځه ئې د شرارت او فتنو راولاړولو لپاره ملا تړلې وه، په زړونو کې ئې د حقد او کینې اورونه بل وو، د پیغمبر علیه السلام په خلاف ئې خلك راپاروول، ورځ په ورځ د دعوت د لمنې پراخېدا او د ولس پراخ پیوستون د دوی عداوت او دښمني لازیاتوله، یوه به ئې د فتنو اورونه بلول او بل به ئې لمن ورته وهله او په دې اور به ئې تېل شیندل، یوه به د خلکو کرکه او کینه راپاروله او بل به ئې مسلمان شوي ځوروله.

ابولهب د عبدالمطلب زوی او د پیغمبرعلیه السلام سکه تره، چې د پیغمبر علیه السلام له بعثته مخکې د ده دوه ګراني لونې د ابولهب د دوو زامنو عتبه او

عتيبه په نکاح شوې وې، له بعثته وروسته د شرير او ظالم ابولهب دښمني له پيغمبرعليه السلام سره هغه ځای ته ورسېده چې خپلو زامنو ته ئې وويل: تر هغه ستاسو د مخ ليدنه پر ما حرامه چې د محمد (عليه السلام) لونې ته مو طلاق نه وي ورکړی. دواړو جاهلو انسانانو د خپل حسود او متعصب پلار په وينا بې مروتي وکړه او د پيغمبر عليه السلام لونې ته ئې طلاق ورکړ. د پيغمبر عليه السلام له قبيلې، بنی هاشم نه يوازې ابولهب هغه څوک وو چې د ده له دښمنانو سره يو ځای شو او د خپلوی په حکم ئې هم د دښمنانو په وړاندې د ده حمايت او مرسته ونکړه، برعکس د ده ترټولو بد او کينه کښ دښمن شو او نور ئې دښمنی ته راپارول، د قبيلې نورو خلکو که پر پيغمبر عليه السلام ايمان نه وو راوړی خو له دښمن سره د ده په خلاف يو ځای کېدا ئې د مروت او مېړانې خلاف او د قومي غيرت او عصبيت مغاير کار ګانې. خو ابولهب دغه قومي عنعنه تر پښو لاندې کړه، مروت او مېړانې ته ئې شا کړه، له دښمنانو سره ملګری شو او د فتنو راولاړولو او د ولس د کرکې او غصې راپاروولو لپاره ئې ملا وترله!!

عبدالله بن عباس رضي الله عنه روايت کوي: کله چې پيغمبرعليه السلام په دې مأمور شو چې خپل دعوت څرګند کړي او ترټولو د مخه خپل نږدې اقارب او خپلوان د کفر او شرک له پاېلو ووېروي، نو سبا ئې د صفا غونډی ته وخوت، پرې ودرېدو او په جګ غږ ئې وويل: يا صباحاه!! د سحار پر مهال دا چيغه په عربو کې د هغه چا چيغه ګڼل کېده چې د شپې په تيارو کې ئې دښمن ليدلی چې پر قبيلې د برېد لپاره راروان دی، قوم ته به ئې د کوم خطر خبرداری ورکاوو، د دې غږ په اورېدو سره ټولو له يوه بله پوښتنه کوله چې دا د چا غږ دی، وئې ويل: دا د محمد (عليه السلام) غږ، ټول د صفا غونډی په لمنه کې د ده خوا ته راغونډ شول او د پيغمبر عليه السلام د وينا اورېدو ته غوږ شول، پيغمبرعليه السلام هره قبيله په خپل خپل نامه ياده کړه او وئې فرمايل: اې هاشم زيو! اې عبدالمطلب زيو! اې فهر زيو! اې د فلان، فلان او فلان زامنو ... که تاسو ته ووايم چې د دې غره ترشا دښمن درته راغونډ شوی او پر تاسو د برېد اراده لري، آيا زما په خبرې باور کوئ؟ وئې

ویل: هو؛ ځکه له تا مو هیڅکله درواغ نه دي اورېدلي! پیغمبر علیه السلام وفرمایل: نو زه تاسو ته له نږدې راتلونکي عذابه خبرداری درکوم. له دې د مخه چې پیغمبر علیه السلام خپلې خبرې پای ته ورسوي، ابولهب پورته شو او د خلکو له منځه ئې پرې ناري کړې او وئې ویل: تباً لك الهذا جمعتنا؟! تباه شې، آیا د دغې خبرې لپاره دې راغوندې کړو؟ په یوه روایت کې دا هم راځي چې یوې تیږې ته ئې لاس کړ تر څو خپله کرکه او غصه ښه څرګنده کړي.

ابن زید رضي الله عنه روایت کوي چې یوه ورځ ابولهب له پیغمبرعلیه السلام نه وپوښتل: که ستا دین قبول کړم څه امتیاز به ترلاسه کوم؟ پیغمبرعلیه السلام ورته وفرمایل: همغه چې نور مؤمنان ئې ترلاسه کوي! ابولهب وویل: یعني له نورو به هیڅ امتیاز نه لرم؟! پیغمبرعلیه السلام وفرمایل: څه تر دې زیات غواړې؟! ابولهب غصه شو او وئې ویل: تباً لهذا الدین تباً ان اکون وهؤلاء سواء : خاورې د دې دین پر سر، تباه دې شي، چې ما او دا خلك برابر ګڼي!! ابولهب د پیغمبر علیه السلام په ګاونډ کې اوسېدو، تل به ئې هغه اذیت کاوو، د حج په موسم کې به چې کله پیغمبر علیه السلام د کوم کاروان خوا ته ورغی او هغوی به ئې د الله دین ته رابلل نو ابولهب به تر شا پسې ورغی او د کاروان خلکو ته به ئې وویل: د دې په خبرو باور مه کوئ، ده له پلرني دینه بغاوت کړی، دروغ وایي، غواړي تاسو بې لارې کړي او له خپلو اصلي معبودانو لات او عزی مو منع کړي.

کله چې قریشو د بني هاشم او بني عبدالمطلب قبیلو په ضد د دې لپاره د مقاطعې او له دوی سره د پېر پلور او راکړې ورکړې نه کولو اعلان وکړ چې دوی د پیغمبرعلیه السلام له حمایې لاس وانخیست؛ او دواړه قبیلې ئې په شعب ابي طالب کې په محاصرې کې ونیول، ابولهب له خپلې قبیلې او خپلوانو سره اړیکې وشلولې او د قریشو له کفارو سره ملګری شو او پدې محاصرې کې ئې د قوم په ضد د دوی مرسته وکړه. دا محاصره د بعثت په اووم کال پیل شوه او درې کاله ئې دوام وکړ او بني هاشم او بني عبدالمطلب ئې له داسې سخت حالت، لوږې او فقر سره مخامخ کړل چې زغمل ئې ورته ډېر ګران وو، د دغې شدیدې محاصرې په

دوران کې د ابولهب کار دا وو چې کله به کومه قافله د خوراکي توکيو د پلورلو لپاره مکې ته راغله، نو ابو لهب به ورغی او ورته وبه ئې ويل: که د شعب ابي طالب له محاصره شوې وادي څخه څوک د څه اخيستلو لپاره درته راغی معامله ورسره مه کوئ، د خپل جنس بيه لوړه وښيئ، څه چې مو خرڅ نه کړی شو ټول د بازار په نرخ زه درنه اخلم.

د ابولهب شرارتونو، عداوتونو او د پيغمبر عليه السلام په ضد د ولس راپارولو ته په پام سره دا سوره د ده او د ده د مېرمنې په هکله نازله شوې، د دوی دواړو د شنيع عملونو د غندنې لپاره د يوې مستقلې سورې نازلېدل ښيي چې دوی د پيغمبر عليه السلام په ضد مخالفت او دښمنۍ کې تر ټولو زياته ونډه درلوده.

بسم الله الرحمن الرحيم

ÇìÈ = ¡ Ÿ2 $Br ½ÆB ç½ã Á_ô& $B ÇìÈ ¡=?r 5=g9 'Î& ‡‰ƒ Ñ7?

$dÏ‰«Å 'Î ÇÍÈ É Üs¾$'!$Bm ½ç¾•B¾r ÇìÈ 5=l; N#Œ #Y$R 4?Á«™

ÇÎÈ‰¡B `Ï@Ñm

۱- مات شه دواړه لاسه د ابولهب او تباه دې وي.۲- نه دې مال ترې دفاع وکړي او نه لاس ته راوړنې.۳- ژر به ننوځي د لمبو خاوند يوه اور کې. ۴- او هم ښځه ئې، دا د خاشاک وړونکې. ۵- په غاړه کې ئې مزی د مسد.

۱.دا ښېرا يا د ابولهب د هغې خبرې ځواب دی چې د پيغمبرعليه السلام د بلنې په وړاندې ئې کړې وه او يا د فتنو او شرارتونو په راولاړولو کې د ده اوږد لاس ته په پام سره د دې پابلې مستحق ګڼل شوی. دا لاسونه چې د فتنو اورونه

بلوي او د حقپالو په ضد د جاهل او ناپوه قوم عصبيتونه، کرکه او دښمني راپاروي د ماتېدو وړ دي، دا اور بلوونکي لاسونه دې مات وي، د هغه ابولهب لاسونه دې فلج شي چې د حق په ضد د عداوتونو او مخالفتونو په راپارولو کې شپه ورځ مصروف دی، د ابولهب اصلي نوم عبدالعزی دی، خو په دې خاطر د ابولهب (د لمبو پلار) په نامه یاد او مشهور شو چې د فتنو اورونه ئې بلول، همداراز لکه ابوجهل چې د خپل جهل او جاهلانه عصبیت په وجه په دې نامه یاد او مشهور شو. د مفتن او شریر ابولهب ټولې هغه هڅې به هدر او شنډې شي او ده ته به تباهي او هلاکت له ځان سره راوړي چې د حق په ضد ئې روانې کړې.

۲- د ابولهب د مخالفت او عداوت اصلي وجه د ده مال، دولت او وجاهت وو، بدایان او مترفین تل او د زمانې په هر پراو کې د پیغمبرانو علیهم السلام له دعوت سره مخالفت ته ملا تړي، مستکبرین تل د مصلحینو جنګ ته راوځي، دوی د پیغمبرانو علیهم السلام دعوت د خپل مال او اقتدار لپاره جدي ګواښ ګڼي، ابوجهل د پیغمبر علیه السلام د امت فرعون وو او ابولهب ئې قارون، یو ئې د مکې واکمن وو او بل ئې شتمن، د ابولهب معامله له پیغمبرعلیه السلام سره داسې وه لکه د آذر معامله له ابراهیم علیه السلام سره.

کوم ترکیب چې په دې آیت کې کارول شوی څو مطالب تړې اخیستل کېدی شي:

الف: مال او لاس ته راوړنې به ئې څه تړې دفع کړي؟

ب: مال او لاس ته راوړنې به ئې د ده هیڅ درد دوا نکړي او هیڅ څه به تړې دفع نکړی شي.

ج: مال او لاس ته راوړنې دې ده ته هیڅ ګټه ونه رسوي او هیڅ شر او ضرر دې تړې دفع نکړي.

۳- حتماً او ژر به په داسې اور کې ولوېږي چې لمبې به تړې پورته کېږي، د هغه اور مناسبه او ورته سزا چې ده په خپلو ناولو لاسونو بل کړی وو، د ده د زړه د کینې، حسادت او دښمنۍ اور ته ورته، په هغه اور کې به په خپله ستي شي چې دی

ورته لمن وهي.

۴- او مېرمن ئې هم، هغه ښځه چې د فتنو په راولاړولو کې ئې د ده مرسته او ملګرتیا کوله، په هغه اور به ئې خاشاك اچول چې ابولهب بل کړی وو، د ده په تنور کې به ئې خس او خاشاك اچول تر څو ئې لمبې لاتېزې شي، دا د فتنې آله، د ولس د احساساتو، غصې او دښمنۍ په راپارولو کې د ابولهب ملاتړې، دواړه به یوځای او په ورته اور کې لوېږي.

۵- دا مفتنه ښځه، د شرارت وسیله، د فتنو اور ته خس راوړونکې او دا د فتنو په راولاړولو کې د خپل شریر مېړه ملګرې به په داسې حال کې د دوزخ په اور کې لوېږي چې په غاړې کې به ئې مضبوطه رسۍ راتاو وي، دې خپل ښځینه خصلت له لاسه ورکړی وو، هغه عاطفه او ترحم ئې خپل شوې وه چې د ښځو ګانې شمېرل کېږي، دا د ښځو ذاتي خصوصیت او د مورولۍ صفت په دې بې رحمې ښځې کې خپل شوی وو او په ځای ئې داسې رسۍ ځان ته ګانې کړې او په خپلې غاړې کې ګرځوي چې د فتنو اور ته خاشاك پرې راوړي، په دې فخر کوي، نو خود به په داسې حالت کې دوزخ ته ننوځي چې مضبوطه رسۍ به ئې په غاړې کې راتاو وي.

دې ویلي وو: په لات او عزی قسم چې زه به د خپلې غاړې ټوله ګانې پلورم او پیسې به ئې د محمد (علیه السلام) په مخالفت کې مصرفوم. د دغه قسم په ځواب کې ویل شوي: د جهنم په لمبه ناك اور کې به په داسې حال کې پرېوځي چې ټینګه رسۍ به ئې په غاړه کې وي.

ځینې وایي چې د ابو لهب ښځې به له صحرا اغزي راوړل او په شپه کې به ئې د پیغمبر علیه السلام د کور مخې ته شیندل او په دې سره به ئې د خپل زړه کینه سړوله. خو کېدی شي دا د هغو خلکو تعبیر وي چې د داسې الفاظو د مجازي معنا په ځای حتماً د هغه حقیقي معنا رااخلي او خاص ذهن ئې دا نشي منلی چې په ځینو مواردو کې کېدی شي د الفاظو مجازي معنا مراد وي نه اصلي. چې په قرآن کې د دې ډېر زیات مثالونه شته.

الاخلاص

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الاخلاص سوچه والی دی، چې نه یوازې د سورې نوم دی بلکې د محتوی لپاره ئې عنوان هم دی ۴ آیتونه لري، د آیتونو فواصل ئې د احد، صمد، یولد او احد هموزنه صیغې دي، په مکه کې نازله شوې که څه هم ځینې ئې مدني ګڼي، د دې ترڅنګ چې ډېر روایات ئې مکي ګڼي د سورې متن، د بحث موضوع ئې او د بیان اسلوب ئې ښیي چې دا هم مکي سوره ده.

د دې موجزې، ښاېسته او لنډې سورې په څلورو لنډو لنډو او جامع آیتونو کې د توحید اساسي مباني او بنسټیز اصول په داسې بڼې کې بیان شوي چې د توحید ټول پراخ او ژور ابعاد احتوا کوي. په توحید کې اخلاص او له هر ډول شرک ئې منزه او سوچه ساتل توضیح کوي. که څوك وغواړي چې پر یوازنی معبود الله تعالی ایمان تر ټولو په لنډ او ښاېسته کلام کې بیان کړي او د توحید ټول پراخ ابعاد، په ډېره دقیقه توګه او په څو لنډو جملو کې توضیح کړي نو باید دغه سوره تلاوت کړي. د قرآن درېیمه برخه د توحید په اړه بحثونو احتوا کړې او ټول هغه

مطالب چې د توحید په هکله په قرآن کې راغلي د دغې مبارکې سورې په دغو موجز او لنډو آیتونو کې ځای شوي. څوک چې دا سوره تلاوت کړي، داسې ده لکه چې د قرآن درېیمه برخه ئې تلاوت کړې وي. که وغواړو چې د توحید مبحث تر څلورو عنوانونو لاندې وڅېړو او د قرآن ټول هغه آیتونه چې د توحید په اړه بحث کوي تر دغو څلورو عنوانونو لاندې تنظیم کړو؛ نو باید د دې سورې دغه څلور آیتونه څلور عنوانونه کړو. او د توحید مربوط آیتونه ئې په شرح او تفصیل کې راوړو.

د دې سورې آیتونه او د الفاظو ترکیب ئې انسان ته دا انتباه ورکوي چې په حقیقت کې دا سوره د الله تعالی په هکله پوښتنو ته د ځواب په ځېر نازله شوې، په دې اړه متعدد روایات لرو چې د مکې مشرکینو او د مدینې اهل کتابو له پیغمبرعلیه السلام نه پوښتلي چې هغه خدای څوک دی چې مونږ ورته رابولې؟ څه صفات لري؟ ته وایې چې فرشتې له نور، انسان له خټې او پېریان د اور له بې دوده لمبې او آسمان له دوده ... پیدا شوي، ... مونږ ته ووایه چې ستا خدای له څه پیدا شوی؟ پیغمبرعلیه السلام تر هغه ځواب نه دی ورکړی چې دا سوره نازله شوه.

په دې سوره کې د الله تعالی پنځه صفات ښودل شوي: الله یو دی، صمد دی، نه ئې زېږولي او نه زېږېدلی، نه ئې کوم سیال او کفو شته. یعنی الله تعالی له ډېرو معبودانو یو نه بلکې یوازنی معبود دی، د ده ترڅنګ بل معبود نشته، هیڅ شریك نه لري، هیڅوك په الوهیت او ربوبیت کې له ده سره مه شریکوئ، الله تعالی صمد ، بې نیازه او کامل دی، په هیڅ څه کې بل ته اړ او محتاج نه دی، هره هغه انګېرنه او تصور چې الله تعالی ته د نقص، عیب، احتیاج، ضعف او کمي نسبت وکړي، یو ناسم او غلط تصوردی، الله تعالی کمال مطلق دی، له هره پلوه کامل دی، الله تعالی خالق دی، له مخلوق سره ئې مه تشبیه کوئ، مخلوق د خپلې بقاء لپاره زېږولو ته اړ دی، که دا نه وي نسل ئې له منځه ځي، مخلوق له بله زېږي، بل ئې پیدا کوي، په خپل پیدابښت کې پیدا کوونکي او خالق ته اړ او محتاج وي، د الله تعالی په هکله به د هغو معیارونو له مخې قضاوت نه کوئ چې د مخلوق په هکله

صدق کوي، زېږول او زېږېدل د مخلوق خصوصیت دی، مخلوق د خپلې بقاء لپاره دې خصوصیت ته محتاج دی، نیازمند خدای؛ الله نه بلکې د الله تعالی په هکله یو ناقص تصور دی.

د خدای پالنې یو خطرناك آفت دا دی چې ځینې خپل ځان او ځینې خپل مذهبي مشران، خدای ته داسې منسوبوي چې ګواکې د ده د خاصې کورنۍ غړي وي، د ځان او الله تعالی ترمنځ د خاصې او ځانګړې رابطې ادعا کوي، ځان تر نورو انسانانو لوړ او خدای ته نږدې ګڼي، نه د خپل عمل او عقیدې پر بنسټ؛ بلکې په قومي او نسبي لحاظ، ځان د الله تعالی نږدې دوستان او حتی خپلوان او د کورنۍ غړي شمېري، الله یوازې د ځان او په خپلې کورنۍ پورې مربوط ګڼي، له خپلو مذهبي مشرانو د خدای ځای ناستي جوړ کړي، حتی هغه خدای ترې جوړ کړي چې له آسمانه راکوز شوی، یا یو له هغو خدایانو چې ځمکې ته راغلی، ګمان کوي چې دی د خدای شریك دی، په ځینو خدایي چارو کې د تصرف واك او صلاحیت ورکړی شوی، کولی شي د الله تعالی په ځېر زمونږ نیازمندیو ته ځواب ووایي، زمونږ دعاګانې اجابت کړي، مشکلات مو رفع کړي، بیماریې مو علاج کړي، هغه زمونږ او الله تعالی ترمنځ واسطه ده، زمونږ په قوم کې د ده بعثت په دې معنا ده چې الله تعالی له مونږ سره خاصه رابطه لري. دا آفت باعث شي چې تل د (دینداارانو) او (خدای پالونکو) په لیکو کې داسې ټګماران راپیدا شي چې له دین نه ځان ته دکان جوړ کړي، دین د یوه داسې غولوونکي دام په حیث کاروي چې ساده زړي او بې عقله خلك په کې ښکار کوي، دین ئې حرفه شي، ځان د خدای او خلکو ترمنځ واسطه ګڼي، د خدای په نامه له خلکو شکرانې او نذرانې ترلاسه کوي او په خپل جیب کې ئې اچوي، د خلکو له خولو او تڼاکو تغذیه کېږي، خو له دې سره سره ځان تر خلکو اوچت ګڼي، خلك باید د خدای لپاره د دوی په پښو کې ولوېږي او د دوی لاس پښې ښکل کړي!! د دې لپاره چې د دې خبیث بوټي جړې وایستی شي او دا د ګنده اوبو ډنډ وچ شي، دا بیمار ذهنیت ختم شي او هغه حرفوي دینداران او ټګمار او غولوونکي مذهبي مشران خلع سلاح شي، توطئې ئې شنډې او نور ونتوانېدی

شي چې ساده خلك دوكه كړي، دا سوره خلكو ته وايي: الله تعالى د ټولو پيدا كوونكى او پالونكى دى، نه ئې زوى شته او نه نسب، ټول انسانان د الله تعالى عيال دي، له هيڅا سره ځانګړې او خاصه نسبي اړيكه نه لري. كه تاسو د بايبل كتاب ولولئ، وبه ګورئ چې هلته خداى د يهودانو د پلار په توګه معرفي شوى او يهودان د خداى د خاصې كورنۍ غړي، يهودي حق نه لري له يهودي پرته له بل سره نكاح وكړي، خداى په دې كار سخت غصه كېږي، دا ځكه چې نور انسانان د خداى د كورنۍ له غړو سره كفو او سيال نه دي او نكاح ئې ورسره جائزه نه ده، خداى تل د يهودانو په منځ كې اوسي، يهودانو ته خداى امر كوي چې نور قومونه يوازې په هغه صورت كې د ژوند حق لري چې د يهودانو غلامۍ ته سر ټيټ كړي، په كومې سيمې چې يهودان برید وكړي، نو ټول به وژل كېږي، مګر هغه چې له يهودانو سره ئې مرسته كړې وي، د يوه داسې ښار نوم اخلي چې له يوې فاحشې او د دې له مور پلاره پرته نور ټول اوسېدونكي ئې له نيولو وروسته له تېغه تېر شول او دا درې كسان په دې خاطر وبخښل شول چې د يهودانو دوو جاسوسانو ته ئې پناه وركړې وه!! او كه د دوى سالار دا كار نه وى كړى او ټول اسيران ئې له تېغه نه وى تېر كړي نو د يهودانو خداى به سخت ناراضه كېدو او دوى ته به ئې سخته سزا وركوله!! دا سوره د دغه كافرانه، غير انساني او غلط ذهنيت د تردید لپاره نازله شوې.

الله تعالى يوازنى معبود او بې مثله بې سياله دى، د دې عالم هيڅ څه نه په خپل ذات او نه هم په خپلو صفاتو كې الله تعالى ته ورته او شبيه نه دى، هر څوك چې د الله تعالى په هكله داسې تصور او انګېرنه ولري چې له كوم مخلوق سره د الله تعالى له تشبيه سره مترادف وي، الله تعالى ئې نه دى پېژندلى او د ده په هكله ئې تصور ناقص دى، چا چې كوم مخلوق د الله تعالى سيال وګرځاوو، له هغو صفاتو څخه ئې كوم يو ورته منسوب كړ چې الله تعالى ته مختص دي، الله تعالى ئې نه دى پېژندلى او له دې عاجز شوى چې د الله تعالى او مخلوق ترمنځ په ژور توپير پوه شي، چا چې كوم مخلوق عالم الغيب وګانړو، د دعا ګانو منونكى ئې وشمارو، د عالم د چارو متصرف ئې وبالو، په حقيقت كې ئې هغه د الله تعالى سيال او كفو

نیولی په داسې حال کې چې الله تعالی سیال نه لري.

بسم الله الرحمن الرحیم

¼ê© `a ƒ Ù9r ÇÌÈ ‰9qã Ù9r ê ƒ Ù9 ÇÌÈ ‰J¢Á 9$¨ ¤ÇÌÈ ‰m¿ ª ¤qè Ò È

ÇÍÈ ‰m¿ #qãà2

۱- ووایه: هغه دی یوازنی الله. ۲- بې نیازه الله. ۳- نه ئې زېږولي، نه زېږېدلی. ۴- او نه ده لره کوم سیال شته.

۱- په دې آیت کې څو اساسي ټکیو ته توجه ولرئ:

الف: که څه هم د دې آیت لومړنی مخاطب پیغمبرعلیه السلام دی، ده ته ویل شوي چې د الله تعالی په هکله پوښتنو ته په ځواب کې دا خبره وکړه، خو هر مسلمان د دې آیت مخاطب دی، هر مسلمان باید د الله تعالی په هکله دغه باورونه ولري او الله تعالی په دې توګه معرفي کړي.

ب: دلته داسې نه دي ویل شوي چې الله واحد (یو) دی بلکې ویل شوي احد (یوازنی) دی، یعني هغه خدای چې زه پرې باور لرم او تاسو ورته رابولم، له ډېرو معبودانو څخه یو معبود نه، بلکې یوازنی مبعود دی، څوك چې الله تعالی یوازنی معبود مني نو هر بل معبود نفي کوي، څوك چې د الله تعالی ترڅنګ د بل معبود لمانځنه کوي او مرسته ترې غواړي په حقیقت کې ئې الله تعالی د یوازني معبود په توګه نه دی منلی، څوك چې له الله تعالی پرته بل ته طمع لري، د بل ور ټکوي، بل د مرګ ژوند، رزق روزي، مالك ګڼي، په حقیقت کې ئې دا کس د الله تعالی شریك ګرځولی او په دې باور نه دی چې الله تعالی یوازنی معبود دی.

ج: الله تعالی په خپل ذات کې هم او په خپلو صفاتو کې هم یوازنی دی، نه (ند)

او سيال لري او نه شبيه او مثيل، نه کوم څه په خپل ذات کې الله تعالى ته ورته شته او نه په خپلو صفاتو او افعالو کې. چا چې الله تعالى په ذات او صفاتو کې له مخلوق سره تشبيه کړي، الله تعالى ئې نه دى پېژندلى او عقيده ئې ناقص او غلطه ده.

۲- د صمد لغوي معنا کامل، ډك، مضبوط او بې خلله دى او پر هغه چا ئې اطلاق کېږي چې نه يوازې بل ته اړ او محتاجه نه وي بلکې نور د خپلو اړتياوو د پوره کولو لپاره ده ته رجوع کوي. دا لفظ په دې آيت کې دا مطالب افاده کوي:

الف: الله تعالى له هر عيب او نقصه منزه دى، کمال مطلق او بې نيازه دى، ټول په خپل پيدا ېښت او بقا کې ده ته محتاج او نيازمند دي او د خپلو حاجتونو او اړتياوو د رفع کولو لپاره مجبور دې ده ته رجوع وکړي.

ب: هره هغه عقيده او باور چې د الله تعالى په کمال او بشپړتيا له باور سره تصادم وکړي او کوم عيب او نقص ورته منسوب کړي او الله تعالى د کوم کار په ترسره کولو کې د بل مرستې ته اړ او محتاج وګڼي؛ د صمد او يوازني الله په هکله بې بنسټه او واهي باور دى.

۳ـ له دې مبارك آيته دوه مطالب اخيستى شو:

الف: الله تعالى له مخلوق سره مه تشبيه کوئ، مخلوق له نشته شته شي، د بقا لپاره (زېږېدو) ته ضرورت لري، په خپل شته والي کې د هغه چا مرهون وي چې دى ئې پيدا کړى، له خپل مخکني زېږېدلى او وروستنى زېږوي، داسې نه چې د الله تعالى په هکله د هغې انګېرنې له مخې قضاوت وکړئ چې د مخلوق حالت تاسو ته القا کړي، مخلوق مو تل داسې ليدلى چې زېږي او زېږوي، دا اصل د مخلوق له ځانګړي حالته منشأ اخلي او د مخلوق په هکله صدق کوي، داسې نه چې دا انګېرنه د الله تعالى په هکله وکاروئ.

ب: قرآن فرمايي چې ځينو حرفوي ديندارانو ځانونه د خداى زامن ګڼلي او ځينو نورو لارورکو ديندارانو خپل پيغمبر او مذهبي مشران د خداى زامن شمېرلي، لکه چې فرمايي:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّهِ وَقَالَتْ النّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّهِ * التوبه: ۳۰
يهودانو وويل: عزير د خداى زوى دى او نصاراوو وويل: مسيح د خداى زوى دى.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّهِ وَأَحِبّاؤُهُ * المائده: ۱۸
يهودانو او نصاراوو وويل: مونږ د خداى زامن او د ده دوستان يو.

بايد وګورو چې د يهودانو او نصاراوو د دې خبرې معنا څه او د دوى موخه څه؟ مګر يهودان او نصارا هغه خلك نه وو چې خپل پيغمبران ئې تكذيب كړل؟ ځينې ئې په زندانونو كې واچول، ځينې ئې له يوه ښاره بل ته پرله پسې تبعيد كړل، ځينې ئې ووژل، ياران ئې ورته په وحشيانه او بې رحمانه توګه تعذيب كړل، زيندې ئې كړل، په دار ئې وځړول او په اور كې ئې واچول!! عيسىعليه السلام ئې سره له دې تكذيب كړ چې د ده ټولې سترې سترې معجزې ئې په خپلو سترګو وليدې!! عفيفه او پاك لمنه مور ئې په بد كارۍ متهمه كړه، د عيسىعليه السلام د وژلو لپاره متحد شول، په زندان كې ئې واچاوو، حواريون ئې ورته ووژل، دا څه وشول چې كله دغه ګران او مظلوم پيغمبران له دوى ښېل شوي، يا په شهادت رسېدلي او يا ئې په خپل مرګ رحلت كړى، نو همدغو خلكو د خدائي تر مقامه لوړ كړي!! د خداى زوى او په خدائي كې ئې د ده شريك ګڼلى!! دا ولې له ډېرو دعوتګرانو او زړه سواندو مصلحينو سره داسې معامله شوې، په ژوند كې له مخالفتونو سره مخامخ شوي، خو له مرګه وروسته ځينو د الوهيت تر مقامه لوړ كړي او د دوى له قبرونو ئې زيارتونه او عبادت ځايونه جوړ كړي؟!! هغه چې د دغو نومياليو صالح شخصيتونو د ژوند په وخت كې ئې يا د دوى مخالفت كړى او يا ئې د دوى له ملګرتيا ډډه كړې، د دوى له رحلته وروسته ئې ځان د دوى او د دوى د مقام وارث ښوولى، د دوى دين ئې د ځان ميراث ګڼلى، له هغه ئې ځان ته حرفه جوړه كړې، له هغه ئې داسې دكان جوړ كړى چې هم ئې ورڅخه د دوى نوم لوړ كړى او هم ئې د دوى دسترخان ډك كړى. د دوى مثال د قبر هغه مجاور او متولي ته ورته دى چې د قبر خاوند ته رنګ رنګ كرامتونه ثابتوي، وايي: آبله شپه د نور وړانګې تري پورته

کېدې، هر بیمار چې ورته راغلی روغ رمټ ښېرته ګرځېدلی، د ده په درشل کې دعا نه ردېږي، دلته حاجتونه تر سره کېږي، څوك چې د دې مرقد درشل ته رارسېدلی تش لاس نه دی ګرځېدلی او ... دا ولې دومره ستاینې؟ ولې د کرامتونو د ثابتولو دا حیرانونکې هڅې؟ آیا دا خبرې د خدای لپاره کوي؟ او له حق او حقیقت نه د دفاع لپاره او د خپل مسئولیت ادا کولو په غرض؟!! یا د دې لپاره چې د دې قبر تر څنګ تغذیه کېږي؟! او د دې لپاره چې د دې قبر د کرامتونو اثبات د ده جیب ډکوي؟ د ټولو هغو کسانو پټ ماهیت همداسې دی چې د دغو شخصیتونو له تلو او مړینې وروسته ځان هغوی ته منسوبوي او دا هڅه کوي چې د دوی نسبي ارتباط له خدای سره ثابت کړي او د کرامتونو خاوند ئې وښیي!! قرآن عظیم الشأن د دې لپاره چې د دغو ټګمارانو لار ئې د تل لپاره بنده کړې وي فرمایي: الله نه زېږوي او نه زېږېدلی، نه د کومې خاصې کورنۍ پلار د ی او نه ئې زوی، له ټولو بندګانو سره ئې ارتباط یو شانته دی، د ټولو رب او پالونکی دی، ټول انسانان د هغې لویې کورنۍ عیال دي چې الله تعالی ئې رب او پالونکی دی.

۴ـ الله تعالی هیڅ کفو او سیال نه لري، هیڅوك د ده (ند) او سیال مه منه، هر چا چې ماسوی الله ته داسې کوم صفت منسوب کړ چې یوازې له الله تعالی سره ښایي؛ هغه په حقیقت کې دا کس د الله تعالی ند او سیال ګڼلی، په داسې حال کې چې الله تعالی ند او سیال نه لري! چا چې کوم داسې فعل کوم مخلوق ته منسوب کړ چې الله تعالی ته مختص دی؛ دا مخلوق ئې د الله تعالی شریك او سیال ګرځولی، په داسې حال کې چې الله تعالی شریك نه لري. قرآن د دې خبرې په کولو سره چې (الله تعالی کفو او سیال نه لري) د شرك جړه ایستلې او کلك ګوزار ئې د دغه بت په سر حواله کړی. شرك له دغه غلط او بې بنسټه تصور او انګېرنې څرګنه کېږي چې څوك د ماسوی الله په ستاینې کې دومره غلو وکړي چې د خدایۍ تر مقامه ئې لوړ کړي او داسې صفات ورته منسوب کړي چې له الله تعالی پرته له هیچا سره نه ښایي او له ده پرته په هیچا کې نه موندل کېږي. په ستاینې کې غلو په شرك منتج کېږي، لکه چې قرآن فرمایي:

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ* العنكبوت: ۲۵

او (ابراهيم عليه السلام) وويل: له دې پرته بل څه نه ده چې تاسو له الله پرته بتان (خپل معبودان) نيولي، په دنيوي ژوند کې په خپلو کې د محبت او مودت په وجه، بيا به د قيامت په ورځ ستاسو ځينې له ځينو نورو منکر کېږئ او يو به مو پر بل لعنت وايي، ټاټوبی به مو اور وي او هيڅ ملاتړی به مو نه وي.

يعني په خپلو کې مينه مو په شرك منتج شوه، د خپل قوم د صالح او نېکو شخصيتونو په ستاينې کې مو غلو وکړه، هغوی مو د الله تعالی سيال او ند وګڼل، لومړی مو د دوی له قبر او مرقد نه ځان ته قبله او مطاف جوړ کړ، بيا مو د دوی مجسمې جوړې او هغه مو ځان ته (اوثان) وګرځول، د دغو اوثانو په پښو کې اعتکاف مو الله تعالی ته د تقرب وسيله وګڼله او په پای کې مو هغوی په الوهيت او ربوبيت کې شريك او د خدای ند ومنل، د عالم د چارو اداره، د بندګانو اړتياوو ته ځواب، د دعاګانو اجابت او د استغاثو اوربدل مو د الله تعالی او اوثانو ترمنځ ووېشل، ورو ورو مو هغه خدای هېر کړ چې له سترګو پټ دی او د ده په ځای مو هغه خدای کښيناوو چې ستاسو د ذهن زېږنده او ستاسو د لاس مصنوع او مولود دی، حال دا چې قرآن فرمايي: الله کفو او سيال نه لري.

چا چې وويل: په الله او د ده په اولياوو مې سپارلی يې، الله او د ده اولياء دې زمونږ چاره وکړي، دوی دې مونږ وساتي، زمونږ مشکلات دې حل کړي، زمونږ غمونه دې راکم کړي، د الله او د ده د اولياوو د حمايت او رعايت په سيوري کې دې وو او دې ته ورته الفاظ، هغه په حقيقت کې اولياء د الله تعالی کفو او ند نيولي، چا چې له الله تعالی پرته بل ته د استعانت لاس اوږد کړ، په حقيقت کې ئې له الله تعالی سره سيال نيولی.

الفلق

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الفلق (چاودېدا) دی، چې له لومړي آیته اخیستل شوی، ۵ آیتونه لري، د لومړیو دوو آیتونو فواصل ئې د فلق او خلق هموزنه صیغې، د درېیم ئې وقب چې که څه هم توري ئې له مخکنیو توپیر لري خو غږ ئې هغوی ته ورته دی، د څلورم او پنځم فواصل ئې د عقد او حسد هموزنه صیغې دي. ځینې مفسرین ئې مکي ګڼي او ځینې ئې مدني، خو د سورې متن نه یوازې په دې شهادت ورکوي چې دا مدني سوره ده بلکې ښیي چې د مدني دور په وروستیو کلونو کې نازله شوې. د دې رایې د اثبات لپاره لاندې مضبوط دلایل وړاندې کېږي:

الف: دا سوره د (حسد) بیماریِ ته اشاره کوي، دا بیماري د قوت او ځواکمنیِ د مرحلې آفت دی، نه د ضعف او ناتوانیِ د مرحلې، دا آفت هغه وخت سرااوچت کړي او ډېر پرې اخته شي چې نهضت بریاوې ترلاسه کړي، د امتیازاتو د وېش مرحله راورسېږي، دا د هغه وخت آفت نه دی چې خلك له نهضت سره د ملګرتیا لپاره له امتیازاتو لاس اخلي او قربانیِ ته چمتو کېږي. په مکي دور کې نه پیغمبرعلیه السلام او نه هم اسلامي نهضت په داسې شرایطو کې نه وو چې د چا

حسادت راوپاروي، د مدينې په دور کې او هغه وخت چې مسلمانانو ته سترې سترې برياوې ورپه برخه شوې او د مکي دور په خلاف چې د اسلام په جرم به خلك له ځورونو او تعذيبونو سره مخامخېدل او له مسلمانانو سره ارتباط به لوی جرم ګڼل کېدو اوس اسلام ته انتساب د فخر خبره ګڼل کېده او د مسلمانانو په څنګ کې خلکو د امتيازاتو او افتخاراتو د لاس ته راوړو امکان ترلاسه کاوو، داسې امتيازات او افتخارات چې د ډېرو سيالانو حسادت به ئې راپاروو، د دښمن سترګې به پرې خړې کېدې او د دوی دښمني او کينه به ئې تحريکوله. د نهضت په ليکو کې هم ځينې په دې بيماری اخته شول، د يوه مخکې تګ به د حسودو سيالانو حسادت راپاراوو، څرګنده بېلګه ئې د منافقينو سالار ابی ابن سلول دی چې حسادتونو ئې هغه مقام ته ورساوو چې د اسلام او مسلمانانو تر ټولو خطرناك دښمن ئې تري جوړ کړ.

ب: (په عقدو کې د پو کوونکو) آفت هم په مدينه کې راڅرګند شو، نه په مکه.

ج: د بحث موضوع او څرنګوالی ئې د مکي سورتونو په څېر نه دی او د سورې په متن کې هيڅ داسې نښه نه ګورو چې وښيي په مکه کې نازله شوې.

دا سوره په پنځو موجزو آيتونو کې دا اساسي مطالب بيانوي:

۱- يوازې الله تعالی خپله ملجأ او پناه ځی ونيسئ او د هر مخلوق له شره هغه ته پناه يوسئ، د هغو په څېر مه کېږئ چې د دې او هغه تر وزر لاندې پناه لټوي او له خطر سره د مخامخېدو په وخت کې د دې او هغه مرستې او حمايې ته هيله من وي، له الله تعالی پرته د بل د ملاتړ او حمايې په سيوري کې د ډاډ او اطمئنان احساس کوي، تاسو به يوازې د الله تعالی ډاډمنې ملجأ ته پناه وړئ، هغه به ځان ته کافي ګڼئ، د هغه د حمايت تر سيوري لاندې به د ډاډ او اطمئنان احساس کوئ.

۲- هر انفلاق او چاودنه چې د يوې نوې پېښې او حادثې پيغام له ځان سره راوړي او د يوه نوي توکي د پيدا کېدا سبب کېږي، د رب العالمين په اراده ترسره کېږي، که يوه دانه چوي، د ځمکې زړه سپړي او د بوټي په څېر سرراباسي، که د يوه زړي سينه چوي او نيالګی راټوکوي، که کومه هګۍ ماتېږي او بچونې تري

راوځي، که د مور رحم پرانیستل کېږي او یو ماشوم دنیا ته راځي، که د تیاره شپې زړه د رونې سباوون په توره څیري کېږي او که د شپې تورې ورېځې د آسمان له شرقي کنارو راپورته کېږي او پر مونږ خپل تور وزر خوروي، هر (فلق) او چاودنه د عالمونو رب او د فلق رب ته راجع کېږي، نو د فلق رب، دا د ټولو پېښو اصلي مرجع او دا د ټولو مخلوقاتو رب، ته له هر شره او له هر هغه څه چې د شر باعث کېږي پناه یوسئ.

۳- د هر مخلوق له شره الله تعالی ته پناه یوسئ، که څه هم الله تعالی هر څه ښه پیدا کړي، د هر څه په پیدا ېښت کې حکمت او مصلحت مضمر دی، په دې سره ئې یو ضرورت رفع کړی او یوه تشه ئې پرې ډکه کړې، هیڅ څه په خپل ذات کې مضر او تاواني نه دی، خو که ته ئې سم ونه پېژنې، سم ئې ونه کاروې، همغه کار ترې وانه خلې چې ورته پیدا شوی، په غلطه توګه، د خپل فطرت د غوښتنو خلاف ئې استخدام کړې او له هغه سره دې چلند د هغو فطري سننو او ضوابطو مطابق نه وي چې الله تعالی وضع کړي، نو طبیعي ده چې تا ته به تاوان رسوي، یو شر او ضرر به پرې مرتب کېږي، له داسې شر او ضرر نه الله تعالی ته پناه یوسه.

۴- د تیارې له شره چې خپل تور وزر خور کړي، د لیدا او پېژندا مانع شي، سترګې له کاره ولوېږي، عقل د حقایقو او واقعتونو له پېژندا عاجز شي، له داسې تیارو نه الله تعالی ته پناه یوسئ.

۵- د الله تعالی لوري ته د بلنې او دعوت په ترڅ کې او د باطل خلاف د مبارزې په دوران کې هغه وخت چې دعوتګران او مبارزان بریاوې ترلاسه کړي، دا بریاوې کله ناکله دوی ته مزید ستونزې راولاړې کړي، دا بریاوې له یوې خوا د ځینو خلکو کینه او حسادت راوپاروي او دښمني ته ئې وهڅوي او له بلې خوا مترصد دښمن ته دا مجال په لاس ورکړي چې عقده مند کسان تحریك کړي، د دوی په عقدو کې پو کړي او ښه ئې وپرسوي او له دې لارې په صف کې فتنې راولاړې کړي، د هغو پوکوونکو له شره الله تعالی ته پناه یوسئ چې عقدې پرسوي.

۶- ستاسو بریاوې به د صف په لیکو کې هم او له صفه بهر هم د ډېرو

حسادتونه راوپاروي، د صف دننه حاسد تر بهرني حاسد دښمن نه ډېر خطرناك وي، د هر حسد کوونکي له شره الله تعالی ته پناه یوسئ.

بسم الله الرحمن الرحیم

ÇìÈ =‰r #Œî@Å‰ñ îÿ `Ïr ÇìÈ ,={ $B îÿ `Ï ÇìÈ È÷ÿ¢$É•Î êqã& @ê

ÇÎÈ‰¡m #Œî‰Å‰n ì© `Ïr ÇÍÈÿ‰)ê¢$ † ÎÏM»V»ÿZ9$ì© `Ïr

۱- ووایه: د چاودېدونکو رب ته پناه وړم. ۲- له شر د هغه څه چې ده پیدا کړل. ۳- او له شره د تیارې چې راخوره شي. ۴- او له شر د پو کوونکو په عقدو کې. ۵- او له شره د حاسد چې حسد وکړي.

۱- په دې پراخ او بې انتهاء عالم کې چې د توکیو شمېر ئې بې حسابه او د هغو پېښو شمېر ئې له حد او حصره وتلی چې هره شېبه دلته رامنځ ته کېږي او له دغو پېښو څخه د انسان د متضرر کېدو احتمال ډېر زیات او قوي، انسان ځان له دې عاجز ګڼي چې له دغو پېښو سره مقابله وکړي او له خطرونو او ضررونو نه ئې ځان خوندي وساتي، ناچار د داسې ډاډمنې منجأ او ملجأ په لټه کې لوېږي چې ده ته پناه ورکړي، د حمایت وزر پرې وغوړوي او له خطرونو او ضررونو ئې خوندي او په امان کې وساتي، د انسان دغه اړتیا ته په پام سره قرآن هغه ته لارښوونه کوي چې له الله تعالی پرته د بلې ملجأ او پناه ځی موندلو هڅه مه کوه، یوازې هغه ذات ته پناه یوسئ چې د ټولو پېښو مهار ئې په لاس کې دی او د (فلق) رب دی، هر څه چې چوي او د یوې پېښې منشأ ګرځي، د ده په اراده چوي، هر څه چې په دې پراخ عالم کې ګورئ، هره چاودنه، سپړېدنه، د نوې توکي راڅرګندېدا، د نوې پېښې رامنځ ته کېدا، د زاړه توکي له زړه نه د نوې توکي پیدا ېښت، ټول او ټول د ده له

لوري دي، نو له هر هغه څه چې وېره ترې لرئ او له هرې هغې پېښې چې تاسو وېروي، رب ته ئې پناه یوسئ.

۲- په دې آیت کې د (ماخلق) له الفاظو په واضح توګه معلومېږي چې په مخکنۍ آیت کې له (الفلق) نه مراد د ټولو مخلوقاتو د پیدا ښت حالت دی، هر مخلوق د بل مخلوق له منځه د یوې چاودنې په ترڅ کې راپیدا کېږي او بهر راوځي، دانه او میندکه په خپل پوټکي کې وده وکړي، خپل غلاف وچوي د ښا ېسته بوټي په ښه کې بهر راووځي، حیوانات او حشرات یا د خپلې مور له رحمه بهر راوځي یا د خپلې هګۍ پوټکی مات کړي او راووځي، طبیعي حوادث هم یوه د بل له زړه راوځي، شپه او ورځ، یوه له بلې راوځي، هغه ذات چې د (فلق) رب دی، هر څه ئې راپیدا کړي او په پیدا ښت کې هیڅ شریك نه لري، د دې وړ دی چې د هر مخلوق له شره پناه وروړو.

د (مخلوق شر) نسبي قضیه ده، که په کوم (مخلوق) کې څه شر شته او د کوم شر باعث کېږي، له انسان سره په معامله کې د شر سبب شي، که نه نو الله تعالی ټول مخلوقات ښه او ګټور پیدا کړي، په پیدا ښت او شته والي کې ئې خیر مضمر کړی، د دې په پیدا ښت سره ئې یوه تشه ډکه کړې او یو ضرورت ئې مرفوع کړی، هیڅ څه ذاتاً شریر او مضر نه دی، که ته ئې سم وپېژنې، سم ئې وکاروې، همغه کار ترې واخلې چې ورته پیدا شوی، په غلطه توګه، د خپل فطرت د غوښتنو خلاف ئې استخدام نه کړې او له هغه سره دې چلند د هغو فطري سننو او ضوابطو مطابق وې چې الله تعالی وضع کړي، نو نه یوازې تاوان نه رسوي، بلکې تل به د خیر او ګټې پیغام درته لري، ضرر به هلته دررسوي چې ته ئې له سم پېژندو او سم کارولو عاجز شې، له داسې شر او ضرره د خوندي پاتې کېدو لپاره باید الله تعالی ته پناه یوسې.

۳. دلته د (غاسق) لفظ راغلی، چې هم ئې په شپې اطلاق کېدی شي او هم پر هرې بلې تیارې، خو د دې لپاره چې دلته دا صیغه د نکره په ښه کې راغلې، ښیي چې مراد ترې هره پراخه او خوره تیاره ده، شپه د غاسق یوه ښېلګه ده.

د دې آیت دوه تفسیرونه زمونږ مخې ته راځي:

الف: ځينو ويلي چې له دې نه مراد د شپې له شره پناه غوښتل دي، کله چې شپه خپل تور وزر وغوړوي، نو د شرارتونو او فتنو راولاړولو لپاره شرایط برابر شي، غله او لارې وهونکي فعال شي، څیرونکي ځناوران او چیچونکي ماران او لړمان، له خپلو ځالو او سوړو راووځي، دښمن له تیارې نه په ګټې اخیستو سره بریدونه کوي او په کمین کې کښېني، پیغمبرعلیه السلام فرمایي:

عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لا تُرْسِلُوا فَوَاشِيَكُمْ وَصِبْيَانَكُمْ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ، حَتى تَذْهَبَ فَحْمَةُ العِشَاءِ، فَانّ الشَّيْطَانَ يَبْعَثُ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ حَتَّى تَذْهَبَ فَحْمَةُ العِشَاءِ» . رواه احمد

کله چې لمر پرېوځي، شیطانان منتشر شي، نو خپل ماشومان (په کور کې) راغونډ کړئ، خپل څاروي مو وترئ، تر هغه چې د شپې تیاره ختمه شي.

یعني د شپې په تیاره کې شیاطین خواره شي او په هر ګام کې کمین نیسي.

ب: ځینې نور مفسرین (غاسق) عام نیسي او په هرې پراخې تیارې ئې اطلاق کوي. او وایي چې په قرآن کې ایمان له نور سره او کفر له ظلمت او تیارې سره تشبیه شوی او په همدې نامه یاد شوي، پیغمبرعلیه السلام هغه فتنه له ظلمت او تیارې سره تشبیه کړې چې انسان ئې په تیاره کې د حق له پېژندو عاجز او سترګې ئې د ړندو په څېر شي او فرمایي: کله چې فتنې د شپې د تیارو په څېر دربانديې راشي د ژغورنې لپاره قرآن ته رجوع وکړئ.

ځینې فتنې د تیارو شپو په څېر وي چې سترګې ړندوي او د حق او باطل تر منځ له فرق کولو انسان عاجز کوي او پوه او باتجربه، (حلیم) انسان هم په کې (حیران) شي او د نجات د لارې له موندو عاجز شي.

په لږ دقت سره په دې پوهېدی شو چې دوهمه رایه دقیقه ده، هم په دې دلیل چې په کار ده د (غاسق) لفظ د (ماخلق) او (الفلق) په څېر عام ونیسو او یوازې ئې په شپې اطلاق نه کړو او هم په دې دلیل چې وروستي آیتونه دا رایه تائیدوي. د هر فکري نهضت لپاره یوه خطرناکه مرحله هغه وي چې ولس له مغشوش حالت سره مخامخ شي، ښه او بد سره خلط شي او توپیر ئې ګران، خلك د صالح او طالح،

مستحق او غیرمستحق، ګنهګار او بې ګناه له پېژندو عاجز شي، باطل ته د حق جامه ورواغوندی شي، منافق د ایمان بیرغ اوچت کړي او د اخلاص مدعي شي او ولس د دوی په حقیقت له پوهېدو عاجز شي، فتنه پر معیارونو خپل تور وزر خور کړي، داسې لکه د احد د جګړې په وخت کې چې یوې خوا ته محمد علیه السلام او مخلص او وفادار ملګري ئې او بلې خوا ته عبدالله بن ابی‌ابن سلول، دا توانېدې چې د مسلمانانو دربیمه برخه وغولوي او له ځان سره ئې ملګري کړي او پیغمبرعلیه السلام او یاران ئې په هغو خطرناکو شرایطو کې یوازې پرېږدي. له دې سره سره دی ځان مسلمان ګڼي او د دغه منافقانه خطرناك اقدام لپاره توجیه لري او ډېر ئې توجیه مني او ملګرتیا ئې کوي!!

۴ـ (نفاثات) له نفث نه د پو کولو په معنا او د نفاثه جمع ده، چې یا د (علامه) په څېر د زیات پو کوونکو نارینه وو په معنا ده، یا جمع مؤنث یعنی پو کوونکې ښځې او یا د پو کوونکو ډلو په معنا ده. او (عُقَد) د عقدې جمع او معنا ئې غوټه ده. دې معانیو ته په پام سره د مفسرینو تر منځ درې رایې زمونږ مخې ته راځي:

الف: مراد ئې هغه جادوګري ښځې دي چې د جادو او کوډو لپاره تار غوټه غوټه کړي او په هرې غوټې کې پو کړي، د دې رایې له مخې ګواکې دا آیت هغې پېښې ته اشاره کوي چې د لبید بن عاصم په نامه د مدینې یوه یهودي پر پیغمبرعلیه السلام جادو وکړ، د دې جادو اثرات پرې څرګند شول او یو ډول ناروغۍ ونیو، تر هغه چې پیغمبرعلیه السلام په خوب کې دوه فرشتې ولیدې چې د دې پېښې په هکله خبرې کوي، د جادوګر نوم اخلي، هغه ځا په ګوته کوي چې د کوډو توکي په کې ښخ کړی شوي، چې کله له خوبه راویښ شو نو ځینې کسان ئې هغه ځای ته ولېږل، تعویذونه ئې راوایستل، غوټې ئې پرانیستلې، د کوډو اغېز ختم شو او پیغمبرعلیه السلام روغ شو.

ب: د زمخشری او ابو مسلم اصفهانی له نظره په (النفاثات فی العقد) سره هغو ښځو ته اشاره شوې چې په خپلو کرشمو، عشوه او ناز نخرو سره نارینه داسې تر اغېز لاندې نیسي او په خپل دام کې ئې اچوي لکه چې جادو پرې شوی وي.

ج: درېيمه رايه دا ده چې له (النفاثات فی‌العقد) څخه هغه ډلې مراد دي چې عقده مند افراد پاروي، د دوی په عقدو کې پو کوي، د ناراضيانو په لټه کې وي تر څو ئې تحريك کړي، احساسات ئې راوپاروي، عقدې ئې وروپرسوي، په هغو غرضي وګړو پسې ګرځي چې خپلو ناروا غرضونو ته نه دي رسېدلي، په زړه کې عقدې لري، دوی په شا وتپوي او د نهضت په ليکو کې د فتنو راولاړولو لپاره ترې استفاده وکړي.

د دې رايې په تائيد کې څو مضبوط دلايل وړاندې کېږي:

لومړی: له دې وروسته آيت کې د حاسد او حسد يادونه شوې او دا ښيي چې له (نفاثات فی‌العقد) نه بايد حسد ته ورته شی مراد وي، ترڅو د آيتونو ترمنځ همغږي او يووالی تأمين شي او له دوو پرله پسې آيتونو ډېر متفاوت او له يوه بله ډېر لرې مطالب وانه خلو.

دوهم: د الناس د سورې په څلورم آيت کې هم دې ته ورته مطلب راغلی (من شر الوسواس الخناس) چې دا په پنځم آيت کې داسې توضيح شوی: الذي يوسوس فی صدورالناس: هغه چې د خلکو په سينو کې وسوسې اچوي) او دا دقيقاً د (النفاثات فی‌العقد) معنا او شرحه ده. دې ته مو هم بايد پام وي چې دا دواړه سورتونه ډېر سره ورته دي. د قرآن په ډېرو نورو آيتونو کې هم ګورو چې د (نفاثات فی‌العقد) او (الذي يوسوس فی صدورالناس) مفهوم افاده کوي، ټول هغې ډلې ته اشاره کوي چې د صف د ننه د فتنو راولاړولو لپاره هڅې کوي، کومه ډله چې د الفلق په سوره کې د نفاثات في العقد په نامه يادې شوې د الناس په سوره کې الوسواس الخناس نوم ورکړی شوی او ټوله سوره د همدې ډلې معرفي ته مختص شوې. د توبې په سوره کې په دې هکله داسې راغلي:

لَوْ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلاَّ خَبَالاً وَلأَوْضَعُواْ خِلاَلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ التوبة: ۴۷

که ستاسو په ليکو کې وتلي وی نو له تاوانه پرته به ئې بل څه نه وو درزيات کړي، خامخا به ئې د فتنو په لټه کې په تاسو کې ځغلول کول او په تاسو کې د

دوی لپاره اورېدونکي شته، الله د ظالمانو په حال نه پوه دی.

دا آیت د دې ډلې او د دوی د فتنو راولاړولو د هڅو او تحرکاتو په اړه څو اساسي مطالب بیانوي:

الف: د دوی شته والی ستاسو قوت او ځواکمني نه زیاتوي، بلکې د فساد او بدنظمۍ باعث کېږي.

ب: د دوی هڅه دا وي چې په تاسو کې فتنې راولاړې کړي، د شرارت آسونه به هر لوري ته ځغلوي.

ج: په خپله د دښمن لپاره جاسوسي کوي او اطلاعات راغونډوي.

د: ستاسو په لیکو کې داسې کسان شته چې د دوی د تبلیغاتو تر اغېز لاندې راځي، ځینې د سفاهت او سادګۍ په وجه، ځینې د خپلو عقدو او حسادتونو په وجه او ځینې په دې خاطر چې په یوه او بل څه ناراض دي، دوی ئې تحریك کړي او د اختلافاتو د راولاړولو په لار کې تري کار واخلي.

هـ: الله تعالی چې د دې ظالمې ډلې په هکله څه ویلي دي دا په الهي علم ولاړ وضاحت دی، دا د هغه علیم خدای وینا ده چې هم دا خلك نه پېژني او هم ئې په کړو وړو نه پوه دی.

خو که مونږ وغواړو د لومړیو دوو تعبیرونو لپاره له قرآن نه کوم موئید آیت وړاندې کړو، نو داسې هیڅ آیت نشو موندلی.

درېیم: څوك چې (النفاثات فی العقد) د جادوګرو نښځو په معنا اخلي او د جادو په هکله هغه روایت باندې استناد کوي، دا خبره په داسې حال کې کوي چې له یوې خوا وایي: دا سوره په مکه کې نازله شوې، خو جادو په مدینه کې شوی!! نه پوهېږو دا دوه رایې څنګه سره تلفیق کوي او د جادو دا پېښه څنګه د دې سورې شأن نزول ګڼي؟!! له بلې خوا وایي چې جادو کوونکی یو نارینه وو نه نښځه!! نو دا روایت څنګه د دې آیت په تائید کې ګڼي؟!

څلورم: که د آیتونو تسلسل ته پام وکړو نو له ورایه برېښي چې دا (النفاثات فی العقد) له هغه وروسته خپل فعالیت پیلوي چې تیاره خوره شي او هغه وخت

عقدې پرسوي چې ځینې په رندوونکې فتنې اخته شي، کله چې مغشوش شرایط راشي او ځینو خلکو ته د حق او باطل ترمنځ تفکیک ګران شي نو دغو پو کوونکو ته مناسب شرایط برابر شي، متې رابر وهي او د عقده مندو خلکو په راپارولو بوخت شي.

دغو ټولو دلایلو ته په پام سره د (نفاثات فی‌العقد) اطلاق نه په عشوه ګرو ښځو صحیح دی او نه په هغو کوډګرو ښځو چې په تعویذ او د تار په غوټو کې پو کوي.

دا باید واضح کړو چې سحر شته، انکار ترې داسې دی لکه د قرآن له یوه آیته انکار، اغیز او تأثیر ئې هم ثابت دی، د قرآن له مخې ئې دومره اغیز ثابت دی چې یو شي په بدله او بېله بڼه کې وبرېښي، پرې او رسۍ د مار په بڼه کې او ساکن د متحرک په بڼه کې، په قرآن کې دا هم ویل شوي چې بني اسرائیلو به د ښځې او مېړه تر منځ د بېلتون په غرض کوډې کولې، خو دا نه دي ویل شوي چې دوی به په دې توانېدل که نه، هلته ویل شوي چې د الله تعالی له إذنه پرته ئې چا ته تاوان نشو رسولی، دلته د الفلق په سوره کې په دې بحث نه دی شوی چې په پیغمبر علیه السلام جادو او کوډې شوې که نه، نه دا آیت او نه د قرآن کوم بل آیت صریحاً یا تلویحاً دا خبره کوي چې په پیغمبر علیه السلام جادو شوی او په ده ئې اغیز کړی؟ دا موضوع باید په خپل ځای کې او د مربوطه روایاتو په ترڅ کې وڅېړلی شي، دا ئې ځای نه دی. دلته د (النفثت في العقد: په غوټو کې پو کوونکې یا پو کوونکي راغلې) چې صیغې ئې عامې دي، خو دا همغه مطلب افاده کوي چې د الناس د سورې دا آیت (الوسواس الخناس الذي یوسوس في صدور الناس) ئې افاده کوي. څوک چې النفثت في العقد په بله معنا اخلي باید ووایي چې دا خبره او دا تعبیر د قرآن د کوم آیت په استناد کوي؟ قرآن خو داسې دی چې هر مجمل آیت ئې د بل مفصل آیت په ترڅ کې توضیح کېږي، آیا دوی په ټول قرآن کې بل داسې آیت موندلی شي چې د دوی تعبیر تائید کړي؟ حقیقت دا دی چې د دې تعبیر د تائید لپاره د قرآن هیڅ آیت نشي وړاندې کولی!! په هیڅ ځای کې نه دي ویل شوي چې

کوډې په غوټو کې کېږي، کوډ ګړې ښځې د تارونو په غوټو کې پو کوي!! ولې د دې آیت هغه تفسیر نه مني چې قرآن ئې په خپله وړاندې کوي؟ او هغه هم داسې چې په ورپسې سوره کې ئې وضاحت کوي او په داسې آیت سره چې په اړوند سوره کې ئې موقعیت همغه ځای دی چې د نوموړي آیت موقعیت د الفلق په سوره کې دی او په داسې حال کې چې دا دواړه سورتونه له هره لحاظه سره ورته او د بحث موضوع ئې یوه ده!! او دواړه د معوذتین په نامه یادې شوې، هلته په ځلورم آیت کې ویل شوي چې دا نفاث دی او عقدې پرسوي او دلته ورپسې په همدې ځلورم آیت کې ویل شوي چې دا وسواس الخناس دی او په سینو کې وسوسې اچوي، هلته هم له دوی د پناه غوښتلو توصیه شوې او دلته هم. ډېره عجیبه ده چې څوک له دې ټولو حقایقو سترګې پټې کړي او (النفثت في العقد) له (الوسواس الخناس الذي یوسوس في صدورالناس) نه پرته په بله معنا ونیسي!!

په پیغمبر علیه السلام د جادو روایت باید د روایاتو په ترڅ کې وڅېړل شي، که دا جادو شوی وي او اغېز ئې هم کړی وي، څوک د دې حق نه لري چې په دې پېښې په استناد سره کوډې کول ځان ته جائز کړي، کوډې کول حرام دي، د کوډو ماتولو په نامه خلك غولول او پیسې ترې شکول حرام دي، هغه کسان چې کوډې کوي، د کوډو ماتولو په نامه خلك غولوي، پیسې ترې شکوي، هر چا ته وایي په تا جادو شوی، راشه چې مات ئې کړم، جادو حق دی، په پیغمبر علیه السلام هم شوی وو!! چا چې په تا جادو کړی د کوډو توکي ئې په پټ ځای کې ایښي، څوک ئې موندلی نشي، زه ئې د پیریانو په واسطه راکاړم، په چل ول سره به په ټوټې کې داسې نغښتی کاغذ وروښیي چې ستنې به په کې ټومبل شوې وي، څو تاره وښتان او د ږمنځې څو ښاخونه به په کې پراته وي، دا ټګماران د دین دښمنان دي، د دین په نامه خلك شکوي، د دوی یواځنی مقصد د خلکو غولول وي، دا خلك له دې روایاتو سره ځانګړې علاقه لري، که څوک وایي چې کوډې کول حرام دي، د کوډو ماتولو په نامه خلك غولول او پیسې ترې اخیستل ناروا دي، دا خبرې په دوی ډېرې بدې لګېږي، د هغه په ضد تبلیغات کوي چې دا له حدیثه منکر دی.

په دې هکله چې معوذتين په مکه کې نازل شوي که مدينه کې روايات متعدد او په خپلو کې متعارض دي: ځينې وايي چې دا دواړه سورتونه په مکه کې نازل شوي او ځينې وايي په مدينه کې، هغه چې وايي په مدينه کې نازل شوي ځينې ئې له جادو سره مربوط ګڼي او ځينې ئې مستقل، کوم چې ئې په جادو پورې تړي هم ئې په اسنادو کې توپيرونه شته او هم په الفاظو کې، له دې ټولو روایاتو څخه يوازې يو ئې غوره کولی شو، نه دوه او نه ټول، ابن کثير په بخاري او مسند احمد کې راغلي هغه روايات تائيدوي چې په پيغمبر عليه السلام د جادو ذکر په کې راغلی خو د هغه روايت په هکله چې ثعلبي په خپل تفسير کې رانقل کړی؛ داسې ليکي: هكذا أورده بلا إسناد وفيه غرابة وفي بعضه نكارة شديدة ولبعضه شواهد مما تقدم والله أعلم. داسې ئې له کومو اسنادو پرته ذکر کړي چې غرابت او ضعف په کې دی، او په ځينو کې ئې شديد نکارت شته او ځينې ئې شواهد او اسناد لري لکه څنګه چې مخکې وويل شول او الله تعالی تر ټولو ښه پوهېږي.

د دې په مقابل کې د عقبة بن عامر روايت دی چې که څه هم دا دواړه سورتونه مدني ګڼي خو له جادو سره ئې مربوط نه بولي:

عن عقبة بن عامر الجهني قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «ألم ترَ آيات أنزلن الليلة لم يرَ ـ أو لا يرى ـ مثلهن، المعوذّتين». مسند امام احمد

له عقبة بن عامر نه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: آيا خبر يې چې نن شپه داسې آيتونه نازل شوي چې د هغوی په څېر نه دي ليدل شوي يا وبه نه ليدی شي؛ المعوذّتين.

د دې دواړو روايتونو په مقابل کې نور روايات دا دواړه سورتونه مکي ګڼي، اکثر مفسرين هغو روایاتو ته اعتبار ورکوي چې د دې دواړو سورتونو په مکي والي تأکيد کوي. د ټولو مروجو مصاحفو د سورتونو په فهرست کې دا دواړه سورتونه مکي ښودل شوي.

ځينو د دې تعارض رفع کولو لپاره ويلي چې دا سورتونه دوه ځله نازله شوي، يو ځل مکه کې او بل ځل مدينه کې، خو د دې خبرې ثابتول ډېر ګران کار دی، دا

ځکه چې د عقبة بن عامر رضي الله عنه له روايته دوه خبرې معلومېږي لومړی دا چې دا سورې په مدينه کې نازله شوې، ځکه عقبة بن عامر رضي الله عنه په مدينه کې مسلمان شوی او دوهم دا چې دا ئې لومړی نزول دی.

خو د سورې متن نه يوازې په دې شهادت ورکوي چې دا مدني سوره ده بلکې ښيي چې د مدني دور په وروستيو کلونو کې نازله شوې.

دا هم بايد واضح کړو چې دا دواړه سورتونه د قرآن جزء دی او هغه روايت صحيح نه دی چې عبدالله بن مسعود ته منسوب دی او وايي چې دا صرف دعاګانې دي او د قرآن سورتونه نه دي.

۵. حاسد هغه چا ته ويل کېږي چې له بل سره د نعمت په ليدو داسې تحريك شي چې غواړي دا نعمت ئې زوال ومومي، تر هغه چې حسد ئې په زړه کې ساتلی، بهر ئې نه دی راايستلی او د حسد په حکم ئې کوم عمل نه دی کړی، يوازې زړه ئې ځوروي او اعصاب ئې ناآرامه کوي، نو په ده پورې مربوطه يوه بيماري ده، خوند به ئې په خپله څکي، خو کله چې ئې دا حسد کوم ناروا عمل ته هڅوي او د نعمت له خاوند سره ئې دښمنۍ ته اړ باسي او په خصمانه عمل لاس پورې کوي، په ډېرې خطرناکې بيماری واوړي چې د ډېرو فتنو راولاړولو باعث شي.

عن زُبَيْرَ بنَ الْعَوَامِ أَنّ النبيّ قالَ: «دَبّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ: الْحَسَدُ وَالبَغْضَاءُ هِيَ الْحَالِقَةُ، لا أَقُولُ تَحْلِقُ الشّعْرَ وَلَكِنْ تَحْلِقُ الدّينَ، وَالّذي نَفْسي بِيَدِه لا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتّى تُؤْمِنُوا، ولا تُؤْمِنُوا حَتّى تَحَابُّوا، أَفَلاَ أُنَبِّئُكُمْ بِمَا يُثَبِّتُ ذَلِكَ لَكُمْ: أَفْشُوا السّلاَمَ بَيْنَكُمْ» .

له زبير بن عوام نه روايت دی چې پيغمبرعليه السلام فرمايلي: د مخکنيو امتونو بيماري تاسو ته مخه کړه: حسد او کينه چې پرې کوونکی دی، نه وايم چې وښتان پرې کوي، بلکې د دين جړپ پرې کوي او په هغه ذات قسم چې زما ژوند ئې په واک کې دی تر هغه به جنت ته داخل نشئ چې ايمان راوړئ او ايمان به مو ايمان نه وي چې يو له بل سره محبت ونکړئ، نو آيا هغه څه درونه ښيم چې دا محبت په تاسو کې تلپاتې کوي: سلام اچول په خپلو کې زيات

کړئ.

همدا راز راځي:

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «الْحَسَدُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ، كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ. ...».

له انس رضي الله عنه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: لکه څنګه چې د اور لمبې لرګي سوزوي حسد ښېګړې سوزوي....

قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کې منافقين په دې بيماری اخته ګڼي او زړونه ئې د حسادت او حقد په مرض مبتلا بولي. لکه چې فرمايي:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ * وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ*

محمد : ۲۹- ۳۰

آيا هغه چې په زړونو کې ئې بيماري ده دا ګمان ئې کړی چې الله به ئې کينې او حسادتونه رابرسېره نه کړي؟ او که مو غوښتي وی نو داسې به مو درښودلي وو چې له څېرو به دې پېژندل او د خبرو له څرګوالي خو ئې خامخا پېژنې او الله خو ستاسو په کړو وړو علم لري. (او د دغه علم په اساس ئې د هرې ډلې د اعمالو څرګوالی په قرآن کې بيان کړی) يعني منافقين هم د وينا او خبرو له سبك او لحن څخه پېژندی شې او هم ئې د قرآن د هغو څرګندونو په رڼا کې چې د هرې ډلې د کړو وړو په هکله ئې کړې دي.

لکه څنګه چې نفاق په مدينه کې راڅرګند شو او په دې هکله بحثونه يوازې په مدني سورتونو کې موندلی شو، حسد هم د مدني دور له قضاياوو څخه دی او ذکر او بحث ئې يوازې په مدني سورتونو کې راغلی.

يوه له هغو خطرناکو بيماريو څخه چې کورنۍ، ټولنې او يوه نهضت ته سخته صدمه رسوي دغه د حسد بيماري ده، په دې بيماری غرضي او مرضي وګړي اخته کېږي، هغه کم ظرفه خلك پرې مبتلا کېږي چې د نورو د فضيلت او وړتياوو ليدل نشي زغملی، د نورو وړتياوې د دوی په بيمارو زړونو کې کينه او حسادت

راپاروي. څوك چې د مبارزې سابقه لري او څه موده ئې د نورو دعوتګرانو او مبارزانو په څنګ کې تېره کړې وي او د يوه جماعت او حزب د غړي په توګه ئې کار کړی وي، ښه پوهېږي چې د حسد بيماري څومره ستر ستر مصيبتونه راولاړوي، د څومره لويو لويو فتنو باعث کېږي او نهضت ته څومره غټ غټ تاوانونه رسوي.

الناس

د سورې معرفي

د دې سورې نوم الناس (خلك) دی، ۲ آیتونه لري، چې ټول ئې د الناس په لفظ پای ته رسېدلي. د الفلق له سورې سره په یوه وخت کې نازله شوې، د بحث موضوع ئې هغه الله تعالی ته د وسوسه ګرانو له شره پناه وړل ده، چې هم د خلکو پالونکی دی، هم ئې ټولواك دی او هم معبود.

د (الفلق) او (الناس) سورتونه په روایاتو کې د (معوذتین) په ګډ نوم یادې شوې، هم ئې د آیتونو سجع او غږ سره ورته دی او هم ئې د بحث موضوع، په دواړو کې الله تعالی ته پناه وړل بیان شوي، که دواړو سورتونو ته لږ ځیر شو متوجه کېږو چې د الناس سوره د الفلق د سورې شرحه ده، په الفلق کې (په غوټو کې د پو کوونکو) په اړه بحث شوی او په الناس کې له هغو چې (په سینو کې وسوسې اچوي)، د دعوت په ضد د دښمن یوه ډېره خطرناکه حربه او وسله د وسوسو خورول دي، ځوك چې د مبارزې تجربه لري او څه وخت ئې د مبارزې په لوړو ژورو کې تېر کړی، په دې پوهېږي چې د وسوسو د خورولو لړۍ هغه وخت پیل کېږي او نهضت ته ستونزې راولاړوي چې د نهضت لمنه خوره شي او له نهضت سره د ولس د یو

ځای کېدو لړۍ تېزه شي، زیات شمېر نوي کسان ملګرتیا ته راوړاندې شي، مخکې به خلك یوازې یوازې راتلل خو اوس ډله ډله راځي، دا حالت نهضت ته دوه مشکلات راولاړ کړي:

الف: دښمنان د خطر احساس وکړي او دې ته اړ شي چې د نهضت په ضد خپل ټول تبلیغاتي وسایل فعال او ماهر وسوسه ګران استخدام کړي او د پراخو تبلیغاتو لړۍ پیل کړي.

ب: کوم خلك چې په ډله ییزه توګه او د نهضت قوت او ځواکمنۍ ته په پام سره له صف سره یو ځای شوي، لا ئې سمه او کافي روزنه نه ده شوې، لا د کړاوونو او ستونزو په لوړو ژورو کې نه دي روزل شوي، لا خام دي او له دینه پوره پوهه نه لري، د دغو تبلیغاتو تر اغېز لاندې راځي، وسوسه کېږي، دښمن کولی شي شکوك او شبهات ورته راپیدا کړي، د دښمن په لومو کې لوېږي او د نهضت په ضد ئې هڅوي.

د نهضت په ابتدائي مراحلو کې نه خو دښمن د دې ضرورت احساساوو چې په پراخو تبلیغاتو لاس پورې کړي او وسوسې خورې کړي او نه خو په دې مرحلې کې له نهضت سره یو ځای شوي کسان داسې وو چې د دښمن د وسوسو او تبلیغاتو تر اغېز لاندې راشي، دوی خو شعوري او له غور او دقت نه وروسته یو ځایشوي، د نهضت د شعارونو، آرمانونو او تګلارو په حقانیت له پوهېدو وروسته ئې تعهد کړی، د ښکېلو خواوو تر منځ د ژور قضاوت نه وروسته ئې یوه خوا غوره کړې، وسوسې نه شي کولی دوی تر اغېز لاندې راولي او د دښمن تبلیغات ئې مشوش او له خپل انتخابه ئې پښېمانه کړي.

د (الناس) سوره د قرآن تتمه ده او د فاتحې له سورې سره چې د قرآن مقدمه ده ډېر ژور ارتباط او تړاو لري، څو څرګند او ښکاره ارتباطاتو ته ئې ستاسو پام راااړوم:

الف: د الناس په سوره کې د (رب)، (ملك) او (اله) نومونه راغلي، د فاتحې په سوره کې دغه نومونه له درېیو بسیطو تغییرونو سره ګورو: یو دا چې (اله) د (الله)

په ښه کې راغلی او ملك د مالك په ښه کې او بل دا چې (الله) د (رب) او (ملك) تر نومونو مخکې راغلی.

ب: د فاتحې په سوره کې لولو: ستاینې ټولې هغه الله لره دي چې د عالمیانو رب دی، هماغه ډېر مهربان رحم کوونکی رب او د سزا د ورځې ټولواك او د الناس په سوره کې لولو: ووایه: د خلکو پالونکي، د خلکو ټولواك او د خلکو معبود ته پناه وړم.

ج: د فاتحې په سوره کې له هغه رب العالمین څخه استعانت او مرسته غواړو چې ډېر مهربان رحم کوونکی رب او د سزا د ورځې ټولواك دی او په دې سوره کې له خناسو وسوسه ګرانو نه رب الناس، ملك الناس او اله الناس ته پناه وړو.

د: د فاتحې په سورې کې زمونږ دعا دا ده: مونږ سمې لارې ته هدایت کړه، د هغو کسانو په لار چې تا پرې پېرزوینې کړې، نه غضب کړی شوي او نه بې لارې دي او د الناس په سوره کې په دې مکلف شوي یو چې د هغو خلکو له شره خدای ته پناه یوسو چې په خپله بې لارې دي او نور بې لارې کوي.

حتماً په دې پوهېږئ چې انسان په ماشومتوب کې له هر خطره مور ته پناه وړي، خپل لومړني مربي ته، خو چې بلوغ ته ورسېږي او له موره بې نیازه شي نو بیا خپل شکایتونه واکمنانو ته وړاندې کوي او د خپلو مشکلاتو د حل لپاره چارواکو ته رجوع کوي، خو کله چې پوخوالي ته ورسېږي او په دې پوه شي چې واکداران د ده په څېر انسانان دي او کله چې د ده غوښتنې د ماشومتوب او ځوانۍ له مرحلې لوړ شي او په اوچتو اوچتو آرمانونو بدلې شي، نو بیا تر دغو لوړه ملجأ او مرجع لټوي او د معبود په لټه کې شي. د الناس په سوره کې دغه تدریجي ارتقا مراعات شوې: د خلکو رب، د خلکو ټولواك او د خلکو اله او معبود ته پناه یوسئ.

دا سوره مونږ ته ښیي چې کله جني شیطان د انسان په زړه کې وسوسې اچوي او کله خناس وسوسه ګر انسانان، قرآن شیطان په دوو څېرو کې معرفي کوي: شیطان د جن په څېره کې او شیطان د انسان په څېره کې؛ لکه چې فرمایي:

و اذا لقوا الذین آمنوا قالوا آمنا و اذا خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم انما

نحن مستهزءون* البقره: ۱۴

او چې کله له مؤمنانو سره مخامخ شي وايي: ايمان مو راوړی، خو چې کله د خپلو شيطانانو په لور ګوښه شي؛ وايي: مونږ يقيناً له تاسو سره يو، مونږ خو هسې "په دوی" ملنډې وهونکي يو.

دلته له شيطانانو نه مراد د منافقينو شيطان صفته مشران دي.

همدا راز فرمايي:

إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ *

آل عمران: ۱۷۵

دا خو فقط شيطان وو چې خپل دوستان ئې وبرول، نو له هغوی نه مه وبرېږئ، له ما ووبرېږئ که مؤمنان ياست.

دلته هم له شيطانه مراد د دښمن مبلغ دی.

څوك چې د مبارزې تجربه لري او مخصوصاً چا چې د نهضت د بریاوو مرحله په خپلو سترګو ليدلې، په دې ښه پوهېږي چې د دې مرحلې له سترو سترو آفتونو څخه يو ئې دا دی چې دعوتګران داسې شعارونو ته مخه کړي چې عام ولس ئې ډېر خوښوي، ټول اهتمام او التفات ئې دې خبرې ته شي چې د ولس تائيد او ملاتړ تر لاسه کړي او په خپلو خبرو سره ئې خوښ کړي، مخکښو آرمانونو او شعارونو ته ژمنه، اصولو او مبادیو ته التزام خپل ځای داسې سياستونو ته پرېږدي چې عام ولس ئې خوښوي، دعوتګران د ولس د لارښوونې په ځای د دوی راضي کولو ته مخه کړي، يوازې هغه مسائل عنوانوي چې عوام ئې غواړي او د دوی د ارضاء سبب کېږي او د هغو خبرو له کولو ډډه کوي چې عوام ئې نه خوښوي، که خلك په خرافاتو باور لري او په اوهامو کې ژوند کوي، نه ښايي چې د خرافاتو او اوهامو په هکله بحث وشي او د ولس د عقايدو د تصحيح هڅه وشي، ځکه چې په دې سره د عوامو تائيد او ملاتړ له لاسه ورکوو!! که خلك ستومانه او راحت طلب شوي، نو نه ښايي چې د جهاد، مبارزې، انقلاب او د الله په لار کې د قربانۍ په څېر خبرې وکړو، دا ځکه چې د داسې خبرو بازار سوړ دی او عوام ئې نه خوښوي!! څه چې عام

شوي او په پراخه پيمانه په ولس کې مروج شوي، که څه هم په قطعي توګه حرام وي او دين د دې لپاره راغلی چې د دې عام شوي دود دستور جړې وباسي خو د دې لپاره نه ښايي په دې هکله څه ووايو او خلك ترې راوګرځوو چې له ولسه منزوي کېږو، خلك راته بنسټپال، افراطي او متشدد وايي، په دې ترتيب ګورئ چې په دې مرحله کې (خلك) د دعوتګرانو په زړونو کې د وسوسې لامل او تومنه شي، خو دا د قرآن وروستۍ سوره مونږ ته لارښوونه کوي چې له دې وسوسې د خلکو رب، د خلکو ټولواك او د خلکو اله ته پناه يوسئ.

بسم الله الرحمن الرحيم

Ìh© `Ë ÇÌÈ Ä $Y9$Ïi»9Ì ÇÌÈ Ä $Y9$ÅxÎB ÇÌÈ Ä $Y9$É•Î êqã& ÕÊ

`Ë ÇÎÈ ÄZ $Y9$ír®ß ‡ Î â¨ ÈØqã“ ï¼ÇÍÈ Ä $Yƒœ$Ä #qØqÈ$

ÇÏÈ Ä $Y9$ þYÉÈ$

۱- ووايه: پناه وړم د خلکو رب ته.۲- د خلکو واکمن ته. ۳- د خلکو اله ته. ۴- د بيا بيا راتلونکي وسواس له شره. ۵- هغه چې وسوسې اچوي په سينو کې د خلکو. ۶- که له پېريانو وي که له خلکو.

۱-۳: هغه څه چې په دې آيتونو کې ئې د الله تعالی او ده ته د پناه وړلو په اړه مشاهده کوو لاندې مهم ټکي دي:

الف: الله تعالی د خلکو رب او پالونکی دی، دوی ئې پيدا کړي او پالنه ئې کوي.

ب: د خلکو څښتن او ټولواك دی، ټول د ده مملوك او د ده د ارادې په وړاندې

محکوم دي. ګمان مه کوئ چې الله تعالی له هغه وروسته چې د انسان په شمول ئې د عالم هر څه پیدا کړل، سنن او ضوابط ئې وټاکل، نو د عالم د چارو او امورو بهیر ئې خپلې مخې ته پرېښود اوس ئې د پېښو او حوادثو له څرنګوالي سره هیڅ کار نه لري او مداخله په کې نه کوي!! برعکس الله تعالی د دې ترڅنګ چې پیداکوونکی او پالونکی دی، هر څه ئې پیدا کړي او پالنه ئې کوي، ملك او ټولواك هم دی، حکم ئې په هر ځای کې حاکم او اراده ئې په هر کار کې نافذ ده، د ده له إذن او اجازې پرته هیڅ کار نشي ترسره کېدی، د ده له توفیقه پرته هیڅ څه له خپله ځایه نشي خوځېدی، ټول طوعاً او کرهاً د ده حکم ته منقاد او د ده د ارادې په وړاندې خاضع دي. الله تعالی ملك او پاچا دی او ټول د ده مملوك او محکوم.

ج: الله تعالی د خلکو پالونکی، ملك، اله او معبود دی، له ده پرته هیڅوك او هیڅ څه د لمانځنې وړ نه دي، د عبادت او دعا او د لمانځنې او مرستې غوښتنې مرجع او ملجأ الله تعالی دی، باید یوازې د ده عبادت وکړو او یوزاې له ده نه استعانت او مرسته وغواړو، هغه ذات ته باید پناه یوسو چې ستا او د ټولو خلکو رب او پالونکی دی، د ده د پناه په غېږ کې باید د ډاډ او اطمئنان احساس وکړو.

۴-۲: باید متوجه وې چې د جنت په لوري خپل سفر کې او د الله تعالی په لوري خپل الوت کې، داسې دښمنان لري چې په هر ګام کې ئې کمین درته نیولی، هر یو په ځانګړې وسلې سمبال، هر یو ئې په دې تکل کې چې ستا لاره خنډ کړي، له ښې او کینې لوري درباندې برید وکړي، تلوسه ئې دا چې تا بې لارې کړي، د لارې زاد او توښه دې لوټ کړي، عزم دې سست او همت دې کمزوری کړي، افکار دې مغشوش او موخې دې ناولې کړي، د سفر پای در ته مجهول او سر منزل ته رسېدا مستحیل وبرېښوي، په هر ګام کې خپله جلوه او عشوه تر مخکې لازیاته جالب او زړه راښکونکې کړي، شنه څراغونه درته ځلوي، ستا په یو وار (نه) ویلو له خپلو هڅو لاس نه اخلي، درنه نه ځي او خپلې مخې ته دې نه پرېږدي، که ئې د خطرناکو لومو په یوې کړې کې ونه نښتې خپل دام نه ټولوي او په دام کې ستا له اچولو لاس نه اخلي، د بلې کړې په خوا کې درته کښېنې، پدې هیله چې دا ځل به حتماً د ده په

لومې کې ننښلې، د هرې لومې خوا ته ځانګړې غولونکې طعمه ږدي، له دې خطرناك وسوسه ګر نه خپل رب ته پناه یوسه.

د دې وسوسه ګر ځانګړتیاوې دا دي:

الف: (وسواس) دی، رنګ رنګ وسوسې کاروي.

ب: (خناس) دی، پرله پسې وسوسې اچوي، کله له یوې ګوښې پټ او ناڅاپي راشي او زړه وګروي او سیوری پرې وغورځوي او کله له بلې ګوښې راشي او پر زړه چوندې ولګوي.

ج: په (سینه) کې (وسوسه) اچوي، د دوی وسوسه دومره پیاوړې نه وي چې د زړه تر تل ورسېږي، د زړه ور نه ورته پرانستل کېږي، هسې واهمه، خیال او تصور وي چې پر زړه کې نه کښېني، بلکې پر زړه کښېني، د حق خبرې په څېر نه وي چې زړه ته ننوځي او د زړه په تل کې کښېني، بلکې له بهر نه پر زړه سیوری غورځوي، سینه تیاره کړي او زړه ته ځې تنګه.

د: د دغه خناس وسوسې پر (الناس) او عوامو اغېز کولی شي نه پر (خواص)، چا چې له ده سره خپلې اړیکې غوڅې کړې، د ده د وسوسو تر اغېز لاندې نه راځي، په دې نشي توانېدی چې خواص دوکه او بې لارې کړي.

هـ: د دغو خناسانو ځینې د (جن) له جنسه دي، نه لیدل کېږي او پېژندا ئې ګرانه او ځینې ئې (خناس) وسوسه ګران دي، د (الناس) په څېره کې.

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أشهد أن لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ